BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
30 B
26

M

14-7-A-35
12 30 B 36

IOACHIMI

FORTII RINGELBERGII ANDOuerpiani lucubratiões, uel potius abſolutiſſima κυκλοπαίδεια: nempe liber de Ratione ſtudij, utriuſque linguæ Grammatice, Dialectice, Rhetorice Mathematice, & ſublimioris Philoſophiæ multa. Quorum ἔλεγχος ſubſequẽti pagina enumeratur. Atq; hæc omnia eo iudicio & ordine ſunt tradita, ut uel ſola cuiq; meliorum literarum ſtudioſo ſatis ad ſummum ingenij cultũ eſſe poſſint.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

C. D. C. de Urbe

BASILEAE,
APVD BARPTHOLOMAEVM VVESTHEMERVM
ANNO M. D.XXXVIII.

12-30-B-26

INDEX LIBRORVM.

Liber de Ratione ſtudij.

AD GRAMMATICEN PERTINENT.

Elegantiæ

Libellus de uſu uocum quæ non flectuntur.

Libellus de conſcribendis uerſibus.

Elementa Græca.

AD DIALECTICEN.

Dialectica.

Tabulæ Dialecticæ.

AD RHETORICEN.

Rhetorice, & quæ ad eam ſpectant.

Liber de figuris ac uitijs orationis.

Sententiæ.

Liber de formis dicendi.

Opuſculum de Periodis.

Synonyma.

AD MATHEMATICEN.

Sphæra.

Inſtitutiones aſtronomicæ.

Coſmographia.

Liber de tempore.

Tabula de tempore.

Optice.

Chaos Mathematicum.
Arithmetica.

AD DIVINATIONEM.

Horoſcopus.
Aſtrologia, cum Geomantea.
Vrina non uiſa, & Interpretatione ſomniorum.

COMMVNIS CVIVSDAM NATVRAE SVNT.

Chaos.
Experimenta.
Liber de homine.
His addentur alia quædam.
Epiſtolæ aliquot Ringelbergij.
Oratio ad Senatum Pariſienſem.
Oratio Hyperij in laudem Ringelbergij.
In fine catalogus indicabit quid in unoquoq; libro reperiatur.

FINIS.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII
Andouerpiani Liber de Ratione ſtudij.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

EPISTOLA AD LECTOREM.
Candidum

DE ſtudij ratione nonnihil in Chao præſcripſimus. Verum quando ea ſtudioſis prorſus neceſſaria eſt, hæc latius explicabitur. Vale, Louanij, Idib. Auguſti, Anno M. D. XXIX.

ANTE OMNIA CERTVM
præfigi ſcopum debere.

SI QVIS *frugem aliquam cõſequi uelit, nec temerè quocũq; impetus rapit, uagarier; is initio conſtituat oportet, quouſq; progredi in literis cupiat, quidúe deſideret adipiſci. Sic namq; in iis duntaxat rebus elaborabit, quæ ad ſcopũ conferunt. Atqui uarium iſtiuſmodi eſſe inſtitutum liquet. Pulchrũ eſt enim mediocrẽ autorum æquare doctrinã. Pulchrius ad ſummorum uirorum excellentiã contendere. Pulcherrimũ longè ſuperare* Triplex ſcopus.

maiores omneis,atq; eum tenere montis tractum,quò nec aliquis perueniſſet unquàm, nec fortaſſe quiſquã eſſet perueturus.Primum prorſus facile. Mediũ arduum.Poſtremũ tale,ut nefas uideatur,ſi mente eiuſmodi quicquam agitaris.Cæterum,quoniam fuiſſe homines conſtat,queis primas hactenus conſenſus mortalium parteis conceſſit:in hominũ eſſe manu reor altius paulò quàm illi tot annis conſedêre,aſcẽdere. Sed per deos immortales, quàm humilis, quàm pauidi, quàm abiectideniq; animi eſt,mediocrẽ eſſe uelle.Cõtra,quãta mentis dignitas,quæ ſuperatis hoſtibus arcem occupabit:unde clarior ſole,uniuerſo orbi cõſpicua ad finem uſq; æui erit? Quàm tot hominũ milia,quot arenas oceani littora continent,perpetuò celebrabunt?Idcirco omneis,quos dulces Muſæ numine afflarũt ſuo, hortamur,uti illic ſcopũ figant,quò fortiſſimus quiſq; ſeſe cuperet perueniſſe.Certe ego,ſi me aut comitem, aut ſociũ,aut ducem quærant,ſpem omnẽ planè abijcere cogor.Sic nãq; interim meditantẽ calculi premunt, ut graui ipſa dolore mœreat mẽs, ut plerunq; noctes abducat inſomnes angor.Veruntamẽ ſpe ſopita,labor nõ ante quieſcet,quã ſæuitia mortis,atq; extremus uitæ dies lumina noſtra cõdat.Laborabimusſemper,etiã ſi fructum nullum,gloriã nullam, nullam laudem cõſequamur.Metã cõtingat alius, alius caſtrum expugnârit,coa

Adhortatio ad ſummum ſcopum.

rit,conatus tamen noſter nunquã eſt defuturus. In hoc animus arma ſumpſit ſplendidiora auro,operoſa magis,quàm ſtrenuus unquã induit Achilles. Stricto manus ferro tremit,munitum galea caput eſt,corpus totum nunquã non ære reſplendebit. Tubarum clangor implebit cœlum,campos pauor ipſos inuadet,ingruentibus undiq; copijs. Flammã concepit,quicquid in membris materiæ latet. Tacere non poſſum, quod ingens ardor,aut uis,quæ in corpore ſpirat,ut ſcriberem imperauit. Nec arrogantis eſſe arbitror,laborẽ duntaxat,uictoriæ ſpe relicta, profiteri: ingrediq; uiã,qua tot uiri ad uirtutem contenderunt. Equidẽ me in mille diſcerpi parteis malim (diſpereã ſi ſecus loquor ac ſentio) quàm remittere animũ ad ſumma euadendi. Vincere uelle ueteres illos eloquentiæ principes,nõ ſuperbiæ modò, ſed furoris cenſeatur. In ijs etenim omnia propè elaborata adeò,adeò abſoluta apparent,ut uerbum uix ulli aut addere,aut detrahere,aut immutare uel tranſponere poßis. At ego nil eſſe tam arduũ, tãq; admirabile in rebus humanis exiſtimo,quod hominum non poßit induſtria comparari. Itaq; (ut ſemel finiam ut eloquar quid uelim) ſi quis inter mortales ſit, quẽ hæc uictoria,hæc laus, hic triũphus,hæc trophæa moueant, immenſum pectore robur trahat,dicatq; cum Marone, Tentanda uia eſt,qua me quoq; poßim

Autoris inſtitutũ & animus.

Tollere humo, uictorq́; uirûm uolitare per ora.
Primus ego in patriã mecum (modò uita ſuperſit)
Aonio rediens deducam uertice Muſas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.

Aſpirãtem ad altiora, quàm maiores peruenere, nemo cõpos mẽtis improbabit. Nec dubito, quin pleriſq́; inferioris doctrinæ uiris, quos ſecula ſuperiora uidere, idẽ fuerit inſtitutũ, licet euentus fefellerit. Quorum conditio nobis non aſpernanda. Etenim in magnis rebus uel conatus laudari ſolet. Cenſent cõplures ſtudendum eſſe, ut uiuamus molliter, nõ tanto furore ſæuiendum, illi qui plus corporis, quàm animi bonis conſulunt: qui nõ perpendũt, quàm ſpecioſa, quàm cœleſtis quàm diuina quædam res ſit, mens ornata diſciplinis uarijs. Ego ſanè nõ uideo, quid hæc hominũ monſtra, quæ corpus grãde circumferunt, uel ægrè trahunt potius, à bobus diſtent, niſi quòd loquantur, nõ mugiant. Facies ſtupida, aſpectus hebes, craſſa labra, ſemper terram et pabula ſpectant, uenter ingens, quẽ quater aut quinquies quotidie replent, iſthæc animalia generoſos ſpiritus ad alta natos, trahũt ad quietẽ: aliqua diſcenda arbitrãtur, quæ more ſuo apud imperitos inter cõuiuandũ queas oſtentare. Agite ergo nobilior propago iuuẽtutis, quibus corpus omne ardore tremit (reliquæ turbæ nõ magis loquor, quã ſtupidis animãtibus)

Adhortatio ad ſummũ ſcopũ.

agite

agite,inquam,animi noſtri pulchritudinem quæramus, huius decore gloriemur,atq; contra breuitatẽ æui memoriam noſtri quàm maximè longam efficere conemur. Cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi,illò pergamus igitur,unde nobis origo eſt. Quemadmodum radios ſolis contingere quidem terram uidemus, ſed ibi eſſe ſunt unde mittuntur: ſic animus ſacer conuerſetur nobiſcum,ſed hæreat origini ſuæ,illinc pendeat,illuc ſpectet ac nitatur. Leonis ſequamur ingenium,quod animal ſolitarium eſt,experſq; ſocietatis. Nemo maiorẽ agnoſcere debet in orbe,niſi illum ſolum,qui ſolus orbem condidit. Nihil placeat,niſi quod ſummũ eſt. Hoc enim plus ſapies in rebus æternis,quò magis ſtupes ad humilia. Vtinam è tot milibus unus animoſo pectore, quo diximus,penetraret. Quem ſtudioſis omnibus eſſe ſcopum optârim,hactenus dictum. Simile.

AMARI SEMPER LABORES, & contemni luxum debere.

AH libri leges excedere cogar: grauioreq; dicendi forma, quàm conſuetudo poſtulat, animantes ſtupidiſſimas ad æternam gloriam excitare. Qui ſub ſignis noſtris merere ſtudet,in primis amplecti uigilias ac labores debet: fugere luxum,delicias,et quicquid effœminatum reddit animum. Dormire malit ſubiectis corpori aut ſaxis aut lignis, quàm plumis, De ſtilo huius libri.

pellibusúe. Veſci alimentis aſſueſcat, quæ minimè placere ſentit palato: auerſetur ea, quæ uoluptatem ullam adferunt.

Quiſquis enim duros caſus, uirtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemq; decusq; parabit.
At qui deſidiam luxumq; ſequetur inertem,
Turpis inopsq; ſimul, miſerabile tranſiget æuum.

Corporis tamen ualetudinem curet: namq; ſine ipſa nihil efficere animus poteſt. Stare malit quàm ſedere: currere, quàm ire: nunquam arma deponat è manibus. Hæc omnia & corpori robur adferunt, & menti uigorem. Vt enim arborum robuſtiores ſunt partes Aquiloni oppoſitæ, quàm quæ Auſtrum aut Zephyrum ſpectant: ita fortiores ac firmiores ſumus in iis rebus, in quibus nos aut aduerſa fortuna, aut labor magnus exercuit. In labore uiget uirtus. Nec poteſt eſſe magnum, quod ſine puluere, & ſudore contingit. Ita namque naturæ parenti placuit, ut præſtantiſſima quæque non niſi ſummis uigiliis conſequamur. Res uerò uiliſſimæ ſicut laborem non requirunt, ita finem habent inglorium: & facilè parta facillime dilabuntur. Si quis aliud meditetur, aut facturum ſeſe putet, is noſtris ſe copiis ne audeat adiungere. In militia hac maiorem à milite poſcimus curam, quàm haberi conſueuit in principum exercitu aliorum. Nec iniuria.

Illi enim

Illi enim exiguam ſolum orbis partem, nempe urbem aliquam: uniuerſum nos mundum petimus. Illi ad annos aliquot rerum futuri Domini ſunt: nos gloriam noſtram non niſi orbis, temporumúe fine metimur. Proinde ſi quisquam non alium hæc fore laborem ſperârit, quàm apud Imperatores, qui urbem aliquam milite cingunt, is hinc faceſſcat pondus inutile ad mediocrem turbam, ubi ſeſe rem pulchrè uidentur geßiſſe, atq; mire ſibi applaudere in rebus etiam uiliſsimis conſueuere. Socrates ille non hominum modo, uerumetiam Apollinis oraculo ſapientißimus iudicatus, et perennis philoſophiæ fons, dicere ſolebat: Radicem quidem eruditionis per amaram eſſe, ſed fructum habere iucundißimum: initioq; magnos adferre labores, ſed honeſtißimum ſudantibus præmium reponere. Ergo ô tu quiſquis es, cui ignea uis in pectore exarſit, cui flamma in præcordijs micat: procul, procul abſint mollia, lenia, facilia, blanda, quæ animi impetum extinguere ſolent. Dura petamus, dura inquam, feramur per ſaxa, per rupes, & ignes. Fatigare iuuet Scyllas, Syrtes, Charybdas, ac reliqua monſtra aquarum. Si quicquam in mundo ſit arduum, ſi uſquã pericula, eò contendamus. Exhauſtum ſudorem ingens comitatur gloria. Si magnum aliquid in orbe

Contentio.

Adhortatio ad laborem.

apparet,

apparet,noſtrum id eſt,adde momentum temporis. Summo ardore,impetu,ui,ocyus fulmine illuc ſpiritus celer tranſuolet,ubi propior aliquis uictoriæ eſſe lo=
“ *cus poßit. Multa exilia patent fugienti. Patria eſt,ubi=*
“ *cunq; uirtus ſedem ſibi elegerit. Audendum eſt, au=*
“ *dēdum fortibus uiris. Fortuna ipſa aperit uiam,inuita etiam uelit nolit. Nulla uis ſit,quæ uim iſtam poßit co=ërcere: huc omnes conatus aduolent: nihil hoc inſtitutum mutare queat, niſi mors,quæ rerum omnium finis eſt. Dura aliquis præcepta uocet mea: dura fatemur eſſe,ſed ut ualeas multa ferenda tibi. Secūdæ res fœlicem,magnum uerò faciunt aduerſæ. Alexander tot uigilias,tot labores pertulit,quò neminem in orbe relinqueret,qui non ſuò ſubeſſet imperio,& nihil nos tentabimus? ſic ſine honore, ſine memoria extinguemur? Ανδρῶδες οὐδὲν ἀποδεδειγμένοι? Plinius(opinor)uſpiam refert,Pompeium Magnum inter Alpes & Hiſpaniā exteriorē octingentas urbes populo Rom. ſubiugaſſe: quur nos in re tam facili adeó ſumus deſides? Verum medius fidius prouerbium uulgi literatos omnes ignauos eſſe. Satis diu,heu nimium diu collegimus robur,aperto Marte agendum eſt. Abeant qui uerba iſthæc ſapere clament arrogantiam.*

Abunde relata nobis gratia erit,nec laborem nos hūc fruſtra putabimus inſumpſiſſe,ſi illorum conſequi fa=

uorem

2. *Viri nihil operati Vel, Quū uirile nihil oſtenderimus? Vide annotationes autoris*

uorem poſsimus, quibus ipſa profuerint, quorumúe mẽtem ad altiora paulò, quàm erant ituri, incitârint. Si redamant aquilæ, redamant delphines amantem: quis pectore adeò duro, imò quis tam barbarus, tam ab omni humanitate alienus fuerit, qui non mutuo amore cõplectatur eum, cuius conſilio uel labore profecerit? Ego ſemper excelſi eſſe animi duxi, quicquid uulgare eſt, faſtidire: atque monumentum ſui immortale inter mortales relinquere. Cæterum nos male ſani dum florem terimus ætatis, uanis blandisq; ducimur illecebris: poſt ſenio confecti, in corporis morbos, in uitæ finem pellimur.

NVNQVAM DESPERANDUM eſſe.

SI nos interim ſucceſſus deſtituat, deterreátue labor, non continuo deſiſtendum cenſeo. Si fortè nos in ſublime tendentes ad montis uerticem, decies præcipites deuoluamur, imò centies, millies: toties ardentius ac inflammatiore ſpiritu iter idem arripiemus, ad eundem uerticem aduolabimus. Rex Alexander generoſi homo ſpiritus, domiturus orbem, ad rupẽ uenit ita ſublimem, ut aditum militibus nullum reperiret. Eò principes aliquot confugerant, aduecto comm eatu in bienniũ, ſperantes fore, ut interea homo aut moreretur, aut minus ſæuiret cupiditate imperandi. Hi ridentes num

ἀλληγορία

Hiſtoria.

Alexan

Alexander uolare poßit exploratores illuc miſſos interrogabant. Nunciatum hoc regi eſt. Qui grauiter id ferens, uolensq; ſuos ad uictoriam incitare, aiebat: *Nihil tam alte poſuiſſe naturam, quò uirtus peruenire non queat.* Nec multo pòſt petram occupauit, pollicitus ante decem talenta illi, qui primus ad uerticem euaderet: nouem ſecundo: ſequenti octo: quarto ſeptem ſic uſque ad decimum decreſcente numero. Qua de cauſa non malè habere quenquam debet, ſi non protinus incrementa doctrinæ ſentiat. Sicuti enim horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus: & fruticem aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus ex interuallo ſentitur. Leonis catuli informes naſcuntur, uix ingrediuntur ſemeſtres, non mouentur niſi bimeſtres: ſic aliquando egregia futura, tarde ſolent prouenire. Contrà, quæ ſpectatiſſimè florent, celerrimè marceſcunt. Bene actum ſecum putat mercator, ſi poſt decennem nauigationem, poſt mille incommoda, mille uitæ diſcrimina, rem ſibi comparauerit paulo uberiorem: & nos pauidæ animantes primo impetu ſpem omnem abijciemus? Quodcunque imperauit animus obtinuit.

OPES

OPES DEBERE CONTEMNI.

FAlſo quæruntur, obeſſe literis egeſtatem: neq; facilè emergere, quibus res anguſtior ſit. Contrà nihil uidetur accommodatius, nihil magis neceſſarium penuria: cuius beneficio artes omnes inuentæ ſunt, ut ſcitè Theocritus de Penia perſcripſit. Nam quemadmodum corpora habentibus pinguia et ualida, nullum erit ualetudinis emolumentum, ſi animus ſegnis fuerit ac deiectus: ſic & illis, qui humili conditione ſunt, nullum erit ex hac re nocumentum, ſi animus nobilis ac generoſus fuerit. Corporis & fortunæ dotes euaneſcunt ocyßimè, uirtutis laus æterna eſt. Vidimus multos honore conſpicuos celſarum dignitatum inſediſſe faſtigijs, & diffuſo uſquaque cenſu per orbem patrimonia propagaſſe, quorum ampliſſimæ opes abierunt transierunt & ipſi tantarum opum domini. Quamobrem non omnino diſplicet ſententia illorum, qui magnam auri uim coniecerunt in mare, niſi quòd idipſum non dederint ægentibus. Equidem eo ingenio ſum, ſemper fui, & ſemper ero, ut ſummam inopiam, quàm ſummas opes malim. Metuerem enim, ne pernicioſa eſca mentem occuparet meam? neúe tam uilis metalli cura ſtudia dulciſsima impediret. Mediocrem tamen modum ad uitam tuendam neceßarium eſſe non pernego. Nec aurum contemno, ſed magnas opes, quæ

Similitudo.

ſententia aurea.

quæ mentem à literis abducere queant. Ferè *ſit, ut bona animi corporis mala: rurſus corporis bona, animi mala ſint.* Nihil *ſanè rarius, nihilq́; magis arduum puto, quàm hominem eſſe & eruditum & diuitem. Quapropter certum habeant illi, qui genere & opibus clari ſunt, ſeſe nunquam aliquid memoratu dignum effecturos.* Fieri *poteſt, ut opuſculum non ſine laude prodeat in lucem, ſed ad ſummam illam gloriam perueniet nemo.* Vidi *complures nobili ortos genere, qui ampla mercede conductis præceptoribus, optimas quaſqúe diſciplinas breuiſſimo tempore perdiſcebant.* Verum *eoſdem haud multò poſt inueni duxiſſe uxorem, alere familiam, ſeruos, equos, canes.* Id *fecerat cupido pernicioſa opum.* Adde *quod parentes facilius tolerabunt, te* Deum *peierare ipſum, homini uitam adimere, quàm ut auri amor decreſcere uideatur.* Et *mihi ſæpenumero obiectum eſt, in ijs me ſudare rebus, quæ ad farinam non ita multum facerent.*

ADFECTANDAS ESSE *ſtudioſo laudes.*

MAgnum *futuræ uictoriæ ſignum eſt excitari laude, ſi pulchrè geſſeris quicquam: atque ſi ab alijs uel reprehendi te, uel ſuperari uideris, dolere, incendiq́; ad altiora. Siquidem, ut* Ouidius *ait: non paruas animo gloria dat uires, & fœcunda facit pectora laudis*

laudis amor. Igitur gloriæ ſtudioſiſsimum eſſe adoleſcentem oportet qui ad ſumma conabitur. Nihil enim uideo quid poſsit eruditio ſine laudum cupiditate: laudum cupiditas ſine eruditione. Ita alterũ alterius præſidio ſemper innititur.

QVIBVS REBVS FACILE ſumma peritia poſsit comparari.

QVæ prima eſſe debeant adoleſcentis officia dictũ: nimirum ut ſumma petat, ut amet labores, deſperet nuſquã, contemnat opes, ut ſit auidus laudis. Reliquũ eſt uti doceamus, qua ipſe uia literis incumbere feliciter queat, atq; ſine negocio ad ſumma breui peruenire. Quẽadmodũ in Chao admonui, tres potiſsimum in ſtudendi modo gradus ſunt: audire, docere, ſcribere. Quoq; magis pauida mœreat multitudo, quæ ad celſiora nuſquã auſa aſpirare, uitam omnẽ inani metu perdidit: bonũ & facile eſt audire: melius ac facilius docere: optimũ & facillimũ ſcribere. Partẽ primã eò eſſe difficillimã iudicamus, quod nihil magis arduum ſit, quàm attente audire una hora profeſſorẽ. Quum aliorum ego intereſſe lectioni ſolebã, ſingulas horas ſingulos fore dies arbitrabar. Quoniã tædioſum cogitationẽ liberam ad uocem legentis cohibere. Verũ quando aut docemus, aut ſcribimus, exercitatio ipſa omnẽ aufert tædiũ. Hac re perterriti adoleſcẽtes, quia

& labores immenſos in ludo pertulerunt, & operã in ſequentibus, hoc eſt in docẽdo ac ſcribendo longe fore grauiorẽ opinantur, literas ſæpe deſerunt. Ad præceptores itaq; pertinet pueros admonere, nihil eſſe moleſtius, quã id in quo uerſantur: reliqua omnia futura leuiora. De partibus his tribus nonnulla deinceps eloquemur, ſi prius aliquid de lectione ſolitaria tradiderimus.

DE SOLITARIA *Lectione.*

SOlitaria lectio, qua oẽs penè domi tabeſcunt, minime placet. Ea ſiquidẽ ut maximũ faſtidiũ, ita nullum propè fructum adfert, et uehementer obtundit ingenij uires. Porrò ſi quãdoq; legere autorem libeat, id cũ alio fieri uelim. Mirabile enim ex alterius præſentia oritur iudicium. Adeò ut ſi adſit quiſpiã tanquam apertis oculis res ipſas introſpicere te: ſi nemo, ſomniare duntaxat exiſtimes. Ad hæc, quum proferenda ſunt ſtudia, caligãt in luce, et omnia noua offendunt, ut qui ſoli didicerint, quod inter multos faciendum eſt.

DE AVDIENDI FORMA.

SVnt qui dicãt ſatis eſſe, ſi quotidie horis duabus alios audieris, atq; eadẽ domi diligenter repetas. Verũ hi omnis expertes ratiõis ſunt, hi mente carent. Duabus horis oſcitantur audient profeſſorem, audita uix domũ inſpicient, diem totum auferent luxus, ſomnus

nus, tædiũ, fabulæ. Quid hoc aliud eſt, quàm hortari imperatorẽ orbis Alexandrũ, uti domita uſpiã urbe, ibi hæreat, ea fruatur, eã colat, deſideat illic perpetuo? Abſit. Alia ui rem aggrediemur. Nõ urbem enim, ſed Europam, Aphricam, Aſiam: nõ portum maris, ſed Oceanum ipſum: non terræ portiunculam, ſed mundum belli iure poſtulamus. Copiæ noſtræ omnibus ordine ciuitatibus per orbem totum impetu ſummo ingruent, nec diſcedemus, niſi uictores. Ignauia iaceat in tenebris domi, fugiat laborem, fugiat pericula, fugiat lucem, fugiat gloriam, fugiat imperium. Sed ô pigrum animal, cui nihil ineſt cerebri, cuius omnia conſilia ad deſidiam tendunt, remedium aliud accipe. Quicquid didiceris, id confeſtim doceas. Sic & tua firmare, & prodeſſe alijs potes.

IN DISCENDO FAMAM VAnam debere contemni.

Pleriq; quum dubitant uſquã, accedere ad profeſſorẽ uerentur, retinenturq; pudore. Cogitant qua fronte illius pulſare fores auderent, cũ quo nulla extitiſſet neceßitudo. Sic ſecũ deliberant per dies multos. Illis nõ momentum, non hora, non dies, ſed uita ipſa, & ſpes omnis defluit ſuperſtitione. Tales igitur quàm primum dubitauerint, ad profeſſorem accedãt interrogent libere. Sed paucis quæſtionem abſoluant:

maiores omneis, atq; eum tenere montis tractum, quò nec aliquis perueniſſet unquàm, nec fortaſſe quiſquā eſſet perventurus. Primum prorſus facile. Mediū arduum. Poſtremū tale, ut nefas uideatur, ſi mente eiuſmodi quicquam agitaris. Cæterum, quoniam fuiſſe homines conſtat, queis primas hactenus conſenſus mortalium parteis conceſſit: in hominū eſſe manu reor altius paulò quàm illi tot annis conſedêre, aſcēdere. Sed per deos immortales, quàm humilis, quàm pauidi, quàm abiectideniq; animi eſt, mediocrē eſſe uelle. Cōtra, quāta mentis dignitas, quæ ſuperatis hoſtibus arcem occupabit: unde clarior ſole, uniuerſo orbi cōſpicua ad finem uſq; æui erit? Quàm tot hominū milia, quot arenas oceani littora continent, perpetuò celebrabunt? Idcirco omneis, quos dulces Muſæ numine afflarūt ſuo, hortamur, uti illic ſcopū figant, quò fortiſſimus quiſq; ſeſe cuperet perueniſſe. Certe ego, ſi me aut comitem, aut ſociū, aut ducem quærant, ſpem omnē planè abijcere cogor. Sic nāq; interim meditantē calculi premunt, ut graui ipſa dolore mœreat mēs, ut plerunq; noctes abducat inſomnes angor. Veruntamē ſpe ſopita, labor nō ante quieſcet, quā ſæuitia mortis, atq; extremus uitæ dies lumina noſtra cōdat. Laborabimus ſemper, etiā ſi fructum nullum, gloriā nullam, nullam laudem cōſequamur. Metā cōtingat alius, alius caſtrum expugnārit, co-

Adhortatio ad ſummum ſcopum.

rit,conatus tamen noſter nunquã eſt defuturus. In hoc animus arma ſumpſit ſplendidiora auro,operoſa magis, quàm ſtrenuus unquã induit Achilles. Stricto manus ferro tremit,munitum galea caput eſt,corpus totum nunquã non ære reſplendebit. Tubarum clangor implebit cœlum,campos pauor ipſos inuadet,ingruentibus undiq; copijs. Flammã concepit,quicquid in membris materiæ latet. Tacere non poſſum, quod ingens ardor,aut uis,quæ in corpore ſpirat,ut ſcriberem imperauit. Nec arrrogantis eſſe arbitror,laborẽ duntaxat,uictoriæ ſpe relicta, profiteri: ingrediq; uiã,qua tot uiri ad uirtutem contenderunt. Equidẽ me in mille diſcerpi parteis malim (diſpereã ſi ſecus loquor ac ſentio) quàm remittere animũ ad ſumma euadendi. Vincere uelle ueteres illos eloquentiæ principes,nõ ſuperbiæ modò, ſed furoris cenſeatur. In ijs etenim omnia propè elaborata adeò,adeò abſoluta apparent,ut uerbum uix ullũ aut addere,aut detrahere,aut immutare uel tranſponere poßis. At ego nil eſſe tam arduũ, tãq; admirabile in rebus humanis exiſtimo,quod hominum non poßit induſtria comparari. Itaq; (ut ſemel finiam ut eloquar quid uelim) ſi quis inter mortales ſit, quẽ hæc uictoria,hæc laus, hic triũphus,hæc trophæa moueant, immenſum pectore robur trahat,dicatq; cum Marone, Tentanda uia eſt,qua me quoq; poßim

Autoris inſtitutũ & animus.

Tollere humo, uictorq; uirûm uolitare per ora.
Primus ego in patriã mecum (modò uita ſuperſit)
Aonio rediens deducam uertice Muſas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.

Aſpirãtem ad altiora, quàm maiores peruenere, nemo cõpos mẽtis improbabit. Nec dubito, quin plerisq; inferioris doctrinæ uiris, quos ſecula ſuperiora uidere, idẽ fuerit inſtitutũ, licet euentus fefellerit. Quorum conditio nobis non aſpernanda. Etenim in magnis rebus uel conatus laudari ſolet. Cenſent cõplures ſtudendum eſſe, ut uiuamus molliter, nõ tanto furore ſæuiendum, illi qui plus corporis, quàm animi bonis conſulunt: qui nõ perpendũt, quàm ſpecioſa, quàm cœleſtis quàm diuina quædam res ſit, mens ornata diſciplinis uarijs. Ego ſanè nõ uideo, quid hæc hominũ monſtra, quæ corpus grãdę circumferunt, uel ægrè trahunt potius, à bobus diſtent, niſi quòd loquantur, nõ mugiant. Facies ſtupida, aſpectus hebes, craſſa labra, ſemper terram et pabula ſpectant, uenter ingens, quẽ quater aut quinquies quotidie replent, iſthæc animalia generoſos ſpiritus ad alta natos, trahũt ad quietẽ: aliqua diſcenda arbitrãtur, quæ more ſuo apud imperitos inter cõuiuandũ queas oſtentare. Agite ergo nobilior propago iuuẽtutis, quibus corpus omne ardore tremit (reliquæ turbæ nõ magis loquor, quã ſtupidis animãtibus)

Adhortatio ad ſummũ ſcopũ.

agite

agite, inquam, animi noſtri pulchritudinem quæramus, huius decore gloriemur, atq; contra breuitatē æui memoriam noſtri quàm maximè longam efficere conemur. Cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi, illò pergamus igitur, unde nobis origo eſt. Quemadmodum radios ſolis contingere quidem terram uidemus, ſed ibi eſſe ſunt unde mittuntur: ſic animus ſacer conuerſetur nobiſcum, ſed hæreat origini ſuæ, illinc pendeat, illuc ſpectet ac nitatur. Leonis ſequamur ingenium, quod animal ſolitarium eſt, experſq; ſocietatis. Nemo maiorē agnoſcere debet in orbe, niſi illum ſolum, qui ſolus orbem condidit. Nihil placeat, niſi quod ſummū eſt. Hoc enim plus ſapies in rebus æternis, quò magis ſtupes ad humilia. Vtinam è tot milibus unus animoſo pectore, quo diximus, penetraret. Quem ſtudioſis omnibus eſſe ſcopum optârim, hactenus dictum. Simile.

AMARI SEMPER LABORES, *& contemni luxum debere.*

A*H libri leges excedere cogar: grauioreq; dicendi forma, quàm conſuetudo poſtulat, animantes ſtupidiſſimas ad æternam gloriam excitare. Qui ſub ſignis noſtris merere ſtudet, in primis amplecti uigilias ac labores debet: fugere luxum, delicias, et quicquid effœminatum reddit animum. Dormire malit ſubiectis corpori aut ſaxis aut lignis, quàm plumis,* De ſtilo huius libri.

 pellibus

pellibusúe. Veſci alimentis aſſueſcat, quæ minimè placere ſentit palato: auerſetur ea, quæ uoluptatem ullam adferunt.

Quiſquis enim duros caſus, uirtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemq́; decusq́; parabit.
At qui deſidiam luxumq́; ſequetur inertem,
Turpis inopsq́; ſimul, miſerabile tranſiget æuum.

Corporis tamen ualetudinem curet: namq; ſine ipſa nihil efficere animus poteſt. Stare malit quàm ſedere: currere, quàm ire: nunquam arma deponat è manibus. Hæc omnia & corpori robur adferunt, & menti uigorem. Vt enim arborum robuſtiores ſunt partes Aquiloni oppoſitæ, quàm quæ Auſtrum aut Zephyrum ſpectant: ita fortiores ac firmiores ſumus in ijs rebus, in quibus nos aut aduerſa fortuna, aut labor magnus exercuit. In labore uiget uirtus. Nec poteſt eſſe magnum, quod ſine puluere, & ſudore contingit. Ita namque naturæ parenti placuit, ut præſtantiſſima quæque non niſi ſummis uigilijs conſequamur. Res uerò uiliſſimæ ſicut laborem non requirunt, ita finem habent inglorium: & facilè parta facillime dilabuntur. Si quis aliud meditetur, aut facturum ſeſe putet, is noſtris ſe copijs ne audeat adiungere. In militia hac, maiorem à milite poſcimus curam, quàm haberi conſueuit in principum exercitu aliorum. Nec iniuria.

Illi enim

Illi enim exiguam ſolum orbis partem, nempe urbem aliquam: uniuerſum nos mundum petimus. Illi ad annos aliquot rerum futuri Domini *ſunt: nos gloriam noſtram non niſi orbis, temporumúe fine metimur.* Contentio. *Proinde ſi quisquam non alium hæc fore laborem ſperârit, quàm apud* Imper*atores, qui urbem aliquam milite cingunt, is hinc faceſſat pondus inutile ad mediocrem turbam, ubi ſeſe rem pulchrè uidentur geßiſſe, atq; mire ſibi applaudere in rebus etiam uilißimis conſueuere. Socrates ille non hominum modo, uerumetiam Apollinis oraculo ſapientißimus iudicatus, et perennis philoſophiæ fons, dicere ſolebat:* Radicem *quidem eruditionis per amaram eſſe, ſed fructum habere iucundißimum: initioq; magnos adferre labores, ſed honeſtißimum ſudantibus præmium reponere.* Ergo ô *tu quiſquis es, cui ignea uis in pectore exarſit, cui flamma in præcordijs micat: procul, procul abſint mollia, lenia, facilia, blanda, quæ animi impetum extinguere ſolent. Dura petamus, dura inquam, feramur per ſaxa, per rupes, & ignes. Fatigare iuuet Scyllas, Syrtes, Charybdas, ac reliqua monſtra aquarum. Si quicquam in mundo ſit arduum, ſi uſquã pericula, eò contendamus.* Exhauſtum *ſudorem ingens comitatur gloria. Si magnum aliquid in orbe*

Adhortatio ad laborem.

apparet,

apparet, noſtrum id eſt, adde momentum temporis. Summo ardore, impetu, ui, ocyus fulmine illuc ſpiritus celer tranſuolet, ubi propior aliquis uictoriæ eſſe locus poßit. « Multa exilia patent fugienti. Patria eſt, ubi« cunq; uirtus ſedem ſibi elegerit. Audendum eſt, au« dēdum fortibus uiris. Fortuna ipſa aperit uiam, inuita etiam uelit nolit. Nulla uis ſit, quæ uim iſtam poßit coërcere: huc omnes conatus aduolent: nihil hoc inſtitutum mutare queat, niſi mors, quæ rerum omnium finis eſt. Dura aliquis præcepta uocet mea: dura fatemur eſſe, ſed ut ualeas multa ferenda tibi. Secūdæ res fœlicem, magnum uerò faciunt aduerſæ. Alexander tot uigilias, tot labores pertulit, quò neminem in orbe relinqueret, qui non ſuò ſubeſſet imperio, & nihil nos tentabimus? ſic ſine honore, ſine memoria extinguemur? Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἀποδεδειγμένοι? Plinius (opinor) uſpiam refert, Pompeium Magnum inter Alpes & Hiſpaniā exteriorē octingentas urbes populo Rom. ſubiugaſſe: quur nos in re tam facili adeò ſumus deſides? Verum medius fidius prouerbium uulgi literatos omnes ignauos eſſe. Satis diu, heu nimium diu collegimus robur, aperto Marte agendum eſt. Abeant qui uerba iſthæc ſapere clament arrogantiam.

1. Viri nihil operati Vel, Quū uirile nihil oſtenderimus? Vide annotationes autoris 10.

Abunde relata nobis gratia erit, nec laborem nos hūc fruſtra putabimus inſumpſiſſe, ſi illorum conſequi fauorem

uorem poſſimus, quibus ipſa profuerint, quorumúe mẽtem ad altiora paulò, quàm erant ituri, incitârint. Si redamant aquilæ, redamant delphines amantem: quis pectore adeò duro, imò quis tam barbarus, tam ab omni humanitate alienus fuerit, qui non mutuo amore cõplectatur eum, cuius conſilio uel labore profecerit? Ego ſemper excelſi eſſe animi duxi, quicquid uulgare eſt, faſtidire: atque monumentum ſui immortale inter mortales relinquere. Cæterum nos male ſani dum florem terimus ætatis, uanis blandiſq; ducimur illecebris: poſt ſenio confecti, in corporis morbos, in uitæ finem pellimur.

NVNQVAM DESPERANdum eſſe,

SI nos interim ſucceſſus deſtituat, deterreátue labor, non continuo deſiſtendum cenſeo. Si fortè nos in ſublime tendentes ad montis uerticem, decies præcipites deuoluamur, imò centies, millies: toties ardentius ac inflammatiore ſpiritu iter idem arripiemus, ad eundem uerticem aduolabimus. Rex Alexander generoſi homo ſpiritus, domiturus orbem, ad rupẽ uenit ita ſublimem, ut aditum militibus nullum reperiret. Eò principes aliquot confugerant, aduecto comm eatu in bienniũ, ſperantes fore, ut interea homo aut moreretur, aut minùs ſæuiret cupidine imperandi. Hi ridentes num

ἀλληγορία. Hiſtoria.

Alexan

Alexander uolare poſsit exploratores illuc miſſos interrogabant. Nunciatum hoc regi eſt. *Qui grauiter id ferens, uolensq́; ſuos ad uictoriam incitare, aiebat:* Nihil tam alte poſuiſſe naturam, quò uirtus peruenire non queat. Nec multo pòſt petram occupauit, pollicitus ante decem talenta illi, qui primus ad uerticem euaderet: nouem ſecundo: ſequenti octo: quarto ſeptem ſic uſque ad decimum decreſcente numero. Qua de cauſa non malè habere quenquam debet, ſi non protinus incrementa doctrinæ ſentiat. Sicuti enim horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus: & fruticem aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus ex interuallo ſentitur. Leonis catuli informes naſcuntur, uix ingrediuntur ſemeſtres, non mouentur niſi bimeſtres: ſic aliquando egregia futura, tarde ſolent prouenire.
„ Contrà, quæ ſpectatiſsimè florent, celerrimè marceſcunt. Bene actum ſecum putat mercator, ſi poſt
„ decennem nauigationem, poſt mille incommoda, mille uitæ diſcrimina, rem ſibi comparauerit paulo uberiorem: & nos pauidæ animantes primo impetu ſpem omnem abijciemus? Quodcunque imperauit animus obtinuit.

OPES

OPES DEBERE CONTEMNI.

FAlſo queruntur, obeſſe literis egeſtatem: neq; fa-cilè emergere, quibus res anguſtior ſit. Contrà nihil uidetur accommodatius, nihil magis neceſſarium penuria: cuius beneficio artes omnes inuentæ ſunt, ut ſcitè Theocritus de Penia perſcripſit. Nam quemad-modum corpora habentibus pinguia et ualida, nullum erit ualetudinis emolumentum, ſi animus ſegnis fuerit ac deiectus: ſic & illis, qui humili conditione ſunt, nul-lum erit ex hac re nocumentum, ſi animus nobilis ac generoſus fuerit. Corporis & fortunæ dotes euaneſ-cunt ocyßimè, uirtutis laus æterna eſt. Vidimus mul-tos honore conſpicuos celſarum dignitatum inſediſſe faſtigijs, & diffuſo uſquaque cenſu per orbem patri-monia propagaſſe, quorum ampliſsimæ opes abierunt tranſierunt & ipſi tantarum opum domini. Quamob-rem non omnino diſplicet ſententia illorum, qui mag-nam auri uim coniecerunt in mare, niſi quòd idipſum non dederint ægentibus. Equidem eo ingenio ſum, ſem-per fui, & ſemper ero, ut ſummam inopiam, quàm ſummas opes malim. Metuerem enim, ne pernicio-ſa eſca mentem occuparet meam? neue tam uilis me-talli cura ſtudia dulciſsima impediret. Mediocrem tamen modum ad uitam tuendam neceßarium eſſe non pernego. Nec aurum contemno, ſed magnas opes,

Similitudo.

ſententia aurea.

quæ

laudis amor. Igitur gloriæ ſtudioſiſſimum eſſe adoleſcentem oportet qui ad ſumma conabitur. Nihil enim uideo quid poſsit eruditio ſine laudum cupiditate: laudum cupiditas ſine eruditione. Ita alterũ alterius præſidio ſemper innititur.

QVIBVS REBVS FACILE *ſumma peritia poſsit comparari.*

QVæ prima eſſe debeant adoleſcentis officia dictũ: nimirum ut ſumma petat, ut amet labores, deſperet nuſquã, contemnat opes, ut ſit auidus laudis. Reliquũ eſt uti doceamus, qua ipſe uia literis incumbere feliciter queat, atq; ſine negocio ad ſumma breui peruenire. Quẽadmodũ in Chao admonui, tres potiſsimum in ſtudendi modo gradus ſunt: audire, docere, ſcribere. Quoq; magis pauida mœreat multitudo, quæ ad celſiora nuſquã auſa aſpirare, uitam omnẽ inani metu perdidit; bonũ & facile eſt audire: melius ac facilius docere: optimũ & facillimũ ſcribere. Partẽ primã eò eſſe difficillimã iudicamus, quod nihil magis arduum ſit, quàm attente audire una hora profeſſorẽ. Quum aliorum ego intereſſe lectioni ſolebã, ſingulas horas ſingulos fore dies arbitrabar. Quoniã tædioſum cogitationẽ liberam ad uocem legentis cohibere. Verũ quando aut docemus, aut ſcribimus, exercitatio ipſa omnẽ aufert tædiũ. Hac re perterriti adoleſcẽtes, quia

& labores immenſos in ludo pertulerunt, & operã in ſequentibus, hoc eſt in docẽdo ac ſcribendo longe fore grauiorẽ opinantur, literas ſæpe deſerunt. Ad præceptores itaq; pertinet pueros admonere, nihil eſſe moleſtius, quã id in quo uerſantur: reliqua omnia futura leuiora. De *partibus his tribus nonnulla deinceps eloquemur, ſi prius aliquid de lectione ſolitaria tradiderimus.*

DE SOLITARIA Lectione.

S*Olitaria lectio, qua oẽs penè domi tabeſcunt, minime placet.* Ea *ſiquidẽut maximũ faſtidiũ, ita nullum propè fructum adfert, et uehementer obtundit ingenij uires.* Porrò *ſi quãdoq; legere autorem libeat, id cũ alio fieri uelim.* Mirabile *enim ex alterius præſentia oritur iudicium.* Adeò *ut ſi adſit quiſpiã tanquam apertis oculis res ipſas introſpicere te: ſi nemo, ſomniare duntaxat exiſtimes.* Ad *hæc, quum proferenda ſunt ſtudia, caligãt in luce, et omnia noua offendunt, ut qui ſoli didicerint, quod inter multos faciendum eſt.*

DE AVDIENDI FORMA.

S*Vnt qui dicãt ſatis eſſe, ſi quotidie horis duabus alios audieris, atq; eadẽ domi diligenter repetas.* V*erũ hi omnis expertes ratiõis ſunt, hi mente carent.* Duabus *horis oſcitantur audient profeſſorem, audita uix domũ inſpicient, diem totum auferent luxus, ſomnus*

nus, tædiũ, fabulæ. Quid hoc aliud eſt, quàm hortari imperatorẽ orbis Alexandrũ, uti domita uſpiã urbe, ibi hæreat, eã fruatur, eã colat, deſideat illic perpetuo? Abſit. Alia ui rem aggrediemur. Nõ urbem enim, ſed Europam, Aphricam, Aſiam: nõ portum maris, ſed Oceanum ipſum: non terræ portiunculam, ſed mundum belli iure poſtulamus. Copiæ noſtræ omnibus ordine ciuitatibus per orbem totum impetu ſummo ingruent, nec diſcedemus, niſi uictores. Ignauia iaceat in tenebris domi, fugiat laborem, fugiat pericula, fugiat lucem, fugiat gloriam, fugiat imperium. Sed ô pigrum animal, cui nihil ineſt cerebri, cuius omnia conſilia ad deſidiam tendunt, remedium aliud accipe. Quicquid didiceris, id confeſtim doceas. Sic & tua firmare, & prodeſſe alijs potes.

IN DISCENDO FAMAM VAnam debere contemni.

PLeriq; quum dubitant uſquã, accedere ad profeſſorẽ uerentur, retinenturq; pudore. Cogitant qua fronte illius pulſare fores auderent, cũ quo nulla extitiſſet neceſsitudo. Sic ſecũ deliberant per dies multos. Illis nõ momentum, non hora, non dies, ſed uita ipſa, & ſpes omnis defluit ſuperſtitione. Tales igitur quàm primum dubitauerint, ad profeſſorem accedãt interrogent libere. Sed paucis quæſtionem abſoluant:

nã mora uiris doctis ſemper infeſta eſt. Si is dedignabi-tur reſpõdere, currendum ad alios. Nihil refert, quiſ-nam ille ſit, cuius ope opes noſtræ augeantur. Nec cogites deceſſurum quid exiſtimationi, ſi aliorũ egere uideaaris auxilio. Memineris potius nullã ſpectandã gloriam eſſe, ni ad finem laborum perueneris. Ne in premijs humanis ſpem poſueris rerũ tuarum, ſuis te illecebris oportet ipſa uirtus trahat ad uerum decus.

CVIVSMODI DISCENdæ ſint Artes.

Grãmatice SVmmo oratori, aut poëtæ futuro cũ primis neceſſariæ formæ loquẽdi, diſſerendi, dicẽdi. Grammatice aditum præbet ad alias arteis: quo ſi careamus cæci per omnes diſciplinas aberrabimus, nullã unquã optimarum pulcherrimarũq; rerum cognitionem cõ-
Dialectice ſecuturi. Dialectice docendi modum exprimit: Rheto-
Rhetorice rice eloquendi. Ad hanc memoriæ artificiũ pertinet.
Græca lingua. Græca lingua adeò neceſſaria, ut uix quemquã dixerim eruditum, qui eam ignorauerit. Nec omittendæ hi-
Hiſtoriæ. ſtoriæ: præſtant enim & copiam orationis, & rerũ experientiã. Mathematicæ artes ſimul dignitate quadam pollent ſua, tractant enim rerum ſublimiũ deſcri-
Aſtronomia. ptiones: ſimul ad uarietatem orationis faciunt. Aſtronomia legem naturãq; docet eorum, quæ ab extremo circuitu mundi uſq; ad elementa ſunt, hoc eſt, penè orbem

bẽ uniuerſum. In cœlo ſitum monſtrat Helices, Cynoſuræ, Βοώτου, Erichthonij, Capræ, Vergiliarũ, Hyadum, Argus, Canopi, Syrij: quorum ortu obituq; tẽpora omnia deſcribũtur. Velut apud Verg. Sub ipſum Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco. Item:
Antè tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Debita quàm ſulcis committas ſemina. Et:
Multi ante occaſum Maiæ cœpere.

Nec pauca huiuſmodi exẽpla paßim obuia ſunt apud Ouidium, præſertim in Faſtis. Infra cœlum uagorum ſiderum progreſſus, regreſſus, ſtationes, defectionesq; Solem eſſe principem, eumq; ſuperiora trigonis ferè radijs conuertere: inferiora, interuallo breuiore.

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primum,
Inq; domos ſupras ſcandere cura fuit.
Sic petitur cœlum, non ut ferat Oſſan Olympus,
Summaq; Peliacus ſidera tangat apex.

O quanta uoluptas animi, non terras et maria ſolum, ſed ſidera ipſa cognatosq; cœlos pererrare, per tenuiſſima quæq; aëris ſpatia celeri impetu uolatuq; ferri, ac penetrare cũcta? Quò tandẽ gaudio adfici neceſſe eſt cum his habitantẽ pernoctantemq; curis? Contueamur ergo candentẽ illum igneumq; æthera, cœleſtium igniũ flãmas immotis oculis admiremur. Omnia enim quæ mundi circumflexus continet, non alij uſui, quàm

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ſpectaculo & admirationi ſacrarum mentiũ fabrica-
tor orbis uidetur deſtinaſſe:idq; uoluiſſe, ut tãtarum
uarietate rerum in medio operis ſui ſpatio rationis ca-
paces oblectaremur. Mens hiſce dedita ſtudijs,non ea
concupiſcit,quæ uilia ſunt,nõ illicitis diſtringitur no-
tis,tantũ id quod pulchrum eſt,quod purum eſt,quod
diuinum eſt,nihil mortale ſapiens dulci ardore ample-
» ctitur. Pridem,ab hinc luce,opinor,ſeptima circa ſe-
» cundam uigilam noctis, ſolus eram in horto quodam
» haud procul à meo cubiculo. In cœna fuerat mẽtio fa-
» cta de ratione ſtellarum eiuſmodi. Mirum eſſe ſic præ-
» dici defectiones : Solem eſſe maiorem terra,id ex um-
» bra deprehendi:incredibilẽ eſſe diſtantiam,quæ ſidus
» facit tam paruum uideri : ad hæc, mirã celeritatem,
ὑποτύπωσις. quòd horis quatuor & uiginti nos non ſuper terram
ſed tanto circuitu ambiat. Tali ſermone ultro citroq;
habitu,peractaq; cœna, ſub Ioue ſtabã erecto ſurſum
uultu,placida nocte,quum iam omnia ſilerent, quum
in proximis ædibus lumina nulla cernerentur: Princi-
pio lunam diu fixis oculis aſpiciebam,quæ tum plena
circumfuſo rubore circulum ſuum deſcribebat. Spe-
ctabam deinde Helicen, Cynoſuram, Vergilias, Siriũ,
Oriona. Poſt ſumptis in manum tabellis, carmine non
nihil hiſce de rebus conſcribere cœpi:

Oceani curſus mundiq; ruentis imago.

Mox abiecto ſtilo uarias rerũ uices altiore intellectu percurrebã, adeò ut & mei, & loci in quo eram, planè oblitus fuerim. Tandem cum gemitu ſic cogitabam. Quur natura parens rerum tã breue tempus homini largita es? Quur nobiles ſpiritus è medio tollis, prius quàm orbem perſpexerint? Quur cœli pulchritudinẽ gratiã ſolis ita repente oculis noſtris ſubtrahis? Tua uis uaria uim animorũ ſuperat, te admirabimur, dum uita manebit. O quàm triſte erit orbari uita, in tãta uidendi cupidine? O me felicem Lacheſis, ſi uel ſemel ante mortem tot ſpecies animantium, tot fructuum, quos terra profert, genera: deniq; tot artiũ formas in orbe ſucceſſu ætatũ proditas cognoſcere daretur. Heu me miſerum, celerrimè uolãt Oceanus, Sol ac ſidera cœli: & mihi tempus perit per ignauiã, etiã tum, quum diligentiſsimus uideor. Quis enim unquã adeò in peragendis rebus uehemens fuit, qui nõ multò eſſe poſſit uehementior, ſi extremas uires cogeretur experiri? Paucos annos Parcæ donãt, iiſq; negligenter utimur. Breui aderit dies, quum cõmuni rerum lege ad finem ſuũ huius uiciſsitudo corporis deueniet. Verum quãdo quibusúe exactis ſeculis rediturus ſum? Quo æuo eandẽ Lunã, Pleiades illas, Arctos ibi, hic Sirium iterum uidebit Ioachimus? Vtinam poſt annos mille ea, quæ tum naturæ, tum hominum induſtria conuerſa erunt,

exiguo momento tēporis liceat intueri. Miſer, de reditu uerba facis? Quin lachrymas mitte, grauē mœrorem è pectore moue, miſſa fac inania uota, ac horis potius fruere præſentibus. Quid te toties fatorū memoria cruciat? O ſi puerilibus annis uſus eßē, quibus illi negocijs imprudenti defluxere? Sed quid ago? rurſus dolor recrudeſcit, quanquā fletus ratio nō minus dulcis quàm iuſta apparet. Quid fœminarū more lachrymas fundo? En unicum remedium, uigilantius omnia peragenda: hoc ocyus properandum, quò tēpus dabitur breuius: horis pro diebus utar, ſingulos menſes annos putabo. De cœleſti illa cognitione dictum ſatis arbitror. Næ ſenſu prorſus omni uacare iudico eum, quē non delectat tam iucunda contēplatio, quem nulla rerum miracula mouent. Ex ea de qua nunc loquuti ſumus arte, proficiſcitur Aſtrologia, Medicis magis, præcipue ad uenas ſcindēdas, et decretorios dies, quā ſtudijs noſtris neceſſaria: niſi quòd ſtilū uarietatis luce cōmendet, uti abunde apparet in Lucani primo lib. Hanc falſo uulgus incertā uocat, propter errores non arti, ſed indoctißimorū hominum inſcitiæ & temeritati imputandos, qui citra delectū omnia effutiūt. Quæ ex hac diſciplina ad literas magis conferunt, quæq; diſcēti fuerint iucūdißima, hæc ſunt. Quæ duodecim mūdi domus: quæ uis radij hexagoni, tetragoni, trigoni,

Aſtrologia

aduerſi;

aduerſi: quid Fortunæ gradus efficiat, & qua uia reperiatur: atq; alia complura, quæ longum eſſet recenſere. Neceſſaria & Coſmographia. Hæc enim demonſtrat zonas, climata, περιαλλήλους, antœcos, periœcos, ἀντίχθονας, amphiſcios, periſcios, heteroſcios: longitudinem urbium latitudinemq́;, hoc eſt, quot ipſe horis abſint ab occaſu, quot cœli partibus ab æquatore. De ea libellum emiſimus. Geographia cognitu facilior, conſtat enim ſola locorum commemoratione. Id duntaxat indicat, ubi Tanais, Nilus, Tigris, Euphrates, Andros, Scythæ, Perſæ, Arabes, ſine ulla mentione cœli: ſine circulorū, latitudinis, longitudinis, umbrarum, zonarumq́; deſcriptione. Geometria terrarū menſuras tradit, hoc modo: Si quadrata forma oram habeat uiginti pedum, intus eſſe uigintiquinq́;. Si cuneatus ager longus fuerit pedes quinquaginta: latus ex una parte pedes triginta ſeptem, ex altera nouem, aream eſſe pedum mille centum quinquaginta: idq́; deprehendi quæſito ex imparibus numeris medio, ductoq́ue in longitudinem. In collibus uallibusq́; plus ſoli eſſe quàm cœli. De his libellum conſcripſimus, cui titulus Chaos Mathæmaticum. Quantum hæc omnia ad ſtili proſunt ornamentum, uidere licet quum in locis permultis, tum in Ciceronis operibus de uniuerſitate, de natura deorum, de diuinatione, in Somnio Scipionis: in

Coſmographia. Geographia. Geometria *

Quintiliani capite de agrorum menſura: in Vergilij Georgicis: Ouidij Faſtis, & Metamorphoſi: deniq; in Lucano. Arithmeticam primus Pythagoras in artem fertur redegiſſe. Hinc Pythagorei per numerum iurabant quaternariū, quo nihil apud eos uidetur eſſe perfectius. Etenim quatuor elementa, ignis, aër, aqua, terra. Quatuor anni tēpora, uer, autumnus, æſtas, hyems. Quatuor qualitates rerum omniū, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. Quatuor cœli plagæ, ortus, occaſus meridies, ſeptentrio. Muſice mentem labore feſſam reficit: uerum inter diſcendum non parum aufert temporis: qua de cauſa præclarius reor frui concentu aliorum, quàm canendi artem diſcere. Eius inuentorē quoque fuiſſe Pythagoram putant. Hic primus dicitur ex malleorum ictibus uocum diuerſarum numeros, modos inflectionesq; perpendendo, Muſicam artem diuina quadam induſtria confeciſſe. Cytharam tradunt inueniſſe Orpheum: qui, ſi Poëtis credimus, non ſolum homines rudes atq; agreſtes, ſed leones etiam ac tygres & inferos manes lyræ ſuauitate demulſit. Fiſtulā Pan Arcadicus primus inflauit. Nunc qui in his potiſsimum legendi ſint autores. In Grammatica Diomedes, Perottus, Valla: in Dialectica, Ariſtoteles: in Rhetorica, Cicero & Fabius præcipui. In Aſtronomia legendi Proclus & Aratus: nam apud Latinos pauci de ea docte

Muſice.

Qui autores in ſingulis artibus legendi ſint

docte ſcripſere. Si altiora ſpectes, adiungere potes Ptolemæum. In Aſtrologia Iulius Firmicus, qui cæteris elegantius & uerius artem tradidit. Is tamen nihil profuerit, niſi compoſita prius ex Ephemeridum libris pictura domorum, et niſi habitis rudimentis è barbaris ſcriptoribus, quorum Alcabitius princeps. In Coſmographia Ptolemæum: in Geographia Pomponium Melã: in Geometria Euclidem cenſeo perdiſcendus. Feliciter ſtudia inſtituent, qui ante omnia è doctis autoribus artium cognitionem, hoc eſt, materiam ſeu inſtrumenta ſcribendi ſibi comparauerint. Alioqui nihil ſapiet ſtilus præter inanem loquacitatem. Summus non erit, qui nõ ex unaquaq; diſciplina decerpſerit, quod ad ſcopũ ſuum conferat. Id citra laborem effeceris, ſi nihil attigeris niſi locos communes, de quibus quum dabitur occaſio libellum conſcribemus.

ELOQVENTIAE LAVS.

DE oratoria facultate, luce omnium diſciplinarum, plura prodentur. Non ſatis eſt tã leuiter doctrinarũ principẽ deſcribere. Iſthæc haud dubie cæteris, quod ſol mundo, qđ animis deus. Sine hac nõ modo artes reliquæ, ſed res omnes, in tenebris uerſarẽtur. Quid eſſent Romani, ſi non fuiſſet eloquentia? Quid Camillus? Quid Cæſar? Quid Scipio? Quid maximi uiri, qui nunc mortui, eloquentiæ uiribus uiuunt? Nemo

ſanè

ſanè, aliquod præclarum facinus tentaret, ſi certũ eſſet à morte, ſui nullam fore memoriam. Denique quid Demoſtheni, quid Ciceroni, quid L. Craſſo tantam laudem peperit, niſi eloquentia? Hæc ſiderum meatus, uentorum fragores & impetus, crepitus flammarum, undarum murmura, montium celſitudines, nemorum umbras, fluminum diſcurſus ſic depingit, ut ea ipſa te oculis contueri exiſtimes. Hac irritare torpentes, deſides animare, temerarios retrahere, ſontes damnare, bonos extollere poſſumus. Sed quid in re immenſa laboro? Plenum inſolentiæ uidetur, ſi quis huius laudes uel conetur commendare, quæ per ſe ſunt ampliſſimæ: uel recenſere, quæ ſunt innumeræ: uel quouis modo demonſtrare, quarum lumen & ſplendor omnium oculos iam menteſq; perſtringit. Prode teipſam eloquentia. Sentiat fulgorem ſol lucidiſſime tenebris immerſum mortalium genus. Nemo te niſi tu exprimere ualet. Caligant in luce tanta oculi contuentium. Tu in excelſo ſolio ſedens, mundum illuſtras uniuerſum. Te colentes ſimiles tui, hoc eſt, immortales, atq; orbi toti per omne tempus reddis admirabiles. Quid me Fortī niteris extollere, cuius gloriam olim iam cognoſcunt omnes, cuius tot extant monumenta, nullo æuo, nulla iniuria interitura? Via quæ ad me perducit primo ingreſſu eſt ardua, cõfragoſa, ſaxis aſpera, obducta ſentibus

προσωποποιΐα.

tibus: ἐπὴν δ᾽ εἰς ἄκρον ἵκηται, lucida, plana et amœna. Quare multi initio laborem immenſum proſpicientes, abijciunt ſpem. Complures in medio deficiunt. Ad ſummũ perueniunt paucißimi. Hanc omnes penè perterriti malis fugiunt. Verum tanto maior gloria uictori, quanto uictoria rarior. Pulchrum ſi intra annos mille uel unus ad uerticem euaſerit. Si quis ergo plenum iſtud ſudoris iter ingredi uelit, cõponat ſeſe ad tolerandum quicquid durum eſt. Euitanda mollia, quæq́ue ad corporis gratiam faciunt, quò magis uigeat animus. Dum alij conuiuijs ac fabulis fruentur, impalleſcere chartis oportebit. Nonnulli ſe ſimul & uoluptatibus, & literis dedunt: uerum hi nihil aliud efficiunt, niſi dũ utrunq; captant, neutro potiantur. Sine ſudore, ſine uigilijs, ſine curis perpetuis huc perueniet nemo. Ferendi æſtus, algores, calamitates: Sæpenumero lachrymæ feſſo obortæ excident. Sæpe ſedebit mœrens cogitansq́; cœptis ne deſiſtere an perficere uelit quod cœperit. Tũ ſurgens ueluti furore quodam incitus, præceps feretur in labores, donec laſſus uictusq́; humi pſtratus iaceat, aduolaturus iterũ ſimul atq; uel minimæ uires anhelum et ſudore perfuſum accenderint. Hic noctes plerunque inſomnes ducet, cæteris dormientibus. Hunc ſæpe labore multo feſſum Phebus admirabitur. Tu perge quo cœpiſti.

Iter ad Eloquentiam. i. poſtquam uero adſummum uentum erit.

ὑποτυπώσεις

DE LE

DE LEGVM STVDIO.

Diuini origo iuris altius repetenda. Principio ciuitates non erant: per campos, per ſyluas, per montes paſſim homines ſine ueſte, ſine legibus ſub dio uagabantur. Nondum erant domus aut ædificia: frondibus, ac pellibus à pluuia, niue, grandine ſeſe defendebant. Neq; uini uſum, neq; frumenti nouerant: ſed pomis agreſtibus ueſcebantur. A poſteris urbes extructæ terræq; cultura inuenta eſt. Cererem primam leges dediſſe hominibus exiſtimant. Digna ſanè res, quæ diuinitati adſcribatur. Quippe quæ dea fruges nobis alimentaq; dederit, leges quoq; dare uoluit, ut uitã corpusq; nõ ſolum ſuſtentaremus cibo, ſed legum etiam defenſione tueremur. Athenienſibus poſtea Solon nouas leges inſtituit. Primam, ut qui parentes ſuos non alerent, patrimoniumúe diſſiparẽt, ij perpetuo obſcuri atq; ignobiles haberentur. Alteram, qui ocium ſectarentur, & inertiæ dediti eſſent, eos iure ab omnibus tanquam nocentiſſimos accuſari poſſe. Et qui in prælio pro patria cecidiſſent, eorum filios publice nutriendos erudiendosq; præcepit. Item curatorem unà cum matre pupillorum nequaquã habitare. Eum præterea curatorem eſſe nõ poſſe, ad quem eſſet hæreditas pupillorũ morte peruentura. Poſtremo ſtatuit temulentũ principem non pecunijs mulctandum eſſe, ſed duriſſima atq; ignominioſiſſima

minoſiſsima morte puniendum. Lyncurgus quoq; ſuis Lacedæmonijs leges condidit, è quarum numero hæc eſt: Pueros inopes non in urbe ſouendos eſſe, ſed in agros ad uſum rei ruſticæ deducendos: ut ab ineunte ætate laboribus adſuefacti, paratiores ad tolerandã inopiam per reliquum tempus efficerẽtur. Principatum obtinere uidentur Romanorum *iura, quæ Iuſtinianus prodidit. Sine legũ præſidio uita humana conſtare nõ poſſet. Eæ ſiquidem nemini inferri uim, nemini iniuriã fieri patiuntur Vnũquemq; in ſuo gradu, ſuaq; dignitate tuentur. Virtutem nõ quærunt ſolum ſed premijs exornant: nõ modo uitia reprimunt, ſed ulciſcũtur ſupplicijs. Quod ſtamus, quod incedimus, quod dormimus quod ſecure uitam agimus, id totum harum defenſioni tribuendum. Quæ niſi hominum libidines atq; auaritiam compeſcerent, non uxores pudicas, non agros, non domos, non uitam tutam haberemus. Virgines è parentũ amplexibus eriperẽtur. Paſsim per uicos à ſicarijs, à latronibus, à parricidis crudeliſsime necaremur. Omnia deniq; in uiliſsimorũ hominũ eſſent poteſtate. Poſſunt imperatores leges peruertere, ſed ſuum unà cum legibus imperium peruertetur. Quãobrem? Quia nullum imperiũ, nulla Reſp. ſine legibus poteſt eſse diuturna. Qua de cauſa harum cognitionem ſumme eſse frugiferam nemo dubitauerit. Ea enim quo pacto inter homines*

Laus legũ.

uuines

mines uerſari homo debeat edocet. Verum hic diſcendum duntaxat, quantum ad ſtilum, ſeu oratoriam artem (ſi ſtudia noſtra ſectari uelint) conferat. Pulchrum fuerit ſeruare modũ Ciceronis, hoc eſt, attingere quantum ſatis eſt. Minus placent illi, qui ſeſe ita huic ſtudio dedunt, ut nihil niſi barbariem ament, ut omnia præ legibus faſtidiant.

MEDICINA.

Medendi facultas ualetudinem tuetur corporis De hac in libro de homine habemus, quantum ſatis fuerit ad lectionem poëtarum oratorumq́;, atque ſi horum ſequi ſtilum libet, qui ſemper & elegantiſsimus fuit, & rerum artiumq́; uarietate mira nobilis, ad ſcribendum.

DE THEOLOGIA.

IN Theologiæ ſtudio plura ne diſcat pietatis opera quàm uelit exercere. Facilius quippe rudem uulgum uitæ exemplo, quàm uerbis, aut uano clamore in ſententiam tuam pertraxeris. Atqui contra euenit, ut uigilantior quiſq; ſit in ſcrutando modo colendi Deũ quàm in ſeruando. Alij alias precandi formas anxie præſcripſere, omnes tamen eîdem obnoxij uitio ſunt. Ore uerba proferuntur: mens, opes, honores, gloriam quærit. Optime hic officio fungi ſuo uidetur, qui ſtudet bene uiuere.

Quædam

QVAEDAM DE LOCIS communibus.

IN autorum lectione loci cõmunes ſignandi, hoc modo. Principio Homericæ Ὀδυσσείας in margine ſcribendum PRVDENTIA ubi ait: Ἄνδρά μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον Vlyſſem poëta commendat, quòd multa uiderit à bello Troiano. Hæc ad Ethica, & laudes perſonarum ſpectant. Paulum infra, AETHIOPIA, è regione: Ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας. Aethiopes procul abeſſe à Græcia ſcribit, & in Oriente alios, alios in Occidente repeririri, quæ ad terræ deſcriptionem conferunt. In hunc modum utile fuerit communes locos, in Homero atque autoribus alijs depingere. Ad docendi formam tranſeamus.

DE RATIONE DOCENDI.

HEic etiã præcipiunt horas ſolum debere duas impendi, aut unam potius, quò rem accuratius queas explicare. At hæc præcepta ſecordiæ ſunt, hæc fugienda, hæc ſpectanda inertia uulgi. Aliũd nos ſentimus. Simul atq; in literarũ iudicio promoueris nonnihil, enitere, ut per dĩe totũ, ſi fieri poßit, doceas. Si nõ ita in diſciplinis omnibus uerſatus ſis, ſi non tantũ opũ cõgeſſerit ſedulitas, ut per multas id horas queas præſtare: ea doce, quæ noueris, eaq; diuerſis horis, alijs atq;

Exercitij fructus.

alijs conueniet inculcare, iuxta uulgarē ſententiā: multum legendū, non multa. Ita nihil erit difficile, ſic perpetuò ſine præmeditatiōe poteris profiteri. Satis ſit ſi quiſpiam te audiat. Interea exercitio miram rerum copiam tibi comparaueris. Vbi decies rem eādem docueris, plus te ſenties profeciſſe, quàm ſi fugiens lucē magno te domi labore confeciſſes. Per ſingulos dies duodecim docere horis ſolebā. Præterq; ipſas ſemel interim declamare, uel de deo, uel de mundo, aut thematibus alijs exercitatiōis cauſa. Nonnulli inſanire me uociferabantur, ſed utinā ſic ab ineunte ætate contigiſſet inſanire. Tanti ego facultatē iſtam facio, ut malim iudicium adoleſcentis, qui perpetuò docuiſſet, etiā res humillimas, quàm eius, qui ſolitaria domi lectiōe autores optimos perlegiſſet. Multa ſæpe legi, ſed mēſis unius intercapedo memoriā ita deleuerat omnē, utuix dum ſcirem quos legiſſem. At quæ alios docui, ea tam mihi perſpecta ſunt, quàm corporis membra ipſa. Ea non aliter ac Solis ſplendorem ante oculos hærere ſentio. Horum cognitionē firmā eſſe, certam eſſe, frugemq; proferre ampliſſimam experimento comperi. Horum memoriā uix morte credam extingui poſſe. Cæterum nolumus indoctos protinus autorem publice profiteri id enim furori eſſet ſimile: ſed domi doceant, aut puerum unū, aut duos, aut tres, donec maiore digni thea-

tro fuerint. Quod ſi mihi filius eſſet, huic ita ſtudium inſtituerem. Quàm primum etiã in ipſis ſermonis Latini, ſeu Græci elementis uerbum unum à præceptore didiciſſet, id extẽplò alios doceret. Profeſſorẽ agricolæ haud incõmodè poſſe cõferri opinor. Illi nanq; munus prælegendi, quod alteri ſementis eſt. Illi iudicium, & cognitio rerũ, quod alteri meſſis. Duo ſunt quibus ad exercitium maximè incitamur, ingens copia auditorum, & ſpes cuiuſpiam magni lucri.

QVA RATIONE CAPTARI DEbeat occaſio docendi.

FIt plerunq; ut auſpicãti exercitium non ſemper præſto ſint, qui audiant. Quare ſedulò curandũ, ut uel precibus, uel pretio habeas unum, cui ea quæ uoles, poſsis recitare. Si pro horis ſingulis exiguam pecuniam dederis auditori, atq; hoc modo quatuor aut quinq; aureos expenderis, tantum comperies te profeciſſe tum in literis, tum in forma docendi, ut uel palam eadem audeas profiteri. Sed quis iſtuc, inquis, faciet? Nemo opinor. Ideò dico, quòd pauci ad magna peruenient. Vulgus enim inertiſsimũ pecuniæ paruæ ſtudio, cupidine oſtentãdi, pudore uano, rebusq; friuolis præpeditur. Quocirca quando uniuerſam cohortem inermem uidemus, & eiuſmodi cura, hoc eſt, metu parui ſumptus detineri, non ad ſumma euademus?

Vbi tam facilis uictoria? Certum eſt, certiſſimũ eſt ex tali plebe ſequuturum neminẽ. An poſteritas fortè pe/ ctius aliquod nobile parturiet? Minime, hæc ipſa do= ctrinæ impedimenta cum ſeculis creſcunt. Quid tu co/ gitas ô Sol, qui cuncta intueris ac luſtras, cui nulla un/ quam ab ortu mundi contigit quies? Quæ mens tibi, quum ocyſſimè per cœlum ruis, uidesq; oculis tuis tã/ ſomnolẽtos homines? Lege naturæ odiſſe ſolemus gna/ ui ignauos, docti inertes. Quur itaq; tu longo curſu laſſus, iuſtiſſimam ſemper indignationẽ cohibes? Quin protinus perdis ignauam multitudinem? Hi ſunt, qui turpi ocio tranſigunt uitam, nati fruges conſumere. Cæterum quum res cunctas terra produxerit in com/ munem uſum, quàm iniquũ uidetur, quòd ſolus homo omnia ſibi rapiat, & reliqua animalia paſſim per ui= cos, per campos, per ſyluas longa fame intereant? præ/ ſertim quum apud nos ſint tam nullius pretij, nec di- gni, ut uel ſemel pulcherrima ſolis luce fruantur. Ego medius fidius hæc aliquando cum tanta indignatione perpendo, ut uelim cæteras animantes omneis in horũ exitium conſpiraſſe. Sed redeamus, unde inertiæ men/ tio nos deduxit. In profectiõe Germanica cõtigit mihi ut à media nocte non dormiuerim. Animaduerti mili= tes quoſdã, qui nobiſcum in naui erant, itidem uigilan/ tes. Cogitabã pulchrum fore, ſi horam unã eius noctis

mihi

mihi lucrifacerē. Docui illos Germanico ſermone circuitum mundi, Solis, Lunæ, ſiderum reliquorū. Quid orbes, circuli, axes, poli. Terram mundi centrum eſſe & nullam in cœlo ſtellam cerni, quæ non multo maior ſit quàm terra. Quid annus, menſis, dies, hora, & è quibus motibus profluerent. Hæc ita perſpicue illis deliniabam, reddita omnium ratione ac uſu, ut iam totam ſeſe faciem mundi tenere exiſtimârint. Iſthæc eò ſcripſi, quòd cenſeam omni momento temporis, quærendam eſſe occaſionem aliquid docendi.

Accipe lepidum

DOCENDI MVNVS OB LEVEM *cauſam non debere intermitti.*

INter docendum non rarò uſuueniet, ut minus te aptum ad futuram lectionem ſentias. Id fit ob uarias cogitationes & ſtudia diuerſa, quibus domi fueris deditus. Pleriq; id præſentientes ſignificare ſolent ſe nō eſſe lecturos. Verum hi in docendo famam magis, & gloriam ſpectant, quàm eruditionem, quæ paratur exercitio. Proinde relicta oſtentandi libidine, quoquo modo adfectum te eſſe ſenſeris, ſiue per noctem totam uigilaris, ſiue altior cogitatio in perquirendis naturæ arcanis mentem impedierit tuam, ad exercitium, ueluti ad meſſem currito. Præſtantius eſt enim è profeſſione iudicium ſolum, atque fructum quærere. Laudem uerò ſpectare nuſquam, niſi in ſtili gloria, quæ

æterna eſſe debet. Nam quæ prælegeris audient pauci: quæ ſcripſeris, ſecula cuncta intuebuntur. Duo tamen remedia ſunt, quibus μελαγχολίαν ex animo pellas. Alterum, ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conuiueris, corpus uino impleas, ac alijs modis recrees mentem. Idcirco nonnulli ante concionem integros uini cantharos ſpiritu uno exhauriunt. Alterum, ut multum dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quãtum alacritatis res ea adferat animo. Somnum conciliari binis præcipuè modis poſſe, nemo eſt qui ignoret: magna corporis fatigatione, ac uſu pharmacorum, inter quæ primas tribuunt papaueri. Corporis robur ac ualetudinem conferre ad oſtentationem hoc modo diſcas. Nã ut uidemus ij, quibus craßum & pingue corpus eſt, uel magna caloris copia, facundiores ſunt, & aptiores ad docendum, etiam ſi non admodum ſint eruditi, quàm alij qui perpetuò chartis inhærent. Illi nanque membra, uel organa, quibus utuntur in ſermone, robuſta ac bene nutrita habent: hi contrà imbecilla, & exiguos in pectore ſpiritus. Quippe quanto magis animus, tanto minus corpus ualet. Verum in altero genere aliquid eſt diſcriminis. Quibus enim craſſum corpus eſt, ſermonem tardum cum grauitate: quibus gracile, & calidum, celerem habent. Cæterum in uniuerſum id præcipio, ut fugias ea quæ mollia

ſunt:

ſunt: ut manibus pedibusq́ue ad ſcopum, hoc eſt, formam bene ſcribendi perferaris. Caue corpus alas, & impleas potu, quò maiore cum gratia pronunties ea, quæ per horam unam dictabis audientibus. Ne talenta tria abijcias, ut referas unũ. Alioqui ſatius fuerit nihil docere.

IN PRAELEGENDO VITARI
ſuperſtitionem debere.

VBI *autor errauit, hoc eſt, obſcure ſcripſit, ibi lectores maximè laborant in eruendo ſenſu. Vt hoc fortaſſe malum non ſit, malim tamen interea diſci, quod magis eſſet frugiferum. Præſtaret igitur locum eum intactum relinquere, & admonere obſcurum eſſe: quod ſæpenumero fit inſcitia ſcriptoris. Etenim non autorum ſcripta, aut uerba, ſed artes quas tradunt perdiſcendæ. Eſt alia quædam obſcuritas artificioſa, ut in Perſij Satyris, & epiſtolis aliquot Ciceronis, de qua hic non diſputo. Mea ſententia nuſquam laborandum, ubi maior labor, quàm honos ſeu commoditas. Itaq; è prælectione fructũ magis, quàm gloriam quære.*

IN DOCENDO NIHIL CAE-
landum eſſe.

P*Leriq; libentius imperitos docere, quàm doctos ſolent. Verentur enim ſi ſua ſic omnibus tradiderint*

derint, ne non ſint alijs ſuperiores. Cæterum tales aſtu ſolum, fœminarum modo: non ui, non aperte ſtudent uincere. Quapropter ſi literatus quiſpiam me inuiſat, non ocultabo ea, quæ aßidua peperit conſuetudo, turpe enim id eſſe iudicarem. Verum ultrò ipſa prodam, tradamq; alteri ferrum, quò me ſuperare poſſit, ſi uelit. Sic etenim alijs indicando ſæpe ſtudij modum, ipſe meliorem ſemper inueniam quem exercitatio illa ſuggeret docenti. Hoc pacto aperta ui euadere uictores poſſumus. Præſtat per uirtutem in pugna
„ *belli fortunam experiri. Inertis eſt, uenari do-*
„ *lo, quod ſanguine parari poßit. Nec, ſi ad ſumma niti uelim, aduerſus unum aut alterum arma ſumam, ſed aduerſus regiones omnes, aduerſus tot ſecula poſt me uentura. Si magno igitur animo ſimus, conabimur efficere, ut non unus ſolum uincatur à nobis: uerum ut nationes uniuerſæ ſuccumbant: ut ſecula nulla alere poßint aliquem, qui eodem ſit peruenturus. Itaque nemo exiſtimet, me quicquam alios cœlare uelle. Quin potius perſuadeat ſibi, quicquid domi habemus, obuijs omnibus patere ſponte. Quicunque nobiſcum iter facient, eandem habeant mentem oportet.*

DE DO-

DE DOCENDI FORMA *apud Peripateticos.*

PRius,quàm ad alia tranſeamus,de Peripateticis ſcholis nonnihil dicendum. Hæc tria mihi conſilia occurrunt non admodum ijs infrugifera. Primum eſt,ut cauillationes,uel ſophiſmata,hoc eſt,ſuppoſitionum,coniecturas,atq; id genus deliramenta penitus abijciant:ut quæ nihil ad communem loquendi morem cōferant. Nec aliud illorum eſſe argumentationes uideo, quàm chartarum luſus,in quibus omnia ficta ſunt. Fingunt enim in primæ formæ ſyllogiſmis themata conuerſa,ſiue præpoſteras orationes,quæ nuſquàm reperiuntur. Fingūt longe aliud eſſe: homo animal nō eſt,quàm homo non eſt animal: hanc falſam eſſe,illam ueram: quæ tamen differentia nuſquam obſeruatur. Iucūdum fortè uidetur omnem uerborum,ſeu contextus uim perſpicere. Atqui optabilius erat ijs, quorum nullus uſus eſt,relictis,meliora perſequi,ſeruareq; Poëtæ dictum: ,,
Ne quid nimis. Vitam quippe mortalibus breuem, ac ,,
artis innumeras natura conceſſit. Alterum eſt,uti illa, ,,
quæ ex Ariſtotele prælegunt adoleſcētibus,ocyus,paulò abſoluant,addito ſemper rerum quas produnt uſu. Meminerint pueris longum ſupereſſe iter, antequam ad metam peruenerint. Poſtremum,ut nō modo Dialecticen,& Phyſicen, queis duos treſúe annos tribuunt,

doceant: uerum alia quoq; non minus neceſſaria, elementa Græcæ linguæ, Rhetoricen, ac rationem ſcribendi. Vt pueri, quemadmodum Fabius monet, nonnunquam declament, propoſito ſingulis menſibus, aut præmio, aut honore aliquo illi, qui uiciſſet. Si hunc docendi modum haberent, et uberiorem fortaſſe referrēt fructum, & iuuentuti rectius conſulerent.

AD SCRIBENDVM LABOres omneis, atq; adeò ſtudia reliqua referri debere.

SEquitur id, in quo curam omnem, omnem ſpem, omnem uoluptatem ponere debes, ſcribere ipſum. Hunc ſcopum ſemper habere in pectore ſtude. Huc cogitationes, colloquia, labores, ſomnia, uigilias, mentem, ualetudinem corporis, opes, deniq; quicquid egeris, quicquid audieris, quicquid uideris, referas neceſſe eſt. Vbi perueneris ad prouectiora, puta te tantum profeciſſe, quantum quotidie ſcripſeris. Etiam ſi natura facundus es, dedita opera loquaris incompoſite. Nam ferè fit, ut qui loquuntur accuratè eminus erudite ſcribant. Dum enim uerum illarum uoluptate afficiuntur, imperfectiores oportet ſint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractauerit. Nulla prælectio mihi tanti eſt, ut cogitationis aliquid illi uelim tribuere. Id nanq; me à ſcopo meo auerteret. Ea ſolum profero,

Vide anno tationes au toris.

*

quæ

quæ primum ueniunt in mentem, quæ exercitatio lon=ga mihi comparauit. Et ſi loquendum eſſet cum ui=ris ſummis, etiam in cœtu maximo, ne uerbum quidem unũ præmeditarer, tam libens inepte, quàm apte ſenten-tiã exprimerẽ. Quod ſi res maiorẽ curã poſtularet, ta-lem rem, talem cœtum ueluti peſtem fugerem, ac ſtili amorem continerem in pectore. Venuſti loqui per ſe eſt bonum. Sed quia plerunq; facundiam conſequuti, ea tantopere capiuntur, ut paſſim in uicis colloquendi oſtentandiq́ue captent occaſionem, arteis uerò pulcher-rimas, quas neceſſe erat ſcire negligant, eò mihi minus probatur facundia. Quo pacto id genus homi=nes, qui tanto plauſu in tanta nugatorum corona nu=gari poſſunt, accuratè quicquam ſcripſerint. Certè neminem unquam uidi (niſi me memoria fallat) doctè ſcribentem, cui ualde in promptu fuit colloquendi diſſe-rendiq; ratio. Ergo quicunq; gaudere ſe ſentit, quum magnificè quenquam ſalutârit, quum recitârit ele=ganter euentum belli, is fruſtra è noſtro certamine laudem expectabit. Non paucos Thraſones reperi=as, qui quum aut ſalſe aut ſcitè aliquid dixerint, id plus millies apud quoſuis referant. Huiuſmodi rebus uani homines occupantur. Accitus ad conuiuium, ubi fore putabis eos, quorum audire nugas deberes, ne accedas. Satius eſſet corporis membrum amit=

tere,

tiam, quæ momento interit: ſed ueram atq; æternã frugem, quæ ad poſteros pertinet, quæ cum ætate augebitur, quærendam eſſe arbitror. Fabulæ, nõn homines uitandi ſunt.

QVIBVS SIGNIS COGNOSCANtur illi, qui ad magnam in ſcribendo gloriam peruenient.

AMoris iſtiuſmodi certa ſunt indicia. Quæ manifeſta abunde erunt, ubi tres ardoris gradus expoſuero. Nonnulli quicquam perdiſcere apud me ſtudentes, eas ſtatui horas uolunt, quas uel prandio uel cœnæ nihil putent officturas. Hos ego ad rem propenſos uocari poſſe reor: hos infimo ordine colloco, ni forſitan uis alia excreuerit. Alij & cœnas & prandia cõtemnunt, hos propenſiores nomino. Tertium genus rarum eſt. Tales eſſent, qui contemnentes & longam uiam, & horrorem tenebrarum etiam media nocte ad me uigilantem accedere non uererentur. Hos non propenſos, non mediocres, ſed uiolentos appellauerim. Si talis exiſteret quiſquàm, huic fortaſſe cederem, hunc putarem ſine mora ad ſumma uelle penetrare. E medio genere multos reperio: è primo, plures, è tertio nullum. Ergo euentum ex ui animorum colligo: quod me Græcorum ſententia perdocuit, τῷ πόνῳ ἀπαρχὴ τύχη par eſt fortuna labori. Nam tanto quiſq; maiora

maiora in quauis diſciplina cõſequetur, quanto maiores tulerit labores: nihil paratur ignauia.

QVA RATIONE VITARE *poßis in ſcribendo tædium.*

SI *tædium mentem à ſcribendo auerterit, hoc utere remedio. Statue ac uoue uoluntate firma te eo die non cœnaturum, quo non tot paginas, non tot uerſus, ut decreueras, ſcripſeris. Quòd ſi acciderit delinquere, tu tibi ignoſcere noli, uolo cœna careas. Abſtinere à cibo non parum quandoque ad corporis ualetudinem facit, & alacriorem reddit animum. Vel ſi mauis, alia tibi interdicere potes, quorum uoluptate plus ſenſeris te adfici. Quia difficile ſcribere eſt, quia tædioſum, quia paucis datum, eò rem debes expetere. Si facile eſſet, ſi obuium omnibus, quam hac induſtria laudem poſſes conſequi? Certe nullam. Ea utiq; ſum natura (non id gloriandi cauſa, ſed excitandi alios dico) ut petam nihil, quod non uidetur arduum. Si ſine negocio id fieret, nunquam me hercule ſcriberem. Mihi rem principio moleſtam fuiſſe iudicabit, qui uiderit, quando in ipſa cœperim elaborare. Nam ante paucos annos nihil ſcripſeram unquam, niſi fortè quatuor aut quinq; paginas, ſi colligas omnia, quæ exercendi cauſſa cogebar in ludo componere. Intra annos duos uix unam latine epiſtolam ſcri-*

lam ſcribebam. Tractabam nugas alias, quæ nihil ad ſtilum conferunt, ut obiter exponam. Circa decimumſeptimum ætatis annum regiam deſerui. Didici Louanij latinæ linguæ rudimenta. Inde Ariſtotelis Dialecticen, ac Phyſicen. In quibus pædagogum habui Petrum Curtium in omni literarum genere apprimè eruditum. Atqui dum diſciplinis hiſce operam darem, ad res inanes mentem abduxi. Initio modum ſcribendi aulicum profitebar, quem habent in aula Imperatoris. Tantopere me tum delectabant characteres apte compoſiti, pulchri, & uarij, ut quindecim diuerſas ſcribendi formas collegerim. Poſtea relictis ijs in pingendi arte graſſari cœpi. Literas deſcripſi maiuſculas; non ſimplici ductu linearum, ut uulgaris typorum ſpecies eſt, ſed è frondium, arborum, rerûmque aliarum, qua litera patet, protractione. Sic apud me litera A eſt magnitudine palmorum trium aut quatuor, quam ad hunc compoſui modum. In dextera typi parte frondes ducuntur coloribus diſtinctæ. In ſiniſtra arbor eſt, è cuius ſpecu paulum infra uerticem puer feram iacentem humi nititur configere. Sic pingebam mala, pyra, flores, ac res alias. Poſthæc ſum aggreſſus artificium cælandi picturas in ære leuigato conuerſa imaginis forma, ut appoſito atramento eadem in chartis multis premi poſſit.

Inde

Inde apud me eſt ſpecies puellæ regiæ ornatæ gemmis atq; ueſtitu eximio, quam in ærea tabula ſculpſeram. Poſtea per annos aliquot didici, & publice profeſſus ſum Arithmeticen, Aſtronomiam & Græcam linguam. Poſtremò animum adiunxi ad curam latinè ac politè ſcribendi, cuius gloria inter humanos conatus omneis ſummum tenere locum uidetur. In hac finire uitam decreui. Quæ ſi dabitur mediocriter longa, in animo eſt opuſcula millena (idq; ſumma, quantum in nobis fuerit, adhibita cura Latini ſermonis) ante mortem conſcribere: quorum corpori uniuerſo inde titulus erit Chilias. Nec prius deſiſtere certum eſt, quàm iſtæc quæ dixi, perfecero, niſi mors inuitum opprimat. Ex hoc numero libellos nuper undeuiginti abſoluimus: ſperamusq́ue nos breui ad centum, hoc eſt decimã Chiliados partem peruenturos. Hæc ideò recenſeo, ne iuuenta deſperet uſquàm, ſciatq; homini nihil eſſe arduum, ſi labor non defuerit. Mitto diuerſa Muſicorum organa, quæ tantum temporis abſtulerunt, ut interea facilè ſermonem Romanum perdiſceres. Nihil magis doleo, quàm quòd hac uoluptate uita mihi perierit. Scio artem labore feſſos inſtaurare, atqui ſi bene ſtudioſorũ turbam inſpicias, nimium omnes, quæ mentem reficiant quærimus. Scilicet is, qui in rebus gerendis impetu uacat, & ſemper languet, & exiguo labore facile opprimitur.

mala

Mala mille moleſtant affliguntq́; hominem, cui ſegne atq; inutile corpus. Taceo lites, quæ per bienniũ mihi fuere in iudicio, dum opera daretur artibus. Præterea occupatiões alias, quas longum eſſet hic enarrare. Sed relicta uanitate ad rem eamus, unde plus ſatis digreſſa eſt oratio. Admonui qua ſolertia teipſum ad ſcribendum incitabis. Alterum eſt, ut alios quæras, qui ad laborem te prouocent, hoc modo. Dic chalcographis parent ſeſe, librum te dare uelle excudendum, etiam ſi ne paginam quidem paraueris. Tum facile totam uoluminis ſpeciem animo concipere, inde ſingulas parteis leuiter in cœmœdiarum argumenti modum deſcribere: deniq; quotidie, quantum illis ſatis erit abſoluere poteris. Quum ſic inceperis aliquid, perficere debes uelis, nolis. Id ego in omnibus penè libris feci, ac etiã in iſto. Sed qua ratione infra dicam. Facillime ſcribo pedetentim dum quotidie typographus ſuas exigit chartas. Malim ſic quinquaginta ædere libros, quàm ratione alia unum. Vbi Horatius inquit ſcripta in nonum ſeruari annum debere, non tempus, ſed diligentia præſcribitur. Verum ne tale quicquã audeas, niſi in ea re, quam ſcribere tentabis ſatis ſis uerſatus. Alioqui omnium dignus riſu eris. Porrò iſtuc cconſilium eſſe, non præceptum uolo, præſertim illis, qui parua petũt, qui non terræ regnum totius, ſed urbem ſolum unam quæ

runt. Non *enim diſplicet æditionem premi, quò commendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi.* Hominem *facit tranquillum, deſidem, ocioſum, ignauum, ſomnolentū.* Et *neſcio quam adferat ſuperſtitionem, dum diſſimulat quædā, dum rogari uult, ut librū emittat. Quare animus, qui graſſari uelit, nuſquam patiens moræ ſit.* Expectent *ita languido pectore ac pendula ceruice homines, quibus ſatis eſt, ſi nō omnino ſint imperiti, ſi ante uitæ finem quædam ædiderint non minima cum laude.* At *imperator ille, cuius uirtus per omne æuum eminebit, nonumné expectet annum? Quin potius orbem uniuerſum horæ interſtitio unius ſibi conabitur ſubiugare.* Adde *quòd nōnulli maiore cum gratia, decore, dignitate ſcribere quicquā cito poſſunt, quàm alij tarde. Studioſus itaq; hic ſequatur, quod uidebitur melius. Sua cuiq; ſententia.* Verum *tu qui ſumma petis, ſemper fuge moram.* Pleriq; *quicquid inueniunt apud Ciceronem, Fabium ac ſimiles autores ueteres, in ore ſemper pro legibus habent.* Hi *& ſe ignorāt homines eſſe, et iudicio nullo rationis utuntur.* Horatius *uoluit temere nihil uulgādum eſſe. Si quicquam tentaris proferre in lucem mediocri ſcriptum cura, quoſcunq; uideris, cantilenā eandem occinent, differri æditionem debere.*

QVEM

QVEM IN AEDENDIS LIBRIS ſcribendi modum nos habeamus.

DIximus librum à nobis perfici nullum niſi dum à typographo excudatur. Cæterum nolo ideò quiſquam temere omnia, & ſine cura effundi clamet. Quocirca ut uulgi opinionem hanc diluere, & ſtudioſis non paruã adferre frugem inuentione noſtra poſſimus, exponetur, quàm in operibus cudendis ſeruare ſeriem conſueuimus. Ante omnia animo concipio totũ corpus operis futuri. Deinde in tabula lignea maxime amplitudinis rubrica titulos ſolum capitum delinio. Circumſpicio num cuncta bene cohæreant. Si res uideatur exigere, alios addo, auffero, muto, tranſpono. Titulorum capita, dum excogitatio recens eſt, rudi oratiõe leuiter ſingula in ſingulis chartis depingo. Eas chartas ordine pono in tabula, ubi titulos prius collocârã. Hos poſtremò magnis ſcribo typis, quò libri ordo uniuerſus aſpectu uno poſſit comprehendi. Non aliter me paro ante, quàm librũ incipio emittere. Tum ſingulis diebus capita aliquot ad prælum abſoluo, ad hunc mòdum. Illis, quæ prius leuiter deſcripſeram addo aliquid, uel adimo. Inde quum materiæ deeſſe nihil, aut redundare uideo, animum conuerto ad elocutionem. Quæ partibus quatuor conſummatur. Primum enim ſi res tractetur magnifica, caueo ne particula

uſquam iaceat humi infra dignitatē orationis. Ea tolli ſurſum poteſt,aut περιφράσεως forma,aut uerborum contextu immutato,aut ratione quapiam alia. Vt ſi offendam : Homo ad omnia peruenit. Pauor inuadet ipſos campos, *aliter ſcribo :* Hominis cura, quò non aſpirauit? Campos pauor ipſos inuadet. *Prius in libro de homine habemus circa operis initium : poſterius in hoc. Contrà ſi in ſtructura humili inflatum reperio quicquàm, quod præ cæteris partibus nimium extumeſcat,id per uiam eandem, per eoſdem gradus detracto regio cultu,demitto ad humiliora. Tum etiā uideo ne uerbum idem,aut ſyllaba,ſi fieri poßit, bis ponatur : niſi forte repetitionis habeat colorem, hoc eſt,niſi inſignis ſit ἀνάφορα. Sed miſeri nos non uoces omnes ſemper uidemus, quæ ſpecioſius poſſent im*

Ταυτολογίας, exempla.

mutari. Ita Pomponius Mela *in hac re diligentißimus cenſor non perſpexit,quod in præfationis ſuæ medio,* bis *poſuerit* autem. *Ei loco maieſtas quædam accederet,ſi uel prius,uel utrunq; tolleretur. Et apud* Fabiū *crebra ſatis coniunctio* Nam, *præſertim in capite ſeptimi libri de qualitate. Ad hæc do operam,ut numerorum gratia,ſiue concentus cohæreat,aut per omnes periodi partes,ſi terſius quicquam ſcribere coner,aut ſaltem in fine. Vbi oratio deſinet,quæro ſpondæos,trochæos,epitritos quartos,παιῶνας ſecundos,tertioſuè*

ſed

ſed per uiciſsitudinem. Poſtrema cura eſt, ne multi ſint fines ſententiarum, qui pedes eoſdem habeant. Inſuaue enim quiddam, periodos tres, ſeu quatuor eundem habere πόδα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima hæc uarietas exquiritur. Quocirca maiorem multò tum laudem, tum occaſionem oſtentandæ doctrinæ conſequeris, ſi ita occulto nexu orationem uinxeris, quàm ſi ſcripſeris carmen. Illic namq; uarietatem, qua ipſa in primis natura gaudet: hæc unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem uitam uocauerim orationis, quod haud obſcurè apparebit, ſi ſententiam numeroſam ſolueris iiſdem ſeruatis ac tranſpoſitis uerbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea ſoluta ridicula uidebitur. Quamobrē in omni opere prima curarum eſſe debet, ut res ſiue mēbra cohæreāt: proxima ut uerba, ſeu modulatio numerorū. His tamen nō ita anxiè per omnia ſeruiendum. Simile *Vt enim in ſaporibus quædam interdum ſuauiter amara ſunt: ſic aliquando modica in dictione aſperitas & uiciſsitudiue oblectat aures, & cætera cōmendat. Singulas quatuor partiū modis item quatuor perficio: uocum aliquarum additione, detractione, immutatione, tranſpoſitione. Quod ad eundem penè modum non illepide exprimunt uerſus.*

Dextra tenet ferrum, uacuam tenet altera ceram.
Incipit, & dubitat, ſcribit, damnatq́; tabellas,
Et notat, & delet, mutat, culpatq́;, pro atq́;.
Inq́; uicem ſumptas ponit poſitasq́; reſumit.
Hiſce limis orationē politam, ac deinde ſcriptā ordine mitto ad chalcographum. Cæterum id neminem latere arbitror, non omnes libros eandem diligentiam requirere. Tum à nobis plus operæ uni impendi, quàm alteri, etiam ex induſtria. Deniq; aliâs ad ſtilū aptiores nos eſſe, & omnia ſponte profluere, aliâs uero nō niſi labore, atq; longa cogitatione quicquam poſſe cōparari. Idcirco minus rectè colligunt, non eſſe eiuſdem autoris, quæ non pari cura perſcripta ſunt.

DE PVERORVM EXERCItatione in ſcribendo.

SCribere eſſe tædioſum ſuprà memorauimus, & arte animos debere incitari. Proinde felices pueros uoco, qui præceptorum plagis coguntur ad ſcribendum. At tamen ipſos ijdem admonere deberent, ut quicquid ſcripſerint, ueluti gemmas ſeruent in futurū ſtili uſum. Vt enim in ſcriptis hiſce elegantia prorſus nulla ſit, poſtmodo tamē quum emittere librū uolent, aut uerbum aptū, aut ſenſum aliquem cōmodum inuenient, qui ad operis ſtructuram faciat. Nec ſatis eſt flagris ad ſeruandum miſeram cogere iuuentutē: ſed illorum

lorum indicare eſt, quas olim commoditates ex ijs poſſint conſequi. Deinde quàm primum epiſtolam compoſuiſſent, demonſtrare, in quos locos cõmunes particulæ omnes ſint digerendæ. Vt ſi pulchre quid de deo, de homine, de mundo, de animalium natura ſcripſerint, id in locis ijſdem, dum memoria recens eſt, continuo eſſe reponendum. Iſtæc forte ſtudiorum ratio non niſi prouectioribus conducere uideatur. Quur etiam non conferat alijs, quando nihil excogitari utilius poßit? Satius eſt citra delectum illis temere obtrudi omnia. Seruent, abijciant quicquid uelint, quid hoc ad literatores? Quàm facile iuuenta ad maxima quæque perueniret, ſi ſuperuacuum nihil traderetur? Sed ferè fit ut præceptores ipſi uix dum ſciant, quid cõmunes loci ſint: Sic cæcos cæci ducunt.

IN PVERIS MAGNAM ESSE ſpem perueniendi ad ſumma.

AD hanc uictoriam, quis aptior erit, quàm ille qui à primis annis optimis quibus literis imbutus eſt? Cui res nullæ facinus pulcherrimũ impedierint. Felix puer, cui molles articuli, rubicundæ genæ, flos ætatis, ſpes longa annorũ. Vel infelix potius, quòd optimos dies tam imprudenter abijcit. O utinam mihi ad primos redire annos liceret. O utinam conuerſo rerũ ordine rurſus inter pueros humi ſedere, præceptoris Spes puerorum.

audire præcepta, eiusq; dulceis ferre plagas daretur. Sed fruſtra queror, fruſtra mea hæc uota fluunt, fruſtra cadunt lachrymæ, Aetas abijt reditura nunquàm, ah nunquam reditura. Tametſi annum nunc ſolum trigeſimum ago, ſpem tamen ademit calculi morbus, qui ſolicitudine aßidua, ac dolore adficit mentem.
›› *Quod igitur reſtat cum Alexandro, non annos, ſed*
›› *uictorias numerabo.* *Idem conentur, quibus melior uitæ pars ſine fructu exacta eſt. O pueri, qui grandi cœtu itis ad ludum, ſi mens uobis eſſet, quam habebitis prouectiores, ſi temporis uobis eſſet cura, ſi uos in literis graſſari uelletis, tãta præſente ſpe æui futuri, per immortales deos id certò ſcio, eò uos poſſe doctrinæ uenire, ut non homines, ſed diuos uideretur terra genuiſſe. Eò uos ducere tempus poſſet, unde Græci omnes Latiniq; literarum præſides pueri uiderentur. O ſi mihi hic flos rediret. Quæ ſpes ardorem, quo pectus feruet, ad altißima quæque impelleret? Certe ego maiora multò, quàm mundus ipſe eſt, animo agitarem. Sed tempus dum querimur præteriiſſe, præ-*
›› *terit. Sudorem repete mens anhela, perge ad uicto-*
›› *riam. Præceps in media pericula rue: uincere omnia labor improbus poteſt.*

CAVENDVM ESSE NE MOmentum temporis ſine fructu abeat.

Tradidimus

TRadidimus modum audiendi, docendi, ſcribendi: quæ tres præcipuæ in ſtudij ratione partes ſunt. Ante eas memoriæ quædam dedimus ad triplicem illum gradum adprimè neceſſaria, & ſine quibus fruſtra quicquam tentaueris. Pari forma præceptiones quaſdam heic ponemus, quæ ad partium perfectionem earundem adiumenti plurimum adferent. Ad ſumma perueniet nemo, niſi tempore, quo nihil eſſe fugacius conſtat, prudenter utatur: niſi momento omni captet, quod ad futuram gloriam nonnihil conferat emolumenti. Hæc conſilia dua trademus. Noctu ad manum tabulas ceratas, uel lapideas habe, aut membranas, quas oſſibus aduſtis in uſum eum præparant. In his ſomno intermiſſo notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis reſcribere. Eaſdem tecum circumfer ſemper, ut quum in mentem aut uenuſta uerborum connexio, aut rerum obſeruatio ulla inciderit, ſcribere ipſam in ijs queas. Bonam partem libri huius in tenebris ſcripſi, quando ſomnus me ob calculi dolorem reliquerat, idq; quum Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia nocte uagante in medio cœlo. Quur enim non utar Vraniæ uerbis, quum ſeſe ſponte offerunt? quum ſtilum trahit dulcis cœleſtium rerum memoria? Ni refugis, ſubiungam plura. Vitæ domum obtinebat Orionis ſidus, cum Geminis, & Eridano. Opum, Sirius, Procyon, Cancer,

Duodecim cœli domus

Fratrum, Canopus, Anguis caput, os Leonis. Sol, parentum, Sobolis, Coruus, cum Centauro. Fera, morborum. Arcturus matrimonij. Mortis Hercules. Religionis, cadens Cynoſura, Draco. Cycnus, Telum. Κυφεύσ altus, actionum. Vbi & Pegaſus hæret æſtum fugiens Phœbi aduerſi. Proxima ora Meduſæ uultum ac Capram Oleniam intuebatur. Deniq; Cœti, Tauri. Pleiadum atque Hœdorum ſimulachris pars mundi poſtrema ceſſerat. Nos ſpectabant Phænon, ac Gradiuus: errantes reliqui ἀντίχθονες. Nimium digredimur. Quò mentem abducit imago mira rerum? Sed iure iſta commemoramus. Facies mundi eſt admiratione maiore digna ſi locus pateretur. Hic cœli ſitus erat, quum opus auſpicabar. Horoſcopi formam tui Roma contemplata es, aliarum alij rerum: quur huius originem libri nos pigeat inquirere? Si locum ueſtigas, à bruna abeſt ſextante orbis, cum ſemuncia: binis propè horis ab occaſu. Nunc ad rem. Deerat lumen, uerum tabulas habeo quibus etiam in tenebris utor. Altera de temporis parſimonia præceptio hæc eſt. Si qui ad te acceſſerint, qui res uanas, quæ nihil ad artes facere uidentur, proferant, fuge repente ad ſtudia tua. Satius eſt, ut illi tuam mirentur impudentiam, quàm tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota ſentiet poſteritas. Quot uolumina

poſſent

poſſent ſcribi intra horas illas, quæ per annum pereunt? Nulla tam breuis uitæ portio, in qua non magnus ad fœlicitatem gradus ſit. Adoleſcentibus anni ſuperſunt admodum pauci, forte decem, duodecim, aut uiginti: uerum ipſi tamen ſic ſtudia inſtituunt, tanquã annis mille ſint uicturi.

DE TEMPORE NOSTRO infœliciter exacto.

LAchrymare magis, quàm ſcribere nunc lubet, quum recordor ſic tempus noſtrũ abiiſſe. Quid infœlix de pueris loquor? mihi miſero anni defluxerũt mihi inquam, cui animus demum ad alta ſurrexit. Quid igitur? deſiſtam né, quia ſerò rem aggreſſus ſum? Minime, etiam ſi certum eſſet intra horam me moriturum. Dulce erit extingui labore literarum. Adhuc alta ſpes in pectore ſedet, quæ non niſi cum uita migrabit. O dura fata, quæ optimum tempus imprudenti eripuerunt. O fures, ô latrones, ô tyrannos crudeliſsimos, quorum conſilio mihi unquam periit hora. Quod ſaxum mecum non ploret, ſi & gemitum meum fletumq́; & ordinem fatorum immutabilem uideat? Miram uarietatem, certam legem, impar æuum rerum cunctarum in mundo contemplamur. Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur. Idem ſidus Lunæq́ue uices, ut nos uidemus, ita Cicero uidit.

Plato uidit, & antiquiſſima ſecula. Curſu ſeſe terramque fatigat Oceanus, nec ullam ullo tempote quietem nouit. Omnes aquæ fluunt in mare, & ipſum non redundat. Eædem uapore ſurſum trahuntur, nubeq; ſoluta decidunt, ut iterum fluant.

Natura fluminum.

Sic tacito caſu ripas flumina prætereunt, rerumq; noſtrarum exprimunt imaginem. Frigora miteſcunt Zephyris, abit æſtas, abit autumnus, nec quicquam diu infra Lunam eadem facie uiſitur. Mortali corpore ueluti plumbo in ima mundi ualle præpotens mergitur teneturq; animus, miratur naturæ miracula, nec mirationis unquam finis eſt. Breui momento hominum uita præterit. Vbi pius Aeneas? ubi Tullus diues? ubi Cæſar? ubi Alexander terræ dominus? in tenuem puluerem, in umbram inanem conuerſi ſunt: uirtus ſola, ſi qua fuit, permanet.

Apoſtrophe.

1. In uerè, ſed cito ſeneſcit. Et forma pulchra eſt in puero, ſed non diu durat.

Duc mentem per gradus ætatum, nihil adeò ſplendidũ offendes, quod non tandẽ conciderit. Qui ſcis, qui formoſe puer, an craſtinam lucem hodiernæ ſuperi adiicient? Quum ſemel occideris, non genus, quo fruſtra tumes, non turba eorum quibuſcũ bonam uitæ partem abſtulerunt fabulæ, te ab Orco reuocabunt. Roſa pulchra eſt, ſed citò marceſcit. Candidum lilium, at perit, quum ceciderit. Viola pulchra ἐν ἔιαρι, ἀλλὰ ταχὺ γηρᾷ. Καὶ κάλλος καλὸν ἐστὶ τὸ παιδικὸν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ. *Quotidie ad interitum certam iti-*

neris portionem abſoluimus. Mitto quod ſæpenumero antè in ipſo curſu obruimur, quàm portum attingere liceat. Ad hæc ludibria naſcimur. Agitur humanum genus rapida in occaſum mortalitate, omnisq; poſteritas ſuccedentium ſeculorum lege decurrit. Maiores noſtri præterierunt, nos abimus, poſteri ſequentur. Quid iſtuc quæſo, quid iſtuc eſt? Nihil ita crebro, ut mortem uident, nihil ita obliuiſcuntur, ut mortem. Quis inter tot uitæ diſcrimina. At pauidum animal quò decidis? Quid mœres, fatumq; times oblita tui mens? Quid te falſæ malorum umbræ terrent? Quid quæri, aut lachrymare proderit? Ad inſtitutum redeat oratio.

NON CVRANDA ESSE aliena ſtudia.

Scio non paucos eſſe, qui ſolum quærunt, quid agatur apud alios: quàm ſint alij uel periti, uel diuites. Hi nihil agunt aliud, quàm ſi tribus aut quatuor montem conſcendentibus, unus eorum uideat, quo modo ſcandant cæteri, & in medio montis flores ac frondes contempletur, dum illi uolant ad ſumma cacumina: dum de gloria, de laude, de uita deniq; ipſa unò momento concertetur.

NE NIMIO SOMNO depereat tempus.

Fit

FIt quandoq;,ut pluſquam ſatis eſt dormias. Hic ſtudioſe cauendum,ne horas ſomnus auferat non neceſſarius corpori. Itaq; aut horologium habeto, qđ pulſu, quum uoles, te poſſit excitare. Aut quod ſæpe ego in itinere feci,ſiue locis alijs,ubi inſtrumenta eiuſmodi defuere, ſaxa ſeu ligna per tranſuerſum lateri ſupponito. Ea nanq; principio non ſenties,& poſt horas aliquot duritie magis,quàm prius premente membra ſponte excitaberis. Arduum id fortaſſe uidetur,at arduum eſt,quicquid conducit ad uirtutem.

Vide annotationes autoris.

QVOT TEMPVS APTIVS ſtudio ſit.

SOlent à cœna horas quaſdam tribuere amicis,ambulationi,aut rebus operæ leuioris. Cuiq; ſua natura & conſuetudo. Mihi placet omne tempus aptum eſſe ſtudio,quo animus promptus eſt ad laborem. Iccirco quum incitari me ſentio ad legendum aliquid ſcribẽdum úe,nulla patior occaſione impetum eum cohiberi quocunque id fiat tempore,etiam ſi nocte media relicto ſomno id contingeret. Pòſt lectione, ſeu ſtilo defeſſus, nihil nitor repugnante natura: ſed exercitij genus aliud quæro,quò tædium uarietas minuat.

ACCVRATE NOTANDVM eſſe,ſi quid per diem profeceris.

Id quoq;

ID quoq; perutile fuerit, ante ſomnum notare, quæcunq; luce ea peracta ſunt, hoc modo. Iouis die primo Martij quinquaginta in Cicerone paginas perlegi, decem in Plinio. Horis tribus alios docui. Octoginta uerſus aut paginas quinq; in ſtili exercitio perſcripſi. Quanto pluris feceris exiguum prouentum, tanto ad altiora doctrinæ faſtigia es euaſurus. Qui uiliſsimos quoſq; nummos admirantur, intuentur crebro, & ſeruant accurate, ad ſummas ſæpenumero diuitias perueniunt. Contrà qui ipſos contemnunt, ac uiles putant, tales ad extremam plerunq; redactos egeſtatem uidemus Pari modo ſi quis optarit ſudorum metam bene ſcribere, diſcat mirari bene ſcripta, diſcat gaudere, ſi uel nomina duo coniunxerit uenuſte. Illa ſeruet maiore cura, quàm aurũ, gemmas cæteraſúe opes. Equidem in libris excudendis, cum ſpecioſum aliquem uocum contextũ, aut uerba duo ornata inuenio, lætitia exulto maiore, quàm ſi aureum reperiſſem. Tum mirus ſplendor pectus ill uſtrat, hac ἀμβροσίᾳ uiuimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi ſententia eſt, atq; uti ſpero ad uitæ exitum permanebit, ut pro ſingulis uocibus nitidis, ſignificantibus, appoſitis, ſingulos recipere aureos nolim, etiam ſi ſumma me premeret inopia. Malo dictionem eſſe decoram, aut uoces duas commiſſas apte, aut ſplendide dictum aliquid in

opuſcu-

runt. Non enim diſplicet æditionem premi, quò cõmentatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tranquillum, deſidem, ocioſum, ignauum, ſomnolentũ. Et neſcio quam adferat ſuperſtitionem, dum diſsimulat quædã, dum rogari uult, ut librũ emittat. Quare animus, qui graſſari uelit, nuſquam patiens moræ ſit. Expectent ita languido pectore ac pendula ceruice homines, quibus ſatis eſt, ſi nõ omnino ſint imperiti, ſi ante uitæ finem quædam ædiderint non minima cum laude. At imperator ille, cuius uirtus per omne æuum eminebit, nonumné expectet annum? Quin potius orbem uniuerſum horæ interſtitio unius ſibi conabitur ſubiugare. Adde quòd nõnulli maiore cum gratia, decore, dignitate ſcribere quicquã cito poſſunt, quàm alij tarde. Studioſus itaq; hic ſequatur, quod uidebitur melius. Sua cuiq; ſententia. Verum tu qui ſumma petis, ſemper fuge moram. Pleriq; quicquid inueniunt apud Ciceronem, Fabium ac ſimiles autores ueteres, in ore ſemper pro legibus habent. Hi & ſe ignorãt homines eſſe, et iudicio nullo rationis utuntur. Horatius uoluit temere nihil uulgãdum eſſe. Si quicquam tentaris proferre in lucem mediocri ſcriptum cura, quoſcunq; uideris, cantilenã eandem occinent, differri æditionem debere.

QVEM-

QVEM IN AEDENDIS LIBRIS *ſcribendi modum nos habeamus.*

DIximus librum à nobis perfici nullum niſi dum à typographo excudatur. Cæterum nolo ideò quiſquam temere omnia, & ſine cura effundi clamet. Quocirca ut uulgi opinionem hanc diluere, & ſtudioſis non paruã adferre frugem inuentione noſtra poſſimus, exponetur, quàm in operibus cudendis ſeruare ſeriem conſueuimus. Ante omnia animo concipio totũ corpus operis futuri. Deinde in tabula lignea maxime amplitudinis rubrica titulos ſolum capitum delinio. Circunſpicio num cuncta bene cohæreant. Si res uideatur exigere, alios addo, auſtro, muto, tranſpono. Titulorum capita, dum excogitatio recens eſt, rudi oratiõe leuiter ſingula in ſingulis chartis depingo. Eas chartas ordine pono in tabula, ubi titulos prius collocârã. Hos poſtremò magnis ſcribo typis, quò libri ordo uniuerſus aſpectu uno poſſit comprehendi. Non aliter me paro ante, quàm librũ incipio emittere. Tum ſingulis diebus capita aliquot ad prælum abſoluo, ad hunc modum. Illis, quæ prius leuiter deſcripſeram addo aliquid, uel adimo. Inde quum materiæ deeſſe nihil, aut redundare uideo, animum conuerto ad elocutionem. Quæ partibus quatuor conſummatur. Primum enim ſi res tractetur magnifica, caueo ne particula

ſed per uiciſsitudinem. Poſtrema cura eſt, ne multi ſint fines ſententiarum, qui pedes eoſdem habeant. Inſuaue enim quiddam, periodos tres, ſeu quatuor eundem habere παιᾶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima hæc uarietas exquiritur. Quocirca maiorem multò tum laudem, tum occaſionem oſtentandæ doctrinæ conſequeris, ſi ita occulto nexu orationem uinxeris, quàm ſi ſcripſeris carmen. Illic nanq; uarietatem, qua ipſa in primis natura gaudet: hæc unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem uitam uocauerim orationis, quod haud obſcurè apparebit, ſi ſententiam numeroſam ſolueris iiſdem ſeruatis ac tranſpoſitis uerbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea ſoluta ridicula uidebitur. Quamobrē in omni opere prima curarum eſſe debet, ut res ſiue mēbra cohæreāt: proxima ut uerba, ſeu modulatio numerorū. His tamen nō ita anxiè per omnia ſeruiendum. Vt enim in ſaporibus quædam interdum ſuauiter amara ſunt: ſic aliquando modica in dictione aſperitas & uiciſsitudine oblectat aures, & cætera cōmendat. Singulis quatuor partiū modis item quatuor perficio: uocum aliquarum additione, detractione, immutatione, tranſpoſitione. Quod ad eundem penè modum non illepidè exprimunt uerſus.

Simile

Dextra tenet ferrum, uacuam tenet altera ceram.
Incipit, & dubitat, ſcribit, damnatq; tabellas,
Et notat, & delet, mutat, culpatq;, pro atq;.
Inq; uicem ſumptas ponit poſitasq; reſumit.

Hiſce limis orationē politam, ac deinde ſcriptā ordine mitto ad chalcographum. Cæterum id neminem latere arbitror, non omnes libros eandem diligentiam requirere. Tum à nobis plus operæ uni impendi, quàm alteri, etiam ex induſtria. Deniq; aliâs ad ſtilū aptiores nos eſſe, & omnia ſponte profluere, aliâs uero nō niſi labore, atq; longa cogitatione quicquam poſſe cōparari. Idcirco minus recte colligunt, non eſſe eiuſdem autoris, quæ non pari cura perſcripta ſunt.

DE PVERORVM EXERCI- *tatione in ſcribendo.*

Scribere eſſe tædioſum ſuprà memorauimus, & arte animos debere incitari. Proinde fœlices pueros uoco, qui præceptorum plagis coguntur ad ſcribendum. At tamen ipſos ijdem admonere deberent, ut quicquid ſcripſerint, ueluti gemmas ſeruent in futurū ſtili uſum. Vt enim in ſcriptis hiſce elegantia prorſus nulla ſit, poſtmodo tamē quum emittere librū uolent, aut uerbum aptū, aut ſenſum aliquem cōmodum inuenient, qui ad operis ſtructuram faciat. Nec ſatis eſt flagris ad ſeruandum miſeram cogere iuuentutē: ſed illorum

lorum indicare eſt, quas olim commoditates ex ijs poſſint conſequi. Deinde quàm primum epiſtolam compoſuiſſent, demonſtrare, in quos locos cõmunes particulæ omnes ſint digerendæ. Vt ſi pulchre quid de deo, de homine, de mundo, de animalium natura ſcripſerint, id in locis ijſdem, dum memoria recens eſt, continuo eſſe reponendum. Iſtæc forte ſtudiorum ratio non niſi prouectioribus conducere uideatur. Quur etiam non conferat alijs, quando nihil excogitari utilius poßit? Satius eſt citra delectum illis temere obtrudi omnia. Seruent, abijciant quicquid uelint, quid hoc ad literatores? Quàm facile iuuenta ad maxima quæque peruenires, ſi ſuperuacuum nihil traderetur? Sed ferè fit ut præceptores ipſi uix dum ſciant, quid cõmunes loci ſint: Sic cæcos cæci ducunt.

IN PVERIS MAGNAM ESSE
ſpem perueniendi ad ſumma.

AD hanc uictoriam, quis aptior erit, quàm ille qui à primis annis optimis quibus literis imbutus eſt? Cui res nullæ facinus pulcherrimũ impedierint Felix puer, cui molles articuli, rubicundæ genæ, flos ætatis, ſpes longa annorũ. Vel infelix potius, quòd optimos dies tam imprudenter abijcit. O utinam mihi ad primos redire annos liceret. O utinam conuerſo rerũ ordine rurſus inter pueros humi ſedere, præceptoris Spes puerorum.

audire præcepta, eiusq; dulceis ferre plagas daretur. Sed fruſtra queror, fruſtra mea hæc uota fluunt, fruſtra cadunt lachrymæ, Aetas abijt reditura nunquàm, ah nunquam reditura. Tametſi annum nunc ſolum trigeſimum ago, ſpem tamen ademit calculi morbus, qui ſolicitudine aſſidua, ac dolore adficit mentem. Quod igitur reſtat cum Alexandro, non annos, ſed uictorias numerabo. Idem conentur, quibus melior uitæ pars ſine fructu exacta eſt. O pueri, qui grandi coetu itis ad ludum, ſi mens uobis eſſet, quam habebitis prouectiores, ſi temporis uobis eſſet cura, ſi uos in literis graſſari uelletis, tãta præſente ſpe æui futuri, per immortales deos id certò ſcio, eò uos poſſe doctrinæ uenire, ut non homines, ſed diuos uideretur terra genuiſſe. Eò uos ducere tempus poſſet, unde Græci omnes Latiniq; literarum præſides pueri uiderentur. O ſi mihi hic flos rediret. Quæ ſpes ardorem, quo pectus feruet, ad altiſſima quæque impelleret? Certe ego maiora multò, quàm mundus ipſe eſt, animo agitarem. Sed tempus dum querimur præterijſſe, præterit. Sudorem repete mens anhela, perge ad uictoriam. Præceps in media pericula rue: uincere omnia labor improbus poteſt.

CAVENDVM ESSE NE MOmentum temporis ſine fructu abeat.

Tradidimus

TRadidimus modum audiendi, docendi, ſcribendi quæ tres præcipuæ in ſtudij ratione partes ſunt. Ante eas memoriæ quædam dedimus ad triplicem illum gradum adprimè neceſſaria, & ſine quibus fruſtra quicquam tentaueris. Pari forma præceptiones quaſdam heic ponemus, quæ ad partium perfectionem earundem adiumenti plurimum adferent. Ad ſumma perueniet nemo, niſi tempore, quo nihil eſſe fugacius conſtat, prudenter utatur: niſi momento omni captet, quod ad futuram gloriam nonnihil conferat emolumenti. Hæc conſilia dua trademus. Noctu ad manum tabulas ceratas, uel lapideas habe, aut membranas, quas oſſibus aduſtis in uſum eum præparant. In his ſomno intermiſſo notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis reſcribere. Eaſdem tecum circumfer ſemper, ut quum in mentem aut uenuſta uerborum connexio, aut rerum obſeruatio ulla inciderit, ſcribere ipſam in ijs queas. Bonam partem libri huius in tenebris ſcripſi, quando ſomnus me ob calculi dolorem reliquerat, idq; quum Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia nocte uagante in medio cœlo. Qur enim non utar Vraniæ uerbis, quum ſeſe ſponte offerunt? quum ſtilum trahit dulcis cœleſtium rerum memoria? Ni refugis, ſubiungam plura. Vitæ domum obtinebat Orionis ſidus, cum Geminis, & Eridano. Opum, Sirius, Procyon, Cancer,

Duodecim cœli domus

Fratrum, *Canopus*, *Anguis caput*, os Leonis. Sol, *pa*=*rentum*, *Sobolis*, *Coruus*, *cum* Centauro. Fera, *morbo*=*rum*. *Arcturus matrimonij*. Mortis Hercules. Reli=gionis, *cadens* Cynoſura, Draco. Cycnus, Telum. Κυ=φεύσ *altus*, *actionum*. Vbi & Pegaſus hæret æſtum fugiens Phœbi aduerſi. Proxima ora Meduſæ *uultum* ac *Capram Oleniam intuebatur*. Deniq; Cœti, Tauri. Pleiadum atque Hœdorum ſimulachris pars mundi poſtrema ceſſerat. Nos ſpectabant Phænon, ac Gra=diuus: errantes reliqui ἀντίχθονες. Nimium digre=dimur. Quò mentem abducit imago mira rerum? Sed iure iſta commemoramus. Facies mundi eſt admiratio=ne maiore digna ſi locus pateretur. Hic cœli ſitus e=rat, quum opus auſpicabar. Horoſcopi formam tui Roma contemplata es, aliarum alij rerum: quur huius originem libri nos pigeat inquirere? Si locum ueſti=gas, à bruna abeſt ſextante orbis, cum ſemuncia: bi=nis propè horis ab occaſu. Nunc ad rem. Deerat lu=men, uerum tabulas habeo quibus etiam in tenebris utor. Altera de temporis parſimonia præceptio hæc eſt. Si qui ad te acceſſerint, qui res uanas, quæ nihil ad artes facere uidentur, proferant, fuge repente ad ſtu=dia tua. Satius eſt, ut illi tuam mirentur impuden=tiam, quàm tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota ſentiet poſteritas. Quot uolumina

poſſent

poſſent ſcribi intra horas illas, quæ per annum pereũnt? Nulla tam breuis uitæ portio, in qua non magnus ad felicitatem gradus ſit. Adoleſcentibus anni ſuperſunt admodum pauci, forte decem, duodecim, aut uiginti: uerum ipſi tamen ſic ſtudia inſtituunt, tanquã annis mille ſint uicturi.

DE TEMPORE NOSTRO infeliciter exacto.

LAchrymare magis, quàm ſcribere nunc lubet, quum recordor ſic tempus noſtrũ abiiſſe. Quid infelix de pueris loquor? mihi miſero anni defluxerũt mihi inquam, cui animus demum ad alta ſurrexit. Quid igitur? deſiſtam né, quia ſerò rem aggreſſus ſum? Minime, etiam ſi certum eſſet intra horam me moriturum. Dulce erit extingui labore literarum. Adhuc alta ſpes in pectore ſedet, quæ non niſi cum uita migrabit. O dura fata, quæ optimum tempus imprudenti eripuerunt. O fures, ô latrones, ô tyrannos crudeliſſimos, quorum conſilio mihi unquam periit hora. Quod ſaxum mecum non ploret, ſi & gemitum meum fletumq;, & ordinem fatorum immutabilem uideat? Miram uarietatem, certam legem, impar æuum rerum cunctarum in mundo contemplamur. Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur. Idem ſidus Lunæque uices, ut nos uidemus, ita Cicero uidit.

Plato uidit, & antiquiſſima ſecula. Curſu ſeſe terramque fatigat Oceanus, nec ullam ullo tempote quietem nouit. Omnes aquæ fluunt in mare, & ipſum non redundat. Eædem uapore ſurſum trahuntur, nubeq́; ſoluta decidunt, ut iterum fluant. Sic tacito caſu ripas flumina prætereunt, rerumq́; noſtrarum exprimunt imaginem. Frigora miteſcunt Zephyris, abit æſtas, abit autumnus, nec quicquam diu infra Lunam eadem facie uiſitur. Mortali corpore ueluti plumbo in ima mundi ualle præpotens mergitur teneturq́; animus, miratur naturæ miracula, nec mirationis unquam finis eſt. Breui momento hominum uita præterit. Vbi pius Aeneas? ubi Tullus diues? ubi Cæſar? ubi Alexander terræ dominus? in tenuem puluerem, in umbram inanem conuerſi ſunt: uirtus ſola, ſi qua fuit, permanet. Duc mentem per gradus ætatum, nihil adeò ſplendidũ offendes, quod non tandẽ conciderit. Qui ſcis, qui formoſe puer, an craſtinam lucem hodiernæ ſuperi adijcient? Quum ſemel occideris, non genus, quo fruſtra tumes, non turba eorum quibuſcũ bonam uitæ partem abſtulerunt fabulæ, te ab Orco reuocabunt. Roſa pulchra eſt, ſed citò marceſcit. Candidum lilium, at perit, quum ceciderit. Viola pulchra ἐν ἔιαρι, ἀλλὰ ταχὺ γηρᾷ. Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ. Quotidie ad interitum certam iti-

Natura fluminum.

Apoſtrophe.

1. In uere, ſed cito ſeneſcit. Et forma pulchra eſt in puero, ſed non diu durat.

neris portionem abſoluimus. Mitto quod ſæpenumero antè in ipſo curſu obruimur, quàm portum attingere liceat. Ad hæc ludibria naſcimur. Agitur humanum genus rapida in occaſum mortalitate, omniſq; poſteritas ſuccedentium ſeculorum lege decurrit. Maiores noſtri præterierunt, nos abimus, poſteri ſequentur. Quid iſtuc quæſo, quid iſtuc eſt? Nihil ita crebro, ut mortem uident, nihil ita obliuiſcuntur, ut mortem. Quis inter tot uitæ diſcrimina. At pauidum animal quò decidis? Quid mœres, fatumq; times oblita tui mens? Quid te falſæ malorum umbræ terrent? Quid queri, aut lachrymare proderit? Ad inſtitutum redeat oratio.

NON CVRANDA ESSE aliena ſtudia.

SCio non paucos eſſe, qui ſolum quærunt, quid agatur apud alios: quàm ſint alij uel periti, uel diuites. Hi nihil agunt aliud, quàm ſi tribus aut quatuor montem conſcendentibus, unus eorum uideat, quo modo ſcandant cæteri, & in medio montis flores ac frondes contempletur, dum illi uolant ad ſumma cacumina: dum de gloria, de laude, de uita deniq; ipſa unò momento concertetur.

NE NIMIO SOMNO depereat tempus.

Fit

Inde apud me eſt ſpecies puellæ regiæ ornatæ gemmis atq; ueſtitu eximio, quam in ærea tabula ſculpſeram. Poſtea per annos aliquot didici, & publice profeſſus ſum Arithmeticen, Aſtronomiam & Græcam linguam. Poſtremò animum adiunxi ad curam latinè ac polìtè ſcribendi, cuius gloria inter humanos conatus omneis ſummum tenere locum uidetur. In hac finire uitam decreui. Quæ ſi dabitur mediocriter longa, in animo eſt opuſcula millena (idq; ſumma, quantum in nobis fuerit, adhibita cura Latini ſermonis) ante mortem conſcribere: quorum corpori uniuerſo inde titulus erit Chilias. Nec prius deſiſtere certum eſt, quàm iſtæc quæ dixi, perfecero, niſi mors inuitum opprimat. Ex hoc numero libellos nuper undeuiginti abſoluimus: ſperamus q́ue nos breui ad centum, hoc eſt decimã Chiliados partem peruenturos. Hæc ideò recenſeo, ne iuuenta deſperet uſquàm, ſciatq; homini nihil eſſe arduum, ſi labor non defuerit. Mitto diuerſa Muſicorum organa, quæ tantum temporis abſtulerunt, ut interea facilè ſermonem Romanum perdiſceres. Nihil magis doleo, quàm quòd hac uoluptate uita mihi perierit. Scio artem laboreſ feſſos inſtaurare, atqui ſi bene ſtudioſorũ turbam inſpicias, nimium omnes, quæ mentem reficiant quærimus. Scilicet is, qui in rebus gerendis impetu uacat, & ſemper languet, & exiguo labore facile opprimitur.

mala

Mala mille moleſtant affliguntq; hominem, cui ſegne atq; inutile corpus. Taceo lites, quæ per bienniū mihi fuere in iudicio, dum opera daretur artibus. Præterea occupatiões alias, quas longum eſſet hic enarrare. Sed relicta uanitate ad rem eamus, unde plus ſatis digreſſa eſt oratio. Admonui qua ſolertia teipſum ad ſcribendum incitabis. Alterum eſt, ut alios quæras, qui ad laborem te prouocent, hoc modo. Dic chalcographis parent ſeſe, librum te dare uelle excudendum, etiam ſi ne paginam quidem parâueris. Tum facile totam uoluminis ſpeciem animo concipere, inde ſingulas parteis leuiter in comœdiarum argumenti modum deſcribere: deniq; quotidie, quantum illis ſatis erit abſoluere poteris. Quum ſic inceperis aliquid, perficere debes uelis, nolis. Id ego in omnibus penè libris feci, ac etiã in iſto. Sed qua ratione infra dicam. Facillime ſcribo pedetentim dum quotidie typographus ſuas exigit chartas. Malim ſic quinquaginta ædere libros, quàm ratione alia unum. Vbi Horatius inquit ſcripta in nonum ſeruari annum debere, non tempus, ſed diligentia præſcribitur. Verum ne tale quicquã audeas, niſi in ea re, quam ſcribere tentabis ſatis ſis uerſatus. Alioqui omnium dignus riſu eris. Porrò iſthuc conſilium eſſe, non præceptum uolo, præſertim illis, qui parua petũt, quĩ non terræ regnum totius, ſed urbem ſolum unam quæ

d   runt.

runt. Non enim diſplicet æditionem premi, quò cõmendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tranquillum, deſidem, ocioſum, ignauum, ſomnolentũ. Et neſcio quam adferat ſuperſtitionem, dum diſsimulat quædã, dum rogari uult, ut librũ emittat. Quare animus, qui graſſari uelit, nuſquam patiens moræ ſit. Expectent ita languido pectore ac pendula ceruice homines, quibus ſatis eſt, ſi nõ omnino ſint imperiti, ſi ante uitæ finem quædam ædiderint non minima cum laude. At imperator ille, cuius uirtus per omne æuum eminebit, nonumnè expectet annum? Quin potius orbem uniuerſum horæ interſtitio unius ſibi conabitur ſubiugare. Adde quòd nõnulli maiore cum gratia, decore, dignitate ſcribere quicquã cito poſſunt, quàm alij tarde. Studioſus itaq; hic ſequatur, quod uidebitur melius. Sua cuiq; ſententia. Verum tu qui ſumma petis, ſemper fuge moram. Pleriq; quicquid inueniunt apud Ciceronem, Fabium ac ſimiles autores ueteres, in ore ſemper pro legibus habent. Hi & ſe ignorãt homines eſſe, et iudicio nullo rationis utuntur. Horatius uoluit temere nihil uulgãdum eſſe. Si quicquam tentaris proferre in lucem mediocri ſcriptum cura, quoſcunq; uideris, cantilenã eandem occinent, differri æditionem debere.

QVEM.

QVEM IN AEDENDIS LIBRIS ſcribendi modum nos habeamus.

DIximus librum à nobis perfici nullum niſi dum à typographo excudatur. Cæterum nolo ideò quiſquam temere omnia, & ſine cura effundi clamet. Quocirca ut uulgi opinionem hanc diluere, & ſtudioſis non paruã adferre frugem inuentione noſtra poſſimus, exponetur, quàm in operibus cudendis ſeruare ſeriem conſueuimus. Ante omnia animo concipio totũ corpus operis futuri. Deinde in tabula lignea maxime amplitudinis rubrica titulos ſolum capitum delinio. Circunſpicio num cuncta bene cohæreant. Si res uidetur exigere, alios addo, auſtro, muto, tranſpono. Titulorum capita, dum excogitatio recens eſt, rudi oratiõe leuiter ſingula in ſingulis chartis depingo. Eas chartas ordine pono in tabula, ubi titulos prius collocâra. Hos poſtremò magnis ſcribo typis, quò libri ordo uniuerſus aſpectu uno poſſit comprehendi. Non aliter me paro ante, quàm librũ incipio emittere. Tum ſingulis diebus capita aliquot ad prælum abſoluo, ad hunc mòdum. Illis, quæ prius leuiter deſcripſeram addo aliquid, uel adimo. Inde quum materiæ deeſſe nihil, aut redundare uideo, animum conuerto ad elocutionem. Quæ partibus quatuor conſummatur. Primum enim ſi res tractetur magnifica, caueo ne particula

ſed per uiciſsitudinem. Poſtrema cura eſt, ne multi ſint
fines ſententiarum, qui pedes eoſdem habeant. Inſuaue
enim quiddam, periodos tres, ſeu quatuor eundem ha-
bere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam oratio-
nis exitum. In pedum concentu omnem propemodum
elegantiam pono. Sed maxima hæc uarietas exquiri-
tur. Quocirca maiorem multò tum laudem, tum occa-
ſionem oſtentandæ doctrinæ conſequeris, ſi ita occulto
nexu orationem uinxeris, quàm ſi ſcripſeris carmen.
Illic nanq; uarietatem, qua ipſa in primis natura gau-
det: hæc unum duntaxat florum genus proferre
potes. Numeros *equidem uitam uocauerim oratio-*
nis, quod haud obſcurè apparebit, ſi ſententiam nume-
roſam ſolueris iiſdem ſeruatis ac tranſpoſitis uerbis.
Quippe quæ ante efficax erat, ea ſoluta ridicula uide-
bitur. Quamobrē in omni opere prima curarum eſſe
debet, ut res ſiue mēbra cohæreāt: proxima ut uerba,
ſeu modulatio numerorū. His tamen nō ita anxiè per **Simile**
omnia ſeruiendum. Vt enim in ſaporibus quædam in-
terdum ſuauiter amara ſunt: ſic aliquando modica in
dictione aſperitas & uiciſsitudine oblectat aures, &
cætera cōmendat. Singulas quatuor partiū modis item
quatuor perficio: uocum aliquarum additione, detra-
ctione, immutatione, tranſpoſitione. Quod ad eundem
penè modum non illepide exprimunt uerſus.

Dextra tenet ferrum, uacuam tenet altera ceram.
Incipit, & dubitat, ſcribit, damnatq; tabellas,
Et notat, & delet, mutat, culpatq;, pro·atq;.
Inq; uicem ſumptas ponit poſitasq; reſumit.

Hiſce limis orationē politam, ac deinde ſcriptā ordine mitto ad chalcographum. Cæterum id neminem latere arbitror, non omnes libros eandem diligentiam requirere. Tum à nobis plus operæ uni impendi, quàm alteri, etiam ex induſtria. Deniq; aliâs ad ſtilū aptiores nos eſſe, & omnia ſponte profluere, aliâs uero nō niſi labore, atq; longa cogitatione quicquam poſſe cōparari. Idcirco minus rectè colligunt, non eſſe eiuſdem autoris, quæ non pari cura perſcripta ſunt.

DE PVERORVM EXERCI-
tatione in ſcribendo.

SCribere eſſe tædioſum ſuprà memorauimus, & arte animos debere incitari. Proinde felices pueros uoco, qui præceptorum plagis coguntur ad ſcribendum. At tamen ipſos ijdem admonere deberent, ut quicquid ſcripſerint, ueluti gemmas ſeruent in futurū ſtili uſum. Vt enim in ſcriptis hiſce elegantia prorſus nulla ſit, poſtmodo tamē quum emittere librū uolent, aut uerbum aptū, aut ſenſum aliquem cōmodum inuenient, qui ad operis ſtructuram faciat. Nec ſatis eſt flagris ad ſeruandum miſeram cogere iuuentutē: ſed illorum

lorum indicare eſt, quas olim commoditates ex ijs poſſint conſequi. Deinde quàm primum epiſtolam compoſuiſſent, demonſtrare, in quos locos cõmunes particulæ omnes ſint digerendæ. Vt ſi pulchre quid de deo, de homine, de mundo, de animalium natura ſcripſerint, id in locis iiſdem, dum memoria recens eſt, continuo eſſe reponendum. Iſtæc forte ſtudiorum ratio non niſi prouectioribus conducere uideatur. Quur etiam non conferat alijs, quando nihil excogitari utilius poſſit? Satius eſt citra delectum illis temere obtrudi omnia. Seruent, abijciant quicquid uelint, quid hoc ad literatores? Quàm facile iuuenta ad maxima quæque peruenires, ſi ſuperuacuum nihil traderetur? Sed ferè fit ut præceptores ipſi uix dum ſciant, quid cõmunes loci ſint: Sic cæcos cæci ducunt.

IN PVERIS MAGNAM ESSE ſpem perueniendi ad ſumma.

AD hanc uictoriam, quis aptior erit, quàm ille qui à primis annis optimis quibus literis imbutus eſt? Cui res nullæ facinus pulcherrimũ impedierint Felix puer, cui molles articuli, rubicundæ genæ, flos ætatis, ſpes longa annorũ. Vel infelix potius, quòd optimos dies tam imprudenter abijcit. O utinam mihi ad primos redire annos liceret. O utinam conuerſo rerũ ordine rurſus inter pueros humi ſedere, præceptoris

Spes puerorum.

audire præcepta, eiuſq; dulceis ferre plagas daretur. Sed fruſtra queror, fruſtra mea hæc uota fluunt, fruſtra cadunt lachrymæ, Aetas abijt reditura nunquàm, ah nunquam reditura. Tametſi annum nunc ſolum trigeſimum ago, ſpem tamen ademit calculi morbus, qui ſolicitudine aßidua, ac dolore adficit mentem.
„ *Quod igitur reſtat cum Alexandro, non annos, ſed*
„ *uictorias numerabo. Idem conentur, quibus melior uitæ pars ſine fructu exacta eſt. O pueri, qui grandi coetu itis ad ludum, ſi mens uobis eſſet, quam habebitis prouectiores, ſi temporis uobis eſſet cura, ſi uos in literis graſſari uelletis, tãta præſente ſpe æui futuri, per immortales deos id certò ſcio, eò uos poſſe doctrinæ uenire, ut non homines, ſed diuos uideretur terra genuiſſe. Eò uos ducere tempus poſſet, unde Græci omnes Latiniq; literarum præſides pueri uiderentur. O ſi mihi hic flos rediret. Quæ ſpes ardorem, quo pectus feruet, ad altißima quæque impelleret? Certe ego maiora multò, quàm mundus ipſe eſt, animo agitarem. Sed tempus dum querimur præterijſſe, præ-*
„ *terit. Sudorem repete mens anhela, perge ad uicto-*
„ *riam. Præceps in media pericula rue: uincere omnia labor improbus poteſt.*

CAVENDVM ESSE NE MO-
mentum temporis ſine fructu abeat.

Tradidimus

TRadidimus modum audiendi, docendi, ſcribendi quæ tres præcipuæ in ſtudij ratione partes ſunt. Ante eas memoriæ quædam dedimus ad triplicem illum gradum adprimè neceſſaria, & ſine quibus fruſtra quicquam tentaueris. Pari forma præceptiones quaſdam hæc ponemus, quæ ad partium perfectionem earundem adiumenti plurimum adferent. Ad ſummα perueniet nemo, niſi tempore, quo nihil eſſe fugacius conſtat, prudenter utatur: niſi momento omni captet, quod ad futuram gloriam nonnihil conferat emolumenti. Hæc conſilia dua trademus. Noctu ad manum tabulas ceratas, uel lapideas habe, aut membranas, quas oſ ſibus aduſtis in uſum eum præparant. In his ſomno intermiſſo notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis reſcribere. Eaſdem tecum circumfer ſemper, ut quum in mentem aut uenuſta uerborum connexio, aut rerum obſeruatio ulla inciderit, ſcribere ipſam in ijs queas. Bonam partem libri huius in tenebris ſcripſi, quando ſomnus me ob calculi dolorem reliquerat, idq; quum Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia nocte uagante in medio cœlo. Qur enim non utar Vraniæ uerbis, quum ſeſe ſponte offerunt? quum ſtilum trahit dulcis cœleſtium rerum memoria? Ni refugis, ſubiungam plura. Vitæ domum obtinebat Orionis ſidus, cum Geminis, & Eridano. Opum, Sirius, Procyon, Cancer, cœli domus Duodecim

Fratrum, Canopus, Anguis caput, os Leonis. Sol, parentum, Sobolis, Coruus, cum Centauro. Fera, morborum. Arcturus matrimonij. Mortis Hercules. Religionis, cadens Cynoſura, Draco. Cycnus, Telum. Κηφεὺσ altus, actionum. Vbi & Pegaſus hæret æſtum fugiens Phœbi aduerſi. Proxima ora Meduſæ uultum ac Capram Oleniam intuebatur. Deniq; Cœti, Tauri. Pleiadum atque Hœdorum ſimulachris pars mundi poſtrema ceſſerat. Nos ſpectabant Phænon, ac Gradiuus: errantes reliqui ἀντίχθονες. Nimium digredimur. Quò mentem abducit imago mira rerum? Sed iure iſta commemoramus. Facies mundi eſt admiratione maiore digna ſi locus pateretur. Hic cœli ſitus erat, quum opus auſpicabar. Horoſcopi formam tui Roma contemplata es, aliarum alij rerum: quur huius originem libri nos pigeat inquirere? Si locum ueſtigas, à bruma abeſt ſextante orbis, cum ſemuncia: binis propè horis ab occaſu. Nunc ad rem. Deerat lumen, uerum tabulas habeo quibus etiam in tenebris utor. Altera de temporis parſimonia præceptio hæc eſt. Si qui ad te acceſſerint, qui res uanas, quæ nihil ad artes facere uidentur, proferant, fuge repente ad ſtudia tua. Satius eſt, ut illi tuam mirentur impudentiam, quàm tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota ſentiet poſteritas. Quot uolumina

poſſent

poſſent ſcribi intra horas illas, quæ per annum pereũnt? Nulla tam breuis uitæ portio, in qua non magnus ad felicitatem gradus ſit. Adoleſcentibus anni ſuperſunt admodum pauci, forte decem, duodecim, aut uiginti: uerum ipſi tamen ſic ſtudia inſtituunt, tanquã annis mille ſint uicturi.

DE TEMPORE NOSTRO *infeliciter exacto.*

LAchrymare magis, quàm ſcribere nunc lubet, quum recordor ſic tempus noſtrũ abiiſſe. Quid infelix de pueris loquor? mihi miſero anni defluxerũt mihi inquam, cui animus demum ad alta ſurrexit. Quid igitur? deſiſtam né, quia ſerò rem aggreſſus ſum? Minime, etiam ſi certum eſſet intra horam me moriturum. Dulce erit extingui labore literarum. Adhuc alta ſpes in pectore ſedet, quæ non niſi cum uita migrabit. O dura fata, quæ optimum tempus imprudenti eripuerunt. O fures, ô latrones, ô tyrannos crudeliſſimos, quorum conſilio mihi unquam periit hora. Quod ſaxum mecum non ploret, ſi & gemitum meum fletumq́; & ordinem fatorum immutabilem uideat? Miram uarietatem, certam legem, impar æuum rerum cunctarum in mundo contemplamur. Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur. Idem ſidus Lunæq́ue uices, ut nos uidemus, ita Cicero uidit.

Plato

neris portionem abſoluimus. Mitto quod ſæpenumero antè in ipſo curſu obruimur, quàm portum attingere liceat. Ad hæc ludibria naſcimur. Agitur humanum genus rapida in occaſum mortalitate, omniſq; poſteritas ſuccedentium ſeculorum lege decurrit. Maiores noſtri præterierunt, nos abimus, poſteri ſequentur. Quid iſtuc quæſo, quid iſtuc eſt? Nihil ita crebro, ut mortem uident, nihil ita obliuiſcuntur, ut mortem, Quis inter tot uitæ diſcrimina. At pauidum animal quò decidis? Quid mœres, fatumq; times oblita tui mens? Quid te falſæ malorum umbræ terrent? Quid quæri, aut lachrymare proderit? Ad inſtitutum redeat oratio.

NON CVRANDA ESSE aliena ſtudia.

SCio non paucos eſſe, qui ſolum quærunt, quid agatur apud alios: quàm ſint alij uel periti, uel diuites. Hi nihil agunt aliud, quàm ſi tribus aut quatuor montem conſcendentibus, unus eorum uideat, quo modo ſcandant cæteri, & in medio montis flores ac frondes contempletur, dum illi uolant ad ſumma cacumina: dum de gloria, de laude, de uita deniq; ipſa unò momento concertetur.

NE NIMIO SOMNO depereat tempus.

Fit

FIt quandoq;, ut pluſquam ſatis eſt dormias. Hic ſtudioſe cauendum, ne horas ſomnus auferat non neceſſarius corpori. Itaq; aut horologium habeto, qđ pulſu, quum uoles, te poſſit excitare. Aut quod ſæpe ego in itinere feci, ſiue locis alijs, ubi inſtrumenta eiuſmodi defuere, ſaxa ſeu ligna per tranſuerſum lateri ſupponito. Ea nanq; principio non ſenties, & poſt horas aliquot duritie magis, quàm prius premente membra ſponte excitaberis. Arduum id fortaſſe uidetur, at arduum eſt, quicquid conducit ad uirtutem.

Vide annotationes autoris.

QVOT TEMPVS APTIVS ſtudio ſit.

SOlent à cœna horas quaſdam tribuere amicis, ambulationi, aut rebus operæ leuioris. Cuiq; ſua natura & conſuetudo. Mihi placet omne tempus aptum eſſe ſtudio, quo animus promptus eſt ad laborem. Iccirco quum incitari me ſentio ad legendum aliquid ſcribēdum ue, nulla patior occaſione impetum eum cohiberi quocunque id fiat tempore, etiam ſi nocte media relicto ſomno id contingeret. Pòſt lectione, ſeu ſtilo defeſſus, nihil nitor repugnante natura: ſed exercitij genus aliud quæro, quò tædium uarietas minuat.

ACCVRATE NOTANDVM eſſe, ſi quid per diem profeceris.

Id quoq;

ID quoq; perutile fuerit, ante ſomnum notare, quæcunq; luce ea peracta ſunt, hoc modo. Iouis die primo Martij quinquaginta in Cicerone paginas perlegi, decem in Plinio. Horis tribus alios docui. Octoginta uerſus aut paginas quinq; in ſtili exercitio perſcripſi. Quanto pluris feceris exiguum prouentum, tanto ad altiora doctrinæ faſtigia es euaſurus. Qui uiliſsimos quoſq; nummos admirantur, intuentur crebro, & ſeruant accurate, ad ſummas ſæpenumero diuitias perueniunt. Contrà qui ipſos contemnunt, ac uiles putant, tales ad extremam plerunq; redactos egeſtatem uidemus. Pari modo ſi quis optarit ſudorum metam bene ſcribere, diſcat mirari bene ſcripta, diſcat gaudere, ſi uel nomina duo coniunxerit uenuſte. Illa ſeruet maiore cura, quàm aurũ, gemmas cæteraſúe opes. Equidem in libris excudendis, cum ſpecioſum aliquem uocum contextũ, aut uerba duo ornata inuenio, lætitia exulto maiore, quàm ſi aureum reperiſſem. Tum mirus ſplendor pectus illuſtrat, hac ἀμβροσίᾳ uiuimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi ſententia eſt, atq; uti ſpero ad uitæ exitum permanebit, ut pro ſingulis uocibus nitidis, ſignificantibus, appoſitis, ſingulos recipere aureos nolim, etiam ſi ſumma me premeret inopia. Malo dictionem eſſe decoram, aut uoces duas commiſſas apte, aut ſplendide dictum aliquid in opuſcu-

opuſculis meis, quàm aureum in manibus. Illud nanque imperatorem animum uoluptate incredibili adficit: hoc uitiorum fomes eſt, hoc eſt corpus ſolum, & luxum ſpectat. Illud perpetuò meum erit: hoc ad breue tempus.

DE EXERCITIO corporis.

Longa quies eneruat corpus, & calculum parit, ideò præcepere, ut ſtudioſi quandoque æreum globum manu agitēt, torqueantq́; ad fatigationem. Verum hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitaui. In ueſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum diſſectum in minutas laminas tanti ponderis, ut utraq; manu uniuerſam leuare molem uix poſſim. Has induo mane, has robur corporis commode ſuſtentat. Caueo tamen, ne inferior ſpinæ pars plus æquo prematur. Id facio ad octo ferè dies donec æſtu laboris nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum ſenſim augetur, ac minuitur. Repentina nanq; mutatio, lædere non parum naturam ſolet. Milonem ſequor, qui quotidie uitulum ferre ſolitus, tādem geſtauit taurum. Hac ratione tempore eodem & ſcribo, & firmo ualetudinem. Sic reuera ſum armatus ut in libri exordio deſcripſimus. Nec deceret, quod tanto clamore alios ad dura excitarem mollia quærēs ipſe

Hac de re diligēter lege annotationes autoris poſt finē huius libri.

Non

Non erit poſt principia, qui primum ſe urbes expugnaturum eſſe profeſſus eſt, modo uita ſuperſit. Animum quiſq; ſumat, hæc belli uis & ſumma quærit, et ſumme eſt honeſta.

FORMA PELLENDI deſidiam.

VBi nos deſidia inuaſerit, ſententias quaſdā habebimus in promptu, quibus noſmetipſos commoueamus. Qualesſunt: μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν. Omnis ſpes in uirtute ponēda. Cōre debēt, uotuebimur ſubinde Solem, cogitabimusq;, quantū cœli intra horas duas aut tres tranſierit, quæ nobis perierunt fabulis. Hic horæ ſpatio quindecim cum mundo partes percurrit: quarū ſingulæ tam ſunt amplæ, ut quinquaginta terræ globi, ne unā quidē implere poſſint. Pecuniam numeramus omnes: quàm pauci temporis dāna perpendunt? Si perierint opes perpetuò dolemus: ſi ſine fruge abierint dies, æqua mēte ferimus.

i. Laborā- lentes eſſe felices.

QVANDOQVE QVIESCENdum eſſe.

QVieſcere ſubinde, ſeu luſibus uires, inſtaurare licebit. Quippe omnes in ore ſententiam habent, quod requie alterna caret, durare non poſſe. Cæterum hic etiam quærendum, quod ad uictoriam conferat; Quapropter ut gnauus miles pugnat ad

E paluſtris

Palum, iaculatur ad ſcopum, torquet fundam, uibrat haſtam, decertat paleſtra, concurrit lanceis, armatus in equum inſilit, deniq; ſic feriatur à belli munijs, ut ad ea redeat uegetior: ita adoleſcẽs luſum captet, quò et mentem reficere, & iuuare doctrinã queat. Quale eſt, ſi inter ambulandum de literis diſceptatio ſit. Si in pratis amœnis themate propoſito alterum alter conetur ſuperare. Sic uterq; incitabitur ad laborem, uel laude uel ignominia. Verum tu, qui ſpiritu generoſo, & uirtutibus alto præter cæteros emines, tametſi nõnunquam urget fatigatio, quietem tamen quantum potes, fugias, quies à morte dabitur longiſſima. O dulcem
,, lucem, nunc omni conatu, à nugis, à fabulis, à luxu
,, arcendam. O triſtem horam, quæ poſtremam lucem
,, adferet. Cæterum nos tempore fugiente, laboran-
,, te Oceano, ipſo currente mundo, iacemus, dormimus,
,, atque ad umbras, Stygaq; horrendam celeri motu
tendimus.

MVTANDVM ESSE
ſubinde locum.

QVò uigilantiore ſpiritu, & artium diſcere præceptiones, & docere alios, & ſcribere poſſis, locum mutare interdum oportebit. Sẽper enim deprehendes aliquid, quod antè nuſquam uideris. Pleriq; manere ſatis ducunt, quod non ſine periculo, &

grandi ſumptu, & iactura temporis graui, iter facere liceat. Verum plus tamen ex huiuſmodi peregrina tione compendij, quàm diſpendij tibi comparaueris. Quippe animus & uarietate mirè excitatur: & ſæpenumero rerum conſpectu nouarum permotus efficit ea, quæ domi nũquam agitaſſet. Quantulum enim audeat ille, qui in eodem ſemper loco hæret? Iulius Cæſar, quum in inſulam Gades ueniſſet, animaduerſa in Herculis templo Magni Alexandri imagine, ingemuit: pertæſusq; ignauiam ſuam, quòd nihil à ſe memorabile actum eſſet ea ætate, qua iam ille orbẽ terrarum domuiſſet, miſsionem continuò efflagitauit, ad captandas maiorum rerum occaſiones. Ad tantam gloriam adipiſcendam commotus forſitan non fuiſſet, ſi ſemper permanſiſſet domi. Pari forma certum eſt ad literas quoq; nouitate animos incitari. Mea ſententia ſenis ferè menſibus, aut ſingulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem poſsint abdicabis. Equidem infelicisſimos uoco, ſemperq; uocabo, dies illos, quibus uſquam ultra menſem deſederim. Quòd ſi profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæſare dicant: nunc te Fortuna ſequamur. Peregrinatio præcipuè confert ad exercitationẽ. Poſtquàm enim in una urbe continua lectione eos, qui te audiũt, fatigaueris, tranſire licebit in aliã,

ubi rurſus nouos habiturus ſis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in ciuitatibus, ad quas uenimus, quæ nos impellunt ad altiora. Quis non increpet ignauiam ſuam, quum tot Syluas ueſtitas frondibus, tot campos floribus herbisq́; diſtinctos contuetur? Quis non doleat ſe tam diu domi latuiſſe? Quis non miſeretur eos, qui iugi ocio, uel ut illorum uerbo utar, tranquillitate, in urbe marceſcũt? Nec nobis tempus itineris omnino perit. Tum confeſtim arrepto ſtilo tot miraculis exciti, aliquam naturæ induſtriam nitimur exprimere, eamq́; monſtrare poſteris. Tum penitet ſic optimos annos defluxiſſe. Tum ſtatuimus nos nunquam in uno loco, niſi per dies uiginti duraturos. Tum cenſemus extremo impetu omnia peragenda. In agris, naturæ uires: in urbe, hominum opera magis contemplamur. Ergo extẽplò euolandum, omnia luſtranda, ubi Muſæ uerſantur: nõ ſemel, ſed decies, uicies centies. Neq; id, quò πόλεων μεγέθη, καὶ λαμπρότητας, καὶ τὴν τῶν ἀφθονίαν ſpectemus, quæ ad inſtitutũ nihil conferunt: ſed ut omnia trahamus in occaſionem eruditionis. Literas uenabimur, literarum gratia proficiſcendum. Res quidem aliquando aduerſæ in itinere accidunt, ferendi, „ æſtus, algores, pluuiæ, uenti. Sed ut ſæpenumero „ dixi, dura durum faciunt, mollia mollem. Magis optauerim

i. Vrbium magnitudines, et ſplendores, et rerũ uenaliũ copiam.

tauerim leonis robur nuſquam cedens, quàm luxum
muliebrem. Palmæ *naturam ſequi lubet, neſciam ſuc-*
cumbere. Quis *perpetuò ſecundam* Fortunam *tolle-*
ret? tantum ubiq; uarietas iuuat. Nec ego *ſemper pro-*
ſperam expertus ſum. Quum *puer eſſem, ex alto lo-*
co in mediū flumen incidi, ita ut omnis penè uitæ ſpes
perierit. Mox *caſu aduenere, qui non ſine ſuo pericu-*
lo iam fermè mortuum liberarunt. Nunc *ingens malo-*
rum agmen occurrit, quæ fata ſuperarunt noſtra. Ve-
rum iſtæc cõmemoratio huc non ſpectat. Apage *ergo* ,,
ſtolida dea, quæ immeritò & bonos uiros opprimis, ,,
& flagitioſos blandis afflatibus in altum uehis. Tua ,,
Virtus *ueſtigia ſequar, mille laboribus, per ſaxa, per* ,,
ignes. In *hac ſemita, nec aſcenſus arduus, nec minæ,* ,,
nec diſcrimina, nec uulgi terrores properantem deti- ,,
nebunt. Hic *dulciores ſudores cum ſpe ſummæ uicto-* ,,
riæ, quàm fortunæ luxus cū perenni ſolicitudine. Hic ,,
inlachrymis ipſis eſt quædam conſolatio. Hic *gratū eſt* ,,
inter imbres, procellas fulmina, tonitrua per altiſſi- ,,
mas rupes manibus pedibusq; niti. Quippe *ardens* ,,
amor nullum admittit tædium. Hic *iucundū uulnera-* ,,
ri ſentibus, ex alto præcipitari, nullis nõ agitari incõ- ,,
modis, modo indies propior ſpes uictoriæ fiat. Hæc *alit* ,,
laborantem. Hæc *efficit, ut in medijs malis pleno gau-* ,,
dio mens exultet. An *ego queam tot labores perpeti,* ,,

nunc ſcribendo per decem dies, nunc docendo ab aurora ad Heſperum, nunc iter faciẽdo æſtate per æſtus, fulmina, tonitrua: hyeme per frigora, niues, grandines niſi ipſa aliquando fatigato ocurreret? Lateat uulgus in ædibus, ſequantur ſomnia tenebras, caueant pallentes umbræ ne leuis aura faciem lædat, ne madeant imbre, ne tegulæ caſu intereant, domi etiam non deſunt pericula, curent ſe longis cõuiuijs, tum horis præſcriptis deambulent, alternis diebus mentem, ſi quam habent, in tanto contemptu temporis, inſtaurent luſu, ne lentæ animantes labore nimio conſumantur. Nos in luce uerſari, atq; ſub diuo mundum ſpectare decreuimus. Certum eſt niſere uaria gentiũ ſtudia. Quis ſemper inter eoſdem uultus ſine tædio tranſigat uitam? Sed dicat aliquis, qui ex puerorum conuictu colligit pecuniam. Quid? etiam in primis Latinæ linguæ rudimentis ſic mutandum locum cenſes? Maxime: Grammaticæ ferè quatuor annos tribuunt, & plerunq; in uno loco. Quanto ſatius eſſet, ſi interea octies ſchola & urbe cõmutatis, toties ſummam artis, quæ breuis eſt, puer didiciſſet: relictis omnibus præceptionibus, quæ non omnino ſunt neceſſariæ. Nunc cõtra, quò diu detineant adoleſcẽtes, ea inculcãt, quæ me puderet hic recenſere, tam ſunt humilia, tam rarò occurrũt apud autores. Qum principio nihil docere deberent, quod

non

non creberrimi uſus ſit. Cauſæ huius cōſilij ſunt, quòd à multis plura, uel ſaltem aptiore omnia ordine diſcent, quàm ab uno. Deinde, quòd eā ætatem cuti nos non parum excitabit nouus conſpectus eorum, inter quos uerſabitur. Haud ambigo complures fore, qui faciendi ſecus iudicent: ſed his non omnino ſumma erit & temporis, & uictoriæ cura.

QVOS SECVM LIBROS VEHERE *debeat ſtudioſus, qui mutabit locum.*

Qui aliū petere locum decreuit, & longā ingredi uiā, libros ſecum conferat ſolū, in quibus diligēter res aliquas notauerit. Quod ſi in uolumine duæ tantū treſúe paginæ notatæ ſint, eas è libro eximat, reliquū uēdat. Nec ſit adeò ſordidus ut exigua iactura rei conatū remoretur. Cogitet ſemper, ſi ad ſummā peruenerit, nō defuturas opes. Superiore anno Baſileā profecturus è nouo opere Plinij ſecundū librū à me notatū excidebā, ut mecum ferrē. Amicus interueniens me mentis eſſe parū ſanæ opinabatur. Sic tractaui libros cōplures, ſemperq́; faciā quū id poſtularit occaſio. Tametſi mihi eſſent noui codices Ciceronis, Platonis, Demoſthenis grandi cōpara[?]i ære, omnes tamē paginas erumperē, in quibus ſcitu dignum aliquid ſcripſiſſem, quādo eſſet proficiſcendū. Ob duas cauſas id facio. Quod in illis fixa memoria ſit, & qđ ſcripta ea

nonnihil conducere queant ad ſtilum. Qui hoc mirantur, mirentur iidem, quur in terram agricolæ abijciãt ſemen, ut cum fœnore plura recipiant. Nobis certior *multò quàm ruſticis ſpes eſt rerum maximarũ, ſi uixerimus.* In hunc modum iter *faciam ad uarias hominũ nationes, noua diſcendi gratia.* Idem *facient, qui mecũ proficiſcentur, ſi meum ſequi conſilium uelint.* Li*brorum ingentem ubiq; reperiemus copiam.* In iti*nere autem cogitatiõe utemur, & mentis uis noui ſemper aliquid parturiet.*

STVDIOSOS DEBERE
eſſe liberos.

HAVD *facile emergunt, qui conducti ſtipendio, uel pueros priuatim inſtituunt uel publice in academia non omnino celebri profitentur diſciplinas ad ſpatium anni, duorumúe, uel apud typographos ſcriptores emendant.* Cauſæ *mihi duæ occurrũt. Quod hi non magno uideantur animo, nec amplius tendere ad altiora, qui huiuſmodi rebus poſſunt detineri.* Meo *iudicio per campos apertos laxis habenis quacunq; fortuna monſtraret iter tendendum erat ad ſcopum.* Altera, *quod ex ea tranquillitate ſocordia quædam exiſtit, quæ perſuadeat nobis deſiderari nihil, quod ad triumphi nomen faciat.* Itaque ô *iuuentæ illuſtre robur, dehinc contemptis & ſtipendijs, &*

& ille-

& illecebris cunctis, quæ uel horæ intercapedinem unius poſſint impedire, petamus ſedem, quò nemo unquam aſpirauit. Ingentis eſt ignauiæ ſemper alios uelle ſequi, ſemper ducem quærere. Antè mori certum ſit quàm ulli cedere mortalium. Pulchrum eſt ſexcentos leones in pugnam ſpectaculo uno committere: pulchrū fortè multis populis imperare: ſed pulchrius propria uirtute eò ueræ laudis penetrare, quò nemo te ſequi poterit. Victoria in manu eſt. Magno Alexandro (quis non crebrò tam animoſi pectoris meminerit?) quum nunciaretur Darium regem triginta militum adducere myriadas, εἷς μάγειρος ἔφη, πολλὰ πρόβατα οὐ φοβεῖται. Sicuti leo citius ſæuit in uirum, quàm fœminam, pueros non niſi ſumma fame coactus attingit: ita & nobis leonum more, maxima quæq; maximo arripienda ſudore ſunt. Hominis uita temporis pūctum eſt, ſed quid non uincit labor ac ſedulitas? Fingat ſe quiſq; nudis pedibus in medio poſitum igne, cogitet/que quanta tum agilitas in membris pigris eſſet, ſolū pro ſalute corporis: nunc nunc multò maior ſit pro ſalute animi. Hoc ſpectaculum ſemper ſit in pectore. Quum ædificia quinq; aut ſex ſimul flagrant incendio, tum curſitāt, in flammas ruunt, ut aliquid igni eripiant: pars tecta conſcendunt, funduntq; aquas, pars opes è domo rapiunt, nec ea tempeſtate magna ſomni

1. Vnus lanius, inquit non timet multas oues

aut uentris cura eſt: ſic noſtra tractanda ſtudia ſunt. Iſthic uideas, quid humana uis efficiat, ſi uires experiatur: quid intra annum, imò breuiſſimum tempus præſtare poſsit. Fulminis modo ad ea feremur, quæ poſcimus. Sermones omnes, nõ niſi tonitrui ictus erunt. Mẽs momento orbem totum peragrabit. Quid celerius mẽte? Manum uſus corporisq́; motiones globos emiſſos puluere accenſo imitabuntur. Ocyſsime Sol in occiduas mundi plagas tendit, niſi hunc ſequamur, nihil efficimus: Vix eſſe credam cœli uolatum uehementia noſtra concitatiorem. Tu ignaua Græcia non perpetuum dabitur decennium Troiæ, primo impetu omnia ruent Etiam mundo egredi facile eſt, ſi pauidum animal tentauerit, ſi ſemel tantum fecerit periculum. Non arbitremur deos eſſe, qui ſolertia mediocri ſumma hactenus occupauere. Quorum admiratio ita cœpit poſteros, ut uixdum quiſquam ſequi eodem contenderit. Non priſcorum eleuare decus, uerum ad maiorum alios impellere conamur.

PERORATIO.

NE forte ſurdis auribus hæc, quæ diximus, præterierint, nonnulla repetemus unde communis omnium ſalus pendet. Ante omnia ſummum tibi ſcopum præfige, niſi prorſus effœminato ſis animo. Nec te moueat ſcripſiſſe quoſdam, nihil ſibi eſſe magis in

uotis,

uotis, quàm ut uel umbram Ciceronis adſequantur. Ne tibi adſcripſeris uetuſta ſtemmata, aut à maioribus partam laudem, pulchrius erit decus, cuius autor ipſe, quàm cuius hæres fieris. Animaduerte nihil intereſſe inter eos, qui nunquam nati ſunt, & eos, qui nulla re memorabili geſta obſcuri ex hac uita migrarunt. Nihil ames, niſi laborem: luxum, & fabulas fugito. Semper quære occaſionem audiendi, docendi, ſcribendi. Euitāda lectio ſolitaria, tempusque omne exercitio impendendum. Non uerear adfirmare tanto quoſque eſſe doctiores, quanto crebrius docuerint. Quapropter σοφίαν apud Poëtam dicere reor: Vſus me genuit, mater peperit memoria. Dum audimus, uigilantiſſimo ſimus animo. Quum docemus, fugienda oſtentatio, & uanitas illorum, qui horæ interuallo uix decem uerba proferunt, adeò lentè rem aggrediuntur, adeò ſeſe ad laborem componunt, captantes autoritatem. Omnis ipſorum cogitatio eſt, ut habeantur in prætio, ut docti à uulgo cenſeantur. Illi ad ſumma peruenient unquam? Impetus impetus mihi placet, quàm in rebus omnibus, tum in docendo. Quod enim agricolis meſſis eſt, hoc tempus iſtud, ſi fructum ſpectes, eruditis: ubi obſecro quis non moram damnauerit? Noſtris potius uiribus nitamur: ac horas illas, quæ infeliciter alijs pereunt aſſentatione, ſeu conciliando fauore

homiu͂

hominum, impendamus literis. Sapiens animi magnitudo ueram laudem in factis poſitam, non in uaga fama iudicat: principemq́; ſe eſſe mauult, quàm uideri. Tametſi nonnunquam inter legendum animus laſſus aut labore, aut cogitatione perpetua langueſcit, laborandum tamen, quoad ſpiritus ullus in corpore fuerit reliquus: à morte licebit quieſcere. Nuſquam umbra, ſemper lux, & hominum cœtus placeat. Dij boni, quãtus intra breuiſſimum tempus euaderet ille, qui nullam diei intermitteret horam, qua non aliquid uel audiret, uel doceret, uel ſcriberet. Si fieri poteſt, docendi magis quàm audiendi occaſionem captabimus. Quippe non paucos uideas, qui aliud nihil, quàm audiunt, in hoc ſeneſcunt, nec apti ſunt, ut uel autorẽ profiteri, uel quicquam politè ſcribere queant: Si mentem exornare ſtudes qua ſola diſtamus à cæteris animantibus, perdiſcenda omnia è toto diſciplinarum orbe, quæ ſcitu digna iudicas. Illi quorum maior eſt cura corporis quàm animi, aiunt pulchrum eſſe in una arte excellere, at pulchrius multò excellere in pluribus. Nullæ ſunt fœminæ tã à Muſis alienæ, quæ non unam diſcere queant: imò picas id efficere poſſe intra annos uiginti, quos hæc hominum monſtra uni ſtudio impendunt, arbitror. Vt Fabij uerbis utar, hi non perſpiciũt, quantum natura humani ingenij ualeat, quæ ita eſt agilis ac uelox, ut ne

poßit

poßit quidem aliquid agere tantum unum. Poſtremũ eſt, ut mutes locum: alioqui, & ſomnolentus, & imperitus ſemper permanebis. Nunquam me penituit, *(nec quenquam penituiſſe puto) quòd literarum gratia in academiam aliam tranſierim. Contrà ſemper magno, & ſero dolore deprehendi, me nimium diu in urbe una deſediſſe.* Haud *abijciendus animus, licet non cõtinuò ex ſententia omnia ſucceſſerint.* Nihil *enim uidemus, niſi ex paruis principijs, ad ſumma rerum faſtigia emergere.* Habent *omnia doctrinarum genera amari nonnihil, quod initio ingruentium pectus deterreat.* Verum *ipſum illud comes penſat utilitas.* Proinde *leui incõmodo offenſi non protinus reſiliemus.* Olim *principes Græciæ uellus aureum per tot maria et pericula petitum, uirtute duce, comite fortuna, urgentibus acrioribus gloriæ ſtimulis, uexerunt: ſpirantes ignes, indomitos & rebelles tauros domuere: ſopitum draconem occidêre, ſatisq́; dentibus obortam ſegetem illam militum, ut rueret in mutua uulnera, coëgere. Amazones dexteram mammam exurebant, quò plus alimenti ad manum uicinam perueniret.* Democritus *quum uideret animi aciem impediri aſpectu oculorũ, ipſos ſibi eruit, ut commodius rerum naturas mente cõprehenderet.* Hæc *nos nonnihil accendere debent.* Demus *itaq; operam omnes, ut aliorum exemplis exciti,*

dehinc

dehinc ſummo labore ad maiora enitamur. Luxus, fabulæ inanes, & muliebres animi linquantur mulieribus. τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. Fingamus reliquum tempus abſtuliſſe ſomnum abſtuliſſe pericula, abſtuliſſe morbos. Sed tamen dolendum hactenus florem ætatis ſine fructu periiſſe, periiſſe tempora nunquam reditura. Memoria quiſq; repetat omnia malorum genera ab ipſo uitæ exordio: ſubeat recordatio quot dies, quàm frigidis rebus abſumpſerit, ut indignans doléſq; tot annos ſine fruge abiiſſe, tanto maiore furore graſſetur. Valeat ignauia: ualeat cum ea iniqua fatorum ſeries, quam nemo ſapiens metuit: animus ubi ad gloriam uirtutis uia ſæuit abunde potens eſt, neq; Fortunæ indiget. Verè etenim nobiles exiſtimo, non qui funes aureos collo circunferunt, quiq; parietes & ueſtibula pictis maiorum magiſtratibus ornant: ſed qui ueris ac ſuis bonis hoc eſt, eruditione, moribus eloquentia ſe ſuoſq; illuſtrare conantur. Pauci nouerunt, quàm certa ipſos ſolidaq; maneat felicitas, qui ad hanc æternam ſedem penetrare ſtatuerunt. Fortunæ munera, ut regna, & urbes, & decor formæ pereunt, parta uirtute ac labore fixa ſunt. Hæc poſſeſſio non ferro, non flammis, non rapinis, non tempeſtatibus ullis obnoxia eſt. Sed finem facio. Breue ſpacium uitæ noſtræ, per horas id dilabitur, ocyſſimè perit hora (utinam iſtæc ô

i. Virtuti ſudorem dij præpoſuerunt.

formoſa

formoſa iumenta perſpiceres, in te ſpes longè maxima eſt) cito dies, citò menſis, celeriter etiam annus, quũ tamen paruus annorum numerus ſit, ad hæc dimidium æui aufert ſomnus, magnã partem conuiuia, luſus, morbi, præpoſteri conatus, quodque duriſſimum, incerta morte Lacheſis atrox omni momẽto imminet, niſi ſummo ſtudio temporis fructum quæramus, ſine gloria pecudum more ſumus morituri.

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Anduerpiani in librum ſuum de Ratione ſtudij annotationes.

AIVNT *nonnulli concitatam plus æquo eſſe orationem. Sed hi non uident, quòd* Horatius *iubet, talem eſſe debere aut poëtam aut oratorem, cuiuſmodi eſſe auditores cupit. Si dolere me uis, inquit, dolendum tibi prius eſt. Si incitare uelis alios, id nunquam efficies ſedato ſermone.* Etenim, *quemadmodum Fabius ait: non*

incendit,

incendit, niſi ignis: nec madeſcimus, niſi humore: nec res ulla dat alteri colorem, quem ipſa non habet. Citius quiſquam manu cœlum attingeret, quàm animos moueret, ipſe tranquillus & immotus. Pulchrum eſt enim mediocrem) Triplex ſtudioſorum inſtitutum, ſiue ſcopus eſt. Infimus, quum eſſe uolunt mediocres. Medius, quãdo pares eſſe ſtudent illis, qui primas hactenus partes tenuere. Summus, quum euadere conantur ſupra ſummos. *Quam tot hominum milia)* Adhuc perpetua manet interrogatio & admiratio, ideò poſt celebrabunt etiam nota interrogationis ponenda. *Immenſum pectore)* Hoc eſt pulmone, quo ſpiritũ attrahimus, continens pro contento. *Qui ſub ſignis noſtris)* Complures in ſtudij ratione demonſtrauere, qui libri quo ordine legendi ſint: quum multo magis neceſſe erat expellere ignauiam, quæ paßim dominatur. Nanq; ſine ipſa nihil efficere animus poteſt) *Corpus enim inſtrumentum animi eſt. Quod ſi bene adfictum fuerit, facilius ea, quæ uolet, animus operabitur: ſin malè, maiore conatu atq; ſudore opus erit, quia multa tentabit repugnante natura.* Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἀποδεδειγμένοις) Ad imitationem Luciani ubi in deorum dialogis Aeſculpio Hercules obiicit: Σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ, καὶ ἀγύρτης νοσοῦσι μὲν ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθήσειν τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες

δ'

οὐδὲν ὠπολελεῖν μένος. Ante ἀνδρῶδες ponē da nota interrogationis, atq; etiam poſt ὠπολελειγμένοι. Quod ſine puluere) Metaphora ſumpta à pugnantibus in prælio. Alia ui rem aggrediemur) Hic ui ſcribendum duabus literis, nō tribus. Quod dico ne typographi per imprudentiam pro ui ponant uia. Qui error et frequens eſt, & ſæpenumero faciē mutat orationis. Eadem cauſa me plerunq; ſcribere cogit, quod alioqui non eram ſcripturus: præſertim, quum leuis immutatio, tum numeros, tum ſtructurā totam inuerteret. Si nihil attigeris, niſi locos communes) Hi ſunt res aut uoces, quarum frequens uſus eſt: ut deus, mundus, homo, animus, animal, iuſticia, fortitudo. Optimè hic officio fungi ſuo) Hic aduerbium, hoc eſt, in Theologiæ ſtudio. Non ſatis eſt tam leuiter) Siquidem prius de ea aliquid dictum hoc loco: Neceſſariæ formæ loquendi, diſſerendi, dicendi. Cuius tot extant monumenta) Vt opera Homeri, Ciceronis, Vergilij, Ouidij. Solem ſuperiora trigonis ferè radijs conuertere) Quoniam hac diſtantia ſtare coguntur. Ea doce, quæ noueris) Et ſi parum feliciter doceri uidetur is, qui iſtiuſmodi lectorem audit: diſcenti tamen plus adferri frugis opinor exercitio tali, quàm labore ſolitario. Primas tribuunt papaueri) Marſilius Ficinus aut ſtudioſis ededum papauer, quod ſemen illud ſomnium

inducat. Mihi rem fuiſſe principio laborioſam) Digreſſio uſq; ad eum locum: ſed ad rem eamus. Etiamſi natura facundus es, data opera loquaris incompoſite) Hoc omnino neceſſarium iis, qui ſummi eſſe uolunt in ſcribendo, ad quod omnia noſtra tum ſtudia, tum præcepta tendūt. Inquiunt bene poſſe ſcribere eos, qui bene loquuntur. Fateor id uerum eſſe, ſi de rebus iiſdem et loquerentur, & ſcriberent. Sed colloquia ferè ſunt de rebus familiaribus, de euentu belli aliquo, quū ſcribendum ſit de communibus locis, de deo, de mundo, de homine, de animo ſiue animalibus. Quid hic profuerit, quòd aliquando domeſticas nugas ſcitè recitaueris? Hoc ergo tempus, quod iis impendiſti, certum eſt tibi maiore ex parte periiſſe. Porrò quibus animus non eſt ut ſcribant, totis uiribus niti debent, ut politè loquantur. Diſcant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poſſint. Illorum tamen gloria à noſtra laude diſtat, quo momentum ab æternitate. Graſſari cœpi) Id uerbum quoq; in bonam partē accipi poteſt: Velut apud Salluſtium: Animus ubi ad gloriam uirtutis uia graſſatur. In hac finire uitam decreui) Hic obiecere nonnulli uitam potius honeſtam debere eſſe finem. Qui non rectè uidentur ratiocinari. Nam fieri poteſt, ut aliquis probè uiuat, & ſit eruditus. Nec credo ullam eſſe occupationem,

quæ magis ab illicitis adfectibus hominem abducat, quàm ſtudia literarum. Mirum dictu, quantum uitiorum è pectore humano tollat luxus opumq; contemptio, quam neceſſariam hìc eſſe diximus. Poſtmodo tamen) uox crebra apud Suetonium. *Sic aliquando modica in dictione*) Hoc eſt oratione, ne uocabulum quis putet ſignificari. *Ad maxima quæq; perueni=res*) Apoſtrophe ad pueros. *Felix puer, cui molles articuli*) Oratio iucunda, quæ eſt quoties deſcribuntur ſyluæ uirentes, flumina currentia, res ſeu luſus puerorum. *O utinam*) Ouidius in epiſtolis: O utinam tunc, quum Lacedæmona claſſe petebat. *Quum Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia*) Sermo eſt de media nocte. Tunc enim Sol eſt in parte circuli meridiani, quæ nobis perpetuò ſub terra occultatur ſupra caput antichthonum. *Nocte uagante in medio cœlo*) Nox aliud nihil, niſi terræ umbra eſt; quæ ſurgente Sole occidit, oritur occidente. *Vitæ domum*) Deſcribitur horoſcopus libri de ratione ſtudij, hoc eſt, ſitus ſeu facies cœli, quæ erat prima media nocte in Auguſto anni milleſimi quingenteſimi uigeſiminoni. Duodecim cœli domus ſunt. Quarum prima, ſignificat uitam: ſecunda opes: tertia fratres: quarta parentes: quinta prolem: ſexta morbos; ſeptima, matrimonium ſeu nuptias: octaua

nunc ſcribendo per decem dies, nunc docendo ab au=rora ad Heſperum, nunc iter faciẽdo æſtate per æſtus, fulmina, tonitrua: hyeme per frigora, niues, grandines niſi ipſa aliquando fatigato ocurreret? Lateat uulgus in ædibus, ſequantur ſomnia tenebras, caueant pallen-tes umbræ ne leuis aura faciem lædat, ne madeant im=bre, ne tegulæ caſu intereant, domi etiam non deſunt pericula, curent ſe longis cõuiuijs, tum horis præſcri-ptis deambulent, alternis diebus mentem, ſi quam ha=bent, in tanto contemptu temporis, inſtaurent luſu, ne lentæ animantes labore nimio conſumantur. Nos in luce uerſari, atq; ſub diuo mundum ſpectare decreui=mus. Certum eſt uiſere uaria gentiũ ſtudia. Quis ſem-per inter eoſdem uultus ſine tædio tranſigat uitam? Sed dicat aliquis, qui ex puerorum conuictu colligit pe-cuniam. Quid? etiam in primis Latinæ linguæ rudi=mentis ſic mutandum locum cenſes? Maxime: Gram-maticæ ferè quatuor annos tribuunt, & plerunq; in uno loco. Quanto ſatius eſſet, ſi interea octies ſchola & urbe cõmutatis, toties ſummam artis, quæ breuis eſt, puer didiciſſet: relictis omnibus præceptionibus, quæ non omnino ſunt neceſſariæ. Nunc cõtra, quò diu detineant adoleſcẽtes, ea inculcãt, quæ me puderet hic recenſere, tam ſunt humilia, tam rarò occurrũt apud autores. Quum principio nihil docere deberent, quod

non

non creberrimi uſus ſit. Cauſæ huius cōſilij ſunt, quòd à multis plura, uel ſaltem aptiore omnia ordine diſcent, quàm ab uno. Deinde, quòd eā ætatem cuti nos non parum excitabit nouus conſpectus eorum, inter quos uerſabitur. Haud ambigo complures fore, qui faciendi ſecus iudicent: ſed his non omnino ſumma erit & temporis, & uictoriæ cura.

QVOS SECVM LIBROS VEHERE debeat ſtudioſus, qui mutabit locum.

Qui aliū petere locum decreuit, & longā ingredi uiā, libros ſecum conferat ſolū, in quibus diligēter res aliquas notauerit. Quod ſi in uolumine duæ tantū treſúe paginæ notatæ ſint, eas è libro eximat, reliquū uēdat. Nec ſit adeò ſordidus ut exigua iacłura rei conatū remoretur. Cogitet ſemper, ſi ad ſumma peruenerit, nō defuturas opes. Superiore anno Baſileā profecłurus è nouo opere Plinij ſecundū librū à me notatū excidebā, ut mecum ferrē. Amicus interueniens me mentis eſſe parū ſanæ opinabatur. Sic tracłaui libros cōplures, ſemperq́; faciā quū id poſtularit occaſio. Tametſi mihi eſſent noui codices Ciceronis, Platonis, Demoſthenis grandi cōparati ære, omnes tamē paginas erumperē, in quibus ſcitu dignum aliquid ſcripſiſſem, quādo eſſet proficiſcendū. Ob duas cauſas id facio. Quod in illis fixa memoria ſit, & qđ ſcripta ea

& illecebris cunctis, quæ uel horæ intercapedinem unius poſſint impedire, petamus ſedem, quò nemo unquam aſpirauit. Ingentis eſt ignauiæ ſemper alios uelle ſequi, ſemper ducem quærere. Antè mori certum ſit quàm ulli cedere mortalium. Pulchrum eſt ſexcentos leones in pugnam ſpectaculo uno committere: pulchrũ fortè multis populis imperare: ſed pulchrius propria uirtute eò ueræ laudis penetrare, quò nemo te ſequi poterit. Victoria in manu eſt. Magno Alexandro (quis non crebrò tam animoſi pectoris meminerit?) quum nunciaretur Darium regem triginta militum adducere myriadas, εἷς μάγδρος ἔφη, πολλα πρόβατα οὐ πτοεῖται. Sicuti leo citius ſæuit in uirum, quàm fœminam, pueros non niſi ſumma fame coactus attingit: ita & nobis leonum more, maxima quæq; maximo arripienda ſudore ſunt. Hominis uita temporis pũctum eſt, ſed quid non uincit labor ac ſedulitas? Fingat ſe quiſq; nudis pedibus in medio poſitum igne, cogitetq́ue quanta tum agilitas in membris pigris eſſet, ſolũ pro ſalute corporis: nunc nunc multò maior ſit pro ſalute animi. Hoc ſpectaculum ſemper ſit in pectore. Quum ædificia quinq; aut ſex ſimul flagrant incendio, tum curſitãt, in flammas ruunt, ut aliquid igni eripiant: pars tecta conſcendunt, funduntq́; aquas, pars opes è domo rapiunt, nec ea tempeſtate magna ſomni

1. Vnus lanius, inquit non timet multas oues

 aut

uotis, quàm ut uel umbram Ciceronis adſequantur. Ne tibi adſcripſeris uetuſta ſtemmata, aut à maioribus partam laudem, pulchrius erit decus, cuius autor ipſe, quàm cuius hæres ſiueris. Animaduerte nihil intereſſe inter eos, qui nunquam nati ſunt, & eos, qui nulla rei memorabili geſta obſcuri ex hac uita migrarunt. Nihil ames, niſi laborem: luxum, & fabulas fugito. Semper quære occaſionem audiendi, docendi, ſcribendi. Euitāda lectio ſolitaria, tempusque omne exercitio impendendum. Non uerear adfirmare tanto quoſque eſſe doctiores, quanto crebrius docuerint. Quapropter σοφίαν apud Poëtam dicere reor: Vſus me genuit, mater peperit memoria. Dum audimus, uigilantiſſimo ſimus animo. Cum docemus, fugienda oſtentatio, & uanitas illorum, qui horæ interuallo uix decem uerba proferunt, adeò lentè rem aggrediuntur, adeò ſeſe ad laborem componunt, captantes autoritatem. Omnis ipſorum cogitatio eſt, ut habeantur in prætio, ut docti à uulgo cenſeantur. Illi ad ſumma peruenient unquam? Impetus impetus mihi placet, quàm in rebus omnibus, tum in docendo. Quod enim agricolis meſſis eſt, hoc tempus iſtud, ſi fructum ſpectes, eruditis: ubi obſecro quis non moram damnauerit? Noſtris potius uiribus nitamur: ac horas illas, quæ infeliciter alijs pereunt aſſentatione, ſeu conciliando fauore

hominū

hominum, impendamus literis. Sapiens animi magnitudo ueram laudem in factis poſitam, non in uaga fama iudicat: principemq́; ſe eſſe mauult, quàm uideri. Tametſi *nonnunquam inter legendum animus laſſus aut labore, aut cogitatione perpetua langueſcit, laborandum tamen, quoad ſpiritus ullus in corpore fuerit reliquus: à morte licebit quieſcere.* Nuſquam *umbra, ſemper lux, & hominum cœtus placeat.* Dij *boni, quãtus intra breuiſſimum tempus euaderet ille, qui nullam diei intermitteret horam, qua non aliquid uel audiret, uel doceret, uel ſcriberet.* Si *fieri poteſt, docendi magis quàm audiendi occaſionem captabimus.* Quippe *non paucos uideas, qui aliud nihil, quàm audiunt, in hoc ſeneſcunt, nec apti ſunt, ut uel autorẽ profiteri, uel quicquam politè ſcribere queant:* Si *mentem exornare ſtudes qua ſola diſtamus à cæteris animantibus, perdiſcenda omnia è toto diſciplinarum orbe, quæ ſcitu digna iudicas.* Illi *quorum maior eſt cura corporis quàm animi, aiunt pulchrum eſſe in una arte excellere, at pulchrius multò excellere in pluribus.* Nullæ *ſunt fœminæ tã à Muſis alienæ, quæ non unam diſcere queant: imò picas id efficere poſſe intra annos uiginti, quos hæc hominum monſtra uni ſtudio impendunt, arbitror.* Vt Fabij *uerbis utar, hi non perſpiciũt, quantum natura humani ingenij ualeat, quæ ita eſt agilis ac uelox, ut ne*

poſſit

poſſit quidem aliquid agere tantum unum. Poſtremũ eſt, ut mutes locum: alioqui, & ſomnolentus, & imperitus ſemper permanebis. Nunquam me penituit, (nec quenquam penituiſſe puto) quòd literarum gratia in academiam aliam tranſierim. Contrà ſemper magno, & ſero dolore deprehendi, me nimium diu in urbe una deſediſſe. Haud abijciendus animus, licet non cõtinuò ex ſententia omnia ſucceſſerint. Nihil enim uidemus, niſi ex paruis principijs, ad ſumma rerum faſtigia emergere. Habent omnia doctrinarum genera amari nonnihil, quod initio ingruentium pectus deterreat. Verum ipſum illud comes penſat utilitas. Proinde leui incõmodo offenſi non protinus reſiliemus. Olim principes Græciæ uellus aureum per tot maria et pericula petitum, uirtute duce, comite fortuna, urgentibus acrioribus gloriæ ſtimulis, uexerunt: ſpirantes ignes, indomitos & rebelles tauros domuere: ſopitum draconem occidêre, ſatisq; dentibus obortam ſegetem illam militum, ut rueret in mutua uulnera, coëgere. Amazones dexteram mammam exurebant, quò plus alimenti ad manum uicinam perueniret. Democritus quum uideret animi aciem impediri aſpectu oculorũ, ipſos ſibi eruit, ut commodius rerum naturas mente cõprehenderet. Hæc nos nonnihil accendere debent. Demus itaq; operam omnes, ut aliorum exemplis exciti,

dehinc

formoſa iumenta perſpiceres, in te ſpes longè maxima eſt) cito dies, citò menſis, celeriter etiam annus, quũ tamen paruus annorum numerus ſit, ad hæc dimidium æui aufert ſomnus, magnã partem conuiuia, luſus, morbi, præpoſteri conatus, quodq́ue duriſſimum, incerta morte Lacheſis atrox omni momẽto imminens, niſi ſummo ſtudio temporis fructum quæramus, ſine gloria pecudum more ſumus morituri.

IOACHIMI

FORTII RINGELbergij Anduerpiani in librum ſuum de Ratione ſtudij annotationes.

AIVNT *nonnulli concitatam plus æquo eſſe orationem. Sed hi non uident, quòd* Horatius *iubet, talem eſſe debere aut poëtam aut oratorem, cuiuſmodi eſſe auditores cupit. Si dolere me uis, inquit, dolendum tibi prius eſt. Si incitare uelis alios, id nunquam efficies ſedato ſermone.* Etenim, *quemadmodum Fabius ait: non*

incendit,

incendit, niſi ignis: nec madeſcimus, niſi humore: nec res ulla dat alteri colorem, quem ipſa non habet. Citius quiſquam manu cœlum attingeret, quàm animos moueret, ipſe tranquillus & immotus. Pulchrum eſt enim mediocrem) Triplex ſtudioſorum inſtitutum, ſiue ſcopus eſt. Infimus, quum eſſe uolunt mediocres. Medius, quãdo pares eſſe ſtudent illis, qui primas hactenus partes tenuere. Summus, quum euadere conantur ſupra ſummos. Quam tot hominum milia) Adhuc perpetua manet interrogatio & admiratio, ideò poſt celebrabunt etiam nota interrogationis ponenda. Immenſum pectore) Hoc eſt pulmone, quo ſpiritũ attrahimus, continens pro contento. Qui ſub ſignis noſtris) Complures in ſtudij ratione demonſtrauere, qui libri quo ordine legendi ſint: quum multo magis neceſſe erat expellere ignauiam, quæ paſſim dominatur. Nanq; ſine ipſa nihil efficere animus poteſt) Corpus enim inſtrumentum animi eſt. Quod ſi bene adfectum fuerit, facilius ea, quæ uolet, animus operabitur: ſin malè, maiore conatu atq; ſudore opus erit, quia multa tentabit repugnante natura. Ανδρῶδες οὐδὲν ἐπιδεδειγμένοις?) Ad imitationem Luciani ubi in deorum dialogis Aeſculpio Hercules obiicit: Σὺ δὲ ῥιζοτό[μος] εἶ, καὶ ἀγύρτης νοσοῦσι μὲν ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθήσειν τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες

οὐδὲν ὑποδεδειγμένος. Ante ἀνδρώδεις ponenda nota interrogationis, atq; etiam post ὑποδεδειγμένοι. Quod ſine puluere) Metaphora ſumpta à pugnantibus in prælio. Alia ui rem aggrediemur) Hic ui ſcribendum duabus literis, nō tribus. Quod dico ne typographi per imprudentiam pro ui ponant uia. Qui error et frequens eſt, & ſæpenumero faciē mutat orationis. Eadem cauſa me plerunq; ſcribere cogit, quod alioqui non eram ſcripturus: præſertim, quum leuis immutatio, tum numeros, tum ſtructurā totam inuerteret. Si nihil attigeris, niſi locos communes) Hi ſunt res aut uoces, quarum frequens uſus eſt: ut deus, mundus, homo, animus, animal, iuſticia, fortitudo. Optimè hic officio fungi ſuo) Hic aduerbium, hoc eſt, in Theologiæ ſtudio. Non ſatis eſt tam leuiter) Siquidem prius de ea aliquid dictum hoc loco: Neceſſariæ formæ loquendi, diſſerendi, dicendi. Cuius tot extant monumenta) Vt opera Homeri, Ciceronis, Vergilij, Ouidij. Solem ſuperiora trigonis ferè radijs conuertere) Quoniam hac diſtantia ſtare coguntur. Ea doce, quæ noueris) Et ſi parum feliciter doceri uidetur is, qui iſtiuſmodi lectorem audit: diſcenti tamen plus adferri frugis opinor exercitio tali, quàm labore ſolitario. Primas tribuunt papaueri) Marſilius Ficinus ait ſtudioſis edēdum papauer, quòd ſemen illud ſomnum

 induċat,

inducat. Mihi rem fuiſſe principio laborioſam) Digreßio uſq; ad eum locum: ſed ad rem eamus. Etiamſi natura facundus es, data opera loquaris incompoſite) Hoc omnino neceſſarium ijs, qui ſummi eſſe uolunt in ſcribendo, ad quod omnia noſtra tum ſtudia, tum præcepta tendūt. Inquiunt bene poſſe ſcribere eos, qui bene loquuntur. Fateor id uerum eſſe, ſi de rebus ijſdem et loquerentur, & ſcriberent. Sed colloquia ferè ſunt de rebus familiaribus, de euentu belli aliquo, quū ſcribendum ſit de communibus locis, de deo, de mundo, de homine, de animo ſiue animalibus. Quid hic profuerit, quòd aliquando domeſticas nugas ſcitè recitaueris? Hoc ergo tempus, quod ijs impendiſti, certum eſt tibi maiore ex parte periiſſe. Porrò quibus animus non eſt ut ſcribant, totis uiribus niti debent, ut politè loquantur. Diſcant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poßint. Illorum tamen gloria à noſtra laude diſtat, quo momentum ab æternitate. Graſſari cœpi) Id uerbum quoq; in bonam partē accipi poteſt. Velut apud Salluſtium: Animus ubi ad gloriam uirtutis uia graſſatur. In hac finire uitam decreui) Hic obiecere nonnulli uitam potius honeſtam debere eſſe finem. Qui non rectè uidentur ratiocinari. Nam fieri poteſt, ut aliquis probè uiuat, & ſit eruditus. Nec credo ullam eſſe occupationem,

quæ magis ab illicitis adfectibus hominem abducat, quàm ſtudia literarum. Mirum dictu, quantum uitiorum è pectore humano tollat luxus opumq́; contemptio, quam neceſſariam hic eſſe diximus. Poſtmodo tamen) uox crebra apud Suetonium. *Sic aliquando modica in dictione)* Hoc eſt oratione, ne uocabulum quis putet ſignificari. *Ad maxima quæq́; peruenires)* Apoſtrophe ad pueros. *Felix puer, cui molles articuli)* Oratio iucunda, quæ eſt quoties deſcribuntur ſyluæ uirentes, flumina currentia, res ſeu luſus puerorum. *O utinam)* Ouidius in epiſtolis: *O utinam tunc, quum Lacedæmona claſſe petebat. Quum Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia)* Sermo eſt de media nocte. Tunc enim Sol eſt in parte circuli meridiani, quæ nobis perpetuò ſub terra occultatur ſupra caput antichthonum. *Nocte uagante in medio cœlo)* Nox aliud nihil, niſi terræ umbra eſt, quæ ſurgente Sole occidit, oritur occidente. *Vitæ domum)* Deſcribitur horoſcopus libri de ratione ſtudij, hoc eſt, ſitus ſeu facies cœli, quæ erat prima media nocte in Auguſto anni milleſimi quingenteſimi uigeſiminoni. Duodecim cœli domus ſunt. Quarum prima, ſignificat uitam: ſecunda opes: tertia fratres: quarta parentes: quinta prolem: ſexta morbos; ſeptima, matrimonium ſeu nuptias: octaua

mortem: nona religiones & peregrinatiões: decima actiones: undecima amicos: duodecima inimicos. De *his plura in inſtitutionibus noſtris Aſtronomicis.* Sol *parentum)* Sol *ſemper media nocte in principio domus quartæ eſt.* Pars *mundi poſtrema)* Id *eſt, duodecima domus, quæ attingit horoſcopum.* Nos *ſpectabāt* Phænon) *In noſtro* Hemiſphærio *erant.* Facies *mundi eſt admiratione maiore digna) inter alia fœlicē ſortita eſt locum* Luna *tribus de cauſis: quod in domo ſecunda ſit, quòd in* Cancro *domicilio ſuo, quod cum parte* Fortunæ *ſit.* Horoſcopi *formam tui)* Apoſtrophe *ad* Romam. Horoſcopus *eſt pars ſigniferi, quæ alicuius rei exordio emergit: qua parte cognita, etiā reliquæ habentur domus. Sed quoniam in figura duodecim domorum aſcendens gradus præcipuus eſt, quemq́; ante omnia ſolent contemplari, fit ut horoſcopus hoc loco, & identidē apud autores alios pro toto cœlo in plana forma depicto, diſtinctoq́; partibus duodecim accipiatur.* Si *locum)* Hoc *eſt, urbem, in qua librum de ſtudij ratione perſcripſerim.* A *bruma)* A *circulo* Ca*pricorni, in quo bruma ſiue breuiſſimus dies eſt.* Sex*tante orbis)* Hoc *eſt, duobus ſignis.* Cum *ſemuncia)* Semuncia *mundi quindecim continet gradus.* Binis *propè horis)* Id *eſt, penè triginta gradibus: quia inter orientem & occidentem tranſitus quindecim graduum*

Quid Horoſcopus.

duum cœli unam efficit horam. Ab occaſu) Ab inſulis fortunatis, ubi occidens terræ totius collocatur. Quò facilius iſtæc omnia accipi queant, domorum formam depingemus. Horoſcopus habet Geminorum partẽ undetrigeſimam: proxima domus, decimamſextam Cancri: tertia, primam Leonis: quarta ſideris eiuſdem partem duodeuigeſimam: quinta, decimamſextã Virginis: nonam ſexta Scorpij. Oppoſitæ regiones eodem graduum numero conſtant. Draconis caput in domicilio ſexto: καταβιβάζων, in duodecimo: in ſecundo Fortuna. Iſthæc in adpoſita pictura ſatis apparent.

Quis inter tot uitæ diſcrimina) Ἀποσιώπησις quē-*admodum apud* Vergilium: *Quos ego, ſed motos præ-ſtat componere fluctus.* Voces duas cōmiſſas apte) *Metaphora ſumpta à tabulis ligneis, quæ propriè dicuntur committi: unde & cōmiſſura dicta.* Saxa aut ligna per trāſuerſum lateri ſupponito) *Si qui hāc præceptionem mirentur, legant id, quod mox de plumbo admonebimus, nam idem utriſq; reſpondemus.* In ueſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum) *Cauillantur hic præſcribi de exercitio corporis, quæ ne Geta quidem faceret: ſed hi quibus ad ſtilū minus eſt ardoris, qui hanc tantam gloriam nondum conceperunt animo. Quum ad ſumma tendenti nihil non tentandum ſit, unde uel minimam frugem ſperes. Quis nō eſſe furoris dicat, quod Demoſthenes fecit, circa flumina & montes calculis iniectis ori inſani modo currere, clamareq; uocis augendæ gratia. Id tamen uno ore laudamus omnes. Nemo eſt, qui ignoret pro animorū uehementia remiſsioneue aliud nos tum ſentire, tū facere. Vt uno uerbo omnes eiuſmodi obiectiones diluā omnes ſermones laboresq;, qui paulum excedunt communem conſuetudinē uulgi, hoc eſt, fabulas inanes, deſidiam, oſtētationem maximam in minimis & ſemper iiſdem rebus, inſani iudicantur. Quicquid infra ſuam induſtriam uident, pigritiam uocant, ſi maius quicquā*

inuenerint

inuenerint, furorem. Eos qui magnos crateras hauſtu uno ſiccare poſſunt, qui ſic craſſum illud et torroſum corpus uino implēt, ut per cutē humor erumpat (Nā tum ſe ſatis inquiunt potaſſe, quum poſitis quinq; ſuper menſam digitis (quod ipſe aliquando uidi) totidē guttæ excidant) laudant, hos uiros eſſe & homines dicunt, indignos hominis uocabulo. Reliquos qui ſpreta hac fœdiſsima uita ad altiora ſe conuertunt, qui animi cultu certare malunt, quàm poculis, nuncupant inſanos. Age dic mihi quid aliud curāt per totos dies, quā pabulum, armentorum more, & obſcœnas libidines? ad hæc duo omnes ſuas cogitationes, omnia ſtudia referunt: in his duabus uoluptatibus ſummum bonum hoc eſt, ſummam humanæ naturæ fœlicitatem ponunt: opes colligunt in hunc uſum. Aiunt ſe uelle colere deum, ac iuuare pauperes, ſed nihil minus aut cogitāt, aut faciunt: ad corpus omnia referuntur. Animus noſter ſæpe multò maiora concipit, quàm palàm auſit profiteri, propter cōmunem ſtuporem plebis, quæ uel minimā diligentiam furorem appellat. Quoties me inſanum uocarunt, quum per integrum menſem quotidie docerē ab ortu Solis ad occaſum? quoties dixerunt fieri non poſſe, quin ante finem menſis inter labores expirarē? Fatigor quidē, id non nego, etiam penè uſque ad ſpiritus defectionem, ſed fatigatio ea dulcis eſt.

Complures alijs occupationibus impediti ad lectiōem uenicbant non tam audiendi, quàm ſpectandi gratia. Si quenquam ſtudioſum lentè & grauiter, compoſito & adfectato greſſu uideant incedere, hunc ſapientem hunc grauem uirum nominant. Quod ſi currentē aliquem conſpicerent, hunc extemplò exclamarent eſſe furioſum, & in uincula conijcerent. Quamobrem? quia ſegnius ipſi laborare cōſueuerunt, quia nihil probant, niſi quod ipſi faciunt. Sed ſtupida multitudo non uidet illo lentoq; aggreſſu nil niſi uulgare poſſe cōparari. Paulò maiora petenda ſunt, ſi ſapimus. Vtinā ij, qui turpiſsimas corporis uoluptates ſequuntur, ſic ſæuirent in rebus honeſtis. Quàm admirabilis tum eſſes hominis natura nobiliſsima? quàm te dignam cenſeremus, cui uitæ neciſq; poteſtas ſit reliquarum animantiū? In rebus omnibus uſus nitorē & gratiā; quies ſitū, ac ſqualorem parit. Nihil peius ocio. Quid in Oceano Sole, ſtelliſq; cœli, præſertim circa medium orbis, magis admirabile, quā uelociſsimus curſus, quò quotidie terram totam ambiunt? Nos animo omnem corporis uſum dicamus. Hoc ſeruire etiam inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua, æſtus, algores, & nocturnas tenebras, inter mille pericula, dum alij conuiuijs, luſu, ſomno fruentur: illū imperare uolumus. Scio me ſcripſiſſe in hoc libro multa, quæ ocioſorum hominum

fabulas non effugient: nec me ſcripſiſſe penitet. Nam paruipendo iudicium eorum, quibus diuerſum inſtitutum eſt, hoc eſt, qui decreuerunt lente omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt: ac uigilantius quærere, quæ ad corpus pertinent. Meminiſſe oportet per breue ſupereſſe tēpus, fortè annos quinq; aut ſex (certè non plures nos expectamus, ob calculi morbum, aduerſus quem uix ullum eſt remedium) perinde aut laborandū eſſe, aut cadendū ſine honore, ſine gloria, cū ignaua multitudine in fumi modū, cuius ueſtigia nulla relinquūtur. Multa ſanè pertuli: ſed quia magna nō niſi magno cōparantur, hac mercede placet, quicquid Fortuna intuleris. Ingruat ſimul uniuerſa malorū multitudo modo aliquādo liceat per tot rerum diſcrimina, eo quò decreuimus, euadere. Pulchrum eſt inerti turbæ inſanum uideri: imò turpiſsimum, illorum ſequi ueſtigia. Qui primum ſe urbes expugnaturum) Alluſio ad Terentij dictum: primum ædes expugnabo. Omni momento immines) Apoſtrophe ad Lacheſin: ne tertia perſona pro ſecunda ponatur.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Elegantiæ.

uoce αὐτὸς, & à dicto uulgari αὐτὸς ἔφα. Penultimam ſuperlatiui ſyllabam per u ſcribebant. Plautus: Semper cogites id optumum eſſe, tute ut ſis optumus: ſi id nequiuiris, ſaltem ut optumis ſis proximus. Antiqui dicebant pultare, fœdum, fariolum, fordeum: ubi nos pulſare, hœdum, hariolum, hordeū. Terent. Horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores. Idem, Sed quis oſtium hoc pultauit? Ciceronis temporibus, paulumq; infra quoties s litera media uocalium longarum, uel ſubiecta longis eſſet, geminabatur: ut cauſſæ, caſſus, diuiſſiones. Longas ſyllabas geminis uocalibus ſignabant. In Caius, Cneus, amurca, c per g proferendum.

DE ANALOGIA ET Etymologia.

Qvemadmodum ait Quintilianus, ſermo conſtat ratione, uetuſtate, autoritate, conſuetudine. Rationem præſtat præcipue Analogia nonnunquā & Etymologia. Autoritas ab Oratoribus, uel Hiſtoricis peti ſolet. Nam Poëtas metri neceſſitas excuſat, niſi ſi quando nihil impediente in utroq; ratione pedum alterum ipſi eligunt. Qualia ſunt: Imò de ſtirpe reciſum, & ſilice in nuda. Analogia proportio ſiue ſimilitudo dicitur. Eius hæc uis eſt, ut id quod dubium eſt, ad aliquid ſimile, de quo non quæritur, referat,

referat, quo incerta certis probet. Hæc in nominibus genera ac declinationes deprehendit: in uerbis tempora, modos aliaq́;. Iuxta eam dicimus dogmata inflexionis eſſe tertiæ atq; generis neutri, & ſeruêre uerbum productam mediam non correptam habere: quoniam ſic eſt in uocibus ſimilibus climata docere. Iuxta etymologiam, id eſt, originem uocabuli in nomine Ariſtoteles penultima ſine aſpiratione ſcribenda eſt, quoniam ita fit in dictione τέλος, unde ipſum ducit originem.

VARIAE NOMINVM DEſcriptiones ſine lege poſitæ, quibus in prælegendis autoribus profeſſores uti poſſunt.

Concio ſignificationes treis habet. Accipitur enim quandoq; pro ſuggeſtu, ſiue loco ex quo uerba fiunt ad populũ. Cicero: Aſcendi in concionẽ. Interdũ pro oratione ipſa. Sall. Concione habita. Nõnunquã p populo conuocato. Sall. Concione aduocata, huiuſmodi orationẽ habuit. Gentiles dicũtur qui ex eadẽ familia ſunt, & eiuſdem nominis. Cice. Si paterfamiliâs moritur, familia, pecuniaq́; eius agnatorum, gentiliumq́ue eſto. Gentiles etiam uocantur idolorum cultores, qui aliter, quàm Chriſtiani de Deo ſentiunt: ita nuncupati, quia in gentilium, hoc eſt, maiorum ſuorum fide perſtiterunt

ſtiterunt. Gentilitia nomina ſunt quæ originem gentis uel familiæ declarant: ut Portias, Tullius. Gentilitium ſacerdotium, quod ad eius familiæ pertinet. Ingenium, eſt natura cuiq; ingenita. Salluſt. Caſtriſq; collatis, pugna tamen ingenio loci phibebatur. A gignendo deductum eſt. Literæ à lituris dicuntur. Litura eſt macula uel nota, qua delemus ea, quæ ſcripſimus. Ouid. Quaſcunq; aſpicies lachrymæ fecere lituras. Hoſpites amici ſunt in diuerſis locis habitantes, qui ſe mutuo recipiunt, quum alter in alterius patria peregrinus eſt. Sub diuo uel ſub dio, idem eſt quod ſub cœlo, uel aere, Pli. In Iunonis ara ſub diuo ſita cinerem aiunt immobilem eſſe perflantibus undiq; procellis. Id genus pro talis uel huiuſmodi accipitur. Gel. A genethliacis iſtis, & quibuſdam alijs id genus, qui futura omnia dicturos polli centur. Idem, Quàm facete ſophiſma id genus remunera tus ſit. Terent. Id genus hominum eſt peſsimus. Lactan. Vt nulli adhuc extiterint, qui id genus uitæ ſequerentur. Dicimus & omne genus, Gell. Ariſtotelis libri ſunt, qui problemata phyſica inſcribuntur lepidiſsimi, & elegantiarum omne genus referti. Malus, eſt arbor erecta in nauigio. Malus dicitur à malis, uel nodis circundantibus, quorum uolubilitate facilius attollitur, et demittitur uelum. Nauis partes, prora, puppis, malus antenna, carina. Antenna, eſt lignum per tranſuerſum

in malo

in malo poſitum, cui uelum alligatur. Carina, eſt infima trabs, ubi nauis fundatur. Ouid. Dum mea puppis erat ualida fundata carina. Piſones dicuntur à piſis leguminibus, quæ optime ſerebant, ut Fabij à fabis, Lentuli à lente, Cicerones à cicere. Chilones, uel Labeones nominantur, qui ſunt maioribus labris. Luſcus, qui altero captus eſt oculo, qualis fuit Annibal. Vnde Iuuenal. Quum Getula ducem portaret belua luſcum. Androgyni, uel Hermophroditi dicuntur utriuſq; ſexus homines. Capitale eſt facinus pœna capitis dignum. Sylua quandoque accipitur pro rebus temerè congeſtis: ut quum Probum diunt reliquiſſe non mediocrem ſyluam obſeruationum ſermonis antiqui. Punctus magnitudinis principium uocatur, quod in nullas diuidi parteis poteſt. Capitur pro fauore uel ſuffragijs quoniam ſuffragia non ſcribebant, ſed puncto duntaxat notabant. Horat. Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci. Conſultor duplicem habet uim. Significat enim quandoque eum, qui conſilium petit. Cicero. Vigilas de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas. Horat. Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat. Interdum ipſum, qui alijs conſulit. Sall. Simul ab eo petijt, ut fautor conſultorq; ſibi adeſſet. Limen eſt, quod ex tranſuerſo ponitur in ianua. Non inferiorem ſolum partem ſignificat, quæ pedibus calcari ſolet, ſed

etiam

etiam ſuperiorem. Neuius. Exime limē ſuperum, quod mihi miſero ſæpe confregit caput, inferum quoq;, ubi ego omnes defregi digitos. Munus tria ſignificat: donū, onus, officium. Donum, ut munera multa donauit. Onus unde ſumpta ſunt immunis, & immunitas. Officium ut munera reipub. Munia ſunt obſequia lege debita. Colu. Sic & magiſtri ſingulorum officiorum ſedulo munia ſua exequuntur. Municipii uocabantur quæ aliunde ueniebant in ciuitatem Romanam, & ibi ſuo iure uiuentes, muneribus & honoribus fungebantur populi Romani. A quo munere capeſcendo dicta ſunt municipia, & eorū incolæ municipes. Embryo ἔμβρυον eſt, quod in utero matris uiuit antequam lineamenta ſuæ ſpeciei accipiat, quaſi intus germinans. Βρύω ὕσω emano, uel germino dicitur. Lumen eſt defluxus quidam ſplendoris à corpore lucis, per aëra fuſus. Pulchritudo corporis, eſt apta figura membrorum cum coloris quadam ſuauitate. Ciuitas eſt multitudo collecta, ad ſtatum rerum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ conſenſu ſit legum, uitæque coniuncta. Penula uocatur ueſtis uilis, & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus. Epicœna genera ſiue promiſcua ſunt, in quibus ſexus uterque per alterum apparet. Radius proprie fulgor ſiue ſplendor eſt. Accipitur pro uirga qua Geometræ lineas indicant. Vergil. Deſcripſit

tura. Fatum eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio; per quam prouidẽtiá ſuis quæq; nectit ordinibus. Vel breuius: fatum eſt certus rerum ordo. Præceps pro profundo capitur. Pli. Spiritus dũ in præceps fertur. Idem: Vaſto in præceps hiatu. Oſtenta nuncupantur quia oſtendunt. Portenta quia portendunt. Monſtra, quia monſtrant. Prodigia, quia prædicunt. Tumultus quaſi timor multus. Copia pro facultate accipitur. Sall. Quod ei per maximã amicitiã maxima copia fallendi erat. Prius & poſterius quatuor modis dicũtur: natura, tẽpore, ordine, dignitate. Natura id prius eſt, à quo uerti nõ poſſit conſequentia. Vt ſi currit, mouetur. Quippè nõ contrà dicas, ſi mouetur, currit. Moueri itaq; quã currere prius eſt. Tempore autẽ ſic: Rõmolus prior Camillo fuit. Ordine: ut exordium narrãtione prius eſt. Dignitate: conſul prætore.

DE ASSIS PARTIBVS AC nominibus numerorum.

AS, integrum eſt, uel res tota. Diuiditur duodecim uncias, quæ partes minores uocari poſſũt. Maiores uerò quæ ſequũtur. Triens quatuor uncias, uel tertiam integri partem complectitur. Quadrans tres. Quicunx quinq;. Sextans duas, id eſt, ſextam partem. Semis ſex. Septunx ſeptẽ. Bes uel beſſis octo. Dodrans nouem. Dextans decem. Deunx undecim.

Pari modo unciam in uicenos quaternos ſcrupulos, ſeu grammata à numero uiginti quatuor literarum diſtribuunt. Partes unciæ maiores ſunt hæ. Semuncia duodecim ſcrupulos cōtinet. Sextula quatuor, hoc eſt, ſextam unciæ partem. Duella octo. Drachma tres. Siciliquum ſex. Scrupulum in duos obolos diuidunt. Hoc loco pauca de ſeſtertijs ac talentis ſubijcienda. Decem ſeſtertia, & decem milia ſeſtertium nummorum pro eodem ponuntur. Item hæc quinq;: mille ſeſtertij, mille nummi, mille ſeſtertium, mille nummum, & mille ſeſtertium nummum, numerum eundem efficiunt, nempe uigintiquinq; coronatos. Centū ſeſtertia, ſunt centum milia ſeſtertium. Centies ſeſtertium, centies centena ſeſtertia, uel centies centena milia ſeſtertium. Decies uerò ſeſtertium, decies centena milia ſeſtertium, quem numerum uulgus milionem uocat. Romanorum ſupputatio hæc eſt. Apud Græcos autem talenti uocabulum uſurpatur. Id multiplex erat, ſed frequentiſſimum Atticum in hiſtorijs, quod coronatos ſexcentos continebat. Vnde colligitur, mille talenta, ſexcenta millia coronatorum uel aureorum efficere: & decem milia talentum, ſexagies centena milia. Vocum quæ numeros ſignant, octo ſunt genera: Nomina numeralia cardinalia: Vnus, duo, tria, octoginta, ducenti, trecenti, nongenti. Numeralia diſtributiua, Singuli, bini, terni, ſeni, octoni, noueni, undeni, deniterni,

uiceni, triceni, quadrageni, quinquageni, octogeni, nonageni, duceni pro ducenteni, treceni, quadringeni, quingeni, ſexceni, ſeptingeni, octingenteni, nongeni. Ordinalia primus, uiceſimus uel uigeſimus, octogeſimus, ducenteſimus, trecenteſimus, quadringenteſimus ſexcenteſimus, nongēteſimus. Numeralia in arius, Ternarius, quaternarius, quinarius, ſenarius, ſeptenarius octonarius, nouenarius, denarius, undenarius, duodenarius, ternariuſdenarius, uicenarius, tricenarius, quadragenarius, quinquagenarius, ſexagenarius, ſeptuagenarius, octogenarius, nonagenarius, centenarius, ducentenarius uel ducenarius, trecentenarius, quadringētenarius, quingentenarius, ſexcentenarius, ſeptingentenarius, octingentenarius, nongentenarius, millenarius. Numeralia in anus, Primanus, ſecundanus, tertianus, quartanus, quintanus, ſextanus, ſeptemanus, octanus, nonanus, decumanus. Numeralia multiplicatiua in us. Simplus, duplus, triplus, quadruplus, quintuplus, ſextuplus, ſeptuplus, octuplus, noncuplus, decuplus, centuplus, millecuplus. Numeralia multiplicatiua in ex. Simplex, duplex, triplex, quatruplex, quintuplex ſextuplex, ſeptuplex, octuplex, noncuplex, decuplex centuplex, millecuplex multiplex. Aduerbia numeralia, Semel, nonies, undecies, duodecies, tredecies, quatuordecies, quindecies, decieſſexies, uicies, trigecies,

uel tricies,quadragies,quinquagies,ſexagies,ſeptuagies,octogies,nonagies,centies,ducenties,trecenties,quadringenties,quingenties,ſexcenties,ſeptingenties, octingenties,nongenties,millies,toties,quoties. Numerorũ uoces uarie componuntur. Plinius 2.lib.cap.108. Octogies quinquies centena ſeptuaginta octo millia paſſuũ Idem : Nonagies octies centena & decem & octo milia paſſuum. Item quinquagies bis quindecim milia paſſuum. Iterum : tricies quater quinquaginta milia paſſuum. Et : quatuordecies centena & quinquaginta milia paſſuum.Item:Octogies quinquies ſeptuaginta octo milia paſſuum.

ALTER PRO DVO, SECVNdus,primus.Et iterum pro bis uel ſecundo.

PRO unus & duo, unus & alter, uel unus aut alter Latine dicimus.Teren. Venit unus et item alter. Cice.Quid eſt tantum in uno,aut altero die? Idẽ pro Aulo Cluentio: Vnus & alter dies interceſſerat quum res parum certa uidebatur. Et: Habetur una & altera concio uehemens & grauis.Idem in Verrẽ: Vnum & alterum menſem.Hora.in ſermonibus:Dicendus comes unus & alter. Idem in epiſt. Si uerſus paulò concinnior unus & alter.Liuius: Vno aut altero abrepto,Idem: Vni aut alteri militi. Idem de bello punic.

punico: Vno, aut ad ſummũ altero precio. Simili modo pro ſecundum, alterum ſcribimus. Cice. pro Aulo Cluentio: Vnũ, alterum, tertium annum quieſcebat. Idem de natu. deo. Vnus is modus eſt, de quo ſatis dixi qui eſt ſuſceptus ex præſenſione rerum futurarũ: alter ex perturbationibus tempeſtatum: tertius ex cõmoditate rerum. Sic quoq; dicimus: alter & uigeſimus, alter et trigeſimus, pro uigeſimus primus, trigeſimus primus. Cice. pro Cornificio, Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero et uigeſimo die, ut dicebat, reddidit. Idem pro Milone: Centeſima lux eſt hæc ab interitu P. Clodij, & opinor altera. T. Liuius ab urbe condita: Anno trigeſimo altero, quàm condita Roma erat. Eadem ratio in aduerbijs ſemel iterum, tertium uel tertio, pro ſemel, ſecundo, tertio. Ciceronis de diuinatione: Quod ſemel ille iterumq; neglexit. Liuius: Iterum ac tertio ueniſſe tradunt. Quandoq; nõ unum & alterum; uel primum & alterum, ſed alterum & alterũ dicimus. Cicero in Tuſcul. quæſt. Duæ ſunt ex opinione boni, quarum altera uoluptas, altera cupiditas.

DE ID TEMPORIS, ID ætatis, idem mentis.

ID temporis, pro eo tempore. Cicero de finibus bonorum & malorum: Quod is locus ab omni tur=

ba id temporis uacuus eſſet. Idē Attico: *Venit id tem poris, ut retinendus eſſet.* Idem pro Milone: Deinde *profectus id temporis, quum iam Clodius, ſi quidē eo die Romam uenturus erat, redire potuiſſet.* Titus Liuius ab urbe condita: *Vt purgaret ſe, quod id temporis ueniſſet.* Id *ætatis*, pro *ea ætate.* Plautus in Aſinaria: Neq; *puduit eam id ætatis ſycophantias ſtruere.* Cicero Torannio: Ita uiximus, *& id ætatis iam ſumus, ut omnia, quæ noſtra culpa accidunt, fortiter ferre debeamus.* Idē pro Aulo Cluentio: *Se in balneis cū id ætatis filio fuiſſe.* Idē pro Lucio Flacco: *Qui quoniā eſt id ætatis.* T. Liuius ab urbe condita: *Quis & cuias et cur id ætatis in caſtris fuiſſet? Simili modo hoc ætatis pro hac ætate dicimus.* Plautus: Hoc demū eſt, quod *percrucior, me hoc ætatis ludificari.* Idem *mentis*, pro *eandē mentē.* Q. His *adijcio præceptores ipſos nō idē mentis ac ſpūs in dicendo poſſe cōcipere ſingulis tantū præſentibus.*

VOCVM DIVERSArum differentiæ.

Iocus · Comitas · Scomma · Conuitium · Iudicium

IOcus *dicitur omne illud, quoriſus moderatus conciliari poteſt.* Comitas *eſt in loco, & dicendo, & audiendo, quæ oportet, laudabilis mediocritas.* Scomma *eſt cōtumelia leuior, quæ urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligas.* Conuitiū *eſt cōtumelia aperta, grauior et petulantior.* Iudiciū *eſt res quæ cauſam, li*

temq;

temq; determinat. Præiudicium dicitur res quæ quũ ſtatuta fuerit, adfert iudicaturis exemplũ, quod ſequãtur. Dimidiatũ eſt, quaſi in partes duas pares diuiſũ. Dimidium uocatur, quæ ex dimidiato pars altera eſt Dimidium de diſcretis: Dimidiatum de continuis nòminant. Dimidiatam horam uel dimidiam partẽ horæ dicimus. Dimidiatum diem, digitum dimidiatum, uel digiti dimidiũ. Legi dimidiatum librum, dimidiatã fabulam. Gellius: Si è ſextario fuſa ſit hemina, nõ dimidiatum ſextariũ fuſum dicemus. Si ſcyphus argenteus mihi cum alio cõmunis in duas partes diſſectus ſit, dimidiatum ſcyphum eſſe dicemus. Argenti, quod in eo ſcypho ineſt, dimidiũ meum eſt. Teren. Dedit in ſumptum dimidiũ minæ. Pli. Latitudo terræ dimidio ferè minor eſt quã longitudo. Idè, Arcus nõ apparent, niſi dimidia circuli forma. Q. Curtius: Quũ dimidio ferme maior eſſet exercitus, quàm in Cilicia fuerat. Mediũ eſt, quod æquo interuallo abeſt ab extremis. Mimus dicitur, qui mores hominũ imitatur præſertim obſcœnos. Ouidius: Scribere ſi fas eſt, imitantes turpia mimos. Hiſtrio q̃ perſonatus in ſcena comœdias agit, aut tragœdias. Actor pro oratore ponitur, & hiſtrione. Orator dicitur actor ab actione cauſarum. Quintilianus. Quare diligẽter æſtimet uires ſuas actor oportet Hiſtrio nuncupatur actor ab actione comœdiarum.

quibus gæſtæ ſunt ponunt, conciones continent, acies in ſtruunt, ac ſitus locorum deſcribunt, ut apud Salluſtium. Annales ſunt quando ſingulorum annorum geſta breuiter ſolum notantur: ut annales Piſonis. Diarium, quum ſingulorum dierum res geſtæ ſcribuntur, Græci ephemerida uocant. Socij uocantur, qui pari conſilio, & autoritate rem aliquam aggrediuntur. Comites, qui conſulendo operamúe præſtando ſubſequuntur Cæſar: Quum ſe uictoriæ Pompeij comitem eſſe mallet, quàm ſocium Cæſaris. Sodales in rebus leuioribus dicuntur, ut in conuiuijs, quaſi ſimul edales. Furtum generale nomen eſt. Peculatus, pecuniæ publicæ, aut principis furtum. Sacrilegium, ſacrorum furtum. Differunt Poëtæ, Philoſophi, Sophiſtæ. Poëtæ, res tractãt commentitias. Philoſophi, certiori iudicio ueritatem et rerũ cunctarũ naturã ſcrutantur. Sophiſtæ olim dicebantur Philoſophi, poſtea Rhetores, poſtremo abijt nomen in inuidiã, ut ij dicerentur ſophiſtæ, qui fictã quandã ſapiẽtiæ ſpeciẽ iactitarẽt. Homonyma, una uoce multa ſignificãt, ut canis. A Dialecticis æquiuoca dicuntur. Synonyma, multis uocibus idẽ, ut enſis & gladius. Notus idẽ eſt, qđ cognitus. Notos, uentus. Notus, qui ex uxore non legitima natus eſt, uel adulterinus. Exules, dicũtur qui iure pulſi ab urbe ſunt. Proſcripti uerò, exules, quorũ bona uendebantur, & quos ubiq; licebat im

locus ubi cibus reponitur. Dicimus penus penus ui, penum i, penu penu, uel penus penoris. Cuniculi uocantur meatus latentes in terra. Scrobes, foueæ intra terrã manu factæ, ad uineas, ſeu arbores conſerendas, uel ad metalla fodienda. Colu. Ante annum, quàm poma diſponere uelis, ſcrobes fodito. Dicimus arbor illa plantatur ſcrobe pedali. Foueæ, ſcrobes, à fodiẽdo dictæ. Scyphus poculum eſt, ex quo bibitur. Cyathus, idem. Patera, poculum late patens. Sall. Humani corporis ſanguinem uino permixtum in pateris circũtuliſſe. Patina, lanx late patens. Plura comparatiuus eſt, & dici poteſt de duobus. Complura, dici de duobus non poteſt, neq; cõparatiuus eſt. Vt ſi tantum duo dixerint innumerabiles eſſe mundos, non apte dicemus, complures dixiſſe innumerabiles eſſe mundos. Laus, uocabulum generale eſt. Hymnus, laus deorum. Encomium, laus hominũ, & aliarum rerum, ut encomium ſtultitiæ. Trophæa, ſunt hoſtium ſpolia, arborum truncis, aut ſaxis adfixa Triũphus, honor dicitur, qui uictoribus ducibus publice dabatur. Luca. Quumq́; ſuperba foret Babylon ſpoliando trophæis Auſonijs, umbraq́; erraret Craſſus inulta, Bella geri placuit nullos habitura triumphos. Facultas, poteſtas eſt. Plin. Si mihi facultas daretur, utrũ mallem eligendi. Indulgentia, mollis permiſsio, opponitur ſeueritati. Quint. Mollis illa educatio, q̃ indulgen-

tiam

tiam uocamus, neruos omnes, & mentis, & corporis frangit. Licentia, impunita quædã facultas agendi quicquid uelis. Luca. Quis furor ô ciues, quæ tanta licentia ferri, Gentibus inuiſis Latium præbere cruorem. Venia, condonatio, & remiſsio culpæ. Cicer. Peccaui, ueniã peto. Officina dicitur ubi opera fiunt. Taberna, ubi uenduntur. Opus, eſt id quod efficitur ab artifice, ut domus eſt opus fabri. Operatio, ipſa operandi actio Opera uerò, labor & induſtria operantis. Inſomnia, ſunt uiſa in ſomno, quibus per diem homo uigil occupatur. Inſomnia æ, eſt uigilia, uel carentia ſomni, Saluſt. Neq; in ſomnijs neq; labore fatigari. Collega in officio. Conſors in præmio. Aerarium, quò publica pecunia referebatur. Fiſcus, quò principis. Domini olim dicebantur tyranni. Vnde dominatio tyrannis. Salluſt. Hunc poſt dominationem Syllæ libido maxima inuaſerit reipublicæ capiundæ. Heroës, qui geniti erant altero ſolum parente mortali. Nos heroas appellamus uiros nobiles, & generoſos. Heroidas mulieres nobiles, & generoſas [redacted] lib. 3. Qua ueteres latias graias que heroidas. Herus, dicitur Dominus, ſed in minoribus. Teren. Herus me relictis rebus omnibus. τελώνης, uel publicanus eſt, qui uectigalia exigenda certo redimit precio. Cicer. Flos equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum reipublicæ, publicanorum

norum ordine cõtinetur. Fœnerator, qui quicquam dat ad fœnus. Fœnero uel fœnerõ, do ad fœnus. Cicer. Vt enim benefici, liberalesq́; ſimus, non ut exigamus gratiam, neque enim beneficium fœneramur. Fœnus, quod ſorti accreſcit. Sors eſt, quod datur à fœneratore. Vſura idem quod fœnus. Vectigal, quod ex uectura penditur. Capitur pro fructu priuato. Cice. Ex meo tenui uectigali capio ego ducenta. Victigalis le, quod uectigal, uel tributum principi, aut ciuitati pendit. Cicer. Et ſyluas, locosq́; publicos Romani uectigales habuere. Stipendiarij, qui ſtipem pendunt, ſiue ſoluunt. Siquidem ueteres non numerare pecuniam, ſed ponderare ſolent. Tributum eſt, quod principi, aut ciuitati penditur. Tributarius, qui tributum ſoluit. Iuſtinus. Sed ciuitates Medorum, quæ tributariæ fuerant. Reditus, prouentus annuus. Ouid. At reditus iam quiſque ſuos amat, & ſibi quid ſit Vtile ſollicitis ſupputat articulis. Toga Romanorum erat: pallium Græcorum. Grates in uerſu: in proſa Gratiæ. Alter de duobus: alius de multis dicitur. Triclinium à tribus menſis, uel thoris nuncupatum, eſt conclaue diſcubitorium. Quintilianus triclinium uocat, quod Cicero conclaue, ubi loquuntur de conuiuio in quo Simonides inuenit artem memoriæ. Quintil. Vix eo egreſſo triclinium illud ſupra conuiuas corruit. Cicer. Hoc interim ſpacio conclaue illud dicitur

dicitur concidiſſe. Conclaue generalius eſt. Aula, atrium eſt. Capitur ꝓ regia. Seneca. Quum quidam illum interrogaret, quo modo rariſſimā rem in aula conſequutus eſſet ſenectutem? iniurias, inquit, accipiēdo, & gratias ſæpe agēdo. Regia, domus principis eſt. Liuius Eo tempore in regia prodigiū uiſu euentuq; mirabile fuit. Atrium, dicitur prima domus pars, ubi deambulare ſolent. Frutex, qui ad iuſtam magnitudinē arboris nondum aſſurgit. Differt ab herba, quia nō moriatur quotannis ſicut herba. Factio, eſt conſenſus malorum inter ſe. Amicitia, bonorum. Acini, ſunt fructus minutiores arborum, uel fruticum, qui denſius naſcuntur, ut grana uuæ. Baccæ, fructus minutiores arborum, uel fruticum, qui rarius naſcuntur, ut fructus oliuæ. Poma dicuntur, quæ molli ſunt cortice ut ceraſa, pruna. Malum, ſpecies pomi Græce μῆλον, ut malum punicū Nuces appellantur, quæ duro ſunt cortice: ut amygdala, iuglandes. Inſtituta ſunt mores boni longa conſuetudine inducti. Quintilianus: Tamen optimis inſtitutis formari mentem infantium iudicat. Inſtitutiones dicuntur libri, uel præcepta, quibus elementa traduntur aliquarum artium: ut inſtitutiones oratoriæ Fabij, & inſtitutiones legum, quas non recte inſtituta nominant. Conſuetudo ius eſt, quod ſine lege propter uetuſtatem æque ac ſi legitimum ſit uſitatum eſt. Mos uerò

inſtitutum

inſtitutum uitæ, aut uiuendi ratio. Differt à conſuetudine, quod mores mutare liceat, conſuetudinem non liceat. Sæpenumero tamen ſine diſcrimine nomen unum pro altero ponunt. Lex ius eſt, quod aut populi, aut imperatoris iuſſu ſancitum eſt. Quintilianus aliquid intereſſe inter uim & uiolentiam cenſet: Vbi dicit libro ſecundo. At illi hanc uim appellant, quæ eſt potius uiolentia.

DE PRONOMINE.

SVus, uel ſui refertur ad ſuppoſitum tertiæ perſonæ ut quiſq; fauet ſuis. Terent. Tum ipſa timet, ne deſeras ſe. Cicero: Hic non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. Vel ad obliquum qui uim habet ſuppoſiti tertiæ perſonæ. Horat. Aut famam ſequere, aut ſibi conuenientia finge, id eſt, ea quæ ſibi conueniunt. Terent. Scio hanc meritam eſſe, ut memor eſſes ſui. Si autem duo ſint ſuppoſita tertiæ perſonæ, refertur ad prius, uel principalius. Cicero rogat fratrem tuum, ut ueniat ad ſe. Noſtrum & ueſtrum referuntur ad mis, tis Vt nemo noſtrum. Noſtri, ueſtri ad mei tui. Vt habe curam noſtri Tute, id eſt, ut ipſe. Terent. Quamobrē id tute non facis? Egomet, idem eſt, quod ego ipſe. Idem Proximus ſum egomet mihi.

VERBORVM DESCRIptiones aliquot

Superſedere

teret oratio mea. Facere conuitium eſt contumelijs aliquem laceſſere. Quod inepte dicunt dicere iniuriam. Plau. Sic & præſenti tibi facit conuitium. Facere naufragium. Cicer. Multi naufragia fecerunt. Facere iter Facere copiam. Plau. Feci enim ei, quod orauit mei copiam. Facere lucrum. Plau. Vnde tu prægrande lucrũ facias. Facere poteſtatem. Varro de re ruſt. Secundum cibum large ut bibant, faciunt poteſtatem. Facere inſidias. Cicer. Vt huic faceret inſidias. Ore rotundo loqui eſt paucis multa exprimere. Horat. Graijs dedit ore rotundo muſa loqui. Conſultare eſt de dubijs, et incertis, quo pacto peragenda ſint, per rationem inquirere Deſciſcere militare uocabulum, deficere ab imperatore. Tueor uerbum duplicẽ habet uim. Significat enim ut plurimũ defendo. Vnde deducuntur participiũ tuitus, tutus nomẽ, tuitio uerbale. Quãdoq; uideo. A quo intueor, & contueor, pro inſpicio & conſpicio uſurpamus. Cice. de ſole. Ipſe enim hic radiatus me intueri uidetur. Idem: Quum totam terram contueri licebit Tuor uerò tertiæ inflexionis ſignificat uideo. Vnde intuor intutum, cõtuor contutum, obtuor obtutum, pro inſpicio & conſpicio. Exiſtere, proprie oriri uel emergere ſignificat. Cicero in Partitionibus: Exiſtit illa diſceptatio, minueritne maieſtatem, qui uoluntate populi aliquid per uim egerit. Idem paulum infra: Tum

diſceptatio ex ſcripti contentione exiſtit. Plin. *Quin & repentinos ignes exiſtere.* Idem: *Maximus terræ extitit motus Tyberij principatu.* Idem: *Extra has cauſas non negauerim exiſtere imbres uentosq́;.* Plin. Iunior. *Poſtremo adhuc nemo extitit, cuius uirtutes nullo uitiorum confinio læderentur.* Fraudi eſſe, ſignificat adſcribi, nocere, uitio dari, unde pœna aliqua perueniat, antiqui enim fraudem, pœnam uocabant. Cicero pro L. Murena. *Id erit eius uitrico fraudi ac crimini.* Idē, Pro Sexto Roſcio Amerino. *Id erit ei maxime fraudi.* Idem: *Quibus certe pietas fraudi eſſe nō debet.* Idem, *Eis fraudi ne ſit, quod cum M. Antonio fuerint.* Idem pro Cluentio. *Quæ res nemini unquam fraudi fuit.* Liuius: *Alij metu, ne nō ueniſſe fraudi eſſet.* Idem: *Latum ad populum eſt, ne Seruilio fraudi eſſet, quod patre uiuo ædilis plebis fuiſſet.* Idē: *Vt ſine fraude Punicum emitteretur præſidium.* Idem: *Iudicibus ne fraudi ea res ſit, curare.*

Duco. Duco pro puto accipitur, ut apud Græcos ἡγοῦμαι. Cic. *Ne fas eſſe ducebam uerſari me in ueſtro ueteri curriculo.* Idem: *Tu umq́; hoſtem eſſe duxit ſuum.* Indignari eſt cum tædio aſpernari, et ægre ferre. Vlciſcor eſt pœnas ſumo. Terent. *Satis mihi id habeā ſupplicij, dum illos ulciſcar modo.* Idem: *Ego te pro iſtis factis ulciſcar, ut ne impune in nos illuſeris.*

Differentia

DIFFERENTIAE VERborum aliquot.

GRatias agere, eſt uerbo oſtendere nos memores eſſe beneficij accepti. Gratiam habere, eſt animum ac mentem gratam habere, & inuicē gratificandi uoluntatem. Referre uerò gratiam, eſt facto beneficium acceptum compenſare. Simulamus falſa. Terēt. Quur ſimulas igitur. Diſsimulamus uera. Idem: Ibi tum exanimatus Pamphilus bene diſsimulatum amorem, et cœlatum indicat. Vel ſimulare, eſt fingere aliquid eſſe, quod non eſt. Diſsimulare, fingere aliquid non eſſe, quod eſt. Suadere eſt hortari aliquem, ut faciat, quod ante facere noluerit. Diſſuadere eſt ſuadere ne faciat. Perſuadere, dicendo aliquem in ſuam ſententiam inducere. Reliquum feci, id eſt, reliqui. Miſsū feci, dimiſi. Peruenimus ad altiora: deuenimus ad humiliora. Mutuo tibi, uel fœneror tibi, id eſt, mutuum tibi do. Mutuor uero, uel fœneror abs te, hoc eſt, mutuum recipio. Flagrare eſt ardere: fragrare, bene olere: à frangendo, quod fracta uehementius oleant. Triplex uerbum Cedo. Primum cū diphthongo, quod habet cæcidi cæſum. Inde præcido, incido, concido. Secundum ſine diphthongo, quod habet ceſsi, ceſſum. Hoc triplicem habet ſignificationem. Eſt enim cedere ſæpenumero locum dare, ut cede repugnanti.

Interdum diſcedere,uelut cedere bonis,id eſt, diſcedere à bonis. Quãdoq; in ius uenire. Terent. Cedũt mihi ea bona. Ouidius in principio Metamorph. de diſiecto Chao. Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus undæ. Tertium cedo imperatiuus eſt, in multitudinis numero habens cedite, id ſignificat idem, quod dic & dicite. Terent. Cedo cuium puerum appoſuiſti? Differunt, Lino, Linio, & Lenio. Nam poſteriora duo quartæ coniugationis ſunt. Lino & linio habent primam correptam: Lenio productam. Lino habet lini, liui, & leui. Linire eſt leniter aliquid inducere, & quaſi lineã protrahere. Qui mentitur fallit. Qui mendacium dicit fallitur. Accubare dicuntur cœnaturi. Recubare, deſides uel ocioſi. Verg. Recubans ſub tegmine fagi. Decubare ægroti. Lachrymo, eſt lachrymas emitto. Fleo lachrymis dolorẽ oſtendo. Gemo pectore, quum præ anguſtia in ſonum prorumpit. Refertur quoq; ad inanimata. Verg. Gemuit ſub pondere cymba. Ploro eſt uoce triſti dolorem oſtendo. Imploro cum dolore auxilium peto. Plango, eſt præ dolore pectus, caputúe, aut membrum aliud percutio. Eiulo, uoce elata fleo. Vociferor, non modo dolorem, ſed indignationem uoce effrenata demonſtro. Lamentor, idem quod ploro, uoce triſti dolorem oſtendo. Poſtulamus iure, poſcimus imperioſe, petimus quum precamur. Cieo es, & cio is,

ambo

ambo ciuicitum habent. Sed à cieo citum breue: à cio productum. Ouid. in Metamorph. Vigilantibus excita curis. Idem in Triſt. Accitus toties, in genus omne ioci Cieo, eſt moueo: Cio, uoco. Iuro, eſt ſancte aliquid promitto, ita ſeruatum iri, ac ſi ius eſſet. Iuratus participium ſignificationem tam actiuam, quàm paßiuam habet. Cicer. Ex eo, quod ait ſe non potuiſſe adeſſe, ita ut iuratus fuerat. Iniuratus, qui non iurauit. Cice, in Verrem Malo ei iurato ſuam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Deiero, eſt ualde, ſancte, uel libere iuro. Gell. Nam quũ amicus eum rogaret, ut pro re, cauſaq; eius deieraret, his ad eum uerbis uſus eſt. Deiurium, eſt ſanctum iuſiurandum, Gell. Octo ad hōſtes redire uoluerunt, quod deiurio uincti forent. Peiero, eſt animo fallẽdi iuro, aut non ſeruo, quod iureiurando promißimus. Plin. Alij in ipſo Capitolio fallunt ac fulminantem peierant Iouem. Periurus nuncupatur qui iuſiurandum uiolat. Verg. Talibus inſidijs, periuriq; arte Sinonis. Iuſiurandum eſt affirmatio religioſa. Quint. Iuſiurandũ litigatores, aut offerunt ſuũ, aut non recipiunt oblatum, aut ab aduerſario exigunt, aut recuſant quum ab ipſis exigatur. Coniuro eſt in perniciem alterius conſpiro. Liuius. Trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romæ. Conceptis uerbis iuramus, quum alio iuſiurandum dictante, aliquid

certa forma uerborum promittimus. Aedere *eſt emittere uel generare.* Horat. *Mecœnas attauis ædite regibus.* Parere, *fœtum emittere ad fœminas pertinet.* Excludere, *incubando pullum emittere.* Plin. *Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum* excludunt. *Suſtuli filium ex uxore* dicimus, *pro habui filium.* Quintil. *Cupidus ego librorum uxorem duxi, filium ſuſtuli, atq; educaui. Quod ſuſtuli à tollo deſcendit. Quandoq; tollere ſignificat educare.* Terent. *Quicquid peperiſſet, decreuere tollere.* Tulit *filium, id eſt, ſuſtulit.* Suetonius. *Vxorem Domitiani, ex qua filium tulerat, repudiauit. Primas ferre, primas deferre, primas tenere, ueteres dicebãt: in quibus omnibus ſub intelligimus partes* M.T. Cicero: *Et ſi utriq; primas: priores tamen deferunt* Lelio. *Idem in* Oratore. *Quis unquam dubitauit, quin in rep. noſtra primas eloquentia tenuerit: ſecundas, iuris ſciẽtia.* Pri*mas deferre, hoc eſt, primas partes alicui cõcedere.* Pri*mas ferre, primas ſecum portare.* Horat. *Omne tulit punctũ, qui miſcuit utile dulci.* Dicimus *etiam poſteriores ferre.* Terent. *Si id fit dando, atq; obſequendo, nõ poſteriores feram. Et priores partes habere.* Idem *Sine illũ priores parteis per hoſce aliquot dies apud me habere.* Mereo, *uel mereor ſine dipthongo in præterito habens merui, uel meritus ſum tria ſignificat.*

Primas ferre

Mereo

Quandoq;

Quandoq; dignus ſum. Ouid. Quàm meruit pœnam ſolus, digeſſit in omnes. Interdum cõſtro, ut bene de te mereor, male de te mereor. Nonnunquã ſtipendij gratia milito. Lucanus: Aere merent paruo. Huius compoſita uerba quatuor ſunt. Demereor eſt beneficio aliquem concilio, beneuolum reddo, uel ſibi aſtringo. Quintil. Simul ut pleniore obſequio amantiſſimos mei demererer. Emereor, perfecte mereor. Vnde emeriti milites dicuntur, qui præ ſenio amplius merere, uel militare non poſſunt. Lactan. lib. 4. Etenim quũ conſtet homo ex carne, ac ſpiritu, & oporteat ſpiritum emereri, ut fiat æternus. Commereo eſt committo. Terent. Quid feci, aut commerui pater. Iterum. Si ſenſerit te timidum pater, arbitrabitur cõmeruiſſe culpam. Promereo eſt beneficium præſto. Teren. Quum is nihil promereat. Eſt & aliud mœreo diphongũ habens & in præterito mœſtus ſum, id ſignificat doleo uel dolore afficior. Cice. Quum grauiter filij mortem mœreret. Inde nomen mœror. Habere fidem, eſt credere. Dare fidem, promittere: do fidem futurũ, hoc eſt, promitto. Facere fidem, perſuadere. Accidunt mala, contingunt bona. Quintil. Hinc accidunt & oris pluri-ma uitia. Oratores dicunt ius dicere, & reddere ius: Poëtæ uerò dare ius. Vergilius: Iura dabat, legesq; uiris, operumq; laborem Partibus æquabat.

Milites emeriti.

Sacrificare eſt ſacrificium facere. Litare, impetrare uota. Suetonius in Cæſare: Calendis Martijs quum ſacrificaſſet, litare non potuit. Plautus: Si hercle iſtuc unquam factum eſt tum Iuppiter faciat ut ſemper ſacrificem, neque unquam litem. Amplificare Rhetorum uox, eſt aliquid maius uel grauius oſtendere, quàm eſt. Dilatare uero pluribus uerbis aliquid explicare.

IO. FORTII

RINGEL. ANDOVERPIANI libellus de uſu uocum, quæ non flectuntur.

De Aduerbijs.

ADVERBIA *omnibus iungũtur caſibus. Demonſtrãdi enim uoces nõminatiuum poſtulãt. Verg. Deus ecce deus. Iterũ: En priamus. Quandoq; accuſatiuum. Plau. Ecce me. Verg. En quatuor aras. Quadruplicia ſunt aduerbia, quæ genitiuum exquirunt, temporis, loci, quantitatis ac gradus ſuperlatiui. Temporis quidem: ut interea temporis. Loci: Terentius, Quocunque hinc aſportantur terrarum. Et nuſquam gentium &c. Quantitatis, ut parum pecuniæ, ſatis ueſtium.*

Superlatiui

Superlatiui gradus: ut omnium ornatiſſime orauit Cicero. At uerò pridie, & poſtridie ratione nominis incluſi genitiuum habent: ut pridie illius diei Calendarum. Poſcunt etiam accuſatiuum ratione præpoſitionum ante & poſt, ſubaudiuntur, ut pridie Nonas, poſtridie Calendas. Obuiam datiuum habet, ut obuiam tibi. Terentius. Curre pueris obuiam. Propius & proxime accuſatiuo iunguntur ſicut prope. M. Cicero Caſtra propius urbem mouentur. Salluſt. Proxime Hiſpaniam Mauri ſunt. Quandoqúe datiuo. Verg. Quum propius ſtabulis armenta tenerent. Huc referenda en, ecce, pridie poſtridie. Vocandi aduerbium uocatiuum habet. Verg. Heus iuuenes monſtrate uiam. Idem: O ſocij neq; ignari ſumus ante malorum. Aduerbia gradus comparatiui ablatiuum, ut cunctis eruditius orauit Cicero, eo melius ſcripſit nemo. Item aduerbiorum alia omnia uerborum tempora admittunt, ut prudenter. Alia certa, ut heri, hodie, perendie. Alia omnes modos, ut diligenter curas, diligenter cura, utinam diligenter curares, quum diligenter cures, diligenter curare uelis. Alia certos, ut ne. Deniq; aduerbia alia primitiua ſunt, ut non, ita, ceu, ſæpe. Deriuatiua uel ab alijs aduerbijs deducuntur, ut propius à propè: uel à nominibus, ut doctè à docto. Præpoſitio in compoſitione efficit tria, auget, mutat, minuit, ut in his: perdoctus

Quandoq; ſignificat iuxta. Quint. Curtius: Erat ad ri
pam fluminis ingens arbor. Adeò quando præponi= Adeò
tur cõiunctio atq; ſignificat potius, uel etiam. Cic. Hoc
conſilio atq; adeò hac amentia impulſi. Idem, Inſector
poſco, atq; adeò flagito. Ah modo dolentis, ſiue cõmi=
ſeratis eſt. Verg. Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpe= Ah
ra plantas. Idem: Quem fugis ah demens? Modo ad=
mirantis. Plautus: Ah quid agis? Alibi. Plinius, Varie
terra quatitur, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu Alibi
profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus. An, Quintil.
Ad quam ſcribendo plus, an legendo conferatur, ſole= An
re quæri ſcio, Sall. Quæ poſtea fecerit, incertũ habeo
pudeat magis an pigeat diſſerere. Antehac, Terent.
Quæ antehac facta ſũt omitto, modo quid deſignauit?
At particula ſæpenumero cum admiratione pariter,
ac interrogatione laudat uel uituperat. Teren. In Eu At
nucho. Fucum factum mulieri, at quem deum? Cicero
pro domo ſua. At quæ dea eſt? Idem pro A. Cluentio
Vna mater oppugnat, at quæ mater? quam cœcã cru
delitate & ſcelere ferri uidetis. Idem pro Milone. Ita
que anteuertit, at quo die? Idem pro Publio Sylla.
At quos uiros? Idem pro Lucio Flacco. At quos te=
ſtes? Quandoq; ſaltem ſignificat: Cato de re Ruſt.
Si non eodem die, at poſtridie. Cicero: Noſtram ſuffra
gationẽ ſi minus potentem, at probatam tamen, & iu=
ſtam

ſtam. Idem pro Luc. Flacco. Si non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet. Interdum pro ſed accipitur. Cicer. pro Milone, Quid porrò quærendum eſt? Factum ne ſit? At conſtat. Aliquando execrantis eſt particula. Terent. At tibi dij dignum factis exitium dent. Quandoq; optantis. Plau. At tibi dij omnes bene faciant. Cedo aduerbium pro dic, aliquando pro dicite poni ſolet. Cicer. de ſenectute: Cedo qui ueſtram rempublicam tantam amiſiſtis & tam cito? Certe quando ſequitur ſcio, mutat e in o, ut certo ſcio. Terent. dixit: Atq; certo comperi. Ceu. Pli. Stellæ antennis nauigantium, aliiſq; nauium partibus, ceu uocali quodam ſono inſiſtunt. Circiter. Pli. Vnde circiter ducentis milibus ſiſtat. Idem, Olympiade circiter quadrageſima ſecunda. Sall. Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis inſtructa. Circumcirca. Seruius Sulpitius Ciceroni: Ex Aſia rediens cœpi regiones circumcirca proſpicere. Contra Verg. Carthago Italiam contra. Quintil. Nam contra plures reperias, & faciles in excogitando, & ad diſcendum promptos. Idem lib. primo: In quibus patrium pro poſſeſſiuo dicitur, aut contra. Salluſtius. Eorum fortia facta memorando, clariores ſeſe putant, qđ contra eſt. Corā. Terentius: Ah uereor corā in os te laudare amplius. Idem: Non imperabat coram quid facto opus

Cedo

Certe

Ceu

Circiter

Circūcirca

Contra

Coram

opus eſſet. Cum. Terent. Dignus es cum tua religione Cum
odio. De pro propter. Cicer. His de cauſis ego huic cau De
ſæ patronus extiti. Pli. Hyeme & æſtate rara fulmina
contrarijs de cauſis. Idem. Varijs de cauſis. Idem. Con
trarijs de cauſis. Teren. Ecquid nos amas de fidicina
iſtac? Cicero pro M. Marcello: Nam lætari omnes, nõ
ut de unius ſolum, ſed ut de communi omniũ ſalute ſen/
tio. Demum aliquando ſignificat tandem. Terent. Nũc Demum.
demum uenis? Idem: Nunc demum intelligo. Interdum
prorſus, quando præcedit is, ea, id, uel ita. Cicero in Sal
luſt. Ea demum magna uoluptas eſt, parem uerbis ui=
tam agere. Idem: Quaſi iniuriam facere, id demum ſit
imperio uti. Terent. Id demum iuuat, ſi quem æquum
eſt bene facere, is facit. Quintil. Id demum bonum eſt,
quo nemo male poteſt uti. Idem: Ita demum mihi ſatis=
facies, ſi apud patrem fuiſti. Idem: Ne ita demum uitiũ
credat eſſe puer, ſi pro alia parte ponatur alia.
Idem: Ita demum ſtudere liberos ſuos, ſi quàm frequen=
tiſſime declamauerint, credunt. Verg. Sic demum ſoci=
os conſumpta nocte reuiſo. Denuo idem eſt quod ite= Demum.
rum, quaſi de nouo. Terent. Metuo ne denuo hinc ali=
quò extrudar. Diu nihil aliud ſignificat, quàm per lon Denuo
gum tempus, ut diu nauigaui, Non diu receſſi aut du=
dum dicendum. Aduerbio dum ſæpenumero iungitur Diu.
moror ſeu expecto. Plautus, Ne expectetis, dum rede/

am. Terent. Expectabo dum ueniant. Cice. Scribis te in Italia moraturum, dum literæ meæ ueniant. Idem Cn. Pompeio: Non expectaui, dũ mihi à te literæ red derentur. Idem in Philippicis: Num expectas, dum te ſtimulis fodiam? T. Liuius: Ne expectent, dum à Roma legati ueniant. Idem: Moratus dum imperatores conſuleret. Idem: Expectantes, dum ab hoſtibus clamor inciperet. Idem de bello Punico: Paucos morati dies, dum ſocij uenirent. Idem: Nolite expectare, dum fugiant. Idem: Expectate, dum uobis obuiæ ueniant. Idem de bello Macedonico: Paucos moratus dies, dũ ſe copiæ aſſequerentur.

Duntaxat. Duntaxat à ſolum, tantum & modo diſtat, quod tria hæc poſteriora conſequi poteſt particula ſed etiam, duntaxat uero non. Cic. Vt tradamus ea duntaxat quæ nos uſus docuit. Quint. In his dũtaxat qualia hæc ſunt. Minus apte ergo ſic loquimur: Non Rhetorice duntaxat, ſed etiam omne doctrinarũ genus cognoſcendum.

Eatenus. Eatenus poſt ſe ut, quoad et quatenus admittit, ſignificatq; tamdiu, uel uſq; ad id. Cic. de optimo genere oratorum. Verba proſequens eatenus, ut nõ abhorreãt à more noſtro. Idẽ ad Quint. Fratrem: Quorum ſi quis fortè eſſet ſordidior, ferret eatenus, quoad per ſe negligeret eas leges, qbus eſt aſtrictus. Caius de inſtitutoria actione: Eatenus dabitur in eum actio, quatenus ex ea re locupletior factus eſt.

Quin-

*Quint. Dandum aliquid comœdo quoq;, eatenus qua
pronunciandi ſcientiam deſiderat. Ecce nominatiuum* Ecce
*habet. Quare apud Terentium in Eunucho legẽdum
eſt:* Ecce autem alter, *neſcio quid de amore loquitur,
non alterum.* Raro *accuſatiuum, ut ſemel apud* Plautũ
Opus né erit tibi aduocato triſti, iracundo? ecce me.
E*ccum & ellum non per ecce eum & ecce illum, aucto* *Eccum, &*
re V*alla, interpretamur: ſed per ecce hic, & ecce il-* *ellum.*
lic. Vt eccum aut ellum P*armenonem, ecce hic uel il-*
lic P*armeno, ſeu* P*armenonem. En nominatiuum pa-*
riter & accuſatiuum deſiderat tum indicando, tũ ex- En.
probrando. Indicando, Verg. En Priamus. Expro-
brando: En agros, & *quam bello* Troiane *petiſti
Heſperiam metire iacens. Seneca in* Agamemnone:
En *Paridis hoſtem. Oratores ſæpius, exprobran
do, & ſæpius per nominatiuum. Quintil.* En im-
*probitas. Cicer. En crimen, en cauſa, cur regem fu-
gitiuus, dominum ſeruus accuſet. Sine cauſu. Vergil.*
En *ipſe capellas protenus æger ago.* Eò pro ideo. Eò.
Cic. in Partitionibus: *Nec eò dicuntur ſine arte, quòd
ita ſunt, ſed quod ea non parit oratoris ars.* Teren.
*Quæſo inquam Strato, eò ne es ferox, quia habes im-
perium in belluas? Saluſt. Quia uos cognoui fortes,
eò animus auſus eſt pulcherrimum facinus incipere.*
Eouſq;. Quintil. *Neque inficiabor aliquem ex ijs, qui* Eouſq;.

Grammaticen profiteantur, eouſq; ſcientiæ progredi
Et poſſe, ut ad hæc quoq; tradenda ſufficiat. Et, trifariam accipitur. Quandoq; enim exponi poteſt per axioma copulatiuum. Vt, Philippus & Alexander mille habent talenta, hoc eſt, Philippus mille habet, & totidem Alexander. Aliquando per ſimul exponi poteſt. Vt hæc, Philoſtratus & Aſpaſia nouem talenta habent, ſi intelligamus opes utriuſq; collectas eam ſummam efficere. Interdum exponitur per hoc eſt, quando præcedit interpretationem. Tum enim non res diuerſas connectit, ſed orationes, quæ eundem plane ſenſum habent, et quæ inuicem ſeſe declarant, Vt apud Terentium, Hãc tibi committo, & tuæ mando fidei. Valla ait hanc coniunctionem aliquando pro quia accipi, ut apud Ouid. in Faſtis, Nil aliud Veſtam, quàm puram intellige flãmã corpora nulla uides.
Fruſtra Fruſtra. Sall. Quippe cuius neque conſilium, neq; incœptum ullum fruſtra erat. Idem Poſtquam id fruſtra fuit, Iugurtham placandi gratia accedit.
Heus Heus. Terent. Heus heus Syre, rogat te Cteſipho ut redeas. Idem, Heus heus dico tibi Cherea. Idẽ, Heus heus Aeſchinus ego ſum, aperite aliquis actutũ oſtium. Hinc gẽmatum. Quintus Curt. Itaq; hinc morientium gemitus, hinc ad ſuos recurrentium miſerabilis facies.
Hodie Hodie eleganter capitur. pro hoc tempore. Vt uideas hodie multos qui pluris faciũt uel ſordidiſſi

tuum

mum quæſtum, quàm ſummam eruditionem. Quintil. Sunt clari quoq; hodie autores. Iam quandoq; pro tūc accipitur Quintil. Quod ſi ſatis prudenter ea uide=rint, iam propè cōſummata fuerit præcipientis opera. Idem: Chryſippus quamuis nutricibus trienniū dede rit, tamen ab illis quoq; iam formandam quàm optimis inſtitutis mentem infantium iudicat. Ouidius in epiſt. Phyllidos: At ſi noſtra tuo ſpumeſcant æquora remo, Iam mihi, iam dicar conſuluiſſe meis. Verg. Iamq; iu gis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ, Ducebatq; diem. Idem: Iamq; ferè mediā cœli nox humida metā Conti gerat. Idem: Depreſſo incipiat iam tunc mihi taurus aratro Ingemere. Aliquando pro nunc. Idem, Iamq; hos curſu, iam præterit illos. Teren. Ego iam proſpi=ciam mihi. Interdum pro præterea. Verg. Iam maris immenſi prolem, & genus omne natātū. Iam uarias pe lagi uolucres. Iam iam ſignificat mox uel repente, ut iamiam aderit, ſimilis iamiam morituro. Ibi pro tunc. Teren. Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te trās feret omnem. Imò aduerbium eligendi eſt, ſignificatq; quin potius. Varro, Non humanitas, imò ſæuitia eſt lædere innocentem. Pli. Nihil addiſci noua inquiſitiōe; imò ne ueterum quidem inuenta perdiſci. Indidem ad-uerbium compoſitum ab inde & idem ſignificat ex eo dem loco, uel ex eadem re ſeu cauſa: Vt indidem exi=

Iam

Iamiam

Ibi

Imò

Indidem

ſtit auaritia. Gellius, Oritur Sol non indidem ſemper.

Inſtar. Inſtar proprie ad magnitudinem ſignificat, licet nonnunquam ſimilitudini attribuatur. Vergilius, Ductores Danaum tot iam labentibus annis, Inſtar montis equũ diuina Palladis arte Aedificant. Marſilius in cõuiuium Platonis, Agatho amorẽ hominum inſtar formoſum pingit. Inſtar quandoq; non ad ſimilitudinem, ſed ſimilitudinem ſignificat. Ouid. in epiſt. Vnũ in me ſcelus eſt, quod te ſcelerate recepi, Sed ſcelus hoc meriti pondus, & inſtar habet.

Interea Interea idem quod intra illud tempus. Teren, Tu hic nos dum eximus interea opperibere. Idem, Ego uirum interea opperibor. Idẽ Cenſen' me poſſe perpeti ne redeam interea? Idem, Interea mulier quædam abhinc triennium. Idem, Interea dum hæ ſileſcũt turbæ, edormiſcam hoc uilli. Idem

Interim ſignificat interim. Terent. Tu cum illa te intus oblecta interim. Idẽ, Interim dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obuiam uenit.

Inuniuerſũ In uniuerſum eſt, quod uulgus dicit in genere. Quint. In uniuerſum autẽ, ſi ſit neceſſe duram potius, atq; aſperam cõpoſitionem malim eſſe quàm effœminatam, et eneruem. Idem, Verum antequàm de ſingulis loquar, pauca in uniuerſum de uarietate opinionũ dicenda ſunt.

Itaq; Itaq; quũ in media ſyllaba tonum habet, ſignificat et ita uolo, itaq; poſtulo ut fiat Chreme. Cice. pro Deiotaro: At eõdẽ te, quũ cœnauiſſes,

65

*uiſſes,rediturũ dixeràs,itaq; feciſti.Quãdo aũt in an=
tepenultima tonus eſt,ergo uel igitur.* Vt,*itaq; tu uel
tu itaq; da operã,uti cõualeſcas.Quin.Nõ longe itaq;
Latina ſubſequi debent,et cito pariter ire.* Iuxta *quã
doq; ſignificat ad.*Pli. Duo *ſunt montes iuxta flumen*
Indum.*Interdũ æque.* Vt *uir eſt doctus iuxta ac bonus*
Pli.*Iuxta diebus noctibuſq; tacitus labitur mũdus.*Idẽ Iuxta
In Italiæ *partibus quibuſdã iuxta hyeme & æſtate ful
gurat.Salluſt.Hyemen atq; æſtatem iuxta pati.Idem,*
Nunc *uerò quo loco res noſtræ ſint,iuxta mecum om
nes intelligitis.Mirum ni apud* Poëtas *ſignificat certe* Mirum ni.
*uel nimirum.*Teren. *in Eunucho : Mirum ni ego me
turpiter hodie hic dabo, cum meo decrepito hoc* Eu=
nucho . Idem : *Mirum ni hanc dicit, huic quæ data
eſt dono .* Modo *pro ſi .* Vergilius. *Primus ego in* Modo
*patriam mecum, modo uita ſuperſit, Aonio rediens
deducam uertice muſas .* Næ *adfirmandi aduerbium* Næ
*eſt, idem ſignificans quod certe.*Terent. Næ *ille haud
ſcit hoc paulum lucri, quantum ei damni adportet.*
Idem : Næ *ille haud ſcit, quàm mihi nunc ſurdo nar=
ret fabulã.*Idem : Næ *iſte haud mecum ſentit.*Idẽ:Næ
*illiuſmodi iam nobis magna ciuium penuria eſt.*Idem
Mihi *ſi unquam filius erit, næ ille facillime utetur
patre.* Idem : Næ *ego homo ſum infelix .* Idem :
Næ *ego fortunatus homo ſum.* Idem : *Faciunt næ in=*

 telligendo

telligẽdo,ut nihil intelligãt. Plau. *Næ tibi herde haud longe eſt os ab infortunio.* Sall. *Næ iſta uobis manſuetudo atq; miſericordia,ſi illi arma ceperint,in miſeriam conuertetur.* Nedum *idem quod non modo,non ſolum*

Nedum *non tantum,ſed aliam in contextu ſeriem habet.* Nã *in oratione adfirantiua id quod maius eſt, præponitur.* Vt *talentum tibi darem,nedum aureum.* Vel *duobus uerbis: ſanguinem pro te funderem, nedum pecuniam darem: hoc eſt,commutatis partibus orationis non modo pecuniam tibi darem,uerum etiam ſanguinem pro te funderem.* In *oratione negatiua præponitur id,quod minus eſt.* Aureum *tibi nõ darem,nedum talentum.* Vel *duobus uerbis:* Pecuniam *non darem, nedum ſanguinem pro te funderem: id eſt,non ſolum pro te ſanguinem non funderem, ſed ne pecuniam quidem darem.* Ni *ſubiunctiuo iungitur.* Teren. *Ni metuã*

Ni *patrem.* Niſi *quoties in principio ſententiæ ponitur,*

Niſi *uerbum principale indicatiui modi poſtulat.* Plautus: Niſi *annuus penus mihi datur,non ſubſiſtam.* In *medio orationis uerbum minus principale habet,nunc ſubiunctiui,nunc indicatiui modi.* Vt *uapulabis, niſi ſtudes, uel niſi ſtudeas.* Non,*nunquam adiungitur impera-*

Non *tiuo, niſi in compoſitione, ut noli: alijs modis ſæpiſſime.* Optatiuo: Vergilius: Non *illa quiſquam me nocte per altum* Ire, *neque à terra moneat conuellere*

funem

finem. Subiunctiuo: Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq; centum, Ferrea uox omnes ſcelerum compren dere formas, Omnia pœnarū percurrere nomina poſſim. Alia ſatis nota ſunt, non ſcribis, ſcio te non ſcribere, ſeu non ſcripſiſſe. Pro hoc aduerbio aliquādo po nuntur nihil et nullus. Terentius: Nihil circuitiōe uſus es. Idem: Nihil me fallis. Idem: Memini, tametſi nul lus moneas. Num aliâs indicatiuum, aliâs ſubiunctiuum habet. Num ego te ſpoliaui? Viſe num redierit Num Terentius: Num immemor es diſcipuli? Idem: Num ſolus ille dona dat? Quintilianus: Num tamen ille totum in uno diem conſumpturus eſt? O, aliquando no O tat admirationem. Vergilius: O fortunatos nimium bona ſi ſua norint Agricolas. Quandoq; indignationem: ut, O ſceleſtum hominē. Nonnūquam deſideriū: ut: O mihi tam longe maneat pars ultima uitæ. Interdum exclamantis eſt, O fortunati quorum iam mœnia ſurgunt. Ob ſignificat aliquando ante, uel contra. Ob Plautus in Milite: Nunc demum experior ob oculos calignem prius mihi obtigiſſe. Idem in Truculento: Irata eſt, quia ſcortum ob oculos abduxerit. Cicero de finibus bonorum & malorum: Cuius incola Sophocles ab oculos uerſabatur. Titus Liuius ab urbe cōdita: Fœda mors ob oculos erat. Obuiam datiuum Obuiam poſtulat. Terentius: Hic fit mihi obuiam. Idem Curre

pueris obuiam. Idem: *Notus mihi quidam obuiã uenit.* Obuiam Idẽ. *Nihil eſt quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam.* *Salluſtius*: *Sæpe obuiam eundo periculis.* Idem: *Obuiam ire factionis potentiæ.* Penes ſig Penes *nificat apud. Sed uſurpatur frequẽtius in his quæ ſpectant ad dominium, laudem uel uituperium, cõmodum aut incõmodum.* Varro, *Seruorũ cura penes dominos ſit.* Liuius, Vt *penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent.* Per, *primo refertur ad locum & tem* Per *pus, ut per forũ.* Plinius: *Per ſeptem dies ſidus crinitũ apparuit.* Idem, *Aeſtate arcus per meridiem nõ cernũtur.* Iterum, *Per hyemem cadere niues non grandines* Secundo, *iurandi eſt particula, ut, per* Iouem. Tertio *obteſtantis.* Vergilius, *Per connubia noſtra, per incertos* Hymeneos. *Quarto abnegantis in compoſitione, ut periurus, perfidus, qui iuſiurandum fidemq́; non ſeruat.* *Quinto, ſignificat uſq; ad finem.* Inde *perlegere, perferre.* *Sexto, ualde, ut perpulchre, perbelle. Septimo, nimis, aut uehementer, quo modo in partem peiorem accipitur, pertinax, id eſt, nimis tenax.* Aliquan*do pro præter uſurpatur, Salluſtius,* Neque eos pudet, *aut pœnitet, ſed incedunt per ora ueſtra magnifice.* Per, *ſyllabica adiectio ſignificat per tempus.* Vt *pauliſper, aliquantiſper, parumper, tantiſper, pro paulum, aliquantum, parum, tantum temporis.*

Perinde

Perinde ſignificat tria: ita, ſimul, multum. Ita, ſequente ac uel acſi: ut, Fac perinde acſi res tua eßet: faueo rei tuæ perinde ac meæ. Simul, Plinius Iunior: Funus Rufi clarißimi & perinde felicißimi. Multum, Sueto. quare aduentus eius non perinde gratus fuit. Porrò ſignificat cæterum uel autem, & nouo ac maioris cuiuſdam ſermonis initio conuenit. Cic. Quid ſit porrò animus. Idē pro Milone, quid porrò quærendum eſt, factū ne ſit? At conſtat. Quintil. Porrò qui confeßum defendit, non abſolutionem ſceleris petit, ſed licentiam. Plinius Iunior: Igitur cogendus fuiſti, cogi porrò non poteras niſi periculo patriæ. Interdū pro certe accipitur, Cic. Nihil porrò tam inhumanū, tam immane, tam ferum quàm commitere, ut beneficio non dicam indignus, ſed uictus eſſe uideare. Quandoque eſt dictio expletiua. Terentius in prologo Andriæ: Dehinc ut quieſcant porrò moneo. Præ aliquando comparationem quandam inducit, ut præ nobis beatus uideris, id eſt, plus nobis. Terent. Ego illum contempſi præ me. Aliquando ſignificat propter. Terent. Miſera præ amore excluſit hinc foras, Cicero, Nec loqui præ mœrore potuit Idem pro Milone, Neq; enim eum præ lachrymis loquoßum. Hæc præpoſitio tam cōpoſita, quàm ſeparata ſemper diphthongon habet. Pridie ſignificat præcedenti die tam in futuro tempore, quàm præterito.

Perinde

Porrò

Præ

Pridie

Pridie quàm redeas in patriã ſacrificium facito. Pro

Pro aliquando rationem uel proportionem quandam indicat rei, cui præponitur. Salluſtius: Cohortes pro numero militum complet. Idem: Hisq; permiſſum eſt, uti pro tempore atq; periculo exercitum compararẽt, id eſt, pro ratione temporis & periculi. Idem: Tametſi longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benigne reſpondit. Quintus Curtius: Conſedit deinde in regia ſella multo excelſiore, quàm pro habitu corporis, hoc eſt, quàm pro ratione uel proportione corporis.

Prout Idem penè ſignificat prout. Quintil. lib. 1 Eadem litera alium atq; alium intellectum, prout correpta uel producta eſt, facit. Plin. Varietates colorum in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet aut uincatur. Quintus Curtius: Omnia planctu tumultuq; prout cuiq; fortuna erat, caſtra repleuerant.

Quàm Quàm aliquando ſignificat quantum, Cice. Quàm moroſi ſunt qui amant, ex hoc potes intelligere. Quint. Si tantopere efflagitantur, quàm tu adfirmas, permittamus uela uentis. Interdum pro ualde accipitur, ſed tum gaudet ſuperlatiuo. Quintil. Nato filio pater ſpem de illo primum quàm optimam capiat. Teren. Obſecro te, quàm primum hoc me libera metu. Idem: Fac quàm primũ hæc audiat frater. Idem: Reſpondeat mihi, ut quid agam, quàm primum ſciam. Cicero in epiſtolis:

Cura

Cura igitur ut quàm primum uenias. Idem Cœlio: Gratiſsimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quàm primum ueneris. Idem: Ipſe operam dabo, ut te quàm primum uideam. Idem Seruio Sulpitio: Te uidere quàm primum cupio. Quandoque pro poſt quàm uſurpatur Quintus Curtius, Tyrus ſeptimo menſe, quàm oppugnari cœpta erat, capta eſt. Sæpenumero ſubauditur. Cicer. Tecum plus anno uixit. Teren. Plus millies iam audiui. Idem, Plus quingentos colaphos infregit mihi.

Quando

Quando interdum pro ſiquidem uel quoniam ponitur & ſic eſt coniunctio cauſalis. Verg. Hic tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet. Idem, His ſe, quando ultima cernunt, Extrema iam in morte parant defendere telis. Terent. Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus. Idem: Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam. Idem in Adelphis, Poſtremò quando conſcia ſum à me culpam hanc eſſe procul. Quintil. Quando igitur orator eſt uir bonus, mores ante omnia erunt excolendi.

Quandoquidem

Pro eodem accipitur quandoquidem. Terentius, Deos quæſo ut ſit ſuperſtes, quãdoquidem ipſe eſt ingenio bono.

Quaſi

Quaſi idem eſt quod tanquam, aut uelut. Plin. Quaſi uerò menſuram ullius rei poſſit agere, qui ſui neſciat. Terent. In commune ut conſulas, quaſi illa tua ſit, Pamphiliq́; ego ſim pater. Idem. Iam nunc times, quaſi nunquam adfueris. Idem,

ſtam. Idem pro Luc. Flacco. Si non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet. Interdum pro ſed accipitur. Cicer. pro Milone, Quid porrò quærendum eſt? Factum ne ſit? At conſtat. Aliquando execrantis eſt particula. Terent. At tibi dij dignum factis exitium dent. Quandoq; optantis. Plau. At tibi dij omnes bene faciant.

Cedo Cedo aduerbium pro dic, aliquando pro dicite poni ſolet. Cicer. de ſeneċtute: Cedo qui ueſtram rempublicam tantam amiſiſtis & tam cito?

Certe Certe quando ſequitur ſcio, mutat e in o, ut certo ſcio. Terent. dixit: Atq; certo comperi.

Ceu Ceu. Pli. Stellæ antennis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu uocali quodam ſono inſiſtunt.

Circiter Circiter. Pli. Vnde circiter ducentis milibus ſiſtat. Idem, Olympiade circiter quadrageſima ſecunda. Sall. Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis inſtructa.

Circũcirca Circumcirca. Seruius Sulpitius Ciceroni: Ex Aſia rediens cœpi regiones circumcirca proſpicere.

Contra Contra Verg. Carthago Italiam contra. Quintil. Nam contra plures reperias, & faciles in excogitando, & ad diſcendum promptos. Idem lib. primo: In quibus patrium pro poſſeſsiuo dicitur, aut contra. Salluſtius. Eorum fortia facta memorando, clariores ſeſe putant, qđ contra eſt.

Coram Corã. Terentius: Ah uereor corã in os te laudare amplius. Idem: Non imperabat coram quid facto

opus

opus eſſet. Cum. Terent. Dignus es cum tua religione odio. De pro propter. Cicer. His de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti. Pli. Hyeme & æſtate rara fulmina contrarijs de cauſis. Idem. Varijs de cauſis. Idem. Contrarijs de cauſis. Teren. Ecquid nos amas de fidicina iſtac? Cicero pro M. Marcello: Nam lætari omnes, nõ ut de unius ſolum, ſed ut de communi omniũ ſalute ſentio. Demum aliquando ſignificat tandem. Terent. Nũc demum uenis? Idem: Nunc demum intelligo. Interdum prorſus, quando præcedit is, ea, id, uel ita. Cicero in Salluſt. Ea demum magna uoluptas eſt, parem uerbis uitam agere. Idem: Quaſi iniuriam facere, id demum ſit imperio uti. Terent. Id demum iuuat, ſi quem æquum eſt bene facere, is facit. Quintil. Id demum bonum eſt, quo nemo male poteſt uti. Idem: Ita demum mihi ſatisfacies, ſi apud patrem fuiſti. Idem: Ne ita demum uitiũ credat eſſe puer, ſi pro alia parte ponatur alia. Idem: Ita demum ſtudere liberos ſuos, ſi quàm frequentiſsime declamauerint, credunt. Verg. Sic demum ſocios conſumpta nocte reuiſo. Denuo idem eſt quod iterum, quaſi de nouo. Terent. Metuo ne denuo hinc aliquò extrudar. Diu nihil aliud ſignificat, quàm per longum tempus, ut diu nauigaui, Non diu receſsi aut dudum dicendum. Aduerbio dum ſæpenumero iungitur moror ſeu expecto. Plautus, Ne expectetis, dum rede/

Cum

De

Demum.

Demum.

Denuo

Diu.

*Quint. Dandum aliquid comœdo quoq;, eatenus qua
pronunciandi ſcientiam deſiderat.* Ecce *nominatiuum* Ecce
habet. Quare apud Terentium *in* Eunucho *legẽdum
eſt*: Ecce *autem alter, neſcio quid de amore loquitur,
non alterum.* Raro *accuſatiuum, ut ſemel apud Plautũ*
Opus *né erit tibi aduocato triſti, iracundo? ecce me.*
Eccum *& ellum non per ecce eum & ecce illum, auto* Eccum, &
re Valla*, interpretamur: ſed per ecce hic, & ecce il=* ellum.
*lic. Vt eccum aut ellum Parmenonem, ecce hic uel il=
lic* Parmeno*, ſeu Parmenonem.* En *nominatiuum pa=
riter & accuſatiuum deſiderat tum indicando, tũ ex-* En.
probrando. Indicando, Verg. En *Priamus.* Expro-
brando: En *agros, & quam bello Troiane petiſti
Heſperiam metire iacens. Seneca in* Agamemnone:
En *Paridis hoſtem.* Oratores *ſæpius, exprobran
do, & ſæpius per nominatiuum.* Quintil. En *im=
probitas.* Cicer. En *crimen, en cauſa, cur regem fu=
gitiuus, dominum ſeruus accuſet. Sine cauſu.* Vergil.
En *ipſe capellas protenus æger ago.* Eò *pro ideo.* Eò.
Cic. *in* Partitionibus: Nec *eò dicuntur ſine arte, quòd
ita ſunt, ſed quod ea non parit oratoris ars.* Teren.
Quæſo *inquam Strato, eò ne es ferox, quia habes im=
perium in belluas?* Saluſt. Quia *uos cognoui fortes,
eò animus auſus eſt pulcherrimum facinus incipere.*
Eouſq;. Quintil. Neque *inficiabor aliquem ex ijs, qui* Eouſq;.

Grammaticen

nium quæſtum, quàm ſummam eruditionem. Quintil. Sunt clari quoq; hodie autores. Iam quandoq; pro tūc accipitur Quintil. Quod ſi ſatis prudenter ea uiderint, iam prope cōſummata fuerit præcipientis opera. Idem: Chryſippus quamuis nutricibus trienniū dederit, tamen ab illis quoq; iam formandam quàm optimis inſtitutis mentem infantium iudicat. Ouidius in epiſt. Phyllidos: At ſi noſtra tuo ſpumeſcant æquora remo, Iam mihi, iam dicar conſuluiſſe meis. Verg. Iamq; iugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ, Ducebatq; diem. Idem: Iamq; ferè mediā cœli nox humida metā Contigerat. Idem: Depreſſo incipiat iam tunc mihi taurus aratro Ingemere. Aliquando pro nunc. Idem, Iamq; hos curſu, iam præterit illos. Teren. Ego iam proſpiciam mihi. Interdum pro præterea. Verg. Iam maris immenſi prolem, & genus omne natātū. Iam uarias pelagi uolucres. Iam iam ſignificat mox uel repente, ut iamiam aderit, ſimilis iamiam morituro. Ibi pro tunc. Teren. Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te trās feret omnem. Imò aduerbium eligendi eſt, ſignificatq; quin potius. Varro, Non humanitas, imò ſæuitia eſt lædere innocentem. Pli. Nihil addiſci noua inquiſitiōe, imò ne ueterum quidem inuenta perdiſci. Indidem aduerbium compoſitum ab inde & idem ſignificat ex eo dem loco, uel ex eadem re ſeu cauſa. Vt indidem exi-

Iam

Iamiam

Ibi

Imò

Indidem

ſtit auaritia. Gellius, Oritur Sol non indidem ſemper.

Inſtar. Inſtar proprie ad magnitudinem ſignificat, licet nonnunquam ſimilitudini attribuatur. Vergilius, Ductores Danaum tot iam labentibus annis, Inſtar montis equũ diuina Palladis arte Aedificant. Marſilius in cõuiuium Platonis, Agatho amorẽ hominum inſtar formoſum pingit. Inſtar quandoq; non ad ſimilitudinem, ſed ſimilitudinem ſignificat. Ouid. in epiſt. Vnũ in me ſcelus eſt, quod te ſcelerate recepi, Sed ſcelus hoc meriti pondus, & inſtar habet.

Interea Interea idem quod intra illud tempus. Teren, Tu hic nos dum eximus interea opperibere. Idem, Ego uirum interea opperibor. Idẽ Cenſen' me poſſe perpeti ne redeam interea? Idem, Interea mulier quædam abhinc triennium. Idem, Interea dum hæ ſileſcũt turbæ, edormiſcam hoc uilli. Idem

Interim ſignificat interim. Terent. Tu cum illa te intus oblecta interim. Idẽ, Interim dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obuiam uenit.

Inuniuerſũ In uniuerſum eſt, quod uulgus dicit in genere. Quint. In uniuerſum autẽ, ſi ſit neceſſe duram potius, atq; aſperam cõpoſitionem malim eſſe quàm effœminatam, et eneruem. Idem, Verum antequàm de ſingulis loquar, pauca in uniuerſum de uarietate opinionũ dicenda ſunt.

Itaq; Itaq; quũ in media ſyllaba tonum habet, ſignificat et ita uolo, itaq; poſtulo ut fiat Chreme. Cice. pro Deiotaro: At eodẽ te, quũ cœnauiſſes,

uiſſes, rediturũ dixeras, itaq; feciſti. Quãdo aũt in antepenultima tonus eſt, ergo uel igitur. Vt, itaq; tu uel tu itaq; da operã, uti cõualeſcas. Quin. Nõ longe itaq; Latina ſubſequi debent, et cito pariter ire. Iuxta quãdoq; ſignificat ad. Pli. Duo ſunt montes iuxta flumen Indum. Interdũ æque. Vt uir eſt doctus iuxta ac bonus Pli. Iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mũdus. Idẽ In Italiæ partibus quibuſdã iuxta hyeme & æſtate fulgurat. Salluſt. Hyemem atq; æſtatem iuxta pati. Idem, Nunc uerò quo loco res noſtræ ſint, iuxta mecum omnes intelligitis. Mirum ni apud Poëtas ſignificat certe uel nimirum. Teren. in Eunucho: Mirum ni ego me turpiter hodie hic dabo, cum meo decrepito hoc Eunucho. Idem: Mirum ni hanc dicit, huic quæ data eſt dono. Modo pro ſi. Vergilius. Primus ego in patriam mecum, modo uita ſuperſit, Aonio rediens deducam uertice muſas. Næ adfirmandi aduerbium eſt, idem ſignificans quod certe. Terent. Næ ille haud ſcit hoc paulum lucri, quantum ei damni adportet. Idem: Næ ille haud ſcit, quàm mihi nunc ſurdo narret fabulã. Idem: Næ iſte haud mecum ſentit. Idẽ: Næ illiuſmodi iam nobis magna ciuium penuria eſt. Idem Mihi ſi unquam filius erit, næ ille facillime utetur patre. Idem: Næ ego homo ſum infelix. Idem: Næ ego fortunatus homo ſum. Idem: Faciunt næ intelligendo

Iuxta

Mirum ni.

Modo

Næ

telligēdo,ut nihil intelligāt. Plau. *Næ tibi herde haud longe eſt os ab infortunio.* Sall. *Næ iſta uobis manſuetu do atq; miſericordia,ſi illi arma ceperint,in miſeriam conuertetur.* Nedum *idem quod non modo,non ſolum*

Nedum *non tantum,ſed aliam in contextu ſeriem habet.Nā in oratione adfirantiua id quod maius eſt, præponi- tur.* Vt *talentum tibi darem,nedum aureum.* Vel *duo bus uerbis: ſanguinem pro te funderem, nedum pecu niam darem: hoc eſt,commutatis partibus orationis non modo pecuniam tibi darem,uerum etiam ſangui- nem pro te funderem.* In *oratione negatiua præponi- tur id,quod minus eſt.* Aureum *tibi nō darem,nedum talentum.* Vel *duobus uerbis*: Pecuniam *non darem, nedum ſanguinem pro te funderem: id eſt,non ſolum pro te ſanguinem non funderem, ſed ne pecuniam qui dem darem.* Ni *ſubiunctiuo iungitur.* Teren. *Ni nietuā*

Ni *patrem.* Niſi *quoties in principio ſententiæ ponitur,*

Niſi *uerbum principale indicatiui modi poſtulat.* Plautus: Niſi *annuus penus mihi datur,non ſubſiſtam.* In *medio orationis uerbum minus principale habet,nunc ſubiun ctiui,nunc indicatiui modi.* Vt *uapulabis, niſi ſtudes, uel niſi ſtudeas.* Non,*nunquam adiungitur impera-*

Non *tiuo, niſi in compoſitione, ut noli: alijs modis ſæpiſ- ſime.* Optatiuo: Vergilius: Non *illa quiſquam me nocte per altum* Ire, *neque à terra moneat conuellere funem*

funem. Subiunctiuo : Non *mihi ſi linguæ centum ſint, oraq́; centum, Ferrea uox omnes ſcelerum compren dere formas, Omnia pœnarũ percurrere nomina poſſim. Alia ſatis nota ſunt, non ſcribis, ſcio te non ſcribere, ſeu non ſcripſiſſe.* Pro hoc *aduerbio aliquãdo po nuntur nihil et nullus.* Terentius: Nihil *circuitiõe uſus es.* Idem : Nihil *me fallis.* Idem : Memini, *tametſi nul lus moneas.* Num *aliâs indicatiuum, aliâs ſubiunctiuum habet.* Num ego *te ſpoliaui? Viſe num redierit* Terentius : Num *immemor es diſcipuli?* Idem: Num *ſolus ille dona dat?* Quintilianus : Num *tamen ille to tum in uno diem conſumpturus eſt?* O, *aliquando no tat admirationem.* Vergilius : O *fortunatos nimium bona ſi ſua norint* Agricolas. *Quandoq́; indignationem : ut,* O *ſceleſtum hominẽ.* Nonnũquam *deſideriũ: ut* : O *mihi tam longe maneat pars ultima uitæ.* Inter*dum exclamantis eſt,* O *fortunati quorum iam mœnia ſurgunt.* Ob *ſignificat aliquando ante, uel contra.* Plautus *in Milite* : Nunc *demum experior ob oculos calignem prius mihi obtigiſſe.* Idem *in Truculento* : Irata *eſt, quia ſcortum ob oculos abduxerit.* Cicero *de finibus bonorum & malorum* : *Cuius incola So phocles ab oculos uerſabatur.* Titus Liuius *ab urbe cõ dita* : *Fœda mors ob oculos erat.* Obuiam *datiuum poſtulat.* Terentius : Hic *fit mihi obuiam.* Idem Curre

Num

O

Ob

Obuiam

 pueris

pueris obuiam. Idem: *Notus mihi quidam obuiã uenit.* Idẽ. *Nihil eſt quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam.* Salluſtius: *Sæpe obuiam eundo periculis.* Idem: *Obuiam ire factionis potentiæ.* Penes ſignificat *apud.* Sed uſurpatur frequẽtius in his quæ ſpectant ad dominium, laudem uel uituperium, cõmodum aut incõmodum. Varro, *Seruorũ cura penes dominos ſit.* Liuius, *Vt penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent.* Per, primo refertur ad locum & tempus, ut *per forũ.* Plinius: *Per ſeptem dies ſidus crinitũ apparuit.* Idem, *Aeſtate arcus per meridiem nõ cernũtur.* Iterum, *Per hyemem cadere niues non grandines* Secundo, iurandi eſt particula, ut, *per Iouem.* Tertio obteſtantis. Vergilius, *Per connubia noſtra, per incertos Hymeneos.* Quarto abnegantis in compoſitione, ut periurus, perfidus, qui iuſiurandum fidemq; non ſeruat. Quinto, ſignificat uſq; ad finem. Inde perlegere, perferre. Sexto, ualde, ut perpulchre, perbelle. Septimo, nimis, aut uehementer, quo modo in partem peiorem accipitur, pertinax, id eſt, nimis tenax. Aliquando pro præter uſurpatur, Salluſtius, *Neque eos pudet, aut pœnitet, ſed incedunt per ora ueſtra magnifice.* Per, ſyllabica adiectio ſignificat per tempus. Vt pauliſper, aliquantiſper, parumper, tantiſper, pro paulum, aliquantum, parum, tantum temporis.

Obuiam

Penes

Per

Perinde

Perinde ſignificat tria: ita, ſimul, multum. Ita, ſequente ac uel acſi: ut, Fac perinde acſi res tua eſſet: faueo rei tuæ perinde ac meæ. Simul, Plinius Iunior: Funus Rufi clariſſimi & perinde feliciſſimi. Multum, Sueto. quare aduentus eius non perinde gratus fuit. Porrò ſignificat cæterum uel autem, & nouo ac maioris cuiuſdam ſermonis initio conuenit. Cic. Quid ſit porrò animus. Idē pro Milone, quid porrò quærendum eſt, factū ne ſit? At conſtat. Quintil. Porrò qui confeſſum defendit, non abſolutionem ſceleris petit, ſed licentiam. Plinius Iunior: Igitur cogendus fuiſti, cogi porrò non poteras niſi periculo patriæ. Interdū pro certe accipitur, Cic. Nihil porrò tam inhumanū, tam immane, tam ferum quàm commitere, ut beneficio non dicam indignus, ſed uictus eſſe uideare. Quandoque eſt dictio expletiua. Terentius in prologo Andriæ: Dehinc ut quieſcant porrò moneo. Præ aliquando comparationem quandam inducit, ut præ nobis beatus uideris, id eſt, plus nobis. Terent. Ego illum contempſi præ me. Aliquando ſignificat propter. Terent. Miſera præ amore excluſit hinc foras, Cicero, Nec loqui præ mœrore potuit Idem pro Milone, Neq; enim eum præ lachrymis loqui poſſum. Hæc præpoſitio tam cōpoſita, quàm ſeparata ſemper diphthongon habet. Pridie ſignificat præcedenti die tam in futuro tempore, quàm præterito.

Perinde

Porrò

Præ

Pridie

Pridie quàm redeas in patriã ſacrificium facito. Pro

Pro aliquando rationem uel proportionem quandam indicat rei, cui præponitur. Salluſtius: Cohortes pro numero militum complet. Idem: Hisq; permiſſum eſt, uti pro tempore atq; periculo exercitum compararẽt, id eſt, pro ratione temporis & periculi. Idem: Tametſi longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benigne reſpondit. Quintus Curtius: Conſedit deinde in regia ſella multo excelſiore, quàm pro habitu corporis, hoc eſt, quàm pro ratione uel proportione corporis.

Prout Idem penè ſignificat prout. Quintil. lib. 1 Eadem litera alium atq; alium intellectum, prout correpta uel producta eſt, facit. Plin. Varietates colorum in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet aut uincatur. Quintus Curtius: Omnia planctu tumultuq; pro ut cuiq; fortuna erat, caſtra repleuerant. Quàm aliquando

Quàm ſignificat quantum, Cice. Quàm moroſi ſunt qui amant, ex hoc potes intelligere. Quint. Si tantopere efflagitantur, quàm tu adfirmas, permittamus uela uentis. Interdum pro ualde accipitur, ſed tum gaudet ſuperlatiuo. Quintil. Nato filio pater ſpem de illo primum quàm optimam capiat. Teren. Obſecro te, quàm primum hoc me libera metu. Idem: Fac quàm primũ hæc audiat frater. Idem: Reſpondeat mihi, ut quid agam, quàm primum ſciam. Cicero in epiſtolis:

Cura

Cura igitur ut quàm primum uenias. Idem Cœlio: *Gratiſsimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quàm primum ueneris.* Idem: *Ipſe operam dabo, ut te quàm primum uideam.* Idem Seruio Sulpitio: *Te uidere quàm primum cupio.* Quandoque pro *poſt quàm* uſurpatur Quintus Curtius, *Tyrus ſeptimo menſe, quàm oppugnari cœpta erat, capta eſt.* Sæpenumero ſubauditur. Cicer. *Tecum plus anno uixit.* Teren. *Plus millies iam audiui.* Idem, *Plus quingentos colaphos infregit mihi.* Quando interdum pro *ſiquidem* uel *quoniam* ponitur & ſic eſt coniunctio cauſalis. Verg. *Hic tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet.* Idem, *His ſe, quando ultima cernunt, Extrema iam in morte parant defendere telis.* Terent. *Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus.* Idem: *Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam.* Idem in Adelphis, *Poſtremò quando conſcia ſum à me culpam hanc eſſe procul.* Quintil. *Quando igitur orator eſt uir bonus, mores ante omnia erunt excolendi.* Pro eodem accipitur *quandoquidem.* Terentius, *Deos quæſo ut ſit ſuperſtes, quandoquidem ipſe eſt ingenio bono.* Quaſi idem eſt quod *tanquam*, aut *uelut.* Plin. *Quaſi uerò menſuram ullius rei poſsit agere, qui ſui neſciat.* Terent. *In commune ut conſulas, quaſi illa tua ſit, Pamphiliq; ego ſim pater.* Idem. *Iam nunc times, quaſi nunquam adfueris.* Idem,

Quando

Quandoquidem

Quaſi

Iſthæc cõmemoratio, quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij. Quint. Quum uox quaſi in receſſu oris audi

Quin tur. Quin ſignificat aliquãdo cur nõ. Vt quin ad me ue nis? Cicero pro Rabirio: Quin cõpeſcitis iſtam uocẽ indicẽ ſtultitiæ, teſtem prauitatis? Verg. Quin tu aliquid ſaltem potius quorũ indiget uſus, Viminibus molliq; paras dextere iunco? Terent. Quid ſtas lapis, quin accipis? Nonnunquam age. Terentius: Quin tu uno uerbo dic, quid eſt, quod me uelis. Idem: Quin dic quid eſt, id eſt, age dic. Plautus: Quin tu eloquere quid faciemus, hoc eſt, age eloquere. Interdum et uel atq; etiã Quint. Quin Cicero quoq; idem teſtari uidetur, quum dicit, cauſas Cæſar egi multas. Verg. Quin aſpera Iuno, quæ mare nunc terraſq; metu cœlumq; fatigat, Conſilia in melius referet. Quandoq;, quod. Terentius: Non dubium eſt, quin uxorẽ nolit filius. Iterum: Haud dubiũ eſt, ſi nolit quin eum poßim cogere. Sæpe quòd non uel qui non. Nullus eſt quin te amet. Cicero: Neq; quiſquam eſt, quin ſacietate iam defeſſus ſit. Terentius: Quàm ioco rem uoluiſti à me, tandem quin perfeceris? hoc eſt, quàm non. Idem: Nunquam ad te uenio, quin diſcedam ſapientior. Idem: Nunquam unum intermit-

Quoad tit diem, quin ſemper ueniat. Quoad, pro quamdiu indicatiuis & ſubiunctiuis iungitur. Terentius: Quid ſenem quoad expectatis ueſtrum? Cicero: Vt

quoad

quoad poſſem & liceret, ab eius latere nunquam diſcederem. Pro donec ſubiunctiuis. Plancus Ciceroni: Omniaq; integra ſeruem dabo operam, quoad exercitus huc mittatis.

Quod aliquando in principio oratio ponitur nihil ſignificans. Quintilianus: Quòd ſi ſatis prudenter ea uiderint, iam propè conſummata fuerit præcipientis opera. Verg. Quòd ſi tantus amor menti, ſi tanta cupido eſt, Accipe quæ peragenda prius. Quoniam idem quod quia, quippe, etenim. Cicero Appio: Idq; me, quoniam tu ita uis, puto non inuita Minerua eſſe facturum. Sæpe cauſam præponit toti orationi. Vt quoniam una eſſe quoties libet non licet, cura frequentius ad me ſcribas. Cicero: Quoniam utriuſque conſilij cauſam Patres Conſcripti probatam uobis eſſe confido, priuſquam de repub. dicere incipio, pauca loquar de heſterna M. Antonij iniuria. Hoc loco non licet ponere quippe, niſi inuerſa oratione: Prius quàm de rep. dicere incipio P.C. pauca loquar de heſter ſterna M. Antonij iniuria. Quippe probatã uobis eſſe confido cauſam utriuſq; conſilij. Idẽ in Partitionibus: Quoniã unde inueniantur quæ ad fidem pertinent, habeo, quemadmodum in dicendo ſingula tractentur, expecto. Cicero nũquam quoties poſuit niſi adiuncto toties, poſteriores illo ſæpenumero quoties pro quando uſurparunt.

Quod

Quoniam

Quoties

Quum uſurparunt. Quum pro quando aliâs indicatiuum ha-
bet, aliâs ſubiunctiuum. Vt quum dico, quum dice-
bam, quum dixi, quum dicerem, Cicero, Nonnihil me
conſolatur, quum recordor, quanta me complecteris
Sanè beneuolentia. Quemadmodum ſanus pro ualidus acci
pitur, ita ſanè, pro ualde, quidē, aut certe. Gellius, Po-
Scilicet terit ſanê ita dici. Scilicet idem eſt, quod certe. Ouidi-
us, Scilicet interdum miſcentur triſtia lætis. Salluſt.
Quod ſi tecum patria atq; parentes poſſent loqui, ſci-
licet hæc tibi dicerent. Idem, Sed ubi formido menti-
bus deceſſit, ſcilicet ea, quæ ſecundæ res amant, laſciuia
atq; ſuperbia inceſſere. Idem, Sin ea contemnit, ſcilicet
æſtimabitis, qualis illa pax aut deditio ſit. Terent. Sci
Secundum licet faciendum eſt, quod uis. Secundum ſignificat
aliquando iuxta. Seruius Sulpitius Ciceroni, Marcel-
lum duo uulnera accepiſſe, unum in ſtomacho, alterum
in capite ſecundum aurem. Quandoq; poſt, Cicero.
Proxime & ſecundum deos homines hominibus maxi
me utiles eſſe poſſuut. Interdum pro. Fabius, Ordi-
nem dicendi ſecūdum uires ingenij dabant, hoc eſt, pro
Si uiribus ingenij. Si coniunctio cauſalis eſt. Vt ſi ſol ori
tur, dies eſt. Ponitur interdum pro ſiquidem, uel quia.
Verg. Veſtro ſi munere tellus Chaoniam pingui glan
Simul dem mutauit ariſta. Simul geminatum idem eſt quod
tum. Quintil. in præfatione, Pluſquam imponebatur

oneris

oneris ſponte ſuſcepi, ſimul ut pleniori obſequio deme rerer amãtiſsimos mei, ſimul ne uulgarem uiam ingreſ ſus alienis demum ueſtigijs inſiſterem. T. Liuius: Au= dita clades ſimul pauorem, ſimul luctum ingentem fecit

Sin ſignificat ſed ſi, Salluſt. Ego regnum uobis trado firmum, ſi boni eritis: ſin mali, imbecillum. Terent. Si illũ relinquo, eius uitæ timeo: ſin opitulor, huius minas Vix unquam ponitur, niſi præcedente ſi. Sin

Siquidem una uox idem eſt, quod quoniam. Quintil. Nec minus er= ror eorum nocet moribus: ſiquidem Leonides Alexan dri pædagogus quibuſdam eum uitijs imbuit, quæ ro= buſtum quoq; & maximum regem ſunt proſequuta. Apud Terentium: Si quidem me amaret, tum iſtuc ꝓ= deſſet Gnato, item, Occidi: ſi quid uera prædicas, & Actum eſt, ſi quidem ſi hæc uera prædicat, dua= bus dictionibus ſcribenda ſunt. Siquidem

Super ſæpenumero po nitur pro de. Verg. Multa ſuper Priamo rogitans, ſu per Hectore multa. Cicer. Attico: Hac ſuper re ſcribã ad te. Idem: Hac ſuper re ſcripſi ad te. Tacitus, Mul= tus ea ſuper re uariuſq; rumor. Super

Tandem ſignificat po= ſtremum. Verg. Iam tandem Italiæ fugientis prendi = mus oras. Teren. Ah uix tandem ſenſi ſtolidus. Per in terrogationem habet urgens quiddam & accelerans. Cicero, Quouſq; tandem abutere Catilina patientia no ſtra? Liuius, Quouſq; tandem ignorabimus uires no= ſtras? Tanquam

poribus. Locis, ut úſque ad Numantiã, *uſq; ad flumen uſque in flumen*. Terent. Ex *Aethiopia eſt uſq; hæc*, Plautus in Rudente: Longe *uſq; à campis ultimis*. Idẽ *in* Perſa: *Quas tu attuliſti mihi ab hero meo uſque è* Perſia. Cice. Pro A. Cluentio: *Comperi mulierẽ quan dam uſq; à mari ſupero* Romam *proficiſci cum magno comitatu*. Temporibus, *ut uſq; ad quintam horam, uſq; ſub obſcurum noctis*. Verg. *Sub ipſum Arcturũ tenui ſat erit ſuſpendere ſulco, ubi uſq; ſubauditur*. Quintil. *Cuius diſciplinæ uſus in noſtram uſq; ætatem deſcendit*. *Et cum ablatiuo, à prandio uſq;, à pueritia uſq; honeſtiſſime uixit*. Terent. in Adelph: V*ſque à pueris curaui ambos ſedulo*. Idem in Heau. *Mihi magna cum eo iã inde uſq; à pueritia ſemper fuit familiaritas*. Cice. *Quod augures omnes, uſq; à* Romulo *decreuerunt*. Quint. lib. 1. *Quum antiquitus uſq; à Chirone uſq; ad noſtra tempora durauerit*. Vt, *ſignificationes octo habet*. *Aliquando ſignificat quò*. Ouid. Vt *corpus redimas, ferrũ patieris & ignes*. Interdũ quomodo. Vt *uales?* Verg. Vt *uidi, ut perij, ut me malus abſtulit error*. Nonnunquam *quippe uel quia ſequente relatiuo*. Quint. *Nec ignoro quos tranſeo, nec utiq; damno, ut qui dixerim eſſe in omnibus utilitatis aliquid, id eſt, quia dixi*. Quandoq; *ſicut*. *Fabius*: *Quod ut longe* Vt.

optimum

Idem: Vt ab aquæ ui ne diſſoluantur. T. Liuius de bello Macedonico: Id ut ne fiat, uno modo cauendum arbitror.

DIFFERENTIAE, ET ALIquot aliæ deſcriptiones uocum indeclinabilium.

Eandem ferè in oratione uim & elegantiam habent particulæ tres geminatæ modo, aliâs, nunc. Vt modo negat, modo ait. Nunc neminē admittit, nunc omnibus occurrit. Plin. de luna. Modo curuata in cornua, modo æqua portione diuiſa, modo ſinuata in orbem. Maculoſa eademq́; ſubito prænitens immenſa orbe pleno, ac repente nulla. Aliâs admota cœlo, aliâs contingua montibus, nunc in aquilonem elata, nunc in auſtros deiecta. Plin. Iunior: Nunc cythara, nunc lyra perſonatur. Quintil. Actionem Cicero aliâs quaſi ſermonem: aliâs eloquentiam quandam corporis dicit. Modo, aliâs nunc.

Dum & donec quandoq́; iunguntur ſubiunctiuo. Vt dabo operam literis donec moriar, id eſt, uſq; ad mortem. Quintil. Donec literas qui inſtituuntur facie norint, non ordine. Quandoq; indicatiuo: ut dabo operā literis donec uiuo, hoc eſt, quandiu uiuo. Quoad ſignificat quandiu, donec, uel quouſque. Vt dabo operam literis quoad uiuam, uel quoad moriar. Circa locum & tempus notat. Vt circa forum, circa horam tertiā. Donec Circa

Pridem fuit in ædibus meis. Olim fuimus Troës. Olim etiam futurum ſignificat. Cic. Olim mundus igne interiturus eſt. Modo, nunc, mox, tria diuerſa tẽpora habent: ut, modo ſcripſit, nunc ſcribit, mox ſcribet epiſtolam. Terentius: Modo è Dauo audiui. Idem, Modo quid deſignauit? Idem, Mox ego huc reuertar. Continuo, protinus, ſtatim, præcedente negatione, aut addita particula interrogatiua uim negandi habente, ſignificant non ideo. Quintil. Continuo ne ſi ille ſtulte cogitauit, nobis quoq; ſtulte dicendum eſt? Cominus certare dicuntur, quum res manibus, & gladijs inter hoſtes agitur. Eminus, quum iaculis inter ſe decertant. Cominus eſt è propinquo loco, eminus è longinquo. Particulis iam uerò, age uerò, quid quod, quum progreſſu incandeſcit oratio utimur. Iam uerò quid referam? Age uerò ad bellum in Africa geſtum ueniamus Quid quod ſuos etiã inceſſit? Ne dicas non uerò, tum autem: ſed contra non autem, tum uerò. Viciſsim ſignificat alternatim: ut uiciſsim ſuccumbũt oneri. Interdum ediuerſo, Cic. Sed ego admiratiõe quadã uirtutis eius: ille uiciſsim opinione fortáſſe nonnulla, quàm de omnibus meis habebat, me dilexit. Mutuo ſignificat in uicem. Cice. Mutuo ſe amabant, quandoq; ediuerſo. Cice. Fac me mutuo diligas. Inuicem, idem eſt quod mutuo. Quintil. Qui ſe ardentiſsimo amore inuicem dilexerunt.

Modo, nunc, mox.

Cominus

Eminus

Viciſsim

Mutuo

Inuicem

dilexerunt. Idem: Quid o atq; u permutatæ inuicem? ut Hecoba, Culchides. Nonnunquam ediuerſo. Quintil. Qui ſi nihil inuicē præſtant, indigni fuerunt defenſione. Valer. Max. Ab eo inuicem nō diligeretur. His tribus uocibus iam, iamiam & mox, explicatur Græcorum paulopoſt futurum: ſignificant enim paulo poſt uel ſtatim. Vt iam aderit: ſimilis iamiā morituro: mox audies. Differunt ultro, citro, huc & illuc: quod ultro & citro dicantur in dictis & factis. In dictis, Cice. Multis uerbis ultro citroq; habitis. In factis, idem 2. de natu. Deo. Sic naturis his, ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum, ultro citroq; commeantibus mundi partium coniunctio continetur. Huc & illuc in factis ſolum. Pli. Siue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus huc illucq; tanquam in utero aliquo uagus. Diſtant ultro & ſponte, quod ultro ſolum referatur ad animata. Ter. Venit Chremes ultro ad me. Spōte etiam ad inanimata. Vt, hæc herba ſponte creuit. Lapis ſponte decidit. Quintil. Plusquàm imponebatur oneris ſponte ſuſcepi. Vt, utpote, quippe, ſignificant quia ſequente relatiuo, qui, quæ, quod. Quint. Deinde quum proferenda ſunt ſtudia, caligat in ſole, & omnia noua offendit, ut qui ſolus didicerit, quod inter multos faciendum eſt. Vt pote. Sal. Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu expeditos in fugam ſeque-

Vltro, citro

Vltro, ſpōte

Vt, ut pote quippe.

ſequeretur, hoc eſt, quia ſolus didicit, quia ſequebatur Dicimus & *utpote quum*, Pli. *Plerūq; & tardius, utpote quum annuo & biennij ſpacio durauerint.* Idem *Vtpote quū plura exēpla ſint, id eſt, quia plura ſunt exempla. Sunt orationes ubi utimur niſi, & nō quàm.* Vt *quid eſt animal niſi corpus cum anima cōcretum?* Niſi
Ter. *Tu quantus quantus nihil niſi ſapientia es*, Sall. *Omnium conſiliorū, niſi nouiſsimi particeps.* Idem, *Nihil metuere, niſi turpem famā.* Idem, *Quæ niſi ijs, qui uidere, nemini credibilia ſunt.* Vocibus *niſi & q̃, ſine diſcrimine utimur, quū eas antecedit aliud, aliter, uel comparatiuus.* Vt *quid eſt animal aliud q̃ corpus cum anima concretum?* Nihil aliud, q̃ aut niſi ſapientia es. Cice. *Nihil quæſiuit aliud, niſi iuſticiā, grauitatem, fidem.* Quntil. *Nihil facilius niſi totam orationē omnino nō agere.* Voce *præterq̃ utimur, ubi poneretur præter.* Vt *omnibus places præter me, uel præterq̃ mihi.* Sex *aduerbia quaſi, uelut, ueluti, tanquam, uti, ceu, imaginem rei ſignificant, & exponuntur per uerbum ſubſtantiuum.* Vt, *tu incedis uelut rex uel tanquam rex: aut ueluti urſus, id eſt, tanquam eſſes rex uel urſus. Sicut, ſicuti, ut, ſimilitudinem notant, & per idem uerbum explicantur.* Vt, *tu loqueris ſicut rex, id eſt, ſicut rex loquitur.* Pro eodem accipiuntur, *ut uti, quò. Cura ut conualeſcas.* Da operam Quò

uti doctior euadas. Quintil. *Quò ſit leuius ipſum illud, in quod exercent.* Cur, *quare, quamobrẽ, quapropter, ſic utimur. Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupio, pro propter quas.* Cice. Attico: *Sed erant cauſæ, cur hoc tẽpore iſtic eſſe nollem.* Idem, *Non fuit cauſa, cur tantum laborem caperes.* Idem, *Nulla res eſt, quamobrem iſtum nolim ex paternis probris emergere,* Teren. in Adel. *Nihil reperio, quamobrem lauder tantopere,* Plau. *Sed quid eſt, quapropter nobis malũ minitemini?* In rem, *&* è re, *è dignitate, è rep. & ex fide eſſe dicimus,* Plaut. in Aulularia: *Quod in rem eſſe utriq; arbitremur.* Ibidem, *In rem hoc tuã eſt.* Ibidem, *Hæc tu eadem, ſi confiteri uis, in rem tuam feceris.* Ibidem, *Iſtud in rem utriq; eſt maxime.* Idem in Amphitryone: *Quæ maxime in rem ueſtram cõmunem ſient.* Salluſt. in Catilina: *In rem fore credens uniuerſos appellare, hoc eſt, utile fore.* Ter. in Phor. *Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti.* Cic. Attico: *Sũma erit hæc, ſtatues ut ex fide, fama, req́; mea uidebitur.* Idem Bruto: *Facis ex tua dignitate, et ex rep.* Eidẽ, *Et tu ſi arbitrere utile fore, & ex rep. eſſe, perſequere bello Dolobellam.* Salluſt. in Catilina: *Certe ſcio, quæ ſtudio dixerit, è rep. dixiſſe.* Titus Liuius ab urbe cõdita: *Faceret quod è rep. fideq́; ſua duceret.* Idẽ de bello Macedonico; *Loquendo plura, quæ in rẽ nõ eſſent, die cõſumpto.*

Quare

In rem, & è re.

ſumpto. Ibidē, Hortatur, imperat, quæ in rē ſunt. Idē de bello Punico: Vt ſi è rep. cenſeret eſſe, ueniret. In diem, in horam, in annum, pro de die in diem, de hora in horā, de anno in annum eleganter dicimus. Cic. Barbarorum eſt in diem uiuere. Idem in Tuſculanis: Nos in diem uiuimus. Titus Liuius de bello Punico: In diē rapto uiuit. Ibidē, Nihil ex raptis in diem cōmeatibus ſuperabat. Cicero in Philippicis, Qui in horam uiuerent. In ſingulos dies ueteres dicebāt pro ſingulis diebus, uel per dies ſingulos. Varro, Se capturum de prædio in dies ſingulos denariūm mille. Cicero in Catilinā: Creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus. T. Liuius ab urbe condita: Quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Ibidem, Vt in ſingulas horas capite dimices tuo. Ornatius in paucos dies, in duos menſes in quintum annum dicimus, quàm pro paucis diebus, pro duobus mēſibus, pro quinto anno. Liuius, In duos menſes induciæ factæ. Idem de bello Macedonico, Naues in diē tertium expediri iubet. Idem ab urbe cōdita Ludos, quos Torquatus dictator in quintum annum uouiſſet. Heu, aliquando accuſatiuum habet, ut heu me miſerum, heu ſtirpem inuiſam, Pli. Heu dementiā. Quandoq; nominatiuum, heu pietas, heu priſca fides. Teren. in Adel. Heu miſera. Hei datiuo iungitur, hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore.

In diem.

Heu, hei, eheu, ue.

Eheu nullum caſum poſcit. Verg. in Buco. Eheu quid uolui miſero mihi. Væ datiuo iungitur. Martialis: Væ tibi cauſidice. Quoquouerſum, aduerbium ſignificat, uerſus quemcunq; locum. Cæſar in commen. Eius imperio claſſem quoquouerſum dimittunt. Cato de re ruſtica: Pedes denos quoquouerſum habeat. Quaquauerſum, per quemcunq; locum. Cæſar in commen. Legatos quaquauerſum dimittere. Aliquouerſum, uerſus aliquem locum. Plaut. Ego pol iſtam iam aliquouerſum regulam dedero. Aliouerſum, uerſus alium locum, & per metaphoram, ob aliam cauſam. Plau. Atq; ego iſtuc aliòuerſum dixeram. Vtroq́; uerſum, uerſus utrunq; locum. Plaut. in Captiuis: Vtroq; uerſum rectum eſt ingenium ad te, atq; ad illum. Pridie ſignificat præcedenti die: poſtridie, poſtero die: ut, quidam pridie ductam uxorē, poſtridie repudiauit. Quia & quod, de cauſa efficiente: quò & ut, de fine dicuntur. Non caſtigo te, quòd odio habeam, ſed quò meliorem efficiā. In priore parte cauſa efficiēs eſt: in poſteriore, finalis. Quatenus & quouſq;, ſignificant uſq; ad quod tempus, & uſq; ad quem locū. Vt quatenus ibimus? Quouſq; agri tui fines protraxiſti? Cicero de amicitia: Videamus, ſi placet, quatenus amor in amicitia progredi debeat. In inſtitutiōibus legum: Eſt aūt littus maris, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit.

Quoquouerſum. Quaquauerſum. Pridie Quia et q. Quatenus et quouſq;.

currit. Cicero, Quouſq; tandem abutere Catilina patientia noſtra? Fabius: Mihi placet Latinā rationem ſequi, quouſq; patitur decor. Quum & tum particulæ geminū habent uſum. Aliquando enim exponi poſſunt per minus & magis. Quum doctus, tum probus, hoc eſt, minus doctus, magis probus, uel probior, quā doctior. Interdum quum generali, tum particulari iungitur, gaudentq; ſigno Omnis. Quum omnes autores ſic ſentiunt, tum Homerus. Quum in omni diſciplina tum in Rhetorica exercitatiſſimus. Cicero, Luxuria uerò quum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Idem, Quum reliquis in rebus, tum in ſermone communi uiciſſitudine nonnunquam utendum. Idem, Quum in omni genere, tum in hoc ipſo magna quædā eſt uis naturæ. Hic tum exponi poteſt per & præſertim. Etſi, tametſi, & quanquam in principio orationis, libri, aut epiſtolæ ſoli indicatiuo iunguntur, in medio etiam ſubiunctiuo. Cicero, Etſi nihil noui adferebatur. Idem, Etſi, ubicunq; es, in eadem es naui. Idē, Quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo duntaxat periculo. Idem, Quàm etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen uerbis extenuabo. Idem Attico. Etſi nihil noui afferebatur. Idem pro Milone: Etſi uereor iudices. Quintilianus, Quod fecerunt pleriq; ueterū, qui etſi nondum quenquam ſapientem repertum putabant,

Quum & tum.

Etſi, tametſi, et quanq̄

ſtandum, ut etiamſi non poſſumus conuiciari, nolle uideamur. Idem, Etiamſi in utraq; partem ualent arma facundiæ. Quamuis & licet ſemper ſubiunctiuum poſtulant. Verg. Quamuis multa meis exiret uictima ſeptis. Idem, Quamuis Eliſeos miretur Græcia campos. Fabius, Quamuis autē non tam me uinceret præſtandi quod exigebatur, fiducia, quàm negandi uerecundia: latius ſe tamen aperiente materia, plus quàm imponebatur oneris ſponte ſuſcepi. Idem, Nam is quamuis nutricibus triennium dederit, tamen ab illis quoq; iam formandam, quàm optimis inſtitutis mentē infantium iudicat. Idē, Accendunt omnia hæc animos, & licet ipſa uitium ſit ambitio, frequenter tamen cauſa uirtutum eſt. Idē, Licet enim dicamus aliquid proprium, ſpecioſum, ſublime, nihil tamen horum niſi in cōplexu loquendi ſerieq; contingit. Quāuis rariſsime cum indicatiuo reperitur. Ter. in Adelphis: Non tam cito, quamuis etiam maneo ocioſus hic. Quāuis et licet.

PARTICVLAS AC, ATQVE, PRO quàm accipi, quum eas præcedit Alius.

Aliud, alter, cōtra, ſecus, ſimile, pariter, æque & quandoq; comparatiuum, eleganter poſt ſe particulas ac, atq;, ut, quàm, admittunt: Terent. in Phor. Aliud mihi reſpondes ac rogo. Cic. in Verrem. Ne alio menſe, ac fas erat, commitia haberentur. Ac

Idem

Idē de oratore. Poteſt enim non ſolū aliud mihi, ac tibi ſed mihi ipſi aliud aliâs uideri. Idem pro Cor. Balbo. Quid ego hi poſſunt aliud iudicare, ac iudicauerunt? Idem de arte rheto. Aut ſi alia ratiōe, aut aliā ob cauſam ac dicet ſe reus fecisſe, demōſtrabitur eſſe factum Cæſar in cōmen. Qui longe alia ratiōe, ac reliqui Galli bellū gerunt. T. Liuius ab urbe condita: Aliā ſuā ac transfugarū cauſā eſſe, Plau. Illi ſunt alio ingenio atq;

Atq;. tu, Ter. in Andria: Aliū nunc cenſes eſſe me atq; olim quum dabam? Cice. Non alius eſſē atq; nunc ſum. Idē in Academicis: Quū aliud cognoſceret, atq; ſentiret Idem in rheto. Alio nomine illā rem de qua agitur appellari oportet, atq; aduerſarij dicunt. Cæſar in commen. Docet longè alia ratione eſſe bellū gerendū, atq; antea geſtum ſit. Idem, Longe aliud ſibi capiendū conſilium, atq; antea ſenſerat. Idem, Longe aliam eſſe nauigationem in concluſo mari, atq; in apertiſsimo oceano perſpiciebant. Idem, Aliæ ſunt legati partes, atq; imperatoris. Apud Sall. Alia et: Longe mihi alia mēs eſt P.C. quum res atq; pericula noſtra conſidero, & quum ſententias nonnullorū ipſe mecum reputo.

AC, ATQVE, PRO QVAM, PRAE cedente aduerbio aliter, uel aliorſum.

TErentius in Heauton. Aliter tuum amorem, atq; eſt accipis, Varro de lingua latina: Aliter

atq;

atq; in reliquis dicitur. Idem de re ruſt. De emptione aliter dico, atq; fiet. Idem de lingua lat. Hoc nunc aliter fit, atq; olim. Ibidem. Quædam aliter olim ac nunc. Cicero de oratore. Quum aliter ſentias ac loquare. Cice. in Partitionib. oratorijs. Caſu quum aliter cecidit, ac ſperatum & putatum ſit. Idem in Sall. Neq; enim qui ita uiuit ut tu, aliter ac tu loqui poteſt. Idem de officijs. Aliter de illis, ac de nobis iudicamus, Cicero pro Sexto Roſcio. Aliter cauſam agi, atq; ille exiſtimaret T. Liuius ab urbe cõdita. Longe aliter patres, ac plebẽ afficere. Cicero de arte rheto. Quum aliter quid accidit, atq; hi qui arguuntur, arbitrati eſſe dicuntur. Idẽ de finibus bonorum & ma. Hic loquebatur aliter, atq; omnes ſentiebant. Idem. Sed aliter, atq; oſtenderam facio. Idẽ pro domo ſua. Hæc hoĩes improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter atq; à me dicta ſunt detulerunt. Terent. Nunquàm te aliter, atq; es in animũ induxi meũ. Idẽ. Neue alior ſum, atq; ego feci acceperit

PARTICVLA CONTRA, CVM atq;, ac, quàm, poſita.

PRimum exempla de Atq; ponentur: tum de Ac poſtremo de Quàm. Cic. pro P. Sylla. Iam enim faciam criminibus omnibus penè diſſolutis contra atq; in cæteris cauſis fieri ſolet. Id m in Catilinam. Idemq; iuſſerunt ſimulachrum. Iouis facere maius, & in excelſũ

celſum collocare, cõtra atq; antea fuerat. Idẽ in Som. Scip. Qui uerſatur retro cõtrario motu atq; cœlũ. Cæſar in comment. Qui contra atq; eſſet dictum prælium cõmiſiſſent. Cic. pro Cor. Bal. Si deniq; aliquid, quod non contra ac liceret factum diceretur, ſed contra atq; oporteret. Idem de oratore. Vt contra ac dicat accipi & ſentiri uelit. Idem in Verrẽ. Si hæc contra ac dico eſſent omnia. Idem de fin. bon. & ma. Itaq; contra eſt ac dicitis. Idem de diuinatione. Vides tamẽ omnia ferẽ contra ac dicta ſunt eueniſſe. Idem in Philp. 12. Præſertim quum contra ac Deiotarus ſenſit, uictoria belli iudicauerit. Sall. in Catil. Vbi uidet Catilinã contra ac ratus erat contendere. Cicero pro A. Cecin. Miror te hoc in hac re alieno tempore, & contra quàm iſta cauſa poſtulaſſet defendiſſe. Idem pro Clu. Generi ſui cõtra, quàm fas erat, amore capta. Idem pro domo ſua. Aut quid de ueſtro iure, aut religione, contra quàm propoſueram diſputabo. Idem de arte rhet. Qui contra quàm ſcriptum ſit aliquid probare uelit. Ouidius Obſequio tranantur aquæ: nec uincere poßis Flumina, ſi contra quàm rapit unda, nates. Vl. de ſeruitutib. quod ui, aut clam l. Pretor ait, Si quis contra quàm prohiberetur, fecerit. Idẽ. Quod ui, aut clam l. Si alius Ait Iul. qui ante nunciationis remißionem contra quã prohibitus fuerit, opus fecerit.

SECVS, CVM, QVAM, AC, ATQVE

PLautus. Ne me ſecus honore honeſtes, quàm ego te. Cic. Me non multo ſecus facere, quum de oratore diſputem, ac facerem ſi eſſet mihi de hiſtrione dicendum. Idē pro Lucio Murena, Non ſecus, ac ſi meus eſſet frater. Iterum. Non ſecus, ac ſentiam. Idem pro Planco. Cuius ego ſalutem non ſecus, ac meam tueri debeo. Idem. Sed aliquanto ſecus, atq; in tradenda arte dici ſolet. Idem de natura deorum. Quoniam cœpi ſecus agere, atq; initio dixeram. Verg. Haud ſecus, atq; alto in luco. Idem, Haud ſecus, ac iuſſi faciūt.

SIMILIS, PAR, AEQVE, ET comparatiuus cum ac, atq;, quàm.

TErentius in prologo Phor. Ne ſimili utamur fortuna, atq; uſi ſumus. Cice. de fin. bonorū & mal. Itaq; & ſimilis erit finis boni, atq; antea fuerat. Cæſar in cōmen. Hortatur eos, ut ſimili ratione atq; ipſi fecerunt, ſuas iniurias perſequantur. T. Liuius ab urbe cōdita. Similem pauorem inde, fugamq; fore ac bello Gallico fuerat. Cic. de nat. deo. Neq; enim mihi par ratio cum Lucilio eſt, ac tecum fuit. Liuius ab urbe condita. Nequaq̄ pari ad patienda ea robore, ac Romani fuiſſent. Teren. in And. Quis miſer æque ac ego? Iterum Miſer æque atq; ego. Cæſar in Comment. Aequa ferè latitudine, atq; ille congeſtus ex materia. M. Cicero Aequa

ſuperiori oppoſitus, libellus. Sexdeccim tetraſyllabi. Προκελευσματικὸς quatuor breuibus, relegere. Διασπόνδειος totidem longis, oratores. Ἀντίσπαστος breui, duabus longis, ac breui, Alexander. Χοριάμβος longa, duabus breuibus & longa, uirginitas. Δίιαμβος duobus iambis, amœnitas. Διτρόχαιος duobus trochæis, cãtilena. Ιωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος duabus breuibus, ac totidem longis, Diomedes. Ιωνικὸς ἀπὸ μείζονος duabus longis & duabus breuibus Demetrius. Παιὼν πρῶτος, longa & tribus breuibus lætitia. Παιὼν δεύτερος, ſecunda longa reliquis, breuibus potentia. Παιὼν τρίτος tertia lõga, alienus Παιὼν τέταρτος quarta, celeritas. Ἐπίτριτος πρῶτος prima breui, reliqs longis, ſacerdotes. Ἐπίτριτος δεύτερος, ſecunda breui, conditores. Ἐπίτριτος τρίτος tertia, concordiæ. Ἐπίτριτος τέταρτος quarta, Conſtantinus.

DE VERSVVM GENERIBVS.

CArminum genera quatuor. Catalecticum, cui deeſt una ſyllaba. Brachycatalecticum, cui duæ ſyllabæ uel pes deeſt Hypercatalecticum, quod ſyllaba redundat. Acatalecticum, cui ſupereſt aut deeſt nihil. Monocolon dicitur, quod uniforme eſt, quo Vergilius Bucolica, Georgica, & Aeneida perſcripſit,

Dicolon diſtrophon, quod ex duobus generibus compoſitum eſt, quale Elegiacum ex hexametro & pentametro. Dicolon tetraſtrophon, quum poſt tres eiuſdem generis uerſus, et quartum alterius modi, ad primum reuertimur. Cuiuſmodi eſt Sapphicũ cum Adonico dimetro. Carmina appellationem acceperunt, uel à ſuis inuentoribus, ut Pyndaricum à Pyndaro, Glyconicum à Glycone, Sapphicum à Sappho puella. Vel à pede crebriore, ut Iambicum, Trochaicum, Dactylicum, Anapæſticum, Choriambicum & Spondaicum. Vel à dijs aut alijs, qui hoc carmine celebrati ſunt, ut Heroicum, Adonicum, & Pythium. Vel à lyra Lyricum, quod ad lyram cantari ſolitum erat. A numero pedum ſex aliæ carminum formæ ſunt. Monometrũ, quod duobus pedibus conſtat, Nubibus atris. Dimetrũ, in quo pedes quatuor, Amice propugnacula. Trimetrum, cui pedes ſex, Nec fonte labra prolui caballino. Tetrametrum quod pedes octo conſtituunt.

Sōlŭ ĭtŭr –ᴗᴗ ācr ĭs hy̆ –ᴗᴗ ēms grā –– tā ŭ ĭc ĕ –ᴗ
uēr ĭs –ᴗ ēt fă –ᴗ uōn ī ––

Pentametrum, in quo pedes quinq;, Nil mihi reſcribas, attamen ipſe ueni. Hexametron, quod ſex conſtat pedibus: Arma uirûm canóq; Troiæ qui primus ab oris. Id in quinto loco dactylum habet, in ſexto ſpõdeum, in reliquis dactylum uel ſpondeum. Pentametrum

bis

bis duos ſpondeos uel dactylos, utrobiq; adiecta ſylla=ba. Aſclepiadeum, quod etiã Choriambicum nomina=tur, primo loco ſpondeum habet, altero & tertio Choriambos, quarto Pyrrhichium. Horat.

Mēcœ,nās ătăuĭs,ēdĭtĕ rē,gĭbŭs.

Gliconicũ cõſtat ſpondeo, & duobus dactylis. Horat.

Mīlēs,tē dŭcĕ,gĕſsĕrăt.

Carmina anapæſtica in omnibus ſedibus recipiunt anapæſtum & ſpondeum, raro proceleuſmaticum, apud comicos etiã iambum & dactylum. Antiſpaſtica aliquãdo in prima particula pro iambo ſpondeũ habẽt. Vt: O fortuna uiris inuida iã triſtis ades. Sapphicũ quę habet pedes: primo loco trochæũ, ſecundo ſpõdeũ tertio dactylũ, quarto & quinto trochæũ. Ponitur ſæpe cũ Adonico dimetro, q; cõſtat dactylo & ſpondeo.

Creſcit,indul,gens ſibi,dirus,hydrops,
Nec ſi,tim pel,lit niſi,cauſa, morbi
Fuge,rit ue,nis & a,quoſus,albo
Corpore,languor.

Choriambicorũ alia pura ſunt, quæ ſolis cõſtãt choriãbis: alia mixta, quæ in fine amphibrachum aut bacchiũ recipiũt. Phaleciũ pẽtametrũ hendecaſyllabum cõſtat ſpõdeo dactylo, & tribus trochæis. Aliquando in primo loco iãbum recipit. Qūiſqūis -- cōmpŏsĭ -ᴗᴗ tō ſĕ -ᴗ rīnūs -ᴗ ăuō. Carmina Trochaica imparibus

ſedibus recipiunt trochæum, tribrachum, dactylum. Sedibus paribus eoſdem & ſpondeum atq; anapæſtũ. In iambicis, trochaicis, & anapæſticis carminibus pedes duos pro uno numeramus. Iambicorũ genera ferè tredecim ſunt, quorum primum quinq; conſtat ſyllabis, ſecundum ſex, tertium ſeptem, ſic deinceps creſcẽte numero. Vides ut alta, hypercatalecticum. Deæ decus meum. Præceps amore ſæuo. Paremq; poſci proximus. Syluæ laborantes geluq;. Coacta uerba mitius feras. Mea renidet in domo lacunar. Ibis Liburnis inter alta nauium. Contacta regna linque, perdes & dolorem. Marcent lucernæ, ſol propinquat, non tamen uocas. Portum petens auram relaxa, uela ſolue malo. Ludos amat puella nobilis pudicos & leues. Conſortium uites eorum, qui petunt fœdum lupanar. Dactylicorũ genera. Adonium dimetrum catalecticum, Brachia curuant. Hymenaicum, Viſcera condita. Archilochiũ Arboribusq; comæ. Alemanium trimetrum catalecticum: Tundite pectora palmis. Simonidium, Indue pallia ſerica. Alemanium, Turgida brachia cur retegis. Anapæſticorum ſpecies. Pæonicũ carmẽ, quod eſt monometrũ catalecticum: Calidum iubar. Pindaricũ monometrum hypercatalecticum: Animus male fortis. Ariſtophanium, dimetrum brachycatalecticũ: Venit optima Calliope. Trochaicorũ genera. Pancratiũ,

monometrũ hypercatalecticum, Autor optimus. Ithyphalicum, dimetrum brachycatalecticum, Bacche iunge tigres. Euripidium, dimetrum catalecticum, Vultur altius uolat. Coriambicorum ſpecies. Ariſtophanium, monometrum cum amphibracho ſeu bacchio, Purpureus tyrannus. Anacreontium, dimetrum cum amphibracho uel bacchio, Verg. Mãtua q̃ue creauit. Antiſpaſticoum genera. Pæanicum, trimetrũ brachycatalecticum, Fauni ſemideum numen adeſt. Anachreontium, dimetrum catalecticum, Curas mitificant fila lyræ dulcis. Alcaicum, tetrametrum brachycatalecticum, O fortuna uiris inuida iam triſtis ades.

DE TEMPORE SYLLABARVM.

Syllaba quæ breuis eſt, ante mutam & liquidam longa fieri poteſt, longa uerò nequit eſſe breuis. Vocalis ante uocalem corripitur: ut deus. Excepto nomine dius, dia, diũ. Et uerbo fio in illis temporibus in quibus ſecundam uocalem non ſequitur r, ut fiã fiebam. Nam ſequente r, corripitur, ut fierem, fieri. Exceptis item genitiuis & datiuis quintæ declinationis, in quibus e ante i producitur, ſi uocalis præcedat e, ut u: diei, ſpeciei. Præcedente conſona corripitur, ut rei ſpei. Pronomina in quibus i ante us communia ſunt, ut unius: præter alius, quod ſemper producitur, &

alterius quod ſemper corripitur. Excipiũtur & Græca, ut Darius, ironia, Alexandria, Geomantia, Aonides, Clio, Thalia, Chorea. I inter duas uocales duplex conſonans: ut Maius maior aiunt, Troia. Eandẽ uim habet u in præteritis: amaui, repleui, petiui, audiui, amaueram, repleueram, petiueram, audiueram. Accuſatiuus in n, à nominatiuo in a, us, eus, uel is corripitur: ut Aeginan, Menelaon, Orpheon, Ibin. Papi.

Nanq; ferunt raptã patrijs Aeginan ab undis. Ouid.
Tu fore tam lentum iuſta Menelaon in ira. Idem.
Sirymoniæ matres Orpheon efferatæ. Idem.
Et fletu madidis Ibin adite genis.

Excipitur accuſatiuus à nominatiuo in as, es, & e, ut Aenean, Laërten, Penelopen. Ouidius,

Aenean animo nocte dieq; refert. Idem,
Aſpice Laërten, ut iam ſua lumina condas. (Ouid.

Omne præteritũ diſyllabũ priorẽ pducit, ut iuui, feci.

Nec moueor, quod te iuui portuq;, locoq;. Idem:
Dic mihi quid, niſi non ſapienter amaui?

Excipiuntur bibi, dedi, tuli, ſcidi, fidi, ſteti. Ouid.

Sæpe bibi ſuccos, quamuis inuitus, amaros. Idem:
Hoſpitiumq; dedi, quo me fugiturus abires. Verg.
Nõ tulit Antigenes, & erat tum dignus amari. Luc.
Aut ſcidit, & medias fecit ſibi littora terras. Verg.
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena. Idem.

Contorſit

Contorſit, ſtetit illa tremens, uteroq; recuſſo.

Præterita geminata primã corripiunt, ut cĕcĭdi à cado, cecīdi à cædo, pĕpendi, tĕtendi tŏtondi, mŏmordi, pĕpĕri, fĕfelli, tŭtŭdi, tĕtigi, pŭpŭgi, dĭdici & ſimilia à pendo, tẽdo, tondeo, mordeo, pario, fallo, tundo, tango, pungo, diſco. Cõpoſita ſeruant tempora ſimplicium: ut cado cĕcĭdi, concĭdo concĭdi, occĭdo occĭdi penultima correpta: cædo cecīdi, concīdo concīdi, occīdo occīdi penultima producta. Omne ſupinum diſſyllabũ priorem producit: ut mõtum, crẽtum, lãtum. Præter quĭtum à queo, ſĭtum à ſino, cĭtum à cieo: nam cio cītum facit priore lõga, ſătum à ſero, lĭtum à lino, ĭtum ab eo, dătum à do, rătum à reor, rŭtum à ruo. Longæ præpoſitiones, de, præ, è, à, ſe, di, dis, pro: ut demitto præmitto, emitto, amitto, ſeligo, diduco, diſtraho, promitto. Re corripitur, ut reduco. Monoſyllaba ferè producuntur ut ne, ni, ſi. Verg.

Ne ſubeant herbæ, neu puluere uicta fatiſcat. Idem:
Ni refugis tenuesq; piget cognoſcere curas. Idem:
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur.

A in fine pducitur, ut ama, muſa ablatiuus. Exceptis nominatiuis, accuſatiuis, & uocatiuis cuiuſcunq; numeri ſeu declinatiõis fuerint, qui corripiũtur: ut muſa tecta, dogma, tempora, cornua. Vocatiuus tamen deſcendens à nomine terminato in as producitur, ut

Aenea, Dēptis deniq;, ita, quia, puta, quæ corripiuntur. Numeralia in ginta communia ſunt: ut triginta, quadraginta. E in fine uocū corripitur, ut mare, ferè, fermè. Excipiuntur primum nominatiui Græci, ut Penelope, Dialectice. Deinde primæ inflexionis genitiui & datiui ſingulares, nominatiui & uocatiui plurales utpote quæ diphthongo ſcribantur. Tū ablatiui quintæ, ut die, ſpe, cum compoſitis, quare hodie, quotidie. His addtur ablatiuus fame, qui ſolet eſſe quintæ declinationis. Excipiuntur & imperatiui ſingulares ſecundæ cōiugationis, ut doce, gaude. Et uocatiuus cui nominatiuus in es: ut Anchiſe, Achille. Item aduerbia deducta à nominibus recte comparationē recipientibus: ut iuſte, docte. Omnia aduerbia gradus ſuperlatiui, ut optime, fortiſſime. Poſtremo dictiones monoſyllabæ, ut me, te, ſe, de, præ, e. Præter, ꝙ pro &, ne pro an, ue pro uel, quæ corripiuntur. I in fine dictiōis producitur: ut audi. Excipiuntur mihi, tibi, ſibi, quaſi ubi, ibi, cum compoſitis ſicubi, nuncubi, alibi, quæ omnia ſunt communia. Coniunctio niſi breuis eſt. I in ablatiuo longum: Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena. O in fine nunc longum nunc breue faciunt, ut uirgo. Excipiuntur datiui & ablatiui, qui producuntur. Et monoſyllaba ſto, do, flo. Itē aduerbia o, eò ac illò, Deniq; Græca nonnulla: Dido, Calipſo, quæ omnia pro=

producuntur. V in fine dictionis ſemper producitur: cornu, gelu. Verg. Cornu ferit ille caueto. Si uox terminetur b, d, m, tc, corripitur. Dictionis terminatæ in as ultima producitur, ut: muſas. Excipiũtur Græca quibus genitiuus in os: ut Pallas. Et accuſatiui Græci plurales, qui communes ſunt: ut Cycladas, lampadas. Dictionis terminatæ in es ultima producitur, ut doces, gaudes. Corripiuntur, penes præpoſitio, es uerbũ cũ compoſitis ades, potes, & nomina, quibus penultima genitiui creſcentis breuis eſt, ut miles militis, ſeges ſegitis. Præter res, ſpes, fides, Ceres, quæ producuntur. Præterq; illa quæ habent i ante es ut paries, aries, abies. Pes cum compoſitis commune eſt. Ouid.

Quiſquis es, hoc poteris mecũ cõſidere ſaxo. Verg.
Huc ades ô formoſe puer, tibi lilia plenis. Horat.
Quẽ penes arbitriũ eſt, et ius, & norma loquẽdi. Idẽ:
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret oĩbus annis. Verg.
Diues in acceſſos, ubi Solis filia lucos. Ouid.
Qui mihi coniugij ſponſor & obſes erat. Verg.
Quàm fixam paries illos ſeruabat in uſus. Idem:
Populus in fluuijs, abies in montibus altis. Ouid.
Prima Ceres unco terram dimouit aratro. Lucanus:
Extruitur, quod non aries impellere poſſit. Ouid.
Nec pes ire poteſt, intra quoq; uiſcera ſaxũ eſt. Luc.
Primus in obliquũ ſonipes opponitur amni. Horat.

monoſyllaba: ut thus, rus, mus, ſus, ius. Tum *genitiui ſingulares, nominatui, accuſatiui, & uocatiui, & uocatiui plurales quartæ declinationis: manus.* Inde *nomina tertiæ inflexionis habentia u longum in penultima genitiui creſcentis: ut ſalus ſalutis.* Deniq; Græca *quædam, ut* Oedipus, *Melampus, à* πούς ποδός *compoſita.* Si *dictio terminetur in r, ultima breuis eſt, ut pater.* Excipiuntur *monoſyllaba, ut par, cum compoſitis impar, compar, diſpar, quæ compoſita tamen aliquando corripiuntur.* Quumq; *uoces, fer, cor, uir, ter, per, breues ſunt.* Producuntur *æther, crater, imber, aer*

COMMVNES SYLLABAE.

Exercet Diana *choros, quàm mille ſequutæ.*
Ter *geminamq́; Hecaten, tria uirginis ora Dianæ.* Idē
Craſſaq́; conueniunt liquidis, et liquida craſſis. Lucr.
Et *penitus toto diuiſos orbe* Britanuos. Verg.
Nam *quid* Britannis *cœlum differre putamus.* Lucr.
Hinc *auguſtus agens* Italos *in prælia Cæſar.* Ver.
Coniecto ſternit iaculo uolat Itala *cornus.* Idem
Hos *poſtquàm mœſto profudit pectore uoces.* Cat.
Impia *dementis uulgi, & uix tota profudit.*
Riſit, *& in his, inquit, facito mea tela procures.* Ouid.
Procurate *uiri, & pugnam ſperate parati.* Verg.
Quum *ſubito aſſurgens fluctu nimboſus* Orion. Ibid.
Enſifer Orion *æquore merſus erit.*

Connubio

bis diphthongi κυρίως, αι, αυ, ει, ευ, οι, ου: Improprie ᾳ, ῃ, ῳ, υι, ηυ, ωυ. Porrò inter conſonantes duplices ζ, ξ, ψ: immutabiles, quæ non mutantur in futuris uerborum, λ, μ, ν, ρ: tenues, κ, π, τ: mediæ, γ, β, δ: denſæ χ, φ, θ. Monadicon ſiue ἄσημον σ. Sic appellatum, quod non habeat ſignificationẽ, ut aliæ Etenim ξ, ζ, ψ, & ſemiuocales ſunt, & duplices: λ, μ, ν, ρ ſemiuocales immutabilesq́;: σ duntaxat ſemiuocalis. ρ in augmento & compoſitione geminatur, ut ἐπίῤῥημα. Ei diphthongon, Latini nunc mutant in i lõgum, ut in dictionibus, Darius, Thalia, Alexandria ironia, Nilus: nunc in e longum, ut chorea, Aeneas. Γ ante γ, ξ, χ, κ, per n profertur, ἄγγελος, λύγξ, ἔγχος, ἀνάγκη. τ poſt ν per δ proferendum, & κ per γ, ſi ipſum γ præceſſerit, θέντε, ἀνάγκυ. Π per b Latinum præcedente μ, ut πέμπω.

DE ACCENTIBVS.

Προσῳδιῶν ſiue accentuum genera quatuor, τόνοι, πνεύματα, χρόνοι, πάθη. Toni tres ſunt, grauis, acutus, circumflexus. Spiritus duo, denſus & tenuis. Tempora totidem, longum & breue. Adfectius tres, apoſtrophus, ὑφὲν, diſtinctio. Accentus grauis eſt in omnibus ſyllabis, quæ non habent proprium tonum: notatur ſolum in fine dictionis pro acuto παρὰ θεῶ. In ultima ponitur tonus acutus, quando ipſa

Grauis

Acutus

Circumflexus.

ipſa uel breuis eſt, uel longa abſq; ſyntereſi, ut καλὸς, σοφὸς, ἀνὴρ; in pænultima, quum uel breuis ipſa eſt, uel ultima longa, ut: λόγος, ἀνθρώπου. In antepenultima nunquam, niſi ultima fuerit breuis: φιλόσοφος, λέγεσθαι.

Excipiuntur Attica, ut: μενέλεως, φύσεως. In omni Genitiuo & Datiuo ultima longa & tonum habens circumflectitur: ποιητοῦ ποιητῇ, τιμῆς τιμῇ, θεοῦ, θεῷ. Reliqui caſus acutum habent, τιμὴν, θεόν.

Item omnis longa per ſynæreſin, ut ποιῶ ποιεῖς ποιεῖ. Longa penultima præcedens breuem ſemper circumflectitur: μοῦσα. Contra ultima longa, ante penultima caret tono, penultima circumflexo.

Enclitica uox tonum flectit in ſyllabam præcedentem, ſi antecedat. προπαροξύτονον, προπερισπώμενον, aut παροξύτονον cum trochæo, ἄνθρωπός τε, σκῶλόν τε, φύλλά τε Abijcit omnino, præcedēte ſpondæo, iambo, pyrrhichio, ſeu periſpomeno: ἀτρείδης τε, ἄναξ τε, γλώσσα τε, φῶς τε.

Ἔστιν poſitum in exordio orationis aut ſequens aliquam harū uocum: οὐ, οὐκ, ὡς, οὕτως, ἀλλά, τοῦτο priorem ſyllabam acuit: ἔστι πόλις, οὐκ ἔστιν, ὡς ἔστιν οὕτως, ἔστιν, ἀλλ᾽ ἔστιν, τοῦτ᾽ ἔστιν. Si ſequatur ὀξύτο

νον ſiue περισπώμενον, tonũ amittit, καλός ἐστιν, ἑρμῆς ἐστιν. Si iũgatur dictioni paroxytonæ, ſiue illa trochæus ſit, ſiue iambus, ſiue pyrrhichius, ſiue ſpondæus tonum habebit poſterior uerbi ſyllaba: φύλλα ἐστίν, ἥρως ἐστί, γέλως ἐστί, λόγος ἐστίν. Si præcedat προπαροξύτονον uel προπερισπώμενον, tonus in præcedentem ſyllabam reijcitur: φιλόσοφός ἐστι, φαῦλός ἐστι. Si προπερισπώμενον in poſitione longam deſinat, tonus manet in poſteriore ſyllaba uerbi ἐστι, φοῖνιξ ἐστί.

Acutus tonus in ultima ſyllaba poſitus, nomen facit, ὀξύτονον: in penultima, παροξύτονον, βαρύτονον: in ante penultima, προπαροξύτονον, ſiue βαρύτονον. Circumflexus in poſtrema, περισπώμενον: in penultima, προπερισπώμενον: Vt, καλός, ἄνθρωπος, λόγος, ξενοφῶν, μοῦσα.

Omnis uocalis in principio dictionis ſignatur ſpiritu uel aſpero, uel leni. υ & ρ ſemper aſpirantur. ρ ſi geminum fuerit in una dictione, prius ſignatur tenui ſpiritu, poſterius denſo, ut ὑπέῤῥημα.

Omnis uocalis aſpirata, adſumpta υ aſpirationem abijcit, ὅρος, οὖρος Græcorum aſpirationem Latini ſæpenumero uertunt in σ. ὑπὲρ ſuper, ὑπὸ ſub, ὗς, ſub, ἕρπω ſerpo, ἕ ſe, ἕξ ſex ἑπτά ſeptem.

Ουδέτερα. Ε, ὃ, οὗ, ᾧ, ὅ. Δ. ὣ, οἷν. Π, ἃ, ὧν, οἷς, ἅ. Ex præpoſitiuis ſubiunctiuos effeceris, mutato τ in aſpirationem, ut τὸ, οὗ, τῷ, ᾧ. ὁ, οἱ, ἡ, αἱ, præpoſitiui tono carent: ſubiunctiui non.

ACCIDENTIA NOMINVM.

Nominibus accidunt, γένος, εἶδος, σχῆμα, ἀριθμὸς, πτῶσις. Genera quinq; ſunt: ἀρσενικὸν, ὁ λόγος: θηλυκὸν, ἡ μοῦσα: οὐδέτερον, τὸ βῆμα: κοινὸν, ὁ καὶ ἡ ἄνθρωπος: ἐπικοινὸν, ὁ ἀετὸς, hæc aquila, ὁ στρουθὸς hic paſſer, ἡ χελιδὼν hæc hirundo. Diſtant commune & epicœnum, quòd cõmune eſt ubi uiſu diſcernimus ſexum, ut κύων canis: ubi diſcrimen minus apparet, epicœnum. Species ſiue εἴδη duo: πρωτότυπον, ut οὐρανὸς, & παράγωγον. Poſterioris genera ſeptẽ. Συγκριτικὸν, ἐνδοξότερος: ὑπερθετικὸν, ἐνδοξότατος: πατρωνυμικὸν, πριαμίδης: ὑποκοριστικὸν, ἀνθρωπίσκος: κτητικὸν, βασιλικὸν: παρώνυμον, ἀνθηρὸς: ῥηματικὸν, ποίημα

Comparatiua ab adiectiuis in os fiunt, mutato σ in τερος: λευκὸς λευκότερος, σόφος σοφώτερος. Si penultima poſitiui longa fuerit ο μικρὸν ſeruatur: ſin breuis, uertitur in ω μέγα. Adiectiua in ης & εις comparatiuum faciunt in εστερος: ἀληθὴς ἀληθέστερος, χαριεὶς χαριέστερος. Poſitiui in υς à neutro genere, addito τερος: ut βραχὺς βραχύτερος. In

ες, τερος aſſumũt: εὐνὸς εὐνόστερος. Superlatiuũ fit mutatione τερος in τατος, λευκότερος λευκότατος. Cõparatiua in ων ſuperlatiua faciũt in ιστος, ut ἡδίων ἥδιστος. Σχήματα δύο: ἁπλοῦν, ἵππος: σύνθετον, φίλιππος. Numeri tres: ἑνικὸς, θεός: δυικὸς, θεώ: πληθυντικὸς, θεοί. Πτώσεις quinq; ὀνομαστικὴ uel εὐθεῖα, γενικὴ, δοτικὴ, αἰτιατικὴ, κλητική.

DECLINATIONES NOMINVM.

Prima. Quinq; ſunt nominũ declinationes. Prima terminationes duas habet, ας & ης. In hac omnia maſculina ſunt, & in ſecũda fœminina. ὁ αἰνείας, αἰνείου, αἰνείᾳ, αἰνείαν, ὦ αἰνεία. Δ. αἰνείᾳ, αἰνείαιν, ὦ αἰνεία. Π. αἰνεῖαι, αἰνειῶν, αἰνείαις, αἰνείας, ὦ αἰνεῖαι. ὁ χρύσης, χρύσου, χρύσῃ, χρύσην, ὦ χρύση. Δ. χρύσα, χρύσαιν, ὦ χρύσα. Π. χρύσαι, χρυσῶν, χρύσαις, χρύσας, ὦ χρύσαι.

Secunda. Secunda totidem habet terminationes, α & η. ἡ μαῖα, μαίας, μαίᾳ, μαῖαν, ὦ μαῖα. Δ. τὰ μαία, μαίαιν, ὦ μαία. Π. μαῖαι, μαιῶν, μαίαις, μαίας, ὦ μαῖαι. ἡ μοῦσα, μούσης, μούσῃ, μοῦσαν, ὦ μοῦσα. Δ. μούσα, μούσαιν, ὦ μούσα. Π. μοῦσαι, μουσῶν, μούσαις, μούσας, ὦ μοῦσαι. Τιμὴ, τιμῆς, τιμῇ, τιμὴν, ὦ τιμή. Δ. τιμὰ, τιμαῖν, τιμά. Π. τιμαὶ, τιμῶν, τιμαῖς, τιμὰς, ὦ τιμαί

τιμαί. Nomina deſinentia in α purum, ρα, δα, uel θα, ſeruant α in obliquis. Tertia quoq; terminationes duas habet, ος maſculinorum ac fœmininorum, & ον neutrorũ. ὁ θεός, θεοῦ, θεῷ, θεόν, ὦ θεέ. Δ. θεώ, θεοῖν, ὦ θεώ. Π. θεοί, θεῶν, θεοῖς, θεούς, ὦ θεοί. ἡ ὁδός, τῆς ὁδοῦ, τῇ ὁδῷ, τὴν ὁδόν, ὦ ὁδέ. Δ. τὰ ὁδώ, ταῖν ὁδοῖν, ὦ ὁδώ. Π. αἱ ὁδοί, ὁδῶν, ὁδοῖς, ὁδούς, ὦ ὁδοί. Τὸ καλόν, καλοῦ, καλῷ, καλόν, ὦ καλόν. Δ. τὼ καλώ, καλοῖν, ὦ καλώ. Π. καλά, καλῶν, καλοῖς, καλά, ὦ καλά. Quarta etiam duas terminationes habet ως, maſculinorum & fœminorum, & ων neutrorum. Hæc in omnibus caſibus ſeruat ω. ὁ μενέλεως, τοῦ μενέλεω, τῷ μενέλεῳ, τὸν μενέλεων, ὦ μενέλεως. Δ. τὼ μενέλεω, τοῖν μενέλεῳν, ὦ μενέλεω. Π. οἱ μενέλεῳ, τῶν μενέλεων, τοῖς μενέλεῳς, τοὺς μενέλεως, ὦ μενέλεῳ. ἡ ἅλως, τῆς ἅλω, τῇ ἅλῳ, τὴν ἅλων, ὦ ἅλως. Δ. Τὰ ἅλω, τῶν ἅλων, ταῖς ἅλῳς, τὰς ἅλως, ὦ ἅλῳ. *Tertia.* *Quarta.*

Τὸ εὔγεων, τοῦ εὔγεω, τῷ εὔγεῳ, τὸ εὔγεων, ὦ εὔγεων. Δ. τῷ εὔγεω, τοῖν εὔγεῳν, ὦ εὔγεω. Π. τὰ εὔγεω, τῶν εὔγεων, τοῖς εὔγεῳς, τὰ εὔγεω, ὦ εὔγεω. Quinta uarias terminationes habet, & diuerſorum generum. Hæc ſimiles eſt Latinorum tertiæ. ὁ αἴας, τοῦ αἴαντος, αἴαντι, *Quinta*

αἴαντα, ὦ αἶας & ὦ αἶαν. Δ. τὼ αἴαντε, τοῖν αἰάντοιν, ὦ αἴαντε. Π οἱ αἴαντες, αἰάντων, αἴασι, αἴαντας, ὦ αἴαντες. ἡ τρυγὼν, τῆς τρυγόνος τρυγόνι, τρυγόνα, ὦ τρυγών. Δ. τὰ τρυγόνε, ταῖν τρυγόνοιν, ὦ τρυγόνε. Π. αἱ τρυγόνες, τῶν τρυγόνων, ταῖς τρυγόσι, τὰς τρυγόνας, ὦ τρυγόνες. Τὸ βῆμα, βήματος, βήματι, βῆμα, ὦ βῆμα. Δ. βήματε, βημάτοιν, ὦ βήματε. Π. βήματα, βημάτων, βήμασι, βήματα, ὦ βήματα.

Monoſyllaborum quintæ declinationis genitiuus & datiuus tonum habent in poſteriore ſyllaba: reliqui caſus in priore. Vt, πᾶς παντὸς παντὶ πάντα πάντες, χεὶρ χειρὸς χειρὶ χεῖρα χεῖρε, εἷς ἑνὸς ἑνὶ ἕνα.

Nomina in ευς *uarie flectuntur.* ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως ἀττικῶς, βασιλῆος καὶ βασιλέιος ἰωνικῶς, βασιλίος βοιωτικῶς, βασιλεῦς δωρικῶς. E *quibus* Aeolice *mutato accentu* βασίληος, βασίλειος, βασίλευς. *Omnis datiuus in ultima ſyllaba* ι *habet:* αἰνείᾳ, μούσῃ, θεῷ, μενέλεῳ, πατρί. *Genera mutantur hoc modo:* πᾶς πᾶσα πᾶν: βραδὺς βραδεῖα βραδὺ: χαρίεις χαρίεσα χάριεν: ἀληθὴς ἀληθές: φιλόπατρις, τὸ φιλόπατρι: τέρην τέρεν: εὐδαίμων εὔδαιμον. ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν διπλοῦς διπλῆ διπλοῦν: τριπλοῦς τριπλῆ τριπλοῦν: τετραπλοῦς τετραπλῆ τετραπλοῦν: μολιβδοῦς

λιβδοῦς μολιβδῆ μολιβδοῦν: χαλκοῦς χαλκῆ χαλκοῦν: χρυσοῦς χρυσῆ χρυσοῦν.

CONTRACTIONES NOMINVM.

CONtractorum nominum duo genera, πολυπαθῆ, καὶ ὀλιγοπαθῆ. Πολυπαθῶν terminationes ſex, ης, ες, ος, ις, ι, ας. Ὀλιγοπαθῶν, ευς, ους, ω & ως, υς & υ. Contrahuntur autem hoc modo. Δημοσθένεος ους. δημοσθένεϊ ει, δημοσθένεα η, ης δημοσθένεε η, δημοσθενέοιν οῖν, δημοσθένεες ες εις, δημοσθενέων ῶν, δημοσθένεας εις. Τὰ τείχεα η, ἀληθέα η. Τῷ ὄφιϊ ὄφι, ὄφιες ὄφις, ὄφιας ις ὄφις. Τὰ σινήπια σινήπι. Vel τῷ ὄφεϊ ὄφει, ὄφεες ας ὄφεις, ὄφεας ὄφεις: σινήπεα σινήπη. Τοῦ κρέαος κρέως, κρέαϊ κρέᾳ, κρέαε κρέα, κρεάοιν κρεῷν, κρέαα κρέα, κρεάων ῶν. Βασιλέϊ ει Βασιλέες εῖς, ευς Βασιλέας εῖς. οἱ Βόες Βοῦς, Βόας Βοῦς. Τῆς λητόος ους λητοῦς, λητόϊ λητοῖ, λητόα λητῶ. Horum dualia & pluralia tertiæ declinationis ſunt: ut τὰ λητώ, ω ταῖν λητοῖν, αἱ λητοὶ, τῶν λητῶν. Τῷ ἠδέϊ εῖ, υς ἡδέες εῖς, ἡδέας εῖς. Βότρυες Βότρυς Βότρυας, Βότρυς.

DE NOMINIBVS NVMERORVM.

NVmerorum ordines quinq;. Primus, ἕν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε, ἕξ, ἑπτὰ, ὀκτὼ, ἐννέα, δέκα, ἕνδεκα, δώδεκα, δεκατρία, uel τρία.

καὶ δέκα, minore præeunte, ſi cōiunctio interponatur:
δεκατέσσαρα, δεκαπέντε, δεκαὲξ, δεκαέπτα,
δεκαόκτω, aut ὄκτω καὶ δέκα, δεκαεννέα, εἴκοσι,
εἰκοσιὲν, εἰκοσιδύο, εἰκοσιτρία, τριάκοντα, τριακον
ταὲν, τεσσαράκοντα, πεντήκοντα, ἑξήκοντα, ἑβ=
δομήκοντα. ὀγδοήκοντα, ἐννενήκοντα, ἑκατὸν, διακ=
κόσια, τριακόσια, τεσσαρακόσια, πεντακόσια,
ἑξακόσια, ἑπτακόσια, ὀκτακόσια, ἐννεακόσια,
χίλιοι, δισχίλιοι, τρισχίλιοι, μύρια. Secundus, δι
πλοῦς, τριπλοῦς, τετραπλοῦς, πενταπλοῦς, ἑξαπλοῦς, ἑ=
πταπλοῦς, ὀκταπλοῦς, ἐννεαπλοῦς, δεκαπλοῦς. Ter=
tius, διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πεντα=
πλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑπταπλάσιος, ὀκταπλάσι
ος, ἐννεαπλάσιος, δεκαπλάσιος. Quartus, μο=
νὰς, δυὰς, τριὰς, τετρὰς, πεμπτὰς, ἑκτὰς, ἑπτὰς, ὀγ
δοὰς, ἐννεὰς, δεκὰς, χιλιὰς, μυριάς. Quintus, πρῶ
τος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἕβ
δομος, ὄγδοος, ἔνναττος, δέκατος, ἐνδέκατος, δυο=
καιδέκατος, εἰκοσὸς, εἰκοσὸς πρῶτος, εἰκοσὸς δεύ=
τερος, τριακοσὸς, τεσσαρακοσὸς, πεντηκοσὸς, πεν=
τηκοσὸς πρῶτος, ἑξηκοσὸς, ἑβδομηκοσὸς, ὀγδοη=
κοσὸς, ἐννενηκοσὸς, ἑκατοσὸς, διακοσιοσὸς, τριακο=
σιοσὸς, τεσσαρακοσιοσὸς, πεντακοσιοσὸς, ἑξακο=
σιοσὸς, ἑπτακοσιοσὸς, ὀκτακοσιοσος, ἐννακοσιο=
σὸς, χιλιοσὸς, δισχιλιοσὸς, τρισχιλιοσὸς, μυριο=
σὸς

ϛὸς, Hippocrates: θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη, αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης. *Indicatiuus decimusſeptimus, quartus enim eſt à decimoquarto. Numeros, qui infra decem ſunt, notant characteres,* α β γ δ ε ϛ ζ η θ. *Denarios omnes infra centum,* ι κ λ μ ν ξ ο π ϙ. *Centenarios,* ρ σ τ υ φ χ ψ ω ϡ. ᾱ *cum nota ſuperpoſita mille.*

CONIVGATIONES VERBORVM.

Q*Vinq; uerborum ordines ſunt. Primus habet ante* ω, β π φ πτ, *in futuro* ψ, *in præterito* φ. *Vt,* λείβω, τέρπω, γράφω, τύπτω. *Secundus ante* ω *habet* γ κ χ κτ σσ *uel* ττ ζ, *in futuro* ξ, *in præterito* χ. *Vt,* λέγω, πλέκω, ἔχω, τίκτω, ὀρύττω παίζω. *Tertius habet* δ θ τ ζ ττω *purum, in futuro* σ, *in præterito* κ. *Vt,* ᾄδω, πλήθω, ἀνύτω, φράζω, πλάττω, ἀκούω. *Quartus in præſenti & futuro quatuor immutabiles* λ μ ν ρ, *in præterito* κ. *Vt,* ψάλλω νέμω, κρίνω, σπείρω. *Quinto comprehenduntur uerba in* ημι, ωμι, υμι: *ut,* ἵστημι, τίθημι, δίδωμι, ζεύγνυμι. *Actiuorũ ergo triplex terminatio,* ω βαρύτονον, ῶ περισπώμενον, & μι, *ut,* λέγω, ποιῶ, τίθημι. *Verborum tempora ſunt, præſens, præteritũ imperfectũ, futurum, duo indefinita quæ ſignificatione*

non differunt, præteritum perfectum, præteritũ pluſquamperfectum. In præteritis ε præponitur ſi prima uerbi litera ſit conſonans. Si uocalis, α & ε in η uertuntur, ο in ω, αι in η, αυ in ηυ, οι in ῳ. Vt, ἄδω ἦδον, ἐρωτάω ἠρώτων, ὀρύττω ὤρυττον, αἴρω, ἦρον, αὐδῶ ηὔδον, οἰκτείρω ᾤκτειρον. Reliquæ uocales η, ι, υ, ω, non mutãtur. Dicimus enim ἡγέομαι ἡγεόμην, ἰάπτω ἴαπτον, ὑβρίζω ὕβριζον, ὠνέομαι ὠνεόμην. Coniugantur autẽ uerba hoc modo.

Deaugmentis.

τύπτω Actiua præſens, indicatiuum: Τύπτω τύπτεις τύπτει. Δ. τύπτετον τύπτετον. Π. τύπτομεν τύπτετε τύπτουσι. Præteritum imperfectum: ἔτυπτον ἔτυπτες ἔτυπτε. Δ. ἐτύπτετον ἐτυπτέτην. Π. ἐτύπτομεν ἐτύπτετε ἔτυπτον. Imperatiuũ: τύπτε τυπτέτω. Δ. τύπτετον τυπτέτων. Π. τύπτετε τυπτέτωσαν. Optatiuum: τύπτοιμι τύπτοις τύπτοι. Δ. τύπτοιτον τυπτοίτην. Π. τύπτοιμεν τύπτοιτε τύπτοιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τύπτω τύπτῃς τύπτῃ. Δ. ἐὰν τύπτητον τύπτητον. Π. ἐὰν τύπτωμεν τύπτητε τύπτωσι. Infinitum: τύπτειν. Futurum indicatiuum: τύψω τύψεις τύψει. Δ. τύψετον τύψετον. Π. τύψομεν τύψετε τύψουσιν. Optatiuum: τύψοιμι τύψοις τύψοι. Δ. τύψοιτον τυψοίτην. Π. τύψοιμεν τύψοιτε τύψοιεν. Infinitum: τύψειν. In

definitum

definitum primũ, indicatiuum: ἔτυψα ἔτυψας ἔτυ= ἀόριστος α.
ψε. Δ. ἐτύψατον ἐτυψάτην. Π. ἐτύψαμεν
ἐτύψατε ἔτυψαν. Imperatiuum: τύψον τυψά-
τω. Δ. τύψατον τυψάτων. Π. τύψατε τυ=
ψάτωσαν. Optatiuũ: τύψαιμι τύψαις τύψαι.
Δ. τύψαιτον τυψαίτην. Π. τύψαιμεν τύ=
ψαιτε τύψαιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τύψω τύ=
ψῃς τύψῃ. Δ. ἐὰν τύψητον τύψητον. Π. ἐὰν
τύψωμεν τύψητε τύψωσιν. Infinitum: τύψαι.
Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυφα τέτυ= Præteritũ.
φας τέτυφε. Δ. τετύφατον τετύφατον. Π. τε
τύφαμεν τετύφατε τετύφασιν. Imperatiuum:
τέτυφε τετυφέτω. Δ. τετύφετον τετυφέτων.
Π. τετύφετε τετυφέτωσαν. Optatiuum: τετύ=
φοιμι τετύφοις τετύφοι. Δ. τετύφοιτον τετυ=
φοίτην. Π. τετύφοιμεν τετύφοιτε τετύφοιεν.
Subiunctiuum: ἐὰν τετύφω τετύφῃς τετύφῃ. Δ.
ἐὰν τετύφητον τετύφητον. Π. ἐὰν τετύφωμεν
τετύφητε τετύφωσιν. Infinitũ: τετυφέναι. Præ
teritum pluſquamperfectum: ἐτετύφειν ἐτετύφεις
ἐτετύφει. Δ. ἐτετύφειτον ἐτετυφείτην. Π. ἐτε
τύφειμεν ἐτετύφειτε ἐτετύφεισαν. Indefinitũ ſe=
cundum, indicatiuũ: ἔτυπον ἔτυπες ἔτυπε. Δ. ἐτύ ἀόριστος, β.
πετον ἐτυπέτην. Π. ἐτύπομεν ἐτύπετε ἔτυ=
πον. Imperatiuum: τύπε τυπέτω. Δ. τύπετον

τυπέτων. Γ. τύπετε τυπέτωσαν. Optatiuum: τύποιμι τύποις τύποι. Δ. τύποιτον τυποίτην. Γ. τύποιμεν τύποιτε τύποιεν. Subiunctiuū: ἐὰν τύπω τύπῃς τύπῃ. Δ. ἐὰν τύπητον τύπητον. Γ. ἐὰν τύπωμεν τύπητε τύπωσι. Infinitū: τυπεῖν. Futurū ſecundum, indicatiuum: τυπῶ τυπεῖς τυπεῖ. Δ. τυπεῖτον τυπεῖτον. Γ. τυποῦμεν τυπεῖτε τυποῦσι: Optatiuum: τυποῖμι τυποῖς τυποῖ. Δ. τυποῖτον τυποίτην. Γ. τυποῖμεν τυποῖτε τυποῖεν. Infinitū: τυπεῖν. Media, præſens indicatiuū: τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Γ. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτονται. Præteritum imperfectum: ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Γ. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. Imperatiuum: τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθων. Γ. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυπτοίσθην. Γ. τυπτοίμεθα, τύπτοισθε τύπτοιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Γ. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. Infinitum: τύπτεσθαι. Futurum primū, indicatiuū: τύψομαι τύψῃ τύψεται. Δ. τυ

ψόμεθον

ψόμεθον τύψεσθον τύψεσθον. Π. τυψόμεθα τύψεσθε τύψονται. Optatiuum: τυψοίμην τυψοιο τύψοιτο. Δ. τυψοίμεθον τύψοισθον τυψοίσθην. Π. τυψοίμεθα τύψοισθε τύψοιντο. Infinitũ: τύψεσθαι. Indefinitũ primũ, indicatiuũ: ἐτυψάμην ἐτύψω ἐτύψατο. Δ. ἐτυψάμεθον ἐτύψασθον ἐτυψάσθην. Π. ἐτυψάμεθα ἐτύψασθε ἐτύψαντο. Imperatiuum: τύψαι τυψάσθω. Δ. τύψασθον τυψάσθων. Π. τύψασθε τυψάσθωσαν. Optatiuũ: τυψαίμην τύψαιο τύψαιτο. Δ. τυψαίμεθον τύψαισθον τυψαίσθην. Π. τυψαίμεθα τύψαισθε τύψαιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύψωμαι τύψῃ τύψηται. Δ. ἐὰν τυψώμεθον τύψησθον τύψησθον. Π. ἐὰν τυψώμεθα τύψησθε τύψωνται. Infinitum: τύψεσθαι. Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυπα τέτυπας τέτυπε. Δ. τετύπατον τετύπατον. Π. τετύπαμεν τετύπατε τετύπασιν. Imperatiuum: τέτυπε τετυπέτω. Δ. τετύπετον τετυπέτων. Π. τετύπετε τετυπέτωσαν. Optatiuũ: τετύποιμι τετύποις τετύποι. Δ. τετύποιτον τετυποίτην. Π. τετύποιμεν τετύποιτε τετύποιεν. Subiunctiuũ: ἐὰν τετύπω τετύπῃς τετύπῃ. Δ. ἐὰν τετύπητον τετύπητον. Π. τετύπωμεν τετύπητε τετύπωσιν. Infinitũ: τετυπέναι. Præteritũ plusquãperfectum, indicatiuũ: ἐτετύπειν

ἀόριστος α.

Præteritũ.

ἐτετύπειν ἐτετύπεις ἐτετύπει. Δ. ἐτετύπειτον ἐτετυπείτην. Γ. ἐτετύπειμεν ἐτετύπειτε ἐτετύ-
ἀόριστος β. πεισαν. Indefinitum ſecundum, indicatiuum: ἐτυπόμην ἐτύπου ἐτύπετο. Δ. ἐτυπόμεθον ἐτύπεσθον ἐτυπέσθην. Γ. ἐτυπόμεθα ἐτύπεσθε ἐτύποντο. Imperatiuum: τυποῦ τυπέσθω. Δ. τύπεσθον τυπέσθων. Γ. τύπεσθε τυπέσθωσαν. Optatiuum: τυποίμην τύποιο τύποιτο. Δ. τυποίμεθον τύποισθον τυποίσθην. Γ. τυποίμεθα τύποισθε τύποιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύπωμαι τύπῃ τύπηται. Δ. ἐὰν τυπώμεθον τύπησθον τύπησθον. Γ. ἐὰν τυπώμεθα τύπησθε τύπωνται. Infinitum: τυπέσθαι. Futurum ſecundum, indicatiuum: τυποῦμαι τυπῇ τυπεῖται. Δ. τυπούμεθον τυπεῖσθον τυπεῖσθον. Γ. τυπούμεθα τυπεῖσθε τυποῦνται. Optatiuũ: τυποίμην τυποῖο τυποῖτο. Δ. τυποίμεθον τυποῖσθον τυποίσθην. Γ. τυποίμεθα τυποῖσθε τυποῖντο.
Paſsiua. Infinitum: τυπεῖσθαι. Paſsiua præſens, indicatiuum: τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Γ. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτονται. Præteritum imperfectũ: ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Γ. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. Imperatiuum: τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον

σθον

σθον τυπτέσθων. Γ. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτείμεθον τύπτοισθον τυπτοίσθην. Γ. τυπτοίμεθα τύπτοισθε τύπτοιντο. Subiunctiuũ: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Γ. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. Infinitum: τύπτεσθαι. Præteritũ.

Præteritum perfectum, indicatiuũ: τέτυμμαι τέτυψαι τέτυπται. Δ. τετύμμεθον τέτυφθον τέτυφθον, Γ. τετύμμεθα τέτυφθε τετύφαται.

Præteritum pluſquamperfectum, indicatiuum: ἐτετύμμην ἐτέτυψο ἐτέτυπτο. Δ. ἐτετύμμεθον ἐτέτυφθον ἐτετύφθην. Γ. ἐτετύμμεθα ἐτέτυφθε ἐτετύφατο. Imperatiuum: τέτυψο τετύφθω. Δ. τέτυφθον τετύφθων. Γ. τέτυφθε τετύφθωσιν. Infinitum: τετύφθαι. Indefinitũ primum, indicatiuum: ἐτύφθην ἐτύφθης ἐτύφθη. Δ. ἐτύφθητον ἐτυφθήτην. Γ. ἐτύφθημεν ἐτύφθητε ἐτύφθησαν. Imperatiuum: τύφθητι τυφθήτω. Δ. τύφθητον τυφθήτων. Γ. τύφθητε τυφθήτωσαν. Optatiuum: τυφθείην τυφθείης τυφθείη. Δ. τυφθείητον τυφθειήτην. Γ. τυφθείημεν τυφθείητε τυφθείησαν uel τυφθεῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν τυφθῶ τυφθῇς τυφθῇ. Δ. ἐὰν τυφθῆτον τυφθῆτον. Γ. ἐὰν τυφθῶμεν τυφθῆτε τυφθῶσι ἀόριστος β.

ἐξ, εἰς, ἐν ideò uidentur habere denſiorem ſpiritum, quàm δὲ εἰς ἐν, quod dignitate quadam nomẽ præſtet præpoſitioni. Ἀπόστροφος nota eſt, qua indicamus è fine dictionis ablatum eſſe aliquid. Quod quatuor accidit uocalibus: ε, ο, α, ι: & duabus diphthongis αι, οι. Vt φέρ' εἶπε, τοῦτ' ἐμὸν, παρ' ἡμῶν, ἐφ' ἡμῖν, βούλομ' ἐγὼ, οἴμ' ὡς ἄχθομαι. ὑφὲν eſt nota, qua duas dictiones coniungimus, ut ante‿malorum. ὑποδιαστολή, qua male cohærentia diſcernuntur, ut cor, uinum inſtaurat, ne Coruinum dicere uidearis

DE ARTICVLO.

VOcum quibus oratio conſtat, octo ſunt genera: articulus, nomẽ, uerbum, participium, pronomen, præpoſitio, aduerbium, cõiunctio. Articuli præpoſitiui hoc modo declinãtur. Ἀρσενικὰ ἑνικά. ἡ εὐθεῖα ὁ. ἡ γενικὴ τοῦ. ἡ δοτικὴ τῷ. ἡ αἰτιατικὴ τόν. Δυϊκά. ἡ εὐθεῖα καὶ αἰτιατικὴ τώ. ἡ γενικὴ καὶ δοτικὴ τοῖν. Πληθυντικά, ἡ εὐθεῖα οἱ. ἡ γενικὴ τῶν. ἡ δοτικὴ τοῖς. ἡ αἰτιατικὴ τούς. ἑνικὰ θηλυκά ἡ, τῆς, τῇ, τήν. Δυϊκά, τὰ ταῖν. P. αἱ, τῶν ταῖς, τάς. Οὐδέτερα, τὸ, τοῦ, τῷ, τό. Δ τώ, τοῖν. P. τά, τῶν, τοῖς, τά. Subiũctiui Ἀρσενικὰ ἑνικά. ὅς, οὗ, ᾧ, ὅν. Δ. ὥ, οἷν Π.. οἵ, ὧν, οἷς, οὕς Θηλυκά. Ε, ἥ, ἧς, ᾗ, ἥν. Δ. ἅ, αἷν. Π. ἅ, ὧν, αἷς, ἅς

ουδ᾽ἔτερα. Ε, ὃ, οὗ, ᾧ, ὅ. Δ. ὢ, οἷν. Γ, ἃ, ὧν, οἷς, ἅ. Ex præpoſitiuis ſubiunctiuos effeceris, mutato τ in aſpirationem, ut τὸ, οὗ, τῷ, ᾧ. ὁ, οἱ, ἡ, αἱ, præpoſitiui tono carent: ſubiunctiui non.

ACCIDENTIA NOMINVM.

Nominibus accidunt, γένος, εἶδος, σχῆμα, ἀριθμὸς, πτῶσις. Genera quinq; ſunt: ἀρσενικὸν, ὁ λόγος: θηλυκὸν, ἡ μοῦσα: οὐδέτερον, τὸ ῥῆμα: κοινὸν, ὁ καὶ ἡ ἄνθρωπος: ἐπικοινὸν, ὁ ἀετὸς, hæc aquila: ὁ στρουθὸς hic paſſer, ἡ χελιδὼν hæc hirundo. Diſtant commune & epicœnum, quòd cõmune eſt ubi uiſu diſcernimus ſexum, ut κύων canis: ubi diſcrimen minus apparet, epicœnum. Species ſiue εἴδη duo: πρωτότυπον, ut οὐρανὸς, & παράγωγον. Poſterioris genera ſeptẽ. Συγκριτικὸν, ἐνδοξότερος: ὑπερθετικὸν, ἐνδοξότατος: πατρωνυμικὸν, πριαμίδης: ὑποκοριστικὸν, ἀνθρωπίσκος: κτητικὸν, βασιλικὸν: παρώνυμον, ἀνθηρὸς: ῥηματικὸν, ποιημα

Comparatiua ab adiectiuis in ος fiunt, mutato σ in τερος: λευκὸς λευκότερος, σοφὸς σοφώτερος. Si penultima poſitiui longa fuerit ο μικρὸν ſeruatur: ſin breuis, uertitur in ω μέγα. Adiectiua in ης & εις comparatiuum faciunt in εστερος: ἀληθὴς ἀληθέστερος, χαρίεις χαριέστερος. Poſitiui in υς à neutro genere, addito τερος: ut βραχὺς βραχύτερος. In

ους, τέρος aſſumūt: εὐνοὺς εὐνούστερος. Superlatiuū fit mutatione τερος in τατος, λευκότερος λευκότατος. Cōparatiua in ων ſuperlatiua faciūt in ιστος, ut ἡδίων ἥδιστος. Σχήματα δύο: ἁπλοῦν, ἵππος: σύνθετον, φίλιππος. Numeri tres: ἑνικός, θεός: δυικός, θεώ: πληθυντικός, θεοί. Πτώσεις quinq; ὀνομαστικὴ uel εὐθεῖα, γενική, δοτική, αἰτιατική, κλητική.

DECLINATIONES NOMINVM.

Prima. QVinq; ſunt nominū declinationes. Prima terminationes duas habet, ας & ης. In hac omnia maſculina ſunt, & in ſecūda fœminina. ὁ αἰνείας, αἰνείου, αἰνείᾳ, αἰνείαν, ὦ αἰνεία. Δ. αἰνεία, αἰνείαιν, ὦ αἰνεία. Π. αἰνεῖαι, αἰνειῶν, αἰνείαις, αἰνείας, ὦ αἰνεῖαι. ὁ χρύσης, χρύσου, χρύσῃ, χρύσην, ὦ χρύση. Δ. χρύσα, χρύσαιν, ὦ χρύσα. Π. χρύσαι, χρυσῶν. χρύσαις, χρύσας, ὦ χρύσαι.

Secunda. Secunda totidem habet terminationes, α & η. ἡ μαῖα, μαίας, μαίᾳ, μαῖαν, ὦ μαῖα. Δ. τὰ μαία, μαίαιν, ὦ μαία. Π. μαίαι, μαιῶν, μαίαις, μαίας, ὦ μαῖαι. ἡ μοῦσα, μούσης, μούσῃ, μοῦσαν, ὦ μοῦσα. Δ. μούσα, μούσαιν, ὦ μούσα. Π. μοῦσαι, μουσῶν, μούσαις, μούσας, ὦ μοῦσαι. Τιμή, τιμῆς, τιμῇ, τιμήν, ὦ τιμή. Δ. τιμά, τιμαῖν, τιμά. Π. τιμαί, τιμῶν, τιμαῖς, τιμάς, ὦ

τιμαί. Nomina deſinentia in α purum, ρα, δα, uel θα, ſeruant α in obliquis. Tertia quoq; terminationes duas habet, ος maſculinorum ac fœmininorum, & ον neutrorũ. ὁ θεός, θεοῦ, θεῷ, θεόν, ὦ θεέ. Δ. θεώ, θεοῖν, ὦ θεώ. Π. θεοί, θεῶν, θεοῖς, θεούς, ὦ θεοί. ἡ ὁδός, τῆς ὁδοῦ, τῇ ὁδῷ, ὁδόν, ὦ ὁδέ. Δ. τὰ ὁδώ, ταῖν ὁδοῖν, ὦ ὁδώ. Π. αἱ ὁδοί, ὁδῶν, ὁδοῖς, ὁδούς, ὦ ὁδοί. Τὸ καλόν, καλοῦ, καλῷ, καλόν, ὦ καλόν. Δ. τὼ καλώ, καλοῖν, ὦ καλώ. Π. καλά, καλῶν, καλοῖς, καλά, ὦ καλά. Quarta etiam duas terminationes habet ως, maſculinorum & fœminorum, & ων neutrorum. Hæc in omnibus caſibus ſeruat ω. ὁ μενέλεως, τοῦ μενέλεω, τῷ μενέλεῳ, τὸν μενέλεων, ὦ μενέλεως. Δ. τὼ μενέλεω, τοῖν μενέλεῳν, ὦ μενέλεω. Π. οἱ μενέλεῳ, τῶν μενέλεων, τοῖς μενέλεως, τοὺς μενέλεως, ὦ μενέλεῳ. ἡ ἅλως, τῆς ἅλω, τῇ ἅλῳ, τὴν ἅλων, ὦ ἅλως. Δ. τὰ ἅλω, τῶν ἅλων, ταῖς ἅλως, τὰς ἅλως, ὦ ἅλῳ. Τὸ εὔγεων, τοῦ εὔγεω, τῷ εὔγεῳ, τὸ εὔγεων, ὦ εὔγεων. Δ. τῷ εὔγεω, τοῖν εὔγεῳν, ὦ εὔγεω. Π. τὰ εὔγεω, τῶν εὔγεων, τοῖς εὔγεως, τὰ εὔγεω, ὦ εὔγεω. Quinta uarias terminationes habet, & diuerſorum generum. Hæc ſimiles eſt Latinorum tertiæ, ὁ αἴας, τοῦ αἴαντος, αἴαντι,

Tertia.

Quarta.

Quinta

αἴαντα, ὦ αἴας ϗ ὦ αἶαν. Δ. τὼ αἴαντε, τοῖν αἰαύτοιν, ὦ αἴαντε. Γ οἱ αἴαντες, αἰάντων, αἴασι, αἴαντας, ὦ αἴαντες. ἡ τρυγὼν, τῆς τρυγόνος τρυγόνι, τρυγόνα, ὦ τρυγών. Δ. τὰ τρυγόνε, ταῖν τρυγόνοιν, ὦ τρυγόνε. Γ. αἱ τρυγόνες, τῶν τρυγόνων, ταῖς τρυγόσι, τὰς τρυγόνας, ὦ τρυγόνες. Τὸ βῆμα, βήματος, βήματι, βῆμα, ὦ βῆμα. Δ. βήματε, βημάτοιν, ὦ βήματε. Γ. βήματα, βημάτων, βήμασι, βήματα, ὦ βήματα.

Monoſyllaborum quintæ declinationis genitiuus & datiuus tonum habent in poſteriore ſyllaba: reliqui caſus in priore. Vt, πᾶς παντὸς παντὶ πάντα πάντες, χεὶρ χειρὸς χειρὶ χεῖρα χεῖρε, εἷς ἑνὸς ἑνὶ ἕνα.

Nomina in ευς uarie flectuntur. ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως ἀττικῶς, βασιλῆος καὶ βασιλεῖος ἰωνικῶς, βασιλῖος βοιωτικῶς, βασιλεῦς δορικῶς. E quibus Aeolice mutato accentu βασίληος, βασίλειος, βασίλευς. Omnis datiuus in ultima ſyllaba ι habet: αἰνείᾳ, μούσῃ, θεῷ, μενέλεῳ, πατρί. Genera mutantur hoc modo: πᾶς πᾶσα πᾶν: βραδὺς βραδεῖα βραδύ: χαρίεις χαρίεσσα χάριεν: ἀληθὴς ἀληθὲς: φιλόπατρις, τὸ φιλόπατρι: τέρην τέρεν: εὐδαίμων εὔδαιμον. ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν διπλοῦς διπλῆ διπλοῦν: τριπλοῦς τριπλῆ τριπλοῦν: τετραπλοῦς τετραπλῆ τετραπλοῦν: μολιβδοῦς

λιβδοῦς μολιβδῆ μολιβδοῦν· χαλκοῦς χαλκῆ χαλκοῦν· χρυσοῦς χρυσῆ χρυσοῦν.

CONTRACTIONES NOMINVM.

Contractorum nominum duo genera, πολυπαθῆ, καὶ ὀλιγοπαθῆ. Πολυπαθῶν terminationes ſex, ης, ες, ος, ις, ι, ας. Ὀλιγοπαθῶν, ευς, ους, ω & ως, υς & υ. Contrahuntur autem hoc modo. Δημοσθένεος ους, δημοσθένεϊ ει, δημοσθένεα η, ης δημοσθένεε η, δημοσθενέοιν οιν, δημοσθένεες ος εις, δημοσθενέων ῶν, δημοσθένεας εις. Τὰ τεί= ες χεα η, ἀληθέα ῆ. Τῷ ὄφιϊ ὄφι, ὄφιες ὄφις, ὄφιας ις ὄφις. Τὰ σινήπια σινήπι. Vel τῷ ὄφεϊ ὄφει, ὄφεες ας ὄφεις, ὄφεας ὄφεις: σινήπεα σινήπη. Τοῦ κρέαος κρέως, κρέαϊ κρέα, κρέαε κρέα, κρεάοιν κρεῷν, κρέαα κρέα, κρεάων ῶν. Βασιλεϊ ει. Βασιλέες εις, ευς Βασιλέας εις. οἱ Βόες Βοῦς, Βοας Βοῦς. Τῆς λητόος ους λητοῦς, λητόϊ λητοῖ, λητόα λητῶ. Horum dualia & pluralia tertiæ declinationis ſunt: ut τὰ λητώ, ω ταῖν λητοῖν, αἱ λητοὶ, τῶν λητῶν. Τῷ ἡδέϊ ει, υς ἡδέες εις, ἡδέας εις. Βότρυες Βότρυς Βότρυας, Βότρυς.

DE NOMINIBVS NVMERORVM.

Numerorum ordines quinq;. Primus, ἓν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε, ἓξ, ἑπτὰ, ὀκτὼ, ἐννέα, δέκα, ἕνδεκα, δώδεκα, δεκατρία, uel τρία

κὴ δέκα, *minore praeunte, si cōiunctio interponatur:* δεκατέσσαρα, δεκαπέντε, δεκαέξ, δεκαέπ7α, δεκαόκ7ω, *aut* ὄκ7ω κὴ δέκα, δεκαεννέα, εἴκοσι, εἰκοσιὲν, εἰκοσιδύο, εἰκοσιτρία, τριάκοντα, τριακονταὲν, τεσσαράκοντα, πεντήκοντα, ἑξήκοντα, ἑβδομήκοντα. ὀγδοήκοντα, ἐννενήκοντα, ἑκατὸν, διακόσια, τριακόσια, τεσσαρακόσια, πεντακόσια, ἑξακόσια, ἑπ7ακόσια, ὀκτακόσια, ἐννεακόσια, χίλιοι, δισχίλιοι, τρισχίλιοι, μύρια. Secundus, διπλοῦς, τριπλοῦς, τετραπλοῦς, πεν7απλοῦς, ἑξαπλοῦς, ἑπ7απλοῦς, ὀκ7απλοῦς, ἐννεαπλοῦς, δεκαπλοῦς. Tertius, διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πεν7απλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑπ7απλάσιος, ὀκ7απλάσιος, ἐννεαπλάσιος, δεκαπλάσιος. Quartus, μονὰς, δυὰς, τριὰς, τετρὰς. πεμπ7ὰς, ἑκ7ὰς, ἑπ7ὰς, ὀγδοὰς, ἐννεὰς, δεκὰς, χιλιὰς, μυριάς. Quintus, πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπ7ος, ἕκ7ος, ἕβδομος, ὄγδοος, ἔννα7ος, δέκατος, ἐνδέκα7ος, δυοκαιδέκα7ος, εἰκοσὸς, εἰκοσὸς πρῶτος, εἰκοσὸς δεύτερος, τριακοσὸς, τεσσαρακοσὸς, πεντηκοσὸς, πεντηκοσὸς πρῶτος, ἑξηκοσὸς, ἑβδομηκοσὸς, ὀγδοηκοσὸς, ἐννενηκοσὸς, ἑκατοσὸς, διακοσιοσὸς, τριακοσιοσὸς, τεσσαρακοσιοσὸς, πεν7ακοσιοσὸς, ἑξακοσιοσὸς, ἑπ7ακοσιοσὸς, ὀκτακοσιοσος, ἐννακοσιοσὸς, χιλιοσὸς, δισχιλιοσὸς, τρισχιλιοσὸς, μυριοσὸς

ſτὸς, Hippocrates: θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη, αὐτὴ γὰρ ἐστι τετάρτη ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης. Indicatiuus decimusſeptimus, quartus enim eſt à decimoquarto. Numeros, qui infra decem ſunt, notant characteres, α β γ δ ε ϛ ζ η θ. Denarios omnes infra centum, ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ. Centenarios, ρ σ τ υ φ χ ψ ω ϡ. ᾱ cum nota ſuperpoſita mille.

CONIVGATIONES VERBORVM.

Quinq; uerborum ordines ſunt. Primus habet ante ω, β π φ πτ, in futuro ψ, in præterito φ. Vt, λείβω, τέρπω, γράφω, τύπτω. Secundus ante ω habet γ κ χ κτ σσ uel ττ ζ, in futuro ξ, in præterito χ. Vt, λέγω, πλέκω, ἔχω, τίκτω, ὀρύττω παίζω. Tertius habet δ θ τ ζ ττ ω purum, in futuro σ, in præterito κ. Vt, ᾄδω, πλήθω, ἀνύτω, φράζω, πλάττω, ἀκούω. Quartus in præſenti & futuro quatuor immutabiles λ μ ν ρ, in præterito κ. Vt, ψάλλω νέμω, κρίνω, σπείρω. Quinto comprehenduntur uerba in ημι, ωμι, υμι: ut, ἵστημι, τίθημι, δίδωμι, ζεύγνυμι. Actiuorũ ergo triplex terminatio, ω βαρύτονον, ῶ περισπώμενον, & μι, ut, λέγω, ποιῶ, τίθημι. Verborum tempora ſunt, præſens, præteritũ imperfectũ, futurum, duo indefinita quæ ſignificatione

non differunt, præteritum perfectum, præteritũ pluſ-
Deaugmentis. *quamperfectum.* In præteritis ε præponitur ſi pri*ma uerbi litera ſit conſonans. Si uocalis, α & ε in η uertuntur, ο in ω, αι in ῃ, αυ in ηυ, οι in ῳ. Vt, ἄδω ᾖδον, ἐρωτάω ἠρώτων, ὀρύττω ὤρυττον, αἴρω, ἦρον, αὐδῶ ηὔδον, οἰκτείρω ᾤκτειρον.* Reliquæ uo*cales η, ι, υ, ω, non mutãtur.* Dicimus enim ἡγέομαι ἡγεόμην, ἰάπτω ἴαπτον, ὑβρίζω ὕβριζον, ὠνέομαι ὠνεόμην. Coniugantur autẽ uerba hoc modo. Acti-
τύπτω ua præſens, indicatiuum: Τύπτω τύπτεις τύπτει. Δ. τύπτετον τύπτετον. Π. τύπτομεν τύπτετε τύπτουσι. Præteritum imperfectum: ἔτυπτον ἔτυπτες ἔτυπτε. Δ. ἐτύπτετον ἐτυπτέτην. Π. ἐτύπτομεν ἐτύπτετε ἔτυπτον. Imperatiuũ: τύπτε τυπτέτω. Δ. τύπτετον τυπτέτων. Π. τύπτετε τυπτέτωσαν. Optatiuum: τύπτοιμι τύπτοις τύπτοι. Δ. τύπτοιτον τυπτοίτην. Π. τύπτοιμεν τύπτοιτε τύπτοιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τύπτω τύπτῃς τύπτῃ. Δ. ἐὰν τύπτητον τύπτητον. Π. ἐὰν τύπτωμεν τύπτητε τύπτωσι. Infinitum: τύπτειν. Futurum indicatiuum: τύψω τύψεις τύψει. Δ. τύψετον τύψετον. Π. τύψομεν τύψετε τύψουσιν. Optatiuum: τύψοιμι τύψοις τύψοι. Δ. τύψοιτον τυψοίτην. Π. τύψοιμεν τύψοιτε τύψοιεν. Infinitum: τύψειν. In-

definitum

definitum primū, indicatiuum: ἔτυψα ἔτυψας ἔτυ= ἀόριστος α.
ψε. Δ. ἐτύψατον ἐτυψάτην. Π. ἐτύψαμεν
ἐτύψατε ἔτυψαν. Imperatiuum: τύψον τυψά-
τω. Δ. τύψατον τυψάτων. Π. τύψατε τυ=
ψάτωσαν. Optatiuū: τύψαιμι τύψαις τύψαι.
Δ. τύψαιτον τυψαίτην. Π. τύψαιμεν τύ=
ψαιτε τύψαιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τύψω τύ=
ψῃς τύψῃ. Δ. ἐὰν τύψητον τύψητον. Π. ἐὰν
τύψωμεν τύψητε τύψωσιν. Infinitum: τύψαι.
Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυφα τέτυ= Præteritū.
φας τέτυφε. Δ. τετύφατον τετύφατον. Π. τε
τύφαμεν τετύφατε τετύφασιν. Imperatiuum:
τέτυφε τετυφέτω. Δ. τετύφετον τετυφέτων.
Π. τετύφετε τετυφέτωσαν. Optatiuum: τετύ=
φοιμι τετύφοις τετύφοι. Δ. τετύφοιτον τετυ=
φοίτην. Π. τετύφοιμεν τετύφοιτε τετύφοιεν.
Subiunctiuum: ἐὰν τετύφω τετύφῃς τετύφῃ. Δ.
ἐὰν τετύφητον τετύφητον. Π. ἐὰν τετύφωμεν
τετύφητε τετύφωσιν. Infinitū: τετυφέναι. Præ
teritum pluſquamperfectum: ἐτετύφειν ἐτετύφεις
ἐτετύφει. Δ. ἐτετύφειτον ἐτετυφείτην. Π. ἐτε
τύφειμεν ἐτετύφειτε ἐτετύφεισαν. Indefinitū ſe=
cundum, indicatiuū: ἔτυπον ἔτυπες ἔτυπε. Δ. ἐτύ ἀόριστος, β.
πετον ἐτυπέτην. Π. ἐτύπομεν ἐτύπετε ἔτυ=
πον. Imperatiuum: τύπε τυπέτω. Δ. τύπετον

τυπτέτων. Π. τύπτετε τυπτέτωσαν. Optatiuum: τύπτοιμι τύπτοις τύπτοι. Δ. τύπτοιτον τυπτοίτην. Π. τύπτοιμεν τύπτοιτε τύπτοιεν. Subiunctiuũ: ἐὰν τύπτω τύπτῃς τύπτῃ. Δ. ἐὰν τύπτητον τύπτητον. Π. ἐὰν τύπτωμεν τύπτητε τύπτωσι. Infinitũ: τύπτειν. Futurũ ſecundum, indicatiuum: τυπῶ τυπεῖς τυπεῖ. Δ. τυπεῖτον τυπεῖτον. Π. τυποῦμεν τυπεῖτε τυποῦσι. Optatiuum: τυποῖμι τυποῖς τυποῖ. Δ. τυποῖτον τυποίτην. Π. τυποῖμεν τυπεῖτε τυποῖεν. Infinitũ: τυπεῖν. Media, præſens indicatiuũ: τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτονται. Præteritum imperfectum: ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. Imperatiuum: τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθων. Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυπτοίσθην. Π. τυπτοίμεθα, τύπτοισθε τύπτοιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Π. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. Infinitum: τύπτεσθαι. Futurum primũ, indicatiuũ: τύψομαι τύψῃ τύψεται. Δ. τυψόμεθον

ψόμεθον τύψεσθον τύψεσθον. Π. τυψόμεθα τύψεσθε τύψονται. Optatiuum: τυψοίμην τυψοιο τύψοιτο. Δ. τυψοίμεθον τύψοισθον τυψοίσθην. Π. τυψοίμεθα τύψοισθε τύψοιντο. Infinitū: τύψεσθαι. Indefinitū primū,, indicatiuū: ἐτυψάμην ἐτύψω ἐτύψατο. Δ. ἐτυψάμεθον ἐτύψασθον ἐτυψάσθην. Π. ἐτυψάμεθα ἐτύψασθε ἐτύψαντο. Imperatiuum: τύψαι τυψάσθω. Δ. τύψασθον τυψάσθων. Π. τύψασθε τυψάσθωσαν. Optatiuū: τυψαίμην τύψαιο τύψαιτο. Δ. τυψαίμεθον τύψαισθον τυψαίσθην. Π. τυψαίμεθα τύψαισθε τύψαιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύψωμαι τύψῃ τύψηται. Δ. ἐὰν τυψώμεθον τύψησθον τύψησθον. Π. ἐὰν τυψώμεθα τύψησθε τύψωνται. Infinitum: τύψασθαι. — ἀόριστος α.

Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυπα τέτυπας τέτυπε. Δ. τετύπατον τετύπατον. Π. τετύπαμεν τετύπατε τετύπασιν. Imperatiuum: τέτυπε τετυπέτω. Δ. τετύπετον τετυπέτων. Π. τετύπετε τετυπέτωσαν. Optatiuū: τετύποιμι τετύποις τετύποι. Δ. τετύποιτον τετυποίτην. Π. τετύποιμεν τετύποιτε τετύποιεν. Subiunctiuū: ἐὰν τετύπω τετύπῃς τετύπῃ. Δ. ἐὰν τετύπητον τετύπητον. Π. τετύπωμεν τετύπητε τετύπωσιν. Infinitū: τετυπέναι. — Præteritū.

Præteritū plusquāperfectum, indicatiuū:

ἐτετύπειν

σθον τυπτέσθων. Γ. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυπτοίσθην. Γ. τυπτοίμεθα τύπτοισθε τύπτοιντο. Subiunctiuũ: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτῃ). Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Γ. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. Infinitum: τύπτεσθαι. Præteritũ.

Præteritum perfectum, indicatiuũ: τέτυμμαι τέτυψαι τέτυπται. Δ. τετύμμεθον τέτυφθον τέτυφθον, Γ. τετύμμεθα τέτυφθε τετύφαται.

Præteritum pluſquamperfectum, indicatiuum: ἐτετύμμην ἐτέτυψο ἐτέτυπτο. Δ. ἐτετύμμεθον ἐτέτυφθον ἐτετύφθην. Γ. ἐτετύμμεθα ἐτέτυφθε ἐτετύφατο. Imperatiuum: τέτυψο τετύφθω. Δ. τέτυφθον τετύφθων. Γ. τέτυφθε τετύφθωσαν. Infinitum: τετύφθαι. Indefinitũ primum, indicatiuum: ἐτύφθην ἐτύφθης ἐτύφθη. Δ. ἐτύφθητον ἐτυφθήτην. Γ. ἐτύφθημεν ἐτύφθητε ἐτύφθησαν. Imperatiuum: τύφθητι τυφθήτω. Δ. τύφθητον τυφθήτων. Γ. τύφθητε τυφθήτωσαν. Optatiuum: τυφθείην τυφθείης τυφθείη. Δ. τυφθείητον τυφθειήτην. Γ. τυφθείημεν τυφθείητε τυφθείησαν uel τυφθεῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν τυφθῶ τυφθῇς τυφθῇ. Δ. ἐὰν τυφθῆτον τυφθῆτον. Γ. ἐὰν τυφθῶμεν τυφθῆτε τυφθῶσι ἀόριστος Β.

μεθον τετύφεσθον τετύφεσθον. Γ. τετυφόμεθα τετύφεσθε τετύφονται. Optatiuum: τετυφοίμην τετύφοιο τετύφοιτο. Δ. τετυφοίμεθον τετύφοισθον τετυφοίσθην. Γ. τετυφοίμεθα τετύφοισθε τετύφοιντο. Infinitum: τετύφεσθαι.

VERBA IN
έω, άω, & όω.

PRæſens indicatiuū: ποιέω ποιῶ, ποιέεις ποιεῖς, ποιέει ποιεῖ. Δ. ποιέετον ποιεῖτον. Γ. ποιέομεν ποιοῦμεν, ποιέετε ποιεῖτε, ποιέουσι ποιοῦσι. Præteritum imperfectū: ἐποίεον ἐποίουν, ἐποίεες ἐποίεις, ἐποίεε ἐποίει. Δ. ἐποιέετον ἐποιεῖτον, ἐποιεέτην ἐποιείτην. Γ. ἐποιέομεν ἐποιοῦμεν, ἐποιέετε ἐποιεῖτε, ἐποίεον ἐποίουν. Imperatiuū: ποίεε ποίει, ποιεέτω ποιείτω. Optatiuum: ποιέοιμι ποιοῖμι, ποιέοις ποιοῖς, ποιέοι ποιοῖ. Attice ſeu Aeolice ποιοίην οίης οίη. Dorice ποιώην ώης ώη. Subiunctiuum: ἐὰν ποιέω ποιῶ, έῃς ῇς, έῃ ῇ. Δ. έητον ῆτον. Infinitum: ποιέειν ποιεῖν, Dorice, ποιῆν. Indicatiuum paſſiuum: ποιέομαι ποιοῦμαι, έῃ ῇ, έεται εῖται. Δ. εόμεθον ούμεθον, έεσθον εῖσθον. Γ. εόμεθα ούμεθα. Præteritum imperfectum: ἐποιεόμην ούμην, ἐποιέου οῦ, έετο εῖτο. Imperatiuum: ποιέου οῦ, ποιεέσθω είσθω. Optatiuum: ποιεοίμην, ποιοίμην,

ποιο

ἐοιο οῖο, ἐοιτο οῖτο. Subiunctiuũ: ἐὰν ποιέωμαι ῶμαι, έῃ ῇ, έηται ῆται. Infinitiuũ: ποιέεσθαι εῖσθαι. Participia: ποιέων ῶν, έοντος οῦντος, έουσα οῦσα, εούσης ούσης, έον οῦν, ποιεόμενος ούμενος. In his ου Dorice in ευ conuertitur, ποιοῦμεν ποιεῦμεν. Præſens indicatiunm: βοάω βοῶ, βοάεις βοᾷς, βοάει βοᾷ. Δ. βοάετον βοᾶτον. Π. βοάομεν βοῶμεν, βοάετε βοᾶτε, βοάουσι βοῶσι. Præteritum imperfectũ: ἐβόαον ἐβόων, ἐβόαες ἐβόας, ἐβόαε ἐβόα. Δ. ἐβοάετον ᾶτον, ἐβοαέτην ἐβοάτην. Π. ἐβοάομεν ῶμεν, ἐβοάετε ᾶτε, ἐβόαον όων. Imperatiuum: βόαε βόα, βοαέτω άτω. Optatiuum: βοάοιμι ῷμι, άοις ῷς, Aeolice βοῴην ῴης. Subiunctiuũ: βοάω ῶ, άῃς ᾷς, άῃ ᾷ. Δ. άετον, ᾶτον. Π. άωμεν ῶμεν, άετε ᾶτε, άωσι ῶσι. Infinitum: βοάειν βοᾶν, Dorice βοῆν, Aeolice βόαις. Indicatiuũ παθητικόν: βοάομαι βοῶμαι, βοάῃ βοᾷ, βοάεται ᾶται. Δ. βοαόμεθον ώμεθον, άεσθον ᾶσθον. Π. αόμεθα ώμεθα, άεσθε ᾶσθε, άονται ῶνται. Præteritum imperfectũ: ἐβοαόμην ώμην, ἐβοάου ῶ, άετο ᾶτο. Imperatiuum: βοάου ῶ, βοαέσθω άσθω. Optatiuum: βοαοίμην ῴμην, άοιο, ῷο. Subiunctiuum: βοάωμαι ῶμαι, άῃ ᾷ, άηται ᾶται. Infinitum: βοάεσθαι ᾶσθαι. Participia: βοάων ῶν, άοντος ῶντος, άουσα ῶσα, αούσης ώσης, άον ῶν. βοαόμενος ώμενος. Præſens indicatiuũ: χρυσόω χρυσῶ, χρυσόεις χρυσοῖς χρυ

σόει

σόει χρυσοῖ. Δ. χρυσόετον χρυσοῦτον. Π. χρυσόομεν χρυσοῦμεν, χρυσόετε οῦτε, χρυσόουσι οῦσι. Præteritum imperfectũ: ἐχρύσοον ουν, ἐχρύσοες ους, ἐχρύσοε ου. Δ. ἐχρυσόετον οῦτον. Imperatiuũ: χρύσοε ου, χρυσοέτω ούτω. Optatiuum: χρυσόοιμι οῖμι, χρυσόοις οῖς, όοι οῖ. Subiunctiuum: χρυσόω ῶ, όῃς οῖς, όῃ οῖ. Δ. όητον οῖτον. Π. όωμεν ῶμεν, όητε οῖτε, όωσι ῶσι. Infinitũ: χρυσόειν χρυσοῦν, Aeolice χρύσοις. Indicatiuũ paſſiuum: χρυσόομαι οῦμαι, όῃ οῖ, όεται οῦται. Præteritũ imperfectum: ἐχρυσοόμην ούμην, όου οῦ, όετο οῦτο· Imperatiuum: χρυσόου οῦ, χρυσοέσθω ούσθω. Optatiuũ: χρυσοοίμην χρυσοίμην, χρυσόοιο οῖο. Subiunctiuum: χρυσόωμαι ῶμαι, όῃ οῖ, όηται οῖται, alij οῦται, uel ῶται. Δ. οώμεθον ώμεθον, όησθον, οῖσθον, οῦσθον uel ῶσθον. Infinitum: χρυσόεσθαι οῦσθαι. Participia: χρυσόων ῶν, όουσα οῦσα, όον οῦν, χρυσοόμενος ούμενος.

ΤΙΘΗΜΙ.

Verba in μι deducũtur à uerbis habentibus έω, άω, όω, υω: ut τίθημι, ἵστημι, δίδωμι, ζεύγνυμι, à θέω, στάω, δόω, ζευγνύω, idq; præpoſita ι cum prima conſonante. Hæc carent ſecundo futuro, præterito perfecto & pluſquamperfecto medio: item indefinito ſecundo & futuro ſecũdo paſſiuo. Actiua præſens, indicatiuum: τίθημι τίθης τίθησι. Δ. τίθετον

τίθετον. Γ. τιθέμεν τίθετε τιθέασι. Præteritũ
imperfectum: ἐτίθην ἐτίθης ἐτίθη. Δ. ἐτίθετον
ἐτιθέτην. Γ. ἐτίθεμεν ἐτίθετε ἐτίθεσαν. Im-
peratiuum: τίθετι uel τίθει ἀ τιθέω, τιθέτω. Δ. τί-
θετον τιθέτων. Γ. τίθετε τιθέτωσαν. Optati-
uum: τιθείην τιθείης τιθείη. Δ. τιθείητον τιθειή-
την. Γ. τιθείημεν τιθείητε τιθείησαν. Subiun-
ctiuum: ἐὰν τιθῶ τιθῇς τιθῇ. Γ. ἐὰν τιθῆτον τι-
θῆτον. Γ. ἐὰν τιθῶμεν τιθῆτε τιθῶσι. Infini-
ἀόριστος β tum: τιθέναι. Indefinitum ſecundum, indicatiuum:
ἔθην ἔθης ἔθη. Δ. ἔθετον ἐθέτην. Γ. ἔθεμεν ἔ-
θετε ἔθεσαν. Imperatiuum: θέτι uel θὲς θέτω. Δ.
θέτον θέτων. Γ. θέτε θέτωσαν. Optatiuum: θεί-
ην θείης θείης. Δ. θείητον θειήτην. Γ. θείημεν
θείητε θείησαν. Subiunctiuum: ἐὰν θῶ θῇς θῇ. Δ.
θῆτον θῆτον. Γ. θῶμεν θῆτε θῶσι. Infinitum:
Media θῆναι. Media præſens, indicatiuum, τίθεμαι τίθε-
σαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον.
Γ. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. Præteritum im-
perfectum, ἐτιθέμην ἐτίθεσο uel ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ.
ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Γ. ἐτιθέμεθα ἐτί-
θεσθε ἐτίθεντο. Imperatiuũ, τίθεσο uel τίθου, τιθέσ-
θω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Γ. τίθεσθε τιθέσθωσαν.
Optatiuũ: τιθείμην τίθοιο τίθοιτο. Δ. τιθείμετον τί-
θοισθον τιθείσθην. Γ. τιθείμεθα τίθοισθε τίθοιντο.

Subiun-

Subiunctiuũ: ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον τιθῆσθον. Π. τιθώμεθα τιθῆσθε τιθῶνται. Infinitũ: τίθεσθαι. Indefinitũ ſecundũ, indicatiuũ: ἐθέμην ἔθεσο uel ἔθου ἔθετο. Δ. ἐθέμεθον ἔθεσθον ἐθέσθην. Π. ἐθέμεθα ἔθεσθε ἔθεντο. Vt in Præterito imperfecto ἐτιθέμην, remota ſyllaba τι.

Paſsiua præſens, indicatiuũ: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. Præteritũ imperfectũ, ἐτιθέμην ἐτίθεσο uel ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ. ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. Imperatiuũ: τίθεσο uel τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. Optatiuũ: τιθείμην τιθεῖο τιθεῖτο. Δ. τιθείμεθον τιθεῖσθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τιθεῖσθε τιθεῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον. Π. ἐὰν τιθώμεθα τιθῆσθαι τιθῶνται. Infinitum: τίθεσθαι. Præteritum perfectum, indicatiuũ: τέθειμαι τέθεισαι τέθειται. Δ. τεθείμεθον τέθεισθον τέθεισθον. Π. τεθείμεθα τέθεισθε τέθεινται. Optatiuum: τεθείμην τεθεῖο τεθεῖτο. Δ. τεθείμεθον τεθεῖσθον τεθείσθην. Π. τεθείμεθα τεθεῖσθε τεθεῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν τεθῶμαι τεθῇ τεθῆται. Δ. τεθώμεθον τεθῆσθον τεθῆσθον. Π. τεθώμεθα τεθῆσθε τεθῶνται. Infinitum: τεθεῖσθαι. Paſiua.

Præteritum pluſquamperfectum, indicatiuum: ἐτε-
θείμην ἐτέθεισο ἐτέθειτο. Δ. ἐτεθείμεθον ἐτέ-
θεισθον ἐτεθείσθην. Π. ἐτεθείμεθα ἐτέθεισθε ἐτέ-
θειντο. Imperatiuum: τέθεισο τεθείσθω. Δ. τέ-
θεισθον τεθείσθων. Π. τέθεισθε τεθείσθωσαν. In
ἀόριστος α definitum primum, indicatiuum: ἐτέθην ἐτέθης ἐτέ-
θη. Δ. ἐτέθητον ἐτεθήτην. Π. ἐτέθημεν ἐτέ-
θητε ἐτέθησαν. Imperatiuum: τέθητι τεθήτω.
Δ. τέθητον τεθήτων. Π. τέθητε τεθήτωσαν.
Optatiuum: τεθείην τεθείης τεθείη. Δ. τεθείη-
τον τεθειήτην. Π. τεθείημεν τεθείητε τεθείη-
σαν. Subiunctiuum: ἐὰν τεθῶ τεθῇς τεθῇ. Δ. τε-
θῆτον τεθῆτον. Π. ἐὰν τεθῶμεν τεθῆτε τεθῶ-
μέλλων α. σι. Infinitum: τεθῆναι. Futurum primum, indica-
tiuum: τεθήσομαι τεθήσῃ τεθήσεται. Δ. τεθη-
σόμεθον τεθήσεσθον τεθήσεσθον. Π. τεθησόμε-
θα τεθήσεσθε τεθήσονται. Optatiuum: τεθησοί-
μην τεθήσοιο τεθήσοιτο. Δ. τεθησοίμεθον τεθή-
σοισθον τεθησοίσθην. Π. τεθησοίμεθα τεθήσοι-
σθε τεθήσοιντο. Infinitum: τεθήσεσθαι.

ΙΣΤΗΜΙ.

Actiua præſens, indicatiuum: ἵστημι ἵστης ἵστησι.
Δ. ἵστατον ἵστατον. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἱστᾶσι, uel Io-
nice ἱστάασι. Præteritum imperfectũ: ἵστην ἵστης ἵστη.
Δ. ἵστατον ἱστάτην. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἵστασαν. Im-
peratiuum

peratiuum: ἵσταθι ἱστάτω. Δ. ἵστατον ἱστάτων. Π.
ἵστατε ἱστάτωσαν: Optatiuū: ἱσταίην ἱσταίης ἱσταίη.
Δ. ἱσταίητον ἱσταιήτην. Π. ἱσταίημεν ἱσταίητε ἱσταί
ησαν, uel ἱσταῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν ἱστῶ ἱστᾷς ἱστᾷ.
Δ. ἱστᾶτον. Π. ἱστῶμεν ἱστᾶτε ἱστῶσι. Infinitum:
ἱστάναι. Indefinitum ſecundum: ἔστην ἔστης ἔστη. Δ. ἀόριστος β
ἔστητον ἐστήτην. Π. ἔστημεν ἔστητε ἔστησαν, uel Atti
ce ἔσταν. Imperatiuum: στῆθι στήτω. Δ. στῆτον στή=
των. Π. στῆτε στήτωσαν. Optatiuum. σταίην σταίης
σταίη. Δ. σταίητον σταιήτην. Π. σταίημεν σταίητε
σταίησαν. Subiunctiuum: ἐὰν στῶ στᾷς στᾷ. Δ. στᾶ
τον. Π. στῶμεν στᾶτε στῶσι. Infinitū: στῆναι. Me=
dia & paſſiua. Præſens indicatiuū: ἵσταμαι ἵστασαι
ἵσταται. Δ. ἱστάμεθον ἵστασθον ἵστασθον. Π. ἱστά=
μεθα ἵστασθε ἵστανται. Præteritum imperfectum:
ἱστάμην ἵστασο ἵστατο. Δ. ἱστάμεθον ἵστασθον ἱστά
σθην. Π. ἱστάμεθα ἵστασθε ἵσταντο. Imperati=
uum: ἵστασο ἱστάσθω. Δ. ἵστασθον ἱστάσθων. Π. ἵστα
σθε ἱστάσθωσαν. Optatiuum: ἱσταίμην ἱσταῖο ἱσταῖ
το. Δ. ἱσταίμεθον ἱσταῖσθον ἱσταίσθην. Π. ἱσταί
μεθα ἱσταῖσθε ἱσταῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν ἱστῶμαι
ἱστᾷ ἱστᾶται. Δ. ἱστώμεθον ἱστᾶσθον. Π. ἱστώμε
θα ἱστᾶσθε ἱστῶνται. Infinitū: ἵστασθαι. Præteritum Præteritū.
perfectum, indicatiuū: ἕσταμαι ἕστασαι ἕσταται. Δ.
ἑστάμεθον ἕστασθον ἕστασθον. Π. ἑστάμεθα ἕστα=

σθε ἵστανται. Optatiuum: ἱσταίμην ἱσταῖο ἱσταῖτο. Δ. ἱσταίμεθον ἱσταῖσθον ἱσταίσθην. Π. ἱσταίμεθα ἱσταῖσθε ἱσταῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν ἱστῶμαι ἱστᾷ ἱστᾶται. Δ. ἐὰν ἱστώμεθον ἱστᾶσθον ἱστᾶσθον. Π. ἐὰν ἱστώμεθα ἱστᾶσθε ἱστῶνται. Infinitum: ἵστασθαι.

Præteritum pluſquamperfectum: ἱστάμην ἵστασο ἵστατο. Δ. ἱστάμεθον ἵστασθον ἱστάσθην. Π. ἱστάμεθα ἵστασθε ἵσταντο. Imperatiuum: ἵστασο ἱστάσθω. Δ. ἵστασθον ἱστάσθων. Π. ἵστασθε ἱστάσθωσαν. Indefinitum primum, indicatiuũ: ἐστάθην ἐστάθης ἐστάθη. Δ. ἐστάθητον ἐσταθήτην. Π. ἐστάθημεν ἐστάθητε ἐστάθησαν uel ἔσταθεν. Imperatiuũ: στάθητι σταθήτω. Δ. στάθητον σταθήτων. Π. στάθητε σταθήτωσαν. Optatiuũ: σταθείην σταθείης σταθείη. Δ. σταθείητον σταθειήτην. Π. σταθείημεν σταθείητε σταθείησαν. Subiunctiuum: ἐὰν σταθῶ σταθῇς σταθῇ. Δ. σταθῆτον σταθῆτον. Π. σταθῶμεν σταθῆτε σταθῶσι. Infinitum: σταθῆναι. Futurum primum, Indicatiuum: σταθήσομαι σταθήσῃ σταθήσεται. Δ. σταθησόμεθον σταθήσεσθον σταθήσεσθον. Π. σταθησόμεθα σταθήσεσθε σταθήσονται. Optatiuum: σταθησοίμην σταθήσοιο σταθήσοιτο. Δ. σταθησοίμεθον σταθήσοισθον σταθησοίσθην. Π. σταθησοίμεθα σταθήσοισθε σταθήσοιντο. Infinitũ: σταθήσεσθαι.

Δίδωμι

ΔΙΔΩΜΙ.

Actiua præſens indicatiuum: δίδωμι δίδως δί-
δωσι. Δ. δίδοτον δίδοτον. Π. δίδομεν δί-
δοτε διδοῦσι *uel* διδόασι. *Præteritum imperfe-
ctum:* ἐδίδων ἐδίδως ἐδίδω. Δ. ἐδίδοτον ἐδι-
δότην. Π. ἐδίδομεν ἐδίδοτε ἐδίδοσαν. *Im
peratiuū:* δίδοθι διδότω. Δ. δίδοτον διδό-
των. Π. δίδοτε διδότωσαν. Optatiuum. δι-
δοίην διδοίης διδοίη. Δ. διδοίητον διδοιή-
την. Π. διδοίημεν διδοίητε διδοίησαν *uel* δι-
δοῖεν. Et Aeolice, διδώην διδώης διδώη. *Sub
iunctiuū:* ἐὰν διδῶ διδῷς διδῷ. Δ. διδῶτον δι-
δῶτον. Π. διδῶμεν διδῶτε διδῶσι. *Infinitū:*
διδόναι. *Indefinitū ſecundū indicatiuū:* ἔδων ἔδως ἀόριστος β.
ἔδω. Δ. ἔδοτον ἐδότην. Π. ἔδομεν ἔδοτε ἔδο-
σαν. *Imperatiuū:* δόθι *uel* δὸς δότω. Δ. δότον δό-
των. Π. δότε δότωσαν. *Optatiuū:* δοίην δοίης
δοίη. Δ. δοίητον δοιήτην. Π. δοίημεν δοίητε
δοίησαν. *Subiunctiuū:* ἐὰν δῶ δῷς δῷ, *aut Ionice*
δώσι. Δ. δῶτον. Π. δῶμεν δῶτε δῶσι *uel* δώω-
σι *poëtice. Infinitū:* δοῦναι. *Media & paſſiua, præ
ſens:* δίδομαι δίδοσαι δίδοται. Δ. διδόμεθον δίδο-
σθον δίδοσθον. Π. διδόμεθα δίδοσθε δίδονται.
Præteritum imperfectum: ἐδιδόμην ἐδίδοσο ἐδί-
δοτο. Δ. ἐδιδόμεθον ἐδίδοσθον ἐδιδόσθην.

 Π. ἐδί-

Δ. ἐδιδόμεθα ἐδίδοσθε ἐδίδοντο. Imperatiuum: δίδοσο διδόσθω. Δ. δίδοσθον διδόσθων. Π. δίδοσθε διδόσθωσαν. Optatiuũ: διδοίμην διδοῖο διδοῖτο. Δ. διδοίμεθον διδοῖσθον διδοίσθην. Π. διδοίμεθα διδοῖσθε διδοῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν διδῶμαι διδῷ διδῶται. Δ. διδώμεθον διδῶσθον. Π. διδώμεθα διδῶσθε διδῶνται. Penultima circumflexa. Infinitũ:

Præteritũ. δίδοσθαι. Præteritum perfectum: δέδομαι δέδοσαι δέδοται. Δ. δεδόμεθον δέδοσθον δέδοσθον. Π. δεδόμεθα δέδοσθε δέδονται. Optatiuum: δεδοίμην δεδοῖο δεδοῖτο. Δ. δεδοίμεθον δεδοῖσθον δεδοίσθην. Π. δεδοίμεθα δεδοῖσθε δεδοῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν δεδῶμαι δεδῷ δεδῶται, ἄρχηστα. Infinitum: δεδόσθαι. Præteritum plusquamperfectum: ἐδεδόμην ἐδέδοσο ἐδέδοτο. Δ. ἐδεδόμεθον ἐδέδοσθον ἐδεδόσθην. Π. ἐδεδόμεθα ἐδέδοσθε ἐδέδοντο. Imperatiuum: δέδοσο δεδόσθω. Δ. δέδοσθον δεδόσθων. Π. δέδοσθε δεδόσθωσαν.

ἀόριστος α. Indefinitum primum, indicatiuum: ἐδόθην ἐδόθης ἐδόθη. Δ. ἐδόθητον ἐδοθήτην. Π. ἐδόθημεν ἐδόθητε ἐδόθησαν. Optatiuum: δοθείην δοθείης δοθείη. Δ. δοθείητον δοθειήτην. Π. δοθείημεν δοθείητε δοθείησαν, uel δοθεῖεν. Subiuncti-

uum

κum: ἐὰν λοθῶ λοθῇς λοθῆ. Δ. λοθῆτον λοθῆτον. Π. λοθῶμεν λοθῆτε λοθῶσι. Infinitum: λοθῆναι. Futurum primum, Indicatiuum: λοθήσομαι λοθήσῃ λοθήσεται. Δ. λοθησόμεθον λοθήσεσθον. Π. λοθησόμεθα λοθήσεσθε λοθήσονται. Optatiuum: λοθησοίμην λοθήσοιο λοθήσοιτο. Δ. λοθησοίμεθον λοθήσοισθον λοθησοίσθην. Π. λοθησοίμεθα λοθήσοισθε λοθήσοιντο. Infinitũ: λοθήσεσθαι. μέλλων α.

ΖΕΥΓΝΥΜΙ.

Polyſyllaba uerba tàm in νῶ, quàm in νμι ſolum in præſenti & præterito imperfecto flectuntur, alijs temporibus carent. Diſyllaba uero apud poëtas quandoq; etiam futurum & indefinitũ habẽt, ut λύω λῦμι λύσω ἔλυν λῦθι, κλύω κλῦμι, κλύσω ἔκλυν κλῦθι. Actiua præſens, indicatiuum: ζεύγνυμι ζεύγνυς ζεύγνυσι. Δ. ζεύγνυτον. Π. ζεύγνυμεν ζεύγνυτε ζευγνῦσι, uel ζευγνύασι, aut quod uſitatius eſt, ζευγνῦσι à ζευγνύω. Præteritum imperfectũ: ἐζεύγνυν ἐζεύγνυς ἐζεύγνυ. Δ. ἐζεύγνυτον ἐζευγνύτην. Π. ἐζεύγνυμεν ἐζεύγνυτε ἐζεύγνυσαν. Imperatiuum: ζεύγνυθι ζευγνύτω. Δ. ζεύγνυτον ζευγνύτων. Π. ζεύγνυτε ζευγνύτωσαν. Infinitum: ζευγνύναι. Media & paſſiua, præſens indicatiuũ: ζεύγνυμαι ζεύγνυσαι ζεύ-

γνυται. Δ. ζευγνύμεθον ζεύγνυσθον. Γ. ζευγνύμεθα ζεύγνυσθε ζεύγνυνται. Præteritũ imperfectum: ἐζευγνύμην ἐζεύγνυσο ἐζεύγνυτο. Δ. ἐζευγνύμεθον ἐζεύγνυσθον ἐζευγνύσθην. Γ. ἐζευγνύμεθα ἐζεύγνυσθε ἐζεύγνυντο. Imperatiuũ: ζεύγνυσο ζευγνύσθω. Δ. ζεύγνυσθον ζευγνύσθων. Γ. ζεύγνυσθε ζευγνύσθωσαν. Infinitum: ζεύγνυσθαι. Participia: ὁ ζευγνὺς τοῦ ζευγνύντος. ἡ ζευγνῦσα τῆς ζευγνύσης. τὸ ζευγνῦν τοῦ ζευγνύντος. A paſſiuo ζευγνύμενος.

QVAEDAM DE FORMAtione temporum.

VErbum cum præpoſitione cõpoſitum non plus ſignificãs q̃ ſimplex, augetur in principio propoſitionis. Vt, ἔπω dico, ἐνέπω ἤνεπον, εὕδω καὶ καθεύδω ἐκάθευδον. Præpoſitione uerò ſignificationem aliquam adferente, augmentũ fit in principio uerbi ſimplicis, ut ἀκούω παρακούω obaudio, παρήκουον. Præpoſitio uocalem poſtremã amittit, ſi componatur cum uocali, ut ἔγραφον κατέγραφον: exceptis περὶ & πρὸ, ut ἔχω περιέχω προέχω. Παρατατικὸς fit à præſenti mutato ω in ον & præpoſito augmento, ut τύπτω ἔτυπτον. Ab eodem futurũ fit mutata conſona præſentis in conſonantem futuri, γράφω γράψω, λέγω λέξω, φράζω φράσω, ψάλλω ψαλῶ-

Verba autem habentia ω purum, futurum ferè faci-
unt, uerſo α uel ε in η, & ο in ω, aut interpoſito σ, ut
ποιέω ποιήσω, δίδωμι δώσω, ἀκούω ἀκούσω. α
& ε quãdoq; manent, καλέω καλέω. Futura quar-
tæ coniugationis penultimam breuem poſtulant: quare
ſi duplex conſona ſit, altera abijcitur, ut ψάλλω ψα-
λῶ. Si diphthongus uocalis eximitur, ut σπείρω σπε-
ρῶ, φαίνω φανῶ. Indefinitum primum ſemper ſer- ἀόριστος α.
uat cõſonantem futuri, præter τίθημι θήσω ἔθηκα,
δίδωμι δώσω ἔδωκα, ἵημι ἥσω ἧκα, ἔπω ἔψω
εἶπα, ἐνέγκω ἐνέγξω ἤνεγκα. Si penultima inde-
finiti primi fuerit breuis, ut in quarta cõiugatione pro
ducitur hoc modo: α mutatur in η, ε aſſumit ι, ι & υ
fiunt longæ, ut ψαλῶ ἔψηλα, χανῶ ἔχηνα, φθερῶ
ἔφθειρα, κρινῶ ἔκρινα, ὀτρυνῶ ὤτρυνα. Verba
in λω & ρω eandem conſonantem ſeruant in præteri-
to perfecto: ut ψάλλω ἔψαλκα, σπείρω ἔσπαρκα.
Si uerò μ ante ω fuerit, inter μ & κ, η interponitur,
ut νέμω νενέμηκα. Habentia ι uel ει ante νω, in præ-
terito perfecto abijciunt ν, ut κρίνω κέκρικα, κτεί-
νω κτενῶ ἔκτακα. Quæ uerò αι aut υ in penultima
habent, in præterito ν in γ mutant, ut μιαίνω μια-
νῶ μεμίαγκα, μολύνω μολυνῶ μεμόλυγκα.
Ἀόριστος β ſeruant conſonantem præteriti perfecti
medij. Penultima indefiniti ſecundi, ſi tribus ipſum ἀόριστος β.
plu-

pluribúsue ſyllabis conſtet, corripi debet, hoc modo, η in α uertitur. Vt λήβω capio ἔλαβον, πήθω ſatior ἔπαθον, λήχω ſortior ἔλαχον, φήγω comẽdo ἔφαγον, δήκω mordeo ἔδακον, λήθω lateo ἔλαθον. ω in α: τρώγω uoro ἔτραγον. αι in α: φαίνω appareo ἔφανον, καίω uro ἔκαον, δαίω ſcio ἔδαον. αυ in α: παύω ſedo ἔπαον. ου in ο: ἀκούω audio ἤκοον. ει in ι: λείπω linquo ἔλιπον, λείβω libo ἔλιβον, πείθω ſuadeo ἔπιθον. ευ in υ: φεύγω fugio ἔφυγον, τεύχω conſequor ἔτυχον, ἐλεύθω uenio ἤλυθον & ἦλθον, πεύθω interrogo ἔπυθον. Verbo in ζω, uel σσω ſecundæ coniugationis, in præterito medio γ habẽt, ut κράζω κράξω κέκραγα, πλήσσω πλήξω πέπληγα. Verba in ζω coningationis tertiæ, in eodem loco δ habẽt, ut φράζω πέφραδα. Si tertia ſingularis in præterito perfecto paſſiuo uocalẽ habuerit ante ται, infinitum formatur interpoſito σ, ut

Paſſiua. πεποίηται πεποιῆσθαι. λήβω capio, λείβω libo, λήχω ſortior, μείρομαι ſortior, iuxta communem linguam habent λέληφα, λέλειφα, λέληχα, μεμαρμαι: Attice uero, εἴληφα, εἴλειφα, εἴληχα, εἵμαρμαι. Indefinitum ſecundum paßiuum fit ab indefinito ſecundo actiuo mutatione ον in ην. ἔτυπον ἐτύπην, ἔλεγον, ἐλέγην, ἤκοον, ἠκόην. Duo futura paßiua fiunt à ſecunda perſona indefinitorum addito

ομαι,

ομαι, ut ἐτύφθης τυφθήσομαι, ἐτύπης τυπήσομαι. Paulo poſt futurum à ſecunda perſona paſſiui præteriti formatur ἐπενθέσει τοῦ ομ. τέτυψαι τετύψομαι, λέλεξαι λελέξομαι, πεποίησαι πεποιήσομαι. Ex præterito imperfecto actiuo uerborum in μι fiunt præterita imperfecta media & paſſiua mutatiõe ην in έμην uel άμην, & ων in όμην, ut ἐτίθην ἐτιθέμην, ἵστην ἱστάμην, ἐδίδων ἐδιδόμην.

εἰμὶ, εἶμι, ἴημι, ἵημι, ἧμαι & φημί.

AB ἔω ſum uel uado fiunt εἰμὶ, εἶμι, ἴημι. εἰμὶ εἶς εἶ uel ἐσσὶ ἐστί. Δ. ἐστὸν ἐστόν. Π. ἐσμὲν uel εἰμὲν, ἐστὲ, εἰσὶ uel ἔασι. Præteritum imperfectum: ἦν ἔα ἦα ᾖν uel ἔσκον, ἦς ἦσθα, ἦν ἔην ἤην ἦεν ἔσκε ᾖς. Δ. ἦτον ἤτην. Π. ἦμεν uel ἦμες ἦτε ἦσαν uel ἔσαν. Et ἤμην ἦσο ἦτο medium. Reliquis præteritis caret. Futurũ medium ἔσομαι ἔσῃ uel ἔσεαι ἔσσῃ uel ἔσσεαι, ἔσεται, ἔσσεται uel ἔσται. Δ. ἐσόμεθον. Imperatiuus: ἴσθι ἔσο uel ἔσσο, ἔστω. Δ. ἔστον ἔστων. Π. ἔστε ἔστωσαν. Optatiui præſens: εἴην εἴης εἴη. Δ. εἴητον εἰήτην. Π. εἴημεν εἴητε εἴησαν, & per ſyncopen εἶμεν εἶτε εἶεν. Futurũ: ἐσοίμην ἔσοιο ἔσοιτο. Subiunctiui præſens: ἐὰν ὦ ᾖς ᾖ uel ᾖσι Ionice. Δ. ἦτον. Π. ὦμεν ἦτε ὦσι. Indefinitũ primum: ἐὰν ἔσωμαι ἔσῃ ἔσηται.

Infinitũ:

Infinitũ: ἔιναι ἔμεναι ἔμμεναι ἔμεν uel ἦμεν, unde
εἶμι uado. ἐνῆμεν ineſſe. εἶμι εἶς uel εἶσθα εἶσι. Δ. ἴτον ἴτον.
Π. ἴμεν ἴτε ἴσι uel ἴασι. Præteritũ imperfectũ: εἶν
εἶς εἶ. Δ ἴτον ἴτην. Π. ἴμεν ἴτε ἴσαν uel ᾔισαν. Præ
teritum perfectũ: εἶκα εἶκας εἶκε inuſitatum. Præte-
ritum pluſquamperfectũ: ἤκειν ἤκεις ἤκει. Præteritũ
perfectum mediũ: εἶα εἶας εἶε, uel Ionice ἦα ἦας ἦε, &
ſoluta diphthongo ᾔια ᾔιας ᾔιε. Pluſquamperfectum
mediũ: ᾔειν ᾔεις ᾔει. Tertia pluralis: ᾔεσαν uel ᾔεσαν.
Sic eius cõpoſita ἀνῄειν redieram, ἐξῄειν exiuerã, ἀνῄε
σαν uel εσαν, ἐξῄεσαν uel εσαν, Imperatiuus: ἴθι
(uel εἶ ab ἔω ἔε per ſynæreſin, unde ἔξει apud Ariſto
phanem) ἴτω. Δ. ἴτον ἴτων. Π. ἴτε ἴτωσαν. Inde
finitis & futuris, item optatiuo & ſubiunctiuo caret.
Infinitũ: ἴναι ἴμεναι ἴμεν εἶναι, unde προσεῖναι adire,
ἵημι uado. ἀπεῖναι abire. ἵημι ἵης ἵησι. Infinitũ: ἱέναι. Præ
ſens medium: ἵεμαι ἵεσαι ἵεται. Præteritũ imperfe-
ctum: ἱέμην ἵεσο ἵετο. Imperatiuus: ἵεσο ἱέσθω.
ἵημι mitto participiũ: ἱέμενος. ἕω mitto, ſedeo, cupio, induo: un-
cupio. de ἵημι & ἧμαι, ἵημι ἵης ἵησι. Δ. ἵετον ἵετον. Π.
ἵεμεν ἵετε ἱεῖσι uel ἱέασι, & per craſin ἱᾶσι. Præ
teritum imperfectũ: ἵην ἵης. Perfectum: εἶκα εἶκας.
Hinc εἰκὼς, ἀφεικὼς, ἀφεικέναι, & perfectũ paßiuũ,
εἶμαι εἶσαι. Pluſquamperfectũ: εἵκειν εἵκεις inuſita-
tum. Indefinitum primũ: ἧκα ἧκας pro ἧσα. Secun

dum

dum, ἧν ἧς ἧ. Δ. ἦτον ἤτην. Π. ἦμεν ἦτε ἦσαν. Futurum: ἥσω ἥσεις. Imperatiui præſens: ἵεθι ἱέτω. Indefinitum ſecundum: ἕς pro ἕθι: hinc ἄφες, πρόες, ἄνες, ἕτω. Optatiui præſens: ἱείην ἱείης. Indefinitum ſecundum: εἵην εἵης. Subiunctiui præſens: ἐὰν ἱῶ ἱῇς ἱῇ. Indefinitum ſecundum: ἐὰν ὧ ἧς ἧ, & poëtice ἕω ἕῃς ἕῃ, uel εἵω εἵῃς, unde ἀφείω dimiſero, ἐφείω immiſero ἰλια. α. Infiniti præſens: ἱέναι ἱέμεναι ἱέμεν. Indefinitum ſecundum: εἷναι ἕμεναι ἕμεν, unde μεθέμεν dimiſiſſe. Participium præſentis: ἱεὶς ἱέντος, ἱεῖσα ης, ἱὲν ἱέντος. Indefiniti ſecundi: εἷς ἕντος. Paſſiuum ſeu medium præſens: ἵεμαι ἵεσαι. præteritum imperfectum: ἱέμην ἵεσο.

Indefinitum ſecundum medium: ἕμην ἕσο, uel οὗ ἕο ἕτο. ἧμαι ἧσαι ἧται. Δ. ἥμεθον ἧσθον. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧνται, Ionice ἕαται uel εἵαται. Præteritum imperfectum: ἥμην ἧσο ἧτο. Δ. ἥμεθον ἧσθον ἥσθην. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧντο ἕατο εἵατο uel ἥατο, unde καθήατο ἰλια. α. Imperatiuus: ἧσο ἥσθω. Infinitũ: ἧσθαι. ἧμαι ſedeo φημὶ φὴς φησὶ. Δ. φα. φημὶ. τόν. Π. φαμὲν φατὲ φασὶ, Dorice φατί. παρατα. ὁ ἀόριστος Β, ἔφην ἔφης (uel ἔφησθα Ionico more, qui ſæpenumero ſecundis perſonis θα apponunt, ut ἐθέλεις ὄιδας ὄιδασθα: per ſyncopen οἶσθα) ἔφη.

Δ. ἔφατον ἐφάτην. Π. ἔφαμεν ἔφατε ἔφασαν uel ἔφαν. Et abiecto augmento, φῆν φῆς φῆς, item ablato φ, ἦν ἧς ἧ, quod frequens eſt apud Homerum. μέσα. φαμαι σαι ται. Παρατα. ἐφάμην ἔφασο ἔφατο.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΟΧΗΣ.

Participia habēt: τύπτω & ἔτυπτον, τύπτων, τύπτουσα, τύπτον: τύψω, τύψων, τύψουσα, τύψον: ἔτυψα, τύψας, τύψασα, τύψαν: τέτυφα καὶ ἐτετύφειν, τετυφὼς, τετυφυῖα, τετυφός: ἔτυπον, τυπὼν, τυποῦσα, τυπόν: τυπῶ, τυπῶν, τυποῦσα, τυποῦν. Μέσα: τύπτομαι, τυπτόμενος, τυπτομένη, τυπτόμενον: τύψομαι, τυψόμενος: ἐτυψάμην, τυψάμενος: τέτυπα, τετυπὼς, τετυπυῖα, τετυπός: ἐτυπόμην, τυπόμενος: τυποῦμαι: τυπούμενος. Παθητικά: τύπτομαι, τυπτόμενος: τέτυμμαι, τετυμμένος: ἐτύφθην, τυφθεὶς, τυφθεῖσα, τυφθέν: τυφθήσομαι, τυφθησόμενος: ἐτύπην, τυπεὶς, τυπεῖσα, τυπέν: τυπήσομαι, τυπησόμενος: τετύψομαι, τετυψόμενος. Item τίθημι καὶ ἐτίθην, τιθεὶς, τιθεῖσα, τιθέν: ἔθην, θεὶς, θεῖσα, θέν. ἵστημι ἵστην, ἱστὰς, ἱστᾶσα, ἱστάν: ἔστην, στὰς, στᾶσα, στάν. δίδωμι ἐδίδων, διδοὺς, διδοῦσα, διδόν: ἔδων, δοὺς, δοῦσα, δόν. ζεύγνυμι ἐζεύγνυν, ζευγνὺς, ζευγνῦσα, ζευγνύν. Et εἰμὶ ἦν, ὢν οὖσα, ὄν: ἔσομαι, ἐσόμενος.

ΠΕΡΙ ΑΝΤΩΝΟΜΙΑΣ.

PRonomen aliud primitiuū, aliud poſſeſsiuū, aliud demonſtratiuū, aliud relatiuū, aliud cōpoſitum. Primitiua tria: ἐγὼ, ἐμοῦ, ἐμοὶ, ἐμέ. Δ. νῶ, νῷν. πρωτότυποι.
Π. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς. Σὺ, σοῦ, σοὶ, σέ. Δ. σφῶ, σφῷν. Π. ὑμεῖς, ὑμῶν, ὑμῖν, ὑμᾶς. Ε. οὗ, οἷ, ἕ. Δ. σφὲ, σφὶν. Π. σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς. Poſſeſsiua octo: ἐμὸς, σὸς, ἑὸς, νωΐτερος, σφωΐτερος, ἡμέτερος, ὑμέτερος, σφέτερος. Κτητικαί.
Demonſtratiua: οὗτος, τούτου, τούτῳ, τοῦτον, ὦ οὗτος. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. οὗτοι, τούτων, τούτοις, τούτους, ὦ οὗτοι. Δεικτικαί.
Ενικά. αὕτη, ταύτης, ταύτῃ, ταύτην, ὦ αὕτη. Δ. ταύτα, ταύταιν, ὦ ταύτα. Π. αὗται, τούτων, ταύταις, ταύτας, ὦ αὗται. Ε. τοῦτο, τούτου, τούτῳ, τοῦτο, ὦ τοῦτο. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. ταῦτα, τούτων, τούτοις, ταῦτα, ὦ ταῦτα. Εκεῖνος ἐκείνου, ἐκείνη ἐκείνης, ἐκεῖνο ἐκείνου. Relatiuū unum: αὐτὸς, αὐτὴ, αὐτό: ἀναφορική.
quod tribus perſonis accōmodatur. Cōpoſita tria nominatiuo carētia: ἐμαυτοῦ, ἐμαυτῷ, ἐμαυτόν: σαυτοῦ, σύνθετοι.
σαυτῷ, σαυτόν, & ἑαυτοῦ, ἑαυτῷ, ἑαυτόν: quod ἐπὶ τῶν πληθυντικῶν tum συνθέτως, tum διῃρημένως inflectitur, hoc modo: ἑαυτῶν καὶ σφῶν αὐτῶν, ἑαυτοῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς, ἑαυτοὺς καὶ σφᾶς αὐτούς.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ.

PRæpoſitiones aut carent tono, aut acutū habent

In ultima, ut ἐν, ἐπί. Quum caſum ſequuntur, tonus transfertur ad priorem ſyllabam. Ὀδυσ. α. φίλων ἄπο πήματα πάσχειν. Sunt autem hæ: ἐν, εἰς, ἐξ, σύν. πρός, πρό, ἀνά, κατά, διά, μετά, παρά, ἀντί, ἐπί, περί, ἀμφί, ἀπό, ὑπέρ.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΟΣ.

Aduerbia tẽporis ſunt: νῦν, τότε, ποτέ, ἤδη. Loci, ἄνω, κάτω, ἔξω, ἔσω. Ποιότητος, εὖ, καλῶς. Ποσότητος, ἅπαξ, δίς, πολλάκις. Cõgregandi, ἅμα, ὁμοῦ. Διαιρέσεως, ἄνευ, χωρίς. Exceptionis, πλήν. Ordinis, ἑξῆς. Similitudinis, ὡς, ὥσπερ καθάπερ. Συγκρίσεως, μᾶλλον, ἧττον. Vehementiæ ſeu ἐπιτάσεως, λίαν, ἄγαν, μάλιστα, πάνυ, σφόδρα. Remiſsionis, ἠρέμα, μόγις. Confirmãdi, ὄντως, δηλαδή. Negandi, οὐδαμῶς, ἥκιστα. Prohibendi, μή. Coniecturæ, ἴσως, τάχα. Interrogãdi, πόθεν, ποῦ, πῶς. Demonſtrãdi, ἰδού, ἠνί. Vocandi, ὦ. Optandi, εἴθε. Exclamandi, οἴμοι, φεῦ. Hortandi, εἶα, ἄγε, φέρε. Aduerbia habent ſpeciẽ & figurã. Aliud enim πρωτότυπον, ut νῦν: aliud παράγωγον: ut ἑτέρωθεν. Item aliud ſimplex, οἷον πάλαι: aliud cõpoſitũ, οἷον πρόπαλαι. Aduerbia præpoſito articulo nomina fiunt. Lucia. in Caucaſo: ἀφανὴς γὰρ ἂν εἴη τοῖς κάτω.

VOCES QVAE NON flectuntur.

HIC literarum ordine προθέσεων ἐπιρρημάτων, coniunctionũq; significationes adponam, duabus de causis. Quod nihil magis orationem exornet, quàm aptus horum uſus: & quod in legendis diſcendisúe autoribus creberrimè occurrant, adeò ut uix ullum inuenias uerſum, cuius non dimidium intelligas, ſi duntaxat hæc, quæ ſequũtur, expeditè noueris: quod inter docendum ſæpenumero deprehendi. Facile forſitan uideatur cuiuis ea ſcribere, ſed ego hoc labore fructum adoleſcentium magis, quàm gloriam quæro.

Ἄγαν nimis. ἀεὶ καὶ αἰεὶ ſemper. ἀθρόως comprehenſim, ſtatim. ἀκριβῶς diligẽter. ἀλλὰ ſed. ἄλλως aliter, alioqui. ἅμα ſimul. ἀμφὶ circum, de, utrinq;. ἄμφις utrinq;, ſeorſim. ἂν ſi, completiua dictio, nota modi potẽtialis. Lucianus: τοῦτο ἴσως φαίης ἂν, forſan hoc dicas. ἀνὰ per, accuſatiuum habet: ἀνά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα, perq; arma & atrũ ſanguinem. ἄνευ ſine. ἀντὶ pro. ἀντίον contra. ἄντικρυς apertè. Lucianus: φθόνος ἄντικρυς τὸ τοιοῦτο. ἄνω ſupra. ἁπλῶς ſimpliciter. ἀπὸ ab. ἆρα igitur, ſanè. ἄρα utiq;, completiua dictio. ἄρτι modò. Lucianus: ἄρτι μὲν ταῦροι, ἄρτι σάτυροι καὶ κύκνοι γενόμενοι. ἀτὰρ & αὐτὰρ ſed. ἅτε tanquã, utpote. ἀτεχνῶς, uerè, manifeſtè. αὖ & αὖθις rurſus. αὔριον cras. αὐτίκα ſtatim. γὰρ enim. γοῦν

δ. quidem. γοῦν igitur, tamen. Δαὶ autem. Lucianus: τί δαὶ ὕβρυστε. δὲ uerò, δεῦρο huc. δὴ ſanè, expletiua particula, δηλαδὴ, & δηλονότι uidelicet. διὰ per, propter. διὸ ideo. διότι propterea, quod.

ε. δίχα ſeparatim, bifariam. Ἐὰν ſi. ἐγγὺς propè. εἰ ſi. εἴθε utinam. εἰκότως meritò. εἰς in, ad. εἶτα deinde. εἴτε ſiue. ἐκεῖ illic, ibi. ἐν in, ſemper datiuo iungitur, ἐν οἴκῳ, ἐν ἀγορᾷ. ἔναγχος nuper, modò. ἔνδον, ἐντὸν, ἐντὸς intus. ἕνεκα propter, quod aliquando ſubauditur, ut in primo Odyſſeias: κύκλωπος κεχόλωται, ait Neptunũ iratũ eſſe Vlyßi propter Polyphemũ. ἔνθα ubi. ἐνθάδε hic, huc. ἐνίοτε interdum. ἐνταῦθα καὶ ἐνταυθοῖ hic, nunc, ibi. ἐντεῦθεν hinc. ἐξ ex, ſemper cum genitiuo, ἐκ μεγάρων. ἑξῆς deinceps, ordine. ἔξω extra, foras. ἔξωθεν ab exteriori loco. ἐπεὶ, ἐπειδὰν, ἐπειδὴ, ἐπειδήπερ, ἐπὴν, ἐπειδὴν, poſtquã. ἔπειτα poſtea. ἐπὶ in, ad, ob. Lucianus in dialogo Iouis & Promethei: σὲ δὲ ὁ ἥφαιστος ἐπὶ τούτοις λυσάτω. Idem: ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς ἀφίημί σε. ἐς in, ad. ἔστ' ἂν, quouſq;, donec. ἔστε donec. ἔτι adhuc. εὖ bene. εὐθέως & εὐθὺς confeſtim. ἕωθεν manè. ἕως donec, quouſq;, quãdiu.

η. ἢ uel, quàm, an. ἦ profectò. ἤγουν uidelicet, ſiue. ἡδέως iucũdè, libenter. ἤδη iam. ἥκιστα minimè. ἢν ſi. ἡνίκα quando. ἠρέμα paulatim. ἤτοι uel, uidelicet.

ἧττον minus. ἰδοὺ ecce. ἱκανῶς ſatis, abundè. ἵνα ut
ubi. ἰσχυρῶς fortiter. ἴσως forſitan. καθὰ & καθά- κ.
περ quemadmodum. καὶ & καὶ γὰρ etenim. καὶ
μὴν atqui. κἂν quamuis. κατὰ cum genitiuo in, ex,
contra, κατὰ αἰσχίνου λόγος, cõtra Aeſchinẽ oratio.
Aliquando ab, ἰλια. α. κατ' ὀλύμποιο καρήνων, ab
Olympi uerticibus. Cum accuſatiuo, ſecundum. κάτω
infra, deorſum. κάτωθεν infernè, ex inferiori loco.
μὰ non, per, ut μὰ δία. μάλα ualde. μάλιστα ma- μ.
ximè. μᾶλλον magis. μάτην fruſtra. μὲν quidem.
μετὰ cũ, poſt. Xenophon: μετὰ τοῦτο, poſt hoc. μετ'
ὀλίγον, paulò poſt. μεταξὺ inter. μέχρι uſq;. μὴ ne.
μηδαμῶς nequaq̃. μηδέποτε nunq̃. μηδέπω non
dum. μηκέτι non amplius. μῶν num. ναὶ adfirman
di aduerbiũ. νὴ per. νῦν nunc. ὅθεν unde. οἷον ut. ο.
ὅλως omnino. ὁμοίως ſimiliter. ὁμοῦ καὶ ὁμῶς ſimul.
ὅμως tamen. ὀπίσω retro. ὅποι quò, ubi, hic. ὁπό-
τε καὶ ὁπόταν quando. ὅπου ubi. ὅπως quomodo, ut.
ὅταν & ὅτε quum. ὅτι quòd, quoniam. Interdũ quàm
ſignificat, poſcitq; ſuperlatiuũ. Xenophon ἐν οἰκονο-
μίᾳ: τέκνα μὲν οὖν ἢν θεός ποτε διδῷ ἡμῖν γε-
νέσθαι, τότε βουλευσόμεθα περὶ αὐτῶν, ὅπως ὅτι
βέλτιστα παιδεύσωμεν αὐτά. κοινὸν γὰρ ἡμῖν
καὶ τοῦτο ἀγαθὸν, συμμάχων καὶ γηροβοσκῶν ὅτι
βελτίστων τυγχάνειν. Paulum infra: καὶ ἄλλα ὅτι

πλεῖστα ἐκ τοῦ καλοῦ τε καὶ δικαίου προσγενήσεται. Hoc eſt, quàm optimè erudiamus, q̃ optimos cõſequi, alia quàm plurima. οὐδαμῶς nequaquam. οὐδὲ, οὔτε, μηδὲ, μήτε neq;. οὐκέτι non amplius. οὐκοῦν igitur. οὔκουν non, nequaquam. οὖν igitur. οὕτως ſic, adeò. Xenophon: οὕτως εἰσόμεθα, ſic ſciemus. Lucianus in Caucaſo: νομὴν οὕτως ἄδικον, partitionẽ adeò iniquam. Πάλιν rurſus. πανταπάσιν omnino. πάντη paſsim, per omnia: οὐ πάντη ἀσφαλές. πάντως omnino. πάνυ ualde. Παρὰ, πὰρ, παραὶ cum genitiuo ab, παρὰ σοῦ, cum datiuo apud, παρὰ σοί: cum accuſatiuo ad, & præter, ut παρὰ σὲ ἔρχομαι. Lucianus in Caucaſo: κατελεήσατέ με, παρὰ τὴν ἀξίαν δυστυχοῦντα. Inde paradoxa dicuntur, quæ eueniunt præter expectationem. παρέργως negligenter, obiter. πάρος prius. περὶ cum genitiuo de, cum accuſatiuo circũ uel circa, ut περὶ τὴν πόλιν. πῆ alicubi, quò, partim. πηνίκα quãdo. πλὴν præter. πόθεν unde. πολὺ multò. πολλάκις frequenter. πόῤῥω longè, porrò. ποῦ ubi. πού uſquã. πρὶν prius, antea. πρὸ ante, cum genitiuo. πρὸς, Atticè ῶς, Ionicè ποτὶ, uel προτί, cum genitiuo ſignificat à, per, coràm, πρὸς τοῦ θεοῦ τὰ ἀγαθά, à deo, πρὸς τῶν μουσῶν, per muſas, πρὸς θεῶν μακάρων, coràm dijs. Cum datiuo iuxta, πρὸς τοῖς ποσὶν, antè

pedes

pedes. Cum accuſatiuo motum ad perſonam, & habitudinē: πρὸς σὲ ἔρχομαι, ὡς τὰ δύο πρὸς τὰ τέσσαρα, οὕτω καὶ τὰ τέσσαρα πρὸς τὰ ὀκτώ. πρόσθεν ante, prius. πρώην nuper, paulò ante. πῶς quo pacto. σὺν cum, datiuum habet, σὺν θεῷ, σὺν αὐτοῖς, σφόδρα, ualde. τάχα uelociter, forſan. ταχὺ celeriter. τε q; uel &. τέως antea. τῆμος tūc. τοὶ dictio expletiua. τοιγαροῦν & τοιγάρτοι igitur, atqui. τοίνυν igitur. τότε tunc. ὑπὲρ cum genitiuo pro, ὑπὲρ κτησιφῶντος. ὁ λόγος. Lucianus: ὁ ἑρμῆς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐρεῖ, cum accuſatiuo ſuper, ſupra. ὑπὸ cum genitiuo ab, cum datiuo & accuſatiuo ſub. φέρε age. χωρὶς ſeparatim. ὡς ut, ad, quàm. Lucianus in Caucaſo: ὅπως μου ὡς δεινότατα κατηγορήσῃς, ut me quàm grauiſſimè accuſes. ὡσανεὶ tanquam, quaſi. ὡσαύτως ſimiliter. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ut plurimum. ὥσπερ quemadmodum. ὥστε unde, ergo, quemadmodum.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ.

Διάλεκτοι πέντε, ἰὰς, ἀτθὶς, δωρὶς, αἰολὶς, κοινή. Ionica multum uſi ſunt Homerus, Heſiodus, Archilochus, & Herodotus: Attica Ariſtophanes: Dorica, Theocritus: Aeolica, Alcæus & Sappho: communi, Pindarus. Διάλεκτός ἐστιν ἰδίωμα γλώσσης. Iones præpoſitiuis articulis pro ſubiun-

ctiuis utuntur,ut τὸν *pro* ὃν. *Pro* ξέρξης ξέρξου ξέρξεω *dicunt.* θύρην, ἡμέρην, *pro* θύραν, ἡμέραν. καλῆσι *pro* καλαῖς. κεῖνος *pro* ἐκεῖνος. σοφοῖσι *pro* σοφοῖς. κόσα ὁκόσα, κῶς ὅκως *pro* πόσα, ὁπόσα, πῶς, ὅπως. οὔνομα & οὖρος *pro* ὄνομα, ὅρος. *In genitiuis tertiæ declinationis pro* ου *ponunt* οιο, *ut* θεοῖο. *Sine augmento aiunt* βῆ & τύπτε *pro* ἔβη, ἔτυπτε. *ijdem pro* τέμνειν τάμνειν *dicunt, unde Hippocrates,* φλέβα τάμνειν. ποιέειν *pro* ποιεῖν. ἐπορᾶν *pro* ἐφορᾶν *non mutata tenui in cõpoſitione.* ἀγορεύειν *pro* ἀγόρευε, *infinitum pro imperatiuo.* κέκλυθι *pro* κλῦθι. λελασμένος *pro* λελησμένος, *pro* η α *breue. In uerbis medijs & paßiuis è tertia perſona*

Attici. *ſecundã faciunt ablato* τ, *ut* τύπτεαι *pro* τύπτῃ. *Attici* θοιμάτιον *dicunt* ἀντὶ τοῦ τὸ ἱμάτιον. νηρῆδα *pro* νηρηΐδα. νεφεληγερέτα ζεὺς, *pro* νεφεληγερέτης. ξυμφορὰν *pro* συμφοράν. θαρσαλέον *pro* θαῤῥαλέον. θάλατταν *pro* θάλασσαν. μείζους *pro* μείζονες. τοὔλαιον, τοὔργον *pro* τὸ ἔλαιον, τὸ ἔργον. ἑταῖρους *pro* ἑταίρους. ὦ φίλος *pro* ὦ φίλε. νυνὶ, τουτονὶ, οὑτοσὶ, *pro* νῦν, τοῦτον, οὗτος. γονῆς, βασιλῆς *pro* γονῆς βασιλεῖς, *in nominatiuo plurali nominum habentiũ* εὺς. *Accuſatiuis aliquãdo pro genitiuis utuntur, ut* ἰλιάδ. α. μήτε σὺ τόνδ᾽ ἀγαθόσπερ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην, *pro* τούτου. ἠδυνάμην, *inquiunt,* &

& ἠβουλόμην pro ἐδυνάμην, ἐβουλόμην. ἐὰν ἔλ-
θοις pro ἐὰν ἔλθῃς, optatiuum pro ſubiunctiuo. ποι-
ούντων, λεγόντων pro ποιείτωσαν, λεγέτωσαν
genitiuos participiorũ ponẽtes pro imperatiuis. κλά-
ειν, ποεῖν, πόημα pro κλαίειν, ποιεῖν, ποίημα.
Sæpe paſsiua uerba pro actiuis uſurpant, ut γράφο-
μαι, ποιοῦμαι pro γράφω, ποιῶ, φαινόμενος pro
φαίνων. Interdũ actiua pro paſsiuis, ut γράφειν pro
γράφεσθαι. Pro εἰς ἀθήνας, εἰς οἶκον aiunt ἀθήναζε:
οἴκαδε: pro ἐν ἀθήναις, ἐν οἴκῳ, ἀθήνησι, οἴκοι:
pro ἐξ ἀθηνῶν, ἐξ οἴκου, ἀθήνηθεν, οἴκοθεν. Atti-
corum hæc φράσις eſt, λῆρον ληρεῖς, ὕβριν ὑβρί-
ζεις. Δωριεῖς, μώσας pro μούσας dicunt. ἅλιον, ἁμέ- Δωριεῖς.
ραν pro ἥλιον, ἡμέραν. μωσᾶν pro μουσῶν. καλὰς
σοφὰς pro καλὴν, σοφὴν, in nominibus fœminini
generis pluralem numerum pro ſingulari uſurpantes.
πρᾶτος & πράτιστον pro πρῶτος & πρώτιστον.
δῶ pro δῶμα. τὺ pro σε. τὼς ἄνθρωπος. τὼς ἵπ-
πος in accuſatiuo per ο μικρὸν, pro τοὺς ἀνθρώ-
πους, τοὺς ἵππους. μικκὸν pro μικρὸν, Theocritus: ὦ
ξεῖνε μικκὸν ἄκουσον τῆδ᾽ ἐνθών. τύπτομες ποιοῦ-
μες pro τύπτομεν ποιοῦμεν. Verborum in άω par
ticipium pro tertia plurali ponunt, hoc modo, βοῶντι
& γελῶντι pro βοῶσι, γελῶσι. Pro ἴσασι ἴσαν-
τι dicũt. ἦς pro ἦν. erat. ἦνθον pro ἦλθον. κάλως pro

καλῶς. In imperatiuis pro ε ponunt ον, ut pro θίγε θίγον. Pro δίδου, δίδοι tertiam perſonam optatiui. Pindarus: Τὺ δὲ πρᾶξιν φίλαν δίδοι. θᾶσαι pro θέασαι. Theocritus: θᾶσαι φίλος, ὡς καλὸν ὄσδει. Quandoq; ſubiunctiuis utuntur pro indicatiuis, Theocritus: ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω pro δέδοικα. Circumflectunt futura, ut ἀποισῶ pro ἀποίσω. Participijs indefinitorũ apponunt ι. Pindarus: ἐπεὶ τρεῖς τε καὶ δέκα ἄνδρας ὀλέσαις μνηστῆρας. ἀνὰ pro σὺν accipiunt. Vnde Homerus: χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ, & Pindarus: χρυ-

Aeoles. σέαις ἀν ἵπποις. Aeoles Βρόδα & Βράκη dicunt pro ῥόδα & ῥάκη. πόταμος & κάλος pro ποταμὸς, καλός. Accuſatiuis fœminini generis apponunt ι, ut καλαῖς, σοφαῖς pro καλὰς, σοφάς. Vocales in principio dictionum tenui ſpiritu proferunt, ut ἠμέρα, ἤλιος, ὐμεῖς pro ἡμέρα, ἥλιος, ὑμεῖς.

Τέλος.

IOACHIMI
FORTII RING. ANDOVERpiani Dialectica.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Dialecticæ præceptiones in particulas quatuor diſtribuemus. In quarũ prima tradentur, quæ ad uoces pertinent: in ſecunda axiomata: in tertia ſyllogiſmi, enthymemata, inductiões, exempla: in quarta locorum ratio. Hic nihil prætermittemus, quod Dialectico neceſſarium ſit, tametſi fortaſſe breues nimiũ uideamur. Idẽ quoq; in oratorijs præceptis conabimur efficere. Vale. Andouerpiæ quinto Idus Maij. Anno M. D. XXIX.

QVID DIALECTICE, ET quot eius partes ſint.

Dialecticen artem docendi uocamus. Docet enim naturam thematum omnium ſimplicium definitione, ac diuiſione: cõpoſitorum, confirmatione, quæ è locis petitur. Qua ſi quis careat, fieri poteſt, ut adiutus eloquẽtia è uerbis elegãtibus uenuſtã cõſtruat orationẽ ſed ſi rerum ordinem ſpectes, uidebis nihil cohærere, — Vſus Dialectices.

eaq;

eaq; in medio uel fine poni, quæ principio erant abſoluenda, & nihil recte ex alio ſequi. Nam Dialectice ad res: Rhetorice ad uerba magis pertinet. Id intereſt inter Rhetoricen & Dialecticen, quòd hæc breuiter ac aperte rē tradit: illa copioſius eandē explicat. Hæc docendi legem; illa eloquendi modū aperit. Zeno Dialecticen compreſſæ in pugnum manus: Rhetoricen explicitæ dicebat ſimilē. Quod explicatius hæc: illa contractius ſeu breuius rem eandē eloquatur. Partes eius duæ, τοπικὴ & κριτικὴ, hoc eſt ratio inueniendi, & forma iudicandi. Prior locos demonſtrat, unde petitur medium, quo probemus axioma uerū eſſe, ſiue falſum. Poſterior uim ſeu intellectum docet thematis tum ſimplicis, tum compoſiti. Simplicis: ut ſit ne ipſum ſpecies, genus, differentia, propriū, accidens, ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio. Qua forma finiatur. Quæ eius ſint partes, ſpecies, officia. Compoſiti: ut ſit ne uerum, falſum, adfirmās, negans, generale, particulare, neceſſarium, cōtingens, impoßibile. Hæc cōtinet modos colligendi ſyllogiſmum, enthymema, inductionem, exemplum. Ea ergo, quæ de uocum generibus, definiendi diuidendiq; ratione: deniq; de pronuntiatis ueris, falſis, generalibus, contrarijs, cōtradictorijs infra dicemus, ad iudicationem præcipue referenda ſunt. Fit tamē, ut eadem præceptio ad partem utranq; pertineat. Gene-

τόπος, eſt locus, ĩde τοπικὴ ars locorū. Et κρίνω iudico, inde κριτικὴ ars iudicandi.

ris

ris nanq; & ſpeciei uocabula ad criticen ſpectant, quũ dicimus, herbam eſſe genus: hominem ſpeciem non genus, quod eadem mortalibus cunctis forma ſit. Ad topicen uero, quum ex ijs argumenta ducuntur: Fortitudo eſt, igitur et uirtus: animal nõ eſt, ergo nec homo. Quatuor partibus diſſerendi artem abſoluemus. In prima deſcribentur dictiões: in ſecunda propoſitiões: in tertia probationes: in poſtrema loci.

PRIOR VOCVM DIVISIO.

Vox ſingularis, ſeu indiuidua.

Voces omnes quibus oratio cõſtat, aut ſunt ſingulares, aut cõmunes. Singulare nomen ſiue indiuiduũ uocamus, quod rem duntaxat unam ſignat. Vt Cicero, Vergilius, Plinius, Bucephalus, hæc herba, iſte liber, illa domus. Id aliorum omniũ origo eſt. Quippe ſicut momentum temporis principium eſt, unitas numeri & punctus magnitudinis: ſic reliquarum uocũ, indiuiduum. Porrò uoces cõmunes nuncupantur, quæ de alijs uocibus prædicari, uel quæ alias deſcribere poſſunt: ut ueſtis, fera, equus. Dicimus enim & penulam ueſtem eſſe: & feram leonem: & Bucephalum equum. Harum quinque formæ: genus, ſpecies, differentia, proprium, accidens. Genus eſt nomen commune multis ſpeciebus: aut uocabulum, quod primum occurrit in definienda ſpecie: uel id quod prædicatur de diuerſis rebus, quæ forma aut ſpecie differunt: Vt animal,

Genus.

mal, lapis, gemma, prudentia, iuſticia, fortitudo, temperantia. Animal prædicatur de homine, leone, piſce, quibus diuerſa ſpecies ſeu forma eſt. Duplex *eſt genus. Summum: ut ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio.* Et *medium, quod etiam ſpecies eſt: corpus, animal, arbor, lapis.*

Species. *Species eſt commune nomen proximum indiuiduis: uel quod primum occurrit in definiendo indiuiduo: ut homo. Hæc quoq; duplex eſt. Infima, quæ proprie ſpecies eſt, & quam modo definiuimus: equus, leo, lupus: Media, quæ etiã genus eſt: ut piſcis, fera, auis.*

Differētia. *Differētia: eſt qua ſpecies inter ſe differunt: uel quæ ſpecies eiuſdem generis diſcernit: uel propria rei nota, qua ab alijs diſtinguitur rebus.* Vt *ſentiens, non ſentiens, capax rationis, expers ratiõis.* Peripatetici *differentiã aiũt ſignificare partẽ alteram rei cõpoſitæ. Sentiens enim in ſe cõplectitur animã ſenſitiuam, quæ eſt altera pars animalis.* Et *intellectualis intellectum, ſiue animam capacẽ rationis, alteram hominis partem.* Quoniã *ſic uoces interpretamur. Sentiens, habens animam, quæ ſentit: non ſentiens, habens animam, quæ non ſentit, qualis eſt in plantis: & intellectualis, habens intellectum, uel animum præditum ratione.* Ideoq; *inquiunt accidentibus non eſſe differẽtias quod nõ cõponantur ex materia & forma. Subtiliore tamen iudicio uolunt, etiam quædã accidẽtia eſſe, quæ*

ſimile

ſimile aliquid materiæ ac formæ habeant. Vt quũ peccatum nuncupamus actionem illicitam cum praua uoluntate: peccati materia eſt illicita actio: forma uerò eius, & differentia, qua ab alijs diſtat actionibus, eſt praua uoluntas, ſine qua peccatum dici non debet: ſicuti nec animal mente carẽs, homo. Sic perpaucas differentias habent. Difficile eſt enim inuenire illam uerã naturam interiorem, qua differt equus à leone, qua ab eſculo pinus diſtat. Cæterum oratores, qui loquendi legibus uti, quàm ſeruire malunt, differentiam appellãt omne id, quo res una ab altera diſcernitur. Hi pro ſubſtantiarum atque accidentium differentijs, eorum officia, effectus, uel ſubiecta ponunt. Sic diem efficere, mouere aquas, loqui, diſſerere, dicere, numerare, canere, eſſe in animo, eſſe in corpore: differentiæ ſunt Solis, Lunæ, Grammatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, Muſices, uirtutum, palæſtricæ. Ita dicimus prudẽtiã ab iuſticia diſtare ſubiecto et officio. Huius enim ſubiectũ uoluntas eſt, illius intellectus. Huius officiũ, unicuiq; rei tribuere ſuum; illius, perſpicere præterita, præſentia, & futura. Quin propria quoq; pro differẽtijs accipiũtur. Sermone enim homo à cæteris differt animantibus: & hinnitu equi à bobus. Nam ſi quis inter hominem & equum quærat diſcrimen: adpoſite reſpondeas homines loqui, equos hinnire.

Proprium. binnire. Propriũ eſt propria rei indoles, ſiue natura, quæ competit uni ſpeciei tantum, idq; uniuerſæ: ut numerare, loqui, ridere, quæ aſsignantur homini. Ariſtoteles quatuor ſpecies enumerat. Quod omni ... ſed nõ ſoli competit, ut bipedem eſſe: quod ſoli ſed non omni ut medicum uel literatum eſſe: quod omni & ſoli ſed non ſemper, ut canẽre: quod omni & ſoli & ſemper, ut loqui ridere, hinnire. Poſtremum uerò proprium uocat. A differentia diſtat. Hoc enim officium: illa partem indicat rei. Differt ab accidente. Quoniam proprium natura ſemper adeſt rei, cui proprium eſt: accidens nunc adeſt nunc abeſt: ut album eſſe, nigrum eſſe, poëtam eſſe, oratorem eſſe. Proprium nuncupant, quod ſit natura quædã peculiaris toti alicui ſpeciei & ſoli. Vt loqui hominibus omnibus commune eſt, & ſolis hominibus datũ. Accidens ſpeciebus pluribus ſæpenumero congruit: ut eſſe album, nigrũ, uelox, ſegne. Sæpenumero dixi, propter Poëticen ac artem dicendi, quæ hominibus ſolis tribuuntur. Neque ſemper adſunt, quoniam longo labore ipſa comparantur. Quòd ſi poëtice & oratoria ars ſemper adeſſent

Cõfutatiõ. omnibus uiris, fœminis, pueris, ſenibus: haud dubie homini propria dicerentur. Quamuis primo anno à natali die homo nõ loquatur: ea tamen res nihil impedit, quò minus loqui ſit proprium hominis: quum tot uiri, tot

tot fœminæ, excepto fortaßis uno, aut altero muto, à pueritia ad finem uſq; uitæ loquantur. Nec etiã obſit, quod pauciſſimæ aues magno labore ad rem eandem interim perueniant: Vt ſummatim uocis naturã demonſtremus: quanto aliquid pluribus competit ſpecierum indiuiduis, quantoq́; crebrius, tanto id magis iiſdem eſſe proprium iudicamus. Sic numerare minus homini proprium, quàm loqui uidetur, quoniã rarius numeret, quàm loqui uidetur, quoniam rarius numeret, quàm loquatur. Item loqui magis eſſe homini proprium diceretur, quàm eſt, ſi aues prorſus nullæ loquerẽtur: atq; ſi nulli eſſent muti, aut infantes. Hæc explicatius ſcripſi, quod complures ſint, qui uocum harum diſcrimen ignorent. Accidens dicitur nomen cõmune uagantem naturã ſignificans, quæ tum adeſſe, tum detrahi alteri poteſt: ut calor, rigor, religio, pietas, gratia, nitor, poëta, domus, doctrina, honor, opes. Etſi pleraq; accidentia ita hærent in ſubſtantijs, ut natura ſeparari inde nõ queant: ut calor in igni, candor in niue, & cycno: intellectu tamen ac cogitatione ipſa diſcernuntur. Intelligimus enim aliud eſſe calorem, candoremq́;: aliud ignem, niuem, cycnum. Accidens.

VSVS DICTORVM.

Duplex eorum uſus eſt, quæ de uocum ratione dicta ſunt. Alter, quod ex præceptionibus ijs

p diſcimus,

diſcimus, quæ uoces de quibus prædicētur, Genus nanq; differentia, ac proprium de ſpecie dicuntur: ut homo animal eſt, homo rationis capax eſt: homo numerare loqui, diſſerere poteſt. Species de indiuiduo: ut Bucephalus equus eſt. Accidentia de genere, ſpecie, ac indiuiduo prædicantur, ſed non neceſſario: ut Cicero eſt orator. Alter, quod conducunt ad finiendum & diuidendum. Species quippe definitur per genus, differentiam, proprium, accidens.

ALTERA VOCVM DIVISIO.

DVæ uocū diuiſiões. Prior in ſingulares ac communes. Poſterior in quatuor genera, quæ uulgus κατηγορίας appellat. Omnia enim uocabula aut ſunt ſubſtantiarum, aut quantitatum, aut qualitatum, aut relationū. Diximus antè quid genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, quid accidens: hic generum, ſpecierum, differētiarum, indiuiduorum uaria ponentur exempla. Vt ſi quis generum multitudinem quærat, in hiſce rerum ordinibus cernētur: animal, herba, arbor, frutex, flos, metallū, gēma, corpus, prudētia, iuſticia, fortitudo, morbus, numerus, linea. Si ſpecierum: homo, equus, leo, aurum, plumbum. Si differētiarum: corporeum, incorporeū: uiuū, inanime: ſētiēs ſenſu carēs. Si accidentium: uirtus, uitiū, ædificiū, morbus. Nec mirum uidericuiquā debet, qđ morbi uocabulum

i. Prædicationes, ita dictas, quod contineāt uoces cognatas, quæ de ſe mutuo poßint prædicari.

lum modo inter genera poſuimus: nunc inter accidẽtia Quippe res eadẽ & accidens eſſe, & genus, & ſpecies poteſt, quẽadmodũ homo idẽ pater, filius, rex. Quorum primũ generis, ſecundum ſpeciei, poſtremum accidentis ſimilitudinẽ exprimit. Vt iuſticiæ nomẽ accidẽs eſt hoĩs, gratitudinis genus, et forma uirtutis. Ariſtoteles decem uocum ordines ponit, quorum ſex poſteriores ad relatiua pertinẽt, & aliqui eorum adeò paucas dictiones, quibus utimur, comprehendũt, ut operæprecium nõ ſit propter eas nouos ordines excogitare.

DE VOCIBVS, QVAE SIGNIficant ſubſtantias.

Subſtantia res eſt per ſe cõſiſtens. Hæc in ſpecies dúas corporeã, atq; incorpoream diducitur. Corporea in ſimplicem et concretã. Simplex in orbes cœleſtes decem, & quatuor elementa. Concreta in animatã ac inanimem: Viua in ſentientem, & non ſentientem. Sentiens, in ſubſtantiam capacem rationis, & ratione carentem. Ad ſubſtantiarum ordinem referẽdæ etiam partes earũ: ut oculus, auris, facies, os, ramus, flos, folium, truncus, radix. Subſtantias diuidunt in primam & ſecundam. Prima eſt indiuidua uel ſingularis, ut Demoſt. Ci. Verg. hæc gẽma. Ita nominatur, quod ſenſibus ſit propinquior, primaq; his occurrat. Secunda quæ de indiuiduis prædicatur. Vt ſpecies & genera homo, animal, leo, fera.

Subſtantia

Corporea, *Incorporea* { *Deus.* *Anima.* }

Corpus,

Compoſitum, *Simplex,* { *Orbes decem cœleſtes.* *Ignis.* *Aër.* *Aqua.* *Terra.* }

Corpus compoſitum,

Animatum, *Inanime* { *Lapis. Gemma.* *Sulphur.* *Metalla.* }

Corpus uiuum,

Sentiens. *Non ſentiens, ut planta* { *Arbor.* *Herba.* *Frutex.* }

Animal,

Capax rationis, *Expers rationis,* { *Volatile.* *Aquatile.* *Terreſtre.* }

Homo,

Homerus, *Plato,* *Vergilius,*

Hunc ſubſtantiarum ordinem magnitudinum nominibus conferre licet, hoc modo: Plato lineæ ſimilis eſt: homo ſuperficiei: Animal corpori: corpus uiuum pyramidi.

Cubus eſt corpus ſolidum ex omni parte quadratum

pyramidi: corpus cubo, & ſubſtantia ſpheræ, quæ omnium capaciſſima eſt.

ORDO QVANTITATVM.

Quantitas eſt, qua ſubſtantiæ in ſpatia ac numeros diuiduntur. Ea duplex eſt. Continua, qua res in ſpacia: Diſcreta, qua in numeros partimur Continuæ duo genera: permanens, & ſucceſſiuum. Permanentis tres ſpecies; longitudo, latitudo, profunditas, hoc eſt, linea, ſuperficies, corpus, ne in relationẽ incidas. Linea eſt longitudo ſine latitudine, & profunditate. Huc referantur ea, quibus rerũ menſura in longum ſumitur. Cuiuſmodi ſunt: ulna, cubitus, granum digitus, palmus, pes, paſſus, ſtadium. Superficies eſt latitudo ſine profunditate. Huc pertinet iugerum. Circulus uerò ad ſequentis ordinis ſpeciem poſtremam. Quid circulus. *Non enim magnitudinem notat aliquam, ſed figuram, quæ in planicie depingitur. Quando autem circulum eſſe dicimus, ſuperficiem planam, quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur: non uolumus planiciem eam genus eſſe circuli, ſed figuram, quæ ſuperficie plana conſtat in orbem æquata. Corpus eſt longitudo cum latitudine, & profunditate. Hic corpus ſolam magnitudinem ſignificat, aliter ac inter ſubſtantias. Succeſſiuum dicitur, quod in fluxu & agitatione cõſiſtit. Eius duæ ſpecies motus et tẽpus. Motus in rectum,*

circularem, & miſtum diuiditur. Primo elementa ferũtur grauia duo deorſum, totidē leuia ſurſum: ſecundo, mundus: tertio animalia per monteſ, ac uallès incedentia. Tempus in parteis quatuor, annum, menſem, diem, horam: de quibus & librum & tabulam conſcripſimus. Porrò quantitas diſcreta eſt, quũ quærimus quot ſint res. Eius unica ſpecies eſt, nempe numerus, hoc eſt unitatũ collectio: ut duo, tria, quatuor binarius, ternarius, quaternarius. Secundus, tertius, quartus, quintus relatiua ſunt. Ad quantitatũ ordinem pertinent gradus herbarum, ſigna, partes, minuta circulorũ, quibus ſicipſi diſtinguũtur, ut lignum aliquod pedibus, palmis, digitis. Et menſuræ nomina: uncia, ſextans, quadrans, triens, quĩcunx, ſemis, ſeptunx, bes, uel beßis, dodrans, dextans, deunx, as. Item ſemuncia, ſextula, duella, drachma, ſiciliquum: quarum uocum deſcriptiones in Elegantijs poſuimus. Dicimus enim alicuius lineæ, ſuperficiei, corporis, motus, temporis unciã, trientem, dodrantem. Vt quadrans motus quo mundus circumagitur, ſex continet horas, Cuius claßis hæc ſit tabula.

Recta

- Quantitas
  - Cōtinua, ut magnitudo
    - Permanens
      - Linea
        - Recta.
        - Curua.
      - Supficies
        - Aequa.
        - Iniqua.
      - Corpus
        - Rotundū.
        - Angulare
    - Succeſsiua
      - Motus
        - Rectus.
        - Circularis.
        - Miſtus.
      - Tēpus
        - Annus.
        - Menſis.
        - Dies.
        - Hora.
  - Diſcreta, ut nūerus
    - Par.
    - Impar.

QVALITATES.

Qualitas eſt adfectio, aut animi, aut corporis, unde appellationē aliquā accipimus. Vt prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, Rhetorice: unde dicimur prudentes, iuſti, fortes, temperantes, Rhetores. Eius quatuor ſunt ſpecies: habitus, adfectus, ſenſum mouens, & figura. Habitus, eſt qualitas animi, uel corporis, conſuetudine agendi parta, qua facilius

& tertius aliquid agamus. Vt facultas orandi, animi ἕξις eſt, paleſtrica corporis. Habitum in duo genera diuidimus: animi & corporis. Habitus animi duplex eſt. Alius enim in intellectu conſiſtit, ut prudentia, & artes omnes. Alius in uoluntate, ut cæteræ uirtutes iuſticia, fortitudo, temperantia. Habitus corporis, ut uires, aut robur, uelocitas, agilitas. Adfectus eſt animi pturbatio, uel, ut Græci aiũt, πάθος. Quatuor adfectuum formæ, ægritudo, metus, læticia, cupiditas. Tertia ſpecies eſt qualitas ſenſum mouens: ut ſonus, color, odor, ſapor: quæ quatuor mouẽt auditum, uiſum, olfactum, guſtum. Ad tactum plura referũtur, calidum, frigidum, humidum, ſiccum, & quæ horum miſtura cõſtant, durum, molle, aſperum, læue. Ad hæc referendæ naturæ herbarum, lapidum, metallorum. Quartum, ac poſtremum qualitatis genus eſt forma uel figura. Huc omnia ſpectãt, quæ manu, uel induſtria hominis conficiuntur. Quod genus, menſa, domus, templum, nauis, ſedes, panis, ueſtis, penula, pannus. Nam quum aliquis dicit ſe emiſſe domum, pannum, aut ueſtem, extemplo formam uel figuram, quàm illæ res habent, mente concipimus, ſed qua ſubſtantia ſeu materia conſtent, ignoramus. Lapis tamen, lignum, ac lana ſubſtantiæ ſunt. Item figuram ſignificant circulus, triangulus, & ſimilia. Notant enim formam ſuperficiei,

quæ

quæ à nobis & confici, & immutari rurſum poteſt. Alijs alia huius claßis diſtinctio placet, uerum hæc ad uſum communem uidetur accommodatior. Qualitates ferè ſunt inſtrumenta ſubſtantiarum. Vt calor, frigus, humor, ſiue ſiccitas in herbis inſtrumentum eſt, quò ipſæ hominem interimunt. Grammatice, Dialectice, Rhetorice, Medicina inſtrumenta ſunt, quibus loquimur, docemus dicimus, medemur. Ad hunc ordinem igitur referre licebit omnia uirtutum, uitiorum, colorum, ac ſaporum genera, quæ in libro de Homine tradidimus, Artium cunctarũ tum ſeriem, tum ſubiecta deſcripſimus in Chao.

eaq; in medio uel fine poni, quæ principio erant abſoluenda, & nihil recte ex alio ſequi. Nam Dialectice ad res: Rhetorice ad uerba magis pertinet. Id intereſt inter Rhetoricen & Dialecticen, quòd hæc breuiter ac aperte rē tradit: illa copioſius eandē explicat. Hæc docendi legem: illa eloquendi modū aperit. Zeno Dialecticen compreſſæ in pugnum manus: Rhetoricen explicitæ dicebat ſimilē. Quod explicatius hæc: illa contractius ſeu breuius rem eandē eloquatur. Partes eius duæ, τοπικὴ & κριτικὴ, hoc eſt ratio inueniendi, & forma iudicandi. Prior locos demonſtrat, unde petitur medium, quo probemus axioma uerū eſſe, ſiue falſum. Poſterior uim ſeu intellectum docet thematis tum ſimplicis, tum compoſiti. Simplicis: ut ſit ne ipſum ſpecies, genus, differentia, propriū, accidens, ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio. Qua forma finiatur. Quæ eius ſint partes, ſpecies, officia. Compoſiti: ut ſit ne uerum, falſum, adfirmās, negans, generale, particulare, neceſſarium, cōtingens, impoßibile. Hæc cōtinet modos colligendi ſyllogiſmum, enthymema, inductionem, exemplum. Ea ergo, quæ de uocum generibus, definiendi diuidendiq; ratione: deniq; de pronuntiatis ueris, falſis, generalibus, contrarijs, cōtradictorijs infrà dicemus, ad iudicationem præcipue referenda ſunt. Fit tamē, ut eadem præceptio ad partem utranq; pertineat. Gene-

τόπος, eſt locus, inde τοπικὴ ars locorū. Et κρίνω iudico, inde κριτικὴ ars iudicandi.

ris

ris nanq; & ſpeciei uocabula ad criticen ſpectant, quũ dicimus, herbam eſſe genus: hominem ſpeciem non genus, quod eadem mortalibus cunctis forma ſit. Ad topicen uero, quum ex ijs argumenta ducuntur: Fortitudo eſt, igitur et uirtus: animal nõ eſt, ergo nec homo. Quatuor partibus diſſerendi artem abſoluemus. In prima deſcribentur dictiões: in ſecunda propoſitiões: in tertia probationes: in poſtrema loci.

PRIOR VOCUM DIVISIO.

Vox ſingularis, ſeu indiuidua.

Voces omnes quibus oratio cõſtat, aut ſunt ſingulares, aut cõmunes. Singulare nomen ſiue indiuiduũ uocamus, quod rem duntaxat unam ſignat. Vt Cicero, Vergilius, Plinius, Bucephalus, hæc herba, iſte liber, illa domus. Id aliorum omniũ origo eſt. Quippe ſicut momentum, temporis principium eſt, unitas numeri, & punctus magnitudinis: ſic reliquarum uocũ, indiuiduum. Porrò uoces cõmunes nuncupantur, quæ de alijs uocibus prædicari, uel quæ alias deſcribere poſſunt: ut ueſtis, fera, equus. Dicimus enim & penulam ueſtem eſſe: & feram leonem: & Bucephalum equum. Harum quinque formæ: genus, ſpecies, differentia, proprium, accidens.

Genus.

Genus eſt nomen commune multis ſpeciebus: aut uocabulum, quod primum occurrit in definienda ſpecie: uel id quod prædicatur de diuerſis rebus, quæ forma aut ſpecie differunt: Vt ani

mal, lapis, gemma, prudentia, iuſticia, fortitudo, temperantia. Animal prædicatur de homine, leone, piſce, quibus diuerſa ſpecies ſeu forma eſt. Duplex eſt genus. Summum: ut ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio. Et medium, quod etiam ſpecies eſt: corpus, animal, arbor, lapis.

Species.

Species eſt commune nomen proximum indiuiduis: uel quod primum occurrit in definiendo indiuiduo: ut homo. Hæc quoq; duplex eſt. Infima, quæ proprie ſpecies eſt, & quam modo definiuimus: equus, leo, lupus: Media, quæ etiã genus eſt: ut piſcis, fera, auis.

Differētia.

Differētia: eſt qua ſpecies inter ſe differunt: uel quæ ſpecies eiuſdem generis diſcernit: uel propria rei nota, qua ab alijs diſtinguitur rebus. Vt ſentiens, non ſentiens, capax rationis, expers ratiõis. Peripatetici differentiã aiũt ſignificare partẽ alteram rei cõpoſitæ. Sentiens enim in ſe cõplectitur animã ſenſitiuam, quæ eſt altera pars animalis. Et intellectualis intellectum, ſiue animam capacẽ rationis, alteram hominis partem. Quoniã ſic uoces interpretamur. Sentiens, habens animam, quæ ſentit: non ſentiens, habens animam, quæ non ſentit, qualis eſt in plantis: & intellectualis, habens intellectum, uel animum præditum ratione. Ideoq; inquiunt accidentibus non eſſe differẽtias quod nõ cõponantur ex materia & forma. Subtiliore tamen iudicio uolunt, etiam quædã accidẽtia eſſe, quæ

ſimile

ſimile aliquid materiæ ac formæ habeant. Vt quũ peccatum nuncupamus actionem illicitam cum praua uoluntate: peccati materia eſt illicita actio: forma uerò eius, & differentia, qua ab alijs diſtat actionibus, eſt praua uoluntas, ſine qua peccatum dici non debet: ſicuti nec animal mente carẽs, homo. Sic perpaucas differentias habent. Difficile eſt enim inuenire illam uerã naturam interiorem, qua differt equus à leone, qua ab eſculo pinus diſtat. Cæterum oratores, qui loquendi legibus uti, quàm ſeruire malunt, differentiam appellãt omne id, quo res una ab altera diſcernitur. Hi pro ſubſtantiarum atque accidentium differentijs, eorum officia, effectus, uel ſubiecta ponunt. Sic diem efficere, mouere aquas, loqui, diſſerere, dicere, numerare, canere, eſſe in animo, eſſe in corpore: differentiæ ſunt Solis, Lunæ, Grammatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, Muſices, uirtutum, palæſtricæ. Ita dicimus prudẽtiã ab iuſticia diſtare ſubiecto et officio. Huius enim ſubiectũ uoluntas eſt, illius intellectus. Huius officiũ, unicuiq; rei tribuere ſuum; illius, perſpicere præterita, præſentia, & futura. Quin propria quoq; pro differẽtijs accipiũtur. Sermone enim homo à cæteris differt animantibus: & hinnitu equi à bobus. Nam ſi quis inter hominem & equum quærat diſcrimen: adpoſite reſpondeas homines loqui, equos hinnire.

Proprium. hinnire. Propriũ eſt propria rei indoles, ſiue natura, quæ competit uni ſpeciei tantum, idq; uniuerſæ: ut numerare, loqui, ridere, quæ aſsignantur homini. Ariſtoteles quatuor ſpecies enumerat. Quod omni ... ſed nõ ſoli competit, ut bipedem eſſe: quod ſoli ſed non omni ut medicum uel literatum eſſe: quod omni & ſoli ſed non ſemper, ut canêre: quod omni & ſoli & ſemper, ut loqui ridere, hinnire. Poſtremum uerò proprium uocat. A differentia diſtat. Hoc enim officium: illa partem indicat rei. Differt ab accidente. Quoniam proprium natura ſemper adeſt rei, cui proprium eſt: accidens nunc adeſt, nunc abeſt: ut album eſſe, nigrum eſſe, poëtam eſſe, oratorem eſſe. Proprium nuncupant, quod ſit natura quædã peculiaris toti alicui ſpeciei & ſoli. Vt loqui hominibus omnibus commune eſt, & ſolis hominibus datũ. Accidens ſpeciebus pluribus ſæpenumero congruit: ut eſſe album, nigrũ, uelox, ſegne. Sæpenumero dixi, propter Poëticen ac artem dicendi, quæ hominibus ſolis tribuuntur. Neque ſemper adſunt, quoniam longo labore ipſa comparantur. Quòd ſi Poëtice & oratoria ars ſemper adeſſent

Cõfutatiõ. omnibus uiris, fæminis, pueris, ſenibus: haud dubie homini propria dicerentur. Quamuis primo anno à natali die homo nõ loquatur: ea tamen res nihil impedit, quò minus loqui ſit proprium hominis: quum tot uiri, tot

tot fœminæ, excepto fortaßis uno, aut altero muto, à pueritia ad finem uſq; uitæ loquantur. Nec etiã obſit, *quod pauciſsimæ aues magno labore ad rem eandem interim perueniant:* Vt *ſummatim uocis naturã demonſtremus: quanto aliquid pluribus competit ſpecierum indiuiduis, quantoq́; crebrius, tanto id magis iiſdem eſſe proprium iudicamus.* Sic *numerare minus homini proprium, quàm loqui uidetur, quoniã rarius numeret, quàm loqui uidetur, quoniam rarius numeret, quàm loquatur.* Item *loqui magis eſſe homini proprium diceretur, quàm eſt, ſi aues prorſus nullæ loquerẽtur: atq; ſi nulli eſſent muti, aut infantes.* Hæc *explicatius ſcripſi, quod complures ſint, qui uocum harum diſcrimen ignorent.* Accidens *dicitur nomen cõmune uagantem naturã ſignificans, quæ tum adeſſe, tum detrahi alteri poteſt: ut calor, rigor, religio, pietas, gratia, nitor, poëta, domus, doctrina, honor, opes.* Etſi *pleraq; accidentia ita hærent in ſubſtantijs, ut natura ſeparari inde nõ queant: ut calor in igni, candor in niue, & cycno: intellectu tamen, ac cogitatione ipſa diſcernuntur.* Intelligimus *enim aliud eſſe calorem, candoremq́; aliud ignem, niuem, cycnum.* Accidens.

VSVS DICTORVM.

DVplex *eorum uſus eſt, quæ de uocum ratione dicta ſunt.* Alter, *quod ex præceptionibus iis*

P *diſcimus,*

diſcimus, quæ uoces de quibus prædicētur, Genus nanq; differentia, ac proprium de ſpecie dicuntur: ut homo animal eſt, homo rationis capax eſt: homo numerare loqui, diſſerere poteſt. Species de indiuiduo: ut Bucephalus equus eſt. Accidentia de genere, ſpecie, ac indiuiduo prædicantur, ſed non neceſſario: ut Cicero eſt orator. Alter, quod conducunt ad finiendum & diuidendum. Species quippe definitur per genus, differentiam, proprium, accidens.

ALTERA VOCVM DIVISIO.

Dvæ uocū diuiſiōes. Prior in ſingulares ac communes. Poſterior in quatuor genera, quæ uulgus κατηγορίας appellat. Omnia enim uocabula aut ſunt ſubſtantiarum, aut quantitatum, aut qualitatum, aut relationū. Diximus antè quid genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, quid accidens: hic generum, ſpecierum, differētiarum, indiuiduorum uaria ponentur exempla. Vt ſi quis generum multitudinem quærat, in hiſce rerum ordinibus cernētur: animal, herba, arbor, frutex, flos, metallū, gēma, corpus, prudētia, iuſticia, fortitudo, morbus, numerus, linea. Si ſpecierum: homo, equus, leo, aurum, plumbum. Si differētiarum: corporeum, incorporeū: uiuū, inanime: [illegible]tiēs ſenſu carēs. Si accidentium: uirtus, uitiū, ædificiū, morbus. Nec mirum uidericuiquā debet, qđ morbi uocabulum

Prædicationes, ita dictas, q coti neāt uoces cognatas, q̄ de ſe mutuo poßint prædicari.

lam modo inter genera poſuimus: nunc inter accidētia. Quippe res eadē & accidens eſſe, & genus, & ſpecies poteſt, quēadmodū homo idē pater, filius, rex. Quorum primū generis, ſecundum ſpeciei, poſtremum accidentis ſimilitudinē exprimit. Vt iuſticiæ nomē accidēs eſt hoīs, gratitudinis genus, et forma uirtutis. Ariſtoteles decem uocum ordines ponit, quorum ſex poſteriores ad relatiua pertinēt, & aliqui eorum adeò paucas dictiones, quibus utimur, comprehendūt, ut operæprecium nō ſit propter eas nouos ordines excogitare.

DE VOCIBVS, QVAE SIGNIficant ſubſtantias.

Vbſtantia res eſt per ſe cōſiſtens. Hæc in ſpecies duas corporeā, atq; incorpoream diducitur. Corporea in ſimplicem et concretā. Simplex in orbes cœleſtes decem, & quatuor elementa. Concreta in animatā ac inanimem: Viua in ſentientem, & non ſentientem. Sentiens, in ſubſtantiam capacem rationis, & ratione carentem. Ad ſubſtantiarum ordinem referēdæ etiam partes earū: ut oculus, auris, facies, os, ramus, flos, folium, truncus, radix. Subſtantias diuidunt in primam & ſecundam. Prima eſt indiuidua uel ſingularis, ut Demoſt. Ci. Verg. hæc gēma. Ita nominatur, quod ſenſibus ſit propinquior, primaq; his occurrat. Secunda quæ de indiuiduis prædicatur. Vt ſpecies & genera homo, animal, leo, fera.

Subſtantia

Corporea, | Incorporea { Deus. / Anima.

Corpus,

Compoſitum, | Simplex, { Orbes decem cœleſtes. / Ignis. / Aër. / Aqua. / Terra.

Corpus compoſitum, { Lapis. Gemma. / Sulphur. / Metalla.

Animatum, | Inanime

Corpus uiuum,

Sentiens. | Non ſentiens, ut planta { Arbor. / Herba. / Frutex.

Animal,

Capax rationis, | Expers rationis, { Volatile. / Aquatile. / Terreſtre.

Homo,

Homerus, | Plato, | Vergilius,

Cubus eſt corpus ſolidum ex omni parte quadratum

Hunc ſubſtantiarum ordinem magnitudinum nominibus conferre licet, hoc modo: Plato lineæ ſimilis eſt: homo ſuperficiei: Animal corpori: corpus uiuum pyramidi.

pyramidi: corpus cubo, & ſubſtantia ſpheræ, quæ omnium capaciſſima eſt.

ORDO QVANTITATVM.

Quantitas eſt, qua ſubſtantiæ in ſpatia ac numeros diuiduntur. Ea duplex eſt. Continua, qua res in ſpacia: Diſcreta, qua in numeros partimur Continuæ duo genera: permanens, & ſucceſſiuum. Permanentis tres ſpecies; longitudo, latitudo, profunditas, hoc eſt, linea, ſuperficies, corpus, ne in relationē incidas. Linea eſt longitudo ſine latitudine, & profunditate. Huc referantur ea, quibus rerū menſura in longum ſumitur. Cuiuſmodi ſunt: ulna, cubitus, granum digitus, palmus, pes, paſſus, ſtadium. Superficies eſt latitudo ſine profunditate. Huc pertinet iugerum. Circulus uerò ad ſequentis ordinis ſpeciem poſtremam. Non enim magnitudinem notat aliquam, ſed figuram, quæ in planicie depingitur. Quando autem circulum eſſe dicimus, ſuperficiem planam, quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur: non uolumus planiciem eam genus eſſe circuli, ſed figuram, quæ ſuperficie plana conſtat in orbem æquata. Corpus eſt longitudo cum latitudine, & profunditate. Hic corpus ſolam magnitudinem ſignificat, aliter ac inter ſubſtantias. Succeſſiuum dicitur, quod in fluxu & agitatione cōſiſtit. Eius duæ ſpecies motus et tēpus. Motus in rectum, Quid circulus.

- Quan/titas
  - Cõtinua, ut magnitudo
    - Permanens
      - Linea
        - Recta.
        - Curua.
      - Supficies
        - Aequa.
        - Iniqua.
      - Corpus
        - Rotundũ.
        - Angulare
    - Succeſsiua
      - Motus
        - Rectus.
        - Circularis.
        - Miſtus.
      - Tẽpus
        - Annus.
        - Menſis.
        - Dies.
        - Hora.
  - Diſcreta, ut nũerus
    - Par.
    - Impar.

QVALITATES.

Qualitas eſt adfectio, aut animi, aut corporis, unde appellationẽ aliquã accipimus. Vt prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, Rhetorice: unde dicimur prudentes, iuſti, fortes, temperantes, Rhetores. Eius quatuor ſunt ſpecies: habitus, adfectus, ſenſum mouens, & figura. Habitus, eſt qualitas animi, uel corporis, conſuetudine agendi parta, qua facilius

& certius aliquid agamus. Vt *facultas orandi, animi ἕξις eſt, paleſtrica corporis.* Habitum *in duo genera diuidimus: animi & corporis.* Habitus *animi duplex eſt.* Alius *enim in intellectu conſiſtit, ut prudentia, & artes omnes .* Alius *in uoluntate, ut cæteræ uirtutes iuſticia, fortitudo, temperantia.* Habitus *corporis, ut uires, aut robur, uelocitas, agilitas.* Adfectus *eſt animi pturbatio, uel, ut* Græci *aiūt,* πάθος. Quatuor *adfectuum formæ, ægritudo, metus, læticia, cupiditas.* Tertia *ſpecies eſt qualitas ſenſum mouens: ut ſonus, color, odor, ſapor: quæ quatuor mouēt auditum uiſum, olfactum, guſtum.* Ad *tactum plura referūtur, calidum, frigidum, humidum, ſiccum, & quæ horum miſtura cōſtant, durum, molle, aſperum, læue.* Ad *hæc referendæ naturæ herbarum, lapidum, metallorum.* Quartum, *ac poſtremum qualitatis genus eſt forma uel figura.* Huc *omnia ſpectāt, quæ manu, uel induſtria hominis conficiuntur.* Quod *genus, menſa, domus, templum, nauis, ſedes, panis, ueſtis, penula, pannus.* Nam *quum aliquis dicit ſe emiſſe domum, pannum, aut ueſtem, extemplo formam uel figuram, quàm illæ res habent, mente concipimus, ſed qua ſubſtantia ſeu materia conſtent, ignoramus.* Lapis *tamen, lignum, ac lana ſubſtantiæ ſunt.* Item *figuram ſignificant circulus, triangulus, & ſimilia.* Notant *enim formam ſuperficiei,*

quæ

quæ à nobis & confici, & immutari rurſum poteſt. Alijs alia huius claſsis diſtinctio placet, uerum hæc ad uſum communem uidetur accommodatior. Qualitates ferè ſunt inſtrumenta ſubſtantiarum. Vt calor, frigus, humor, ſiue ſiccitas in herbis inſtrumentum eſt, quò ipſæ hominem interimunt. Grammatice, Dialectice, Rhetorice, Medicina inſtrumenta ſunt, quibus loquimur, docemus dicimus, medemur. Ad hunc ordinem igitur referre licebit omnia uirtutum, uitiorum, colorum, ac ſaporum genera, quæ in libro de Homine tradidimus, Artium cunctarũ tum ſeriem, tum ſubiecta deſcripſimus in Chao.

Qualitatũ genera quatuor.

- Habitus
  - Animi
    - Intellectus
      - Prudentia
      - Artes oẽs
        - Grãmatice
        - Dialectice.
        - Rhetorice.
    - Volũtatis
      - Iuſtitia.
      - Fortitudo.
      - Temperantia.
  - Corporis
    - Robur.
    - Velocitas.
    - Agilitas.
- Adfectus
  - Aegritudo.
  - Metus.
  - Lætitia.
  - Cupiditas.
- Senſum mouens
  - Sonus
    - Vox,ſtrepitus.
    - Mugitus,tonitruum.
  - Color
  - Odor.
  - Sapor.
  - Calidum,frigidum,durum,molle. quæ tactu percipiuntur.
- Forma,uel figura
  - Domus, templum,menſa.
  - Nauis,carina,uelum.
  - Fiſtula,enſis,circulus.

DE RELATIVIS.

Relatio, eſt rerum inter ſe collatarũ unius ad alteram habitudo. Duo relationũ genera: ſimplex & mixtum. Simplex relatio in formas tres diuiditur. Quarũ prima eſt ſubſtãtiæ: ut idẽ, diuerſum. Secunda quãtitatis: ut æquale, inæquale: æqualitas, inæqualitas, proportio, hoc eſt, duarũ magnitudinũ ſimilis habitudo: maius, minus: par, impar: duplũ, triplũ: multũ, paucum: magnũ, paruũ. Par & impar duobus modis accipiuntur. Abſolute, quãdo binariũ, quaternariũ, ſenarium numeros pares nuncupamus. Relatiue, quũ dicimus res aliquas alijs rebus numero eſſe pares. Tertia qualitatis: ut antœci, periœci, antichthones, ſeu antipodes: ſimile, diſsimile: dominus, ſeruus, cõſul, iudex, rex, populus, proconſul, prouincia, & omnium magiſtratuum nomina: emptor, uenditor, accuſator, reus, metropolis, colonia, pater, filius, auus, nepos, maritus, uxor, ſocer, gener, frater, ſoror, & reliqua cognationum uocabula. Item præceptor, diſcipulus, patronus, cliens, dux, comes, amicus, inimicus, hoſpes, peregrinus, creditor, debitor, & inde uerba credere, debere. His addũtur uoces, quæ ex præpoſitione con ſunt contextæ, ut collega, conſors, conuictor, cõtubernalis, coniunx. Et ſimilis ſignificationis, ſocius, ſodalis. Mixta ſex generibus conſtat. Oritur enim uel ex ſubſtantia

& qua-

hoc habere, illa haberi dicuntur. Sunt itaq; mixtæ relationis ſpecies ſex: actio, paſsio, ubi, quando, ſitus, habitus. Quarum duæ priores naſcuntur é ſubſtantiarum, qualitatumq; actione. Mediæ duæ è capacitate, qua ſubſtantias locus & tempus comprehendunt atq; metiuntur. Reliquæ è ſubſtantiarum habitudine prona aut ſupina ad locũ; atq; ex habitudine earundem ad qualitates, ut penulas, togas, ueſteſq; alias

Idem

- **Relatio**
  - Simplex
    - Subſtantiæ
      - Idem.
      - Diuerſum.
    - Quātitatis
      - Aequale, Inæquale.
      - Magnum, Paruum
      - Par, Impar.
    - Qualitatis
      - Simile, Diſsimile.
      - Herus, Seruus.
      - Dux, Comes.
  - Mixta
    - Actio
      - Docere.
      - Secare.
      - Gignere.
    - Paſsio
      - Doceri.
      - Secari.
      - Gigni.
    - Vbi
      - Surſum, Deorſum.
      - Dextrorſum, Leuorſum
    - Quando
      - Olim, nuper, dudum.
      - Heri, cras, perendie: quæ referūtur ad tēpus pñs.
    - Situs
      - Statio, Seſsio.
      - Pronum, Supinum.
    - Habitus
      - Togatum, Penulatum.
      - Loricatum, Armatum.

Relatiões breuius hunc in modũ nõnulli diſtinguũt. Relatiua omnia eſſe, aut alicuius, hoc eſt, quæ iunguntur genitiuo, qualia ſunt: imperator, rex, prætor, dictator conſul, pater, filius, auus, nepos, maritus, uxor, ſocer, gener, frater, ſoror, præceptor, diſcipulus, patronus, cliẽs, dñs, ſeruus, dux, comes. Aut alicui ut æqualis inæqualis, par, impar, uicinus, propinquus, ſimilis, diſsimilis. Aut ad aliqd: ut magnũ, paruũ, longum, breue, mõs, uallis, altũ, humile, ſublime, depreſſum. Itẽ primus, ſecundus, tertius, quartus, quintus, ſextus, uigeſimus, cẽteſim9, milleſim9. Quippe nihil eſſe ſecũdũ põt aut tertiũ, niſi aliud primũ ſit. Eodẽ pertinent ſimplex duplex, triplex, quadruplex. Et ſimplũ, duplum, triplum, quadruplũ, dimidium. Nã duplũ ad aliquid ſimplum refertur, ſicut magnũ ad paruũ: altũ ad humile ſurſum ad deorſum, ſupinũ ad pronũ, longũ ad breue ſecundũ ad primũ. Relatiuorũ natura eſt, ut unũ ſine altero nequeat intelligi. Pater enim eſſe nemo poteſt ſine filio, nec mõs ſine ualle, nec dux ſine comite. Itẽ relatiua inuicẽ ſe definiũt. Pater eſt, qui habet filiũ. Filius qui habet patrẽ. Maius, quo aliquid minus eſt. Minus quo maius aliquid reperitur. Maritus, q uxorẽ habet. Vxor, cui maritus eſt. Et relatiua ſimul aiũt oriri, cõſiſtere, deſinere. Siquidẽ eodẽ tẽpore fiunt, & deſinũt eſſe, dñs et ſeruus, præceptor & diſcipulus, auus et nepos, dux & comes.

Triplex natura relatiuorum

Q. VID

QVID THEMA ET *quot eius ſpecies.*

DVas uocum diuiſiones abſoluimus, alteram in induiduas & communes, alteram in dictiões ſubſtantiarum, quantitatum, qualitatum & relationum. Reliquum eſt, ut dicamus, quomodo ſingulæ uoces, definiri et diuidi poßint. Thema, eſt id de quo agitur, uel eſt id, ad quod omnia orationis, ſeu diſceptationis argumenta referuntur. Thematum duo genera ſunt. Simplex thema, eſt uox aliqua ſimplex: ut deus, mundus, homo, animal. Compoſitum, eſt integra oratio, ſiue pronunciatum, uel axioma. Clodius iure cæſus eſt. Mundus prouidentia regitur. Differendi ratio ad diſciplinas omneis neceſſaria eſt.

DE DEFINITIONE *nominis.*

TRia Dialectices officia ſunt: finire, diuidere, ratiocinari. Finitio & diuiſio ad themata ſimplicia pertinent: argumentatio ad orationẽ. Definitio eſt oratio, quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Ea duplex eſt, nominis & rei. Finitio nominis, eſt ſimplex ætymologia, uel qualiſcunq; interpretatio uocabuli. Vt ſacrilegium eſt ſacræ rei ablatio. Conſul qui Reipub. conſulit. Theologus, qui de deo loquitur. Medicus, qui medetur. Id genus finitiones imperfectio

res

res ſunt, quàm deſcriptiones rerum, neq; rerum natu ram explicãt, ſed uocum duntaxat originem. Quoniã non continuuo ſcimus, qui conſulentes Reipub. conſules uocandi ſint. Nam & miles in pugna Reipub. conſulit & ciuis ædificans domum, conſulit Reipub. Sic nõ ſtatim liquet, qui de diuina mente diſputantes theologi ſint. Etenim & philoſophi, & poëtæ, et oratores crebro de deo diſſerunt, nec ideò ipſos eo cognomento nũcupamus. Sic de medici deſcriptione dicendum: herbas complures, & bruta animantia mederi poſſe, non tamen medicorum nomen uſurpare. Cæterum nominis finitio planè neceſſaria eſt, præſertim quando uox, de qua agitur, eſt ambigua. Docet enim principio diſceptationis, orationis, uel operis, qua uerbi ſignificatione uti uelimus. Vt ſcripturi de mundo, initio exprimere debemus, quid nos appellemus mundum. Eſt enim mundus proprie qui conſtat ex decẽ orbibus ſiderum & quatuor elemẽtis. Plinius mundi uocabulo pro cœlo interim utitur: uulgus quandoq; pro terra.

Quid mundus.

DE SVBSTANTIAE finitione.

ALtera eſt finitio rei. Quæ eſt oratio, qua quid ſit res explicatur. Huius quinq; ſpecies ſunt: finitio ſubſtantiæ, finitio cauſarum, finitio quæ conſtat ex effectibus ſeu officijs, finitio quæ conſtat ex partibus uel

gura illa, quam habet domus, eſt forma & cauſa domus, ſine qua domus, non diceretur. Et figura illa, quā præ ſe fert nauigium, eſt forma & cauſa nauis: quippe ſine ea huiuſcemodi lignorum ſtructura nauis uocari non poſſet. Eſt ergo forma cauſa domus, nauis, ueſtis, urbis, & aliarum rerum. Cauſa efficiens, eſt res, quæ aliquid efficit: ut architectus, uel faber eſt cauſa efficiens domus & nauigij. Finis eſt gratia cuius aliquid fit. Hic alio nomine uſus dici poteſt, quemadmodum cauſa efficiens autor. Domus finis, uel cauſa eſt habitatio, ut nos defendat ab imbre, & tempeſtatibus. Finis nauium, nauigatio eſt. Quatuor ergo domus, et nauis cauſæ ſunt, ſine quibus neq; domus, neq; nauigium fit. Materia, hoc eſt, ligna & lapides: forma, id eſt, figura illa, quam habent domus & nauis: efficiēs ut architectus aut faber: finis, ut habitatio, nauigatio. Simili ratione aliarum quoque rerum cauſæ poſſunt indagari. Ex his quatuor cauſis finitiones rerum conficimus. Vt domus eſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis gratia conſtructum. Hæc finitio duabus conſtat rei cauſis, materia & fine. Aedificium genus eſt. Penula, eſt ueſtis uilis et denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus, Cæteras ab imbre defendere, finis eſt, & cauſa penulæ. Veſtis, genus eſt. Vilis & denſa, accidentia ſunt differentiæ loco poſita, quibus penula

Cauſa efficiens.

Finis.

q 2 ab alijs

ab alijs differt ueſtibus. Hac uoce Cicero *utitur, ubi ait* Milonem *penulatum fuiſſe, quum* occideret Glo=*dium.* Ad *hunc locum pertinent definitiones nominum relatiuorum, quorum unum alterius cauſa eſt, et quæ mutuo ſe definiunt.* Vt *pater eſt, qui habet filium.* Fi=*lius, qui habet patrem.*

FINITIO EX EFFECTI*bus, ſeu officijs.*

EX *effectibus, ſeu officijs haud rarò finitiones cō ponuntur. Magna eſt effectuum cum officijs co=gnatio, adeò ut plerunq; haud facile diſcernas. Effe=cta propriam cuiuſq; rei uim demonſtrāt.* Vt *magnes eſt lapis, qui attrahit ferrū: hæmatites, qui ſanguinem ſiſtit.* Malua *herba eſt, quæ uentrem lenit.* Sol *ſidus eſt cuius ortu dies fit.* Luna *ſidus eſt, cuius ui fluunt ac re fluunt maria.* Sirius *ſtella eſt, qua exoriente ardor ſo lis geminatur.* Ex *officijs.* Iuſticia *uirtus eſt, qua uni=cuiq; rei tribuimus ſuum.* Grammatice *eſt, quæ recte loquendi modum docet.* Rhetorice *eſt, quæ bene dicēdi præcepta tradit.* Prætor *eſt qui iuri dicendo in ciuita te præeſt.* Aedilis, *qui publica & priuata ædificia cu rat.* Comœdus, *qui actores, quomodo agendæ ſint fabu læ, docet.* Effectus *magis ad res natura agentes: offi=cia uerò ad res, quæ conſilio agunt, pertinent.*

FINI=

FINITIO EX PARTIBVS *uel ſpeciebus.*

Q Vartum definitionum genus componitur ex partibus,uel ſpeciebus. Ex partibus. *Dies ciuilis,eſt ſpatium uigintiquatuor horarum. Annus uertens,qui conſtat diebus tercentum ſexagintaquinq; et quadrante diei. Magnus annus,qui quadraginta nouẽ uertentium annorum millia complectitur.* Ex ſpeciebus. *Finitio, eſt oratio quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Hæc deſciptio è duabus contexitur finitionum formis,nominis et rei. Differunt ſpecies et partes. Nam genus prædicari poteſt de ſpeciebus, totum de partibus nequaquam.*

FINITIO EX ACCIDENTIBVS.

Q Vintum finiendi genus conſtat accidentibus. Homo eſt animal,bipes,erectum,ſine pennis. Narciſſus, flos eſt croco ſimilis,menſe Auguſto florens,poſtremus omnium florum. Ceruus eſt animal quadrupes,pilo ſubrufo,ungula biſulca,ramoſis ac ſolidis cornibus,& ad ſeptennium uſq; deciduis.

QVAE SERVANDA *ſint in finitione.*

D Ifferunt finitio & finitum. Finitio enim proprie uocatur id,quod uerbũ eſt,conſequitur. Finitum,id quod præcedit. Vt in hac oratione,homo

eſt animal capax rationis: homo definitum eſt: animal capax rationis, finitio. In finiendis rebus duo ſeruanda ſunt. Ne finitum plura comprehendat, quàm finitio. Et contra ne finitio aliquid contineat, quod deſit definito. Quare hæc finitio uitioſa eſt: homo eſt animal bipes: quia tum gallinæ, tum anſeres bipedes ſunt. Et hæc: homo eſt animal literatum, ac bellicoſum: quoniã pleriq; imbelles ſunt, et literarum expertes. In priore latius definitio patet: in poſteriore definitum. In omni finitione genus definiti ponendum, aut aliquid loco generis. In orationibus, uel libris finitio thematis ſcopus eſſe debet, & regula omnium eorum, quæ de themate illo traduntur. Vt ſi quis de Dialectices, Rhetorices, uel mundi natura ſcripturus ſit, ita uocem finiat, oportet ut rei totius ſummam quàm breuiſſime complectatur. Quod ſit, quum dicimus: Dialecticen eſſe artem docendi ſiue explicandi naturam thematum ſimplicium & compoſitorum. Rhetoricen eſſe bene dicendi ſcientiã. Sola ſpecies definitur.

DE DIVISIONE.

Triplex diuiſio.

Diuiſio eſt uocis in ſpecies, uel partes, aut accidẽtiã diſtinctio. Diuiſionũ tres ſunt formæ. Quarum prima eſt generis in ſpecies. Sic corpus uiuum in plantam & animal diuiditur: arbor in malum, pyrũ pinum: axioma in ſimplex & compoſitum. Secunda,

rei in

rei in parteis,uel membra. Vt quum arborem in radices,caudicē,ramos,folia,flores,partimur. Axioma in ſubiectum & prædicatum. Hanc Cicero partitionem: *illam ſuperiorem,diuiſionem nominat.* Tertia,*rerum in accidentia. Vt pharmacorū aliud ſalutare,aliud peſtiferum. Arborum aliæ ſylueſtres,aliæ domeſticæ. Proloquiorum aliud uerum,aliud falſum. Hic arborū & pronunciatorum rationē tribus diuiſionū formis diſtinximus. In diuiſione duo ſeruāda. Alterū ut mēbra ſint oppoſita uel pugnantia. Qua de cauſa hæc bona nō eſt: hoīm alij ruſtici ſunt,alij docti. Itē hominū alij liberi,alij urbani. Fieri enim poteſt,ut idē ſit ruſticus & eruditus: idem liber & urbanus. Alterum,ut diſiunctum cōſtans ex mēbris omnibus ſimul ſumptis conuerti poſſit cum diuiſo. Velut in diuiſione animati corporis in animal,et plantā: quicquid eſt animal uel plāta,eſt corpus uiuum: & quicquid uiuū corpus eſt,eſt animal uel planta. Quocirca diuiſio plantæ in herbam & fruticē non eſt bona. Nā licet iſtud proloquium uerū ſit: quicquid eſt herba uel frutex,eſt planta: falſum tamen eſt,quicquid eſt planta,eſt herba uel frutex.*

OCTO QVAESTIONES, VEL *loci thematis ſimplicis.*

PRima, *quæ etymologia uel origo uocabuli ſit. Vt Medicus dicitur,quia medetur. Mundus, à*

perfecta abſolutaq; elegantia. Chelidonia, quod ab hirundine inuenta ſit. Secūda an ſit. Vt ſit ne ars aliqua qua adiuuari memoria poßit. Sit ne deus. Sint ne inferi Hæc quæſtio ſecundo loco abſoluenda eſt. Tertia quid ſit res de qua agitur. Quid ſit deus. Quid mundus. Quid uirtus. Quid fortitudo. Huc pertinēt, ea quæ de quinq; finiendi formis dicta ſunt. Quarta, quæ cauſæ ſint: A quo autore res ſit profecta. Cuius gratia facta. Ex qua materia conſtet. Cuiuſmodi figuram habeat. Poculi forma apud Theocritum deſcribitur ad hunc fermè modum: Dabo & profundum poculum molli oblitum cera, recens fabricatum, adhuc ſculpturā redolens. Quinta unum an multa. Sint ne plures dij, quemadmodum ueteres crediderunt. Hic dicemus, qua ratione id eſſe non poßit. Sint ne plures mundi. Democritus enim innumerabiles eſſe mundos opinabatur, quaſi pilas alios extra alios. Sexta, quæ & quot ſint ſpecies rei. Vt treis eſſe plantarum formas, arborem, fruticem, herbam. Duo eſſe axiomatum genera ſimplex & compoſitum. Quatuor uirtutum ſpecies prudentiā, iuſticiam, fortitudinem, temperantiam. Septima, quibus membris, ſeu partibus conſtēt. Arboris partes ſunt: radix, caudex, rami, flores. Axiomatis, ſubiectum & prædicatum. Octaua, quæ rei ſint uires uel officia, ſiue quid res efficiat. Quid efficiat Luna

ſuo

ſuo inceſſu. Quid Chelidonia. Quid ſol efficiat. Plinius *ſcribit in* Naturali *hiſtoria, his nerbis:* Non tẽporum *modo, terrarumq́;, ſed ſiderum etiam ipſorum, cœliq́; rector.* Hic *lucem rebus miniſtrat, aufertq́; tenebras.* Hic *reliqua ſidera occultat.* Hic *uices temporum, annumq́; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat.* Hic *cœli triſtitiam diſcutit, atq; etiam nubila humani animi ſerenat.* Hic *ſuum lumẽ cæteris quoq; ſideribus fœnerat.* Hac *ratione thematum ſimplicium natura indaganda eſt.*

QVID AXIOMA, ET *quæ eius partes.*

PRonunciatum, *axioma, enunciatio,* proloquium *uel* propoſitio, *eſt indicatiua, & ſimplex* oratio *qua certi quiddam ſignificatur.* Vt *continentia temperantia eſt.* In *omnibus perſonis, numeris, ac temporibus modi indicatiui axioma, uel* propoſitio dicitur. Ci*cero mortalis erat.* Igne *mundus interibit.* Dederam *ad te literas.* Cæſar *uicit* Pompeium. Verba *infinitiua ac ſubiunctiua, ſi pro indicatiuis ſumãtur,* propoſitio*nem efficiunt.* Vt *omnes concurrere pro concurrebãt. Aeſtas non ſemper fuerit, cõponite nidos, pro erit.* M Varro *in lib. de lin.* Lat. *ad* Cic. *quarto & uigeſimo, pronunciatum ita finit:* Proloquium *eſt* ſententia *in qua nihil deſideratur.* De *hoc* Gellij *uerba hæc ſunt.*

Nec ideo hæc præſcribo, quod ſic aliquos loqui uelim ſed uti hac ratione axiomatum uim excutiant. Pari modo damnari poſſet conſuetudo Grammaticorum quod in exploranda orationis ſerie primo loco ponunt uocatiuum: ſecundo rectum: tertio uerbum: aduerbium quarto, quinto obliquum, quum perpauci tamen ſic loquantur. Nam elegantiſſima ferè oratio eſt, in qua uoces digeruntur ordine conuerſo. Prædicari, eſt alterum de altero explicandi eius cauſa dici. Vt quum dicimus homo eſt animal: animal de homine prædicatur, & naturam eius exprimit. Bifariam accipitur. Aliquando pro uere & adfirmatiue de aliquo dici, ut hic gratitudo iuſticia eſt. Sæpenumero pro quouis modo de altero dici, ut aliud nihil ſit, quàm eſſe prædicatum. Velut in hoc proloquio, homo non eſt lapis.

PRIMA DIVISIO
Pronunciati.

Axioma aliud ſimplex eſt, aliud cōpoſitū. Simplex, cuius præcipuæ partes ſunt ſubiectū, et prædicatum, ut ſomnus eſt imago mortis. Compoſitū, cuius partes ſunt duo pronunciata ſimplicia, quæ connectuntur coniunctionibus &, uel, ſi. Id triplex eſt: copulatiuum: diſiunctiuum, conditionale. Copulatiua propoſitio eſt, cuius partes coniunguntur

coniunctione

SECVNDA DIVISIO.

PRonunciatum aliud uerum eſt, quod rebus conſentit. Vt fortitudo uirtus eſt. Aliud falſum, qđ rebus non cōſentit. Vt fortitudo eſt uitium. Lapis eſt corpus uiuum.

TERTIA.

PRoloquiorum adfirmatiuum eſt, quo alterũ alteri dicitur ineſſe. Vt pudor eſt metus. Animus immortalis. Aliud negatiuum quo alterũ dicitur non ineſſe alteri. Vt patientia non eſt uitiũ. Libido non eſt uirtus.

QVARTA.

AXiomatum aliud uniuerſale eſt, cuius ſubiecto præponitur ſignum uniuerſale: uel quo alterum dicitur ineſſe, aut non ineſſe alteri uniuerſim. Vt omnis homo capax rationis eſt. Nihil tã alte à natura poſitũ eſt, quò uirtus non poſſit eniti. Nulla uirtus opibus inferior eſt. aliud particulare, cuius ſubiecto præfigitur ſignum particulare: uel quo alterum dicitur ineße, aut nõ ineſſe, alteri ex parte aliqua. Vt aliquis homo orator eſt. Aliquod animal oculis caret. Hæc proprie eſt indefinita, aliquis homo eſt animal, & ſignum præpoſitum ſubiecto, omnino ſuperuacuum eſt. Licet enim uera ſit locutio aliquem hominem animal eſſe, aliquod animal corpus eſſe uiuum, tamen parum apta eſt. Nam ſi rex quiſpiam uniuerſos ciues ad ſe conuoca-

tigijs alijs. Huc pertinent interrogationes, quæ interim propoſitionem generalē efficiunt. Quid non uaſtauit? ideſt, omnia. Et prouerbia: Iuuenesque ſenesque, hoc eſt, omnes. Miſcebis ſacra prophanis, id eſt, omnia. Item hæc: Quantum eſt hominum uenuſtiorū. Quicquid erat copiarū amiſit. Si quid erat copiarum amiſit, hoc eſt, omnes uenuſtiores, omnes copias. Differunt omnis & totus, quod hoc ad partes, illud ad ſpecies ſeu formas refertur, ut totus homo, omnis homo. Particularia uerò ſigna ſunt, quæ indicant uocem ſequentem pro aliquot duntaxat indiuiduis accipi, uel quæ interpretamur per pronunciatum diſiunctiuum Huiuſmodi ſigna ſunt hæc: aliquis, quidam, quilibet, quiuis, nōnullus. Vt aliquis homo fortis fuit. Quidam non ſatis te amat. Qualibet hirſutas fronde tegente comas, id eſt, hac uel illa citra delectū, non omnibus frondibus. Non apte itaque quemlibet hominem pro omni homine dicimus. Quemuis arbitrum cedo, hoc eſt, hunc uel illū ſine delectu. Diſtant aliquis, quidam nōnullus. Nam aliquis de re incerta: quidā de certa dici ſolet: nonnullus mediū tenet modum. Porrò aduerbia uniuerſalia ſunt: nunquàm, ſemper, ubiq;, nuſquàm. Particularia, unquàm, uſquàm, quandoq;, aliquando, interdum, nōnunquàm. Singularia: hic, illic, iſtbic, nūc, hodie, cras, perendie, nudiuſtertius.

Quinta

nis pietas eſt iuſticia, aliqua pietas nõ eſt iuſticia. Nul*lus pudor eſt metus, aliquis pudor eſt metus. Hæc nunquã ſimul neq; uera, neq; falſa ſunt.* Triplex ergo pro*poſitionum pugnantia eſt. Contraria, quando utraq; eſt uniuerſalis. Subcontraria, quum utraq; particularis. Contradictoria & maxima, quum altera generalis, altera particularis eſt. In omnibus ſeruanda ſunt duo. Vt altera ſit adfirmatiua: altera, negatiua. Vt in utraque idem ſit ſubiectum, & idem prædicatum. Quoniã hic nulla eſt pugnãtia: Cicero eſt orator, Vergilius nõ eſt orator. Axiomata contraria ac ſubcontraria ſolum pugnant qualitate: contradictoria etiã quantitate. Ideoq; inter hæc maior eſt pugnantia.*

Omnis patientia eſt fortitudo	*Contrariæ*	Nulla patientia eſt fortitudo.
	Contradictoriæ *Contradictoriæ*	
Aliqua patientia eſt fortitudo.	*Subcontrariæ*	Aliqua patientia nõ eſt fortitudo.

DE PROPOSITIONVM

Iſodymania.

ISodymania, uel (*ut uulgari uocabulo utar*) *æquipollētia pronunciatorū, eſt ſimilis tum quantitas tū qualitas duorum axiomatum, quibus idem ſubiectum ac prædicatum eſt. Quantitas ad generalitatē: qualitas ad negationem adfirmationemq́; referenda eſt. Signa ἰσοδυναμοῦντα hæc ſunt: non omnis, & aliquis non: omnis, & nullus non: omnis & nemo non: non omnis non, & aliquis: nonnullus, & aliquis nonnullus non, & aliquis non. Ex his cōficiuntur pronunciata ἰσοδυναμοῦντα. Nō omnis homo eſt iuſtus: aliquis homo nō eſt iuſtus. Omnis homo eſt mortalis: nullus homo nō eſt mortalis. Oīs homo ignauus eſt: nemo non eſt ignauus. Non omnis homo non eſt doctus: aliquis homo doctus eſt. Nōnulli oratores fuerunt: aliqui oratores fuerunt. Nonnulli homines nō amant literas: aliqui homines literas non amant. Hæc ratio inueniendi propoſitiones, quæ eandem habeant uim, duas adfert cōmoditates, Conducit enim non mediocriter ad iudicium, ſi propoſitio aliqua obſcura ſit. Deinde haud parū facit ad copiā. Quippe pulchrum eſt quærenti ſermonis ornatum poſſe multas excogitare formas loquendi: atq; ex ijs, ueluti ex ingēti floſculorum multitudine aptiſſimam, elegantiſſimamq́; eligere.*

DE CONVERSIONE.

Conuerſio propoſitionis, eſt ſubiecti ac prædicati commutatio. Conuerſionum duo genera ſunt: ſimplex, & (ut uulgari uocabulo utar) per accidens. Simplex eſt, quando non mutantur ſigna. Hoc modo uertuntur pronunciata generalia negatiua, & particularia adfirmatiua. Vt nulla iuſticia uitium eſt: nullum uitium eſt iuſticia. Aliqua fortitudo uirtus eſt: aliqua uirtus eſt fortitudo. Hic manent ſigna nullus & aliquis uocibus alijs tranſpoſitis. Altera uertendi forma eſt, qua mutantur ſigna. Id fit in axiomate generali adfirmatiuo. Omnis homo animal eſt: aliquod animal eſt homo. Omnis patientia fortitudo eſt: aliqua fortitudo eſt patientia.

QVOT SINT FORMAE *argumentorum.*

Diximus duas eſſe Dialecticæ partes, topicen ac criticen. Topicen locos demonſtrare, unde argumēta petantur, de quibus poſterius loquemur, Criticen uerò, rationes colligendi: quæ ad iudiciū faciunt, quando docere libet confirmationes, aut noſtras, aut poëtarum, aut oratorū efficaces eſſe, & cohærere: uel uanas eſſe, et nihil efficere. Inde hanc Dialectices partem criticen, hoc eſt, iudicandi artem nuncupamus.

Sicut enim aurũ lapide, & igne probatur: ita ſunt certæ argumentorũ ſpecies, formæ, uel modi, quibus nullo penè negocio cognoſcamus uim probationis è locis inuentæ. Hos colligendi modos deſcribemus. *Argumentum eſt ratio probationem præſtans, qua colligitur aliud per aliud: & quæ quod eſt dubium, per id quod dubium non eſt, confirmat.* Argumentorũ quatuor *formæ ſunt: ſyllogiſmus, enthymema, inductio, exemplum.* Soriten ad ſyllogiſmos referunt: *nec reuera aliud, niſi ſyllogiſmus eſt.* Quod *aperte docet axiomatum commutatio, quæ crebra in epicheręmatis eſt apud oratores.* Quid *etenim aliud eſt, omnis homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia: quàm omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, igitur omnis homo eſt ſubſtãtia? Sorites quidem, quoniam medium in maiore propoſitione prædicatur, in minore ſubijcitur, plures admittere tũ uoces tum axiomata poteſt, quàm ſyllogiſmus, uerum probandi loquendiq; conſuetudo id non requirit. Primus colligendi modus ſyllogiſmus uel ratiocinatio per antonomaſiam nuncupatur, quemadmodum* Homerus *poëta, & ius ciuile quod* Romanorum *eſt.* Nam *& enthymema, & inductio, & exemplorum uſus formæ quædam ſunt ratiocinandi.*

PARTES

PARTES SYLLOGISMI
uel ratiocinationis.

RAtiocinatio uel ſyllogiſmus duplex eſt, Dialecticus *&* Rhetoricus, *qui à* Fabio *epicherema uocatur.* Eius *enim hæc uerba:* Epicherematos *& quatuor, & quinq;, & ſex etiam factæ ſunt partes à quibuſdam.* Cicero *maxime quinq; defendit, ut ſit propoſitio, deinde ratio eius, tum aſſumptio, et eius probatio, quinta complexio.* Dialectica *ratiocinatio eſt efficaciſsima probandi forma, qua è duobus pronunciatis cõcluſio ſeu thema colligitur.* Huius *partes tres uoces maior, minor, media: et duæ propoſitiones, quarũ prior maior propoſitio nominatur, altera minor.* Thema *ipſum quod probatur, uocant concluſionem, cõplexionem, intentionẽ.* Vt *hic: omnis metus eſt adfectus, omnis pudor metus eſt, ergo omnis pudor eſt adfectus, priora duo axiomata appellari poſſunt probatio ſiue ſyllogiſmus, & tertium, thema probatum: quemadmodum in hac oratione, homo eſt anima mentem habens, pars altera finitio, altera finitum.* Vel *ſi lubet adiecto themate tres dici poſſunt propoſitiones.* Terminus *maior, eſt uox quæ cum medio ponitur in maiore propoſitione.* Minor *terminus, uocabulum eſt, quod cum medio ponitur in minore propoſitione.* Medius, *qui bis uſurpatur ante concluſionẽ.* Vt *in hoc ſyllogiſmo: omnis in=*

nis inſidiator iure occiditur, Clodius eſt inſidiator, ergo Clodius iure cæſus eſt, inſidiator medium eſt : iure occiſus, terminus maior: Clodius, minor.

DE FIGVRIS, ET MODIS *Syllogiſmorum.*

OMnis ſyllogiſmus habet materiam, & formã. Materia ſunt axiomata, ex quibus ſyllogiſmus componitur. Sic dicimus pronunciatũ eſſe uerũ aut falſum nihil ad formã facere, ſed ſolũ ad materiã confirmatiõis. Quippe ex proloquijs falſis ſæpe ſyllogiſmus bonus contexitur. Vt hic: Nullum animal mortale eſt, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo mortalis eſt.

Forma. *Forma eſt uerborũ, ſeu axiomatũ diſpoſitio. Quemadmodũ enim in ædificijs ligna & lapides materia ſunt : domus aut nauis eorundẽ diſpoſitio: ſic probationes è locis inuentæ ſyllogiſmi, enthymematis, inductiõis, ſeu exẽpli formã ſuſcipiunt. Hæc cõſtat figuris & modis*

Figura. *Figura, eſt diſpoſitio medij. Tres ſunt figuræ. Prima, quando mediũ in priore pronunciato ſubijcitur: in poſteriore prædicatur. Secũda, quũ utrobiq; prædicatur mediũ. Tertia, quando bis ſubijcitur. Harũ unaquæq; aliquot ſub ſe modos habet.*

Modus. *Modus eſt ratio qualitatis & quantitatis propoſitionũ. Prima figura modos admittit quatuor: ſecunda totidẽ: tertia ſex. In modorum nominibus oẽs propè characteres peculiarẽ aliquã habent*

bēt uim. A uniuerſalē affirmatiuā ſignificat: E uniuerſalem negatiuā: I particularem affirmatiuā: O particularem negatiuā: B indicat argumentationē reduci poſſe ad primæ figuræ primum modum: C ad ſecundū: D ad tertium: F ad quartum: S conuerſionem ſimplicem notat: P per accidens: M axiomatum tranſpoſitionē. Græci his dictionibis utuntur: γράμματα, ἔγραψε, γραφίδι, τεχνικὸς, in prima figura: ἔγραψε, κάτεχε, μέτριον ἄχολον, in ſecūda: ἅπασι, σθεναρὸς ἰσάκις, ἀσπίδι, ὁμαλὸς, φέριστος, in tertia.

Id eſt literas ſcripſit calamo artifex: ſcripſit contine, mediocritatē ſine ira: omnibus fortis, equaliter, ſcuto planus, optimus.

QVAE SERVANDA SINT in ſyllogiſmis.

IN omni ſyllogiſmo neceſſe eſt maiorem propoſitionem, uel minorem, aut utranq; adfirmatiuam eſſe. Nam ex duabus negatiuis nihil recte colligitur. Ante conclusionem altera uel utraq; debet eſſe uniuerſalis. Si maior propoſitio uel minor negatiua fuerit, concluſio quoq; negatiua ſequetur. Si propoſitio maior uel minor particularis fuerit: cōcluſio etiam particularis erit. Medium nunq̄ ponitur in concluſione. In ſyllogiſmo nō ſint plures uoces, quàm tres. Medium in altera propoſitionū diſtribui debet, hoc eſt, generaliter uel pro omnibus ſignificatis accipi. Quare inepta confirmatio eſt: animal eſt equus: omnis homo eſt animal: ergo homo eſt equus. Non plus debet ſumi in una

ã figuram ducitur: Nemo *auarus eſt prodigus,om=nes fœneratores ſunt auari: ergo nullus fœnerator eſt prodigus.*Per *ductum ad impoßibile,ſiue per conten=tionem,hoc modo:* Nemo *prodigus eſt auarus,aliquis fœnerator eſt prodigus,igitur aliquis fœnerator non eſt auarus.* Cameſtres: Omnis *gratitudo eſt iuſticia nulla prudentia eſt iuſticia,ergo nulla prudentia eſt gratitudo.* Ducitur *ad ſecundum modum primæ figuræ conuerſione & tranſpoſitione propoſitionũ.*Nulla *iuſticia eſt prudentia, omnis gratitudo eſt iuſticia; ergo nulla gratitudo eſt prudentia.* Per *contentionem ad tertium modum.* Omnis *gratitudo eſt iuſticia, aliqua prudentia eſt gratitudo,igitur aliqua prudentia eſt iuſticia.* Feſtino: Nemo *ignauus literas amat,* Cœlius *literas amat, ergo Cœlius non eſt ignauus.* Per *conuerſionem ad primam figuram ducitur ita:* Nemo *literas amans ignauus eſt,* Cœlius *literas amat,ergo Cœlius non eſt ignauus.* Per *contentionem* Nemo *ignauus literas amat,* Cœlius *eſt ignauus,ergo Cœlius non amat literas.* Baroco: Omnes *eruditi ſunt comes & humani,homo iſte nec comis eſt nec humanus,ergo non eſt eruditus.*Poſtrema *hæc colligẽdi forma ſolum ad primam figuram ducitur per contentionem:* Omnes *eruditi ſunt comes & humani,homo iſte eruditus,ergo comis eſt,& humanus.*

Cameſtres. Feſtino. Baroco.

MODI TERTIAE FIGVRAE.

Darapti. DArapti: Omnis homo mentem habet, omnis homo eſt animal, igitur aliquod animal habet mentem. Per conuerſionem ſic ad primam figuram ducitur: Omnis homo mentem habet, aliquod animal homo eſt, ergo aliquod animal mentem habet. Per cōtentionem: Nullum animal habet mentem, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo habet mentem. Hic infertur propoſitio maiori contraria.

Felapton. Felapton: Nulla deſidia eſt uirtus, omnis deſidia metus eſt, ergo aliquis metus non eſt uirtus. Quæ ratiocinatio ſic probatur per conuerſionem: Nulla deſidia uirtus eſt, aliquis metus eſt deſidia, ergo aliquis metus non eſt uirtus. Per contentionem hoc modo: Omnis metus eſt uirtus, omnis deſidia metus eſt, ergo omnis deſidia uirtus eſt: quæ itidem maiori eſt contraria.

Diſamis. Diſamis: Aliquis Aethiops orator eſt, omnis Aethiops eſt homo, igitur aliquis homo eſt orator. Per conuerſionem & tranſpoſitionem pronunciatorum ſic ad primam figuram ducitur. Omnis Aethiops eſt homo, aliquis orator eſt Aethiops, ergo aliquis orator eſt homo. Per contentionem: Nullus homo eſt orator, omnis Aethiops homo eſt, ergo nullus Aethiops eſt orator.

Datiſi. Datiſi: Omnis homo eſt mortalis, aliquis homo eſt animal, igitur aliquod animal eſt mortale. Probatur conuerſione: Omnis

nis homo eſt mortalis, aliquod animal eſt homo, ergo aliquod animal eſt mortale. Contentione *autem ſic: Nullum animal eſt mortale, aliquis homo eſt animal, ergo aliquis homo non eſt mortalis.* Bocardo: *Aliquis homo non eſt ignauus, omnis homo eſt animal, igitur aliquod animal non eſt ignauū.* Hic *modus quoq; duntaxat ad primam figuram ducitur per contentionem: Omne animal eſt ignauum, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ignauus.* Feriſon: *Nullus homo æternus eſt, aliquis homo eſt animal, ergo aliquod animal non eſt æternum,* Conuerſione *ducitur ad primā figurā, hoc modo: Nullus homo æternus eſt, aliquod animal eſt homo, igitur aliquod animal non eſt æternū.* Contentione *autē ſic: Omne animal eſt æternum, aliquis homo eſt animal, ergo aliquis homo æternus eſt.* Bocardo. Feriſon.

MODVS PROBANDI SYLlogiſmi formam per contentionem.

Apud rhetores inter ſchemat᾽ διανοίας cōtentio eſt, hoc eſt, rerū diuerſarū uel contrariarū cōparatio, qua etiam utuntur Dialectici. *Cæterū quod nos hic diximus probari per contentionē, id uulgus ait cōfirmari ductu ad impoſſibile, hoc eſt, ad id, quod manifeſte falſum eſt.* Hanc *contentionē, ſi quis uolet, uocare poterit* Dialecticam: *alteram oratoriam.* Formā *itaq; ſyllogiſmi probam eſſe hunc in modum docere poſſumus*

COMMVNIS COLLIGENDI *lex ſeu ratio.*

In omni argumentatione bona, ut ſupra apparuit, ex pronunciato contradictorio concluſionis, bene ſequitur contradictorium pronunciatum antecedentis. Bona eſt ratiocinatio: nullum animal lapis eſt, ergo nullus homo eſt lapis, igitur & hæc bona: aliquis homo eſt lapis, ergo aliquod animal lapis eſt.

DE INVENTIONE MEDII.

Mediũ hoc modo inuenias. Habito themate cauſam perquire aliquam, quur ita ſit, ut ipſo ſignificatur. In qua uox ea, quæ in themate non apparet medium erit. Vt ſint themata: Clodius iure cæſus eſt Cicero mortalis fuit. Fingamus interrogare nos hominem quemquem etiam ineruditum, quam obrem iure cœſus Clodius, quare Cicero fuerit mortalis. Rationes in promptu: quoniam inſidiator erat, quia omnis homo mortalis eſt, uel quia cõſtabat ex rebus, quæ diu non poſſunt cohærere, ex calido, frigido, humido, ſicco. Termini medij ſunt: inſidiator, homo, & conſtans rebus quæ diu conſiſtere nequeant. Vnde ſyllogiſmi conficiuntur: Omnis inſidiator iure cæditur, Clodius eſt inſidiator, ergo Clodius iure cæſus eſt omnis homo eſt mortalis, Cicero homo erat, igitur Cicero erat mortalis. Quicquid compoſitum eſt rebus,

tur. Aſſumptionis ratio, eſt per quam id quod aſſump umeſt, confirmatur. Complexio eſt, per quã id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus. Ratiocinatio oratoria interdũ quinq; , quandoq; quatuor, ſepenumero tribus duntaxat partibus conſtat. Quinq;, quando tam expoſitio, quàm adſumptio indiget probationis. Quatuor, quũ ſola uel propoſitio, uel adſumptio rationibus confirmatur. Tribus, quando neq; expoſitio, neq; adſumptio probatione eget.

QVINQVE PARTITA ratiocinatio.

PRopoſitio, uel expoſitio: Quicquid optime adminiſtratur, adminiſtratur conſilio. Ratio uel cõfirmatio expoſitionis: Domus ea, quæ ratione regitur longe apparatior eſt, quàm ea, quæ temerè, & nullo conſilio gubernatur. Alia ratio: Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, commodius regitur, quàm is qui ſtultitia, & temeritate alicuius admininiſtratur. Alia approbatio. Eadem nauigij ratio eſt: nam nauis optime curſum conficit, in qua prudens gubernator eſt. Adſumptio, quæ tertia argumentationis pars eſt: Mundus optime adminiſtratur. Confirmatio adſumptionis: Quippe & ſignorũ ortus & obitus, certum quendã ordinẽ ſeruant.

TRIPARTITA.

AVt metuamus Carthaginenſes oportet,ſi inco lumes reliquerimus:aut eorũ urbẽ diruamus. Aut metuere non oportet.Reſtat igitur, ut urbem diruamus. Alia: Quicunq; literas amant,opes,honores ac corporis dignitatem contemnere ſolent. Poëtæ literas amant:igitur opes & honores contemnunt. Id ſolũ intereſt inter Dialecticos,& Oratores:quod hi copioſius,illi breuius rem eandem exponunt. Hi non ita anxie ordinem ſeruant pronunciatrum: illi ſemper maiorem propoſitionẽ primo loco: minorem ſecundo:cõplexionem poſtremo ponunt.

CAPTIOSAE ARGVmentationes.

QVod homo eſt,hoc nõ eſt equus:homo aũt animal eſt, equus igitur animal non eſt. Quod nix eſt,hoc grando nõ eſt, nix alba eſt,grãdo igitur alba nõ eſt. Omnis homo dormit uel uigilat,ſed nõ omnis homo uigilat,ergo omnis homo dormit. Omnis homo eſt doctus uel indoctus,uerũ nõ omnis homo doctus eſt,igitur omnis homo eſt indoctus. Quicquid nõ amiſiſti hoc habes,mille talenta non amiſiſti, igitur mille talẽta habes. Nullum aurũ eſt argentum, Cicero habet aurũ,ergo non habet argentũ. Nulla manus caput eſt, iſte manũ habet,ergo nõ habet caput. Aliquod animal

propoſitionem diſiunctiuam. Hæc enim propoſitio uera eſt: omne corpus uiuum eſt animal uel planta. Hæc autem falſa: omne corpus uiuũ eſt animal, uel omne corpus uiuum eſt planta. Diſiunctiue, quum per axioma diſiunctiuũ exponitur, hoc modo: Cicero orator eſt uel poëta: Cicero orator eſt, uel Cice. eſt poëta. In quinto nõ amittere ſemel dicitur ꝓprie de rebus quas poſſidemus: poſt improprie de rebus quas nũq̃ uidimus. In ſexto & ſeptimo plus ponitur pro medio in una ꝓpoſitiõe quàm in altera. In octauo et nono mediũ nuſq̃ diſtribuitur. In decimo homo capitur bifariã: ꝓprie pro hominibus uiuis, improprie pro pictis. In undecimo, Et, duobus modis accipitur: copulatim & copulatiue. Hanc coniunctionem deſcripſimus in libello de uſu uocum, quæ nõ flectuntur. In duodecimo, decimoquinto, & decimoſexto non eodem modo accipiuntur malum, ubiq;, animal. Decimumtertium thema generale probat in tertia figura. In decimoquarto binarius duplus & non duplus eſt, ſed ratione diuerſorum: ſicut homo idem filius & pater. Toleranda hæc ſunt, ac ideò ea uoluptatis cauſa tradidimus. Verũ alia ſunt prodigia, quibus ſophiſtarum libri replentur, quale eſt hoc: Alterum a & utrunque b ſunt c, omne d utrunq; a & alterum b eſt, ergo omne d eſt c.

Iſtiuſmodi nugis hoc ſeculo multa adoleſcentum

& uirorum milia occupantur. Parentes parum ſciūt, quibus rebus liberi ſui per tot annos dant operam. Domi magno ſudore & parſimonia pecuniam quærunt, qua chariſsimos filios alant, & hi homines præſtigijs ſuis per tres aut quatuor perpetuos annos miſeram iuuentam detinent, quum alioqui ſimplicem Dialecticen intra totidem menſes commodiſsime poſsint tradere. Qua de cauſa ergo tot adoleſcentes horū ſophiſmata cupiunt perdiſcere? Certe non cupiunt, ſed coguntur quia neminem inueniunt, qui breuiter ueram artem doceat. In multis academijs intra ſpatium unius menſis bis prælegi Dialecticen: & re ipſa comperi tantum profeciſſe auditores, ut nihil amplius deſiderarint. Sed inter docendum hortabar eos, ut ea quæ audierant, à lectione conferrent inter ſe, & firmarent exercitio. Summam artis in pariete grandibus typis depingebā, quam quotidie ſemel prælongo radio omnibus declarabam ante finem lectionis. Finito menſe rogabam eos, an adhuc ſemel repeti uellent eandem artem, dicebant ſe ſatis habere Dialectices, etiam illi, qui ante aduētum meum in Dialectica nihil unquā uiderant. Tamen præter ipſam eodem menſe alijs horis audiuerant nōnihil in Græcis literis, Coſmographiam, Rhetoricen, atque alias artes. Nam ego plerunq; doceo per totum diem ab ortu ſolis ad occaſum, excepta dimidiata hora

quæ prandio datur. Dialecticã totã plus ſexagies præ-legi, et adhuc plus centies prælecturus ſum, ſi uixero. Quod dico ne quis iudicium meum de præſtigiatoribus illis uelut parum prudentis, aut non ſatis exercitati aſpernetur. Ego hanc artem plurimum conferre ſentio ad ſcribendum. Efficit enim primum ut res omnes apte definire & diuidere poſsis, ut nõ ſit opus aliorum autorum deſcriptiones, quæ plerunq; ineptæ ſunt tanquam oracula quædam ſequi: tum ut omnes orationis partes cohæreant: deniq; præcipue confert ad copiam, quemadmodum in uſu locorum circa libri finem demonſtrabimus. Vſus dialectices

DE ENTHYMEMATE.

Enthymema, eſt imperfectus ſyllogyſmus. Id quãdoque maiorem cum themate complectitur: ut hic, omnis iuſtitia uirtus eſt, igitur pietas uirtus eſt, deeſt minor, pietas eſt iuſticia. Interdum ex minore, & themate cõponitur omiſſa maiore: ut pietas eſt iuſticia ergo pietas uirtus eſt, deeſt maior, omnis iuſticia uirtus eſt. Vtra deſit, hoc pacto cognoſcas. Si in antecedente, & cõſequẽte idem ſit ſubiectũ, maior deeſt: ſin idem prædicatum minor. Vt in hoc enthymemate: Clodius inſidiator eſt, ergo Clodius iure cæſus eſt, deeſt maior: inſidiator omnis iure occiditur. Hic uerò minor deeſt: Omnis inſidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæ-

ſus eſt. Quoniam in priore, idem ſubiectum: in poſteriore, idem prædicatum. Enthymemate crebrò Poëtæ utuntur. Vt apud Ouid. Queritur Aegiſthus, quare ſit factus adulter, in prõptu cauſa eſt, deſidioſus erat. Antecedens eſt, Aegiſthus deſidioſus erat: Thema, Aegiſthus adulter erat: deeſt maior, omnis deſidioſus adulter eſt. Partes huius ratiocinationis duæ ſunt: antecedens prior enthymematis pars: & conſequens poſterior.

DE INDVCTIONE.

INductio, quæ Græcis ἐπαγώγη dicitur, eſt forma colligẽdi, quæ à ſingularibus, ad uniuerſale progredimur. Vt plebs Romana optime de Milone ſentit: equeſter ordo optime ſentit: Senatus optime ſentit: totus igitur populus Romanus optime de Milone ſentit. Syllogiſmus à generalibus ſæpe progreditur ad ſingularia. Omnis homo mortalis eſt, Cicero eſt homo, ergo Cicero mortalis eſt. Inductio ſemper à particularibus ad generalia. Homerus mortuus uel mortalis eſt, Demoſthenes mortalis eſt, igitur omnis homo eſt mortalis. In epagogis cauendum, ne diuerſum aliquid inter ſingularia, quæ nõ exprimũtur, appareat. Quippe nõ recte colligas: Demoſthenes orator eſt, Cicero orator eſt, ergo omnis homo orator eſt. Partes inductionis ſunt antecedens, quod ſingularium coaceruatione con

ne con

ne conſtat: & conſequens generale, collectum è ſingularibus.

DE EXEMPLO.

Exemplum uel παράδειγμα eſt, quoties unũ particulare per aliud probatur, propter ſimilitudinem, quæ utroq; reperitur. Alij modi colligendi nomen habent à forma, ut ſyllogiſmus à ratiocinando: inductio ab inducendo, quòd è ſingularibus, uniuerſale inducat. Exemplum à materia, hoc eſt, ab exemplis è quibus ipſum componitur. Vt hic: Nauium rectores iudicio non ſorte eliguntur, igitur & magiſtratus iudicio non ſorte eligendi ſunt: rectores nauium iudicio eligi, eſt exemplum, per quod probamus iſtud thema: magiſtratus iudicio eſſe eligendos. Et ab ea propoſitione rectores nauium iudicio non ſorte eliguntur, tota diſpoſitio argumenti dicitur exemplum. Nihil itaque aliud eſt exemplum, quàm exemplorum ſimilium, parium, maiorum, aut minorum in confirmatione diſpoſitio. Diſtat ab enthymemate, quod hoc ſyllogiſmo probari poſsit, exemplum non poſsit: hoc antecedens plerunque generale habeat, exemplum ſemper particulare. Exempli materia multiplex eſt, ut in locis indicabimus.

DE LOCIS.

Loci argumētorum ſedes ſunt. Ita eos appellauerūt, quod in ipſis faciendæ fidei inſtrumēta ſint repoſita. Duo locorum genera. Dialectici, ut genus, ſpecies differētia, definitio, materia, forma, finis, ſimile par, maius, minus. Et Rhetorici, qui aut laudatiui dicuntur: ut genus, natio, patria, infantia, pueritia, adoleſcētia. Aut ſuaſorij, ut tutum, iucundū, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum: & his contrarij à periculis, ab iniucundo, à difficili, à non neceſſario, ab inutili, & iniuſto, ab inhoneſto. Aut iudiciales: ut teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores. Hos ordine deſcribemus poſita prius diuiſionis tabula.

Genus,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

- Loci
  - Dialectici
    - Genus.
    - Species.
    - Differentia.
    - Finitio.
    - Materia.
    - Forma.
    - Finis.
  - Rethoirci
    - Laudatiui
      - Genus, Natio.
      - Patria.
      - Infantia, Pueritia.
      - Adoleſcentia.
      - Genera uirtutū & uitiorū animi.
    - Deliberatiui
      - Tutum.
      - Iucundum.
      - Facile.
      - Neceſſarium.
      - Vtile, Iuſtum.
      - Honeſtum.
      - Periculoſum.
      - Iniucundum.
      - Difficile.
      - Non neceſſarium.
      - Inutile, Iniuſtum.
      - Inhoneſtum.
    - Iudiciales
      - Teſtes.
      - Tabulæ.
      - Quæſtiones.
      - Rumores.

GENVS ET COMMVNE.

GEneris negatio: em cõſequitur ſpeciei remotio Studioſus non eſt: igitur fortis non eſt. Affirmationem generis non ſequitur adfirmatio ſpeciei. Ineptũ enim argumentum. Animal eſt, ergo homo eſt: uirtus eſt, ergo prudentia eſt. Totius generis adfirmationem conſequitur adfirmatio cuiuslibet ſpeciei. Omne argentum legauit, igitur & cælatum. Omnes artes nouit igitur & Dialecticen. Simili forma è communi colligimus particulare. Commune hic uocamus, quicquid altero latius patet. Vt homo commune eſt ad Aethiopem & hominem album: ad pauperem & opulentum. Domus ad paruam domum, & magnã. Colligendi forma eiuſmodi eſt. Nullã unquam domum habuit, igitur nec magnam. Nunquam librum aliquem uidit, ergo nec auratum.

SPECIES, AC PARTICVLARE.

REmota ſpecie, non conſequitur remotio generis Vt homo non eſt, igitur animal non eſt. Chelidonia arbor non eſt, ergo nec planta. Sed adfirmata ſpecie, ſequitur adfirmatio generis. Ciccero eſt homo, ergo & animal. Remotis uniuerſis ſpeciebus remouetur genus. Neq; prudens, neq; iuſtus, neq; fortis, neq; temperans eſt, igitur ne ſtudioſus quidem eſt. Huc etiã referendæ ſunt probationes, quæ è particulari colligunt com=

commune. Particulare hic nominatur, quicquid altero anguſtius eſt. Quod genus ueſtis longa ad ueſtē: homo timidus, ad hominem: liber elegans ad librum. Argumentandi ratio talis Librum elegantem habui, ergo et librum. Equum paruum uendidit, igitur & equum.

DIFFERENTIA.

Negationē differentiæ ſequitur negatio ſpeciei, quam conſtituit: & adfirmationem, adfirmatio. Spongia ſentit, eſt igitur animal. Ratiōe caret, igitur homo non eſt.

FINITIO ET ETYMOLOGIA.

A Definitione ad definitum, & contra à definito ad definitionem argumentamur tum adfirmatiue tum negatiue. Animal capax rationis eſt, ergo et homo. Animal eſt, igitur corpus uiuum ac ſentiens. Nō eſt animal capax rationis, ergo homo non eſt. Nō eſt animal, igitur nec corpus uiuū & ſentiens. Similiratiōe ab etymologia argumentum ducitur, ſed negatiue duntaxat. Nō eſt ſacræ rei ablatio, ergo nec ſacrilegiū Non medetur, igitur non eſt medicus. Non loquitur de deo, non eſt ergo Theologus.

DESCRIPTIO.

Diſtant finitio & deſcriptio. Quod hæc quale aliquid ſit: illa quid ſit, doceat. Hæc accidentibus: illa genere & differentia conſtet. Ex deſcriptione

haud

haud alia ratione argumentum conficitur,atq; è definitione. Sed cauendum ne deſcriptio latius pateat, neue ſit anguſtior,quàm id,quod deſcribitur.

TOTVM ET PARTES.

A *Toto inferũtur partes,non remouẽtur. Domũ emi,ergo & tectũ & parietes emi. Verũ non rectè dicas,domus nõ eſt, ergo nec tectum nec parietes ſunt. Poſſunt enim ſupereſſe parietes, reliquis cõſumptis incẽdio. Partes ſi uniuerſæ colligãtur,totũ inferũt. Parietes & tectũ ſunt, neceſſe eſt igitur domum eſſe.*

CAVSAE QVATVOR.

C*Auſarum naturam ante expoſuimus. Ab efficiente. Sol adhuc ſub terra eſt, igitur nondum eſt dies. Efficientium cauſarũ aliæ natura agunt,quæ non conſilium,ſed impetum ſequuntur,quales ſol,luna,ignis,herbæ,gemmæ:aliæ conſilio,ut homines. Sublata materia aufertur effectus. Nullum lignũ habuit, non potuit igitur fabricare naues. Ferrum non habet, ergo nec cudere gladios poteſt. A forma:* Rotundus *eſt globus,eſt ergo uolubilis. Non habet figuram domus,ergo nec domus eſt. Non habet ſpeciem libri,igitur non eſt liber. A fine, Doctus eſt,ergo multos labores pertulit:nam doctrina laborum finis eſt. Nauigandum eſt, igitur & naues habendæ.*

EVENTA.

Pari modo ex euentis uel effectibus colliguntur cauſæ. Ab effectu cauſæ efficientis. Dies eſt, ergo ſol eſt ortus. Peperit, igitur cum uiro rem habuit. Ex effectu materiæ: Poculũ liquitur, non eſt igitur ligneũ. Ab effectu formæ: Volubile eſt uas, eſt ergo rotundum. Ab effectu finis: Nauem emit, igitur nauigare uult. Nauigatio cauſa eſt, emptio nauis, effectus. Equũ ſibi comparauit, igitur aliquò faciet iter. Fugit labores, ergo nunquàm doctus erit. Id quod facimus propter aliud, effectus eſt, & res alia finis. Studemus, quo docti poſsimus euadere. Vxorem ducimus, cauſa gignendi liberos. Caſtigamus aliquem, quo reddamus meliorem. Diſcimus Dialecticen, ut de unoquoq; themate apte diſſerere uel ſcribere poſsimus. Breuiter nõ ſtamus, nõ incedimus, non prandemus, nõ dormimus, niſi cuius rei cauſa. Ex affectu finem, & contra è fine effectum colligimus affirmatiue & negatiue.

SIGNA.

Signorum tria genera ſunt. Antecedentia, quæ ante rem eueniunt: ut apparatus, colloquiũ. Adiuncta, quæ cum re fiunt: ut umbra corporum, ſtrepitus pedum. Cõſequentia, quæ poſt rem: ut titubatio, trepidatio, pallor, rubor, tremor. E ſignis adiunctis antecedentibus argumentũ tale conficit. Teren. Solitudo ante

tarũ ſcriptis excerpimus utilia; obſcœna relinquimus. Diſſimile: Si barbarorũ eſt in diem uiuere, noſtra cõſilia ſempiternum æuum ſpectare debent. A pari: Si patri ius eſt in filium, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, quur me eijcis? E maioribus exemplis duo bus modis conficimus argumenta. Affirmatiue ſic: Cæſar Pompeium uicit, & militem non poterit uincere? Adulterum occidere licet, ergo & loris cædere. Nam ſi quis id facit, aut facere poteſt, quod maius eſt, poterit, & quod minus eſt. Negatiue: Rex non poteſt arcem aut urbem expugnare, ergo nec miles. Cicero non perſuaſiſſet, multo minus puer hic. Parenti non obtemperat, & parebit alieno? Sic apud Ouidium, ubi Phaëtonta ſol deterret à quadrigis: Vaſti quoq; rector olympi,

A diſſimili.

A pari ex exemplo.

A maiori

Negatiue.

Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non aget hos currus, & quid Ioue maius habetur?

Idem paulum infra:

Nec tibi quadrupedes animoſos ignibus illic,
Quos in pectore habent, quos iure & naribus efflant,
In promptu regere eſt, uix me patiuntur, ubi acres
Incaluere animi.

Confirmatur locus propoſitione: Si id quod magis uidetur ineſſe, non ineſt: nec id quod minus uidetur ineſſe, inerit. E minori exemplo maius colligitur

affirma

& minorum. Ad exempla referri poſſunt ſententiæ, parœmiæ fabulæ, apologi. Omnis ſentẽtia aliquid probat, ſed thema ſeu axioma conſequens ferè ſubauditur ad hunc modum. Omnis ſpes in uirtute ponenda, ergo forti animo labores perferendi. Non ſemper æſtas erit properandum igitur, cauendumq; ſtudioſe, ne tempus ullum ſine fructu abeat. Nihil tam altè poſuit natura quò uirtus nõ poßit eniti, aut homini nihil arduũ, ergo non deſperandum. Mala mille moleſtãt affliguntq; hominẽ, cui ſegne & inutile corpus, ergo ſummo impetu rem aggrediemur. Sententiæ.

PVGNANTIA.

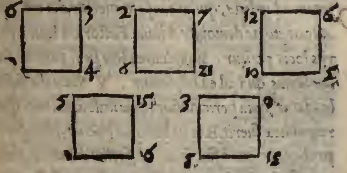
Rerum pugnantium quinque ferè genera ſunt: relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuerſæ ſpecies & differentiæ. Relatiua ut credere, debere: patronus cliens: præceptor & diſcipulus. E quibus ad hunc modum conficimus argumenta: Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Carthaginenſes Romanis ſubiectos fuiſſe dicitis: conſtat igitur Romanos Carthagini imperaſſe. Contradictoria, quæ propoſitiones ſunt, inter quas nullo modo conuenit, ut Homerus poëta eſt, Homerus non eſt poëta. E quibus ſic ratiocinamur: Si uerum eſt axioma Cæſar uicit Pompeium: falſum eſt contradictorium pronunciatum Cæſar non uicit. Priuatiua: ut

Relatiua.

Contradictoria.

Priuatiua.

Vt ſe habent ad ſeptem duo, ita ſex ad unum & uiginti: ergo ſicut ſe habent ſeptem ad unum & uiginti, ita duo ad ſex. Sicut ſe habent duodecim ad ſex, ita decem ad quinque: ergo ita ſe habent duodecim ad decem, ſicut ſex ad quinque. Ita habent ſe duodecim ad trigintaſex, ut ad quindecim, quinq;: igitur ſic ſe habent quinque ad duodecim, ut quindecim ad trigintaſex. Si quis ergo negauerit ſic ſe habere tria ad quinque, ut ad quindecim nouem, probari poterit per mutatam proportionem, hoc modo. Sicut ſe habent tria ad nouem, ita quinque ad quindecim: ergo ita ſe habent ad quinq; tria, quemadmodum nouem ad quindecim. Hæ proportiones ſic forma quadrata depingi poſſunt.

Cicero pro Sextio. Parente Publius. Sextius natus eſt, homine (ut pleriq; meminiſtis) & ſapiente & ſancto & ſeuero. Vergilius: At non ille ſatum quo te mentiris Achilles, talis in hoſte fuit Priamo. A natione. Sic Cicero teſtium autoritatem eleuat, quod Græci ſint, his uerbis: Tribuo illis literas, do multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis lepôrem, ingenioru̅ acumen, dicendi copiam: deniq; & ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno: teſtimoniorum religionem, & fidem nunquam iſta natio coluit: totiuſq; huiuſce rei, quæ ſit uis, quæ autoritas, quod pondus ignorat. Hic utile fuerit ſingularum gentium mores tenere. Græci mendaces dicuntur: Galli leues: Pœni perfidi: Latini ſupercilioſi: Germani bellicoſi: Hiſpani iactabundi. Cicero pro L. Sylla. Licet ipſi nos amemus, tamen nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos ſuperamus. A patria Athenienſis eſt, ergo ueriſimile eſt eum Græce loqui. Romanus eſt, igitur & Romane ipſum loqui probabile eſt. A ſexu. Cicero. Pro Sextio: Mortem quam etiam uirgines Athenienſes pro patria contempſiſſe dicuntur, ego uir conſularis timerem? Habitus corporis ſæpenumero naturam hominis, & animi co̅ditionem exprimit. Vnde ita ratiocinamur: Forma bona, uultus modeſtus, humeri demiſſi, probabile eſt igitur probum eſſe & honeſtum, Contra, color ſeruilis

eſt, piloſæ genæ, dentes putridi, os intortum, humeri inæquales: quis ſub iſtiuſmodi corporis habitu animũ ſceleratiſſimum latere dubitet? Cic. in oratione pro Roſcio: Nónne ipſum caput, & ſupercilia penitus abraſa olere maliciam & clamare calliditatem uidentur? A nomine. Vt ſi quem Valerium eſſe nominatum dicamus, quòd animo & corpore ualeat. Candidum, quòd minime ſit cãdidus. Probum, quòd minime probus ſit. Ad perſonarum demonſtrationes ſpectant uirtutũ ac uitiorũ genera. Suaſorios locos ſupra enumerauimus: hic aliquot eorum exẽpla ponemus. A tuto argumentum colligit Dauus, ubi inquit, nullum fore periculum ſi Phamphilus dixerit uxorẽ ſe uelle ducere. A periculis.

In pricipio lib. 2. Metamorph.

Ouid. Medio eſt altiſſima cœlo. Vnde mare et terras ipſi mihi ſæpe uidere. Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus. Vltima prona uia eſt, & egent moderamine certo. Tunc etiã, quæ me ſubiectis excipit undis, Ne ferar in præceps Thetis ſolet ipſa uereri. Ait uiam eſſe ſublimem in medio cœlo: circa occaſum uerò, pronam & præcipitem. A difficili. Idem: Ardua prima uia eſt, et qua uix mane recẽtes Enituntur equi. Similia facile ex autoribus peti poſſunt. Iucundum uocamus, quod uoluptatẽ, aut animi, aut corporis, aut utriuſq; adfert. Facile, quod ſine periculo et negocio poſſit fieri. Neceſſariũ, quod aliter fieri neqt.

Loci

Loc iudiciales ſunt tabulæ,teſtes,quæſtiones,rumores quibus aut deberi nobis aliquid,aut alios quicquam feciſſe, quod negant,confirmamus.

DE VSV LOCORVM.

Reliquum eſt, ut aliquid de locorũ uſu dicamus. Quatuor adferunt commoditates. Conducunt enim maxime ad copiã: inde ad confirmationem: tum ad confutationem: deniq; ad palinodiam,exercitatiõnem cum primis utilem iuuenibus.Loci ſunt definitio, genus,ſpecies,adiacentia,officia,efficiens cauſa,finis, effecta.Eos hoc modo in thematum natura ſcrutanda percurremus. Si ſuadere philoſopho uelis, ut ducat uxorem: thema uel theſis conſtituenda: Sit ne philoſopho ducenda uxor. Huius partes duæ ſunt, philoſophus & uxor, quas per locos omnes deducemus. Philoſophus eſt homo ſapiẽtiæ ſtudioſus.Species: Stoicus,Peripateticus,Academicus,Epicureus. Adiacentia,quæ & propria dici poſſunt,pallor, macies, horror, ſeueritas uitæ,morum integritas, amor laborum rerum humanarum incuria,contemptus uoluptatum. Officia,ſtudere,uigilare,& aliquid ſemper efficere, quò melior ipſe, meliores alij fiant.Finis bene tranquilleq; uiuere. Effecta ſunt mores hominum uitaq́ue rectis inſtitutis emendata,& cõſcriptæ uiuendi leges. Pari forma diſcurrendum per locos alterius partis.

Vxor eſt mulier in conſortium uitæ liberorum cauſa legitimè accepta. Adiacentia, pudicitia & neglige̅tia tori. Actus & officia, blandiri, queri, rixari, ſuſpicari æmulam metuere, & communem rem familiarem curare. Finis, procreatio & educatio liberorum. Quantum hæc ad copiam conferant nemo non uidet. Tres cōmoditates alias demonſtrabo. Si philoſophum hortari uelimus ut ducat uxorem: ad confirmationem pertinebit, quod uxores pariunt ac educant liberos, quod curam habent rei familiaris. Ad confutationem uerò, quod queruntur, rixantur atq; omnia perturbāt. Ad palinodiam hac ratione. Si deterrere eundem ab uxore uelimus, dicemus eas blandiri, queri, rixari, perturbare omnia: neq; hominem unquam tranquillum eſſe, qui ſemel in malam inciderit uxorem. Deinde ea quæ cauſam ante cōfirmabant, ſic refutanda. Pariunt quidem liberos, ſed cum ijs pariunt perpetuam calamitatem: & rem domeſticam ita curant, ut nonnunquā plura diſsipent, quàm maritus colligat. Simili modo per locos encomiaſticos, ſuaſorios, atque iudiciales uagabimur in quæſtionibus alijs. Indicant enim quid de re quaq; dicendum ſit.

SEQVVNTVR TABVLAE
aliquot Dialectices.

- Τοπικὴ, ſiue inuentio, qua cõtinentur loci
  - quinq; pugnantiũ rerum genera, relatiua, contradictoria, priuatiua, con/traria, diuerſæ ſpecies & differentiæ, cõmutata proportio, cõiugata, caſus. Quidam loci ad utraq; themata pertinent, ut etymologia, definitio, cauſæ.
  - Rhetorici
    - Demonſtratiui, ſeu encomiaſtici, nã dialectici gñis locos, qa illud præcipuã ſuã ſupellectilẽ habet ex arte dialectica, inter locos dialecticos poſuimus. Et hiſtoricũ genus nihil niſi ꝑpetua quædam narratio eſt.
      - Perſonarum, genus, natio, patria, ſexus, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectus, educatio, & diſciplina, forma uel habitus corporis, animi natura, ſtudium. Quibus adduntur genera uirtutum & uitiorum.
      - Factorum, ut Scæuolæ facti, utile, inutile, honeſtũ, inhoneſtum, periculoſum, tutum, neceſſarium, facile, difficile, iuſtum, iniuſtum.
      - Rerum, ut belli, pacis, philoſophiæ, iucundum, facile, neceſſarium, utile, honeſtum, periculoſum, iniucundum, difficile, inhoneſtum, non neceſſarium, inutile.
    - Suaſorij,
      - Tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum, periculoſum, iniucundum, arduum, non neceſſarium, inutile, iniuſtum, inhoneſtum.
    - Iudiciales,
      - Teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores.

ſingulares uel indiuiduæ

…ceſſ artium, inutile, iniuſtum, inhoneſtum.
Iudiciales, Teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores.

- Dialecticæ partes duæ
  - κριτικὴ, ue iudicatio quæ deſcribit
    - Dictiones, quarum
      - Quædam
        - Singulares uel indiuiduæ.
        - Communes
          - Genus.
          - Species.
          - Differentia.
          - Proprium.
          - Accidens.
      - Quædam
        - Subſtātiarū
        - Quantitatū.
        - Qualitatū.
        - Relationū.

      Ad uocū or=dinē pertinent formæ finiendi diuidēdiq́;.
    - Propoſitiones, quæ diuidūtur in ſimplices & cōpoſitas, in ueras & falſas, in affirmātes & negantes, in generales, particulares, indefinitas, ſingulares.
    - Probationes, ſeu formas argu=mentorum quatuor.
      - Syllogiſmum.
      - Enthymema.
      - Inductionem.
      - Exemplum.
  - Dialectici thematū
    - Simplicium, quæ etymologia, an ſit, quid ſit, quæ cauſæ, unum an multa, quæ ſpecies, quæ partes, quæ uires uel officia.
    - Compoſitorum, genus & communes, ſpecies & particulare, differentia, etylogia, definitio, deſcriptio, totum & partes, cauſæ quatuor & totidem earum effectus, autoritas, exemplum ſimile, diſsimile, par, maius, minus,

PRIOR VOCVM DIVISIO.

293 *Dictionum aut uocum duæ formæ*
- *Singulares, ſeu indiuiduæ: Cicero, Bucephalus, hæc herba, ille homo, iſta domus.*
- 294 *Communes*
  - *Genus, animal, flos, herba, uirtus.*
  - *Species, homo, equus, leo, aurum, argentum, plumbum.*
  - *Differentia, habens mentē, mente uacans, ſentiens, non ſentiens.*
  - *Proprium, poſſe loqui, ridere, numerare, mugire, hinnire.*
  - *Accidens, album, orator, poëta, domus, ueſtis, pannus, liber.*

ALTERA DIVISIO VOCVM.

295 *Dictiones alia ratione in genera quatuor diuiduntur.*
296 *Aliæ enim*
- *Subſtantiarum, ut homo, lana, lapis, lignum, caput, pectus, pes, digitus.*
- *Quantitatū, ut palmus, pes, paſſus, iugerū, annus, mēſis, duo, tria, uncia, ſextans, quadrans, triens.*
- *Qualitatum, ut rhetorice, dialectice, geometria, prudentia, iuſtitia, fortitudo, album, nigrum, ueſtis, panis, nauis.*
- 297 *Relationū, ſeu relatiuæ: idem, diuerſum, æquale, inæquale, par, impar, ſimile, diſsimile, dux, comes, auus, nepos, proconſul, prouincia, magnum, paruum, primus, ſecundus, tertius, ſimplum, duplum.*

Finitio duplex

- *Nominis, ut conſul eſt, qui reip. cōſulit: Medicus, qui medetur: Theologus, qui de deo loquitur: Achelous, eſt fluuius: Athenæ, ciuitas: Olympus, nomẽ mōtis eſt.*
- Rei,
  - *Subſtantiæ, animal corpus uiuum eſt & ſentiens.*
  - *Cauſarum, domus eſt ædificium ẽ lignis & lapidibus habitatiōis cauſa conſtructum.*
  - Quæ cōſtat effectibus, ſeu officijs.
  - Quæ ex partib. uel ſpecieb. cōſtat
  - Quæ ex accidentibus cōponitur.

Diuiſio triplex

- *Generis in ſpecies.* — Quō arbores diuiduntur in: *Malum, pinum, eſculum, quercum.*
- *Rei in partes.* — Quō arbores diuiduntur in: *Radices, truncū, ramos, folia, fructus.*
- *Rei in accidentia.* — Quō arbores diuiduntur in: *Domeſticas & ſylueſtres.*

Diſpoſitiones uel formæ confirmationum quatuor ſunt,

Idest, Laborire ſpondet fortuna.

- Syllogiſmus, cuius partes
  - Propoſitio, expoſitio, uel propoſitio maior.
  - Aſſumptio, propoſitio minor.
  - Thema, complexio, intentio, concluſio.
- Enthymema, cuius partes antecedens & conſequens. Omnis inſidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæſus eſt.
- Inductio, cuius partes quoque antecedens & cõſequens. Alexandri, Herculis, Cæſaris, Platonis, Demoſthenis, Cicerõis, Vergilij labores par Fortuna ſequuta eſt: ergo ſemper, quod Græci aiunt, ὡς πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη.
- Exemplum, à ſimili, diſſimili, pari, maiori, minori. Huc pertinent ſententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.

Syllogiſmus conſtat

- Materia, cuius partes
  - Tres uoces: maior, minor, media.
  - Duæ propoſitiones, maior & minor cum themate.
- Forma, uel diſpoſitiõe materiæ, cuius partes duæ ſunt
  - Figura, eſt diſpoſitio medij. Hæc triplex eſt,
    - Prima, quãdo ipſum in priore propoſitione ſubijcitur: in poſteriore prædicatur.
    - Secunda, quũ in utraque prædicatur.
    - Tertia, quando bis ſubijcitur.
  - Modus, eſt diſpoſitio quantitatis & qualitatis propoſitionum. Hic indicat, quæ axiomata eſſe debeant generalia, particularia, affirmantia, negantia.

Quibuſdam talis locorum diſtinctio placet.

Probationes ſunt

- Aut ἄτεχνοι, ut rumores, tabulæ, teſtes, quæſtiones. 307
- Aut ἔντεχνοι, ſeu artificioſæ quæ conſtant
  - Signis, quorũ
    - Quædam
      - Neceſſaria, peperit, non eſt igitur uirgo.
      - Probabilia, ſepeliiſti ſolus, ergo occi-diſti.
    - Quædam
      - Antecedentia, nullus apparatus eſt, ergo non erunt nuptiæ. 309
      - Adiuncta, Pallet, cogitabundus ſe-det, animum ſubinde mutat, igi-tur amat.
      - Conſequentia, Expalluit, titubauit, trepidauit, ergo ſibi conſcius eſt.
  - Argumentis, quæ ducuntur
    - Vel à perſonis, ut genus, natio, patria, ſexus, educatio, pueritia, adoleſcen-tia, iuuenta 310
    - Vel à rebus, ut genus, ſpecies, definitio, exemplũ, ſimile, par, maius, minus.

IOACHIMVS FORTIVS PETRO Stellæ legum profeſſori peritiſſimo, Salutem dicit.

HAS de eloquentia præceptiones nomini tuo dedicamus doctiſsime Stella, nõ quòd ijs tibi ſit opus, ſed quòd forſitan nonnihil poßint conducere Ludouico filio tuo eloquentiæ ſtudioſo. In quo adoleſcente uixdũ quindecim annos nato, quum Aureliæ eram ſæpe miratus ſum utriuſq; linguæ peritiam tantam, ut etiam cum uiris doctis certare poßit. Hunc poſtq̃ ſemel atq; iterum audieram interpretantem dialogos Luciani, quandoq; ſum hortatus ad exercitiũ, non ut quotidie bis doceret, quemadmodũ paßim clamitat uulgus, ſed per omnes diei horas nunc publice, nunc domi, nunc in aliorum ædibus, ut ab aurora ad Solis occaſum, ſi fieri poßit, nunq̃ lingua quieſceret. Quod ſi faceret, breui futurus eſſet, nõ modo tibi et patriæ, ſed toti mũdo admirabilis. Mirantur credo q̃ plurimi, quur tantopere ſemper exercitiũ probẽ, ſed ipſe ſum expertus id, qđ uulgari puerbio dicitur, μελέτην πάντα δύναται i. Exercitiũ
Crede hoc mihi, quod euentus indicabit, tanto cõperies oĩa poſſe.
doctiorẽ filiũ, quanto ſæpius docuerit. Multi tabeſcũt lectione ſolitaria per annos decẽ aut uiginti, ſed quem

fructum

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Rhetorica.

RHETORICEN *uocant bene dicendi ſcientiam. Diſtat à* Dialectica, *quod neruos omnis & robur orationis totius petimus à* Dialecticis: *ornatum à* Rhetoricis. *Aut quod dialectice tanquam primas cauſæ lineas ducit:* Rhetorice *uiuos addit colores.* *Orator eſt uir bonus dicendi peritus. Ab rhetore & declamatore diſtat. Quod orator dicitur, qui cauſas ueras agit. Quales fuere* Cicero *ac* Demoſthenes. Rhetor *uerò profeſſor* Rhetorices. *Declamator, qui cauſas fictas agit exercitij gratia. Item orationes, oratoris ſunt, ut orationes* Ciceronis, *ac* Demoſthenis, *declamatiões, declamatoris. Dicere hic uocamus aptè, copioſè, et diſtinctè loqui. In* Rhetorices *præceptionibus hunc ſeruabimus ordinẽ. Primum cauſarum genera diſtinguentur. Inde tradentur inuentionis, ſiue oratiõis partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Poſtremo reliqua quatuor oratoris officia: diſpoſitio, elocutio, memoria, pronunciatio.*

DE TRIBVS CAVSARVM *Generibus.*

QVo facilius intelligamus cauſarum genera, dicendum quid propriè cauſam uocemus. Hæc aliquãdo ſignificat id, ex quo, propter quod, per quod, ſiue à quo aliquid fit. Eiuſmodi cauſæ quatuor ſũt: efficiens, materia, forma, finis, quas in Dialectica deſcripſimus. Sæpenumero ponitur pro ratione. Interdum pro actione omni, quàm in foro, aut in ſenatu habemus Sic dicimus tria eſſe cauſarum genera: demonſtratiuũ deliberatiuum, iudiciale. E quibus tamen magis propriè cauſa uocatur, quæ iudicialis eſt. Demonſtratiuũ genus eſt, quò laudamus, uituperamus, narramus, aut docemus aliquid: ita dictũ, quod demonſtret, quale aliquid ſit. Deliberatiuum ſiue ſuaſorium, quò quicquã ſuademus uel diſſuademus. Iudiciale quo accuſamus uel defendimus in iudicio aliquẽ. In demonſtratiuo genere uerſatur Plinij Panegyricus: in ſuaſorio, Solis apud Ouidium oratio, qua Phaëtonta deterret à quadrigis: in iudiciali, omnes fermè tum Ciceronis tum Demoſthenis orationes. Item ad demonſtratiuum genus referendæ deſcriptiones perſonarum, regionum, prædiorum, artium, fontium, hortorum, montium, monſtrorum, tempeſtatum, itinerum, conuiuiorũ, ædificiorum pomparum. Ad ſuaſoriũ, cõciliatio, exhortatio, dehortatio,

tatio,ſuaſio,diſſuaſio,cõſolatio,petitio,commendatio, monitio. Ad iudiciale,accuſatio,querela,defenſio,expoſtulatio expurgatio,exprobratio,cõminatio,deprecatio. Demonſtratiui generis finis eſt honeſtas:deliberatiui,utilitas:iudicialis,æquitas. Hæc tria genera ita diſcernuntur. Res aut futuræ ſunt,aut factæ. De futuris deliberamus. Factæ uel in iudiciũ uocantur:uel extra iudiciũ docẽtur, narrãtur,laudãtur,uituperãtur. Vel ſic: Oĩs cauſa uel uerſatur in iudicio,uel extra iudiciũ. Si in iudicio,iudicialis eſt. Si extra iudicium,aut tractat res præteritas,aut futuras. Si præteritas,demõſtratiua eſt. Si futuras,deliberatiua. Nã de futuris cõſultamus,nõ de præteritis. De primo genere plura dicenda.

DE GENERE DEmonſtratiuo.

ID triplex eſt,dialecticon,hiſtoricõ,laudatiuũ. Dialecticũ eſt,qd' cuiuſcunq; thematis aut ſimplicis aut cõpoſiti naturã demonſtrat. Idẽ & didacticõ,& methodicõ appellatur. Vt quũ ſermo eſt de mũdo,de deo de homine: aut quũ inquirimus,an prudẽtia uirtus ſit. Hæc oĩa ad Dialecticos locos pertinẽt: ac ideo inde nomen habent. Eo genere ſcripta ſunt officia Ciceronis. Hiſtoricon,quo res geſtæ deſcribuntur. Laudatiuũ triplex eſt. Laudãtur enĩ uel perſonæ,ut Cæſar;uel facta ut Sceuolæ factũ:uel res,ut pietas,iuſticia,fortitudo.

- Genera cauſarũ
  - Επιδει κτικὸν
    - Dialecticum
      - Thematis ſimplicis.
      - Compoſiti.
    - Hiſtoricum.
    - Encomiaſticon
      - Perſonæ.
      - Factorum.
      - Rerum.
  - Deliberatiuum
    - Suaſio.
    - Diſſuaſio.
  - Iudiciale
    - Accuſatio.
    - Defenſio.

DE OFFICIIS ORATORIS.

QVinq; ſunt officia oratoris, inuenire, diſponere, exornare, uerbis & ſententijs, ediſcere, ac pronunciare uel agere. Inuentio, *eſt excogitatio rerum uerarum, aut ueriſimilium, quæ cauſam probabilem*

bilem reddant. Diſpoſitio, eſt apta rerum, atq; argũmentorum omniũ collocatio. Elocutio, eſt idoneorum uerborũ & ſententiarũ ad inuentionem accõmodatio. Memoria, eſt firma animi, rerum & uerborum diſpoſitionis præceptio. Pronunciatio, eſt uocis uultus ac geſtus moderatio cum uenuſtate & gratia. Eadem Cicero in libris de oratore hiſce uerbis enumerat: Quinq; faciunt quaſi membra eloquentiæ: inuenire quid dicas inuẽta diſponere, deinde ornare uerbis, poſt memoriæ mandare, tum ad extremum agere, aut pronunciare Idem alio loco: Si quis uniuerſam & propriã oratoris uim definire complectiq; uult, is orator erit, qui quæcunq; res inciderit, quæ ſit dictiõe explicanda, prudenter, & cõpoſite, & ornate, & memoriter dicat, cũ quadã etiam actionis dignitate. Prudenter ad inuentionem refertur: compoſite ad diſpoſitionem: reliqua ordine ad alia. Omnis oratio conſtat rebus & uerbis. In rebus intuenda inuentio: in uerbis, elocutio: in utroq; diſpoſitio: hæc memoria complectitur omnia, & actio ſiue pronunciatio commendat. Sunt & tria alia officia oratoris: ut probet, ut delectet, ut flectat. Probare neceſſitatis eſt: delectare ſuauitatis: flectere uictoriæ. Ad probationem pertinent confirmatio, et confutatio ad delectationem, ornatus ſermonis & elocutio: ad uictoriam ratio affectuum.

rogabimus ut attente audiant. Id frequens eſt apud Ciceronem, & in prologis comœdiarũ. Vergilius in eodem loco: Hanc etiam Mecœnas aſpice partem. Tertio, expectatione. Si paululum expectabimus cum grauitate quadam, & ſeueritate uultus, antequam ordiamur. Vt apud Ouidiũ in oratiõe Vlyſsis: Donec Laertius heros Aſtitit, atq; oculos paulum tellure moratos Suſtulit ad proceres, expectatoq; reſoluit ora ſono. Quarto: Si pollicebimur nos dicturos breuiter ſolũ ea quæ putabimus quàm maxime pertinere ad utilitatem cauſæ. Quinto: Si interdũ aliquid ſalſi facetiq; narrabimus quod audiendũ excitet, & à tædio defendat orationem. Sexto dubitatione. Si dubitare nos ſignificabimus quibus potiſsimum uerbis rem tantam exordiamur. Vt dicturus de tam ſublimi immenſoq; & modũ omnem cogitationis humanæ excedente myſterio, nõ uideo quibus uerbis, aut qua ueneratione aptius rẽ tantam proſequar. Attentio inter agendum renouari poteſt ita. Magna ſunt hæc, ſed leuia præ his, quæ nunc dicturus ſum. Nunc ad ipſum rei caput accedo. His lõgius fortaſſe ſum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam. Beneuolentiam captamus quatuor modis: à noſtra perſona, ab aduerſariorum, ab auditorum perſona, & à rebus ipſis. A noſtra perſona beneuolentiam contrahemus, ſi noſtrum officium ſine

arrogantia laudabimus. Teren. Ego poſtquam te emi à paruulo, ut ſemper tibi apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus ſcis: feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi, ꝓpterea quod ſeruiebas liberaliter. Quod habui ſummum precium, perſolui tibi. Vlyſſes apud Ouidium libro Metamorphoſeon decimotertio.

Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingenium.

Sed quia crebrius hac oratione utemur, particulã eius apponam:

Donec Laërtius heros.
Aſtitit: atq; oculos paulum tellure moratos
Suſtulit ad proceres, expectatoq; reſoluit
Ora ſono: neq; abeſt facundis gratia dictis.
Si mea cum ueſtris uoluiſſent uota Pelaſgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres,
Tuq; tuis armis: nos te poteremur Achille.
Quem quoniam non æqua mihi uobisq; negarunt
Fata (manuq; ſimul ueluti lachrymantia terſit
Lumina) quis magno melius ſuccedet Achilli,
Quàm per quem magnus Danais ſucceſſit Achilles.
Huic modo ne proſit quod, ut eſt, hebes eſſe uidetur.
Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingenium, meaq; hæc facundia, ſi qua eſt,
Quæ nunc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt,

Inuidia

Inuidia careat, bona nec ſua quiſq; recuſet.
Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra uoco: ſed enim quia rettulit Aiax
Eſſe Iouis pronepos, noſtri quoq; ſanguinis autor
Iuppiter eſt, totidemq́; gradus diſtamus ab illo.

Ab aduerſariorum perſona, ſi eos in odiū, in inuidiam, in contemptionem adducemus. Sic beneuolentiā Cicero captat in præfatione ad Herennium. Quas ob res, inquit, illa quæ Græci ſcriptores inanis arrogātiæ cauſa ſibi adſumpſerunt, reliquimus. Nā illi ne parum multa ſciſſe uiderentur, ea cōquiſiuerunt, quæ nihil ad propoſitum attinebant, ut ars difficilior cognitu putaretur. Nos autem ea, quæ uidebantur ad rationem dicendi pertinere, ſumpſimus. Non enim ſpe quæſtus aut gloria commoti uenimus ad ſcribendum, quemadmodum cæteri: ſed ut induſtria noſtra tuæ morē geramus uoluntati. Ab auditorum perſona: ſi illos aut illorum dicta uel geſta laudabimus. Velut apud Terentium in Andria: Propterea quod ſeruiebas liberaliter, Cæterum in iudiciali genere, ubi maxime ad uictoriam tendit oratio, iudicis laus accōmodari debet ad utilitatem cauſæ. Vt allegemus pro honeſtis, dignitatē illi ſuam pro humilibus, iuſticiam: pro læſis, ſeueritatem: pro infelicibus, miſericordiam. Idcirco Cicero Ligarium exulem defendens, & ueniam petens non æquitatem,

quod facundia facile falleret auditor,.Id diluit Vlyſſes,docetq́; iniquum fore,ſi facundia, quæ toties profuerat Græcis,ſibi nũc officiat. Quare auditores, qui ante inſtituerant non habendam eſſe fidem orationi, dociles facit,& aptos, ſiue promptos ad audiendam, ac cognoſcendam cauſam. Deniq;,ſi interdum repetemus,quæ non ſatis percepiſſe eos,qui cognoſcunt, putabimus.

EXORDIORVM SPECIES.

DVo exordiorum genera ſunt, principium & inſinuatio .Principium uocamus,quando auditores facimus attentos, beneuolos, atque dociles aperte .Quale eſt illud apud Terentiũ in Aud .Ego poſtquàm te emi à paruulo, ut ſemper tibi apud mẽ iuſta & clemens fuerit ſeruitus ſcis,feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi, propterea quod ſeruiebas liberaliter,quod habui ſummum precium perſolui tibi. Cicero in Catilinam: Rempub. Quirites,uitamq́; omnium ueſtrũ,bona,fortunas,coniuges,liberosq́; ueſtros,,atque hoc domicilium clariſſimi imperij, fortunatiſſimã pulcherrimamq́; urbem hodierno die deorum immortalium erga uos ſummo amore,laboribus,conſilijs, periculisq́; meis ex flamma,atq; ferro,ac penẽ ex faucibus fati,ereptam, & uobis conſeruatam ac reſtitutam uidetis. Vtrobiq; aperte ab officio ſuo beneuolen

tiam

pro patre latrone. Turpe eſt enim defendere latronem: pulchrum defendere patrem. Humile, quum contempta res adfertur. Obſcurum, quum cauſa intricata ſeu obſcura eſt. Nunc qua nam ratione ordiendum ſit in ſingulis cauſarum generibus dicendum. Quando res honeſta eſt, uti licebit principio, niſi auditores ſint uel defeſſi audiendo alios, uel perſuaſi ab aduerſarijs. Quando cauſa turpis erit, utendum inſinuatione. In genere dubio utemur principio. Sed ante omnia diluemus partē, quæ habet turpitudinē, ne ea nobis obſit. In genere cauſæ humili magis faciemus attentos. Vt Vergilius. Protinus aërij mellis cœleſtia dona Exequar. In obſcuro, dociles.

QVANDO NON LICEAT uti Principio.

TRia ſunt tempora, quibus principio uti non licet quando cauſa turpis eſt: quando auditor perſuaſus eſt ab his, qui ante contra nos dixerunt: & quū idem defeſſus eſt eos audiendo, qui ante dixerūt. Quādo cauſa turpis eſt, utemur inſinuatione. Quū auditor perſuaſus eſt ab his qui cōtra nos dixerunt, ordiemur à dicto aduerſarij, quod poſtremo loco dixerit: uel ab eo, quod firmiſſimum ſibi adiumentum fore putauerit Vt in Vlyſsis oratione: Neue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui Profuit ingenium: meaque

hæc

poteſt accommodari. Longum, quod pluribus uerbis compoſitum eſt, quàm cauſa requirit. Contra præcepta, quod præcipue dociles facit, quum opus eſt beneuolentia, aut attentione: & quod neq; attentos, neq; beneuolos, neq; dociles efficit auditores.

DE NARRATIONE.

NArratio, eſt rei factæ, aut non factæ utilis ad perſuadendum expoſitio. Narrationum duæ ſpecies ſunt. Altera ipſius cauſæ, quum exponimus rē geſtam, & omnia trahimus ad utilitatem noſtram uincendi cauſa. Id fit quinq; modis: partitione, præparatione, eleuatione, exaggeratione, admonitiõe. Partitio in narratione tædium leuat: ut dicam iudices, quæ acta ſunt ante rei contractum: quæ in re ipſa, item quæ poſtea: &, audiſtis iudices, quæ acta ſunt ante rei cõtractum: nunc audietis, quæ in re ipſa. Præparatio, eſt quando quicquam addimus de noſtro, quod faciat ad utilitatem cauſæ. Vt in oratiõe pro Ligario: Ligarius profectus eſt in Aphricā, quum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio. Hic eum profectum eſſe in Aphricam, ad ueram rei narrationem ſpectat. Cæterum quod tum nulla ſuſpicio belli fuerit, id Cicero adiecit de ſuo, idq; poſtea approbauit. Idcirco narratio, confirmationis propoſitio eſt: & confirmatio, narrationis probatio. Narratio quippe ſæpe ea proponit, quæ poſtea con-

firmabimus: & confirmatio ea probat quæ ante ſunt narrata. Eleuatio, *eſt rei uel criminis depreßio ſiue diminutio. Vt ſi luxuriam uocemus hilaritatem: auaritiam, parſimoniam: negligentiam, ſimplicitatē.* Exaggeratio *contraria eſt eleuationi.* Admonitio. *Cicero:* Adhuc Ligarius *omni culpa uacat.* Admonet *Cæſarē nondum dictum eſſe aliquid dignum accuſatione.* His *quinq; formis narratio ad uictoriam tendit.*

DE DIGRESSIONE.

Altera narratiōis ſpecies, eſt rerum ad cauſam pertinentiū. Quæ à Græcis παρέκβασις, *à noſtris digreßio nuncupatur. Ea fit cauſa tranſitionis, exornationis, laudationis, criminatiōis, & deſcriptionis locorum, quam topographiam nominant.* Tranſitionis: *quò commodius tranſeamus ad rem aliam. Vt in* Metamorph. Ouidius, *quum narraſſet fabulā* Daphnes, *quo pacto erat mutata in laurum: ut cōmode tranſiret ad fabulam* Ius, *omnia flumina conueniſſe memorat ad patrē* Daphnes *cōſolationis cauſa, præter patrē* Ius, *qui domeſtico erat impeditus luctu, propter filiā, quæ conuerſa erat in iuuencā. Quod itaq; dixit cōfluxiſſe illuc fluuios, digreßio eſt: quæ nihil quidē ad inſtitutum, hoc eſt, ad rerum metamorphoſin pertinet, niſi quod fabulas cōnectit.* Exornationis: *ut apud* Vergiliū, *ubi deſcribitur tēpeſtas, qua coactus eſt* Aeneas *in* Aphri-

in Aphricam. Laudationis, ut apud Ciceronem pro Cornelio Balbo, ubi digreditur ad laudes Pompeij. Criminationis, quum aliorum crimina eleuamus, quò aduerſarij uideatur grauius. Locorũ deſcriptionis: Sic Ouiduus in formarum mutatione deſcribit Parnaſum montem, in quo ſeruati erant Deucalion & Pyrrha, Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis, (his uerbis:

Terra ferax, dum terra fuit, ſed tempore in illo
Par maris, & latus ſubitarum campus aquarum,
Mons ibi uerticibus petit arduus aſtra duobus,
Nomine Parnaſus, ſuperatq; cacumine nubes.

DE CIRCVNSTANTIIS.

AD narrationẽ pertinent circunſtantiæ, quarũ duo genera ſunt. Aliæ nãq; rerum ſunt: ut cauſa, locus, occaſio, inſtrumentũ, tẽpus, modus. Aliæ perſonarum: natio, patria, ſexus, ætas, educatio, diſciplina, habitus corporis, fortuna, animi conditio, ſtudium conſilium. Harum uſus plurimum confert ad amplificandum. Vt ſi rem è ſacro loco furatum eſſe dixeris quemquam, plus eſt, quàm ſi ſolum eſſe furatũ dicas.

DE DIVISIONE.

DIuiſio eſt, per quam aperimus quid conueniat nobis cum aduerſarijs, quid ſit in controuerſia & per quã exponimus quibus de rebus ſimus dicturi. Ita nũcupatur, quod diuidat ſeu diſtinguat cauſam uel

ordine eodē ſic explicat. Primū Pamphili memorat uitam: Nā is poſtq̄ exceſſit ex ephebis Soſia. Inde ſuum cōſiliū, circa ſcenæ finē. Nūc id operā do: ut per falſas nuptias uera obiurgādi cauſa ſit, ſi deneget. Poſtremo quid facere uelit Soſiā: Nunc tuū eſt officium has bene ut adſimules nuptias, perterrefacias Dauū. Ad hunc modū, artificiū et Dialectices, et Rhetorices in autorū lectiōe perquirendū. Expoſitio eſt, quādo ſine numero breuiter exponimus, qua de re, uel quibus de rebus ſumus uerba facturi, Vt quū de dei æternitate, de dignitate uirtutis, de apum natura dicturos nos eſſe pollicemur. Diuiſio etiā dociles facit, tametſi ad exordiū ſolū id pleriq; putant pertinere. Etenim per totā orationē data occaſione facere licet attentos, beneuolos ac dociles, ſed maxime in exordio. Ita Cic. in peroratiōe pro Ligario beneuolentiā captat Cæſaris, his uerbis: Nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. Nihil habet fortuna tua maius, quàm ut poſſis, nec natura tua melius, quàm ut uelis cōſeruare quàm plurimos. Quidā diuiſionem inter orationis partes non numerant, quod pauciſſimis ſemper uerbis abſoluatur, Horū ſi quis uelit iudiciū ſequi, non repugno. Diuiſio duplex eſt. Orationis: ut dicā de iuſticia, & quid ſit, & quot habeat partes. Et thematis ut partes iuſticiæ ſunt natura, conſuetudo lex.

DE CONFIRMATIONE ET confutatione.

Confirmatio, eſt oratio qua noſtras probationes exponimus cum aſſeueratione, hoc eſt, cum inſtantia uocis & uultus. Vt quis tam cæcus eſt, qui hoc non uideat? Quis tam impudens, ut neget? Item: ſtultius eſt, quàm ut refelli debeat. Et: perfrica faciẽ, aude negare. Quoniã pleriq; adeo tepide dicunt, ut res etiã uera, uix uideatur ueriſimilis. Confutatio eſt contrariarum argumentationum diſſolutio. Confirmare autem & confutare facile poterimus, ſi cauſæ cõſtitutionem cognouerimus. Ergo de ſtatuum natura atq; generibus nonnihil dicendum.

DE STATV.

Status uel cõſtitutio, aut ut Græci inquiũt, ςάσις eſt cauſæ uel rei ſumma, ad quã omnia orationis argumenta referuntur. Neq; ſolũ in iudiciali genere, ſed in alijs quoq; cauſis ſtatus eſt. In deliberatiuo conſtitutio eſt, ſit ne utile, honeſtum, licitum: aut ex Stoicorum ſententia, expediat ne. Hi enim negabant quicquam eſſe utile, quod non ſimul eſſet honeſtũ. In gratulatione, An illius præſenti cõmodo lætemur. In gratiarum actione: Sit ne hic illi huius meriti cauſa gratus In cõſolatiõe: Sit ne huic dolendũ huius rei amiſſæ cauſa. Hiſtoriæ etiã & poëmata quæſtionẽ habent et ſta

tum

*tum. Vt apud Salluſtiũ in bello Iugurthino, quo modo
pugnatum ſit cum Iugurtha. Apud Homerum in Ilia
de: quomodo Græcia ad Troiã bellauerit. In Odyſſea:
quo pacto Vlyſſes in patriã redierit. In Aeneide Ver
gilij: quomodo Aeneas in Italiam uenerit.*

QVID SIT STATVS IN GE=nere iudiciali.

*STatus in iudiciali genere eſt prima deprecatio de
fenſoris cum accuſatoris inſimulatione coniuncta
Vel eſt quæſtio aut oratio, quæ oritur ex intentione
accuſatoris, et reſponſiõe defenſoris. Vt occidiſti Aia
cem: nõ occidi: unde exiſtit quæſtio, occiderit ne Vlyſ/
ſes Aiacem. De hac conſtitutione eiusq; ſpeciebus ac
partibus, eo tã accurrate Cicero perſcripſit, quod uer
ſabatur in iudicio. Sic uidemus oĩs penè Cicer. de Rhe
torica arte præceptiones accõmodatas eſſe iudiciali ge
neri. Hæc in formas treis diuiditur: coniecturalem, le=
gitimam, iuridicialem. Tria etenim ſunt, quæ in omni
diſceptatione quæruntur: an ſit, quid ſit, quale ſit. An
ſit. Vt fecerit ne Clodius inſidias Miloni. Sit ne interfe
ctus Aiax ab Vlyſſe. Quid ſit, ut ſit ne ſacrilegiũ an
ſimplex furtũ, ſi res ſacra è loco priuato ablata ſit, qua
le ſit, iuſtũ an iniuſtũ. Iure ne Oreſtes occiderit matrẽ
an iniuria. Quo circa hac ratiõe diſcernũtur. Vt ſi cõ
trouerſia de facto ſit, cõiecturalis appelletur: ſi de nõie:
fi[illegible]ma, ſi iure an iniuria factũ ſit quæratur, iuridicialis.*

DE STATV CONIECTVRALI *eiuſque Locis.*

CONiecturalis ſtatus eſt, quum coniecturis ueritas exquiritur. Exemplum ſit huiuſmodi. Duo quidam ſimul in tabernam diuertunt. Caupo alterum eorum, quem grandem pecuniā ſecum adferre deprehenderat gladio alterius nocte interfecit, pecunias abſtulit, gladium in uagina recondidit. Ille cuius gladio alter occiſus erat, mane gladium, & cætera quæ ſecū attulerat, ſuſtulit, ſolus profectus eſt. Non multo poſt caupo clamitat eſſe hominem occiſum. Et cum quibuſdam diuerſoribus eum, qui ante exierat, conſequitur atq; comprehendit. Gladium è uagina educit, reperit cruentum, peregrinus cædis accuſatur. Hæc cauſa coniecturalis eſt quoniam factum negatur, & coniecturis multis ueritas indaganda eſt. Coniectura peti ſolet à perſona, re, cauſa, loco, modo, materia, tempore, occaſione, facultate. Perſona triplex eſt, loquentis audientis, aduerſarij. In perſona ſpectanda nomen, natura, educatio, fortuna, adfectio animi, habitus corporis, ſtudium, conſilia. Nomen. Vt ſi quis dicatur candidus, dicemus male appellari cādidum, quum præter nomen nihil habeat candidi. Si Innocentius, quod nihil ſit eo nocentius. Ad naturam referuntur ſexus, natio, patria, ætas. Sexus: ut uir ſit an mulier. Latrociniū

cium

enim facilius in uiro: ueneficiũ in muliere. Natio: Sit ne Latinus, Germanus, Hiſpanus. Patria: ut Romanus, Aethenienſis. Aetas: Sit ne puer, adoleſcens, iuuenis uir an ſenex: et quomodo in hiſce uitæ partibus ſe geſſerit. Quoniam ſingulis ſua natura eſt. Educatio, qua ratione, & à quibus ſit educatus: Nam mollis educatio, indulgentia parentum, & licentia præceptorũ efficit quoſq; natura bonos deteriores. Fortuna: ſeruus ne ſit, an liber: pecunioſus, an tenuis; priuatus, an cũ poteſtate, fortunatus, an infortunatus. Adfectio animi: iracundus, petulans, frugi: auarus an liberalis. Habitus corporis. Corporis enim robur, pulchritudoq; & ueſtium cultus, plerunq; libidinis & petulantiæ indicia ſunt. Studiũ eſt uehemens animi ad rem quampiã applicatio. Vt ſit ne orator, poëta, medicus, uenator, ſutor. Conſiliũ eſt faciendi excogitata ratio. Videndum quæ conſilia ante rem ſint habita. Hactenus dicta ad perſonas referuntur. Sequuntur reliqua: res, cauſa, locus, modus, materia, tempus, occaſio, facultas. Res eſt negotiũ ipſum, de quo agitur: ut parricidium, ſacrilegium, peculatus. Cauſæ duæ ſunt partes, impulſio & ratiocinatio. Impulſio eſt temerarius animi impetus ad faciendum aliquid, aut non faciendum: ut timor furor, ira. Ratiocinatio eſt, quæ commodorum comparatione aut incõmodorum uitatione ad rem hortatur.

cus dabitur, multos noſtrum hi noui homines inuadere conentur. A tẽpore. His præſertim tẽporibus, quibus ignobiliũ animi in nobilitatem ſunt accenſi. Ea etenim licentia uiuitur, ut nemo falſa crimina non excogitet.

DE LEGITIMA CONSTITVT.

Conſtitutio legitima eſt, quũ ex legibus & ſcriptis aliquid cõtrouerſiæ naſcitur. Sic dicta eſt, quod ſæpenumero è legibus oriatur. Ea ſex partibus abſoluitur: ſcripto & ſententia: contrarijs legibus, ambiguo, definitiõe, tralatione, ratiocinatiõe. Ex ſcripto & ſententia controuerſia oritur, quum inter litigantes unus ſcripto: alter ſcripti ſentẽtia utitur. Eiuſmodi cauſæ cõſtitutio eſt, ubi in Philippicis Cicero probat ſtatuam deberi Seruio Sulpitio, qui legatus miſſus ad Antoniũ in legatione mortuus erat. Lex legatis ferro interremptis ſtatuam decernebat. Hunc honorem Cicero uolebat Seruio Sulpitio decerni: qui nõ ferro, ſed legationis labore occubuit. Ex contrarijs legibus, quãdo altera lex iubet aut permittit, altera uetat quicquã fieri, hoc eſt, quũ accuſator & defenſor ſuam uterq; legẽ habet, qua ſeſe tueatur. Ex ambiguo, quum ſcriptum duas aut plures res ſignificat. Hoc ſæpenumero fit multiplici poteſtate uerborũ, & accentu, et genere & numero, & aſpiratione, & contextu oratiõis, & quibuſcunq; modis ſignificatio uerborũ commutatur.

Vt p...

Quidam ſex aut nouem habuit: dubitatio exiſtit utrũ duplum aut triplum habebit priuilegium. Tertia. *An quod ante ius fuit, etiam poſt ſit. Mulier rapta habet optionem, ut uel caput raptoris petat, uel connubium. Raptor fugit, interim rapta nupſit alij, reuerſo raptore petit optionem mulier.* Quarta. *An quod in toto ius eſt, idem et in parte. Aratrũ accipere pignori non licet, uomerem accepit.* Quinta. *An quod in parte, idẽ & in toto. Lanas euehere Tarento nõ licet, oues uexit*

DE IVRIDICIALI CONſtitutione.

IVridicialis conſtitutio eſt, quum iure an iniuria factum aliquid ſit, quæritur. In hac reus aut fatetur quippiam feciſſe ſe, quod uetitum ſit, aut non. Illud adſumptiuam: hoc, abſolutam nominamus. Abſoluta iuridicialis eſt, quum recte aliquid factum eſſe dicimus Vt quidam abdicare filium uult, quod philoſophiæ operam dederit. Filius ſe recte id facere ait. Aſſumptiua eſt, in qua quum reus rem per ſe turpem feciſſe confiteatur, re tamen aſſumpta extranea iure factum defendit. Huius ſpecies quatuor ſunt: criminis conceſſio relatio, remotio, comparatio. Conceſſio eſt, quum reus petit ſibi ignoſci. Eius partes duæ, purgatio & deprecatio. Purgatio eſt, per quam eius, qui accuſatur, non factum ipſum, ſed uoluntas defenditur. Ea habet par

tes

eſſe uindex debet, ut ignoſcat, impetrare. Fit tamen ſi pro eo dixeris, qui ſæpe fuerit de re publica bene meritus, qui ob ſalutem populi quandoq; ſeſe in pericula coniecerit. Relatio criminis *eſt, quum aliquid nos aliorum peccatis coactos feciſſe dicimus. Ea eſt huiuſmodi Horatius occeſis tribus hoſtibus, & duobus amiſſis fratribus domum ſe uictor recepit. Is animaduertit ſororem ſuam de fratrum morte non laborantem: ſponſi autem nomen appellantem identidem, qui unus ex hoſtibus fuerat. Indigne id paſſus uirginem occidit Ait ſe coactum eſſe iniquitate ſororis, quod illa hoſtium mortem lugebat, fratrum negligebat: denique ſe & populum* Romanum *uiciſſe, moleſte ferebat.*

Remotio *criminis eſt, quum culpam uel in hominem, uel in rem aliquam reijcimus. In hominem. Vt ſi accuſetur is, qui conſulum iuſſu Seruium Sulpitium ſeditioſum hominem occiderat. In rem: Paterfamiliâs moriens ſeruo donauit libertatem ea conditione, ut mortuo ſibi poneret æream ſtatuam in foro. Quum mortuus eſſet paterfamiliâs, ſeruus ponere ſtatuam uoluit. Sed plebiſcitum erat, nulli poſſe ſtatuam poni, niſi conſenſu plebis. Seruus liberum eſſe ſe adfirmat, & quod ſtatuam non poſuerit, eam culpam in rem, hoc eſt, in plebſcitum reijcit.*

Diſtat

Apud quoſdam lex erat, ne quis Dianæ uitulum immolaret. Nautæ quidam quum aduerſa tempeſtate in alto iactarentur, uouerunt: ſi eo portu, quem conſpiciebant, potiti eſſent, ei Deo qui ibi eſſet, ſe uitulũ immolaturos. Caſu erat in eo portu fanum Dianæ eius, cui uitulum immolari non licebat. Imprudentes legis quum exiſſent, uitulum immolauerunt. Accuſantur. Intentio eſt: uitulum immolaſtis ei Deo, cui non licebat. Depulſio eſt in conceßione poſita. Ratio, neſciuimus non licere. Infirmatio, tamen quoniam factum eſt, quod non licebat, ex lege ſupplicio digni eſtis. Iudicatio, quum id fecerint, quod non oportuerit, & id non oportere neſcierint, ſint ne ſupplicio digni. In coniecturali cauſa iudicatio nihil differt à conſtitutione. Vt repertus eſt Vlyſſes apud Aiacem interfectum in ſylua, cuius capitalis ante inimicus fuerat. Accuſatio, occidiſti Aiacem. Depulſio, non occidi. Coniecturalis conſtitutio uel iudicatio, occiderit ne.

Quid θέσις ac ὑπόθεσις.

QVoniam de ſtatuum ſiue thematum natura mentionem fecimus, prius quàm ad alia tranſeamus, dicendum quid Rhetores uocent θέσιν καὶ ὑπόθεσιν. Quæſtionum formæ duæ ſunt. Aliæ quæ remotis perſonis, & temporibus, & locis in utranq; partem tractantur. Hæ nominãtur & theſes, & quæ

y ſtiones

DE INDIGNATIONE.

AMplificatio eſt quoties rem aliquam grauiorẽ ſeu maiorẽ, quàm eſt, efficimus. Vt apud Ciceronẽ pro A. Cluentio: Quod hoc portentũ dij immortales, quod tantum monſtrum ullis locis, quod tam infeſtũ ſcelus & immane, aut unde natum eſſe dicamus? Amplificamus quandoq; commutato rei nomine. Vt quũ occiſum eum dicimus, qui cæſus eſt: latronem qui eſt improbus: occidiſſe, cui res acerbior acciderit: exanimatum, dolore adfectũ: mutum, qui nihil reſpondet: reuixiſſe, qui ſpem recepit: carnificem immitem: ſacrilegum ſceleſtum: ueneficam malam: ſcelus, monſtrũ, peſtem, labem, ſceleratũ. Huc pertinent Atreus pro crudeli. Sardanapalus pro effœminato. Aut quũ per collationem efferuntur quæ amplificant. Cic. in. Verrẽ: Nõ enim furem, ſed raptorem: non adulterum ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegũ, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq;: ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium ſociorumq;, in ueſtrum iudicium adduximus. Plin. in Panegyrico de Traiano: Non enim de tyranno, ſed de ciue: non de domino, ſed de parente loquimur. Tertius amplificandi modus incrementum dicitur, quum per gradus peruenitur interdum ad ſummum, interdum quodammodo ſupra ſummum. Facinus eſt uincire ciuem Romanum, ſcelus uerberare-

propè parricidium necare, quid dicam in crucem tollere? Quartus, cum curſu quodam grauius grauiusq́; ſemper aliquid inſequitur. Vt de uomitu in Antoniũ Cicero: *In cœtu populi Romani, negocium publicum gerens, magiſter equitum. Quintum genus* συναθροισμὸν, *id eſt, congeriem uocãt, qua rem eandem alijs atq; alijs modis efferimus. Vt quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat amorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Amplificatio quoq; alia ratiõe in duas formas diſtinguitur. Aut enim rem alteram eleuamus, alteram extollimus. Aut alterius partis laudes ſic amplificamus, ut præferamus tamen id, quod laudãdum ſuſcepimus.* Μείωσις *cõtraria eſt amplificationi quoties attigiſſe dicimus eum, qui pulſauit: læſiſſe qui uulnerauit. Vtraq; interdum hyperbolen ſapit: ut pice nigrior, cæcitate cæcior: breuior pygmæo, minus habet, quàm nihil.*

DE ADFECTIBVS.

ADfectus eſt cõmotio quædam uel perturbatio animi. *Adfectuũ genera his uerbis enumerat* Fabius: *Neq; miſeratione ſolũ mens iudicũ permouẽda eſt, ſed etiã faciendum ut iraſcatur, mitigetur: inuideat, faueat: contemnat, admiretur: oderit, diligat: cupiat,*

ſatie-

ſatietate adficiatur: ſperet, metuat: lætetur doleat. Creberrima eſt commiſeratio: Cicero pro Milone: Sed finis ſit, neq; enim præ lachrymis loqui poſſum, et hic ſe lachrymis defendi uetat. Cõmiſerationem captamus his ferè modis. Ab habitu perſonæ. Vt apud Vergilium: Obſtupui ſteteruntq; comæ, & uox faucibus hæſit. Ab ætate. Apud eundem: Infelix puer atq; impar congreſſus Achilli. A fortuna. Auſoniiſq; olim ditiſſimus aruis. Hinc quoq; indignationem excitamus. Dido apud Vergilium: Et noſtris illuſerit aduena regnis A loco. Quum uitam in ſyluis inter deſerta ferarum Luſtra domoſq; traho. Eodem pertinent figuræ quædam. Ἀπόρησις uel dubitatio: En quid ago, rurſus ne procos irriſa priores Experiar? Ἐκφώνησις aut exclamatio: Dij talem terris auertite peſtẽ. Ἀποσιώπησις. Quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus. Permiſſio: Præter miſeram animam, & hoc corpus nihil relictum eſt, his utere atq; abutere ut libet. Epimone uel epizeuxis. O Myſis Myſis. Vos uos appello fortiſſimi uiri. Criminis ſeu delicti confeſſio. Cic. pro Ligario: Erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam peto, ut ignoſcas oro. Duplex eſt adfectus: πάθος, quando auditorum animi uehementer concitantur: & ἦθος, quum leniter ſolum permouentur. Hoc comœdijs, il-

lud tragœdijs familiare. De ijs hæc Marci Tullij Ciceronis uerba: Duo ſunt, quæ bene tractata ab oratore admirabilē eloquentiam faciunt. Quorum alterum eſt ἠθικὸν ad naturā, & ad mores, & ad omnem uitæ conſuetudinē accōmodatum. Alterū παθητικὸν quo perturbantur animi, & concitantur: in quo uno regnat oratio. Illud ſuperius come, iucundū, ad beneuolentiam conciliandam paratum. Hoc uehemens, incenſum, incitatum, quo cauſæ eripiuntur. Quod quū rapide fertur, ſuſtineri nullo pacto poteſt. Poſſunt & alia ratione adfectus diſtingui. In lætos, qui gaudium conciliant audiētis animo, ut in gratulatione. Et triſtes, quū iram, indignationem, aut miſericordiam mouemus. In adfectuum ratione ſeruandum, ut ipſi uideamur tales quales cupimus auditores. Nam ut Quintilianus ait, non incendit niſi ignis: nec madeſcimus niſi humore, nec res ulla dat alteri colorem quem ipſa non habet. Idē Fabius refert ſe uidiſſe hiſtriones, qui adhuc flentes è ſpectaculo deſcendebant, tantopere conati erant commouere populum.

DE DISPOSITIONE.

ABſoluta inuentione, tradenda diſpoſitio, elocutio, memoria, pronunciatio Membra orationis ſic diſponenda. Primo loco exordium ponetur, ſecundo narratio, tertio diuiſio, quarto confirmatio,

quinto confutatio, ſexto concluſio. Exigente tamen cauſa ordine hunc quandoq; commutamus. Probationes firmiores primo & ultimo loco: aliæ medio proferendæ ſunt. Naturalis rerũ ordo in cõpoſitione quoq; uerborũ ſeruari debet: ut uiros ac fœminas, diẽ & noctem, ortũ atq; occaſum dicas: nõ fœminas & uiros, nõ noctem ac diem, non occaſum & exortum. Cauendum etiam ne decreſcat oratio, & fortiori ſubiungatur aliquid infirmius: ut ſacrilego fur, aut latroni petulans. Vt diſpoſitio, ita & ordo duplex eſt. Naturalis, quo rem ut geſta eſt narramus. Artificioſus, quo naturalem ordinem conſulto perturbamus. Superior ille ad hiſtoricos & oratores: hic ad poëtas pertinet. Poëtæ enim plerunque à medijs ordiuntur rebus. Sic Homerus Odiſſeam à tempore, quo Vlyſſes erat in Calipſus inſula auſpicatur. Quæ uerò præceſſerant, quomodo ad Cyclopes, ad inferos uenerat, in inſula Phæacum poſtea recitantur. Quemadmodum inſtructio exercitus in aciem imperatori: ita hæc pars oratori ſumme neceſſaria eſt. Etenim ſicut illa in pugnando: ſic in dicendo diſpoſitio facile uictoriam parit. Quippe diſponere aliud nihil eſt, niſi argumenta ſuo quæque loco collocare, & uelut in aciem producere.

DE ELOQVVTIONE, memoria, & actione.

ELocutio tribus conſtat partibus, elegantia, compoſitione, dignitate. Elegantia ſermonem purũ ac latinum reddit: & uerba requirit propria, uſitata, latina. Compoſitio continet ordinem, iuncturã, numerum. Ordinem: ſi ſenſus uerbo claudatur: ſi diẽ et noctem dicamus, ortum & occaſum, non contra. Iuncturam, ſi crebri uocalium concurſus uitentur, qui uaſtam atq; hiantem reddunt orationem. Numerum, ſi eundem multorum uerborum exitũ uitabimus, et longam uerborum continuationẽ, quæ tum auditoris aures, tum ſpiritum orantis lædit. Dignitas conſtat exornationibus uerborum ac ſententiarum, quas alio loco deſcribemus. Memoria duplex. Naturalis, uis quædã animi ſedem habens in poſteriore cerebri parte. Et artificioſa, quæ eſt eadem ipſa naturalis præceptionibus quibuſdam firmata. Hæc conſtat locis & imaginibus. Loci ſunt ueluti tabulæ, in quibus rerũ ſimulachra collocantur. Quod genus ædes, intercolumnia, anguli, parietes. Imagines ſunt ſimilitudines earum rerum, quas meminiſſe uolumus: ut equus, leo, canis, domus. Quæ ſi ordine libeat ediſcere, collocabimus in primo loco equum aliquem, in ſecundo leonem, in tertio canem, in quarto domum. Pari forma oratio in parteis aliquot

diuidi,

diuidi, ac per imaginum excogitationem ediſci poteſt. Nam artificioſa memoria duplex eſt. Verborum, quũ ſingulis dictionibus imaginem tribuimus. Rerum, quã do res aliqua ſeu particula orationis, una duntaxat effigie ſignatur. Pronunciatio uel actio eſt moderatio uocis, uultus, & geſtus cum gratia & uenuſtate. Hæc tria præſtare debet: ut conciliet, perſuadeat, moueat: quibus natura non deeſt, ut etiam delectet. Conciliatio commendatione, morum, & orationis ſuauitate conſtat: perſuadendi uis, aſſeueratione: mouendi ratio, adfectibus. Ad actionem chironomia ſpectat, quæ plerunque negocium futuro exhibet oratori.

FINIS.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani Schemata.

Figura ſiue ſchema, eſt inſignis forma loquẽdi. Quippe anteq̃ dicendi ars inuenta erat, nõ deerãt facundi hões, in quorũ oratiõe multa erãt obſeruatiõe digna. Videbãt primi illi Rhetores ac eloquẽtiæ ſtudioſi repetitiões, et traductiones, et metaphoras multũ habere gratiæ, adnotauerũt ergo eas inter præceptiões, quas de ratione dicẽdi cœperãt colligere, uocauerũtq; σχήματα λέξεως. Videbãt quoq; uehementer cõmouere auditores, et nõ mediocriter facere ad perſuadendũ exclamatiões ſiue uociferationes illas, qbus aſtãtes oẽs perturbabantur: cenſuerũt igitur eas eſſe imitãdas & aliquãdo clamandũ eſſe exigẽte cauſa. Sed quia clamores nõ habebant neq; requirebant certũ aliquẽ ordinẽ uerborũ, et quia nihil faciebant ad uocũ ſeu cõpoſitionis elegantiã, huiuſmodi uociferationẽ appellauerũt figurã διανοίας. Schema ergo nominabãt omnẽ modũ loquẽdi, qui multũ faciebat uel ad uenuſtatẽ orationis uel ad res ſeu probationes quaſdã, quibus facile aliquid auditoribus uidebãt perſuaderi, quales ſunt, exclamatio, demonſtratio, contentio. Qua ratione ſchematum genera diſtinguamus, ſequens tabula indicabit.

- Schema ſeu figura duplex eſt,
  - διανοίας,
    - Contentio, demonſtratio, dubitatio, epiphonema, exclamatio, expolitio, hyperbole, interrogatio, occupatio, ſententia, ſubiectio.
  - λέξεως aut ſermonis, cuius duæ ſpecies,
    - Figura, in qua uerbi ſignificatio manet, quæ triplex eſt.
      - Dictionis,
        - Πρόσθεσις, ἀφαίρεσις, ἐπένθεσις, συγκοπὴ, paragoge, apocope, ἔκτασις, συστολὴ, διαίρεσις, συναίρεσις, συναλοιφὴ, ἔκθλιψις, ἀντίστοιχον, μετάθεσις, tmeſis.
      - Orationis,
        - ἀναδίπλωσις, ἀποσιώπησις, ἀσύνδετον, complexio, cõuerſio, ἔκλειψις, epimone, gradatio, hypallage, interpretatio, ἰσόκωλον, παρονομασία, περίφρασις, πολυσύνδετον, repetitio, traductio.
      - Conſtructionis
        - Πρόληψις.
        - Zeugma,
        - σύλληψις.
        - σύνθεσις.
        - ἀντίπτωσις.
    - Figura in qua uerbi ſignificatio mutatur. Hæc dicitur tropus
      - Dictionis
        - Metaphora.
        - συνεκδοχὴ.
        - ἀντονομασία.
      - Orationis
        - Aenigma.
        - Parœmia.

quiſq;, qui uix duas uoces connecteret apte, ea poſſet uti. Idem dictũ ſit de omnibus figuris διανοίας, ſi quis dubitauerit, quamobrem ſic appellentur, aut qua ratione à uerborum figuris differant. Eſt & hoc diſcrimen quod uerborum ſchema tollitur, ſi uerba mutaris: ſententiarum permanet, quibuſcunq; uerbis uti uelis.

Correctio.

Correctio, quum tollitur id, quod dictum eſt, & ponitur magis idoneum: Theologus, imò nugator. Crudelis homo, imò ne homo quidem.

Demonſtratio.

Demonſtratio eſt quũ ita res uerbis exprimitur, ut geri ante oculos uideatur. Hæc crebra eſt apud Homerum. Is enim ſæpenumero rẽ ita deſcribit circũſtantijs, ut ſemel lecta uix unquam poßit è memoria labi. Vt primo libro Iliados de deſcenſu Appollinis:

Βῆ δὲ κατ' οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ
Τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην.
Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
Αὐτοῦ κινηθέντος.

fuit ab Olympi uerticibus irato animo irato arcũ humeris geſtans & bené munitam. Clangebantq́; ſagittæ ſuper

Cicero pro Milone: Quum alter ueheretur in rheda penulatus, unà ſederet uxor. Virg. de ſeditione: Ignes & ſaxa uolant, furor arma miniſtrat. Cælius in Antonium: Ipſum offendunt temulento ſopore profligatũ totis præcordijs ſtertentem ructuoſos ſpiritus geminare, præclaraſq́; cõtubernales ab omnibus ſpondis tranuerſis incubare, & reliquas circũiacere paſſim. Quæ

tamen

humeros in aſcentis dũ per uiã incederet. tamen exanimatæ terrore, hoſtium aduentu percepto excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant, fruſtra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurẽ inuo bat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarũ quũ omnium uocem tactumq́; noſcitaret, proxime cuiuſq; collum amplexu petebat, nec domire excitatus, nec uigilare ebrius poterat: ſed ſemiſomno ſopore inter manus Centurionũ, concubinarũq; iactabatur.

Dubitatio. Dubitatio dicitur, quum dubitare nos ſignificamus uel unde ſumamus exordium, propter rerũ multitudinẽ: ſiue quid potiſſimum agamus dolore aliquo adfecti. Cicero pro Roſcio: Quid primum querar, aut unde potiſſimum exordiar iudices, aut quod, aut à quibus auxiliũ petam? Deorúm ne immortaliũ? populi ne Romani, ueſtrám ne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem?

Emphaſis Emphaſis eſt, quando plus innuitur, quàm per uerba ſignificatur.

Epiphonema. Ἐπιφώνημα Græci, Fabius adclamationem uocat. Ea eſt rei narratæ, uel probatæ ſumma adclamatio. Narratæ, ut apud Vergilium: Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Adeò à teneris conſueſcere multum eſt. Probatæ, apud Marcum Tullium pro Ligario: Quorũ igitur impunitas Cæſar tuæ clementiæ laus eſt, eorum te ipſorum ad crudelitatem acuet oratio? Apud Martialem ſæpenumero carmen epiphonemate clauditur. Exclama

clamatio, uel Ἐκφώνησις: O tempora, ô mores, ô miſerum me: & , O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. Exclamitio

Expolitio, quoties eodem in loco diutius cõmoramur & ſententiam eandem alijs atq; alijs modis uariamus. Quod bifariam fit: Cõmutatione uerborum, cum res eadem alijs atq; alijs uerbis, ac figuris ſæpius effertur. Cõmutatione pronunciationis, quum alio atq; alio uultu, geſtu, uoce, adfectu. Hyperbole, eſt oratio que ſuperat fidem, ut ocyor fulmine. Interrogationũ duæ formæ ſunt. Simplex: ut, Vos qui tandem, quibus aut ueniſtis ab oris? Figurata multas habet ſpecies. Interrogamus enim quandoq; nõ ſciſcitãdi gratia, ſed inſtandi Cice. Quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? Quouſq; tandem abutere Catilina patientia noſtra? Aut miſerationis cauſa: Sinon apud Verg. Heu quæ me tellus, quæ me æquora poſſunt Accipere? Aut indignationis: & quiſquam numen Iunonis adoret? Aut admirationis: Dij boni quot illic hoĩes litigant? Aut acrius imperandi gratia: Non arma expedient, totaq; ex urbe ſequẽtur. Ironica per miſſio eſt, cũ permittẽdo deterrere conamur: Pete regna per undas. Accede ad ignẽ hũc, iã caleſces plus ſatis

Hyperbole

Interrogatio.

Ironica.

Occupatio.

Occupatio, quũ dicimus nos præterire, aut nolle dicere, id q maxime dicimus. Prætereo quod adoleſcentiã omni ſcelere cõtaminaueris. Nolim dicere ꝙ turpiter

antea

dicier, huiuſce, ἐλθῆσι, ἔχῆσιν, pro dici, huius, ἔλθῃ
ἔχῃ. Sin principio aliquid adimatur, nominatur ἀφαί-
ρεσις, ut ruit omnia late, temnere, πάθεν, τέρπετο Aphæreſis
κεῖνος, pro eruit, contemnere ἔπαθεν, ἐτέρπετο,
ἐκεῖνος Si medio, συγκοπή: ut agreſtũ, dixti, acce Syncope.
ſtis, ἑτάρους, pro agreſtium, dixiſti, acceſsiſtis, ἑταί-
ρους. Si fini, apocopen: ut peculi pro peculij, δῶ pro Apocope.
δῶμα apud Homerum. ἔκτασις, extenſio ſyllabæ eſt Ectaſis.
natura contractæ: ut exercet Dianæ choros. Diana pri
ma producta dixit. συστολή, contractio natura pro Syſtole.
tenſæ. Obſtupui, ſteterũtq; comæ, & uox faucibus hæ
ſit. Homerus: ἴδε κρέα πολλὰ δ' ἀπτεῦντο, quũ uerbi
κρέα ſyllaba poſterior eſſe deberet longa. διαίρε- Diæreſis.
σις, diuiſio unius ſyllabæ in duas: Aulai in medio. Synæreſis.
συναίρεσις, contractio duarũ ſyllabarũ in unam: ut Synalœphe
Phæton pro Phaëton. συναλοιφή, abiectio uocalis
propter aliam ſequentẽ. Carthag' Italiam contra: pro
Carthago. ἔκθλιψις, uocalium cum conſonantibus Ecthlipſis.
eliſio. Mult' ille & terris: pro multum ille. ἀντί-
στοιχον, literæ pro litera poſitio. Olli ſubridens: pro Antiſticon
illi. Metatheſis, literarum tranſpoſitio. Tymbre pro Metatheſis
tymber. Tmeſin appellant quando ſeparantur par- Tmeſis.
tes dictionis compoſitæ. Cicero: Nunc rationem quo
ea me cunq; ducet ſequar.

SCHEMATA ORATIONIS.

Anadiploſis. Ἀναδίπλωσις, eſt finis uerſus in principio alterius repetitio. Vrbs Hetruſa ſolo ſeqtur pulcherrimis Aſtur: Aſtur equo fidens, & uerſicolo/ribus armis.

Antitheton. ἀντίθετον aliud nihil, quàm contentio in uerbis eſt, quum uerba pugnantia inter ſe paria paribus opponuntur. In pace ad uexandos ciues acerri=mus: in bello, ad expugnandos hoſtes, inertiſſimus.

Apoſiopeſis. ἀποσιώπησις, uel reticentia, quam et Cicero præciſionem uocat, eſt oratio propter uehementiam imperfecta. Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus. Reticentia triplex. Quando tacemus interuentu alte=rius perſonæ: quũ ſermonem finimus: & quando tranſimus ad alia.

Articulus. Articulus, quũ multa ſine coniunctione proferuntur: ut ueni, uidi, uici: dum ætas, metus, magiſter, prohibebant. Nuncupatur etiam ἀσύνδετον, ἀσύνθετον, διάλυτον, diſſolutũ, diſſolutio, & βραχυλογία. Apud Ciceronem id inter aſyndeton et articulum uidetur intereſſe, quod in articulo ſingula uerba interuallis diſtinguuntur: in diſſolutione uerò non uerba, ſed partes & mẽbra efferuntur ſine cõiunctiõe

Cõduplicatio. Conduplicatio, eſt cum ratione amplificationis, ſeu cõmiſerationis unius, aut plurium uerborum iteratio. Nunc etiã audes in horum cõſpectum uenire proditor patriæ? proditor inquam patriæ uenire audes in horum

rum conſpectum? Complexio, συμπλοκὴ, eiuſdem Complexio
dictionis in principio ác fine repetitio. Quis legem tu-
lit? Rullus. Quis decemuiros creauit? Rullus. Conuer Conuerſio.
ſio, ἀντιστροφὴ, quando membra aliquot, ſiue oratio
nes in uerbum idem deſinunt. Frumenti maximus nu=
merus è Gallia: peditatus ampliſſimæ copiæ è Gallia.

ἔκλειψις pleonaſmo eſt contraria, quum uerbum Ecl[illegible]
aliquod deeſt. Vt, quæ me? quæ nõ? Epanalepſis, quũ Epanalep-
eadem dictio in principio & fine uerſus ponitur. Mul ſis.
ta ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa. Epi
mone, uel epizeuxis, eiuſdem dictionis ſine medio ge- Epimone.
minatio cũ impetu pronunciationis. Me me adſum qui
feci, in me conuertite ferrum. Terentius: O Myſis My
ſis. Cicero: Vos uos appello fortiſſimi uiri. Epithe= Epitheton
ton, eſt dictio adiecta nomini perpetuam rei ſignifi=
cans naturã: ut celeres horæ, aureus Sol, mutabilis Lu
na. Sumitur uel ab animo, ut pius Aeneas: uel à corpo
re, ut pulcher Iulus: uel à rebus extraneis, ut Vlyſſes
Ithacus. Gradatio, ſiue κλίμαξ, quũ conſequentia Gradatio.
membra ab iiſdem oriuntur uerbis, quibus antecedẽtia
clauduntur. Aphricano uirtutem induſtria: uirtus glo
riã: gloria æmulos comparauit. Quæ reliqua ſpes eſt
libertatis, ſi illis & quod libet, licet: & quod licet,
poſſunt: & quod poſſunt, audent: & quod audent,
faciunt, & quod faciunt, uobis non eſt moleſtum?

Ouidius: Viderat hanc, uiſamq; cupit, potiturq; cupi
Hypallage. ta. Hypallage, quoties oratio cõuerſo rerum ordine
effertur. Dare claſſibus auſtros. Interpretatio, quũ
Interpretatio. eadem res alijs exprimitur uerbis. Rempublicã euertiſti, ciuitatem deieciſti, patrem uerberaſti, parenti manus ſcelerate intuliſti. Terentius: Hanc tibi committo, & tuæ mando fidei. Neceſſe eſt eius qui audit animum commoueri, quum grauitas prioris dicti renouatur interpretatione uerborum. Iſocolon. ἰσόκωλον quoties pari uerborum numero membra duo conſtãt. Claſſem ſpecioſiſſimam inſtruxit: exercitum pulcherrimum, & fortiſſimũ elegit. In fuga, fœda mors: in uictoria, glorioſa. Ego te conſilio, nummis & ſanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladijs inuaſiſti. Poſteriora duo nõ iſcoli modo, ſed antitheti quoq; colorẽ habent.

Ὁμοιόπτωτον, ſimiliter cadens, quum idem plurium uocũ finis eſt. Egentẽ uirtutis, abundantem felicitatis. Ὁμοιοτέλευτον, ſimiliter deſinens. Turpiter audes facere, nequiter ſtudes dicere. Similiter cadens in nominũ caſibus eſt, ſimiliter deſidẽs, in quibuſcũq; uocibus. Paronomaſia. παρονομασία, agnominatio, quum literarum ſimilitudine uocem in contrarium deflectimus. Inceptio eſt amentium non amantium. Periphraſis, Periphraſis. eſt quando ſignificari breuius poteſt, quod cum ornatu latius oſtenditur. Si orationi uitium adferat

Periſſo

περισσολογία dicitur. Periphraſis interdũ neceſſaria eſt, quando dictu deformia operit. Salluſtius: ad requiſita naturæ. Nominum, quæ periphraſin efficiũt alia diſciplinis omnibus communia ſunt: ut ratio, natura. Dicimus enim de natura deorum, de mundi natura, de ratione elementorum, morborum, enthymematum: hoc eſt, deo, de mundo, de elementis, de morbis, de enthymematis. Alia non niſi paucis in rebus uſurpantur. Vt ſidus, ſignum, aſtron, ſtella, in Aſtronomia duntaxat faciunt periphraſin, hoc modo: ſidus Saturni, ſignum Leonis, Virginis aſtron, ſtella Iouis: pro Saturno, Leone, Virgine, Ioue. Homerus: τότε δ᾽ εὐνὸς ὡρίωνος Cicero: Docet ratio Mathematicorum, quanta humilitate Luna feratur terram penè contingens. Idem: Vnum genus eſt aduerſum infeſtumq; nobis, eorum quos P. Clodij furor, rapinis & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. Plinius: Varijs de cauſis, quas ingeniorum acumen excogitat. Idem: Leonum feritas inter ſe non dimicat, ſerpentum morſus non petit ſerpentes. Idem de ſole: Hic uices temporum, annumq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat. Ouidius: Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam. Quintilianus: De pueris inter quos educabitur ille huic ſpei deſtinatus. Hic periphraſis materiæ ſunt robur, ratio, furor, acu-

Periſſologia.

morbo defloreſcit, aut uetuſtate. σύλληψις, Vlyſſes & Penelope ſunt laudati. σύνθεσις, turba ruunt. συνεκδοχὴ, nuda genu. ἀντίπτωσις, Vrbē quam ſtatuo ueſtra eſt, pro urbs.

TROPI DICTIONVM.

TRopus, eſt uerbi, uel ſermonis in aliam ſignificationem à propria deflexio. Dictionum tropi hi ſunt. Metaphora, quando uocabulum ex proprio ſignificato trāsfertur in aliud propter ſimilitudinem, ut ardor pro amore. Ab allegoria & ſimilitudine ſiue exemplorum ſimilium collatione differt, quod allegoria perpetua tranſlatio ſit: ὁμοίωσις oratio, in qua allegoria confertur rei quam tractamus: ut ſi dicas, uaſcula oris anguſti nimiam humoris copiam reſpuere, allegoria erit: ſimilitudo ſi addideris, ſic tenera puerorum ingenia grandia non percipere. Triplex metaphoræ cauſa: Aut quia neceſſaria eſt, quum uerbum proprium deeſt. Sic gemmam in uitibus dicunt, ſitire ſegetes, fructus laborare, hominem durum uel aſperū. Aut quia ſignificantius rem exprimit: ut quum dicimus, lumen orationis, generis claritatem, concionum procellas, eloquentiæ flumina, fontem, ſegetē aut materiam gloriæ. Deniq; quum parum ſpecioſa dictu per eam explicantur. Vergil. Hoc faciūt nimio ne luxu obtuſior uſus Sit genitali aruo, et ſulcos oblimet inertes.

Metaphora.

TROPI ORATIONVM.

ALlegoria, eſt perpetua metaphora, uel oratio Allegoria.
in qua omniũ uocũ ſignificatio mutatur, cuius
genera hæc ſunt. Aenigma oratio, è qua propter ob- Aenigma.
ſcuritatem nihil certi colligitur. Vt mater me genuit
eadem mox gignitur ex me: de glacie ex humore con-
creta, & in eundem rurſum ſoluta. Heſiodus: πλέον
ἥμισυ παντός, quo ſignificatur in omnibus rebus ſer
uandã eſſe mediocritatem. Parœmia, celebre dictum Parœmia.
eſt: hodie nullam lineam duxi. Ironeia, illuſio eſt. Ver Ironeia.
gilius: Egregiam uerò laudem. Ideò tropos inter figu-
ras poſuimus, qđ omnis tropus inſignis forma uel ſpe-
cies orationis ſit. Quam ſententiam non improbabunt
qui ratione magis, quàm maiorũ autoritate nitentur.

IOACHIMI

FORTII RINGEL-
bergij Anduerpiani Sen-
tentiæ.

FORTITVDINIS.

FOrtium uirorum eſt magis mortem contemnere, quàm amare uitam. Vireſcit uulnere uirtus. Virtus fortunabit. Leo ad nullius occurſum expaueſcit.

Vt ualeas multa ferẽda tibi. Strenua ingenia, quò plus receſſus ſumunt, hoc maiores impetus ædunt. Nihil tã alte natura conſtituit, quò uirtus non poßit eniti. Omnis ſpes in uirtute ponenda. Iulius Cæſar dixiſſe fertur, præſtantißimos habitos eſſe omnes, qui ſuas cogitationes altißimis in rebus defixas tenuere: imperiũq; quod animo concepiſſent, ortu ſolis et occaſu terminauerunt. Non capit regnum duos. Fortunæ muneribus utendum, non fidendũ eſt. Fortuna quũ blanditur, tũc uel maxime metuenda. Nihil uirtus inexpertum relinquit. Patria eſt, ubicunq; uirtus ſedẽ ſibi elegerit. Alexander ſuæ demptũ gloriæ exiſtimabat, quicquid ceſsiſſet alienæ. Eneruos animos uirtus odiſſe ſolet. Vt ſecundæ res, felicem: ita magnũ faciunt aduerſæ. In ſuo quiſq; periculo magnũ habet animum. Nihil eſt, quod non aßidua meditatio facillimum reddat. Aequa laus eſt à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito. Scitum eſt profecto quiddã, & in medijs malis ea quenquàm ſapere quæ ſapere eſt opus. Vtranq; fortunam proſperam et aduerſam iuxta ferre diſcat, qui animo eſſe tranquillo cupit. Facile ſupplicium perpeti, ſupplicio ſe liberare eſt. Poſteriora ad patientiam referuntur, quæ fortitudinis ſpecies eſt. Animos demittũt, atq; in contrarios affectus pertrahunt ſequentes. Arbores magnæ diu

creſcunt,

creſcunt, una hora extirpantur. Leo nonnunq̃ et mini marũ auiũ pabulũ fuit, et ferrũ rubigo cõſumit. Nihil tam firmum, cui periculũ non ſit, etiã ab inualido. Stultum eſt eorũ meminiſſe, propter quæ tui obliuiſceris.

ARTIVM ET DOCTRINAE.

Honos alit artes: omnesq́; incenduntur ad ſtudia gloria: iacẽtq́; ea ſemper, quæ apud quoſq́; improbatur. Dignũ laude uirũ Muſa uetat mori. Vt medicina corpus, ita animũ curat philoſophia. Opes eiuſmodi parãdæ, quæ naui fracta ſimul cũ dño queãt enatare.

LABORANDVM ESSE.

Μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν Mala mille moleſtã nt affliguntq́; hominem cui ſegne & inutile corpus δύσκολα τὰ καλά, difficilia quæ pulchra. Τῷ δ᾽ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη. Par eſt fortuna labori. Nihil tam facile, quin difficile fiat ſi inuitus facias.

i. laborare debẽt uolentes eſſe felices.

ADOLESCENTIAE FLOREM cito euaneſcere.

Μέμνησο νέος ὤν, ὡς γέρων ἔσῃ ποτέ. Cogita iuuenta nihil eſſe fugatius, quæ ubi auolarit ſemel, redit nunq̃. Οὐκ αἰεὶ θέρος ἐσσεῖται ποιεῖσθε καλιάς, Aeſtas nõ ſemper fuerit, cõponite nidos. Philoſtratus in epiſtola quadam cauendum eſſe præcipit, ne tempus ullum ſine fructu abeat, his uerbis:

i. Memineris iuuenis q.d aliquando ſenex eris.

RELIQVA SINE ORDINE

ADfectibus male uti, uitium: bene uti, uirtus. Pauore carent, qui nihil cõmiſerunt: & pœnam ſemper ante oculos uerſari putant, qui peccarunt. Lento gradu ad uindictam ſui diuina procedit ira, tarditatemq; ſupplicij grauitate compenſat. Multos timeat oportet, qui timetur ab omnibus. Et tutus eſſe non poteſt, quem maxima pars hominum eſſe extinctum cupiat. Miſerrimum eſt timere, quom ſperes nihil. Læta omnia raro ſine infelicitate aliqua eueniunt. Miſer eſt quiſquis felicitatem ſperat à miſeris. Odia qui nimium timet, regnare neſcit. Κρεῖττον εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας ἐμπεσεῖν. οἱ μὲν γὰρ νεκροὺς, οἱ δὲ ζῶντας ἐσθίουσι. .Sero beneficium dedit, qui roganti dedit. Aliquando gratius eſt, quod facili, quàm quod plena manu datur. Ingratus qui beneficium accepiſſe ſe negat, quod accepit. Ingratus eſt qui diſſimulat. Ingratus, qui non reddit. Ingratiſſimus omniũ qui oblitus eſt. Reddit beneficiũ, qui libenter debet. Nemo libenter debet reddere, quod non accepit, ſed extorſit. Eodem animo debetur beneficium, quo datur. Nec aurum, nec argentum, nec quicquam eorum quæ accipiuntur, beneficium eſt, ſed uoluntas tribuentis. Græcis prouerbium eſt: beneficium non eſſe conferendum, nec in puerum, nec ſenẽ. In hunc, quia perit antequàm gra

uenerantū. Οὐδὲν ἀγαθὸν ἀμάρτυρον, ἢ κτῆμα· οὐ ποίημα, ὃ μηδεὶς ὄψεται.. *Vacandum non modo omni crmine, ſed etiam criminis cuiuſcunq; ſuſpicione. Domat omnia uirtus. Virtus fortunæ non indiget.* Βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον, ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν. *Statuas relinque, quæ uirtutis ſint monumentū magis, quàm ſturæ corporis. Omnes quibus res ſunt minus ſecundæ, magis ſunt neſcio quo pacto ſuſpicioſi, & ad contumeliam omnia accipiunt magis. Imago animi ſermo eſt. Qualis uir talis oratio. Coniunctio animorum, maxima cognatio eſt.* μελέτη πάντα δύναται. *Omne opus difficile apparet, antequàm tentaueris. Plus uſus ſine doctrina quàm citra uſum doctrina ualet. Nihil præcepta atq; artes ualent, niſi adiuuante natura.* Πάτρις γάρ ἐστι πᾶσα ἵν᾽ ἂν πράττῃ τις εὖ. *Omne ſolum forti patria. Muſonij ſententiam commemorat Aulus Gellius libro decimo ſexto:* Ἐάν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἐάν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μεθ᾽ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει.. *Si quid feceris honeſtum cum labore, labor abit, honeſtum manet. Si quid turpe feceris cum uoluptate, uoluptas abit, turpitudo manet. Omnia prius, inquit ille, uerbis quàm armis*

uit,hi magis eam ſequuntur delectationẽ,quæ ſenſibus obijcitur. Contrà quorum generoſior & erectior animus curã omnem poſuit in mente,hi uelut inimicas & infeſtas corporis aſpernantur uoluptates,& ſolũ quæ mentem delectant,ſequũtur. In libris de homine,de ratione ſtudij alijsq; complura ſunt,quæ hic noluimus repetere,ne rem eãdem bis proferre uideremur. Forſitã nõ inutile foret haſce ſententias altius infigere pectori ſiue ad uerbũ ediſcere. Nam & orationem,ſi ſcribere uelis,mire exornant, & animos mouent non ſine uoluptate incredibili, & ueluti normæ quædam uiuendi ſunt.

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani liber de Formis dicendi.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Scribendi rationem trifariã diſtinguemus. Primũ in Atticam, Aſianam,Rhodiam. Tũ in ſublimem tenuem,moderatam. Deniq; in Poëticam,hiſtoricam, oratoriam. Poſt quæ et aliæ nonnullæ oratiõis ſpecies adijcientur. Vale, Andouerpiæ,tertio Nonas Iunias. Anno M. D. XXIX.

DE TRIPLICI DICENDI GENEre Attico, Aſiano, Rhodio.

VETERIBVS *triplex erat dicendi genus: Atticum, Aſianum, Rhodium. Atticum erat preſſum, ſubtile, limatum, emunctum, uenuſtum, nihil inane, nihil redundans, nihil ocioſum proferens. Si quidem in cauſis iudicialibus apud Athenienſes ſic preco dicturos euocabat. Si quis dicere uelit ſurgat, ſed* ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν *hoc eſt, ſine proœmio, & adfectibus uel peroratione: quo factum eſt, ut in illorum oratione nihil eſſet ſuperuacuum. Aſianum uerò genus inane erat, tumidum, inflatum, redundans uerbis atq; adfectibus immodicis. Huic & modus, & iudicium deerat. Tertium erat Rhodium ex utroque mixtum, neq; Aſiano more abundans: neque Attice preſſum.*

ALIA DISTINCTIO.

TRes ſũt aliæ ſcribẽdi formæ, quæ è ſuperioribus ortæ uidentur: prima grauis, ſublimis, magnifica, grandis: ſecunda mediocris uel moderata: tertia tenuis, ſubtilis, humilis. Quæ eadem Cicero in libris de Oratore recenſet his uerbis: Hinc naſcitur triplex habitus, ſpecies, idea, uel forma orationis. Quorum primum genus eſt plenũ, & tamẽ teres, ſublime, graue.

Secundũ tenue, humile, non ſine neruis ac uiribus. Tertium mediocre, moderatum dicitur, quod laudabili mediocritate cõſtat. Dicendi genus graue eſt, quod cõſtat uerborũ grauium magna et ornata conſtructione. Mediocre, quod magnifica illa orationis ſpecie paulo eſt humilius, neq; tamen ad infimam formam deſcendit. Humile, quod quotidiana ſermoni ſimillimũ eſt. Vberi dignitas atq; amplitudo: gracili uenuſtas, & ſubtilitas moderatũ utriuſq; particeps eſt. Sublime in Pacuuio: gracile in Lucilio: mediocre in Terentio. Apud Homerum, magnificum in Vlyſſe: ſubtile in Menelao: moderatũ in Neſtore. Et Vergilij Bucolica tenui ſtilo ſcripta ſunt: Georgica mediocri: Aeneis ſublimi. Tragœdiæ graues ſunt: mediocres comœdiæ: Bucolica humilia. De tragœdia Ouidij carmen eſt in triſtibus:

Omne genus ſcripti grauitate tragœdia uincit.
 Hæc quoq; materiam ſemper amoris habet.

In comœdia quandoq; ſublimitas quædam cõmiſcetur Sic apud Terentiũ in Adelphis tragica eſt exclamatio O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. In Eunucho Thraſo magnifica, & militaria uerba habet. Prima Plauti comœdia cæteris eſt ſublimior, quia perſonas deorum & ducum deſcribit. De hac re Horatius:

Interdum tamen & uocem comœdia tollit,
Iratusq; Chremes tumido delitigat ore, hoc eſt, more

tragico. Alius comicus alio eſt ſublimior. Quemadmodū tria ſunt officia oratoris ut probet, ut delectet, ut flectat: ſic totidem dicendi genera ſunt, ſubtile in probando, modicum in delectando, uehemens in flectendo. In docendo acumen, in delectando lenitas, in mouēdo grauitas requiritur. Exordium dicēdi genus modeſtum requirit: narratio, confirmatio & confutatio pro rerum natura aliud: peroratio uerò amplum, magnificum, acre, ardens, uehemens, concitatum. Cicero rationem reddit quur tam diuerſæ ſcribendi formæ extiterint. Cum oratio, inquit, mollis eſt & tenera & ita flexibilis, ut ſequatur, quocunq; torqueas, tum uariæ & naturæ & uoluntates multum inter ſe diſtantia effecerunt genera dicendi. Flumen alijs uerborum & uolubilitas cordi eſt, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam: alios interualla, moræ ac reſpirationes delectant.

DE GRAVI ORATIONE.

GRaue dicendi genus, quum res magnas, ampla, graui, & magnifica uerborū compoſitione deſcribimus. Vt quis eſt ueſtrum iudices qui ſatis idoneā poßit in eum pœnā excogitare, qui prodere hoſtibus patriam cogitarit? Quod huic ſceleri dignum ſupplicīu poteſt inueniri? In ijs qui uiolaſſent ingenuam, matremfamiliâs conſtupraſſent, pulſaſſent aliquem, aut

poſtremo

poſtremo necaſſent, maxima ſupplicia maiores noſtri cōſumpſerunt. Huic truculentiſſimo, ac nefario facino ri ſingularem pœnā non reliquerunt. Atq; in alijs ma leficijs ad ſingulos, aut ad paucos ex alieno peccato in iuria peruenit. Huius ſceleris qui ſunt affines, uno cō ſilio, uniuerſis ciuibus, atrociſſimas calamitates machi nantur. O feros animos. O crudeles cogitationes. O de relictos ab humanitate hoïes, qui id agere auſi ſūt, aut cogitare potuerunt, quo pacto hoſtes reuulſis maiorū ſepulchris, deiectis mœnibus, ouantes irru erent in ci uitatē. Quomodo deū ſpoliatis tēplis, optimatibus tru cidatis, alijs arreptis in ſeruitutem, matribus familiâs & ingenuis hoſtiū libidini ſubiectis, urbs acerbiſſimo concidat incendio conflagrata. Qui ſe non putant id, quod uoluerint ad exitū perduxiſſe, niſi ſanctiſſimæ patriæ miſerandū ſcelerati uiderint cinerē. Hæc ora tio eſt acris, uehemens, concitata. Res tractat grandes nempe pericula ac proditionem patriæ, & communē reip. metum. Graues habet amplificationes, interroga tiones, exclamationes: etiā contentiones, ubi ſcelus de quo ſermo eſt, maleficijs alijs comparatur. Huiuſmodi forma eſt heroici carminis, aliquod orationum Cicero nis ac Demoſthenis. Velut apud Vergil.

Arma, uirûmq; cano Troiæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinia uenit

Littora multum ille & terris iactatus, & alto
Vi ſuperũ ſæuæ memorẽ Iunonis ob irã. Hor. in Odis;
Iuſtum & tenacem propoſiti uirum
Non ciuium ardor praua iubentium
Non uultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida: neq; Hauſter
Dux inquieti turbidus Adriæ.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Vtrobiq; ampla, grauis, ſplẽdida, ac magnifica uerborũ conſtructio eſt. Hoc genus dicendi ad mouendos ac perturbandos animos eſt accommodatum. Et, *ut* Fabio *placet, hoc ſaxa déuoluit, & pontem indignatur, hoc ripas ſibi facit: hoc iudicem uel nitentem contra feret, cogetq́; ire, qua rapit. Sublimitas cõſiſtit in rebus et cõtextu orationis.* In *rebus, quum terræ motus, res deorum, regum, ducum, patriæ deſcribimus.* In *contextu orationis, quando grauis, ampla, & magnifica uerborum cõpoſitio crebras habet metaphoras, exclamationes, indignationes, atq; id genus exornationes alias.* Fi*guræ ad grauitatẽ pertinẽtes ſunt membra articuli repetitiones, interrogationes, dubitationes, amplificationes, exclamationes, contentiones, cõmorationes, metaphoræ, proſopopœiæ, apoſtrophæ, & demonſtrationes, quæ rem oculis ſubijciunt cum exaggeratione.*

QVAE

DE FORMIS DICENDI.

QVAE ORATIONI GRAuitatem adferant.

ORatio grandis quinq; formis cõtinetur: dignitate, increpatione maiorũ uel iudicum, increpatione minorum aut æqualiũ, uehementia, cõmoratione. Dignitas eſt, quũ de rebus magnis, magna & ornata conſtructione conficitur oratio. Vt quum de deo, ac diuinis rebus, non fabuloſe, neq; ut hominibus, ſed uere, & ut dijs quadã cum religione loquimur. Quippe quæ ut hominibus dijs pleriq; accõmodant, ut amores, cõplexus, connubia, ea longe abſunt à dignitate. Dignitatem itaq; habent quæ dicuntur de deo, de religione, de iuſtitia, de pietate, de fortitudine. Item quæſtiones: Sint ne plures mundi, an unus. Quæ ſit ſolis magnitudo. Qua ratione creſcat decreſcatq; luna. Vnde naſcantur fulmina, ac tonitrua. Quid uẽtos inducat. Quid procellas, nimbos, grandines, tempeſtatesq; inferat. Increpatio maiorũ eſt, quum ſine correctione ſuperiores uel iudices increpamus. Sine correctione tamen id rarius fit. Correctio enim mitigat ea, quæ apertius dicta ſunt, hoc modo, hic ego ueſtrã prudentiã requiro, priſcam cõſuetudinẽ expoſtulo, patrũ ueſtrorum ueſtigia imitanda cenſeo. Increpationis exemplũ eſt apud Ciceronem in Philippicis: Legatos ad Antoniũ mittere, de quo grauiſſimum iudicium feciſtis, non leuitatis eſt,

ſed ut quod ſentiam dicam, dementiæ. Minorum uerò uel æqualium increpatio eſt, quũ æquales, uel inferiores aperte carpimus. Cicero in Verrẽ: *Hæc eſt iſtius præclara tutela. En cui tuos liberos committas? en memoria mortui ſodalis, en metus uiuorũ. Quum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam ac uexandam tradidiſſet, quum tibi expoſita eſſet ad prædandum omnis* Pamphylia, *contentus his tam opimis rebus eius non fuiſti. Manus à tutela, manus à populo, manus à ſodalis filio abſtinere non potuiſti.* Idem: *Homo auariſſime & ſpurciſſime redde bona ſodalis filio, ſiue quæ abſtuliſti, atq; cõfeſſus es. Ad hunc locum pertinent ſchemata apoſtrophe, interrogatio, demonſtratio.* Auerſio. *Vt apud Ciceronem in Catilinam: O dij immortales ubinam gentium ſumus? Interrogatio.* Cicero in Verrẽ: *Hæc tu omnium mortalium profligatiſſime ac perditiſſime, quũ ſcires, quum audires quotidie, quũ uideres, ſi ſine tuo maximo quæſtu fierent, cũ tanto periculo tuo fieri paterere, atq; concederes?* Demonſtratio. *Vt apud Ciceronem, ubi ait Antonium fruſtis eſculentis ui nũ redolentibus & ſinum ſuum, & totum tribunal impleuiſſe. Hæc increpatio requirit membra breuia, cõmata crebra, & cæſam orationem.* Vehementia *eſt quædam in loquendo cõmotio ſiue perturbatio. Vnde oratores, qui hac dicendi forma gaudent uehementes &*

acres

acres appellamus. Hæc figuras requirit reticentiã, exclamationes, interrogationes, aſyndeta, crebra commata & cæſam orationem. Vergilius:

Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus. Et

Heu fuge nate dea, teq; his, ait eripe flammis,

Hoſtis habet muros, ruit alto culmine Troia.

Cicero in Verrem: Putáſne te poſſe de maximis acerbiſſimisq; rebus, quum cauſis ſociorũ fortunasq; prouinciæ, ius populi, & grauitatẽ iudicij, legumq; ſuſceperis, tot res, tã graues, tam uarias, uoce memoria, cõſilio, ingenio ſuſtinere? Putáſne te poſſe, quæ C. Verres in quæſtura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Aſia, Pamphyliaq; peccauerit, ea quẽadmodum locis temporibusq; diuiſa ſint, ſic criminibus, & oratione diſtinguere? Putáſne te poſſe, id quod in eiuſmodi reo maxime neceſſarium eſt, facere, ut quæ ille libidinoſe, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba uideantur eſſe his, qui audient, atq; illis uiſa ſunt, qui ſenſerunt? Ad uehementiã etiam ſpectat epimone, hoc eſt, eiuſdẽ uerbi ſine medio geminatio cũ impetu pronunciatiõis. Terent. O Thais Thais. Cicero pro Milone: Vos, uos appello fortiſſimi uiri, qui multũ pro rep. ſanguinem effudiſtis. Cõmoratio eſt, quum in loco aliqua commoramur; et unã eandẽq; rem alijs atq; alijs uerbis expri-

DE MEDIOCRI FORMA.

Moderatum dicendi genus eſt, quod ſubtili plenius et uehementi remiſſius eſt, hoc eſt, in quo mediocres ſententiæ, uerba propria, ac decentia, et cõpoſitio plana eſt: ſic ut tam uerba, quàm cõpoſitio paulum ultra quotidiani ſermonis uſum adſurgãt. Vt quibus cum bellum gerimus iudices uidetis. Cum ſocijs qui pro nobis pugnare, & imperium noſtrum nobiſcum ſimul uirtute, et induſtria cõſeruare ſoliti ſunt. Hi quũ deliberaſſent nobiſcum bellum gerere, quæſo quæ res erat, qua freti bellum ſuſcipere conarentur. Quũ multo maximam ſociorum partẽ in officio manere intelligerent. Quum ſibi non militum multitudinẽ, non idoneos imperatores, nõ pecuniam publicam præſto eſſe uiderent, nõ deniq; ullam rem, quæ pertinet ad bellum adminiſtrãdum? Adde quod rerũ imperiti, qui uniuſcuiuſque rei, de rebus ante geſtis exempla petere non poſſunt, per imprudentiam facile deducuntnr in fraudem. At ij, qui ſciunt, quid alijs acciderit, facile ex aliorũ euentibus ſuis rationibus poſſunt prouidere. Nulla igitur re inducti, nulla ſpe freti arma ſuſtulerũt? Quis hoc credat tantam amentiam quenquã tenuiſſe, ut imperiũ populi Romani tentare auderet, nullis copijs fretus? Hæc oratio quanq̃ res magnas cõtinet, tamen ſedatior eſt, & minus acris, q̃ graue illud dicendi genus, de quo

de quo ſupra mentionē fecimus. Hoc modo Cicero *ferè de philoſophia ſcripſit.*

DE SVBTILI ORAtionis genere.

ORatio *humilis eſt, quæ ſimplicem rei expoſitionem complectitur, & uſq; ad uſitatiſsimam puri ſermonis conſuetudinē deſcendit.* Hoc genus uerba habet ornata, *non exquiſita, & ad docendum eſt accōmodatum, hoc modo:* Nā *ut forte hic in balneas uenit, cœpit poſtq̄ perfuſus eſt, defricari.* Deinde, *ubi uiſum ut in alueum deſcenderet, ecce ibi iſte de tranſuerſo, heus inquit adoleſcens, pueri tui modo me pulſauerunt, ſatisfacias oportet.* Hic *quod ab ignoto præter conſuetudinem appellatus eſſet, erubuit.* Hanc *loquendi formā tenuem nūcupamus, quoniā balnea, contentiones, negocia puerorum, ac res humiles tractat, et humili conſtat uerborum contextu.*

QVOD VITIVM VITANDVM ſit in figura graui.

IN *tribus his dicendi generibus uitanda ſunt propinqua uitia, in quæ nonnunquam incidunt ſcriptores, qui ſæpenumero pro uberibus ſufflati, atq; tumidi ſūt pro mediocribus, incerti & ambigui: pro gracilibus, ſqualentes & ieiuni.* Hac *de re Horatius:*

D*ecipimur ſpecie recti, breuis eſſe laboro,*

Obſcurus

Obſcurus fio, ſectantem leuia, nerui
Deficiunt, animiq́; profeſſus grandia, turget.
Serpit humi tutus nimium, timidusq́; procellæ.
Idem infra:
In uitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.

Grauitati affine eſt uitioſum genus, quod inflatum aut tumidum appellamus. Nam ut corporis habitudinem tumor imitatur ſæpe: ita grandis oratio ſepæ imperitis uidetur ea, quæ turget et inflata eſt, quũ aut nouis aut priſcis uerbis, au duriter aliunde translatis aut grauioribus, quàm res poſtulat, aliquid dicitur, hoc modo. Nam qui perduellionibus uenditat patriam non ſatis ſupplicij dederit, ſi præceps in Neptunias *depulſus erit lacunas. Pœnitet igitur iſtum, qui montes belli compoſuit, campos ſuſtulit pacis.* Hic *de periculo patriæ, hoc eſt, re graui, ſermo eſt: uerum oratio ipſa tumida, ac inflata eſt in hoc dicendi genere pleriq; ſpecie grauitate falluntur, nec proſpicere poſſunt orationis tumorem.*

VITIA VITANDA INGENERE moderato.

Qui mediocri forma conſiſtere nequeunt, decidere ſolent in confine genus, quod, appellatur diſſolutũ, incertum, ambiguum. Id *eſt huiuſmodi: Socij noſtri, quum belligerare nobiſcum uellent, profecto*

fecto ratiocinati eſſent etiam atq; etiam, quid poſſent facere. Siquidem ſua ſponte facerent, & non haberent hinc adiutores multos, & malos homines, & audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negocia uolunt agere. Hic bellũ aduerſus ſocios res mediocris deſcribitur. Cæterum oratio diffluit, neq; quicquam exprimit apto contextu uerborum.

QVID FVGIENDVM IN ſubtili ratione loquendi.

QVi in tenui orationis ductu uerſari non poſſunt, ueniunt ad genus ſqualens, aridum, ieiunum, exangue. Cuiuſmodi eſt hoc: Nam iſtic ad balneas acceſsit, ad hunc poſtea dixit, hic tuus ſeruus me pulſauit. Poſtea dixit hic illi, conſiderabo. Poſt ille conuiuium fecit, & magis ac magis præſentibus multis clamauit. Hic res humiles arido, ſqualente, ac ieiuno orationis contextu exponuntur.

QVID SERVANDVM, CAuendumq; in omnibus formis.

IN uniuerſum cauendum eſt, ne in mutanda figura è ſublimi repente ad ima decidamus. Néue ſubito prorumpamus è gracili genere, ad uehemens, ac incitatũ: id enim furori uideretur ſimile. Sed grauẽ orationem, mediocris: mediocrem excipiat attenuata: contra è tenui charactere per mediũ eamus ad ſublimem. Deinde identidem

identidem cõmutentur quo tædium leues uarietate.

TERTIA DIVISIO.

Diximus de genere dicendi Attico, Aſiano, Rhodio. Inde de graui, moderato, ſubtili. Porrò ſcribendi modũ alia ratione diſtinguimus in poëticum, oratorium, hiſtoricum. Poëtis maior ſermonis licentia eſt. Oratori nihil diſſonum aut incongruum proferre licet. Hiſtoria medium ſeruat modum.

ALIAE DIVERSAE FORmæ loquendi.

Iucunda eſt oratio, qua fabulas, res, ſeu luſus puerorum, hortorũ amœnitatem, pulchritudinẽ florum, ſonorum harmoniam, aquas fluentes aut umbroſa nemora deſcribimus. Oratio iucunda. *Floridum elocutionis genus eſt, quod crebris figuris cõpoſitum eſt, quæ perinde atq; ipſi flores pulchritudine & gratia animum delectãt.* Florida. *Obſcura eſt oratio, quæ ita contexta eſt, ut ſenſus haud facile percipi poßit.* Obſcura. *Modeſtum dicendi genus eſt, in quo humanitas eius, qui dicit, adeò apparet: ut uel minoris & ſe & ſua quàm oporteat: uel maioris aduerſariũ & rem eius, quàm ſit, facere uideatur. Vt ſi neminem nos unquam læſiſſe aut accuſaſſe dicamus, nunc coactos uenire in defenſionem proborum contra improbos. Huc pertinet permißio, quum rem aliquam alterius poteſtati concedimus.* Modeſta. *Varietas orationis* Varia.

conſiſtit

conſiſtit in rebus & uerbis. In rebus, ſi diuerſis artium generibus opus exornes. Eiuſmodi ſunt Georgica Vergilij, & maxime circa initiũ. Ibi enim uix uocem unam inuenias, quæ non pertineat uel ad Aſtronomiam, uel ad Geographiam, uel ad Coſmographiam, uel ad Phyſicen, uel ad hiſtoriam, uel ad fabulas. In his uerbis, quum uarijs uocum caſibus, generibus, ſpecie, figura, tempore, coniugationibus, modis, perſonis, numeris: Item multiplici numero ſyllabarum, exitu, productione, accentu, aſpiratione, & quæ huiuſmodi ſunt, utimur. Quum polyſyllabæ dictiones ſequuntur eas, quæ paucioribus ſyllabis conſtant: & quum breuiores uel tempore, uel numero, longioribus interponuntur. Deniq; quando ab hoc caſu ad illum: ab illo uerborũ modo ad alium tranuolat oratio: neq; modos ſolum & tempora, ſed coniugatiões quoq; commutat. Omne genus orationis aut quietum eſt, aut forenſe. Cicero in Officijs ad Marcum filium: Quamobrem magnopere te hortor mi Cicero, ut non ſolum orationes meas, ſed hos etiam de philoſophiæ libros, qui ſe iam illis ferè æquarunt, ſtudioſe legas. Vis enim dicendi maior eſt in illis, ſed hoc quoq; colendum eſt æquabile & temperatum orationis genus. Et id quidem nemini Græcorum uideo adhuc contigiſſe, ut idem utroq; in genere laboraret: ſequereturq; & illud forenſe dicendi, &

quietum

quietum hoc diſputandi genus. Iterum: Equidem & Platonẽ exiſtimo, ſi genus id forẽſe dicẽdi tractare uo=luiſſet, grauiſſime et copioſiſſime potuiſſe dicere: quietũ, in quo nõ tanta nobis acrimonia, uel ui dicẽdi opus eſt. Id duplex eſt. Philoſophicũ, quo in rerum natura perueſtigãda, aut moribus inſtruendis philoſophi utũtur: & hiſtoricũ, quo res geſtæ exponuntur. In philoſophis minus concinna elocutio haudquaquam eſt contemnenda. Illorũ enĩ eſt, cõponere mentẽ potius, quàm dictionem: curare ne quid aberret ratio non oratio: et muſas habere nõ in labris, ſed in animo. Cic. in Oratore: Mollis eſt oratio philoſophorũ, & umbratilis, nec ſententijs, nec uerbis inſtructa, nec iuncta numeris, ſed ſoluta liberius, nihil iratum habet, nihil inuidum, nihil atrox, nihil mirabile, nihil aſtutũ, caſta, uerecũda, uirgo incorrupta quodãmodo: itaq; ſermo potius, quàm oratio dicit. Forenſe nominamus, quod circunſtantijs conſtat. Eius tria genera ſunt: demonſtratiuum, deli=beratiuum, iudiciale.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII
Andouerpiani Synonyma.

SYnonymorũ rationem diſtinguemus tum per partes oratiõis, tum literarum ordine. Prima ſemper

opera,niſus,conatus,ſedulitas,aßiduitas,exercitatio, meditatio. Diſcordia,lis,controuerſia,contentio, altercatio,conuitium,concertatio,dißidium, tumultus, perturbatio,factio,ſeditio. Ea lege,ea conditione,ea uia,eo conſilio. Effigies,aſpectus,ſpecies,ſimulachrũ imago,forma,ſimilitudo. Exitium,peſtis,pernicies, excidium. Familia, genus,propago,ſanguis,ſemen, ſtirps,progenies,domus,origo. Fines,cardines,limites,metæ,termini,exitus,euentus. Fluuius, flumen, amnis,riuus,torrẽs,fluentum. Fouea,baratrum,gurges,ſcrobs,antrum,latebræ,latibulum,ſpecus, ſpelunca,lacus,lacuna,foſſa. Frumenti,fruges,ſeges,Ceres meſſes. Iactatio,oſtentatio,arrogantia. Lætitia, gaudium,uoluptas,alacritas,hilaritas. Lucrũ,emolumentum,fructus,commoditas,quæſtus,utilitas,merces. Luna,Lucina,Proſerpina,Phœbe,Diana,Cynthia. Mora,interuallum,ſpatium,intercapedo,interſtitium. More,conſuetudine,ritu,modo,exemplo. Motus, commotio,perturbatio, concitatio, turba. Nobilitas, ſtemma, claritas, claritudo. Nomen, cognomen, cognomentum, nomenclatura, appellatio, uox, uocabulum. Paupertas, inopia, penuria, egeſtas, inedia,ærumna,calamitas,indigentia. Poculum,crater, calix,patera,cyathus, ſcyphus. Principium,initium,exordium,origo, primordium.

Signa,indicia,argumenta,cōiecturæ,ueſtigia, notæ. **Si** *militudo,forma,effigies,ſpecies,ſimulachrum,imago.* *Socius,ſodalis,comes,collega.* *Sonus,crepitus,fra*= *gor,ſtrepitus,ſonitus.* *Sordes,illuuies,ſqualor,putre do.* *Stulti,fatui,mori,inſipientes.* *Stulticia,demen*= *tia,inſania,cæcitas,ueſania,ſtoliditas.* *Triſtitia,mœ ror,mœſtitia,ſolicitudo,cura,angor,cruciatus,ægri*= *tudo.* *Turba,concio,cohors,cœtus,multitudo frequē tia,concilium.* *Ventus,flatus,aura,ſpiritus.*

ADIECTIVA.

ADuerſæ res,afflictæ,dubiæ,lapſæ,triſtes, in= *ualidæ,languidæ.* *Alia,reliqua,cætera.* *Al tum,arduum,ſublime,æditum.* *Aptum,idoneū,utile accōmodatum,accomodum,non abſurdum.* *Aſtutū, callidū,fallax,captioſum.* *Auarus,auidus,inſatiabilis, inexplebilis,cupidus.* *Bonus,probus, innocēs,integer inſons.* *Caducum,fluxum,inconſtans,inſtabile,uolu*= *bile,mobile.* *Curuum,incuruum,flexuoſum,conue*= *xum,obliquum,ſinuoſum,ſinuatū.* *Debilis,imbecil*= *lis, effœtus,eneruatus,infirmus.* *Doctus,literatus,eru ditus,peritus,doctrina præditus.* *Dubium,ambiguū, incertum,anceps.* *Durus,ſaxeus,lapideus,inexora*= *bilis,ferreus,immitis.* *Elegans,politum,uenuſtum, pulchrum,ſpecioſum,ornatū,decorum,operoſum,iu*= *cundum,blandum,formoſum,comptum,cultum, ela*= *boratum*

boratum,nitidum,clarum,candidum,illuſtre,ſplendidum,lepidum,præclarum,expolitū,exquiſitum,terſum,limatum,luculentum,artificioſum,haud illepidū egregium,excellens,eximum,inſigne. Facetus,urbanus,comis,ciuilis, lepidus. Felix,beatus,fortunatus, ſecundus,proſper,fauſtus. Frequens,crebrum,nō rarum,uſitatum,uulgare,familiare,tritum, protritum inuulgatum,ſolitum,cōmune,quotidianum. Gratius acceptius,charius,antiquius. Hæc,iſta,iſthæc. Hirſutum,ſetoſum,hirtum,piloſum,hiſpidum. Humanus amicus,comis,familiaris,facilis, lepidus, tractabilis, charus,beneuolus. Inane,uanum,ocioſum. Nihil habens præter ocioſam oſtentationem. Inhumanus,ferus,ferox,auſterus,improbus,intractabilis,durus,tetricus,barbarus, indomitus,agreſtis,ſæuus,atrox,implacabilis,moroſus. Iucundum,amœnum,delectabile,lepidum,feſtiuū. Libidinoſus,adulter,impudicus, diſſolutus,effœminatus, laſciuus, mollis. Loquaces, uerboſi,garruli,linguaces,dicaces. Magnum,ingens grande,immane,immenſum,immodicum. Natus, genitus,procreatus,ſatus,ortus,æditus. Nobilis,generoſus,clarus,celebris,inſignis,ingenuus,inclytus, illuſtris,præclarus,ſplēdidus,egregius,præſtans, magnificus. Obſcurum,tenebroſum,atrum,cæcum,nigrum umbroſum,opacum,caliginoſum,piceum,tetrum.

Paruum,exiguum,humile,abiectum, uile,tenue, exi-le. Pauper,inops,egens, mendicus. Piger,iners,ſegnis,deſes,deſidioſus,ignauus. Probabile,credibile, uериſimile. Propenſus,pronus,procliuis,facilis. Ruſticus,indoctus,inurbanus,rudis,obtuſus,ſtolidus, horridus,incultus,ſordidus,abiectus,uulgaris,humi-lis,barbarus,difficilis,illiberalis,hebes,obtuſus. Saluũ incolume,integrum,ſoſpes,ſuperſtes. Superbus, ar-rogans, glorioſus,elatus,inflatus,tumidus,ambitioſus petulans. Temerarius,leuis,præceps,imprudẽs,in-cõſultus. Turpe,fœdum, deforme,obſcœnũ,ſpurcũ. Varius,diuerſus,multiformis,multiplex. Vehemens ardens,æſtuans,feruens,flagrans.

VERBA.

ACcuſare,incuſare,culpare,criminari,inſimu-lare,uituperare,increpare. Adſcribere,tri-buere,aſsignare,attribuere,uendicare. Arare terrã uertere,proſcindere,inuertere,colere,excolere, ter-ram. Auferre,demere,decerpere,diminuere. Bella re,pugnare,bellũ gerere,dimicare. Careo,uaco,ex-pers ſum. Caſtigare,reſtituere,corrigere,emendare recognoſcere,limare epiſtolam. Cogere,compellere impellere,urgere. Confutare,refutare,diluere. Con cluſio refutari,ac dilui ſic poteſt. Conſumere,dilapi dare,decoquere,perdere,dilacerare,prodigere,deuo rare

rare,profundere. Cõtingere,accidere,euenire,uſuuenire,obtingere. Contemnere,faſtidire,aſpernere,deſpicere,aſpernari. Cupere,deſiderare,optare,petere, expetere,geſtire,concupiſcere,adfectare appetere,captare,expectare,ſperare. Dare,tribuere,præſtare,largiri,cõcedere,offerre,conferre,præbere, donare,ſuppeditare,impartiri. Decipere,fallere,ludere,uerbadare. Depellere,ꝓpellere,expellere,explodere,abigere, eijcere,extrudere,exterminare,abdicare amouere,remouere,pellere,amoliri. Deſipere,delirare. Deſiſtere,deſinere,ceſſare,miſſũ facere. Deſtruere,frangere,demoliri. Dicũt,ferunt,fama eſt,fertur, perhibent,aiunt, rumor eſt,inquiunt, adfirmãt,uolũt cenſent. Diſtare,abeſſe,abſiſtere. Diuidere,ſeparare diſtribuere,ſegregare,ſeiungere, diſiũgere,diſtrahere,diſcriminare,diſſoluere,ſoluere,diſijcere, diſturbare,ſcindere,partiri,ſecare,diſſecare,diſſipare,diſtinguere,ſemouere,dimouere,diſpergere, diffundere,diſcutere,diuellere,diducere,diſcernere,ſecernere

Errare,aberrare,hallucinari. Faue,annue,aſpira. Fingere,excogitare,cõminiſci. Finire,terminare,perficere,complere,conficere,abſoluere,finem imponere canere receptui,extremã manum imponere,cõſummare. Fugere,euadere,effugere,erumpere,emergere, abſcedere,terga dare,terga uertere,arripere fugam.

gere, celare, abdere, abſcondere. Omitto, relinquo ſuperſedeo, taceo, miſſum facio, prætermitto, dimitto. Oritur, fluit, proficiſcitur, manat, naſcitur, prouenit, exoritur, originē ducit. Ornare, exornare, adornare, comere, limare, polire, illuſtrare. Pati, ferre, tolerare, perpeti. Placare, ſedare, mitigare, mollire, lenire, pacare. Placet, delectat, iuuat, cordi eſt uoluptati eſt, gratum eſt, acceptum eſt. Præuenire anteuertere. Puto, reor, exiſtimo, iudico, opinor, arbitror, cenſeo, credo, auguror. Futurū, iam tū augurabamur. Recreare, reficere, refocillare, reſtaurare, inſtaurare. Rogare, orare, obſecrare, obteſtari, poſcere precari, quæſo, flagitare, efflagitare. Scis, non ignoras, haud te latet, non te fugit, non te præterit, probe noſti. Sequitur, conſequitur, efficitur, colligitur, relinquitur, ex his nihil eſſe imbecillius homine. Terrere, deterrere, perterrefacere, terrorem incutere, attonitum re[illegible]lere. Vado: eo, incedo, gradior, ambulo, luſtro, meo, permeo, tranſeo, peragro, ambio. Venit in mentem, occurrit, ſuccurrit. Videre, ſpectare, cernere, contueri, intueri, conſpicere, inſpicere. Viuere, uiuere uitam, degere uitam, fungi uita, ueſci aura, tranſigere uitam. Vocare, appellare, dicere nominare, cognominare, nomē indere. Pomponius: Cui cœli nomen indidimus. Nomen uſurpare, pro uocari.

parum, admodũ, mire, mirũ in modum, oppidoq̃, perquàm mediocre ingenium, abunde pulchrum. Nunc, in præſenti, in præſentiarum, hoc tempore, hac tempeſtate, hodie. Omnino, penitus, prorſus. Optime, artificioſe, graphice, eleganter. Poſtquam, ubi, ut, ſimul atq;. Poſtea, poſtmodum, poſtmodo, poſt, poſterius.
Quamuis, quanquã, licet, & ſi, tametſi, etiamſi, ut.
Quo modo, quo pacto, qua ratione, qua uia, ſolertia, qua induſtria, quo nomine. Sæpe, non ſemel, crebrò, frequenter, perſæpe, nõ rarò, ſæpenumero, plerunq;, identidem. Statim, confeſtim, protinus, continuo, propediem, ilico, extemplo, quàmprimum, ſubitò, repẽtè ocyus, cito, actutum, mox, maturè, celeriter, èueſtigio Solum, modo, tantum, tantummodo, duntaxat. Tandem, demum, deniq;, poſtremò.

CONIVNCTIONES.

QVia, quando, enim, etenim, quippe qui, utpote qui, aut quippe quum, utpote quũ, ut qui nanq;. Sed, uerum, uero, cæterum, at, atqui, ueruntamen. Quòd, quia, quoniã. Amo iuuenem, quòd, quia uel quoniã comis ac eruditus ſit. Plin. ſæpe pro quòd, ponit quia uel quoniã. Quare, quamobrem, igitur, ideò, ergo, idcirco, quapropter, quas ob res, eam ob rem, propterea, qua de re, itaq;, proin, proinde, quocirca, unde, inde.

titur. Sententia hæc tribus conſtat membris. Quorum primũ: Quemadmodũ horologij umbrã progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus. Secundum: Et fruticẽ, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere. Tertium: Ita & ingeniorũ profectus, quoniã minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Primum colon duo habet inciſa: ſecundum tria: tertium totidẽ. Fit nonnunq̃ ut dictio eadem ſimul ſit & litera, & ſyllaba, uerbum, & inciſum. Vt hæc: Caſum ablatiuum poſcunt à, ab, è, ex. Pari forma eadem oratio comma, membrum, ac periodos eſt. Homini nihil arduum.

DE NOTIS COMMATIS, membri, periodi.

INciſum notamus dextera ſemicirculi parte: membrum duobus punctis: periodon, uno. Sed cauendũ ne aliquando nimium exacta diſtinctio obſcuritatẽ pariat. In citatione autorũ duo puncta, hoc eſt, nota membri ponenda ante ſcriptoris uerba hoc modo. Vergilius primo Georgicorũ libro: Labor omnia uincit Improbus. Nam maior quies eſt, quàm ut ponatur figura inciſi, & minor, quàm ut character periodi ſit. Senſus nanq; relinquitur imperfectus, & aliud quidpiam expectatur. Eadem puncta ante ſic, uel ita in ſimilitudine ponuntur, ad hanc formam. Vt in arboribus robuſtiores ſunt partes Aquiloni oppoſitæ, quàm quæ Auſtrũ

aut

aut Zephyrum ſpectant:ita fortiores ac firmiores ſumus in his in quibus nos aut aduerſa fortuna, aut labor magnus exercuit. Ante *ſimilitudines, ac interrogationes ponitur punctus.*

DE NOTA INTERRO-
GATIONIS.

INterrogationis *nota pro orationis uehemẽtia alium atq; alium locum ſortitur.* Etenim *eam quandoq; ad ſingula propè uerba, quandoq; ad finem ſolũ periodi ponunt.* Quomodo *ſignari debeat interrogatio, ſequentia exempla demonſtrabũt.* Terentius: *Vbi quæram? ubi inueſtigem? quẽ perconter? qua inſiſtam uia?* Idem: *Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem?* Cic. *pro* Milone: *Quid iam reſtat? quid habeo? quid dicam? quid faciam pro tuis in me meritis?* Idem *pro eodẽ:* H*æc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur?* Fabius: *Quid?* Herculis *acta non bene* Piſandros? *Quid?* Nicandrũ *fruſtra ſequuti* Macer, *atq;* Vergilius? *Quid?* Euphorionem *tranſibimus?* Plinius *de terra: Quæ coacta generat? quæ ſponte fundit? quos odores ſaporesq́;? quos ſuccos? quos tactus? quos colores?* Plinius Iunior: *Quæ tantæ grauitas? quæ tanta ſapientia? quæ imò pigritia: arrogantia, ac potius amentia?* Idem: *Studes? an piſcaris? an uenaris? an ſimul omnia?*

DE

DE NOTA VOCIS *imperfectæ.*

IN fine uerſus duo quandoq; puncta ponuntur indicantia uocem non eſſe abſolutam. Quæ tamen notæ ponendæ ſolum, quũ id, cui annectuntur, poßit eſſe uox perfecta. Vt ſi uelim in fine uerſus dictionis in uia ſyllabã primã ſcribere, puncta adijcienda ſunt ſic in=, ne lectores præpoſitiónẽ in eſſe arbitrentur. In uocabulo Homerus *nihil huiuſmodi punctis opus eſt. Siquidem eius uerbi nulla ſyllaba perfectã facit dictionem.*

PERIODI VNIMEMBRES, *uel μονόκωλοι.*

PEriodi à membrorũ numero dicuntur unimembres uel μονόκωλοι, bimembres aut δίκωλοι, trimembres ſeu τρίκωλοι, quadrimembres, & quinque, ſex, ſeptem: octo membrorum. Periodi unimembres hæ ſunt: Nihil tam alte natura constituit, quò uirtus non poßit eniti. Omnis noſtra uis in animo & corpore ſita eſt. *Harum utraq; membris ſingulis, ac duobus inciſis continetur.*

PERIODI δίκωλοι, VEL BIMEMBRES.

EQuidem ego regnum uobis trado firmum, ſi boni eritis: ſin mali, imbecillum. Non enim de tyranno, ſed de ciue; non de domino, ſed de parente loquimur.

mur. Ante focum, ſi frigus erit: ſi meſſis, in umbra. In *fuga, fœda mors: in uictoria, glorioſa.* Ego te conſilio *opibus, & ſanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladijs inuaſiſti. Poſteriores duæ periodi nominantur* δίκωλοι, ἰσόκωλοι, *& cola habentes antitheta, quia membris conſtent pugnantibus.*

PERIODI TRIMEMBRES.

SVnt qui in rebus contrarijs parum ſibi conſtent, *uoluptatem ſeueriſſime contemnant in dolore ſint molliores: gloriam negligant, frangantur infamia.* Periodos *ſenſum concludat: ſit aperta, ut intelligi queat: non immodica: ut memoria cõtineri.* Ex *uerbis, ſit comma: ex commatibus, colon: ex colis, periodos.* Diligen*tia, in nautis, in gubernatoribus, prudentia: in remigibus, uirtus exquiritur.* In Aegypto, *Anubis: in cœlo, Sirius: apud inferos, Cerberus.*

PERIODOS QVADRIMEMBRIS.

NOn enim furẽ, ſed raptorẽ: nõ adulterũ, ſed expugnatorẽ pudicitiæ: nõ ſacrilegũ, ſed hoſtẽ ſacrorũ, religionũq;: nõ ſicariũ, ſed crudeliſſimũ carnificem ciuium, ſociorumq; in ueſtrũ iudiciũ adduximus.

MEMBRORVM QVINQVE Periodos.

E Literis, ſyllaba fit: è ſyllabis, uerbum: è uerbis, comma: è commatibus, colon: è colis periodos.

Sex

Sex membrorũ ſententia erit, ſi addas: è periodis oratio. In Horoſcopo, ubi lunæ manſiones deſcribuntur, periodos una octo & uiginti mẽbra habet inciſa quinquagintaſex citra obſcuritatem. Proxima membris tribus conſtat, inciſis uiginti.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani Arithmetica.

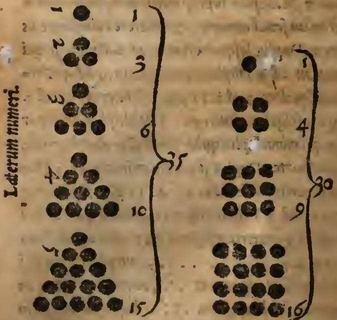
HIC *aliquando uocibus utemur nõ uſqueadeò ſplendidis, quod neceſſe fuerit maximè in proportionibus numerorum: ideoq; decreueram hanc artẽ, & complures alias eadem de cauſa non tradere. Sed quid iſthæc ſolicitudo me mouet? Cicero pleriſq; in locis, ubi nulla cogit neceſſitas, nullam gratiam quæſiſſe uidetur, neq; in dictionibus, neq; in uerborum compoſitione. Omnis numerus uel abſolute per ſe accipitur, uel ad alium refertur, uel à Geometricis figuris quas conſtituit, nomen ſumit. Primũ genus diuiditur in parem, & imparem: in imperfectum, diminutum, abundantem. Par eſt, qui in duas æquas partes diſtribui poteſt, ut 4.6. Qui duplex eſt. Pariter par, qui in partes æquas ad unitatem uſq; diuiditur, ut 32 in 16 &*

16, uterq; deinde in 8 & 8. Pariter impar, qui uſque ad unitatē diſtrahi nequit in partes æquales, ut 6. Numerus perfectus eſt, cuius omnes partes coniunctæ totum reddunt, ut 6, cuius partes 1. 2. 3. 28 *cuius partes* 1. 2. 4. 7. 14. *Diminutus ſiue imperfectus, qui maior eſt partibus omnibus ſimul iunctis, ut 8 cuius partes* 1. 2. 4, *ſeptem duntaxat efficiunt. Abundans, quē ſuæ partes collectæ excedunt. Porrò numerus, qui ad alium refertur, aut eſt æqualis alteri, aut inæqualis. Rurſus inæqualis, uel maior altero, uel minor. Maior (ſimilis ratio & minoris) quinq; formis continetur, quæ ſunt multiplex, ſuperparticularis, ſuperpartiēs, multiplex ſuperparticularis, multiplex ſuperpartiēs. Multiplices ſunt duplus, ut 6 ad 3, 4 ad 2: triplus, quadruplus. Superparticularis eſt, qui totum minorē continet, & aliquā eius partem, cuius hæ ſunt ſpecies. Seſqualter, totum minorem cōplectens & alterā eius partē, ut 6 ad 4. Seſquitertius minorē continēs, eiusq; tertiam partem, ut 8 ad 6. Seſquiquartus, ut 5 ad 4. Seſquiquintus, ut 6 ad 5. Superpartiens dicitur, qui minorē continet, atq; eius aliquot partes, cuius genera Superpartiens minorem continens & duas eius partes, ut 5 ad 3. Supertripartiens, minorem complectēs ac tres eius partes, ut 7 ad 4. 7 enim continet 4 & tres quadrantes. Superquadripartiens, ut 9 ad 5. Su-*

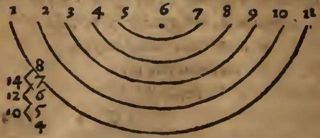
pera

perquintupartiens,ut 11 ad 6. Superſextupartiens, 13 ad 7. Multiplex ſuperparticularis,qui minorem plus quàm ſemel continet, & præterea aliquam eius partem. Duplus ſeſqualter,ut 5 ad 2. Duplus ſeſquitertius,ut ad 3 Duplus ſeſquiquartus,9 ad 4. Triplus ſeſqualter,7 ad 2. Triplus ſeſquitertius,10 ad 3. Triplus ſeſquiquartus,13 ad 4. Multiplex ſuperpartiens,qui minorē plus quàm ſemel cõprehendit,eiusq; aliquot partes. Duplus ſuperbipartiens,8 ad 3. Duplus ſupertripartiens, 11 ad 4. Triplus ſuperbipartiens, 11 ad 3. Triplus ſupertripartiens,15 ad 4. Numerus ad geometricas figuras pertinens, aut eſt linearis,ut 2. 3. 4. .. .., aut planus,aut ſolidus. Plani ſunt trigonus ut .·., tetragonus :: ,pentagonus :˙: hexagonus .::., heptagonus 7,octogonus 8, ennagonus 9, decagonus 10, hendecagonus 11, dodecagonus 12. Solidi,cubus ut 8: &
pyramides trigona ut 4, tetragona ut 5, pen
tagona ut 6, hexagona ut 7, perfecta
ut 30,& curta (ut uocant) 29,
cui unitas ſiue uer-
tex deeſt.

Pyramidum numeri hoc pacto digeruntur.

Omnis numerus utrinq; æqualiter diſtantiũ atq; ſimul iunctorum continet dimidium.

Altera Arithmetices pars eſt, quæ ad praxin ſiue operationem

operationem pertinet, de qua nunc loquimur. Additio duorum pluriumúe numerorum collectio eſt. A dextra parte ad ſiniſtram, atq; ab inferioribus ad ſuperiores eundo colligendi omnes numeri, & collectus ſubſcribendus 1.3.5 efficiunt 9: 1.1.4, 6: 2.3.2, 7: qui ponendi ordine iſtiuſmodi.

2	4	5
3	1	3
2	1	1
7	6	9

Quòd ſi ſuperauerit denarius, pro eo proximæ lineæ adponenda eſt, unitas: ſi uiginti, duo: ſi triginta, tria: ſic de alijs articulis 2.3.5 decē efficiunt, ſubſcribendum ergo 0.1.1.4 & unitas ſeruata 7.2.3.2 totidem. Summa collecta 7 7 0.

2	4	5
3	1	3
2	1	2
7	7	0

Subtractio eſt numeri à numero ablatio. A dextro latere ſiniſtrum uerſus inferior à ſuperiori ſubducendus, ſubſcribendumq; id quod ſupereſt. Duobus à ſex ſubductis relinquuntur 4: 4 à 7, 3: 3 à 5, 2 ſuperſunt 2 3 4.

5 7 6
3 4 2
2 3 4

Si ſuperior numerus minor fuerit inferiori, ſuperiori adijciendus denarius, & inferiori proximorũ unitas. 2 *à* 10 *remanent* 8: 5 *à* 7, 2 : 3 *à* 5, *totidem. Numerus relictus* 228. *Rurſus* 2 *ab* 11 *ſublatis, relinquentur* 9 : 5 *à* 7, 2 : 3 *à* 5, 2. *Subtractio additione confirmatur.*

5 7 0 | 5 7 1
3 4 2 | 3 4 2
2 2 8 | 2 2 9

Multiplicatio dicitur unius numeri per alterũ geminatio. Hic quoq; à dextero latere eſt auſpicandum. Muliplicator eſt 3, *multiplicandus* 5 2 3. *Ter tria faciunt* 9, *ſubſcribendus nouenarius: ter duo ſex: ter quinq; quindecim.*

3
5 2 3
1 5 6 9

Si numerus multiplicans cõpoſitus fuerit, ſic agendum. Ter tria 9 *efficiunt: ter duo ſex: ter quinque quindecim. Ternarius delendus. Tum bis tria, ſex faciunt, qui ſenarius ponendus ſub ſuperiori binario. Bis*

duo

duo quatuor: bis quinq; decem. Numeris collectis per additionem proueniunt 1 2 0 2 9.

			2	3
		5	2	3
	1	5	6	9
1	0	4	6	
1	2	0	2	9

Diuiſio multiplicationi oppoſita, eſt numeri cuiuſpiam in partes aliquot partitio. In hac à leua ad dexteram progredimur. Numerus diuidendus eſt 1 2 9 6, diuidens uel diuiſor 3. Quater tria ſunt in 12, quaternarius igitur dextero lateri adponendus. Transferendus diuiſor ad proximũ locum. Ter tria ſunt in 9: tria ergo adiungenda quaternario. Deletis alijs numeris, ponendus diuiſor ſub ſenario. Bis 3 ſunt in 6. Proueniunt 4 3 2.

1	2	9	6	4 3 2
	3	3	3	

Diuidendus numerus eſt 1 2 9 6: diuiſor 51. Ponantur 5 ſub binario, & 1 ſub 9. Bis 5 ſunt in 10: poſito binario in latere dextero, delenda unitas & 5. Deinde bis unum, quæ altera pars diuiſoris eſt,

 auferatur

auferatur à 9, ſuperſunt 7 ſcribenda ſuper 9 deleta. Iam transferendus diuiſor, ponendusq́; quinarius ſub unitate deleta, & unitas ſub ſenario. Quinquies quinq; ſunt in uiginti ſeptē: binarius ſcribendus ſupra ſeptem deleta: deinde 5 adijcienda binario poſito in dextro latere. Deniq; quinquies unum auferatur à ſenario, relinquenturq́; 21, qui numerus amplius diſtribui nequit.

		(2			
		7	(1		
1	2	9	6	2 5	21/51
	5	1	1		
		5			

Regula proportionū, quæ ad multa conducit, eſt eiuſmodi. Quinquaginta tres uiri recipient uiginti tres aureos, quatuor ſolidos, & denarios undecim. Aureus contineat ſolidos uiginti: ſolidus denarios duodecim. Quæritur quantum habebunt illorum uigintiſeptem. Numeri hoc ordine ponantur.

53 Z 23 *aureos*, 4 *ſolidos*, 11 *denarios*,

27 11 *aureos*, 14 *ſolidos*, 5 *denarios* & $\frac{10}{53}$

53 *diuiſor eſt*: 23 *multiplicanda per* 27, *prodeuntq́;*

untq; 621: quibus diſtributis per 53 reperiuntur au rei 11, ſcribendi è regione numeri 27. Ex hac diuiſione 38 relinquuntur aurei multiplicandi in ſolidos 760: quibus adijciendi 4 alij ſolidi, eritq; numerus 764 diuidendus per 53. Inueniuntur 14 ſolidi aureis addendi. Ex diuiſione relicti ſunt 22 ſolidi multiplicandi per 12 denarios. Producto numero 264 adſcribendi undecim denarij, prodeūtq; denarij 275 diuidendi per 53. Reperiuntur 5 denarij addendi ſolidis. Facta diuiſione relicti ſunt denarij decem adſcribendi alijs denarijs ſupra diuiſorem 53, eruntq; decem quinquageſimæ tertiæ partes unius denarij. Vigintiſeptem igitur uiri habebunt undecim aureos, quatuordecim ſolidos, quinq; denarios, et decē partes unius denarij ſecti in portiões quinquaginta tre. Hæc de numeris integris. Partes partibus adduntur, ſi ſint eiuſdē denominatoris, colligendo numeratores ac denominatorem ſupponendo: ut $\frac{5}{3}\ \frac{4}{3}\ \frac{6}{3}$ quæ efficiunt $\frac{15}{3}$.

Si diuerſi denominatores fuerint, per tranſuerſum numeratores ſic multiplicandi per denominatores. Colligendæ $\frac{5}{3}$ & $\frac{6}{7}$: multiplicentur 5 per 7 & produ

centur 35. Deinde 6 per 3, & prouenie͞t 18. Qui numeri collecti efficiu͞t 53, hic numerator erit. Tum multiplice͞tur 3 per 7, & prodibu͞t 21 denominator. Numerus itaq; collectus eſt $\frac{53}{21}$. Plures & diuerſæ partes ut $\frac{5}{3}$ $\frac{6}{7}$ $\frac{8}{9}$ iungu͞tur hoc pacto. Colligantur $\frac{5}{3}$ $\frac{6}{7}$ prouenientq; $\frac{53}{21}$. Deinde ſimili modo $\frac{53}{21}$ $\frac{8}{9}$. A $\frac{7}{3}$ ſi ſubtrahas $\frac{5}{3}$ relinquentur 2. Si diuerſi denominatores extiterint, ut $\frac{8}{12}$ à $\frac{7}{3}$, multiplica 8 per 3 & producentur 24. Inde multiplica 12 per 7 & prouenient 84. Ablatis 24 ab 84, relinquentur 60, ſub quo ter duodecim, ſiue 36 ponantur $\frac{60}{36}$. Multiplicantur $\frac{5}{3}$ per $\frac{4}{3}$, geminatis 5 per 4, $\frac{20}{3}$. Si geminandæ ſint $\frac{4}{3}$ per $\frac{5}{6}$, multiplica 4 per 5, & prouenient 20, qui numerator erit: Deinde 3 per 6, prodibitq; 18 denominator. $\frac{20}{18}$. Diuiduntur $\frac{456}{3}$ per $\frac{35}{3}$ abſtra-

hendo

bendo 35 quoties id fieri pōt, à 456, & prouenient $\frac{13}{3}$ ac $\frac{1.}{35}$ Nunc de lineis & nummis dicamus.

100000 ————————————————

10000 ————————————————

1000 ————————————————

100 ————————————————
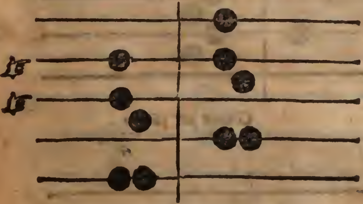
10 ————————————————

1 ————————————————
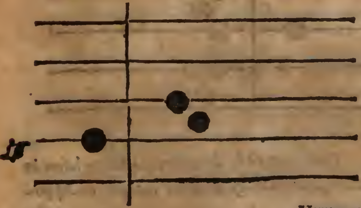
Prima continet digitos, ſecunda decem efficit, tertia centum, quarta mille qui numerus appellatur chilias, quinta myriada, ſexta decem myriadas, ſeptima centum myriadas, octaua mille myriadas: ita deinceps denaria multiplicatione augendo ſummam. Spatia ſiue interualla dimidium continent lineæ ſuperioris, uel inferioris quinarium. Primum ergo efficit quinq;, ſecundum quinquaginta, tertium quingenta, quartum quinq; chiliadas, quintum, totidem myriadas. Vnus ſeu plures nummi poſiti in ſecunda linea ſignificant 10, in tertia centū, in quarta mille, quibus ſic reſpondent numerorum characteres.

In hac

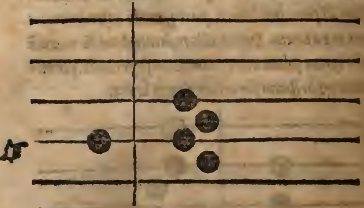
unitatem ualere exiſtimamus, qui tranſferendus in ſuperiorem lineam dextræ partis. Deinde deſcendat digitus ad proximā lineam, pariq́; modo auferatur nummus in ea iacens. Digito illic manente dicendū nummū inferiorem ſolum ualere dimidium ſuperioris, ponendus ergo in ſpatio ſuperiori dextri lateris.

Numerus multiplicatus per 15

Numerus multiplicatus per 16 $\frac{1}{2}$

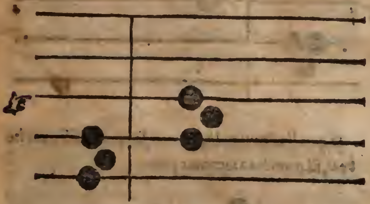
Centum per 16 $\frac{1}{4}$

Diuiſio contrà fit deſcendendo à dextro latere in leuum. Diuidendus eſt numerus 160 per 10. Appo=

ſito

ſito digito ſecũdæ lineæ, nummus in ſumma poſitus denarium efficit qui auferendus ponenduſq; iuxta digitum. Deinde proximus quinarium ualens, uel dimidiũ denarij transferendus ad ſpatiũ leuum ſub digito. Tertius ſimili ratione tranſpoſito uel ablato digito, ponendus in infima linea.

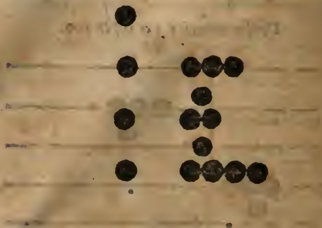
Diuiſio numeri 3 5 0 0 per 100.

Diuiſio per 24, poſito digito in tertia linea, ſumptaq́; quarta parte, qui eſt ſenarius.

Si quis lineis uti nolit, aut non ſemper præſto eas habeat, illarum loco nummos ponat.

FINIS.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII
Andouerpiani Sphæra.

CONſcripſimus breuiter aliquot de Sphæra præceptiões, quò facilius Inſtitutiões noſtras Aſtronomicas animi adhuc rudes capiant. Hic nihil omnino poſuimus, quod uideri difficile queat primum auſpicantibus. Siquidem pleriq; aiebant, libros treis, quos de mundo ædidimus, ab adoleſcētibus nō percipi, niſi artis elementa aliunde didiciſſent.

DESCRIPTIO SPHAERAE

SPhæra, globus eſt mundi effigiem, circulosq; cōtinens. Ideò de Sphæra Græci, et Latini autores principio ſcribūt, quo inter omnia artis iſtius inſtrumēta, nullum propius, aut apertius mundi naturam, formam, motum, circulos exprimat. Quanquam in ſphæris non inueniuntur orbes Saturni, Iouis, Martis, Solis, Lunæ: tamē illi, ſi commode fieri queat, imponi etiā poſſunt. Nam quanto ſphæra plures cōplectitur mundi parteis, tanto eſt perfectior. Sphæra duplex eſt. Recta ubi polus uterq; horizonta contingit: & obliqua, in qua alter mundi polus altero ſublimior eſt. Quæ ſic depingi poterunt.

DE ORBIBVS.

Partes ſphæræ, ſiue mundi ſunt præter quatuor elementa, orbis decimus, ſiue extremus, orbis nonus, orbis octauus, qui & firmamentum, & cœlũ nuncupatur: deinde orbes ſeptẽ ſtellarũ errantiũ, ſeu planetarum, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Cæterũ æuo Ariſtotelis, Ciceronis, ac Plinij non plures quàm octo inuenti erant. Quorum ſupremus proprie dictus eſt cœlum, à cœlando, quod uarijs ſit cœlatus rerum figuris. In eo ſunt omnes ſtellæ, præter ſeptem, quæ obliquo motu ſub ipſo feruntur. Sol terrã, terra Lunam magnitudine uincit. Solis magnitudinẽ defectus Lunæ indicant. Nam ſi minor eſſet quàm terra, umbra in tantam creſceret amplitudinẽ, ut ſingulis menſibus per quinq; aut ſex dies Lunã occultaret. Quum igitur certum ſit Solem eſſe maiorem terra, certum quoq; eſt incredibilem eſſe diſtantiam, quæ ſidus facit tam paruum uideri. Rurſus certum eſt maximum naturæ miraculum tantam eſſe poſſe celeritatem ſideris, ut intra diei ſpatium uniuerſum orbem luſtret. Indidem alia admiratio exiſtit, qua ratiõe cœlum, quod non minore interſtitio à Sole quàm à terra Sol abeſt, intra tempus idem circumagatur. Decimus orbis quotidie ab exortu per meridiẽ in occaſum decurrit, & circulum abſoluit horis uiginti quatuor.

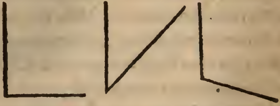
DESCRIPTIONES ALIQVOT uocum, quibus & Geometræ & Aſtronomi utuntur.

QVatuor Geometriæ principia ſunt: punctus, linea, ſuperficies, corpus. Punctus magnitudinis principium eſt, quod in nullas diuidi parteis poteſt. Linea longitudo ſine latitudine. Vel, ut Græcis utar uerbis: γραμμὴ δὲ μῆκος ἀπλατές. Duplex eſt recta & curua. Linea recta, à puncto ad punctum protractio breuiſsima eſt. Huius ſpecies ſunt: Axis, linea circa quã orbis uertitur: & diametros, recta linea figurã qua longiſsime patet ex æquo ſecans. Superficies latitudo citra profunditatem eſt. Has formas treis complectitur: concauã, planam, conuexam. Vnde etiam ſpecula in genera totidẽ diducuntur. Corpus latitudo cũ profunditate. Circulus forma plana eſt quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur. Lineam circunductã, & ambitum circuli, et περιφέρειαν uulgo nominant. Circuli omnes importiones duodecim diuiduntur, quæ ſigna uocãtur. Signum deinde in triginta gradus. Gradus, in ſexaginta minuta. Minutũ in ſexaginta ſecũda. Secundũ in ſexaginta tertia, Sic deinceps uſq; ad decima. Item gradus alio nomine pars dicitur, Sic dicimus Solẽ eſſe in tertia parte Tauri, in quarta Leonis; id eſt, in tertio gradu Tauri, in

 gradu

quarto gradu Leonis. Centrum circuli uel globi medium eſt. Orbis à globo differt, quòd hic ſolidus, ille cõcauus ſit: huic una ſuperficies, illi duæ. Angulus eſt duarũ linearum mutuus contactus eſt. Triplex eſt angulus. Rectus, quãdo linea recta in rectam demiſſa, anguli utrinq; æquales ſunt. Acutus recto minor. Obtuſus recto maior, hoc modo:

Angulus rectus, acutus, obtuſus.

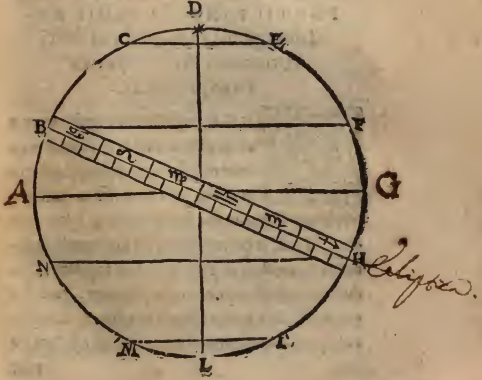
DE CIRCVLIS.

Circulorum ſphæræ duo ſunt genera. Maiores dicuntur, qui mundum ſecant in parteis æquales, uel quibus idẽ cum mundo eſt centrum. Minores, qui mundum non diuidunt in parteis æquas, uel quibus nõ idem centrum cum mundo eſt. Maiores ſeptem à Græcis traduntur: æquator, ſignifer, duo coluri, horizon, meridianus, lacteus. Aequator, aut æquinoctialis, eſt circulus, cuius partes omnes æquo ſpatio ab utroq; polo diſtant. Signifer, ſiue zodiacus eſt, uia ſeptem ſtellarum errantium, uel ſub quo ſeptem ſtellæ errantes ferũtur. Huius latitudo duodecim continet gradus, quia

tanta

tanta ferè planetarum à medio, ſiue à Solis ſemita eua gatio eſt. Partes ſigniferi ſunt duodecim ſigna: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piſces. Ex his op poſita, ſiue diametro diſtantia ſunt: Aries & Libra: Taurus & Scorpio: Gemini & Sagittarius: Cancer & Capricornus: Leo & Aquarius: Virgo & Piſces. Quando Sol eſt in Arietis initio, æquinoctium uernum habemus. In Libræ, æquinoctiũ autumni. In Cancri ſolſtitium, ſiue longiſſimum anni diem. In Capricorni, brumam, uel breuiſſimũ anni diem. Quum Sol mouetur ſub Ariete, Tauro ac Geminis, nobis & omnibus, qui citra torridã zonam ſunt uer eſt: quando ſub Cancro, Leone, Virgine, æſtas: ſub Libra, Scorpione, Sagittario, autũnus: ſub Capricorno, Aquario, Piſcibus, hyems. Coluri, duo ſunt circuli per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia, alter brumam & ſolſtitium contingit. Ita dicuntur, quod ſint mutili, & & imperfecti. Quoniam partes auſtrino polo uicinæ, nobis nunquã exoriuntur. Tametſi ſignifer, æquator, ac tropicus uterq; nullo tẽpore toti appareant: paulatim tamen aliæ atq; aliæ partes ſurſum nituntur: ſicut intra horas uiginti quatuor circuitus perficiatur. Horizon eſt circulus, qui conſpectã mundi partẽ ab incõſpecta dirimit. Latine finientẽ et finitorẽ nominamus

bus utimur. Nulli in ſphæra circuli pinguntur, quorũ nõ ſit aliquis uſus, præter orbem lacteũ. Signifer enim uiã demonſtrat ſeptem ſtellarum errãtium. Aequator diſtinguit æquinoctia. Tropici extremas metas Solis cõprehendunt. Arctici zonas frigidas & periſcios. Coluri annũ & ſigniferum in quatuor partes diuidunt. Horizon & meridianus ad ortus ſignorum & ad Coſmographiã pertinent. Ea quæ de circulorum, axiũ, polorumq; ratione dicta ſunt apertius demonſtrabit pictura ſphæræ, quæ ſequitur.

Linea D L *axis mundi uel ſperæ eſt.* D *Polus arcticus.* L *antarcticus, ſiue auſtrinus.* C E *circulus arcticus.* B F *tropicus Cancri, ſiue tropicus æſtiuus, uel tropicus ſolſtitialis, quæ tria idem ſunt.* A G *æquator, aut æquinoctialis.* N H *tropicus Capricorni ſiue tropicus hybernus, uel tropicus brumalis, quæ tria quoq; idem ſunt.* B H *zodiacus, uel ſignifer.* M I *circulus antarcticus.*

IOACHIMI

FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani in tres libros Inſtitutionum Aſtronomicarum præfatio.

QVVM *in ſtellarum cognitione, quæ ad aliarum artium perfectionem maximè neceſſaria eſt, non niſi barbaros quoſdam ſcriptores eſſe uideremus, tres libros de mundo ſiue de Inſtitutiõibus Aſtronomicis ædidimus. In quorum primo, de toto mundo, in ſecundo de partibus, in tertio de circulis loquimur. Ordine naturali orbes ante circulos poſuimus, quod dignitate quadam partes circulis præſtent. Scripſerunt quoque de aſtrorum natura docti uiri, ſed qui parum*

rũ aut nihil profuerint iuuenibus. Plinius multa habet in libro ſecundo, uerũ ea pertinent ſolum ad ſummam artis, & non niſi à doctiſsimis percipi queunt. Cicero ad ea ſæpe alludit, ſed artem non docet. Manilius carmine quædam ſcripſit ad Auguſtũ Cæſarem, ſed quæ nõ intelligas, niſi artem aliunde didiceris. Higinius penè nihil præter fabulas habet, & ita deprauatus eſt negligentia typographorũ, ut iam fermè perierit. Inter Græcos Proclus optime circulos docet, præterea nihil. Aratus ſolum ſcribit de ortu & occaſu ſtellarum in Græcia. Cæterum ſi quis artem didicerit, innumeros autores intelliget. Proclum de ſphæra totum capiet: bonam partẽ Ciceronis, Plinij, Vergilij, Ouidij, Arati, Ariſtotelis, Ptolemæi, ac aliorũ omnium, qui uel Græce uel Latine aut alia lingua his de rebus quicquã prodiderunt. Non pauca uidi apud Germanos, Gallos, Italos, Hebræos, quæ multo ſanè ad hæc diſcenda allicere poſsint. Nullas puto nationes eſſe in orbe, quæ non aliquid de cœlo, Sole, Luna & mari, quorum adeò mirabilem curſum quotidie uident, cupiant perdiſcere. Doctiſsimi quique oratores & poëtæ nonnihil ſemper de ſtellis ornatus & uarietatis gratia ſuis operibus inſerere conati ſunt, quos hi nec intelligere, nec alijs prælegere poſſunt, qui paruum laborẽ fugientes iſta ignorant: nec quum ſcribere quicquam uolunt,

terram mente comprehendit. Hæc magna me docue-runt contemnere parua, & aliquid magni quærendũ eſſe. Alij anxie ſcire deſiderant quid agatur in proximis ædibus, & omnem uitam deterunt in augenda familia, in extruendis ædificijs, non uidentes quàm exiguam poßideant partem terræ, quæ cum oceano toto non niſi centrum ac punctus mundi eſt. Alij literarum ſtudioſi uanis gaudent colloquijs, & laudem apud paucos uenantur, & ſui memoriam in illis reponunt qui breui cum ipſis laudibus perituri ſint: me nihil delectat, niſi quod æternum eſt, niſi quod non unus aut alter, ſed uniuerſus orbis uideat, quod nulla uetuſtas delere poßit, quod cum ætate augeatur, ea eſt ſtili laus, ad quam ſiderum cognitio mire conducit: excitat enim ad laborẽ, et uelut gemmis quibuſdã orationem illuſtrat, quando uarietatis cauſa, quæ in omnibus rebus grata eſt, ſtellarum mentionẽ facimus. Qui parua ſemper ante oculos habent, parua ſolum imitantur, & omnia magna exiſtimant, quia nihil maius uident. De cœlo nõ ſemel cogitant, oceani motus non mirantur, non perpendunt, quo modo una ſtella tam longe diſtans ſic poßit aquas ducere. Interdũ per horam unã, nunc Lunã & nubes, nunc Helicen, nunc Pleiades immoto corpore perſpicio, nũc admiror curſum mundi, uentos, fulmina, tonitrua: nunc gemitus ædo, do-

tam

tam breue tempus datũ eſſe homini: tandem cogitans ante mortem etiam aliquid mihi agendum eſſe poſteritatis memoria dignum, aliquid efficiendum eſſe, quo ſignificare poßim futuris ſeculis aliquando me uixiſſe cum incredibili impetu ruo in labores. Sic cœlum excitat mentem meam, nec id ſolum quum ſub Ioue ipſum intueor, ſed etiam quum uel alios doceo naturã mundi, uel quum in cubiculo cogitabundus deambulo. Hoc dulci gaudio utinam per fata diu frui liceret. Multi forſitan iiſdem ſtudijs ſunt dediti, qui tantum gaudium non ſentiunt, ſed fortaſſe cœli motus & pulchritudo non ſimiliter illis impreſſa eſt ac mihi, qui eam ſemper in pectore ſeruo, qui per multos annos in ijs rebus uerſatus ſum. Id ueré poſſum dicere me hanc artem plus centies & quinquagies docuiſſe, nec eam dimittam quoad uiuam.

QVID INTER ASTRONOmiam Aſtrologiamq́; interſit.

MVndi naturã motumq́; tractaturus uelut è cœlo terrã aſpiciens optimo iure admirari uideor, quid in tam exigua ſphæra deſcribendũ cæteri inuenerint. Plinius formicas extollit, memoratq́; uermium induſtriam. Maro apes traditurus, duces ſtrenuos pollicetur, præmia, mores gentium populorumq́;. Tanquam magni aliquid in eo ſit, quod antiquitas omnis

punctum

punctum ac centrũ nuncupauit. Hic cœli uaſtitas aperitur. Hic ea luſtrabimus, quibus maius nihil excogitari queat. Hic contemptis terreni puncti anguſtijs, per aëra ſpatioſum, inter aureos ſoles, mutabilesq́; lunas, ac lucida ſidera mira animorum dulcedine uagabimur. Quem iſta non mouent, hunc ſtupidum uoco, indignum uita, ignauam molem, nihil differentem à cæteris animantibus. Exiſtimauere nonnulli haud ſanæ eſſe mentis uel ſemel animo hæc agitare. Verum hanc audaciam, tantarumq́; contextum rerum fortuna adiuuabit. Quò igitur à nominum ratione exordiar, inter Aſtrologiam Aſtronomiamq́; id intereſt: quod hæc ſcrutetur ſtellarum ſitum, ortum, occaſum, defectiones, ſtationes & progreſſus: illa ex his omnibus res futuras præuideat. Vt quod Cicero neminem cum Sirio ortum aqua interiturum ait, ad Aſtrologiæ coniectationem pertinet. Eodem ſpectant, quæ circa libri primi finem Lucanus præſcripſit, unde armorum rabies colligitur.

Vt Plin. li. 2. cap. 1

DE SPHAERA.

Q Via pleriq; artis initio de ſphæra ſcribere conſueuerunt, hic quoq; de ipſa nonnihil dicam: uide ſolum traditurus, quæ ad mundi intellectum pertinent. Ea tamen omnia, ad ſphæram referri poterunt, eſt enim orbis effigies. Sphæra, globus eſt mundi

effigiem

Incluſus uarijs famulatur ſpiritus aſtris,
Et uiuum certis motibus urget opus.
Percurrit proprium mentitus ſignifer annum,
Et ſimulata nouo Cynthia menſe redit.
Iamq; ſuum uoluens audax induſtria mundum
Gaudet, & humana ſidera mente regit.

Sphæra duplex eſt. Recta, ubi polus uterq; horizonta contingit. Vt in tractu longo Aphricæ ac Aſiæ, nuſquàm in Europa. Obliqua, in qua alter altero ſublimior eſt: quemadmodum apud Hiſpanos, Græcos, Scythas: breuiter apud omnes, qui ultra citráq; æquinoctium habitant. Nomen ſumptum eſt ab obliquo inceſſu ſiderum. Sol enim oblique per aëra fertur ab exortu in occaſum, et Tauri ſidus obliquo meatu per plagam auſtrinam decurrit. Eadem ratio reliquarũ cœli partium. Vel, quo aliter eadem hæc deſcribam, mundũ habere dicuntur rectum, ubi æquinoctialis ita diuidit finitorem, ut quaterni anguli recti atq; æquales efficiantur. Obliquum, quibus æquator finientem ad angulos acutos obtuſosq; uel inæqualeis diſſecat. Vt ſperam, ita & orbem, & mundum, & horizonta, & finitorem, & finientem, ſeu terminum uiſus rectum & obliquum appellamus. Sic Hiſpanos in orbe obliquo eſſe dicimus, finitorem aut mundum obliquum habere.

DE MVNDI AETERNITATE de formarum mutatione, an plures mundi ſint, quæ mundi ſit forma, & quo differant ideæ notiones, imagines.

MVndum, cui à perfecta elegantia nomen dederunt Græci noſtriq́;, quiq́; circuitu ſuo ſe & cuncta complectitur, alij dixerunt æternum eſſe, nunquam initium habuiſſe, neq; unquam habiturum finem. Alij conditum principio temporis. Alij orta omnia putant ex congerie quadã confuſa, quam ab hiando nominãt chaos. Id uocabatur quædam rerum omniũ ſine forma ulla confuſio, à Phyſicis materia prima. Fingunt namq; & cœlum & terram mixta fuiſſe, atq; ex illis ſeparatis generatas eſſe, arbores, uolucres, feras, ac mortalium genus. De hoc Ouidius:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cœlum.
Vnus erat toto naturæ uultus in orbe,
Quem dixere chaos rudis indigeſtaq́; moles.

Hanc congeriem diſcuſſam eſſe diſsipatamq́; à Clementia Claudianus tradit. Eius uerba hæc:

Principio magni cuſtos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum, nam prima chaos Clementia ſoluit
Congeriem miſerata rudem, uultuq́; ſereno

Diſcuſsis tenebris in lucem ſecula fudit.

In mundo nihil interit, nihil exoritur, tantum rerum mutatur facies: ut in cera quæ alba in uiridem, uiridis in nigram trāſit, cui aliæ atq; aliæ imprimuntur effigies. Eiuſmodi *&* Ouidij *ſententia eſt:*

Nec ſpecies ſua cuiq; manet, rerumq́; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.
Nec perit in toto quicquam mihi credite mundo,
Sed uariat, faciemq́; nouat. Naſciq́; *uocatur*
Incipere eſſe aliud quàm quod fuit ante. Moriq́;
Deſinere illud idem.

Eadem opinio Heracliti, *quam* Plato *uerbis his in* Cratylo *refert:* λέγει πȣ ἡράκλειτος, ὅτι πάντα χωρεῖ, καὶ οὐδὲν μένει. Καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα, λέγει, ὡς δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. Memorat Heraclitus, *inquit, tranſire omnia, neq; quicquam permanere: fluuiorumq́; fluctibus rerum uiciſsitudinem comparans ait neminem flumen idem ingredi bis poſſe, quod aſsidue prætereat.* Idcirco *mundum* Plinius *ait rerum omniū certum eſſe, & ſimilem incerto.* Hinc admiratio *non parua proficiſcitur.* Quippe *ſi animo concipiamus, quot ab exordio mundi homines extiterint: quot interierint pace, bello, peſte, fateri debebimus uix ullā eſſe particulam terræ, lignorum, herbarum, frugum,*

quæ non crebrò fuerit pars humani corporis. Adeò ut mirum uideatur, qua nam ratione, quando corpora reuiuiſcent, quiſque ſua habere poterit membra: quum res eadem, quæ tunc fortaſſe lignũ erit aũt herba, unius hominis fuerit auris, alterius oculus, tertij cor, quarti cerebrum ſiue pulmones. Veruntamẽ hæc naturalis ratio, quæ diuina ui ſemper eſt inferior. Democritus innumerabiles eſſe mũdos exiſtimabat quaſi pilas alios extra alios. Anaxarchus diſcipulus, quum regi Alexãdro id referret orbes eſſe innumeros, Heu inquit, me miſerũ, qui ne uno quidẽ potitus ſum. Hoc male habebat generoſum hominis animum, quod tãto labore, ne unius quidem mundi imperium eſſet conſequutus. Nunccuiuſmodi orbis forma ſit, dicemus: qđq; interſit inter ideas uel exemplaria, notiones, ac imagines ſeu formas. Mundum habere globi figuram imprimis uocabuli ſignificatio docet: orbem enim nominant. Præter eum, quod forma hæc perfectiſsima ſit, principio & fine carẽs. Deinde quod capaciſsima ſit. Poſtremo, quod alioqui cõuerti nõ poſſet. Cauſis igitur quatuor eius figuram demonſtramus: uocabulo, perfectione, capacitate, ac motu. Quod orbis dicatur, et abſolutiſsima forma ſit, quæ principio fineq; careat: quod maxime ſit capax, & alio pacto in diuerſis plagas uolui non poſsit. Quintã cauſam adijcere licet, quod parte

qua-

quacunq; medius cernatur. Oua enim resq; aliæ medium duntaxat inter fines habent: orbis figura, quæ iis caret, in quauis parte. Mundi forma ac pulchritudo in deo & animis lucet expreſſior. In illis effigies elementorum, lapidũ, arborũ, animaliũ. Saturni, ſolis, lunæ, & ſiderum reliquorum. Quæ rerum ſpecies in deo, ideæ & exemplaria: in animis rationes & notiones: in orbis materia, formæ atq; imagines à Platonicis nominantur. Claræ quidem in orbe ſiue rebus: clariores in animo (quis enim cognitionem lapidis lapidi præſtare negauerit?) in Dei mente clariſſimæ.

DE CONCENTV MVNDI, *& nouem Muſis.*

Qvemadmodũ ab aëre uirga percuſſo ſtrepitus quidã audiri ſolet: ita ex uelociſſimo ſingularum orbis partiũ curſu, ſingulos ædi cõcentus uel ſonitus antiquitas putauit, quas muſas appellamus. Sunt igitur muſæ cõcentus, qui eduntur à circumactu ſiderum. Veteres tamen ex orbibus octo nouem finxerunt deas, quæ eius rei cauſa ſit aperiã. Tradidere ex horum circulorum motu nonum quendã alium concentum: qui ex reliquis cõſtaret, effici: ſicut apud nos pueris octo canentibus, ubi præter ſingulorum uoces nouum quendã concentũ ex omnibus habemus. Heſiodus Muſarum ordinem uerſibus tribus complectitur.

Vrania, Homerum Clio, Polymnia Pindarum, Erato Sappho, Melpomene Thamyram, Terpſichore Heſiodum, Thaleia Maronem, Naſonem Euterpe. Sunt & communia quædam muſarum uocabula. Camœnæ nuncupantur quaſi canentes amœnè. Heliconiades, ab Helicone Βοιωτίκς monte. Parnaſides, à monte Parnaſo. Aonides, ab Aonijs montibus Bœotiæ. Cytheriades à Cythero monte uel ſaltu. Pierides, à Pieria Bœotiæ monte, ubi ex Ioue & Mnemoſyne natæ ſunt. Pegaſides, à fonte, quem Pegaſus ungulæ ictu aperuit, unde itidem Hippocrenæ et Aganippides appellãtur. Theſpiades, à Theſpijs oppido Bœotiæ. Libethrides à Magneſiæ fonte muſis ſacro. Pimpleiades, à fonte uel uico Macedoniæ. Caſtalides, à fonte Parnaſi Caſtalio. Theocritus: Νύμφαι κασάλιδες παρνάσιον αἶπος ἔχοισαι. Mnemoſynides, à matre Mnemoſyne. Quam ideò muſarum parentem uocant, quòd eruditio ſine memoriæ ui cõparari nequeat. Olympiades, à monte Macedoniæ Olympo. Hæc de muſis. Ratio triplex redditur, quamobrem mundi ſonitum auditu nõ percipiamus. Prima, quod tanta eius magnitudo ſit, ut aurium anguſtiæ non capiãt. Quemadmodum gentes quæ Nili καταράκτας ſiue κατάδουπα accolunt, ſenſu audiendi propter ſonitus magnitudinem carent. Secunda cauſa eſt, concentus ſuauitas incredibilis,

qua auriũ ſenſus ſopitus eſt. Tertia, *quòd à natali die adſueſacti ſimus, ac ideò non audiamus. Sicut enim in ædibus horologia principio uicinos turbare ſolent, poſtea uix exaudiri: ita conſuetudine perpetua ſentiendi uim extingui putant.*

DE MVNDI PRINCIPIIS, *mundum pendentem uolui in ſe, & quot eius ætates ſint.*

NVnc *mundi rerumq; principia, propter aßiduam de illis quæſtionem oſtendemus.* Turpe *ea neſcire eſt, quæ paßim uel pueris obuia ſunt.* Principia *ipſius eſſe dixerunt:* Pythagoras, *numeros:* Epicurus, *atomos:* Diodorus *amere, in quibus* partes *nõ ſũt* Aſclepiades *oncos tumores:* Geometræ *fines:* Democritus *ideas:* Thales *aquã:* Parmenides *terrã:* Zenon Empedocles *et* Plato, *ignem, aëra, aquam, terram.* Ariſtotelici *duo duntaxat memoriæ prodiderunt, materiam ac formam: quæ ſententia ſola in ſcholis probatur.* Diſtant *elemẽta & principia, quod hæc informia ſint, et non corrumpantur: illa formata & corrumpantur: hæc duo, illa quaterna ſint.* Mundum *pendentem uolui in ſeſe haud dubium eſt: licet opiniones uarias poëtarũ turba recẽſeat.* Quid *etenim molem tam uaſtam poßit comprehendere?* Homerus, *cui fingere iſtæc facile fuit* Atlantem *habuiſſe columnas ait, quibus cœlum terramq;*

ramq; ſuſtineret. Huius uerſus ex ὀδυσσείας principio adſcribam.

ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι. *

Idem de Hercule tradunt. Credo excogitatum ob eximiã animorum in uiris illis fortitudinem, qua cæteris mortalium antecellebant. Remotis igitur fabulis mundum pendentẽ uerti in ſe, neq; Atlantis columnis figi, neq; Herculis humeris contineri adfirmabimus. Quæ tamen de illis retuli, perdiſcenda, ut poëtas capere queamus. Quidam extra mundum uacuum eſſe, perq; id mundũ ſuſtineri putant, nihil habentẽ ubi poßit conſiſtere. Aetates eius ſex traduntur. Prima à parẽte primo uſq; ad Noã nauigij memorabilis aduerſus aquarum uim fabricatorẽ. Beroſus autor eſt tempore illo gigantes in Aſiæ finibus immani fuiſſe corpore, qui cõtẽptis & dijs & hominibus proxima quæque deuaſtabant, inter quos Noa erat cæteris tum iuſtior, tum humanior, & futurum exitium præuidens. Secunda ad Abrahamum, à quo pueros circuncidendi mos habuit initium. Is enim primus & ſibi & familiæ eodem, quo deus id præcepiſſet, die ἀκροβυστίαν præciderat. Tertia ad Dauid regẽ primum: ſiquidẽ antea iudices ſolum, & prophetas habebant. Quarta ad Iudææ in

Babyloniam commigrationem. Quinta ad Chriſti aduentū. Sexta, quæ nunc agitur, ad mundi finem. Poëtæ uerò ex mortalium uita multiformi ætates finxere quatuor, easq; metallis compararunt. Primam auream nominabant, quod moribus optimis Saturni ſeculo homines floruerint. Secundam argenteam, quoniam ſub Ioue ad uitia inclinare cœperunt. Tertiam æream, quam bella occuparūt. Quartam ferream, quod in ea à nullo crudelitatis genere mortales abſtinuerint. Has deſcripſerūt, in Agricultura Vergilius, Ouidius primo de mutatione formarum uolumine, & Aratus in phænomenis. Aetatem utrobiq; quendam inter duas inſignes rerum mutationes, & quaſi commotiones peregrinas mundi ſtatum nuncupamus.

QVAE MVNDI PARTES
dextræ ac ſiniſtræ uocentur.

IN tota ſiderum contemplatione nihil eſſe conducibilius arbitror, quàm id, quod nunc abſoluemus, quæ mundi partes dextræ ac ſiniſtræ nuncupentur, quæ diſtinctio nuſquam ante tradita eſt, quod equidem ſciam. Hac in re triplex autorum ſententia eſt. Quippe aſtronomi partem mundi eoam ſiniſtram, occiduam dexteram uocant. Plinius de mūdo in occaſum currente: Semper illo in dexteram præcipiti. Geographi cōtra orientem dexterum appellant, occidentem ſiniſtrum. Poetæ

uerò totum hemiſphærium ab æquatore ad aquilonem nominant dextrum, alterum ſiniſtrum. Proinde Lucanus Arabum, qui auxilio uenerunt Pompeio, umbras auſtrinas in arctoas ſiue noſtras repente mutatas eſſe memorat: Ignotū uobis Arabesueniſtis in orbem, Vmbras mirari nemorum non ire ſiniſtras. Hos enim prius quàm egreſſi erant torridam zonam, umbræ ſequebantur, poſt egreſſum præcedebant. Maro de zonis: Quam circum extremæ dextra leuaq; trahuntur Cœrulea glacie concretæ atq; imbribus atris. Et Ouidius: Vtq; duæ dextra cœlum totidemq; ſiniſtra, Parte ſecant zonæ, quinta eſt ardentior illis. Quò rem expeditius memoria teneas, finge pectus uertere Aſtronomos ad meridiem, ubi uelociſsimus ſiderum curſus eſt, nam circa polum uix ſtellæ mouentur: Geographos ad polum, cuius altitudinem quærunt: poetas ad occaſum. Tum facile cernas, quo cuiuſq; dextera ac leua tendat.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani Inſtitutionum Aſtronomicarum Liber ſecundus.

DE PARTIBVS MVNDI.

Hactenus ſphæræ mundiq; totius faciẽ oſtendimus, ſine ulla partiũ diſtinctione. De his in præſentia diſſeremus, et quæ ſint, & in quas ferantur oras, et quanto temporis ſpatio circumagantur. Partes mũdi *decem orbes ac elemẽta quatuor ſunt.* Verum *antiquitas tãtum octo eſſe arbitrabatur, ut ex Cicerõis ſecundo de diuinatione libro colligimus, ubi hæc ſunt uerba* Docet *ratio* Mathematicorum, *quãta humilitate luna feratur terram penè contingens, quantũ abſit à proxima* Mercurij *ſtella, multo autem longius à* Veneris*: deinde alio interuallo diſtat à ſole, cuius lumine colluſtrari putatur.* Reliqua *uerò tria interualla, infinita & immenſa: à ſole ad* Martis*, inde ad* Iouis*, ab eo ad Saturni ſtellam: inde ad cœlum ipſum, quod extremum atq; ultimum mundi eſt.* Hic *uides unum tantum cœlum eſſe, & quàm loquantur apte, qui Saturni aut*

Iouis

Iouis aëra cœlũ appellãt, et Arati interpres ſic partes eaſdem refert : Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ἑπτὰ ζώνας οὐκ ἀποψαυούσας τοῦ ζωδιακῶ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη. ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων. *Post Ciceronẽ orbes alij duo reperti ſunt, hoc modo. Viderunt longo temporis ſpatio, ac frequenti ſtellarũ reditu, alijs eas motibus ferri, atq; annis centenis ſidera inceſſu obliquo ab occaſu in exortum ſingulas ferè peragrare parteis. Deinde ſigna quoq; eadem ab auſtro in aquilonem meare, ac rurſus in auſtrum digredi. Collegerunt itaq; duos alios ſtellarum eſſe motus, ac orbes totidem, quando ſinguli orbes ſingulos ſolum meatus habere proprios poſſunt. Eosq; eſſe ſupra firmamenti locũ, non infra, ijdem tradidere. Quoniã ſtellæ ab illis circumagi non poſſent, niſi illi ampliore ſpatio eas cõplecterentur. Sunt qui mundum in partes quinq; diſtribuant, terram, aquam, aëra, ignem æthereum & cœleſtem : poſteriorem ignem rurſus in erraticum & non erraticum. Alij inter quaterna elementa mundum diuidunt. Quorum primus ordo terram, aquam, aëra, ignem continet. Secundus lunam, quæ à Phyſicis æthera*

terra

polus dicitur, diſtat. Differt à centro, quod id in globi medio eſt, polus in circuitu. Hoc modo *ſigniferi uerticem, punctũ in cœli circumflexu eſſe dicimus, paribus undiq; interuallis ab orbe eo abſiſtẽs.* Et qui mundi po*lus eſt, eundem & æquatoris eſſe, tropicorũ, arcticorumq́; orbium.* Polis à πολέω, *uel uertendo inditũ nomen eſt, quod circum illos mundi ſtructura uertatur.* Eadem *ratione* Vergilius *nuncupauit uertices:* Hic, *inquit, uertex nobis ſemper ſublimis, at illum ſub pedibus Styx atra uidet, maneſq́; profundi, hoc eſt, antichthones, quos è cœlo noſtro uelut in profundo aëre habitantes aſpicere uidemur.* Mundi *uertices duo ſunt, arcticus & auſtrinus, ſiue quod alteri oppoſitus ſit, antarcticus.* Dicti *ab* Arctis, *quæ circa hunc noſtrũ polũ feruntur, unde et nos quoq; gentes arctoæ dicimur.* Alter *auſtrinus uocitatus, quod in regione ſit, unde* Auſter *uel* Notus *ſpirat.* Alii *ſigniferi ſunt ab his diſtantes propè uicenis quaternis partibus.* Hoc *loco naturæ uis immenſa apparet.* Quippe *nulla admirabilior ſpecies, nulla pulchrior, quàm quod fabrica mundi circum metas ſemper eaſdem decurrat, quum nullũ uſquam ferrum firmarit, quod polos fulciat, cõtineatúe motum*

DE NONO ORBE.

N*Onus orbis duos habet motus, alterũ cõmunem cum decimo; alterum ab occidente in orientem*

qui

eſſe, & tectum immenſum. Id tres habet motus, primum ab oriente in occidentem, ſecundum à nono orbe ab occaſu in ortum, tertium proprium, quem acceſſus receſſusq; motum, aut trepidationis nuncupant. Hic ab æquinoctiorum notis in orbe octauo, circum æquinoctia noni fit. Dimetiens circuli parui, quem æquinoctiorum interualla deſcribunt, partium ferè nouē eſt minor ſigniferi latitudine, quæ duodenas continet. Circuitus iſte ſtellas ab auſtro in aquilonem, atq; à ſeptentrionibus in meridiem pertrahit. Motus primus uicenis quaternis horis perficitur: ſecundus annorū quadraginta nouem milium ſpatio: tertius ſeptem miliū. Tametſi hic cœlum depingitur, de ſignifero tamen nihil, niſi inter circulos ſcripturus ſum.

SIDERVM FIXORVM DEſcriptio.

QVatuor ſtellarum genera ſunt. Fixæ quæ in cœlo hærent, ita dictæ quod ſemper ſeruent eandem inter ſe diſtantiam. Fixæ Græcis nuncupantur ἀπλανεῖς. Arati interpres: οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἄλκον). Iterum: οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένως δινεύονται, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. Erraticæ ſunt ſeptem ſtellæ, quæ ſub cœlo feruntur. Deciduæ ſunt, quas nocte uidemus decidere, quum per nubem incenſam flamma diſcurrit.

diſcurrit. Crinitæ ſtellæ ſunt incendia magna hærentia in aëre, quas Græci à coma cometas uocant. Stellas fixas nonnulli in arctoas, ſigniferi, atq; auſtrinas diuidunt, ſed hi plures, quàm huius inſtituti eſt, enumerãt Proinde hic fructum magis, quàm multitudinem ſpectare uolumus: eaq; ſolum tradere, quæ in Poëtarũ libris nuſquam non ſunt obuia. Naturæ ductu ab aquilone in Auſtrũ progrediemur. Helice maior urſa eſt: Cynoſura minor, quæ in multis Europæ partibus non occidunt. Maiorem Græci in mari obſeruant, quod ſtellas habeat inſigniores: Phœnices minorem, quoniam ipſa propior polo ſit, minusq; moueatur. Quod ita Aratus prodidit:

Οἱ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
τὴν δ' ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
τῇ δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.

Ea de cauſa Homerus Græcis inde nomen dedit, cuius hæc uerba in primo Iliados *libro:* τὴν μὲν γὰρ σὺν νηὶ θοῇ ἑλίκωπες ἀχαιοὶ ἐς χρύσην πέμπουσιν.

Septẽtriões *Septentriones ſtellæ ſeptem ſunt in Helice ſiue Cynoſura. Vnde Vergilius: arcturũ, Pleiadasq;, Hyadas, geminosq; Triones. Et Victruuius: Quæ ſtella elucet circum caput maioris Septentrionis. Sæpius id nomẽ Helicæ ſoli, ob ſideris magnitudinem tribuitur. Plinius*

Booten

Booten, qui ſequitur Septentriones. Hos uulgus etiam
Plauſtrũ ab equorũ, rotarumq; ſpecie nominat. Stellã Plauſtrum
extremã, quæ in Cynoſuræ cauda eſt, nautæ polũ nun Polus.
cupant, quod proxima ſit axi. Abeſt tamẽ à uertice ue
rò quatuor propè partibus, ſic ut axis cũ termino cau
dæ efficiat triangulum. Bootes ſidus eſt, quod Helicen Bootes.
ſiue maiorẽ urſam ſequitur. Alio nomine Arctophy=
lax dictus, et cuſtos Erimãthidos urſæ. Arcturus ſtella Arcturus.
magna inter Bootæ pedes eſt. Hanc urſæ caudã dixe=
ris, unde & uocis ratio ſumpta. Vergilius: Sub ipſum
Arcturũ tenui ſat erit ſuſpẽdere ſulco, hoc eſt, ſub Ar
cturi exortum matutinum. Lucidum ſidus leuo Henio
chi humero inſidẽs Capra nuncupatur Olenia, ab Ole
no Arcadiæ urbe, ubi ipſam eſſe nutritã arbitrantur.
Ouidius: Naſcitur Oleniæ ſignũ pluuiale Capellæ. Hæ Hœdi.
di duæ ſtellæ in Aurigæ, uel Erichthonij manu ſini=
ſtra ſũt, de quorũ exortu pleriq; ſcripſere. Circa Cy
gnũ alatus equus, quẽ Pegaſum uocãt. Hunc Ouidius è Pegaſus.
ſanguine, qui ab exciſo Meduſæ capite defluxit, geni=
tũ eſſe ait, in Faſtis. Creditur hic cæſæ grauido ceruí
ce Meduſæ Sãguine reſperſis proſiluiſſe comis. Eũdẽ
et uolucrẽ fuiſſe idẽ teſtatur: Huic ſupra nubes et ſub
ter ſidera lapſo Cœlũ pro terra, pro pede pẽna fuit.
Ipſumq; inter ſidera relatũ eſſe refert: Iãq; indignãti
noua frena receperat ore, Quũ leuis Aonias ungula

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως.
ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας δ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.

Stellæ arctoæ ægre occidunt, auſtrinæ ægre oriuntur idcirco ait: ὀψὲ δύοντα Βοώτην. Vergilius: Pleiadas, Hiadas, claramq; Lycaonis Arcton. Sub pedibus Leporem habet Orion, appellatus ita, quod ex urina Iouis, Neptuni, ac Mercurij ſit genitus. Sirius ingens ſidus eſt, in ore maioris canis, unde, & Canicula uulgo dici conſueuit. Cernitur in ſpeculo etiam medio die impoſito aquis contra ſolem. Hæc ſtella, quum horis matutinis exoritur, ſolis calorẽ mire adauget. Eo tempore Eteſiæ ad dierum quadraginta ſpacium ſpirare dicuntur, ut flatus æſtum utrunq; leniat. Ideo à ſiccitate nomen dedere. Quidam falſo putant eandẽ ſtellam Caniculam & Canẽ minorem dici, decepti fortaſſe nominum ſimilitudine. Quò igitur ſideris naturam et locum inter ſtellas uicinas apertius cognoſcamus, Arati de eo uerſus adnotabimus: Sirius.

Ποσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
ἔμμενες ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅγ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικώς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει. καί μιν κατιόντα διώκει.

De eodem apud interpretem Arati legimus:

Νοτιώτερός ἐστιν ὁ κύων ὁ σείριος καλούμενος. ὃν ὠρίωνος κύνα λέγουσι κατ' ἐπίκλησιν. ὡς φησιν ὅμηρος. ὅντε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Et Varro in libris de Agricultura ſcripſit à ſolſtitio ad Caniculã dies quadraginta eſſe: ubi certum eſt eũ de Sirio, non de Cane minore loqui. Procyon ſiue Anticanis Canis minor eſt, ſic nominatus, quod ante Sirium oriatur. Cicer. Anticanẽ Procyon Graio, qui nomine fertur. Canopus, ſidus eſt in ſummo Argus gubernaculo. Hic errorẽ inſignem apud Plinium ac Proclum, qui lectorem remorari ſolet, oſtẽdemus. Plinij uerba hæc ſunt: Canopus, à Rhodo abſcõditur, magiſq; Alexãdriæ. Proclus circa libri finẽ, quẽ de ſphæra cõſcripſit: ὁ δὲ ἐν ἄκρῳ τῷ πηδαλίῳ τῆς ἀργοῦς κείμενος λαμπρὸς ἀστὴρ, κάνωβος ὀνομάζεται. οὗτος μὲν ἐν ῥόδῳ μόλις θεώρητός ἐστιν, ἢ παντελῶς ἀφ' ὑψηλῶν τόπων ὁρατός. ἐν ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἐστὶ παντελῶς ἀφανής. σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζῳδίου ὑπὲρ τοῦ ὁρίζοντος μετεωρισμένος φαίνεται. Canopum in Rhodo ægre cõſpici ait, & Alexãdriæ nõ cerni. Equidẽ Plinium atq; Proclũ eruditiores fuiſſe ſcio, quàm ut tã humili in re erraſſe cenſeantur. Sed uel mathematici cuiuſpiã autoritatẽ ſequuti ſunt, quemadmodum Solinus circa operis initiũ de horoſcopo Romano ubi Veneris ſidus ſolet

fuiſſe

fuiſſe aduerſum ait:uel ipſi negotio nõ ſatis perſpecto excogitatiõe grauiore impediti,hæc prodidere.Error manifeſtus eſt.Nã ſidera oĩa auſtrina,inter quæ Canopũ numerãt,cõmodius Alexãdriæ,quàm in Rhodo inſula cernuntur: Alexãdria nanq; in auſtrũ magisquã Rhodos procedit.Nemo tamẽ leuitate tanta ſit ut autores iſthæc ignoraſſe exiſtimet,maiora nõ ignorauerũt Nosquoq; nonunq̃ in ædẽdo nomine noſtro, aliud agẽtes erramus,neq; ob id neſcire dicimur.Quid quod in Plinio multa leguntur,quæ caſtigatorũ inſcitia atq; audacia deprauata ſunt? Meo equidẽ iudicio emendatiſſimum opus prodiret,ſi quiſq; quod ſuæ profeſſiõis eſt, reſtitueret.Quotieſcunq; æditur Plinius nouæ caſtigatiõis titulum præfixũ habet.Veruntamẽ ſecundi uoluminis octauo capite ſcriptũ eſt: Signiferi aũt ambitum peragit tricenis et duodequinquagenis diebus.Itẽ nono: Ideò et inæquali lumine aſpici, quia ex aduerſo demũ plena,reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat quantum ex Sole ipſa concipiat.Et decimoſexto : Sol Arietis uiceſima nona, atq; alia permulta.Quũ legendum ſit trecenis,nõ tantum ex ſe,& decima nona.

DE TRIPLICI COELESTIVM ſiderum ortu ac occaſu.

Siderum horum poëtæ exortum triplicẽ fecerunt Matutinum, quem Græci κοσμικὸν uocant,

quando ſidus mane cum ſole oritur. De quo Vergilius
Candidus auratis aperit cum cornibus annũ Taurus,
& aduerſo cedẽs canit occidit aſtro. Heſiodus in ope/
re cui titulus, ἔργα καὶ ἡμέραι *de Arcturi emerſu:*
Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανὸν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος
ἠὼς, Ω πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε
βότρυς. *Veſpertinũ, ſiue* χρονικὸν, *quõ ſtella ueſpe*
ri ſole occidẽte exoritur. Velut apud Ouidium uidere
eſt: Quatuor autũnos Pleias orta facit. Vbi per quatu
or Vergiliarũ reditus annos totidẽ intelligit. Et Helia
cum, quãdo ἄστρον *poſt Solis tranſitũ, tanto ab eo ſpa*
tio abeſt, ut cerni poßit. De hoc ortu Vergil. Cnoſiaq;
ardentis decedat ſtella Coronæ. Triplicẽ quoq; occa
ſum cognominibus iiſdem deſcribũt. Matutinũ, quõ
ſtellæ ſolis ortu occidũt. Vergilius: Ante tibi eoæ Atlan
tides abſcondantur, Debita quàm ſulcis cõmittas ſemi
na. Iterũ: Multi ante occaſum Maiæ cœpere: ſed illos
Expectata ſeges uanis eluſit ariſtis. Veſpertinũ, quan
do ueſperi cum ſole abeunt, quẽadmodũ tẽpore uerno
Atlãtides. Deniq; Heliacũ, quom propter ſolis acceſſu
ſidus uideri deſinit. Hoc modo Arietis ſignũ circa ue
nũ æquinoctiũ occidit: Libræ autũno: Cancri, ſolſtitio:
bruma Capricorni. Nõ oĩa ſigna, quæ ſimul oriuntur
etiã ſimul occidunt, propter horizontis obliquitatẽ.

QVO DISTENT ASTRVM, Signum, Sidus, & Stella.

Quod ἄστρον Græci, nos ſidus & ſignũ uocamus. Nihilq́; eſt aliud aſtrũ, ſidus uel ſignũ, q̃ animaliũ aliarúmue rerum in cœlo effigies, ex pluribus cõſtans ſtellis, Stella ſingularis eſt. Ad eundẽ modum Græci: ἀστὴρ ἄστρου διαφέρει, ὁ μὲν ἀστήρ ἐστι ἕνι, τὸ δὲ ἄστρον ἐκ πολλῶν συνέστηκεν. Vt Aſtræa Scorpio, Helice, Argo proprie aſtra, ſigna, aut ſidera dicẽda. At Arcturus, Hœdi, Sirius, Canopus, et planetæ ſtellæ non ſidera uocantur. Verum ſermonis ornatioris, & tædij leuandi cauſa, ueteres crebro, licet minus proprie, ſideris nomen pro ſtella poſuere.

QVID SIT STELLARVM LONgitudo, latitudo, & declinatio.

Stellarum tum fixarũ tum errantiũ longitudo, earum ab Arietis initio diſtãtia eſt. Vt partiũ quinquaginta duarũ interuallum, Vergiliarũ longitudo dicitur, eæ enim ſeculo noſtro in Tauri parte uigeſima ſecunda ſunt. Latitudo à zodiaci medio diſceſſus eſt. Hic duplex arctous auſtrinusq́;. Declinatio ſtellarũ, diſtãtia ab æquatore. Hæc quoq; duplex, auſtrina & arctoa. Terrarum uerò aut urbium longitudo, earum diſtantia eſt à fortunatis inſulis. Latitudo eſt diſtãtia loci ab æquinoctio ſeu æquatore, uel axis ab horizõte

Vt Capræ polũ arctoum ſpectantis longitudinẽ eſſe dicimus partiũ circiter ſeptuaginta: latitudinẽ tricenum: declinationem quinquaginta. Et Crateris eſſe longitudinem partium centum ſeptuaginta: unde uiginti latitudinem: declinationem quindecim. Smyrnæ longitudo gradibus ſeptem atq; quinquaginta cõſtat: latitudo triginta ſex. Hæc de cœlo eiuſq; ſideribus.

DE STELLIS ERRATICIS.

ANtequã planetarũ motus aggrediar, quædam in uniuerſum de illis dicẽda. Saturni ſtella φαίνων nuncupatur, ut Cicero autor eſt. Iouis φαέθων. Martẽ ab ardore πυρόεντα dicunt, Gradiuũ quũ ſæuit, & Quirinum quum tranquillus eſt. Inde Romani, quod gens Martia atque bellicoſa ſit, Quirites dicti, Vel, ut alijs placet, nomen à Romulo acceperũt, qui itidem Quirinus uocitatus eſt ab haſta, quæ Sabinorum lingua quiris nominatur, qua crebrò utebatur. Mediũ nomen Lucanus circa primi libri finem uſurpat. Quid tantũ, inquit, Gradiue paras? Veneris ſtella à Græcis φωσφόρος & ἕσπερος, à noſtris Lucifer ac ueſper uel Veſperugo nuncupatur. Plaut. Neq; Veſperugo, neq; Vergiliæ occidũt. Mercurius, στίλβων et Cyllenius. Poſteriore, eodẽ loco Lucanus uſus eſt: Motuq; celer Cyllenius hæret. Prius à radiando ſiue coruſcando ſumptũ. Platonici Planetas metallis cõparant. Tribuũt enim ſoli aurũ, Lunæ argentũ, Saturno plumbũ,

Ioui ἤλεκτρον Marti ferrum, Veneri ὀρείχαλκον, Mercurio ſtannũ. At enĩ qui paßim de metallorũ meta morphoſi ſcribũt plumbũ Saturnũ nuncupãt: ſtannum Iouẽ, ferrũ Martẽ: aurũ Solẽ: æs Venerẽ: uiuum argẽ tũ Mercurium: argentũ Lunã. Arabes Soli, cerebrũ, et cor adſcribũt, Lunæ ſtomachũ, Saturno ſplenẽ, Ioui he par, Marti ſanguinẽ, Veneri renes et genitale ſemen, Mercurio, linguã & os. Color Saturno candidus, Ioui clarus, qđ inter ſtellæ ſuperioris rigorẽ ardorẽq; infe rioris medius feratur: Marti igneus, Luciſero, candens Veſperi reſulgẽs, Mercurio radiãs, unde et σίλβοντα appellauerũt: Lunæ blãdus, Soli, quũ oritur ardẽs poſtea radians. Deniq; Saturni Martisq; ſtellæ perni cioſæ dicũtur: Iouis ac Veneris, ſalutares: naturæ utri uſq; ſol, Mercurius, Luna. Septẽ homini munera à pla netis totidẽ tribui ſeu roborari uidentur: cõtemplatio nis acumen, gubernandi poteſtas, animi robur, claritas ſenſuum, amoris ardor, interpretandi ſubtilitas, fœcũ ditas generandi. Cõtemplationis donũ, Saturnus miniſ ſtrat: imperandi potentiã, Iuppiter: magnitudinẽ ani mi, Mars: Sol, ſenſuum opinionisq; claritatẽ, amorẽ, Venus inſpirat: pronuntiãdi et interpretãdi ſolertiã, Mercurius adiuuat: generatiõis officiũ, Luna. Tres in mundo globi ſunt omnibus gentibus cõſpicui, Sol, Luna, terra. Sol diſtinguit tẽpora, Luna ducit aquas, terra continet mortalium genus. DE

Fortaſſe non abſurdũ foret dicere, ſtellas ita circuire mundum ut nos per terram circũfuſum ſecantes aëra incedimus. Cæterũ ſiue planetæ ſoli, ſiue cum orbibus moueantur, quando utrumq; incertum eſt, haud magno conatu ſeu temporis diſpendio reor indagandũ. Id unum conſtat & Solem et Lunã incredibili celeritate intra quatuor & uiginti horas ambire terram: ac motu contrario Solem anno, Lunam menſe ſignorum zonam percurrere, hoc oculis noſtris nos uidemus. Orbes cum mundo in occaſum uolui facilius crediderim: eoſdem cum ſtellis niti in exortũ, dubium magis. Duos Solis motus hunc in modum Ouidius docet:

Ardua prima uia eſt, & qua uix mane recentes
Enituntur equi: medio eſt altiſſimo cœlo,
Vnde mare & terra ipſi mihi ſæpe uidere
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus.
Vltima prona uia eſt, & egent moderamine certo,
Tunc etiam quæ me ſubiectis excipit undis
Ne ferar in præceps Thetis ſolet ipſa uereri.

Mox de altero:

Nitor in aduerſum, nec me qui cætera uincit
Impetus, & rapido contrarius euehor orbi.

Hic uides ſolem non retroire, ſed cõſtanti inceſſu aduerſus orbis extremi celeritatẽ niti. Hoc loco poëta motus duos deſcripſit, quorũ prior quotidie perficitur,

posterior

poſterior anni ſpacio, hoc eſt, dierũ tercentũ ſexaginta quinq; & quadrãtis unius. Quia ſolus cernitur Sol dictus eſt. Homer. eũ cũcta intueri atq; audire affirmat.

Ἠέλιός θ' ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Hanc lucem ideò nubila magna temporis intercapedine condũt, ne ſideris pulcherrimi, quemadmodũ & rerum aliarũ, ex uſu aſsiduo ſatietas ſit. In ſole tria cernuntur: radius ſingulis oculis propius: lumen per aëra fuſum, ac omnibus cõmune: et lux, quæ lumini præeſt, atq; in ſtella ipſa cõſpicitur. Solem medio ſpatio inter cœlũ terramq; ferri Ouidij uerſus memoriæ prodiderunt: Altius egreſſus cœleſtia ſigna cremabis, Inferius terras, medio tutiſsimus ibis. Voluit nanq; rerũ parens deus, ignẽ hunc nõ inter ſidera, elemẽtorúmue mutabilẽ materiã, ſed per aëra inanem, ubi nihil adurere poßit uagari. Stellæ tamen aliquot utrinq; uicinæ quãdoq; urũtur, unde & exuſtas cõſuetudo appellat. Sol ab oriẽte in occidentẽ celerrime rapitur alterutro æquinoctio: tardiſsime, ſolſtitio brumaq;. Quãto enim ſtellæ polis uiciniores ſunt, tãto tardius mũdi circuitu feruntur. Circa axem enim & motus et circulos æquidiſtantes aſsidue minui neceſſe eſt: & ſtellas arctoas uix aut tarde moueri. Manifeſtum eſt ergo, quo Saturni, Iouis, Soliſq; ſidera uerticibus propiora ſint eo ſegnius ipſa in oras occiduas decurrere. Nazianzenus Solem

lem menti diuinæ cōparat, his uerbis: τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός, id Sol oculis, quod menti deus.

DE VMBRA TERRAE.

T*Erræ umbra ſemper à Sole diametro diſtat. Illo enim oriente ipſa occidit, & occidēte exoritur, media nocte in auſtro eſt, meridie uerò antichthonum hemiſphærium implet. Aeſtate humilis, hyeme ſublimis, & Solis altitudinē imitatur cōuerſis anni temporibus. Quoniā Louanij ſolſtitio partibus ferè quindecim ab horizonte abeſt, ſicut medio die in Capricorno ſol, bruma tribus atq; ſexaginta: æquinoctio utroq; triginta nouem. Eadē ſole luſtrante Cancri ſignū, hoc eſt, ſupremā abſida, productior: breuior hyeme circa brumalem circulū, ubi ſidus terræ proximū eſt. Hæc obſeruatio ad defectuū moras pertinet. Siquidē æſtiuis menſibus acutiore umbra Lunā occultari, bruma contractiore ſentimus. Terræ umbra perpetuo circuitu corpora animantium ſternit, componitq; ad quietem. Solis ſidus, umbra terræ & centrum arcus cœleſtis, quem in Chao deſcribemus, eodem motu circumaguntur.*

DE DIFFERENTIA INTER SOlem & Lunam, ac eorum magnitudine.

M*Aximarū mundi partium Solis Lunæq; ſphæras exactius cōtemplari lubet, eorumq; diſcri*

men

triginta. Cubus uerò binarij, qui eſt terræ, octo. Subducto quoties id fieri poteſt, minore cubo, qui eſt terræ, à maiore qui eſt Solis, cognoſcitur cubi ad cubum proportio, & quanto Sol maior terra ſit. Inuenimus ergo centies ſexagies ſexies octo, in mille tercentum uno et triginta. Terræ diametros Lunæ dimetientem complectitur ter & duas eius diametri portiones quintas. Eſtq; ea proportio dimetientis terræ ad Lunæ diametrum, quæ eſt ſeptēdecim ad quinq; tripla ſuperbipartiens quintas. Cubus numeri ſeptendecim, quater mille nongenta tredecim. Cubus numeri quinq;, eſt centū uigintiquinq;. Maiore cubo per minorem diſtributo, reperimus numerum centum uiginti quinque tricies nouies in quater mille nongentis tredecim. Thales Mileſius aiebat Solis ſeptingēteſimam partem Lunæ globo eſſe cōparandam. Terram eſſe minorem Sole uel hoc argumento eſt, quod tam raro Luna in eius umbram incidat. Si enim adeò eſſet uaſta ad orbem totum, ut apparet, uix unquam Luna lumen haberet, niſi omnino propinqua Soli. Hunc eſſe immenſum ſic Plinius demōſtrat. Quod Idam montem latitudine exuperet, dextra leuaq; large amplectēs. Et quia æquinoctio utroq; omnibus ſub æquatoris orbe habitantibus ſimul cernatur in finientis uertice. Item quia circa æſtiuum circulum habitantium iiſdem æquinoctiorum diebus, me-

ridie, Septentriones umbræ ſpectent, ortu uerò occaſum. Et quod luna deficiente terræ umbra in mucronẽ deſinat. Ob duas cauſas Sol maior apparet hyeme, quã æſtate, qđ bruma nobis propior ſit: & quod per aëra nubiloſum hyeme cernatur.

DE VENERE ET MERCVRIO.

INfra Solem Veneris ſtella, quæ (autore Cicerone) à ſole nunquã longius abeſt duorum ſignorum interuallo. Quare cum eo quotannis ſigniferi orbẽ percurrit, & quotidie totum mundi circuitum. Eius locum Sol oſtendit. Quippe mane circa orientem eſt: meridie ſemper ſublimis circa ſolem in auſtro: eo occidente ipſa, ſiue ſequatur ſiue præterierit, non procul ab occaſu eſt: et nocte media ſub pedibus nobis, at antichthonibus alta cernitur. Error apud Solinum eſt, circa operis initium, ubi Venerem Soli fuiſſe aduerſum, quãdo Roma cõderetur, ait: quum ipſa uix duobus ſignis abeſſe poßit à Sole. Eius uerba hæc: Romulus auſpicato murorũ fundamẽta iecit duodeuiginti natus annos XI. Cal. Maias hora poſt ſecundam ante tertiam ſicut L. Taruntius prodidit mathematicorum nobilißimus, Ioue in piſcibus, Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra conſtitutis. Hallucinati ſunt & ueteres in Paridis Troiani geneſi, quam hunc in modum Firmicus prodidit. Eius horoſcopum

roſcopum in Aquario fuiſſe: Solem ac Saturnũ in Leone, Lunam & Martem in Scorpione: Iouem in Aquario: Venerem ac Mercurium in Geminis. Quãuis hic Luciferi ſtellam fortaſſe nõ male poſuerint, certe Mercurius, quem mox deſcribemus, tanto interuallo à Sole diſtare nequit. Venus Lucifer aut φωσφόρος nuncupatur, quum Solem antecedit, aut ante eum oritur: Heſperos uerò aut Veſper, quando ſolem inſequitur, atq; poſt eum occidit. Quam uocem Vergilius uſurpat in uerſu iſto: Venit Heſperus ite capellæ, id eſt, cerni incipit, non oritur: nam Heſperus nunquam in oriente conſpicitur, nec Lucifer in occidente. Vitruuius de architectura libro nono: Veneris ſtella, quum ſolem ſequitur poſt occaſum eius apparens in cœlo, clariſsimeq; lucens Veſperugo uocitatur. Alijs autẽ temporibus eum antecurrens & oriens ante lucem, appellatur Lucifer. Plinius iudicio ſubtiliore & motũ & ſtationes ita memoriæ tradidit. Veneris ſtella ſigniferi ambitum peragit trecenis & duodequinquagenis diebus: ab ſole nunquam abſiſtens partibus ſex atq; quadraginta longius. Mercurij ſidus, ut Veneris, Solem quoq; modo antecedit, modo ſequitur: nec unquã ab eo lõgius unius ſigni ſpatio abeſt: & ſingulis annis cum eo zodiaci ſigna luſtrat. Plinius: Mercurij ſidus inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, quàm

Veneris, modo ante ſolis exortũ, modo poſt occaſum ſplendens, nunquam ab eo uigintitribus partibus remotior. Mercurius *non lucifer aut* Heſperos, *ſed matutinus, quum ante ſolem exoritur: & ueſpertinus quãdo poſt eũ occidit, nuncupatur.* Sed *dubitarit forſitan aliquis, quur duo hæc ſidera non ſint ſole celeriora, cum* * *minore contineantur circulo.* Nam *eò* Saturnum *annis tricenis circumagi apparet,* Iouem *duodenis,* Martem *binis, ſolem ſingulis, & lunam menſe, quod circa terram circuitus anguſtiores ſint.* Hæc *explicabimus, oſtẽdemusq́; ocyorem eſſe* Venerem *ſole, ac* Mercurium Venere. *Conuenit inter omnes, ſolis radio reliqua impelli, retroire ac conſiſtere.* Solem *uerò per mediũ ire ſigniferum, nec in oras diuerſas aliorum modo diſcurrere.* Heſperum *autem nonnunquam & ſtare, & ad utranq; zodiaci circuli latitudinem digredi, & retro cum mundo in occidentẽ referri.* Ex *his omnibus quis* Venerem, *cui tot flexus luſtrandi, non ſole uelociorem iudicet?* Idem *in* Mercurio *facile demõſtres, eũ quoq;* Lucifero *eſſe celeriorem.* Nam *quo tempore ſemel retrogradum eſt* Veneris *ſidus, quod propè ſingulis annis fit, eo ipſo ſpatio* Mercurij *ſtella ter graditur per omneis ſtationum progreßionumq́; notas.* Latitudine *quoq; ocyßime, à ſolis uia digreditur.* Vt *non immerito* Lucanus *ſcripſerit:* Motuq́; *celer* Cyllenius *hæret.* Hic

ergo

ergo ut Venere inferior,ita & uelocior. Porrò quo propius ſtellarum trium progreſſum cernas,ſolem cõferre licet uenatori perſequenti leporem. Venerem canibus magnis,qui dominum nunc præcurrunt, nunc ſequuntur. Mercuriũ paruis,qui aßiduo ſe diſcurſu fatigant,ueſtigantq́; olfactu feram. Hunc Luciferum aut Heſperum non appellant,propter celerem mutationẽ motus,& minorem à ſole diſtantiam.

DE LVNA.

INfima terræq́; proxima luna,cuius mutabilis ſpecies miraculum omne uincit. Nanq; ut Veneris ſidus ſolem modo præcurrẽs,modo ſequens Luciferum uocant & Heſperum:ita hæc eodem ſeruato cognomine corporis effigiem immutat. Hic uidere iucundũ eſt, quanta lunæ uis ſecum maria pertrahat:tantam aquarum molem,ut huius grauitas elementi motum omnem reſpuat:tanta celeritate,ut animantium cunctarum uelocitatem ſuperet. Cuius portionem milleſimam cuncta terræ mariſq́; nõ traherẽt animalia,id ſecũ rapit lunæ globus. O miranaturæ ſpectacula. Quid ſideri aquas alligauit? Vbi ueſtigia figit currens atq; onera trahens numen laborioſum? Nil,niſi cedentes ac inanes ſpiritus premit. Sed ad rem,hæc diebus uicenis ſeptenisq́; & tertia diei parte ſigniferi orbem ambit. Interq́; ſingulos coitus ſigna ferè tredecim propter ſolis diſceſſum,

Admiratio autoris.

quem antecedentem celeriore adſequi curſu debet, permeat. Quare Lactantium ſcripſiſſe miror: Sed Luna, quæ orbem illum ſigniferum triginta dierum ſpatio luſtrat. Idcirco intra uicinos octonosq; ferè dies unū mundi circuitum perdit. Quoniam eo tempore extremus orbis uicies octies, ipſa autem duntaxat uicies ſepties circumagitur. Luna ſemper plena eſt præterquàm in defectione. Quod enim pars altera ſoli expoſita ſit, altera tenebris, globi dimidium ſemper illuſtrari neceſſe eſt, uiciſſitudine quadam id cœlo terræq; oſtendi. Etenim quando corniculatam intuemur nos inferiore quidem à parte, à ſuperiore pertumeſcit. Vt cornua illa inferiora conſpicua nobis, auerſo coniuncta tumori hemiſphærion lunæ integrū efficiant. Cōtra, quum terræ intumeſcit, cœlo inſinuat cornua. Quūq; mortalibus dimidiata lucet forma: immortalibus ſeſe figura eadem oſtentat. Et quando nobis nulla cernitur, illis eſt plena utpote quum portio ſolum, quæ cœlum ſpectat, capiat lucē. Quumq; illis nulla, nobis prorſus plena eſt. Quo fit, ut figurarum uarietas illa, è diſcurſu eius nunc ad oppoſitam ſoli regionem, nunc rurſus ab oris aduerſis ad ſolis congreſſum naſcatur. Septimo die à coitu uel plenilunio luna διχότομος, à noſtris diuidua dicitur. Plinius autor eſt, eam ſemper auerſis à ſole cornibus, ſi creſcat, ortus ſpectare: ſi minuatur occaſus. Et ab in

terlunio

terlunio lucere dodrantes ac ſemuncias horarũ, ab ſecunda die adijcientem uſq; ad plenũ orbem. Cauſæ tres ſunt quur à coitu luna modo maturius modo tardius redit. Quarum prima obliquitatem ſigniferi finientisq́;, ſiue impares ſignorum duodecim occaſus continet. Secunda utriuſq; ſpatia latitudinis: quoniã ſegnius auſtrina, arctoa ocyus prodit. Tertia ſideris eius uelociorem tardioremue curſum. Lunã æſtate ſemper depreſſam uidemus, hyeme uerò ſublimẽ. Hebræis à candore Leuona nuncupatur.

QVAE STELLAE DICANTVR *ſuperiores, Quur luna celerior alijs ſit, Et orbium ex Cicerone ordo.*

ID ſcitu dignum eſt, Saturni, Iouis, Martisq́; ſidera quod ſupra ſolem uoluantur, ſuperiora uocari: Veneris ac Mercurij inferiora, Et lunam inferioresq́; ſegnius trahi cum mundo, uerum celerius in aduerſum. Contra ſuperiores uelociore curſu in occaſum labi, tardiore in exortum. Duabus de cauſis lunæ ſidus Saturno, Ioue & Marte eſt uelocius: quod minore feratur circulo, & quod longius abſiſtens ab orbe extremo facilius in aduerſum nitatur. Id quoq; non omittendum, lunam intra diei ſpatium ut plurimũ partes tredecim percurrere, binisq́; horis ſingulos gradus. Et ſolẽ quotidie ſingulas parteis, ac horis duabus quina minuta.

Libri huius initio mundi partes ex Ciceronis, *ſecundo de diuinatione uolumine recenſuimus.* Eaſdem in Scipionis *ſomnio hunc in modum enumerat:* Nouem orbi*bus uel potius globis connexa ſunt omnia, quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos complectitur omneis, ſummus ipſe deus arcens & continens cæteros, in quo ſunt infixi illi qui uoluuntur ſtellarũ curſus ſempiterni.* Cui *ſubiecti ſeptem, qui uerſantur retro contrario motu atque cœlum.* Ex *quibus unum globum poßidet ille, quem in terris* Saturnum *nominant.* Deinde *hominum generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur* Iouis. Tũ *rutilus horribilisq́; terris, quem* Martẽ *dicitis.* Deinde *ſubtermediam ferè regionem ſol obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi et tẽperatio: tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret et cõpleat.* Hunc *ut comites ſubſequuntur* Veneris *alter, alter* Mercurij *curſus.* In *infimoq́; orbe luna radijs ſolis accenſa cõuertitur.* Infra *autem eam nihil eſt, niſi mortale & caducum, præter animos munere deorũ hominum generi datos.* Supra *lunam ſunt omnia æterna.* Nã *ea, quæ eſt media & nona tellus, neq; mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera.* Plato, *ut* Plutarchus *refert, ſub ſtellarum hærentium ſitu primum* Phænonta *ſiue* Saturnum *eſſe aiebat, ſecundum* Phaëtonta *uel* Iouem

tertium

tertium Pyroënta, quartum Luciferum, quintum Stil-
bonta, Solem ſextum, & ſeptimam lunam.

DE INAEQVALIBVS HORIS.

NVnc, de horis, quas planetis adſcribunt nonnihil dicendum. Eas ideò hic deſcribemus, quod ipſæ ad errantes ſtellas modò traditas pertineant. Duo horarum genera: Aequales, quas & æquinoctiales nominãt, uigeſimæquartæ diei naturalis partes ſunt. Inæqualesq́; duodecimæ temporis portiones, quod inter ſolis ortum & occaſum, uel inter occaſum & exortũ eſt. Ita dictæ, quod diurnæ inæquales nocturnis ſint, et brumales æſtiuis. Eaſdem alijs nominibus tum erraticas, tum planetarum horas nominant. Exortu ſolis initium primæ numeramus, meridie ſextam, ſolis occaſu duodecimam & rurſus initium primæ, nocte medium tenente cœlum ſextam, & ſolis exortu duodecimam. Ideoq́; ad primam horam Chriſtianos canere aiunt: Iã lucis orto ſidere, quod à ſolis exortu horarum ſumatur initium. Prima hora matutina ſtellæ, unde dies nomen accepit, tribuitur, ſecunda ſequenti, ſic deinceps ſimili in alijs ſeruato ordine. Vt diei lunæ prima hora à ſolis exortu lunæ eſt, ſecunda Saturni, tertia Iouis, quarta Martis, quinta ſolis, ſexta Veneris, ſeptima Mercurij octaua lunæ, nona Saturni, decima Iouis, undecima Martis, duodecima ſolis. Vbi ad nocturnas per

ueneris, duodecim diurnas adijcias oportet. nã perpe tuo numero uſq; ad ſequentẽ ſolis reditum planetæ nu merari debent. Decimatertia igitur Veneris, decima= quarta Mercurij. Diei ſequẽtis prima hora Martis eſt ſecũda ſolis, tertia Veneris. Reliqua facile adiũxeris,

DE EXALTATIONE ET natura ſtellarum errantium.

Sol exaltationẽ, hoc eſt præcipuum dignitatis lo= cum in Arietis parte decimanona habere tradi= tur: Luna in Tauri tertia: Saturni ſtella in Libræ uige ſima prima: Iouis, in Cancri decimaquinta: Martis, in Capricorni uigeſima ſeptima: Veneris, in Piſcium uige ſimaſeptima: Mercurij, in Virginis decimaquinta: ἀναβιβάζων, in Geminorum parte tertia. Cauda in ad= uerſo eſt. Horum omnium caſus, in partibus eſt exalta tioni oppoſitis. Quemadmodũ enim ſolis exaltatio in decimanona Arietis parte ponitur: ita ſolis caſus in gradu undeuigeſimo libræ. Sic de Saturni, Iouis, Mar tis, Veneris, Mercurij, Lunæ, ἀναβιβάζοντος, καὶ καταβιβάζοντος caſu dicendũ. Deinde Saturni et Mercurij ſtellas aridæ ac rigẽtis eſſe naturæ conſtat: Iouis calidæ et humidæ: Martis ac ſolis calidæ et ſiccæ. Veneris lunæq; gelidæ et humidæ. Et Saturni ſidus ſi gnificare edaces, auaros, cogitationis multæ, memoria tenaci, lõga uita, ſed laborioſa. Iouis, religioſos, pios, fi dos,

dos,pōtifices,reges,duces. Martis,iracūdos,acres,inſidiatores,latrōesq;. Solis,auri honorūq; cupidos,fortes ac conſtantes. Veneris ueſtiū ornatus,cantus,amores conuiuia, luxus. Mercurij,oratores,ac artiū inuentores. Lunæ,gloriæ adfectationē. Deniq; naturā habere inquiunt: in Germania,Martis: in Anglia et Scotia,Saturni: in Gallia,Iouis: in Hiſpania,Solis: in Græcia, Veneris. Gādaui,Solis ac Leōis: Brugis, Veneris et Piſciū: Andouerpiæ atq; Louanij,Mercurij Geminorumq;: Treueris,Saturni et Capricorni. In climate primo Saturni,in ſecūdo Iouis,in tertio Martis,in quarto ſolis, in quinto Veneris,in ſexto Mercurij,in ſeptimo Lunæ.

DE PARTIBVS ORBIVM.

HI ſtellarum errantium circuitus in orbes tres diuiduntur,quorum medius,ſidus uel epicyclum deferens appellatur: reliqui duo abſidas ferentes. Hæ enim niſi illorum motu, qui tardus eſt,in ſignifero ſitum non mutant. Lunæ ac Mercurij orbes plures ſunt uerum tam exquiſita diſtinctio huc nō ſpectat. His additur circulus æquans,quo ſol caret, cuius centrum tāto ſpatio, à deferentis circuli medio abeſt: quanto deferentis centrum à medio mundi diſtat. In Lunæ tamen orbe hic circulus idem cum mundo centrum ſortitus eſt. Aequantem uocant ab æquando, quod æquos ſiderum motus oſtendat. Ex eo quippe facile cernas, ductis

Longiſſima Saturni à terra diſtantia æuo noſtro, in decima quarta ferè Sagittarij parte eſt: Iouis in uigeſima quarta Virginis: Martis in decima ſexta Leonis: Solis ac Veneris, in ſecunda Cancri, Mercurij in prima Scorpionis. Lunæ abſis triginta diebus ſignifrum luſtrat, & menſis principio ſub ſole eſt, decima quarto die in partibus ſoli oppoſitis.

DE STELLARVM ERRANtium, ortu, occaſu, ſtatione, progreſſu, & epicycli motu.

Voces aliquot, quæ ad negotium hoc conducunt exprimendæ. Inde ſubiungam qua nam ratione epicycli orbis circum centrum ſuum uoluatur. Poſtremo, Plinij locum emendatione dignum reſtituam. Matutino ortu ſtellã dicimus exoriri, quãdo ante ſolis emerſũ ipſa cerni incipit: ueſpertino, quũ ab occaſu. Et occaſu matutino occultari, quando circa aurorã uideri deſinit: ueſpertino, quom à ſolis abitu. Stare ſidus aiũt quum ſub eadem hærens ſigniferi parte, neq; ad orientem, neq; ad occidentẽ proficiſcitur. Statio duplex eſt: matutina uel, prima unde retroire ſtella incipit. Veſpertina uel ſecunda, unde progredi. Oẽs retrogradæ ſunt, in ima epicycli parte: in ſumma progrediuntur Sol epicyclo caret. Progredi, ab occaſu in ortum moueri eſt. Retroire, ferri contra ſignorũ ordinem. Sic intellige

tellige Ouidij uerſus de ſole nunquam retrogrado: Nitor in aduerſum, nec me qui cætera uincit Impetus, & rapido contrarius euehor orbi. Id dignum ſcitu, ſolum lunæ epicyclum circum centrum ſuum ab ortu in occaſum uerti, hoc eſt, quemadmodum uulgus Solis aut mundi motum manu circumacta oſtendit: uel quomodo curru in occaſum uecto, rotarum claui circum axem uoluuntur. Hoc pacto Luna epicycli centrum perpetuo ambit, illo tamen ſemper in ortum currente. Reliquorum epicycli motu contrario circũaguntur, ab occidente in orientem. Saturni, Iouis ac Martis ſtellas, quando cum ſole incedũt, in ſumma abſide epicycli eſſe & progredi conſtat: quũ ab eo mundi triente diſtant, ſtare uel conſiſtere: in aduerſo uerò & diametri interuallo (quam oppoſitionẽ nuncupãt) in abſide ima eſſe, atq; retroire ad ſtationes ſecundas. Quo tempore tantum cœli Sol dimenſus eſt, ut partibus centum uiginti rurſum ab illis antequam redeant, abſit. Alia ſiderum inferiorũ ratio. Quippe Saturni, Iouis ac Martis ſtellæ & trium, & quatuor, & ſex ſignorum ſpatio à ſole abeſſe poſſunt: Veneris ac Mercurij uix duorum. Superiores à matutina ſtatione retroire incipiunt: inferiores à ueſpertina. Reliquum eſt ut Plinij mendũ tollamus, qui labor ad ea quæ nunc tractamus non inutilis erit. In ſecundi libri decimoſeptimo capite legimus: Di

gredi

gredi autem latitudine, motumq; minuere ab exortu matutino: ubi ueſpertino ſcribi debet. Nam ut ante matutinos ortus, ſtationesq; docuerat: ita hic ueſpertinos tradit. Ob crebram uocum duarum matutini, & ueſpertini curſus repetitionem, à chalcographis, uel caſtigatoribus, qui rem non intelligunt, locus deprauatus eſt. Id Plinius uult: Heſperum progreſsionem minuere à ueſpertino exortu, quod fit in epicycli parte ſuperiore, inde ad ueſpertinas ſtationes digredi, atq; ab ijs ad Solem retroire. Sic eſſe legendum, non ſolum rei natura, uerum etiam omnia Plinij uerba loquũtur. Porrò ut commodius ſtellæ motus percipi queat, rem ipſam depingemus. Epicycli ad ſigniferum proportionem data opera nullam ſeruabimus, quo rudius, & apertius ea pueris exponantur.

his medium eſt, & Solis Veneriſq; coitus. B, *exortus ueſpertinus, unde deſcendit, atq; progreſſum minuit.* C, *ſtatio ueſpertina, à qua incipit retroire.* D, *occaſus ueſpertinus.* E, *medium regreßionis, ac ima circuli abſis, ſub* Tauri *ſigno, ubi ſidus rurſum cum* Sole *eſt.* F, *exortus matutinus.* G, *matutina ſtatio, unde progredi* Lucifer *incipit.* H, *occaſus matutinus, à quo Solem celerrime ſignorum ordine inſequitur.* T, *centrum mũdi* Supra *Solis effigiem ſigniferi quadrantem poſui. Nã ſub eo circulo epicycli centrum ab occidente in orientem perpetuo progreditur, ſidere quandoque in ambitu retrogado. Duæ lineæ, quæ à* T, *ſiue centro mundi per literas* C, & G, *ad ſigniferum protrahuntur, in epicyclo utrinq; notant ſtationes.* Donec *ſtella à nota* B, *ad* D, *pergit,* Heſperos *ſiue ueſper, nuncupatur: inter* F, *uero &* H, *figuram,* Lucifer. *Spacijs alijs duobus circa abſidas utroq; amiſſo cognomine* Veneris *duntaxat nomen uſurpat.* Quo *accuratius rem deſcribam, eadem repetere, ſiue interpretari uiſum eſt.* Pro Veneris *ſtella ceræ particulã accipe ad grani triticei magnitudinem, quæ tum circunferri poterit, tũ chartæ, ubicunq; poſueris, facile hærebit. Si itaq; cerã traxeris ab* A, *ad* B, *ibiq; figas: ſtellã cernes ueſpertino exortu emergere. Inde ſi ad* C, *ſenſim dimoueas, deſcendere, ſegniuſq; progredi: ab ea retro ad Solem recur*

H rere,

ficiunt. Poſtremo circulorum abſidas ſupremas, quæ quamuis omnino ſtellas non occultent, ob diſtantiā tamen reddunt obſcuriores. Prætereundum non eſt lunā interlunio atq; plenilunio ſemper eſſe in circuli deferentis ſumma abſide, medijsq; temporum horum ſpatijs, in ima. Et celeriorem in ſumma eſſe, in ima tardiorem. Nam donec ſidus in exortum meat, abſides pari celeritate in occaſum nituntur. Ita fit ut ipſum menſibus ſingulis bis eas percurrat. Sol ſemper medius inter illas lunæq; globum eſt.

DE DVPLICI RERVM altitudine.

DVæ altitudinum ſpecies: quarum altera diſtantia à terra, uel medio mundi eſt: altera ab horizontis circulo. Priore modo Sol nubibus, Luna, Mercurio, Venere ſublimor. Poſteriore fieri poteſt, ut ſole altior luna ſit, ſi oriente eo ipſa in medio cœlo cernatur. Ex his manifeſtum eſt errantia ſidera quinque modis ſcandere ac deſcendere. Namq; à terra ſurſum eunt, quum in circuli deferētis abſida ſuperiorē pelluntur: et quando in ſupremā epicycli partem abeunt. Ab horizonte ad uerticem ſcandunt, mundi ab oriente ad meridianum circulum motu, obliquo ſigniferi poſitu, atq; eius latitudine. Vt Saturni ſidus ſcandere dicitur quum ad ſummā deferentis ſeu epicycli abſida tendit,

*

Errantia ſidera quinque modis ſcandunt ac deſcendunt

quum ab oriente attollitur in ſublime, quãdo ab Ariete ad Cancri ſignum graditur, & quom ab auſtrina latitudine ſurſum in arctoam tranſit. Idem de planetis alijs iudiciũ eſto, excepto ſole, qui epicyclo ac latitutidine caret. Hactenus orbium ratio dicta, extremi, noni, cœli, ſeptenumq́; ſiderum errantium, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Volumine ſequenti circulos trademus, ſignifcrum, æquatorem, coluros, finientem, meridianum, lacteum, quos maiores nuncupamus. Inde tropicos duos arcticosq́; quatuor minores. Poſtremo παραλλήλους *ſiue æquidiſtanteis, obliquos & per axem ductos.*

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani Inſtitutionum Aſtronomicarum Liber tertius.

DE PARTIBVS CIRCVLORVM.

L*ibros duos abſoluimus: quorum prior ſphæræ, ac mundi leges declarat: poſterior orbium, ſtellarum, abſidum. Hic circulorum ratio tradetur, tam*

ſtudioſ

+ Namq[ue] duodecies tricena sunt trecenta sexaginta; [illegible] tricena dant centu[m] octoginta: ter tricena pariunt nonaginta.

ſtudioſis neceſſaria, ut ſi ea deſit, uix ullum autorē intelligas. Quid circulus ſit, ante in orbium deſcriptiōe admonuimus. Eum in ſigna duodena partiuntur. Signū deinde in tricenis portiones, quas tum partes, tum à ſolis greſſu gradus nominant, quod quotidie tantum ferè cœli percurrat. Gradum ſiue partem in ſexagena minuta, quæ in tertia, quarta atq; id genus ſectiões deinceps diuidunt. Totus ergo circuitus parteis tercentū & ſexaginta continet: ſemicirculus, centum & octoginta: eiuſdem quadrans nonagenas. Quos numeros ob uſum frequentem, diligenter memoria repetere, ac tenere debemus.

DE MINVTIS horarum.

DE æquatoris aut circulorum minutis dictum. Verum alia horarum ſunt, quas in portiones itidem ſexagenas partimur. Nam quum quotidie totus æquinoctialis, uel mundus exoriatur, ſingulis horis quindecim æquatoris partes oriantur, ſeu meridianū orbem prætereant neceſſe eſt, & quaternis horarum minutis ſinguli gradus. Quare horarum minuta maiora, quàm æquatoris ſunt. Singulæ enim æquinoctialis partes ſexagena circulorum, uel mundi minuta cōplectuntur: ſed horarum duntaxat quaterna.

DE AEQVATORE.

CIrculorum alij maiores, qui mundum in parteis æqualeis ſecant, uel quibus idẽ cum mundo centrum eſt: alij minores, qui orbem in parteis inæquales diuidũt. Eſt et alia in παραλλήλους ſiue æquidiſtantes, obliquos, et per axẽ ductos diſtinctio, de qua poſterius agemus. Maiores ſeptẽ à Græcis traduntur: æquator, ſignifer, κόλουροι duo, ὁρίζων, meridianus, lacteus. Aequator, quem & æquinoctialẽ appellant, eſt cuius partes omnes æquo ſpatio ab utroq; polo diſtant. Ita duabus de cauſis nominant: quod ſub eo, in quacunque cœli parte ſol fuerit, ſemper æquinoctium ſit: & quod ſole meante ſub illo, dies noctesq; pares in omnibus terræ oris ſint. Qua de re Vergilij uerſus: Libra die ſomniq; pares ubi fecerit horas, Et medium luci atq; umbris iam diuidet orbẽ, Exercete uiri tauros. Hoc ideò fit, quod gentiũ omniũ finitores, inter parallélos æquatorem ſolũ in parteis æqualeis diuidant, tropicos uerò in portiones impares.

QVARE SVB AEQVATORE bis æſtas ſit, quatuor ſolſtitia, & duæ umbræ.

GEntes arctoæ æſtatem in tropico ſolſtitiali habent, auſtrinæ in hyberno, & quibus latitudo nulla eſt, in æquatore. Verum quia circulum æſtiuum

Cancri

Cancri ſidus ſolum contingit, æſtatem in regione noſtra habere conſueuerunt, quum ſol in Cancro fuerit. Et quoniam orbem brumalem tantum Capricorni ſignum deſcribit, plagis auſtrinis æſtas ſolum erit, quũ ſol in Capricorni ſidere fuerit. Atqui æquatorẽ ſigna duo tenent, Aries, ac libra, quæ in media mundi parte altiſsima ſunt, & per utrunq; horizontis recti polum, id eſt, capitis uerticem, & punctum huic aduerſus feruntur. Proinde quũ in Arietis principio ſol fuerit, æſtatẽ habebunt, quando nobis æquinoctiũ erit, ſolisq́; globus illis cõſiſtere uidebitur. Vnde et in eo ſigno ſolſtitium ijs eſſe dicimus, ita appellatũ, quod ſol in reditu, cũ altius ſcãdere nequit, uideatur ſtare. In libræ quoq; initio, & æſtatẽ, & ſolſtitiũ generibus iiſdem eſſe. In æſtiuo uerò tropico, ac hyberno brumã at ſolis ſtationem. Itaq; ſub æquatore bis æſtum, totiesq́; brumam, et ſolſtitia quatuor haberi manifeſtum eſt. Duas quoq; in eo cœlo umbras cerni, dextram ac ſiniſtram, hoc eſt, arctoam auſtrinamq́;. Sole enim meante per Cancri ſidus umbras iaci contingit, quæ in Auſtros procurrunt, has uocamus ſiniſtras. Per Capricorni per gentes ad ἄρκτους, quæ appellantur dexteræ. Aequinoctio utroque plane nullas haberi. Hæc umbrarum in medio mundi ratio eſt, ſed meridianas intelligi uelim. Matutinas enim ueſpertinasq́;, quas pleriq; tradidere, &

Et ter uicenas parteis patet atq; trecentas
In longum, bis ſex lateſcit faſcia parteis.

Orbem hunc in octo & uiginti ſectiones inæquales diuidunt, quas Lunæ manſiones appellant: quarum prima initium in Arietis parte nona habet. Quum in ea Luna eſt, & aëra eſſe temperatiorem ferunt, et tutius aut fortunatius iter uiatoribus. Secundã aridæ eſſe naturæ arbitrantur, & nauigantibus pericula protendere. Longum eſſet earum omnium naturas proferre: reliqua in Horoſcopo dicentur. Per media ſigna linea ducitur, quam Græci à defectu ἐκλειπτικὴν uocant: nos ſolis uiã, quia nunquam ab ea digreditur. Hic commode ſtellarũ defectiões ſiue ἐκλείψεις tractabũtur: & primum ſolis dignioris rerum naturæ partis. Hũc occultari conſtat, quum in coitu aut interlunio tres, de quibus ante ſcripſimus, globi in una dimetiente fuerint mediaq; Luna. Priusq; tegi partem ſolis, quæ ſpectat occidentem, inde medium globi, poſtremo portionem, quæ orientem proſpicit. Ex his colligitur ſolem prius auferri eois mundi plagis, atq; inde paulatim defectũ tranſire in occidentem propter mundi motum, qui ocyor eſt, quàm Lunæ curſus per orbem ſignorum. Hanc porrò deficere, quãdo diametro à ſole abſiſtit, circa ſigniferi mediũ decurrens. Id nunquam fieri poteſt niſi plenilunio, quũ terræ interpoſitu ſol Lunæ aufertur.

res, quæ mittit umbram, par lumini ſit, columnæ effigies ſine fine iacitur: ſi maior, turbinis recti, creſcens in latitudinem: ſi minor umbra ſpeciem metæ habet, & in mucronem deſinit. Stellæ ſole ſuperiores deficere non queunt propter altitudinem: nec inferiores, quoniam hæ cum ſole meantes ad umbram non perueniunt. Vncias lunæ, ſiue duodecimas diametri partes puncta appellant.

QVO DIFFERANT SOLIS & Lunæ defectiones.

TRibus modis defectus diſtant. Primum, quod in lunæ defectu extinguitur lumē: in ſolis, dūtaxat occultatur. Vnde fit ut lunæ defectus uniuerſo orbis appareat hemiſphærio: Solis aūt illis, inter quos et ipſum luna interponitur. Deinde lunæ defectio omnibus eodē momēto uidetur: Solis uerò minime. Etenim prius eöis poſt occiduis plagis ſol auffertur, quanquam luna ſub ſolis globo graditur ab occidente in orientem. Poſtremo, quod lunæ defectus tempore omnibus æquo duret: Solis, quoniam maior alijs, alijs minor portio tegitur, nequaquam.

DE ZODIACI SIGNIS.

OBliquitatis ſigniferi, ac defectuum cauſas tradidimus. Reliquum eſt, ut circuli parteis exequamur. Signa in quæ diuiditur duodecim ſunt. Quorum

Aries,

Aries, Taurus, Gemini uerno tempori adſcribuntur; Cancer, Leo, uirgo, æſtati: Libra, Scorpio, Sagittarius autumno: Capricornus, Aquarius, atq; Piſces, hyemi. Taurus ab Ouidio auerſus nominatur, quod eo modo per aëra incedat: Per tamen auerſi gradieris cornua Tauri. Virgo ab Arato Aſtræa: à Vergilio Erigone: Qua locus Erigonen inter chelasq; ſequentes Panditur. Scorpionem duo occupare ſigna ueteres dixere, & Libram priorem aſtri eius partem eſſe. Ouidius: Eſt locus in geminos ubi brachia concauat arcus, Scorpius, & cauda flexisq; utrinq; lacertis, Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum.

Signorũ nomina aliquando per duodecim ſigniferi partibus æqualibus accipiuntur, ut quum ſolem eſſe dicimus in tertia ſeu quarta parte Tauri. Interdum pro picturis ſiue ſimulacris, quæ in ipſis collocantur, quorum aliqua minorẽ zodiaci partẽ occupant, ut Piſces, Aries, Gemini: aliqua maiorẽ, ut Leo, et Virgo. Ea de cauſa Vergilius in his uerſibus: An ne nouũ tardis ſidus te menſibus addas, Qua locus Erigonen inter Chelasq; ſequentes Panditur, Leonem & Virginem menſes tardos, id eſt, ſigna longa nuncupat. Arietis ſidus, quum in ipſo Luna eſt, capiti aſſignatur: Tauri collo: Geminorum humeris, brachijs, manibus. Cancri, pectori, ſtomacho, pulmoni: Leonis, dorſo ac lateribus: Virginis,

Virginis, uentri, uiſceribusq́;: Libræ, lumbis: Scorpij pudendis: Sagittarij coxis: Capricorni genibus: cruribus Aquarij: Piſcium pedibus. Eadem quoq;, ſtellarum errantium domus ſunt: Leo Solis, Cancer Lunæ, Gemini ac Virgo Mercurij, Taurus & Libra Veneris, Aries atq; Scorpius Martis: Iouis Piſces, & Sagittarius: Capricornus cum Aquario Saturni. Nam ueteres tradidere, initio mundi ſol in leonis ſigno erat Luna in Cancro: Saturnus in Capricorno: Iuppiter in ſagittario: Mars in ſcorpione: Venus in libra: Mercurius in Virgine.

RADIORVM SIVE·ASPECtuum deſcriptio.

IN hoc circulo interualla quædam errantium ſtellarum aſpectus ſiue radios uocant. Vt ſi ſol in Arietis principio & Luna in Cancri prima parte fuerit, Sol aſpectu uel radio tetragono eã dicetur contueri. Quatuor radiorum genera: trigωnus ſignorũ quatuor diſtantia eſt: tetragωnus trium, quæ cœli quadrãtẽ efficiunt: hexagωnus duorum: & oppoſitus ſex. Primus trianguli forma notatur: ſecũdus quadrati: tertius aſteriſci: quartus eo charactére, quo ſignamus numerum octonariũ. Sic Aries Geminos ac Aquariũ aſpectu hexagωno conſpicit: Cancrum et Capricornum tetragono: Leonem & ſagittarinm trigono: ex diametro Li-

bram

bram. Pari modo de ſideribus alijs loquendum. Taurus enim proximus huic radijs hexagonis Cancrum atq; Piſces uidet: tetragonis Leonem & Aquarium: Virginem ac Capricornum trigonis, ex aduerſo Scorpionem. Vnius aut quinq; ſignorum interſtitium aſpectus non uocatur.

IN QVIBVS SIGNIFERI LOCIS *maiores quatuor anni mutationes collocauerint: Quæq; ſuper ea re recentiorum ſententia ſit.*

PLinius hiſt. naturalis lib. 2. quatuor temporum mutationes: ſolſtitiũ, brumam atq; æquinoctium utrunq; in ſignorũ partibus octauis eſſe adfirmat, his uerbis: Sol quatuor differentias habet, bis æquata noctе diei. Vere & autumno, & in centrũ incidens terræ octauis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis ſpatijs: in auctum die, bruma octaua in parte Capricorni: noctis uerò ſolſtitio in totidem partibus Cancri. Ait æquinoctio ſolem in mũdi centrum incidere, quod ſola æquatoris planicies terræ centrum attingat, tropicus enim uterq; ab eo partibus propè quatuor & uiginti abeſt. Huius opinioni Arati interpres ſuffragatur, his uerbis: ἡ δὲ σκιὰ τοῦ γνώμονος μετὰ τοῦ παραλλάξαι τὸν ἥλιον τὴν ὀγδόην μοῖραν τοῦ καρκίνου, οὐκέτι ἐπεκτείνεται, ἀλλ᾽ ἀνασπᾶται,

hoc eſt, Gnomonis umbra poſtquã octauã Cancri partem Sol præterierit, non amplius extendi, ſed contrahi uidetur. De gnomonibus parieti adfixis ſermo eſt, ubi umbra ſole deſcendente minuitur. Nos ſigna quidem eadem ſeruamus: uerum æquinoctia duo, brumã ac ſolſtitium in eorum exordio ponimus. Nunc quia modo ocyus, modo ſegnius aſcendit deſcenditq; ſignifer, quæ inæqualitatis cauſa ſit, cognoſcendum.

DE ORTV ZODIACI.

EXortuum, de quibus identidem ſcriptores uerba faciũt, duo ſunt genera, ſtellarũ & ſigniferi: quorum prior in matutinũ, ueſpertinum, atq; ἡλιακὸν diuiditur: poſterior in rectũ & obliquũ. Aſcenſio recta eſt, quum maior æquatoris arcus, quàm ſigniferi exurgit, cuiuſmodi eſt Libræ, Virginis, Leonis, Scorpiõis. Etenim oriente libra, quadraginta æquatoris gradus cum tricenis zodiaci partibus emergunt. Obliquus uerò ortus eſt, quando pauciores æquinoctialis, quàm ſigniferi partes finientis circulum prætereunt.

Quo sunt genera exortuum.

DE SIGNORVM ORTV in orbe recto.

IN medio mundi quædam ſigniferi partes ocyore inceſſu, quædam tardiore ſcandunt. Quippe ſigna octo æquinoctijs utrinque proxima obliqua oriuntur: reliqua brumæ ac ſolſtitio uicina, recta.

Cum

Gallia, unius: ſub arcticis circulis, momēto. Apud nos ergo recta oriuntur ſigna omnia à Geminorum fine ad finē Sagitarij: nam amplior æquatoris, quàm ſigniferi portio exurgit. Obliqua ab initio Capricorni ad Cācri initium, ut breuiter exprimunt uerſus:

Recta meant obliqua cadunt à ſidere Cancri ✱
Donec finitur Chiron, ſed cætera ſigna
Naſcuntur prono, deſcendunt tramite recto.

Verum hæc exortuum occultationumq; citra æquatorem ratio non eadem in omnibus latitudinis noſtræ partibus manet. Quoniā Arietis ſignum quibuſdam in locis uigintiquatuor æquinoctialis gradus ſecum trahit, in alijs uiginti, ſic ſe, dum ad ſigniferi uerticem peruentum ſit, minuente numero. Eadē in ſideribus alijs Arieti utrinq; proximis obſeruatio eſt: quorū exortus tanto celerior, quāto propinquior polus eſt. Reliquarum aūt zodiaci partium circa libræ æquinoctium, ſi axem attollas, aſcenſus aſſidue tardior fit. In orbe recto dictū quanta temporis intercapedine ſingula ſigniferi aſtra emergerent: idem & hic faciundum. Sed quia in zona noſtra multiformis uariatio eſt, neq; ſimili modo ſurgunt in Hiſpania, Gallia, Germania: iſthæc Lutetiæ urbi, cuius latitudinem partium octo et quadraginta eſſe accipimus adaptare libet. In ea donec Arietis ac Piſciū ſigna aſcendunt, mundi quatuordecim partes et quin-

Quagena minuta exoriuntur. Cũ Tauro atq; Aquario duodeuiginti partes, unũ & quinquaginta minuta. Cũ Geminis & Capricorno, uicenæ ſeptenæ partes, ac uiginti ſex minutorũ interualla. Cum Cancro & Sagittario, partes triginta ſex et quinquaginta octo minuta Cũ Leone & Scorpio gradus quadraginta, ac minuta quinquagena ſeptena. Cum Virgine & libra, quadraginta partes, & quinquagintaocto minutorum ſpatia.

QVO PACTO EX SIGNORVM *aſcenſione in obliquo finitore exortuum ſpatia orbis recti inueniantur.*

Ex ſiderum ortu in noſtro ſitu hoc modo aſcenſionũ moras finiẽtis recti inuenias. Duorũ ſignorum diametro diſtantium gradus cõnectunt, eiuſq; numeri coniuncti dimidium, partes quæ cum ſignis iiſdẽ ſub æquatore oriũtur, comprehendere adſirmãt. Cum Tauro gradus duodeuiginti, unum & quinquaginta minuta exoriuntur: cum Scorpione quadraginta partes ac minuta quinquagena ſeptena: quibus numeris compoſitis, quinquagintanouẽ partium, et quadragintaocto minutorũ ſpatia prodeũt: quæ ſi in partes duas diuiſeris, ſub æquinoctiali circulo cũ Tauro, undetriginta partes, & minuta quinquaginta quatuor exoriri cernes: totidemq; cum Scorpione. Cum Ariete quatuordecim partes & quinquagena minuta oriri dictum:

ſtum: cum libræ ſigno, quadraginta gradus, & quinquagintaocto minuta: quibus iunctis, partes quinquagintaquinq; ac quadragintaocto minuta colliguntur. Quæ ſi in duas portiones ſeiunxeris, cum Arietis ac libræ ſignis uicenas ſeptenas parteis et minuta quinquagena quaterna in medio orbe oriri reperies. In recto orbe ſignorum ortus inæquales efficit obliquitas ſigniferi: in obliquo uerò, zodiaci ac horizontis.

DE SIGNIFERI ORTV ſub circulo arctico.

Svb zodiaci polo, ubi maior quàm ante habuimus rerũ iſtarũ uariatio eſt, ita ſignorũ zona uertitur. Quũ in Arietis parte prima ſol fuerit, ſigna tria arietem, Taurum, Geminos, uelociſſime eum ſequi cõſtat: Cancrum, Leonem ac uirginem, tardiſſime, diemq; horarum duodecim haberi. Nocte tarde aſcendere librã Scorpionẽ, Sagittariũ: at celeriter Capricornũ, Aquarium, Piſces. Quando in cancri initio ſol eſt, mane hoc eſt media nocte ſigna omnia cum ſeptem ſideribus erraticis in finitoris orbe deliteſcere: circumactuq; mũdi repente, & momento propè temporis ſimul ſurſum tolli Capricornum, Aquarium, Piſces, Arietem, Taurum, ac Geminos: quod temporis punctum pro nocte habuere. Horis uiginti quatuor ſequentibus reliqua emergere. Quõ igitur ſol in æſtiuo tropico meauerit,

horarum uiginti quatuor diem haberi, nullamq; noctẽ aut ſi mauis momentum, quo ſex ſignorum ſpatia prodiere, pro nocte manifeſtũ eſt. Quippe in omnibus terræ locis nocturno tempore ſex ſigna, & totidem diurno oriri debent. In libra rurſus æquinoctium eſſe, atq; à ſexta hora orientem ſolẽ libram, Scorpionem, atque Sagittariũ gradu lento inſequi: ocyus Capricornum, Aquarium Piſces. Occidentem celerrime Librã, Scorpionem, Sagitarium: tardiſſime Capricornum, Aquariũ, Piſces. In hyberno circulo (ubi nobis bruma, atq; breuiſſimus dies eſt) poſito ſole, meridie ſeu mane ſigna omnia rurſum cum ſtellis errantibus in termino uiſus cõſiſtere. Deinde mundi abitu ſex repente attolli Capricornũ, Aquarium, Piſces, Arietẽ, Taurum, Geminos: qd' momentũ illis dies eſt. Horis uicenis quaternis, quas nox perpetua occupat, reliqua exurgere. Iſthæc dierũ noctiũq; uiciſſitudo ſub arctici circuli ſitu eſt, qui ab æquinoctio partibus ſex atq; ſexaginta abſiſtit, ab axe uigintiquatuor. Verum quum eò uentũ ſit, altius progredi iuuat, quæq; iſtiuſmodi rerum facies inter hunc quem modo deſcripſimus locum, & mundi uerticem ſit, contemplari. Hæc alijs minore cura prodita ſunt, remq; pulcherrimã in qua poëtæ ſummi ſummo conatu elaborarunt, uix attigere. Proinde nobis accurratius tractanda.

DE

DE SIGNORVM ORTV INTER *arcticum circulum & polum mundi.*

IN hoc ſitu ſigniferi partes æſtiuo tropico uicinas ſemper eſſe conſpicuas conſtat, æquatori propinquas exurgere atq; occidere: circa brumalẽ tropicum tractus lõgos ſub finitore perpetuo occultari. In Arietis principio ſole conſtituto, orientem eum præpoſtere ſiue cõuerſo greſſu ſequi Piſces ac Aquarium: inde aliter Leonem, Virginem. Vbi ad occidentem ille deuenerit, ſigna ſex quorum aliqua nunquam occidunt, reliqua eo die exorta ſunt, ſupra terram cerni. Circa æſtiuum tropicum donec ſigna, quæ nunquam occultãtur, ſol peragrat, lucem perpetuã ſine nocte haberi. Si portio partibus tricenis conſtet, menſis unius effici diem: ſi ſexagenis, duorũ: ſi nonagenis, trium. Autumni æquinoctio, mane libram atq; Scorpionem ordine recto ſurgere: inde Taurum & Arietem conuerſo; diemq; horarum duodecim eſſe. Brumalem circulum luſtrante ſole ſpatia eadẽ noctium eſſe, quæ in Cancro dierum. Si ſigna duo ſub finitore lateant, menſium duorum effici noctem. ſic deinceps, ſicuti in ſolſtitiali tropico de dierũ ratiõe narrauimus. Quare fieri poteſt, ut luna oriatur ante ſolẽ, & multò poſt eum occidat, ſi illa in Tauri, hic in Piſciũ ſiue Arietis initio fuerit. Hinc ad mundi uerticem uenimus.

DE SIGNIFERI CIRCVM-
actu ſub Polo.

HIc nulla mũdi pars exoritur nullaq́; occidit, præter ſeptẽ ſtellas quos planetas uocauimus, æquatorem nanq; in horizonte habent. Lunæ ſidus menſibus ſingulis non niſi ſemel oritur: Saturni, tricenis annorũ ſpatijs: Iouis duodenis: Martis, binis: Solis, Veneris ac Mercurij ſingulis. Hi enim ſemper cum ſole cœli conuexitatem, quo rerum naturæ domino nuſquam comites deſint, peragrant. Peruulgatum quidem id eſt, à uerno æquinoctio ad autumnũ diem haberi: reliquis anni menſibus noctem: ijsq́; annos dies naturales eſſe. Non niſi in Arietis ſigno planetas ijs oriri poſſe: nec niſi in libra occidere. Solis altitudinem nunquam maiorẽ partibus quatuor & uiginti etiam in Cancro cerni. Atq; in eo ſigno lunæ ſidus propter utrunq; latitudinis defluxum, aliâs eſſe quinis ſole partibus ſublimius, aliâs totidem depreſſius. Hæc terræ pars, ſi terra ſit, latitudinis nomen non amittit, eamq; ampliſſimam ſortita eſt: lõgitudinem, ſiue à fortunatis inſulis diſtantiã planè nullam habet, propter orbium meridianorũ in uertice concurſum.

DIERVM AC NOCTIVM
longitudinem bifariam poſſe
deprehendi.

Duobus

DVobus modis diurna nocturnaq; ſpatia inueniri poſſe haud dubium eſt: ſignorum ortu, & parallelorũ, de quibus infra loquemur, ſectione. Singulis diebus noctibusq; ſigna ſex zodiaci oriri, atq; occidere diximus. Proinde ſi partes diurnæ tarde emergãt longiora dierum ſpatia eſſe: ſi celeriter, breuiora neceſſe eſt. Nam, autore Plinio, recta in exortu ſuo quæ conſurgunt ſigna longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua, ocyore tranſeũt ſpatio. Quapropter ſolſtitio dies longiſsimos haberi apparet, quod eo tẽpore Solem ſequantur omnia ſidera, quæ in obliquo orbe tarde incedunt: bruma breuiſsimos, quod citò oriãtur inſequanturq; eum reliqua. Aequatoris ergo partes omnes, quæ cum ſignis ſex Solem ſequentibus oriuntur, colligẽdæ, numerusq; totus in portiões quindecim diſtribuendus, ad hunc modum. Solſtitio à ſolis ortu ad eius occaſum ſidera ſex oriuntur: Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, cumq; ijs mundi ſeu æquatoris partes bis centum triginta ſeptem, ac minuta quadragintaſex: qui numerus ferè ſex atq; decẽ horas efficit. Aequinoctio utroq; cum ſignis diurnis nocturnisq; partes centũ octoginta emergunt: quæ æqua dierũ noctiumq; ſpatia complectuntur. Bruma eo modo horarũ octo diem eſſe comperies. Eadẽ ex circulis ſic deprehendas. Sol anno tercentum ſexaginta quinque

παραλλήλους ſiue æquidiſtātes orbes depingit, interq́;
tropicos centum octoginta duos. Horum arcus qui ſu=
pra terram uiſuntur dierum moras continent: qui in=
fra, noctiū. Quo circa utroq; tropico in horas uiginti
quatuor deſcripto, facile quot in circulis his horarum
ſectiones ſupra infraq́; finientem conſiſtant, uideris.
Ante tamen ſphæræ axem ad latitudinis gradum at=
tollas oportet. Cum ea quippe orbiū horum in finitore
diſſectio mutatur.

DE ORTV MVNDI.

DIximus capite ſuperiori per uniuerſum orbē,
et totū anni circuitū ſingulis diebus noctibusq́;
ſex oriri zodiaci ſigna, et totidē occidere: uerū de ſigni
feri partibus nō æquatoris loquebamur, de q̄bus hic di
cendū nōnihil. Baſileæ æquinoctio ſex mūdi ſigna inter
ſolis emerſum occaſumq́; oriūtur: bruma uix quatuor
ſolſtitio ferè octona. Quod hac ratiōe colligimus. Sin=
gulis horis quindecim æquatoris ſiue mūdi partes ex=
urgūt: binis tricenæ: quaternis, ſigna duo. Quādo igi=
tur dies ſex atq; decē horis conſtat, qđ ſolſtitio fit, ne=
ceſſe eſt, ut inter ſolis ortū et occaſum ſigna octo oriā/
tur: bruma quatuor: æquinoctio ſex, hoc eſt, dimidium
mundi.

DE COLVRIS.

SEptem circuli ſunt, quos Græci noſtriq́; maiores
appellant, duos illorum abſoluimus. Coluri, cir=
culi

culi duo ſunt per mūdi uertices ducti, quorū alter æquinoctia, alter brumam & ſolſtitium contingit. Nomen ab imperfectione inditum, quod nunquam integri nobis exoriantur. Partes enim auſtrino polo propinquæ ſemper occultæ ſub terra deliteſcunt. Hi duo ſigniferum, æquatorem, atque adeò cœlum totum in parteis quatuor ſecant. Inq; horum altero alterni ſolis reditus longiſsimiq; ab æquatore diſceſſus omni æuo hærent: in altero æquinoctia. Quotidie bis uterq; ſub meridiano conſiſtit. Hi temporum ſiue annorum mutationes quatuor in ſignifero ſignant: æquinoctia duo, ſolſtitium, ac brumam.

DE FINIENTE, MERIDIANO.
ac duodecim mundi domicilijs.

Quem Græci horizonta, eundem haud ab ſimili modo, et finientē et finitorē nominamus circulum, qui conſpectā mundi partem ab inconſpecta dirimit. Hic ſub æquatore rectus, alibi obliquus dicitur. Finitores inter ortum & occaſum, Auſtrū ac ſeptentriones, & quaſcunq; mundi oras mutantur, neq; urbes plures eundem finientem habent. Alia orbium meridianorum ratio, qui non niſi inter uertices ijdem ſeruantur. Meridianus circulus eſt, qui per mundi atq; horizontis polos ducitur: in quem cum ſol inciderit ſupra terras, medios dies efficit; infra, medias noctes.

Hic et finitor mundũ uniuerſum, quẽadmodũ κόλουροι in quatuor parteis diuidunt, uerùm nõ mouentur. Meridiani nõ niſi inter ortum atq; occaſum mutantur & ob id eodẽ temporis momento medio dies mediasq; noctes habent illi, quibus æqua lõgitudo eſt. In ortu ſolis eſt uarietas. Quum enim hic per ſigna arcto gradi- tur, polo uicinioribus dies productior, quàm circa æquatorem eſt: igitur & prius orientem cernunt ſolem Vt Corſicã & Sardiniã inſulas meridianum eundem habere neminem latet: illãq; quæ ampliore latitudine eſt dies lõgiores. Quamobrem prius in Corſica quàm Sardinia menſibus æſtiuis ſol uiſitur, tardius uerò hybernis. Circuli duo finitor ac meridianus, de quibus modo uerba fecimus, orbẽ totum in parteis quatuor diſſecãt, quas in alias tres æquas portiones, ut duodecim habeantur, nos partimur. Hæ cœli domus nominãtur. Quarum primæ initium, finientis pars eoa eſt: quartæ, meridiani arcus, qui ſub terra latet: ſeptimæ, finitoris portio occidua: decimæ, meridiani pars auſtrina, quæ ſupra terrã cernitur. Domorum tres formæ, anguli, ſuccedentes, & cadẽtes. Anguli ſunt, domus prima quarta, ſeptima, ac decima. Succedentes, quæ angulos ſequuntur: ſecunda, quinta, octaua undecima. Reliquæ cadentes appellantur. Itaq; ſexta domus, ut poëtæ, inquiunt, cadens eſt. Prima uitæ rationem ſignificat,

ſecunda

ſecunda opum, tertia fratrum, quarta parentum, quinta ſobolis, ſexta morborum, ſeptima nuptiarum, octaua mortis, nona itineris, decima actionum, undecima amicorum, duodecima inimicorum. Quo domorum uſum intelligas, Platonis geneſim adſcribam. Aiunt in domo prima Martem, Mercurium ac Venerem fuiſſe: in ſecunda, Solem: in quinta, Lunā: Iouem in ſeptima, ſiue occaſu: in nona, Saturnum. Hic Libræ ſignum luſtrabat, Iouis ſtella, Leonem, πυρόεις, Lucifer, ςίλβων Aquarij ſidus, Sol Piſcium, Luna Geminorum, horoſcopus in Aquario erat. Eam cœli faciem ſignificare exiſtimant uirum, qui eloquentia admirabili polleat. Hinc ad inſtitutum referat ſe oratio.

DE LACTEO ORBE, ET
quatuor minoribus circulis.

POſtremus orbium maiorum, & ſolus inter alios conſpicuus eſt lacteus, de quo ueterū aliquot ſententias non iniucundas recenſebo. Theophraſtus hunc eſſe compagem aiebat, qua de duobus hemiſphærijs cœli ſphæra ſolidata ſit. Et Ouidius in libris Metamorphoſeon ſemitā uocat, quæ ad ædes Iouis ducit. Eſt uia ſublimis, inquit, cœlo manifeſta ſereno. Lactea nomē habet cādore notabilis ipſo. Hac iter eſt ſuperis ad magni tecta tonantis. In eo ſidera hæc ſunt: Telum, aquila, Sagittarij arcus, Ara, pedes quatuor Centauri, Argo

nauis

Hunc octo in parteis ſi quis diuiſerit orbem,
Quinq; ſuper terras ſemperfulgere notabit,
At tres ſub terris breuibusq; latere ſub umbris.

Hoc Cancrum tetigit quum Titan orbe, timete Aeſtatem rapidam, & ſoluentes corpora morbos. Qui *numeri horarum quindecim longiſſimum in eo tractu diem eſſe, noctem uerò nouem demonſtrant: quoniam partes ſingulæ horas ternas complectuntur. Arati interpres* Helleſponto *iſtæc eſſe acommodata ait, hiſce uerbis:* πρὸς τὸ κλίμα τοῦ ἑλλησπόντου καὶ λακεδαιμονίου δοκεῖ δὲ τῶν φαινομένων πραγματείαν συνθεῖναι. *Brumalem tropicũ* Prudentius *arctum nominat quod partem in finiente noſtro anguſtã relinquat:* Quid eſt, inquit, quod arctum circulum Sol *iam recurrens deſerit?* Ad Helleſponti ac Lacedæmonis clima Phænomena uidetur compoſuiſſe.

ALTERA CIRCVLORVM DIuiſio, ac eorundem diſtantia.

Circuli omnes alio modo diuiduntur in parallelos ſiue æquidiſtantes, obliquos, & uertices ductos. Aequi diſtantes circuli dicuntur æquator, tropici duo, ac totidem arctici: quibus ijdem cum mundo poli ſunt. Obliqui, *ſignifer, finiens, & orbis lacteus, qui oblique inter uertices trahuntur. Per polos ducti, reliqui. Itaq; apud Græcos Latinosq; ſcriptores duplex circulorum partitio eſt. Prior in maiores uel maximos ſeptem*

QVOMODO IN QVAVIS REgione circulorũ diſtantiam ueterum more in ſphæra depingamus.

MAiores Græci quemadmodũ ex Arato, Proclo & Manilio diſcimus, in ſuo orbe cœli aut mundi poſitum, quo temporum uiciſsitudines perſpicerent, obſeruauere. Prodẽdum ergo qua ſolertia etiam nos in quouis tractu naturæ ipſius inditio eadem eruamus. Ex Ptolemæi aliorúmue autorum, qui terræ partes deſcripſere pictura, urbis, promõtorij, aut loci cuiuſpiam latitudinem ſumptam in ſphæra eodem à uertice interſtitio, puncto ſignabimus. Inde circini pede altero poſito in uertice mundi, altero in horizõte ſiue nota latitudinis circulum deſcribemus arcticum, ſed ueterum iudicio, qui ipſum ſidera omnia nunquam occidentia aiunt continere. Eius à cœli axe interuallũ, non aliud eſt, quàm polorum altitudo: nec aliud, quàm loci diſtantia ab æquatore. Iccirco Louanij ἀρκτικὸν orbem una atque quinquaginta à uertice partibus abeſſe dicimus: quoniam tanta in ea ciuitate & polorum à finiente: & urbis ab æquatore diſtantia eſt, quæ ſpatia ſemper æqua ſunt. In Creta circulus idem à polo abeſt partibus triginta quinq;. In Andro una Cycladũ inſula, quæ fabulæ Terentianæ nomen dedit, triginta octo. In Phæacũ ſitu, & Epiro, totidem. Carthagin-

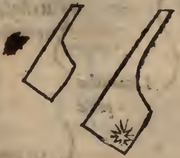
præceptionum adiumento ſimilia ſcrutentur. Sed finis ſit. Libros tres abſoluimus, quorum primus ſphæræ, mundi, atq; muſarum rationẽ docet: ſecundus orbium, ſtellarum, abſidum: tertius circulorũ, defectuũ et dierũ. Hæc omnia quãtum ad literas politiores cõducant, apparebit, ſi in manus ſumas Cicerõis libros de uniuerſitate, de natura deorum, de diuinatiõe, ac Somnium Scipiõis: Vergilij Georgica, Ouidij Faſtos, Metamorphoſin, Triſtia, Pontum, Epiſtolas: Plinium, Lucanũ, Aratum, Proclum, Manilium: Ptolemæum, Pontanũ, atq; id genus autores innumeros. Præterea ſi quis omnia, quæ in his libris ſunt longo uſu atq; meditatiõe intellexerit (dicã id quod certò ſcio, quod omnibus horis experior) etiãſi ſtipes, ſaxum, aut plumbũ fuerit, tot rerum miraculis mouebitur ad altiora, & dulciſsimo gaudio ad mortem uſq; perfruetur. Iudiciũ hoc principio inane uidebitur illi, qui hæc non guſtauerit: uerum ubi cœleſte illud et dulce nectar imbiberit, cenſebit nõ ſolum me nihil nimiũ huic cognitioni tribuere, ſed etiã fieri nõ poſſe, ut omnia ſecula & oẽs regiões, etiãſi omnes ſimul nitãtur, magnitudinem rei exprimãt. Terra punctus ac orbis centrum eſt, quid igitur homo, qui ad terrã non eſt, quod formica ad hoiem, de mundo queat proloqui? Pectus meum adeò impleuit hoc gaudium, ut plerunq; aut ubi ſim, aut quid agam prorſus ignorem.

Sæpe præ lætitia totus intus ardeo, rubẽt oculi, lachrymæ excidũt, deinde animus ad cœlũ proficiſcitur, ibiq; manet per ſpatium penè duarum horarum: poſt reuerſus corpus rigidum, & tantum non exanimatum repe rit. Labores multos perfero, ſed laborãti hæc magna conſolatio eſt. Eodem impetu cor meum mundus concitat, quo Solem & Lunam ſecum uehit per aëra, quo Oceani exanime corpus nunquã ſinit quieſcere. Intra pectus mundi molem agitari ſentio, oriri Solem, creſcere Lunã, omnia circum axem uerti, deniq; lucidiſsimas aquas per terræ pilam currere, & ſecum ferre nauigantes. Felices illi, quibus in hac mortali uita cœlo frui datum eſt.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani in Inſtitutiones ſuas Aſtronomicas annotationes.

QVOD Theodoſij finitio) *Theodoſius autor Græcus libros aliquot de ſphæris cõſcripſit, in quibus huiuſcemodi præceptiones ſunt. Si ſphærã plana ſuperficies cõtingat, id puncto duntaxat fieri. Itẽ multis in ſphæ-*

in ſphæra circulis ductis, maximum ex iis eſſe, qui centrũ attingit. Et circulos ſphæræ maiores omneis ſeſe nõ niſi in portiones æquales diuidere. Iſthæc Theodoſius ſcripturus, optime eã corpus eſſe ait, cuius omnes in circuitu partes ſpatio æquali à centro abſiſtant. Deſcriptionẽ hanc noſtri negotium longe aliud tractantes operibus ſuis præfixerunt. Περίσκιοι) Periſcij nominantur omnes, qui in zonis frigidis, uel intra arcticos circulos ſunt. Sic uocati quod illorum umbræ in orbem circumagantur. Ab æquinoctiorũ notis) Aequinoctiũ hic accipitur pro initio Arietis uel libræ octaui ac noni orbis. σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζωδίου) Ait uix quartam Argus partem ſupra terram apparere, atq; ideò Canopũ cerni nõ poſſe, utpote qui in infima ſigni portione ſit, hoc modo:

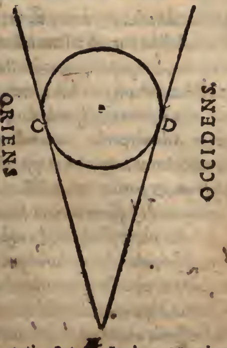
[illegible]axis cum termino caudæ) hoc eſt, cum duabus ſte[illegible]quæ ſunt in fine caudæ Vrſæ minoris.

- Siderũ tam errantiũ q̃ fixorum
  - Longitudo
  - Latitudo
  - Declinatio
  - eſt earũ diſtantia ab
    - Initio Arietis.
    - Medio ſigniferi.
    - Aequatore.

- Terrarũ
  - Longitudo
  - Latitudo
  - eſt earũ diſtantia ab
    - Inſulis fortunatis.
    - Aequatore.

- Exortus, de quo paßim autores ſcribũt, duplex,
  - Stellarum
    - Fixarum
      - Matutinus.
      - Veſpertinus.
      - ἡλιακός.
    - Errantiũ
      - Matutinus.
      - Veſpertinus.
  - Lineæ ecleipticæ
    - Rectus, ſiue tardus
      - Cancri.
      - Leonis.
      - Virginis.
      - Libræ.
      - Scorpionis.
      - Sagittarij.
    - Obliquus ſeu uelox
      - Capricorni.
      - Aquarij.
      - Piſcium.
      - Arietis.
      - Tauri.
      - Geminorum.

- **Stellas fixas**
  - Oriri ortu
    - Matutino / Veſpertino / Heliaco — eſt oriri
      - Mane cum ſole.
      - Veſperi ſole occidente.
      - E radijs ſolis.
  - Occidere occaſu
    - Matutino / Veſpertino / Heliaco — eſt occidere
      - Mane ſole oriente.
      - Veſperi cum ſole.
      - Propter acceſſum & fulgorem ſolis.
- **Erraticæ ſtellæ dicũtur**
  - Oriri ortu
    - Matutino / Veſpertino — Quãdo incipiũt uideri
      - Mane ante ortũ ſolis.
      - Paulò poſt ſolis occaſum.
  - Occidere occaſu
    - Matutino / Veſpertino — Quãdo incipiũt occultari
      - Mane ante ortũ ſolis.
      - Ab occaſu ſolis

C eſt ſtatio matutina Saturni, Iouis & Martis: ueſpertina uerò Veneris ac Mercurij. D ſuperiorum ſtellarum ueſpertina ſtatio eſt, inferiorũ matutina. Lunã ſtare non dicimus, propter celerem epicycli motum.

Græcorum interpretationes.

Κλειώ τ᾽ εὐτέρπη τε θάλειά τε μελπομένη τε,
Τερψιχόρη τ᾽ ἐρατώ τε πολύμνιά τ᾽ οὐρανίη τε
Καλλιόπη θ᾽ ἡ δὲ προφερεστάτη ἐσθ᾽ ἁπασάων.

Clioq́;, Euterpeq́;, Thalia, Melpomeneq́;,
Terpſichoreq́;, Erato, Polymniaq́;, Vranieq́;,
Calliopeq́;: hæc longe alias præponderat omneis.

Νύμφαι κασταλίδες παρνάσιον αἶπος ἔχουσαι.
Nymphæ Caſtalides Parnaſi culmen habentes.
ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
μακρὰς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.
Magnanimi Atlantis proles, quem nulla profundi
Ponti abrupta latent. longas habet ipſe columnas
Queis terram, & pariter cœlum ſuſtentat utrinq;.

ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ζ'. ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τοῦ ζωδιακοῦ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν ὁ ζεὺς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην, ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τῆς δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη. ὁ μέντοι δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων. *Quippe cœlum ſeptem habet zonas nõ attingentes ſigniferũ. Quarũ primã poßidet Saturnus, ſecundũ Iupiter, tertiã Mars, quartã Sol, quintã Venus, ſextam Mercurius, ſeptimã Luna. Supra hos omneis zodiacus.* οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκονται: *Inerraticæ ſtellæ pari curſu feruntur.*

Οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένος δινεύονται, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. *Aliæ quinq; erraticæ impari motu conuertuntur, cæteris dißimiles.*

Οἱ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
[illegible] ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ

τὴν δ' ἑτέρην

Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
τῇ δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν,
Hæc alijs Cynoſura quidem cognomine dicta eſt.
Alterd uerò Helice, Helice nam per marę Graij
Obſeruant, curuas liceat qua ducere puppes.
Illa Phœnices fiſi magna æquora ſulcant.
Πληϊάδας θ' ὑάδας τε, τό τε σθένος ὠρίωνος,
ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
ἥτ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.
Pleiadesq́; , hyadas, roburq́; ipſum Oriónis,
Atq; urſam, quam currum alij cognomine dicunt.
Vertitur hæc illic, atq; Oriona tuetur,
Ac ſola Oceani gelidis non mergitur undis.

Idem in Odyſſea:

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας δ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην,
ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
At clauo ille ſedens nauim mira arte regebat,
Nunquam corripuit nutantia lumina ſomnus.
Verum Pleiadas ſpectat, ſeriq́; Booten
Occaſus, Vrſamq́; alio cognomine currum.
Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
ἔμμενες ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅγ' αἰεὶ

Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς,
* Καὶ οἱ ἐπαντέλλει. καί μιν κατιόντα δ' ἰώκει.
Illius at pedibus lepus inceſſanter utriſq;
Subiacet, ac pulſus cunctis fugit iſte diebus.
Sirius à tergo ſimilis ruit uſq; ſequenti,
Et ſimul exoritur, ſimul inſectatur euntem.
Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανὸν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς
Ὦ πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς
Cum cane ſi medium teneat nimboſus Orion
Cœlum, atq; Arcturi cernit Pallantias aſtrum,
Ferre domum dulces tempus tum poſtulat uuas.
ἠέλιος θ' ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.
Sol qui cuncta uides, atq; auribus omnia captas. uel
Sol qui cuncta audis, radijs quiq; omnia luſtras.

IO. FORTIVS IOANNI
TARTESIO, S.

QVò noſtrum erga te amorem inuicem cognoſcas uir doctiſsime, has de Coſmographia præceptiones nomini tuo dedicamus, quæ hoc ordine abſoluentur. Circa initium nonnulla exponemus quæ ad terræ diſtinctionem, ac menſuram pertinent. Ea erunt huiuſmodi. Quid ſint zonæ, quid climata. Qui dicantur amphiſcij, periſcij, heteroſcij. Quid antœci, periœci, antichthones. Mox ſequetur terrarum, marium, fluminum

Zone, climata, amphiscij, periscij, heteroscij, antoeci, perioeci, antichthones, Terre, maria, flumina, urbi.

minum atq; uentorum deſcriptio. Quæ ad legendos non Geographos modo, uerum autores omneis, qui ullam zonarum, climatum, longitudinis, latitudinis mentionem faciunt, mire conducent. Crebrius ad te humaniſsime Tarteſi, ſcripturus ſum, & longiore, quàm nunc, epiſtola. Vale. Lutetiæ quarto Calendas Octobres. Anno M. D. Vigeſimonono.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANDOVERPIANI Coſmographia.

Quo diſtent Κοσμογραφία, γεωγραφία, τοπογραφία καὶ χορογραφία.

COSMOGRAPHIAM *mundi uocamus deſcriptionẽ. Hæc tradit polos,* παραλλήλους, *meridianosq; circulos: atq; ex ipſorum interuallis terrã ſuppoſitam ijs in zonas & climata diuidit: è polorum ſiue axis altitudine ſpatia dierum ac noctium diſcernit: ſolis exortus occaſusq; demonſtrat. Geographia uerò terrã diſtinguit per montes, fluuios, maria, nulla adhibita circulorum cœleſtium ratione. Quamobrem, Coſmogra-*

Coſmographicos globos appellare cõſueuerunt, in quibus circuli meridiani, atq; paralleli pingũtur: geographicos, ubi circuli deſunt. Topographia loci deſcriptio eſt, quando Poëtæ locũ aliquẽ definiunt. Vt apud Ouidiũ de monte Parnaſo: Mõs ibi uerticibus petit arduus aſtra duobus Nomine Parnaſus, ſuperatq; cacumine nubes. Chorographia eſt loci pictura, ut quum urbs aliqua à pictoribus depingitur. Hæc ad pictores pertinet queẽadmodũ topographia ad poëtas oratoresq́;. Vnde Coſmographia totũ depingit mundũ, Geographia terram, terræ partem. Topographia ſiue Chorographia ut pictor idẽ nunc hominẽ totũ, nunc caput, nunc aures deliniat.

TERRAM IN MEDIO *fixam eſſe.*

TErrã in orbis medio cõſiſtere experimẽtis haud dubijs conſtat. Cæterum quid ita globum fixerit admiramur, ut ne ſemel quidẽ ſe moueat. Quod ſi fiat qui circa mũdi axẽ uerſamur, genteſq́; arctoæ ab urſis duabus dicimur, ſub Solis orbitã repente uolueremur. Aethiopes contra ad zonas extremas deſcenderent. Forſitan terram parens natura quieſcere iuſsit, ne repentina & aëris, & æſtus, & rigoris cõmutatio mortalium genus, quò nihil eſt fragilius, interimat. Miraculum longe maximum reor tantum eſſe pectoris humani ſtuporem, ut neminem admiratio iſta rapiat.

DE

DE TERRAE AC aquæ forma.

TErræ forma non alia quàm mundo eſt. Nam ab æquinoctio ad Aquilonem eũtes paulatim attolli polum uident, ſideraq; auſtrina occultari, eò ſolum, quod ſpatia media intumeſcant. Diſcedentes uerò ad Auſtrũ ſigna auſtrina pari modo exurgere, arctoaq; deprimi cõſpiciunt. Inter ortum atq; occaſum nõ ſtellarum altitudo, ſed defectio formã indicat. Quippe lunæ defectus alijs quarta hora, alijs quinta, ſiue ſexta, quum eodem omnibus tempore fiat, cernitur. Proinde quod non uno momento uniuerſo orbi meridies ſit, media nox, cæteraq; dierum horæ, id globi tumor efficit. Quoniam Solem non ſimul omnes exorientem cernũt: ſed prius Perſæ, inde Græci, & Itali, poſtremo Hiſpani. Vnde fit, ut ſingulis horis omnes dierum horæ ſimul ſint, ſed in locis diuerſis. Quando enim nobis eſt meridies, alijs hora prima eſt, alijs ſecũda, alijs tertia, quarta, media nox. Aquæ tumorem duæ docent rationes. Altera, quod nauigio abeunte ſigna in littore poſita uideantur deſcendere, & tãdem occultari. Quodq; in oceano nihil appareat præter aquã: quum tamẽ æditiores arbores, ſi plana ea eſſet, facile cernerentur. Altera, quod guttæ, ac minimæ partes globi protinus recipiãt formã. Eſt enim natura homogenij corporis, ut partes cũ toto uim eandẽ habeant.

DE

DE ZONIS.

ZOnæ ſpatia ſunt inter circulos minores cõprehenſa. Sunt aũt quinq;, frigidæ duæ ſunt mũdi uerticibus, temperatæ totidem, & media torrida ſub ſignifero. De his Ouidius:

Vtq; duæ dextra cœlum totidemq́; ſiniſtra
Parte ſecant zonæ, quinta eſt ardentior illis:
Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
Cura dei, totidemq́; plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.
Nix tegit alta duas, totidem in utraſq; locauit.
Temperiemq́; dedit miſta cum frigore flamma.

Et Vergilius,

Quinq; tenent cœlum zonæ: quarum una coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni.
Quam circum extremæ dextra leuaq́; trahuntur
Cœrulea glacie concretæ, atq; imbribus atris.
Has inter mediamq́; duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ diuum.

DE CLIMATVM RATIONE.

CLima ſpatium eſt inter auſtrum ac Septentriones notabilem exortus Solis mutationem continens. Veteres ſeptem climata tradiderunt: in quorũ primo eſt Meroë, in ſecundo Syene, in tertio Alexandria, in quarto Rhodos, in quinto Roma, in ſexto Boriſthenes,

riſthenes, in ſeptimo Riphei montes. Primi circa medium ſitum latitudo partium decem & ſex: ſecundi uiginti quatuor cum gradus unius quadrante; tertij triginta et dodrantis; quarti triginta ſex cum uiginti tribus minutis; quinti quadraginta unius & trictis; ſexti quadraginta quinq; atq; minutorum uigintitrium; ſeptimi quadraginta nouem dempto triente.

DE VMBRIS GNOMONVM.

TErra quoq; diſtinguitur umbrarũ ratione, quæ cum latitudine mutantur. De quibus Strabo: In Carthagine urbe gnomon rationem habet ad æquatoris umbram eam, quam habent undecim ad ſeptem. Plinius: In Mauritania æquinoctij die media, umbilicus quem gnomonem uocant ſeptem pedes longus, umbrã non amplius quatuor pedes longam reddit. In A ia & Perſide umbilicus æquinoctio triginta quinq; pedum, umbram uiginti quatuor pedes longam facit. Infra de Rhodo & Cypro inſulis: Gnomonis centum unciæ, umbram ſeptuaginta ſeptẽ unciarum faciunt. Et de Lydiæ Gnomini unius & uiginti pedum reſpondẽt umbræ ſeptemdecim pedum. Victruuius: Gnomon Romæ nouem partium, umbram habet octo. Athenis quatuor, umbram trium habet. Alexandriæ ſtilus partes habens quinq;, umbram mittit partium trium.

Gnomon, uel Umbilicus, uel Stilus.

DE

DE AMPHISCIIS, PERISCIIS, heteroſcijs.

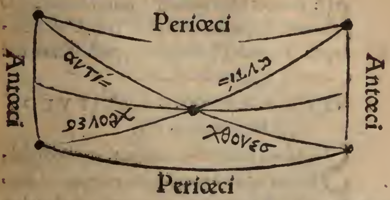
TErræ totius incolas triplici umbrarũ genere diſcernimus. Amphiſcij uocãtur, q̃bus meridiana umbra nũc ad Septentriões, nunc ad Auſtrũ procedit quod fit in zona torrida. Sole enim meante per Cancri ſidus umbras illic auſtrinas, ſiue ſiniſtras habẽt: bruma dexteras, uel arctoas. Periſcij ſunt, quos ſigniferi axis circuitu ſuo cõprehendit: ita dicti, quod illorũ umbræ molarũ modo circumagantur. Heteroſcij uerò nuncupantur, qui alterã ſolũ umbrã habẽt, arctoã, uel auſtrinã: quales nos, & Antichthones noſtri. Ergo ἀμφίσκιοι in zona torrida dicuntur: περίσκιοι in frigidis: ἑτερόσκιοι in tẽperatis. Hæc oĩa ſatis indicat uocum cõpoſitio. Amphiſcijs ſolſtitia quatuor, heteroſcijs duo, periſcijs unũ. Qui enim ſub arctis habitãt periſcij, ſolſtitiũ in Cãcro habẽt. In Capricorno autẽ ſicuti Sole carent, ita & eius ſtatione. Simile de auſtrinis iudicium.

QVID SINT ANTOECI, Periœci, Antichthones.

ESt & alia quædam diſtinctio in Antœcos, Periœcos, Antichthonas. Antœci ſunt qui habitãt in diuerſis parallélis ſub eodem meridiano æquo ſpatio diſtites ab aliqua æquatoris parte. Periœci qui ſub uno parallélo & meridiano ſunt in partibus oppoſitis.

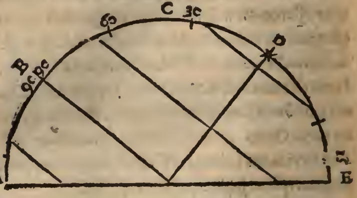
Antichthones,

Antichthones,ſeu antipodes, qui mundi diametro diſtant. Antœcis eodem momento medius dies, mediaq́; nox: uerum auſtrinis æſtas, quando arctois bruma eſt. Periœcis tẽpore eodem æſtas atq; hyems,ſed meridies ac medias noctes contrarias habent. Antichonibus idem horizon & meridianus,reliqua oĩa cõtraria. Quando enim æſtatem nos habemus, auſtrinis gentibus bruma eſt: quum nos habemus medios dies,illis media nox eſt. Antœcis,Periœcis,Antichthonibus æqua latitudo eſt, Periœcis etiam eadem. Tam Periœci,quàm Antichthones partibus diſtant centum octoginta, Antœcis diſtantia uaria. Omnes Antœci,Periœci, Antichthones eoſdem meridianos habent,ſed finitores demptis antipodibus,diuerſos,ut ſequens pictura exprimit.

QVID LATITVDO.

EOdem pertinent latitudo longitudoq́;. His enim & urbes, & montes, & flumina diſcernimus. Latitudinem loci ab æquatore, uel axis ab horizonte diſtantiam nominamus, hoc modo.

A E horizon eſt. B æquator. C polus horizontis. D polus mundi. Spatium quod eſt in D & E eſt altitudo poli. Id æquale eſt alteri ſpatio, quod eſt inter B et C. Vtrunq; loci latitudo uocatur.

QVA RATIONE LATITVDO locorum inueniatur.

SI altitudo Solis meridiana tẽpore æquinoctij ſubducatur à partibus nonaginta, relinquitur latitudo. Si ſol ad Aquilonem declinauerit, ab altitudine meridiana ſubtrahi debet eius declinatio, idq́; quod

remanſerit,

remanſerit, auferri à nonaginta partibus. Verum ſi in ſignis auſtrinis fuerit, altitudini adijci declinatio debet, numerusq; collectus à circuli quadrante ſubtrahi.

QVOMODO EX ARCV DIurno ſtellarum, urbium latitudo reperiatur.

STellæ arcũ diurnum uocãt tẽpus, quo ipſa ſupra horizonta fertur, uel æquatoris partem quæ oritur dum ſidus ab Oriente in Occidentem decurrit. Ex quo urbis latitudinẽ hac ratiõe inuenias. Obſerua quot horæ, ſiue æquatoris partes prætereant cum ſtella inter ortum & occaſum. Inde accipe ſphæram, atq; in illius finitore, ſeu alueo axem aut attolle, aut deprime, donec eandẽ ſtellæ in horizonte morã deprehenderis. Tum facile uideas ſic poſita ſphæra, quot meridianĩ partibus polus à finiente uel urbs ab æquatore abſiſtat nam diſtantiã ea, ut diximus, latitudo eſt.

DE PARALLELIS.

TRiplices hic paralleli notantur. Alij enim latitudines definiunt, qui denis plerunq; gradibus diſtant. Alij dierum indicant longitudinem. Alij & zonas quinq;, & metas Solis, & anni quatuor mutationes cõtinent, qui ſunt æquator, tropici duo, ac totidem arctici circuli.

QVID LONGITVDO, ET *biſariam accipi nomen occidentis.*

Longitudo diſtantia urbis ab occidente eſt. Id *breuius quidem dictum, ſed ad hunc modum intelligi debet, diſtantiam eſſe meridiani loci alicuius à meridiano inſularum* Fortunatarum. Duplex eſt occidens. Alter *totius terræ, quem in inſulis* Fortunatis *collocauerunt, quod ubi ſolis ſidus eò peruenerit, non amplius ſub ſe terras, ſed aquas habeat.* Alter *ſingularum urbium, quem uocamus partē finitoris, ubi mūdi pars aliqua occidit.* Idem *iudicium de oriente.*

QVID SIT APVD SCRI*ptores urbem diſtare tribus, aut quatuor horis ab occaſu.*

Inter ortum & occaſum, hoc eſt, ſtationē Sinarum & fortunatas inſulas ſingulæ horæ qu indecim partes continent. Tot *enim gradus eo tempore meridianū circulum prætereunt.* Sic Ptolemæus Chaoniam *ab occidente horarum trium ſpatio, ſiue gradibus quadraginta quinq; abeſſe ait.* Inter *auſtrum uerò & ſeptentriones horæ uocabulo diei lōgiſsimi notatur incrementum, quod circa æquatorem gradus plures, quàm alibi comprehendit.* Proinde *diſtare urbem duabus horis ab æquinoctio, æquatore, uel medio mundi, eſt eam habere longiſsimum diem horarum quatuordecim: tribus,*

bus, quindecim: ſex, octodecim: ſeptem, undeuiginti. Quibus uerbis uti licebit in deſcribenda latitudine & ſitu locorũ, hoc modo: Duabus *horis ab occaſu, tribus ab æquinoctio, id eſt, in ea urbe eſſe ſcriptum librum uel epiſtolam, quæ ab occidẽte abeſt partibus tricenis, & tribus horis ab æquatore, uel ubi dies ſolſtitio quindecim horas continet.*

TERRAE REGIONES.

T*Erram mari non opertam in partes tres diuidimus,* Europam, Aphricam, Aſiam. *Europa uergit ad occidentẽ,* Aphrica *ad meridiem,* Aſia *ad orientem.* In Europa *regiones præcipuæ ſunt:* Britannia, Hiſpania, Gallia, Germania, Rhetia, Vindelicia, Noricum, Pannonia, Illyria, Dalmatia, Italia, Cyrnus *ſiue* Corſica, Sardinia, Sicilia, Sarmatia Europæa, Taurica cherſoneſus, Dacia, Myſiæ *duæ, ſuperior & inferior,* Thracia, Cherſoneſus, Macedonia, Epirus, Achaia, Peloponeſus, Euboia, & Creta, *quam nunc appellamus* Candiam. In Aphrica, *quæ* Libya *olim dicebatur,* Mauritania, Numidia, Aphrica *propriè dicta, in qua* Carthago *è regione* Siciliæ, Cyrenaica. Aethiopia. *Aphricam uocant quaſi ſine horrore, uel frigore: eſt enim* φρίκη *horror, quem ex frigore contrahimus.* In hac Nilus *flumen, cuius ortum* Ouidius *eo latere exiſtimat, quod incenſo à* Phaëtonte *orbe ca-*

 pût

put contraxerit, atq; occultârit. In Aſia Pontus, Bithynia, Phrygia, Lycia, Galatia, Paphlagonia, Pamphylia. Cappodocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia Aſiatica, Colchis, Iberia, Albania, Armenia maior, Cyprus, Syria, Phœnicia, Paleſtina, Iudæa, Arabia, Meſopotamia, ita dicta, quod Tigris et Euphrates incluſerint eam, quodq; inter duo flumina conſtituta ſit, Babylonia, Aſſyria, Media, Perſia, Parthia, Carmania, Margiana, Bactriana, Scythia, Aria, Arachoſia, Gedroſia, India, Taprobana.

VRBIVM ATQVE REGIONUM NOMINA MINUTA.

num nomina minuta.

BOeotia ante appellata fuit Aonia: unde et muſæ Aonides dicuntur. Aegyptus Aeria dicta erat. Creta itidē Aeria nomine eodem. Attica ἀκτή. Corinthus, Ephyre, Macedonia, ἠμαθία. Qua uoce Lucanus uſus eſt in operis exordio: Bella per Emathios plus quàm ciuilia cāpos, Iusq; datū ſceleri canimus. Theſſalia αἱμόνια, qđ nomē in Sagittarij ſigno Ouidius uſurpat. Per tamen auerſi gradieris cornua Tauri, Aemonioſq; arcus, uiolentaq; ora Leonis. Tyrus Aſiæ urbs olim Sarra uocitata eſt.

AQVARVM NOMINA.

NOmina aquarum uaria. Oceanū uocamus aquā ſeu mare, quod totam penè circuit terram: cu-

ius tāta eſt celeritas, ut in naui emiſſa ſagitta ſupra nauim maneat atq; in eam decidat. Mare propriè, quod terram influit, uel quod intra terram continetur. Cuiuſmodi Ionium, Aegæum, Perſicum, Caſpium. Portus à portando dictus, quod illuc merces uehendæ portentur: tutior maris pars eſt circa littus. Sinus inter littora curua eſt, & mare quaſi brachijs amplectētia. Fretum ſiue πορθμός locus anguſtior maris inter duo littora: ſicut iſthmus terra anguſta inter duo maria. Flumē aqua perēnis, ac perpetuo fluens. Lacus locus profundus aquas habēs perpetuas. Stagnum, aqua ſtagnās uel quieſcens, quæ hyeme colligi ſolet & æſtate ſiccari. Torrens aqua quæ ex alto fertur in ualles. Hæc magno æſtu torret, & bruma augetur imbribus. Lacunæ foſſæ nuncupantur, in quibus collecta aqua ſtare cōſueuit. Fons aqua eſt, quæ è terra manat, & hauriri poteſt manibus. Palus aqua eſt in altitudinem latius diffuſa. Ad dexteram Siciliæ partem Scylla eſt rupes, ſaxū aut locus cauernis plenus, qui percuſſus à fluctibus latratus uidetur edere, Ad ſiniſtrā Charybdis, quæ cōtrarijs fluctuum curſibus colliſionem facit, & rapta abſorbet. De his Virg. Dextrū Scylla latus, leuum implacata Charybdis Obſidet. Syrtes à trahendo dictæ. duo loca maris periculoſa ſunt propter arenæ copiam in finibus Aphricæ.

DE MARIS ACCESSV, ET Receſſu.

DOnec lunæ ſidus ab oriente ad Auſtrũ,ſiue medium cœlum ſcandit,in proximo littore decreſcere maria haud dubium eſt.Inde ad occaſum ipſa deſcendente augeri.Rurſum ab occidente ad meridianum minui,atq; ab eo augeſcere, dum ſtella oriatur. Ergo quibus luna in ortu uel occaſu apparet,his plenum mare,& tempus nauigandi.Quibus uerò in circulo meridiano conſiſtit,ſupra aut infra horizonta, ab illis longiſsime abeſt mare. In acceſſu quandoq; tardior mora ob impedimenta littorum.Deinde aquæ multæ propriã aliquam naturã habent,ut Euripus in Græcia ſepties quotidie refluens.

DE TRIPLICI ORIENTE, atque occidente.

ANtequam uentorum rationẽ aggrediar,dicendum quid exortus ſolſtitialis,uernus, brumalis,quid itidem occaſus æſtiuus, æquinoctialis, hybernus.Citra æquatorem finiẽtis circulus plagis quatuor diſtinguitur Aquilone,meridie,ortu & occaſu. Gentibus auſtrinis,ſiue antœcis meridie Sol aquilonem ſpectat,nobis polum alterum:Nobis leua manus ad ortum uergit,illis ad occaſum.Porrò quia non indidem æſtate,uere,ac bruma Sol exoritur,orientem triplicem po

nimus

nimus. Solſtitialem, uel æſtiuum finitoris partem eã, ubi ſolſtitio Sol exurgit. Vernum ſiue æquinoctialem, in qua oritur alterutro æquinoctio. Et brumalem ſeu hybernum, qua bruma, aut die breuiſſimo oritur. Pari forma de occaſu loquendum. Nam æſtiuus uel ſolſtitialis dicitur ὁρίζοντος ſectio, ubi occidit Sol in Cancri ſigno. Vernus aut æquinoctialis, qua ueris initio deſcẽdit. Brumalis aut hybernus, ubi bruma occidit.

BIFARIAM INVENIRI QVATUOR PLAGAS MUNDI.

QVatuor mundi plagas deprehendunt gnomone in circuli centro erecto ad angulos æquales. Quotidie enim tum ante meridiẽ, tum à meridie ſeſe umbra uel contrahit, uel extendit ad circuitum circuli. Inter quos contactus medius punctus Septentrionẽ indicat. Idem quoq; cœlo nubiloſo ex arborũ contactu in ſylua cognoſcunt. Quoniam cortices ſpectantes Aquilonẽ duriores ſunt plerunq;, atq; rimas altiores agunt. Ob id Columella arbores priusquàm transferantur, rubrica notandas præcipit, ut eaſdem cœli partes aſpiciant. Ne aut inſolitus calor priſtinum diſſoluat rigorẽ aut molliciem auſtrinam Septentrionis horror lædat.

DE VENTIS COMMVNIBVS.

DVo uentorum genera communes & repentini. Communes nuncupamus, qui ex certis ſpirant

mūdi plagis. Hi in formas quatuor diducūtur arctoas, auſtrinas, eoas, occiduas. Arctoi tres ſunt. Quorū primus à parte circuli arctici ſpirat, quæ proſpicit occidentem, Thraſcias dictus. Secundus Septentrio uel Aparctias à uertice. Tertius Aquilo, uel Boreas à dextero latere circuli eiuſdem. Eoi totidem, à ſolſtitiali ortu Cæcias: à uerno Subſolanus uel Apeliotes, Eurus aut Vulturnus à brumali. Auſtrini Phœnicias, uel Euronotus: Auſter uel Notus: & Libonotus. Occidui tres quoq;. Lips uel Aphricus ab occaſu hyberno: ab æquinoctiali zephyrus, aut Fauonius: ab æſtiuo Corus, uel Argeſtes. Homerus quatuor duntaxat enumerat.
σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαῆς
ϗ Βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Communibus uentis addi poſſunt Prodromi atq; Eteſiæ, quos etiā temporibus certis flare conſtat. Prodromi ſunt Aquilones, qui Caniculares dies præcedunt. Eteſiæ Aquilones dicuntur, qui caniculæ ortu ad dierum quadraginta intercapedinem ſpirant. Ab annuo flatu inditum nomen. Eteſiæ noctu ſopiuntur, utpote quum ſidus ſub terra ſit.

NOMINVM ORIGO.

Septentrio nuncupatus eſt, quod ſpiret à Septentrionibus. Aparctias, quod ab arctis aut urſis.

Aqui-

Aquilo à ſublimi uolatu aquilæ, quod ex alto ſpiret. Boreas ἀπὸ τοῦ βοᾷν, hoc eſt, ſonitu quem ædit. Subſolanus quod ſub Sole ſpiret. Apeliotes, quod à Sole. Vulturnus à uulturis uolatu, quoniam alte reſonat. Auſter quaſi hauſter, ab hauriendis aquis, uel humida natura uenti: ob eandem cauſam à Græcis Notus dictus eſt. Lips quod ex Lybia ueniat, & Aphricus, quod ex Aphrica. Apud ueteres enim regio eadẽ & Lybia, & Aphrica uocabatur. vt pag. 533.. ille meminit autor.

NATVRA VENTORVM.

CAecias ad ſe nubes trahit. Vnde Græcis prouerbiũ, κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς καικίας νέφος, mala ad ſe trahens, ut Cæcias nubem. Zephyrus tempore uerno. Ideò Verg.

Vere nouo gelidus canis quum montibus humor
Liquitur & zephyro putris ſe gleba reſoluit,
Depreſſo incipiat iam tunc mihi taurus aratro
Ingemere. *Huius flatu armenta quibuſdam in locis concipiunt fœtum, atq; inde zephyrus, hoc eſt, ζωὴν φέρων appellatus. Verg.* Nota Vnde Zephyrus.

Ore omnes uerſæ in zephyrum ſtant rupibus altis
Exceptantq́; leueis auras, & ſæpe ſine ullis
Coniugijs uento grauidæ.

Venti à Septentrione flantes frigidiores ſunt, eò quod ueniant per montes, niues, & terras ſeu zonas frigidas

dus. Sunt item ſicci, quod per terras, & maria congelata ſpirēt. Occidui eois humidiores, quoniam in aduentu hi plus terræ habent, illi plus aquarum. Auſtrini à ſole ueniunt, & maria multa permeant, ideò & calidi, & humidi.

DE VENTIS REPENTINIS.

R*Epentinos uocamus, qui neq; è certa plaga aliqua, neq; ſtatis anni tēporibus ſpirant, quiq; impetu ſuo euertunt turres & nauigia frangunt. Sic appellati ſunt, quod repente oriantur, & repente deſinant.* Horum quatuor genera. Procella, *uel ecnephias,* quando *halitus erumpēs late diſpergit nubem.* Vortex *uel* Typhon, *quum arctiori erumpit ſpatio, & impetu magno uoluitur in circulum.* Vnde *in agris crebro uidemus arenas in orbem uolitantes.* Turbo *nuncupatur quando halitus erumpens nubem late ſpargit, ut procella: ſed minus alte. Dictus à turbando, quod proxima quæque perturbet. Præſter quum idem flatus per aëra fertur ardens & accenſus, ἀπὸ τοῦ πρήθειν ſiue arden*do cognominatus.

IOACHIMI

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII AN- douerpiani Liber de Tempore.

Tempus proprie mundi motuſq; interuallũ, ſeu duratio nũcupatur. Quoniã ante hos tempus nullum fuit, nec poſt eoſdem futurum eſt. Nonnulli certam *dimenſionem uocant, quæ ex cœli cõuerſione colligitur uel ex cœli ſolisq; uertigine deductũ ſpatium, quo rerũ oĩm agitationẽ uiciſsitudinẽq; metimur. Alij id imaginẽ æternitatis appellant. Huic affinis occaſio, flos ipſe temporis rebus agendis conferens. Diſtant tempus, æuum, ac æternitas. Quod tempus principium ac finem habet unde hiſtorici temporis initio cœlum & terram cõdita eſſe memoriæ mandarunt, Aeuum ſolum principium.* Idcirco Iouem et Iunonẽ *æuiternos ac æuintegros* deos *uocitabant: quod geniti quidem eſſent, ſed finem nunquam ſint habituri. Aeternitas et principio, & fine caret.* Temporis partes, *quibus omnes penè nationes utuntur, quatuor ſunt, annus menſis, dies, hora.* Biennium, *triennium, luſtrum, ſeculũ ad annorum rationẽ: ad dierum, ſeptimana ſpectat.*

Temporis partes.

DE

DE ANNO MAGNO.

ANnus à pleriſq; in formas treis diuiditur magnū,ſolſtitialē & à reditu Lunæ Lunarē. Verum quoniā poſtremus aliud nihil, quàm mēſis eſt, nos annorū duo ſolum genera ponemus magnum, & uertentem. Vtrunq; hic explicabimus, & in partes, ac genera alia diſtinguemus. Magnū annum ſpatium uocamus, quo ſidera omnia ad eundem redeunt locum. Hic quadraginta nouem uertentiū annorū milibus conſtat. De quo iſtiuſmodi uerſus in uolumine quodam inueni.

An nouus mundi redijt Platonis
Annus: & quicquid fuerat peractis
Omnibus cœli ſpatijs refertur
Ad rude corpus.

Eius partes, ſiue mutationes duæ ſunt. Aeſtas, quum incendio, uel igne mundi ſtructura conflagrabit. Sunt qui ideò rerum mutationum hanc exiſtere, atq; omnia uel flammis, uel aqua interire arbitrantur, ut alumnus terræ & innocens & nouus con ingat: licet innocentiā eam ſpatio perbreui cōſuetudo inuertat. Cito enim ſurrepunt uitia, & ſcelera ſine præceptore diſcuntur. Bruma, quando diluuiū, quē Græci κατακλυσμὸν appellant, orbem infeſtat. Quod natura euenire aiunt ex longa temporis huius intercapedine. Nam quemadmodū uulgares, ſiue uertentes anni hyemes, ac æſtates paruas

paruâs habent:ita magnus ille annus,ingentes. Igitur alterna uiciſsitud.ne mundũ tum igneſcere,tum aquarum redundãtia obrui ratio docet. Huc Cicerõis ſentẽtia ſpectare uidetur,ubi igniũ genera enumerat: Additur & ſtellarum natura flammea, ideoq; futurum exiſtimant,ut quoniam humido uapore aſtra, ut pabulo foueantur, abſumptis magis magiſq; humoribus, & augeſcente ſiccitate,mundus olim ſit igne periturus.

DE ANNO VERTENTE.

Vertens annus, tempus eſt dierum tercentũ & ſexaginta quinq; cũ quarta diei parte:uel ſpatium,quo Sol ſigniferum ambit. Arcades & Chaldæi interuallũ eſſe trium menſium uoluerunt. Quale ſpatium eſt ab æquinoctijs ad brumã,uel ſolſtitium. Romulus uerò intercapedinem uocabat ab hominis conceptione ad diem natalem. Ouidius primo faſtorum:

Tempora digereret quum conditor urbis,in anno
  Conſtituit menſes quinq; bis eſſe ſuo.
Scilicet arma magis,quàm ſidera Romule noras,
  Curaq; finitimos uincere maior erat.
Eſt tamen & ratio Cæſar quæ mouerat illum,
  Erroremq; ſuum quo tueatur habet.
Quod ſatis eſt utero matris dum prodeat infans,
  Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.

Idem alio loco:

Annus

Annus erat decimum quum Luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, per quos numerare ſolemus:
Seu quia bis quino fœmina menſe parit,
Seu quod aduſq; decem numero creſcente,
Principium ſpatijs ſumitur inde nouis.

Annus hic à Martio initium habebat, conſtabatq́; diebus trecentis & quatuor. Vt *ſex quidem menſes* Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December *tricenûm eſſent dierum: quatuor uerò reliqui* Martius Maius, Quintilis, October *triceni & ſingulis perficerentur.* Sed *ſequutus mox* Numa Pompilius *quinquaginta dies addidit: ut in dies trecentos quinquaginta quatuor annus extenderetur.* Atq; *diebus ijs quinquaginta à ſe additis alios ſex adiecit, ablatos à ſex menſibus, qui triginta dies habebât.* Factosq́; *dies ſex et quinquaginta, in menſeis duos ratione pari diuiſit.* Et *alterum* Ianuarium *nuncupauit, primumq́; eſſe uoluit, tanquam bicipitis dei menſem reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, & principium futuri,* Alterum Februo deo *dicauit, quem præeſſe luſtrationibus ferunt.* Poſt *alias uerò immutationes complures,* Iulius Cæſar *temporum inconſtantiam hanc in ordinem coēgit: attribuitq́; annis ſingulis dies tercentum ſexaginta quinq;, atq; diei unius quadrantē.* Ouidius *tertio faſtorum:*

Ille

Ille moras Solis quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis.
Is decies ſenis tercentum & quinq; diebus
Iunxit & è pleno tempora quinta die.

Ex his biſextus fit, quaſi bis dies ſextus. Etenim annis quaternis bis circa Februarij finem ſexto Calendas Martias ſcribere cõſueuerunt. Initiũ anni ſumunt Romani à bruma. Athenienſes à ſolſtitio: à ueris æquinoctio, Arabes, & Damaſceni: ab autũni, Aſia. Quod teſtantur Simplicij uerba hæc: ἃς δὲ ἡμεῖς ποιούμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτοῦ μὲν περὶ θερινὰς τροπάς, ὡς ἀθηναῖοι. ἢ περὶ μετοπωρινάς, ὥσπερ οἱ περὶ τὴν νῦν καλουμένην ἀσίαν. ἢ περὶ χειμερινάς, ὡς ῥωμαῖοι. ἢ περὶ ἐαρινάς, ὡς ἄραβες, καὶ δαμασκηνοί. *Partes anni quatuor uer, autũnus, æſtas, hyems. Veris tẽpore ſol in Ariete, Tauro, & Geminis eſt: autũno in Libra, Scorpione, Sagittario: æſtate, in Cancro, Leone, Virgine: hyeme in Capricorno, Aquario, Piſcibus. Quoniã ſingulæ partes anni quadrantẽ, aut mẽſeis ternos, aut ꝙ idẽ eſt, ſigna tria cõtinent. Mutatiões uerò, quas mox deſcribemus, dies ſinguli dũtaxat, ſiue potius momenta ſunt. Hoc mutatiões à partibus diſtant. Has Boëtius flatu uentorũ, ſtellarũq; ortu exprimit, his uerbis*

Tua uis uarium temperat annum,

Vt quas Boreæ ſpiritus aufert
Reuehat mitis Zephyrus frondes.
Quæq; arcturus ſemina uidit,
Sirius altas urat ſegetes.

Duæ ſunt cauſæ, quamobrē hyeme Solis calor remiſſior quàm æſtate ſit. Altera, quòd ocyus ille tum occidat, neq; poßit aër ob temporis anguſtiam caleſcere. Altera, quòd radij oblique in terram cōijciantur, & minor ſit reflexio. Quatuor itidem anni mutationes ſunt: æquinoctium uernum, æquinoctiū autumni, ſolſtitium, bruma: quando Sol ingreditur principiū Arietis, Libræ, Cancri, Capricorni. Cæterum Plinius, & Græci nonnulli in ſignorum eorundem partibus octauis hæc annorum momenta quatuor eſſe uoluerunt Temporibus his Arietis initium Sol attingit die decimo Martij. Verum Ouidij ſeculo ſicut ex eius Faſtis apparet, decimo quinto Calendas Aprileis. Non tamē eodem die æquinoctiū eſſe dicebant, ſe octauo ſeu ſeptimo Calendas Apriles. Putabant enim æquinoctium eſſe non in prima, ſed octaua ſigni parte: decimoquinto Cal. Apriles, Solem Arietē luſtrare: poſtea uerò ubi ad gradum octauū ſidus perueniſſet, dies noctesq; pares eſſe. Victruuius de architectura libro nono: Sol quū Arietis ſignum init, & partem octauam peruagatur, perficit æquinoctiū uernū. Ex hac annorū in parteis quatuor, & mutatiōes totidē diductiōe, manifeſtū

eſt aliud æſtatẽ et hyemẽ, aliud ſolſtitiũ, ac brumã eſſe

IN QVAS PARTES ANNVM *rei ruſticæ ſcriptores diuidant.*

VEteribus iis maxime qui de agricultura ſcripſere, alia ſpatium idem diuidendi ratio fuit, ut ex M. Varronis de re ruſtica libris colligimus: forta ſe quod diſtinctio huiuſcemodi illis ad rem eam fuerit commodior. Etenim cap. octauo atq; uigeſimo annum uniuerſum in partes octo diuidit: earumq; initia in cœli ſignis aliis quàm ſupra memorauimus, collocat. Eius uerba hæc. Dies primus ueris eſt in Aquario: æſtatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpiõe Quũ uniuſcuiuſq; horum quatuor ſignorum dies tertius & uiceſimus, quatuor temporum ſit primus, efficitur ut uer dies habeat nonaginta unũ, æſtas nonaginta quatuor, autũnus nonaginta duos, hyems octoginta octo. Qua diuiſione redacta ad dies ciuiles noſtros, qui nũc ſunt primi uerni temporis, extant ad ſeptimũ Idus Februarii, æſtiui ad ſeptimũ Idus Maii, autumnales ad tertiũ Idis Sextilis, hyberni ad tertiũ Idus Nouembris. Idem: A Fauonio ad æquinoctiũ uernũ dies quadraginta duo. Hinc ad Vergiliarum exortum, dies quadraginta quatuor. Ab hoc ad ſolſtitiũ dies quadragin nouem. Inde ad Caniculæ ſignum dies uigintinouẽ Deinde ad æquinoctium autumnale dies ſexaginta ſep

tem. Exinde ad Vergiliarũ occaſum dies triginta duo. Ab hoc ad brumã dies quinquaginta ſeptem. Inde ad *Fauonium dies quadraginta quinq;, Hactenus Varro Hoc loco ueris initium in Aquario poſuit: æſtatis in Tauro: autũni in Leone: hyemis in Scorpione. Quom eadem hæc nos in primis Arietis, Cancri, Libræ ac Capricorni eſſe partibus dicamus. Cæterum eam rerũ ruſticarum præceptionibus accõmodauit, annũq; rectius quàm nos uidetur diuiſiſſe. Nos enim ſolſtitium æſtatis initium uocamus, & brumam hyemis principium, quom utrunq; utriusq; medium ſit. Adde quod uulgari ſermone annum totum in partes duas, æſtas, ac hyemem ſæpenumero ſecamus: quæ partitio quoq; multũ ab Aſtronomica ſectione diſcrepat.*

DE ANNIS CLIMATERICIS.

EX *uertentibus colligũtur anni ſcãſiles, ſiue κλιμακτιρηκοὶ, ita dicti, quòd è ſeptenarijs numeris, aut nouenarijs gradatim ſint collecti.* De *quibus uerbis hæc in libro quodam inuenimus. Mortuus eſt annum agens circiter quartum & quinquageſimum: quem, quia è ſexto nouenario conficitur, ſcanſilem uocant annum, mala generi mortalium minitantem.* Cli*maticorum annorum genera duo ſunt.* Ε*βδομαδικοὶ qui numeris ſeptenarijs conficiuntur.* Cuiuſmodi *à natali die annus ſeptimus, decimuſquartus, uigeſimus*

primus

primus. Ἐννεατικοί quos nouenarij cōponunt numeri. Qualis eſt nonus, decimuſoctauus, uigeſimuſeptimus. Annis hebdomaticis, enneaticisq́; imminere nobis, aut morbos, aut pericula opinantur. Tēpora ipſa κλιμακτῆρας uocāt, & annos inde climactericos. Inter oēs pernicioſiſsimus eſt ſexageſimus tertius, quoniam ex utroq; numero cōſtat. De quo D. Auguſtinus ad C. nepotem ſuum epiſtola apud Gelliū: Aue mi Cai meus ocellus iucundiſsimus, quē ſemper medius fidius deſidero quum à me abes. Sed præcipue diebus talibus qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Caiū: quem ubicunq; hodie fuiſti, ſpero lætū et bene ualentē celebraſſe quartum & ſexageſimum natalem meum: nam ut uides κλιμακτῆρα cōmunem ſeniorum omniū tertium & ſexageſimum annum euaſimus.

DE MENSIVM RATIONE.

Menſis duplex eſt naturalis et ciuilis. Naturalē in menſem ſolis, & menſum lunæ diuidunt. Prior tēpus eſt, quo ſol duodecimā cœli partē luſtrat. Poſterior, ſpatium inter duos ſolis, lunæq; coitus, uel quo luna tredecim ferè ſigna percurrit. Ciuilis menſis eſt numerus quidam dierum, quem unaquæq; ciuitas cōſueuit obſeruare. Vt Martius, qui apud Romanos diebus uno & triginta cōſtat, apud Albanos trigintaſex. Mēſes ciuiles duodecim ſunt Ianuarius appellatus

ab Iano, quē bifrontem depingunt. Voluit nāq; Numa Pompilius primū anni menſem dei bicipitis ſimilitudinem habere, ſimulq; proſpicere, & anni ſequentis initium, & tranſacti finem. Dies huius quintus atq; uigeſimus ſi ſerenus fuerit, frugū portēdi aiunt fertilitatē. Si nix cadat, uel pluuia, caritatem rerū. Sin exiſtāt nebulæ, animalium multorū interitum. Sin uenti, arma. Februarius nomen à uerbo priſco februo, quod eſt luſtro, uel purgo accepit. Per duodecim enim Februarij dies perpetuos populus omnis intentus erat ſacrificijs, & cæreis, & facibus circa ſepulchra accenſis, pro impetrādā mortuorū animabus quiete. Quæcunq; purgamēti cauſa in ſacrificijs adhibebātur, februa nominari ſolent. Plinius: Vulgata priſcis tēporibus opinio obtinuit, februa eſſe omnia, quibus delerentur peccata, aut manes animabus defunctorū placidi redderentur. Martius quē Romulus primū eſſe uoluit, dicauitq; genitori ſuo Marti, & ab eo Martiū appellauit. Aprilis ſecūdus menſis quaſi aphrilis uocitatus eſt, à ſpuma quā Græci ἀφρὸν uocāt, unde orta Venus putabatur. Vt queadmodū primus menſis à patre Romuli Marte, ita ſecūdus ab Aeneæ matre, unde Romulus originē duxit, Veneris nomen uſurparet. Et ij menſes annū auſpicarentur, à quibus Romani nominis origo proceſſiſſet Maius à maioribus dictus eſt, quibus conſecratus erat,

quod

216

quòd cõſilio et autoritate remp. admniiſtrarēt. Iunius à iunioribus, qui rē armis gerebãt. Poſtq̃ enim Romulus populũ Romanum in maiores minoresq; diuiſit, ut pars altera cõſilio, altera armis remp. tueretur, in honorē partis utriuſq;, ſuperiorē Maium, hunc Iunium nuncupauit. Iulius ante Quintilis appellatus, qd' à primo menſe Martio quintus eſſet. Sed poſtea in honorē Iulij Cæſaris Dictatoris M. Antonio Marci filio cõſule legē ferente, Iulius nominatus eſt: quod hoc mēſe ad quartũ Idus Quintileis Iulius procreatus fuiſſet. Auguſtus antea Sextilis dictus, donec honori Auguſti ex ſenatuſcõſulto cõſecratus eſt. Cuius hæc uerba fuerũt: Quom imperator Cæſar Auguſtus mēſe Sextili et primum conſulatũ inierit, & triumphos treis in urbē intulerit, et ex Ianicu lo legiões deductæ, ſequutæq; ſint eius auſpicia ac fidem. Et Aegyptus in poteſtatē populi Romani redacta eſt. Finisq; bellis ciuilib. impoſitus ſit. Atq; ob has cauſas menſis iſte imperio felicißimus ſit ac fuerit, placere ſenatui, ut hic mēſis Auguſtus appelletur. September, October, Nouember, December ob ſequentium principum tyrannidem, nomina priſca ſeruauerunt. September, quòd à Martio ſeptimus ſit, dicitur. October, quia octauus ſit. Nouember, quòd nonus. Decēber, quoniã decimus. Menſium quatuor, qui Februariũ ſequuntur, alij ratiões iſtiuſmodi tradunt.

Martiũ à Marte quidem appellatũ eſſe,non quòd Ro*muli pater fuerit,ſed quia gens* Latin*a,armis ac bello potens ſit.* A*prilem ab aperiendo,quod terræ meatus tunc aperiãtur,* M*aium à* M*aia,quoniã eo menſe tam* R*omæ, quàm antea in* L*atio,res diuina* M*aiæ et* M*er curio fiat.*I*uniũ à* I*unone,quod tempore illo* I*unoni ho nores maximi habebãtur.* Ianuarius I*unoni ſacer erat* F*ebruarius* N*eptuno,*M*artius* M*ineruæ,* A*prilis* V*e neri,* M*aius* A*pollini,* I*unius* M*ercurio,* I*ulius* I*oui,* A*uguſtus* C*ereri,*S*eptẽber* V*ulcano,*O*ctober* M*arti,* N*ouember* D*ianæ,*D*ecember* V*eſtæ.*I*anuarius,*M*ar tius,*M*aius,*I*ulius,* A*uguſtus,* O*ctober, & December dies ſingulos & tricenos habent.* A*prilis uerò,*I*unius* S*eptember,*N*ouember tantũ tricenos.* S*olus* F*ebrua-rius,duodetriginta.* A*ttici menſes ad lunæ curſum cõ-putãtur,ideoq; noſtris menſibus nõ reſpondẽt.*S*ed par tẽ* I*unij primus menſis occupat.* E*t primus eſt qui ſol-ſtitio æſtiuo proximus eſt.*S*unt aũt hi.*ἑκατομβαιὼν *ab hecatomnbis* I*ouis.* Μεταγειτνιὼν,*à* M*etagitnijs* A*pollinis ſacris.*Βοηδρομιὼν,*à* B*oẽdromijs ſacris, de quibus* P*lut.in* T*heſeo.*μαιμακτηριὼν *à* M*æma-cta* I*ouis appellatione.* πυανεψιὼν,*à pyanis fabis in* A*pollinis ſacris* ἀνθεστηριὼν, *q̧ cãpi floribus priuati ſint.*ποσειδεὼν,*à* N*eptuni et* P*alladis certamine.*γα-μηλιὼν,*à* I*unone,quæ nuptijs præeſt*ἐλαφηβολιὼν

à uena-

à uenatione. Μυνυχιὼν, à Munychijs Dianæ ſacris, de quibus Plutarchus in Theſeo. θαργηλιὼν, quod terra caleſcat. θαργήλια quoq; Apollinis ſacra ſunt. σκιῤῥοφοριὼν, à ſciris umbraculis. ἑκατομβαιὼν igitur opponi poteſt Iunio: μεταγειτνιὼν Iulio: Βοηδρομιὼν Auguſto: μαιμακτηριὼν Septembri: πυανεψιὼν Octobri: ἀνθεστηριὼν Nouembri: ποσειδεὼν Decembri: γαμηλιὼν Ianuario: ἐλαφηβολιὼν Februario: μυνυχιὼν Martio: θαργηλιὼν Aprili: σκιῤῥοφοριὼν Maio. Ariſtoteles de piſcibus ait: τοὺς πλείστους τίκτειν ἐν τρισὶ μησὶ, μυνυχιῶνι, θαργηλιῶνι, σκιῤῥοφοριῶνι, quod Plinius tranſtulit Aprili, Maio, Iunio.

QVID SINT CALENDAE nonæ, Idus.

MEnſis cuiuſq; portiones, ſeu dierũ formæ tres Calendæ, Nonæ, Idus. Calendæ dicuntur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod his diebus calentur, ſiue recitentur eius menſis Nonæ à pontificibus. Pontifex enim calata uel uocata in capitolium plebe, quot dies à Calẽdis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat. Mos hic erat ante quàm faſti à Cn. Flauio inuitis patribus, in omniũ notitiã prodierãt. Nonæ quia ab his ad Idus dies ſemper nouẽ ſint. Idus quod Nonas à Calendis diuidãt. Iduare Hetruſcũ uocabulum diuidere eſt. Theodorus Gaza

alias uocum rationes è Plutarcho reddit uerba eius in libello περὶ μηνῶν *hæc ſunt:* ῥομαῖοι, ὡς πλούταρχος ἱστορεῖ τὴν εἰς τρία διαίρεσιν τοῦ μηνὸς πρὸς τὰς μεγίστας τρεῖς διαφορὰς τῆς σελήνης τυγχάνουσι πρότερον πεποιηκότες. Καλένδας μὲν τὴν νουμηνίαν καλέσαντες, ὅτι περὶ τὴν σύνοδον οὖσα τότε ἡ σελήνη ὥσπερ λέληθεν ἐπιλελοιπότος δὴ παντελῶς τοῦ φωτός. τὸ γὰρ κλὰμ ῥωμαίοις τὸ λάθρα διασαίνει, ὅθεν τὰς καλένδας ὠνομάσθαι φησί. Νώνας δὲ, ὅταν καταφανὴς πρῶτον ἐπὶ δυσμῶν γίνεται νέα. εἰδοὺς δὲ, ὅταν πανσέληνος οὖσα ἐνειδεστέρα τὴν ὄψιν ᾖ. De Calẽdis Idibus, Nonis *Ouidius primo* Faſtorum:

Vendicat Auſonias Iunonis cura Calendas,
Idibus alba Ioui grandior agna cadit,
Nonarum tutela deo caret, omnibus iſtis
Ne fallare caue, proximus ater erit.

QVID DIES CIVILIS, *ac naturalis.*

RECentiores diem in naturalem, ac artifitialẽ diuidunt. Vt prior tempus horarũ uigintiquatuor ſit: alter ſpatium ab ortu ſolis ad occaſum. Veteres autem ratione commutata in ciuilem & naturalem. Ciuilis dies interuallum eſt, quo mundus circumagitur, uel horarum uigintiquatuor. Cuius initiũ Aſtrologi à meridie

ridie ſumũt: Græci à Solis exortu, Romani et nos à media nocte, Iudæi ab occaſu. Idcirco eodẽ Veneris die et typicũ הַפֶּסַח, & uerum celebraſſe Chriſtum dicimus. Et quoniã lex erat id fieri horis nocturnis debere, bis lucẽ dies ille, et toties tenebras habuit. Gellius: Quæri ſolitum eſt, qui noctis hora tertia, quartáue ſiue qua dia nati ſunt uter dies natalis haberi appellariq; debeatis ne quem nox ea conſecuta eſt, an qui dies noctem conſecutus eſt. M. Varro in libro rerum humanarum quem de diebus ſcripſit, homines inquit, quia media nocte ad proximam mediam noctem in his horis 24. nati ſunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierũ obſeruationẽ diuiſiſſe ut qui poſt Solis occaſum ante mediam noctẽ natus ſit, is ei dies natalis ſit, à quo die ea nox cœperit. Cõtra uerò qui in ſex horis poſterioribus naſcatur, eo die uideri natum, qui poſt eã noctem diluxerit. Athenienſes autẽ aliter obſeruare idem Varro in eodem libro ſcripſit, eosq; à Solis occaſu, ad ſolẽ iterum occidẽtem, omne id medium tempus unum diem eſſe dicere. Babylonios, porro aliter: à ſole enim exorto, ad exortum eiuſdem incipientem, totum id ſpatiũ unius diei nomine appellare. Hactenus Gellius. Naturalis dies, ſpatium inter Solis exortum & occaſum eſt. Hic quanto ab æquinoctio longius diſceſſeris, tãto bruma breuior, & ſolſtitio longior fit.

Quanta

QVAMOBREM DIES AB AEquinoctio celerius creſcant, quàm à bruma, uel ante ſolſtitium.

Circa æquatorem celerius creſcunt Solis, ſignorumq́; declinationes, quæ cauſa efficit, ut uerè & autmno ocyus augeſcant dierum, noctiumúe ſpatia tardius uerò ſolſtitio, ac bruma.

DE PARTIBVS DIEI ciuilis, ſeu naturalis.

Decem diei partes ſunt, quibus paßim utimur. Media nox, quum ſol in circulo meridiano eſt infra horizonta. Gallicinium ſiue Gallicantus. Horatius, Sub Galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat. Diluculũ quaſi parua diei lux. Vel Aurora ab auri colore ſic uocitata, quòd ab igne ſolis, uelut ab auro aër aureſcit. Aut crepuſculum matutinũ, quod tempus eſt ante ortum ſolis inter tenebras & lucẽ. Mane quom ſolis ſidus exoritur. Perſius: Iam clarum mane feneſtras intrat. Deinde antemeridianũ tempus. Poſt meridies quaſi medius dies. Pomeridianum tempus. Occaſus ſolis: qui inter orientem & occidentẽ, Auſtrũ & Aquilonem uariatur aßiduè: meridiei dißimilis, quem latitudo eundem ſeruat. Veſper, aut ueſpertinum tempus ſiue crepuſculum ueſpertinum, quando Heſperi ſtella cerni incipit. Salluſtius: Et iam diei ueſper aderat. Intempeſta

tempeſta nox, ſpatium eſt inter Veſperuginem & Luciferum, quum tempus agendi nullum eſt. Salluſt. Nocte intempeſta cum paucis in Manliana caſtra profectus eſt. Idem: Rurſus intempeſta nocte coniurationis principes conuocat. Idem tempus concubiũ uocant quòd ferè omnes tunc cubent. Et nomine alio conticinium, quoniam omnia tum ſileant.

DE NOCTIVM QVAtuor uigilijs.

AD dierum ordinem noctis deſcriptio pertinet quæ nihil aliud niſi terræ umbra eſt: eoq; aliquando pro umbra terræ accipitur. Luca. Nec terra celſior ulla Nox cadit in cœlum, Lunæq; meatibus obſtat. Quoniã militibus longum erat per noctem totam excubias agere, in uigilias eã quatuor diuiſerũt. Quarum prima à noctis principio, uſq; ad initium quartæ horæ inæqualis producitur. Plinius ſecundi libri 70. capite: Canopus in Arabia Nouembri menſe prima uigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit. Hoc tempus alij primam facem appellant: quæ eſt noctis, ſiue tenebrarũ initium: ſic nuncupatum, quod tum primum uti face incipiant. Gellius: Sed quum iam prima fax noctis, & denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, diſceſſimus. Verum inter uoces iſtas id diſcriminis eſſe apparet, quòd prima fax tum ſpatio breuiore conſtet, tum primæ uigi-

liæ

Annus erat decimum quum Luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, per quos numerare ſolemus:
Seu quia bis quino fœmina menſe parit,
Seu quod adusq; decem numero creſcente,
Principium ſpatijs ſumitur inde nouis.

Annus a Martio initium habebat.

Annus hic à Martio initium habebat, conſtabatq; diebus trecentis & quatuor. Vt ſex quidem menſes Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenûm eſſent dierum: quatuor uerò reliqui Martius Maius, Quintilis, October tricenis & ſingulis perficerentur. Sed ſequutus mox Numa Pompilius quinquaginta dies addidit: ut in dies trecentos quinquaginta quatuor annus extenderetur. Atq; diebus ijs quinquaginta à ſe additis alios ſex adiecit, ablatos à ſex menſibus, qui triginta dies habebāt. Factosq; dies ſex et quinquaginta, in menſeis duos ratione pari diuiſit. Et alterum Ianuarium nuncupauit, primumq; eſſe uoluit, tanquam bicipitis dei menſem reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, & principium futuri, Alterum Februo deo dicauit, quem præeſſe luſtrationibus ferunt. Poſt alias uerò immutationes complures, Iulius Cæſar temporum inconſtantiam hanc in ordinem coëgit: attribuitq; annis ſingulis dies tercentum ſexaginta quinq;, atq; diei unius quandrantē. Ouidius tertio faſtorum:

Ille

Ille moras Solis quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis.
Is decies ſenis tercentum & quinq; diebus
Iunxit & è pleno tempora quinta die.

Ex his biſextus fit, quaſi bis dies ſextus. Etenim annis quaternis bis circa Februarij finem ſexto Calendas Martias ſcribere cõſueuerunt. Initiũ anni ſumunt Romani à bruma. Athenienſes à ſolſtitio: à ueris æquinoctio, Arabes, & Damaſceni: ab autũni, Aſia. Quod teſtantur Simplicij uerba hæc: ἃς γὰρ ἡμεῖς ποιούμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτοῦ μὲν περὶ θερινὰς τροπάς, ὡς ἀθηναῖοι. ἢ περὶ μετοπωρινάς, ὥς οἱ περὶ τὴν νῦν καλουμένην ἀσίαν. ἢ περὶ χειμερινάς, ὡς ῥωμαῖοι. ἢ περὶ ἐαρινάς, ὡς ἄραβες, καὶ δαμασκηνοί. *Partes anni quatuor uer, autũnus, æſtas, hyems. Veris tẽpore ſol in Ariete, Tauro, & Geminis eſt: autũno in Libra, Scorpione, Sagittario: æſtate, in Cancro, Leone, Virgine: hyeme in Capricorno, Aquario, Piſcibus. Quoniã ſingulæ partes anni quadrantẽ, aut mẽſeis ternos, aut quod idẽ eſt, ſigna tria cõtinent. Mutatiões uerò, quas mox deſcribemus, dies ſinguli dũtaxat, ſiue potius momenta ſunt. Hoc mutatiões à partibus diſtant. Has Boëtius flatu uentorũ, ſtellarũq; ortu exprimit, his uerbis*

Tua uis uarium temperat annum,

Vt quas Boreæ ſpiritus auferat
Reuehat mitis Zephyrus frondes.
Quæq; arcturus ſemina uidit,
Sirius altas urat ſegetes.

Duæ ſunt cauſæ, quamobrē hyeme Solis calor remiſſior quàm æſtate ſit. Altera, quòd ocyus ille tum occidat, neq; poſsit aër ob temporis anguſtiam caleſcere. Altera, quòd radij oblique in terram cōijciantur, & minor ſit reflexio. Quatuor itidem anni mutationes ſunt: æquinoctium uernum, æquinoctiū autumni, ſolſtitium, bruma: quando Sol ingreditur principiū Arietis, Libræ, Cancri, Capricorni. Cæterum Plinius, & Græci nonnulli in ſignorum eorundem partibus octauis hæc annorum momenta quatuor eſſe uoluerunt. Temporibus his Arietis initium Sol attingit die decimo Martij. Verum Ouidij ſeculo ſicut ex eius Faſtis apparet, decimo quinto Calendas Aprileis. Non tamē eodem die æquinoctiū eſſe dicebant, ſe octauo ſeu ſeptimo Calendas Apríleis. Putabant enim æquinoctium eſſe non in prima, ſed octaua ſigni parte: decimoquinto Cal. Apriles, Solem Arietē luſtrare: poſtea uerò ubi ad gradum octauū ſidus perueniſſet, dies noctesq; pares eſſe. Victruuius de architectura libro nono: Sol quū Arietis ſignum init, & partem octauam peruagatur, perficit æquinoctiū uernū. Ex hac annorū in parteis quatuor, & mutatiōes totidē diductiōe, manifeſtū

eſt aliud æſtatẽ et hyemẽ, aliud ſolſtitiũ, ac brumã eſſe

IN QVAS PARTES ANNVM *rei ruſticæ ſcriptores diuidant.*

VEteribus iis maxime qui de agricultura ſcripſere, alia ſpatium idem diuidendi ratio fuit, ut ex M. Varronis de re ruſtica libris colligimus: ſorta ſe quod diſtinctio huiuſcemodi illis ad rem eam fuerit commodior. Etenim cap. octauo atq; uigeſimo annum uniuerſum in partes octo diuidit: earumq; initia in cœli ſignis aliis quàm ſupra memorauimus, collocat. Eius uerba hæc. Dies primus ueris eſt in Aquario: æſtatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpiõe Quũ uniuſcuiuſq; horum quatuor ſignorum dies tertius & uiceſimus, quatuor temporum ſit primus, efficitur ut uer dies habeat nonaginta unũ, æſtas nonaginta quatuor, autũnus nonaginta duos, hyems octoginta octo. Qua diuiſione redacta ad dies ciuiles noſtros, qui nũc ſunt primi uerni temporis, extant ad ſeptimũ Idus Februarij, æſtiui ad ſeptimũ Idus Maij, autumnales ad tertiũ Idis Sextilis, hyberni ad tertiũ Idus Nouembris. Idem: A Fauonio ad æquinoctiũ uernũ dies quadraginta duo. Hinc ad Vergiliarum exortum, dies quadraginta quatuor. Ab hoc ad ſolſtitiũ dies quadragin nouem. Inde ad Caniculæ ſignum dies uigintinouẽ Deinde ad æquinoctium autumnale dies ſexaginta ſep

tem. Exinde ad Vergiliarũ occaſum dies triginta duo. Ab hoc ad brumã dies quinquaginta ſeptem. Inde ad Fauonium dies quadraginta quinq;, Hactenus Varro Hoc loco ueris initium in Aquario poſuit: æſtatis in Tauro: autũni in Leone: hyemis in Scorpione. Quom eadem hæc nos in primis Arietis, Cancri, Libræ ac Capricorni eſſe partibus dicamus. Cæterum eam rerũ ruſticarum præceptionibus accõmodauit, annũq; rectius quàm nos uidetur diuiſiſſe. Nos enim ſolſtitium æſtatis initium uocamus, & brumam hyemis principium, quom utrunq; utriusq; medium ſit. Adde quod uulgari ſermone annum totum in partes duas, æſtas, ac hyemem ſæpenumero ſecamus: quæ partitio quoq; multũ ab Aſtronomica ſectione diſcrepat.

DE ANNIS CLIMATERICIS.

EX uertentibus colligũtur anni ſcãſiles, ſiue κλιμακτηρικοὶ, ita dicti, quòd è ſeptenarijs numeris, aut nouenarijs gradatim ſint collecti. De quibus uerbis hæc in libro quodam inuenimus. Mortuus eſt annum agens circiter quartum & quinquageſimum: quem, quia è ſexto nouenario conficitur, ſcanſilem uocant annum, mala generi mortalium minitantem. Climaticorum annorum genera duo ſunt. Εβδομαδικοί qui numeris ſeptenarijs conficiuntur. Cuiuſmodi à natali die annus ſeptimus, decimuſquartus, uigeſimus

primus

primus. Ενναετικοὶ *quos nouenarij cõponunt numeri. Qualis eſt nonus, decimuſoctauus, uigeſimuſeptimus. Annis hebdomaticis, enneaticisq; imminere nobis, aut morbos, aut pericula opinantur. Tẽpora ipſa* κλιμακτῆρας *uocãt, & annos inde climactericos. Inter oẽs pernicioſiſsimus eſt ſexageſimus tertius, quoniam ex utroq; numero cõſtat. De quo D. Auguſtinus ad C. nepotem ſuum epiſtola apud Gelliũ: Aue mi Cai meus ocellus iucundiſsimus, quẽ ſemper medius fidius deſidero quum à me abes. Sed præcipue diebus talibus qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Caiũ: quem ubicunq; hodie fuiſti, ſpæro lætũ et bene ualentẽ celebraſſe quartum & ſexageſimum natalem meum: nam ut uides* κλιμακτῆρα *cõmunem ſeniorum omniũ tertium & ſexageſimum annum euaſimus.*

DE MENSIVM RATIONE.

M*Enſis duplex eſt naturalis et ciuilis. Naturalẽ in menſem ſolis, & menſum lunæ diuidunt. Prior tẽpus eſt, quo ſol duodecimã cœli partẽ luſtrat. Poſterior, ſpatium inter duos ſolis, lunæq; coitus, uel quo luna tredecim ferè ſigna percurrit. Ciuilis menſis eſt numerus quidam dierum, quem unaquæq; ciuitas cõſueuit obſeruare. Vt Martius, qui apud Romanos diebus uno & triginta cõſtat, apud Albanos trigintaſex. Mẽſes ciuiles duodecim ſunt Ianuarius appellatus*

ab Iano, quẽ bifrontem depingunt. Voluit nãq; Numa Pompilius primũ anni menſem dei bicipitis ſimilitudinem habere, ſimulq; proſpicere, & anni ſequentis initium, & tranſacti finem. Dies huius quintus atq; uigeſimus ſi ſerenus fuerit, frugũ portẽdi aiunt fertilitatẽ. Si nix cadat, uel pluuia, caritatem rerũ. Sin exiſtãt nebulæ, animalium multorũ interitum. Sin uenti, arma. Februarius nomen à uerbo priſco februo, quod eſt luſtro, uel purgo accepit. Per duodecim enim Februarij dies perpetuos populus omnis intentus erat ſacrificijs, & cæreis, & facibus circa ſepulchra accenſis, pro impetrãda mortuorũ animabus quiete. Quæcunq; purgamẽti cauſa in ſacrificijs adhibebãtur, februa nominari ſolent. Plinius: Vulgata priſcis tẽporibus opinio obtinuit, februa eſſe omnia, quibus delerentur peccata, aut manes animabus defunctorũ placidi redderentur. Martius quẽ Romulus primũ eſſe uoluit, dicauitq; genitori ſuo Marti, & ab eo Martiũ appellauit. Aprilis ſecũdus menſis quaſi aphrilis uocitatus eſt, à ſpuma quã Græci ἀφρὸν uocãt, unde orta Venus putabatur. Vt queadmodũ primus menſis à patre Romuli Marte, ita ſecũdus ab Aeneæ matre, unde Romulus originẽ duxit, Veneris nomen uſurparet. Et ij menſes annũ auſpicarentur, à quibus Romani nominis origo proceßiſſet Maius à maioribus dictus eſt, quibus conſecratus erat,

quòd

quòd cõſilio et autoritate remp. admniiſtrarẽt. Iunius à iunioribus, qui rẽ armis gerebãt. Poſtq̃ enim Romulus populũ Romanum in maiores minoresq́; diuiſit, ut pars altera cõſilio, altera armis remp. tueretur, in honorẽ partis utriuſq́;, ſuperiorẽ Maium, hunc Iunium nuncupauit. Iulius ante Quintilis appellatus, qđ à primo menſe Martio quintus eſſet. Sed poſtea in honorẽ Iulij Cæſaris Dictatoris M. Antonio Marci filio cõſule legẽ ferente, Iulius nominatus eſt: quod hoc mẽſe ad quartũ Idus Quintileis Iulius procreatus fuiſſet. Auguſtus antea Sextilis dictus, donec honori Auguſti ex ſenatuſcõſulto cõſecratus eſt. Cuius hæc uerba fuerũt: Quom imperator Cæſar Auguſtus mẽſe Sextili et primum conſulatũ inierit, & triumphos treis in urbẽ intulerit, et ex Ianiculo legiões deductæ, ſequutæq́; ſint eius auſpicia ac fidem. Et Aegyptus in poteſtatẽ populi Romani redacta eſt. Finisq́; bellis ciuilib. impoſitus ſit. Atq; ob has cauſas menſis iſte imperio feliciſſimus ſit ac fuerit, placere ſenatui, ut hic mẽſis Auguſtus appelletur. September, October, Nouember, December ob ſequentium principum tyrannidem, nomina priſca ſeruauerunt. September, quòd à Martio ſeptimus ſit, dicitur. October, quia octauus ſit. Nouember, quòd nonus. Decẽber, quoniã decimus. Menſium quatuor, qui Februariũ ſequuntur, alij ratiões iſtiuſmodi tradunt.

Martiũ à Marte quidem appellatũ eſſe, non quòd Romuli pater fuerit, ſed quia gens Latina, armis ac bello potens ſit. Aprilem ab aperiendo, quod terræ meatus tunc aperiãtur, Maium à Maia, quoniã eo menſe tam Romæ, quàm antea in Latio, res diuina Maiæ et Mercurio fiat. Iuniũ à Iunone, quod tempore illo Iunoni honores maximi habebãtur. Ianuarius Iunoni ſacer erat Februarius Neptuno, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, Maius Apollini, Iunius Mercurio, Iulius Ioui, Auguſtus Cereri, Septẽber Vulcano, Octobe Marti, Nouember Dianæ, December Veſtæ. Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, Auguſtus, October, & December dies ſingulos & tricenos habent. Aprilis uerò, Iunius September, Nouember tantũ tricenos. Solus Februarius, duodetriginta. Attici menſes ad lunæ curſum cõputãtur, ideoq; noſtris menſibus nõ reſpondẽt. Sed partẽ Iunij primus menſis occupat. Et primus eſt qui ſolſtitio æſtiuo proximus eſt. Sunt aũt hi. ἑκατομβαιὼν ab hecatomnbis Iouis. Μεταγειτνιὼν, à Metagitnijs Apollinis ſacris. Βοηδρομιὼν, à Boëdromijs ſacris, de quibus Plut. in Theſeo. μαιμακτηριὼν à Mæmacta Iouis appellatione. πυανεψιὼν, à pyanis fabis in Apollinis ſacris ἀνθεστηριὼν, q. cãpi floribus priuati ſint. ποσειδεὼν, à Neptuni et Palladis certamine. γαμηλιὼν, à Iunone, quæ nuptijs præeſt ἐλαφηβολιὼν à uena-

à uenatione. Μουνυχιὼν, à Munychijs Dianæ ſacris, de quibus Plutarchus in Theſeo. θαργηλιών, quod terra caleſcat. θαργήλια quoq; Apollinis ſacra ſunt. σκιῤῥοφοριὼν, à ſciris umbraculis. ἑκατομβαιὼν igitur opponi poteſt Iunio: μεταγειτνιὼν Iulio: βοηδρομιὼν Auguſto: μαιμακτηριὼν Septembri: πυανεψιὼν Octobri: ἀνθεστηριὼν Nouembri: ποσειδεὼν Decembri: γαμηλιὼν Ianuario: ἐλαφηβολιὼν Februario: μουνυχιὼν Martio: θαργηλιὼν Aprili: σκιῤῥοφοριὼν Maio. Ariſtoteles de piſcibus ait: τοὺς πλείστους τίκτειν ἐν τρισὶ μησὶ, μουνυχιῶνι, θαργηλιῶνι, σκιῤῥοφοριῶνι, quod Plinius tranſtulit Aprili, Maio, Iunio.

QVID SINT CALENDAE nonæ, Idus.

Menſis cuiusq; portiones, ſeu dierũ formæ tres Calendæ, Nonæ, Idus. Calendæ dicuntur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod his diebus calentur, ſiue recitentur eius menſis Nonæ à pontificibus. Pontifex enim calata uel uocata in capitolium plebe, quot dies à Calẽdis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat. Mos hic erat ante quàm faſti à Cn. Flauio inuitis patribus, in omniũ notitiã prodierãt. Nonæ quia ab his ad Idus dies ſemper nouẽ ſint. Idus quod Nonas à Calendis diuidãt. Iduare Hetruſcũ uocabulum diuidere eſt. Theodorus Gaza

M 5 alias

ridie ſumũt: Græci à Solis exortu, Romani et nos à media nocte, Iudæi ab occaſu. Idcirco eodẽ Veneris die et typicũ פסח, & uerum celebraſſe Chriſtum dicimus. Et quoniã lex erat id fieri horis nocturnis debere, bis lucẽ dies ille, et toties tenebras habuit. Gellius: Quæri ſolitum eſt, qui noctis hora tertia, quartáue ſiue qua alia nati ſunt uter dies natalis haberi appellariq́; debeat, is ne quem nox ea conſecuta eſt, an qui dies noctem conſecutus eſt. M. Varro in libro rerum humanarum quem de diebus ſcripſit, homines inquit, quia media nocte ad proximam mediam noctem in his horis 24. nati ſunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierũ obſeruationẽ diuiſiſſe ut qui poſt Solis occaſum ante mediam noctẽ natus ſit, is ei dies natalis ſit, à quo die ea nox cœperit. Cõtra uerò qui in ſex horis poſterioribus naſcatur, eo die uideri natum, qui poſt eã noctem diluxerit. Athenienſes autẽ aliter obſeruare idem Varro in eodem libro ſcripſit, eosq́; à Solis occaſu, ad ſolẽ iterum occidẽtem, omne id medium tempus unum diem eſſe dicere. Babylonios, porro aliter: à ſole enim exorto, ad exortum eiuſdem incipientem, totum id ſpatiũ unius diei nomine appellare. Hactenus Gellius. Naturalis dies, ſpatium inter Solis exortum & occaſum eſt. Hic quanto ab æquinoctio longius diſceſſeris, tãto bruma breuior, & ſolſtitio longior fit.

Quam-

QVAMOBREM DIES AB AEquinoctio celerius creſcant, quàm à bruma, uel ante ſolſtitium.

CIrca æquatorem celerius creſcunt Solis, ſignorumq; declinationes, quæ cauſa efficit, ut uerè & autmno ocyus augeſcant dierum, noctiumúe ſpatia tardius uerò ſolſtitio, ac bruma.

DE PARTIBVS DIEI ciuilis, ſeu naturalis.

DEcem diei partes ſunt, quibus paſſim utimur. Media nox, quum ſol in circulo meridiano eſt infra horizonta. Gallicinium ſiue Gallicantus. Horatius, Sub Galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat. Diluculũ quaſi parua diei lux. Vel Aurora ab auri colore ſic uocitata, quòd ab igne ſolis, uelut ab auro aër aureſcit. Aut crepuſculum matutinũ, quod tempus eſt ante ortum ſolis inter tenebras & lucẽ. Mane quom ſolis ſidus exoritur. Perſius: Iam clarum mane feneſtras intrat. Deinde antemeridianũ tempus. Poſt meridies quaſi medius dies. Pomeridianum tempus. Occaſus ſolis: qui inter orientem & occidentẽ, Auſtrũ & Aquilonem uariatur aſſiduè: meridiei diſſimilis, quem latitudo eundem ſeruat. Veſper, aut ueſpertinum tempus ſiue crepuſculum ueſpertinum, quando Heſperi ſtella cerni incipit. Salluſtius: Et iam diei ueſper aderat. Intempeſta

tempeſta nox, ſpatium eſt inter Veſperuginem & Luciferum, quum tempus agendi nullum eſt. Salluſt. Nocte intempeſta cum paucis in Manliana caſtra profectus eſt. Idem: Rurſus intempeſta nocte coniurationis principes conuocat. Idem tempus concubiũ uocant quòd ferè omnes tunc cubent. Et nomine alio conticinium, quoniam omnia tum ſileant.

DE NOCTIVM QVAtuor uigilijs.

AD dierum ordinem noctis deſcriptio pertinet quæ nihil aliud niſi terræ umbra eſt: eoq; aliquando pro umbra terræ accipitur. Luca. Nec terra celſior ulla Nox cadit in cœlum, Lunæq; meatibus obſtat. Quoniã militibus longum erat per noctem totam excubias agere, in uigilias eã quatuor diuiſerũt. Quarum prima à noctis principio, uſq; ad initium quartæ horæ inæqualis producitur. Plinius ſecundi libri 70. capite: Canopus in Arabia Nouembri menſe prima uigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit. Hoc tempus alij primam facem appellant: quæ eſt noctis, ſiue tenebrarũ initium: ſic nuncupatum, quod tum primum uti face incipiant. Gellius: Sed quum iam prima fax noctis, & denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, diſceſſimus. Verum inter uoces iſtas id diſcriminis eſſe apparet, quòd prima fax tum ſpatio breuiore conſtet, tum primæ uigiliæ

fari. Nefaſti, quibus prætori uerba hæc Do, Dico, Ad*dico, fari non licebat. Ouidius in Faſtis:*

Ille nefaſtus erit, per quem tria uerba ſilentur.
Faſtus erit, per quem lege licebit agi.

Comitiales, quibus comitia habebantur. Præliares, quando fas erat hoſtem bello laceſſere. Interciſi, qui dijs hominibusq; communes erant, id eſt, partim feſti, partim profeſti, cuiuſmodi apud nos animarum dies. Et medici, dies decretorios nominant ſeptimum, decimumquartũ, uigeſimũ, uigeſimumſeptimũ quòd illis ferè diebus morborum initia Lunæ ſydus à ſignis tribus atque ſex coitu excepto uideat. Et Indicatiuos quartum, undecimum, decimumſeptimum, uigeſimumquartum. De quibus hæc Hypocrates: Τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος. ἑτέρης ἑβδομάδος ἡ ὀγδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἑνδεκάτη. αὕτη γὰρ ἐστὶ τετάρτη τῆς δευτέρας ἑβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη αὕτη γὰρ ἐστὶ τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἑπτὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης. In quem locũ Gallenus: Ἐπιδήλους καὶ θεωρητὰς εἴωθεν ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζειν ἡμέρας, ἐν αἷς τι σημεῖον φαίνεται δηλωτικὸν τῆς ἐσομένης κρίσεως ἐν ἑτέρᾳ τινὶ τῶν κρινουσῶν ἑμερῶν.

HORAE AEQVALES, ac erraticæ.

HOrarum ſpecies duas fecerunt, æquales & inæquales. Priore genere utuntur, qui à meridie ſiue media nocte: poſteriore, qui uel à ſolis ortu, uel ab occaſu earum numerũ auſpicãtur. Aequalis hora ſiue æquinoctialis uigeſimaquarta diei pars eſt, uel tẽpus quo mundi ſemuncia exoritur. Nanque horis ſingulis quindecim æquinoctialis partes meridianũ, aut finientis circulũ prætereũt. Hæc ergo quindecim æquatoris partes ſiue quindecies ſexaginta circulorũ minuta cõplectitur, tẽporis uerò duntaxat ſexaginta. Quatuor temporis, aut horarũ minutis, unius æquatoris gradus oritur, aut ſexaginta circuli eiuſdẽ minuta. Inæqualis aut erratica temporis pars duodecima appellatur, quod inter ſolis ortum & occaſum eſt: uel inter occaſum & exortum. Horas impares eò nominant, q̃d' diurnæ inæquales nocturnis: & brumales, æſtiuis ſint.

FINIS.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani Aſtrologia.

DE DOMINO GENITVRAE.

GRAECI οἰκοδεσπότην, noſtri genituræ dominum uocãt, dominum ſigni ſequentis Lunam: ut ſi die natali Luna fuerit in ſidere Tauri, dominus erit Mercurius. Saturnus quum genituræ dominus eſt facit arrogantes, fidos, iramq; diu continentes in pectore, corpore extenuatos, pallidos, languidos, frigidæ naturæ, ſolicitos. Iuppiter magnanimos, imperioſos, nobiles, ambitioſos, honeſtos, lætos, formoſos, felices, atq; etiam fortunatos eorum filios. Martis ſtella duros inuictos, immobiles, contentioſos, audaces, fortes, & plus æquo cibũ appetentes, auerſo ſemper & ab uxore, & à liberis animo. Veneris ſidus amabiles, gratos uenuſtos, amatores, muſicos, libinoſos, pios, lætos, iuſtos, & incorruptæ amicitiæ, corpore item longo & candido, criſpis capillis, potu magis quàm cibo gaudẽtes. Mercurius ingenioſos, modeſtos, omnia artium genera diſcere cupientes: atq; ſi in domo ſua, aut Veneris, uel in finibus ſuis, ſiue altitudine ſua fuerit, poë-

tas, & eloquentiæ deditos. Sol & Luna iſtiuſmodi dominij expertes ſunt.

IVDICIA E SIGNIS, QVAE *partus tempore oriuntur.*

ORiente Arietis ſigno nati fratribus carent, aut è pluribus unum habent ſuperſtitem, qui uitijs nõnullis obnoxius eſt, patrimonium nũc diſſipant, nũc rurſus augent, & crebro capitis dolore infeſtantur. Oriente Tauro perpetuò labore fatigantur, & quicquid adipiſcuntur, amittunt: poſtea tamen amiſſa recuperant, eosq; qui ante inimici fuerant proſtratos uidẽt. Gemini magnorum uirorũ faciunt amicos. Cancer ingenioſos, doctos, iracundos, modeſtos, fortes. Leo laborioſos. Virgo uarijs uoluptatem generibus deditos. Libra religioſos, incõſtantes, inuictos, glorioſos. Scorpio iracundos, agiles, peregrinãtes, & quibus in rebus omnibus uarietas ſemper placeat. Sagittarius diuites, ingenioſos, omniumq; rerũ peritos. Capricornus aſſentatores, humilis animi, multa optantes, ac dijs prolixis & ignauis ſemper precibus moleſtos. Aquarius, aliâs prodigos, aliâs rurſus grandi labore aurum colligentes. Piſces, prudentes, fidos, amicos.

SITVS STELLARVM IN *duodecim cœli domibus.*

QVi Saturno oriente naſcitur, ſuis fratribus dignitate

dignitate antecellet, & ſi qui ante eum fuerint nati, morientur. Si Saturnus in proxima domo fuerit, magnas crebrasq; ille qui ſic naſcitur, turbas ciebit, patrimonium omne diſſipabit, in omnibus actibus tardus erit, & ſæpe aduerſa corporis ualetudine. In tertia domo eadem ſtella tardos facit & inopes. In quarta diurnis horis, pecuniarum auidos, cuſtodes auri & argenti. Nocturnis cõtrà prodigos ac imbecilles. In quinta per diem reges & duces: per noctem in iuuenta pigros, atque inconſtantes. In ſexta, prodigos languidosq;. In ſeptima matutinus ſummas opes largitur, maximè circa uitæ finem: ſed ſic nati plerunq; hæmorrhoïde, ac neruorũ contractione laborant. Veſpertinus quoq; hæmorhoïcos, & phlegmaticos parit. In octaua per diem auget patrimonium: per noctem euertit. In nona diurno tempore uates efficit, augures, mathematicos, philoſophos, ſacerdotes, ſomniorumq; interpretes. Nocturno iras deorum & imperatorum odia gignit. In decima imperatores facit, reges, duces, ſuisq; omnibus ſuperiores. In undecima, modicas opes pollicetur, idq; poſt trigeſimum ætatis annum. Nã ante illum quicquid habuerint, amittent, nec poterunt dignitatem uel patrimonium conſequi, niſi peracto ſideris curſu. In duodecima fraude ſeruorum, & frequenti ægritudine genitos infeſtat. Iuppiter in horoſcopo

N 2 diur-

diurno partu facit nobiles, magnos, præfectos ciuitatibus, uenuſtos, beneuolos, alacres, diuites. Nocturno maiores fratribus ſuis. In ſecunda domo aliunde hæreditates promittit, uel adoptionē. In tertia mediocres opes præbet. In quarta per diem facit iureconſultos, legum latores, nuntios regum, præfectos reip. ſacerdotes. Per noctē uerò modicas opes donat, ſed ætatis acceſſu reddit feliciores. In quinta fortunatos efficit, & reip. præſides. In ſexta peßimè collocatur, eoq; ſic poſito nati ſæpe exponuntur, præſertim ſi horoſcopi dominus ſit. Hæc enim domus nulli ſtellæ felix eſt ſedes. In ſeptima diurnò partu diuites facit, longam beatamq; ſenectutē pollicetur. Nocturno tantum opum tribuit nato, ut ad bene beateq; uiuendum nihil ei deſit. In octauo prodigos reddit, inimicos parit, ſeditiones mouet. In nona augures facit & deorum interpretes. In decima per diē publicorum negociorum prīcipes, ſed libidinis infamiæ obnoxios: per noctem honeſtos mores tribuit, cum iactura patrimonij. In undecima ab ortu Solis magnas opes pollicetur, honores, magiſtratus: ab occaſu, eadē ſed aliquāto minora. In duodecima reddit inimicis ſemper ſuperiores. Mars in oriēte nocturno partu in maſculinis ſignis milites procreat, atq; ſi matutinus fuerit ſine radijs Iouis liberaliores efficit, quàm patrimonia patiantur. Diurno uerò callidos, audaces, furioſos, inconſtantes,

conſtantes, prodigos. In ſecunda domo infelices errantesq; procul à patria & parentibus, præſertim circa ortum matutinum. In tertia magnos, ſed laborioſos; et alienas res deſiderantes, & latentis cuiuſpiam facinoris ſibi conſcios. In quarta per diem corporis indicat languores ac uulnera, & perpetuas moleſtias ab uxoribus. Per noctem facit nuntios, milites, prodigos, ferarum cuſtodes, atq; ſemper in deſertis regionibus commorātes. In quinta in domo ſua uel Iouis aut in finibus ſuis, ſiue in altitudine ſua, gloriā maximam, patrimonia magna, ac omne genus felicitatis tribuit. In ſexta multa incommoda minatur. In ſeptima pericula, labores, cædes, ſcelera, ſeditiones. Quòd ſi domum ſuam ex diametro uiderit, non faciet quidem βιοθανάτους, nunquam enim domum ſuam ſtella euertit, ſed ὀλιγοχρονίους, niſi horoſcopum & Lunam Iouis radij tueantur. Occidente Marte geniti plerunq; uiolenta morte pereunt. In octaua patrimonio denegat. In nona præfectos Reip. duceſq; exercitus, ſed aliqua in itinere pericula portendit: in domo Veneris uel Mercurij, doctos & claros facit oratores. In decima, & domo uel altitudine ſua, aut in domo Iouis, præſides, duces, uitæ, neciſq; dominos. In undecima, felices, opulētos, & gratos populo. In duodecima diurnis horis morbos, lāguores, ſolicitudines, ſcelera, damna, pericula, & ſeruorū iniuſti

dias denotat. Nocturnis, hæc mala mitigantur. Sol in horoſcopo inſignes honores, ſed infelices fratres portendit. In ſecunda languidos facit, breuis uitæ, ſemper ſolicitos, & ſuo labore aurum colligẽtes. In tertia inualidos, ſed prudentes & præfectos ciuitatum. Quod ſi Sol in radijs Saturni aut Iouis fuerit, periuros, perfidos, miſeros et ſordidis rebus deditos. In quarta idq; maxime in Martis uel Saturni radijs, patris celerem mortem notat, & generis totius atq; patrimonij euerſionem. In quinta reddit uenuſtos, ſplendidos, ac omnia facile conſequentes. Quòd ſi in eodem loco fuerit Venus, maximos à populo honores promittit. In ſexta, graues ac longas ægritudines, Marte tenente primam domum, uulnera, celerem patris mortẽ, & euerſionẽ patrimonij, idq; ſi in medio cœlo nulla ſtella fuerit. Nam ſi ſidus aliquod eum locum teneat, opes magnas pollicetur. In ſeptima, maxima uitia & ægritudines, præſertim in radijs Martis uel Saturni. In octaua patris repentinam mortem: in Martis aut Saturni radijs tetragõis uel oppoſitis deliros ſignat. In nona deorum cultores, ſiue templorũ cõditores, diuinasq; laudes cum iactantia & oſtẽtatione celebrantes, è quibus honorẽ nõ uulgarẽ conſequentur. In decima & domo ſua, uel Iouis, uel in altitudine ſua, reges aut duces, qui à patre imperium accipient. In undecima felices reddit

lit ac nobiles, honeſtos parentes tribuit, & cũ ætate di uitias auget. Quæ omnia maiora erũt, ſi cum Ioue aut Venere fuerit, uel in trigonis eorum radijs. In duodecima ignobiles atq; ſeruos procreat, iacturam patrimonij, triſtem uitam, & ægritudines graues. Veneris ſidus in oriente diurno partu caupones, improbos & adulteros efficit. Nocturno facũdos, amicos imperatorum, ac illuſtrium uirorũ negocia curantes. In ſecunda domo per noctem, artium inuentores, felices, & deditos libidini: per diem tardas nuptias, & repentinos uxorũ interitus monſtrat. In tertia præcipuè in radijs Iouis felices promittit nuptias. In quarta uenuſtos & magnorũ uirorum amicos facit. In quinta pios, comes, fortunatos, ſi ipſam Iouis ſtella uiderit, etiam nobiles. In ſexta ignobiles uxores, aut uiduas & nunquã obſequentes uiris præbet. Si mulier ſic Venerem habuerit grandi periculo ædet partũ. In ſeptima ſi in ſuo ſigno fuerit, felicẽ reddit ſenectutẽ, tarde uxorem et liberos dat. In octaua diurnis horis, ægrè dat uxorẽ, eãq; aut uiduam, aut infœcundam, aut deformem. Nocturnis è morte mulierũ opes largitur. Nonam luſtrans, in templis facit deſidentes ſordidè, nunquam tondentes comã ſomniorum interpretes, & uolentes aliquid uelut à dijs dictum hominibus nunciare: quæ omnia firmiora erunt, ſi ipſam Saturnus aliquo radio contueatur.

In medio cœlo claros, potentes & Fortunatos efficit. Si fœmina in hoc loco Venerem habuerit, erit impudica, & omnium expoſita uoluntati. In undecima ſi ueſpertina aliquos Saturni Martiſue radios attigerit infœcundos facit atq; illicito coitu gaudentes. In duodecima mulierũ cauſa mortem prædicit, & perpetuam ſolicitudinem. Mercurius in horoſcopo philoſophos facit, mathematicos, oratores, iurecõſultos, ſacerdotes. In ſecunda domo matutinus, ignobiles, ſceleratos, alienos à literis: ueſpertinus ac partu nocturno, negotiatores, fœneratores, & curantes aliena. In tertia ſacerdotes, mathematicos, ſapiẽtes, fortunatos. In quarta multiformi doctrina præditos, & res curantes alienas. In quinta matutinus, auidos auri ac argenti, & fœcundos in procreanda ſobole: ueſpertinus prodigos, qui pecunias ſeruare non queant. In ſexta è diuinis rebus atq; eloquẽtia diuitias largitur. In ſeptima libidini & grauibus uitijs deditos, atq; ſi in domo Martis uel Saturni fuerit, lenones. In octaua matutinus auaros ac ambitioſos: ueſpertinus ignauos, fatuos, laborioſos. In nona cõtentioſos & plura iactantes, quàm re ipſa præſtare poßint. In decima in cunctis rebus gerendis admirabiles. In undecima ingenioſos ac prudenter omnia perficientes. In duodecima publica & ardua negotia adfectantes. Luna exoriens ac plena fortunatos reddit, &

maiores

maiores fratribus ætate ac honore: in radijs Saturni uel Martis, mox à partu genitos interimit. In ſecunda domo per diem aut parentes citò necat, aut natum ab ijs ſeparat: per noctem claros efficit, feliciter omnia peragentes, ſed luxui & delitijs deditos. In tertia matrem ignobilem uel infamem denotat. In quarta matrem breuis uitæ, & ante maritum morituram ſignificat. In quinta copioſam promittit ſobolē, unde is qui natus eſt, poſtmodo honorem adipiſcatur. In ſexta creſcens & in cuiuſpiā ſalutaris ſtellæ radijs, corporis ſanitatem donat & opes è quadrupedibus. In ſeptima augeſcens atq; in Iouis aut Veneris aſpectu aliquo poſita, felicem reddit ſenectutem, & lucrum à mulieribus. Contrà in radijs Saturni uel Martis maximè diurno partu, & decreſcente lumine, ægrè dat uxorē eamq; uiduam, deformem, infœcundam. In octaua aliunde è morte cuiuſpiā hæreditatem promittit. In nona cultores deorum efficit, & ſemper in templis deſidentes. In decima nocturnis horis, in domo uel altitudine ſua creſcēs & in cōſpectu Iouis, imperatores aut principes facit, quibus uitæ necisq; poteſtas ſit: diurnis mediocres opes præbet. In undecima ea decernit, quæ in quinta. In duodecima breuis tempus uitæ portendit, & miſeros ac laborioſos.

N S E PLA=

DE PLANETARVM LOcis iudicia.

SAturni ſidus in Ariete languidos facit præſertim quū in enneaticos uel hebdomaticos annos incidea rint. In Tauro prima ætate miſeros, imbecilles, ægros, in ſenectute fortunatos. In geminis debiles quoq; & languidos præcipuè annis climactericis. In Cācro inopes, ſeruos, laborioſos. In Leone pauperes, qui à parētibus aut nihil accipient, aut ſi quid acceperint, perdent. In Virgine pios, humanos & uarijs occupationibus deditos. In Libra, ſi ſalutaris cuiuſpiam ſtellæ teſtimonio adiuuetur, magnas pollicetur opes, alioqui pauperes facit aut prodigos. In Scorpione dolores peregrinationes & calamitates portendit. In Sagittario pericula & multas ægritudines. In Capricorno nunq̄ uirginem dat uxorem, ſed aut uiduam, aut ſtupratam ab alijs. In Aquario qui Saturnum habent, in multa incidūt periculorum morborum, & tempeſtatum incōmoda: poſt quæ, ſi Iuppiter et Mercurius bene collocati ſint, gloriam, opes, & honores maximos conſequuntur. In Piſcibus pauperes efficit, ſed facetos & propria uirtute ac egregio aliquo facinore laudem ſibi comparātes. Iouis ſtella in Ariete facit claros, religioſos, fortes, imperioſos, et cū regibus cōuerſantes, excepta prima ætate, quæ multis periculis infeſtabitur.

in Tau

In Tauro iuſtos, fortes, fidos, alijs ſemper plus quàm ſibi prodeſſe ſtudentes. In Geminis diuites, auaros, laborioſos. In Cancro fidos & magnorum uirorum amicos. Ioue luſtrāte Leonē in multis laboribus tantiſper agent uitam, dum Saturni ſtella uenerit ad Arietem, hoc eſt, trigonum Iouis radiū: tum enim opes & principum amicitiā conſequentur. In Virgine honeſtos facit, uerecundos, pudicos, fideles. In libra parit turbas ignominias, iniurias, peregrinationes, præcipuè ſi fuerit in aduerſis Saturni radijs. In Scorpione generoſos animo pariter & corpore fortes reddit. In Sagittario glorioſos, principes, duces, eruditos ac diuites, in tetragono Saturni radio uxorem & liberos denegat. In Capricorno ſi fuerit in ſudoribus & periculis uerſabuntur, donec ſecundum curſum peregerit ſidus, à quo tempore fortunatior uita conſequetur. In Aquario uenatores gignit, formoſos, & ueſtium ornatu plurimum gaudentes. In Piſcibus philoſophos, iureconſultos, atq; occultarum artium indagatores. Mars in Ariete fures, fraudulētos, ſuperbos. In Tauro audaces, contentioſos, homicidas, fœdi aſpectus, & iocis ſemper deditos. In Geminis uerſutos, qui aſtu magis, quàm uirtute uel ui apertà alios ſuperare ſtudeant. In Cācro dimicatores, equites, militarem artem exercentes, qui abſoluto Saturni curſu chirurgicæ, & magicis

magicis incantationibus operam dabunt. In Leone triſtes ſolicitos, cogitabundos. In Virgine acres grauiſſimæ iracundiæ, iram diu in pectore ſeruantes, ignobiles & inopes, ita ut uix neceſſaria uitæ alimenta poſſint adipiſci. In Libræ ſigno formoſos, bellicoſosq;. In Scorpione circa uitæ initiũ pauperes & inuidos, poſt ætate prouectiore ſapientes, fortes, frugi. In Sagittario pigros, inertes, molles, effœminatos, imbecilles, muliebri uoce & cultu gaudentes. Verum ſimul atq; zodiaci orbem Saturnus permeauerit, fortes erunt, magnanimi, & arduis rebus occupati. In Capricorno generoſos, fortes, qui quæuis negotia audaci animo intrepidè ſuſcipiant. In Aquario perfidos, ſceleratos, contentioſos, ſemper alios ad diſcordiam inſtigare conantes, qui poſtea aut uiſu priuabuntur, aut aliquo membrorum uitio laborabunt, atq; alijs uictus cauſa ſeruire cogentur. In Piſcibus omnibus corporis uoluptatibus deditos, uates, & magicarum artium ſtudioſos. Sol in Ariete crudeles & uictoriam ſummè adfectantes, qui poſtquam Saturnus tertiam cœli partem tranſierit, ſi Solis ſidus in Angulis mundi extra tela maloru fuerit, opes augebũt, & honorem à regibus cõſequentur. Quòd ſi in Saturni uel Martis radios eo tẽpore inciderit, à principibus incommoda patientur. In Tauro auaros, qui per fas per nefas colligent diuitias. In

Geminis principes, aut primates, ſed paruæ potentiæ qui res omnes pro ſua libidine gerere ſtudeant. In Cancro uenuſtos, fabulis atq; amoribus deditos. In Leone reges, principes, duces, armis ac bellicis rebus operam nauantes. In Virgine claros, felices, & mirabili quodã ingenio præditos. In Libra principes, qui amiſſo imperio uix aliquem inuenient, cui uitam ſuam tutò poßint credere. In Scorpione formoſos, magni nominis & famæ, qui honorem à regibus conſequentur, & hæreditates multas acquirent. In Sagittario fraudulentos. In Capricorno principes in crebras ægritudines, dolores famæ ac opum diſpendia incidentes. In Aquario ſolicitudines, languores, morbos, damna ac pleraq; hoc genus incõmoda ſignificat. In Piſcib. inertes facit, deſides ocioſos. Veneris ſidus in Ariete triſtes, ſolicitos, pauperes, mendicos, multæ cogitationis, & impuro nonnunquam amore detentos. In Tauro nobiles, magnæ exiſtimationis & famæ, regum ac principum familiares, & regiorum fortaſſe liberorũ pædagogos, & qui ſemper cum primatibus ac nobilibus uiris conſuetudinem habeant: idq; præcipue, ſi Veneris ſtella in proſperos aliquos Iouis radios inciderit. In Geminis ſapientes, facundos, formoſos, omnibus gratos, beneuolos, qui ſummo pietatis ardore cunctis hominibus & pauperibus opem ferre deſiderent. In Cancro epulas, conuiuia

uiuia, gemmas, & huiuſcemodi luxus ſeu ornamenta ſectantes. In Leone pauperes, abiectos, miſeros, infelices. In Virgine triſtes, inter infimæ ſortis homines plerunq; conuerſantes. In Libra æquos, iuſtos, rerũ bellicarum ſtudioſos. In Scorpione acres, arrogantes, improbos. In Sagittario fortes, audaces, qui uel arte ſagittandi, uel alijs exercitijs bellicis apud nobiles homines uictum ſibi comparabunt. In Capricorno honeſtos, placidos, alacres, uenuſtos, & conuiuia ſectantes. In Aquario aucupes, uenatores, in cæteris negotijs pigros & inertes. In Piſcibus doctos, ſapientes, reges, principes, duces, iureconſultos. Mercurius in Ariete prauos, homicidas, inſidiatores. In Tauro cantores, inertes, lentos, otioſos, ac uentri tantum, & uoluptatibus deditos. In Geminis ſagaces, facundos, ad lites atq; diſcordias natos. In Cancro triſtes, cogitabundos, aſtutos, inſidiatores, infames. In Leone milites, qui bella & prælia ſectabuntur, atq; inde ſummum decus ſibi comparabunt. In Virgine fortes, induſtrios, ſagaces, alentes equos, aues, canes. In Libra oratores, Arithmeticos, Geometras, aſtrologos. In Scorpione uenuſtos, honeſtos, liberales, equites. In Sagittario homicidas, qui armis & pugnis plurimum delectabuntur. In Capricorno pauperes, debiles, ignobiles. In Aquario aſtronomos, augures, uates, interpretes ſomniorũ, & futu-

ros euentus hominibus prædicentes, unde & famã & opes conſequentur. In Piſcibus formoſos, facundos, iurecõſultos, eruditos. Luna in Ariete reges, principes, diuites, magnæ famæ, uenuſtos, fortes, audaces In Tauro tranquillos, alacres, prudentes, formoſos. In Geminis pauperes, miſeros, infelices, deformes, temere omnia peragentes. In Cancro reges, principes, locupletes, corporis proceri & uenuſti. In Leone itidem principes, reges, opulentos, ſed ſæuos & arrogantes. In Virgine triſtes, cogitabundos, doctos, & pauperes. In Libra diuites ac nobiles, qui relictis omnibus negotijs, luſibus, choreis, ac eiuſmodi uoluptatibus inuigilabunt, & propter amorem mulierum famæ ac rerũ ſuarum diſpendia patientur. In Scorpione aſperos, crudeles, imperitos, craſſo ingenio. In Sagittario reges, duces, diuites, iureconſultos. In Capricorno nobiles, opulentos, magnæ exiſtimationis. In Aquario uagos, profugos, exules, aucupes, uenatores. In Piſcibus pauperes, otioſos, inertes, uenatores tamen & aucupes.

DE QVAESTIONIBVS.

Siquiſpiam rogauerit, quæ ſit natura illius, de quo tacite in animo ſuo cogitat, etiam partus die ignoto, componantur domus mundi ad horam quæſtionis, atque ex illis iudicetur non ſecus ac ſi eſſet hora partus. Si quis interrogauerit ſuper abſente ſit ne uiuus

ne uiuus an mortuus, deſcribendæ domus, imponendiq; planetæ in locis ſuis, deinde iudicandū, quemadmodū ſequens exemplū indicabit. Oriatur uigeſima pars Leonis, Fortuna ſit in uigeſimo ſecundo gradu eiuſdē ſigni Sol & Luna in medio cœlo, Saturnus in loco Fortunæ Danda pars emergens eiuſq; dominus & Luna abſenti, ſuper quo eſt quæſtio. Quia horoſcopi præſes Sol tenet decimam domum, uiuere uidetur, & optima eſſe ualetudine. Sed quoniam Saturni ſtella conſiſtit iuxta gradum orientem, hoc eſt, lineā uitæ, idq; in loco Fortunæ, quorum utrunq; ſidere ſuo infeſtat: tum maxime, quia Luna oppreſſa eſt radijs Solis, dicendum eſt eſſe mortuum. Si dominus ſigni orientis ſit in prima domo, dicito accedentes ad te quicquam uelle quærere de ſe ipſis: ſi in ſecunda, de opibus, auro, argento, alijſue poſſeßionibus: ſi in tertia, de fratribus aut ſororibus: ſi in quarta, de parentibus: ſi in quinta, de liberis ſi in ſexta, de morbis: ſi in ſeptima de nuptijs. Quòd ſi uitæ dominus retrogradus uel combuſtus ſit, iudicium è Luna ſumito ad eandem rationem.

COMMVNES QVAEDAM iudicandi formæ.

Domum fortunatam eſſe dicimus, in qua fortunæ gradus eſt. Si fœtu naſcente planetæ complures in occidente fuerint, fœlicē ſenectam id ſignificare

re. Humilem conditionem, ſi tempore partus planetæ nulli in domo ſua fuerint: magnificam ſi multi. Huc referātur ea, quæ de climactericis annis alibi poſuimus. Verius iudicabis oriente Libra & ſignis utrinq; proximis, quàm Piſcibus uel Ariete, ob uelociorum ortū. Quippe ſi in hora partus ædenda nonnihil abberrauerint, arbitrabimur interdum Arietem emrgere, aſcendente Tauro. Cæterum hæc ad climata pertinent, quibus maior latitudo, uel horizontis obliquitas: nā circa æquinoctium omnibus penè par mora in ortu. Si Fortuna diurno tempore in ſigno maſculino fuerit, pater eius, qui natus eſt, ante matrem morietur: ſi, in fœmineo, mater ante patrem. Contrà nocte Fortuna in maſculino ſidere priorem matris mortē denuntiat in fœmineo patris. Maſculina ſunt Aries, Gemini, Leo, Libra, Sagittarius, Aquarius: alterius ſexus reliqua. In figura partus dominus horoſcopi et dominus horæ indicāt ea, quæ futura ſūt primo anno. Quare ſi uterq; fœlicem nactus ſit locum, fœlix ſignificatur illius anni ſucceſſus. Domini ſecundæ domus, & ſecundæ horæ, ſecundò anno præficiuntur: cæteri deinceps ſimili ordine alijs. Nonnulli adfirmant, ſi qui Luna Leonem permeante nouam ueſtem induant, eſſe illis eadem omnino ueſte moriendum.

O DE

Notandum

DE CAPITE DRACONIS.

ANaβιβάζων ſiue dracōis caput quotidie tria minuta percurrit, uicenisq; diebus ſingulos gradus. Quādo id in Ariete eſt, eo anno ſignificat magnatibus fęlicitatem, ac exitiū ignobilibus. In tauro diuitum & illuſtrium uirorum interitū. In Geminis aduerſas opulentorum atq; nobilium hominum ualetudines è uentis ortas. In Cācro liberalitatē & clementiā regum. In Leone crebra fulmina & ignes in aëre. In Virgine, ſegetum ac frugum incōmoda. In Libra ſæuitiam & inclementiam regum. In Scorpione arma & uulnera. In Sagittario ſegetum agrorumq; uaſtationem. In Capricorno fęlicitatē principum, cæterorum hominum pericula. In Aquario religionis detrimēta. In Piſcibus, potentiam nobilibus.

RIDICVLA, SED IVCVNDA quædam uaticinia.

PRoximo anno cæci parū, aut nihil uidebunt, ſurdi malè audient, muti nō loquentur. Ver erit calidum ac humidum, æſtas calida & ſicca, autumnus frigidus et ſiccus, hyems frigida et humida. Aeſtate erūt quandoq; pluuiæ, interdū fulmina ac tonitrua, aliquando cadent grandines. Bellū erit inter aucupes & aues, inter piſcatores et piſces, inter canes & lepores, inter feles & mures, inter lupos & oues, inter monachos et

oua.

oua. Multi interibunt piſces, boues, oues, porci, capræ pulli & capones: inter ſimias, canes & equos, mors nõ tantopere ſæuiet. Senectus eodem anno erit immedicabilis, propter annos, qui præceſſerunt. Non pauci inopia laborabũt, cõplures ægrotabũt, pleriq; morientur etiã ante ſenectutẽ. Varia erit rerũ mutatio. Periculoſa erit nauigatio in oceano occiduo, præſertim, ſi oriantur tẽpeſtates. Reges & principes ſatis bene ſe habebũt. Vulgi fortuna quãdoq; bona fuerit, interim aduerſa, aliquãdo mediocris. Diuites melius ſe habebunt quàm pauperes: ſani, quàm ægri. Aurũ erit charius argẽto, plumbũ erit mediocris pretij. Circa Martiũ oues minoris emẽtur, quàm boues aut equi. Erit bonũ edere capones, pauones, perdices, & bibere optima uina. In aliquibus locis erũt cædes ac homicidia ꝓpter aſpectũ Martis. Pleniluniũ erit in Martio uel Aprili, quãdo Luna Soli erit oppoſita. Quòd ſi ipſa tum in caput uel caudã draconis inciderit, occultabitur tãtiſper, dũ rurſus ex umbra terræ emergat. Serenitas erit circa orbẽ Solis. Frigus uigebit in extremis zonis, & altis montibus. Calor & ſiccitas aëris futura eſt ſub ſignifero. Ingens humoris copia erit circa mare Tyrrhenũ ac Ioniũ, & maximè in Oceano. Qua de re uide Ariſtotelem libro decimoquarto Phyſicorum, capite ultimo paulo poſt finem.

DE FIGVRIS GEOMANTIAE.

	2		1		2		2
Acquiſitio	1	Lætitia	2	Albus	2	Cōiunctio	1
	2		2		1		1
	1		2		2		2
	1		2		2		1
Amiſsio	2	Triſtitia	2	Rubeus	1	Carcer	2
	1		2		2		2
	2		1		2		1
	2		1		2		2
Fortuna	2	Puella	2	Caput	1	Populus	2
maior	1		1	draconis	1		2
	1		1		1		2
	1		1		1		1
Fortuna	1	Puer	1	Cauda	1	Via	1
minor	2		2	draconis	1		1
	2		1		2		1

Figuræ bonæ dicuntur: acquiſitio, Fortuna maior, Lætitia, puella, albus, caput draconis, cōiunctio, populus: reliquæ malæ. 2 parem punctorū numerū notat. 1 imparem. Acquiſitio, coniunctio, lætitia puer figuræ ſunt oriētales, maſculinæ, diurnæ, aëreæ ſanguineæ.

Amiſsio,

Amiſsio, Fortuna minor, rubeus, cauda draconis au=ſtrinæ, maſculinæ, diurnæ, igneæ, cholericæ. Albus, puella, populus, uia, ſeptentrionales, fœmineæ, nocturnæ, aqueæ, phlegmaticæ. Fortuna maior, triſtitia, carcer, caput draconis, occiduæ, nocturnæ, terreæ, melancholicæ. Omnes figuræ, quæ in capite duo puncta habent, fixæ ſunt: excipiuntur cõiunctio, populus & rubeus communes. Quibus unum in uertice punctũ eſt, appellãtur mobiles, dẽpto carcere, quæ principio fixa eſt, ſed in fine mobilis. Igneas et aẽreas celeres ac leues uocant: aqueas terreasq́; tardas & ponderoſas.

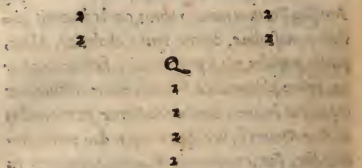
Forma quærendi iudicem.

H	G	F	E	D	C	B	A
1	1	2	2	2	2	1	2
2	2	1	1	1	1	1	2
2	1	1	2	2	1	2	1
2	2	1	2	1	2	2	1

N	M	L	I
2	2	2	1
2	2	2	1
1	1	1	1
1	1	1	1

P	O
2	1
2	1

O 3 2 2

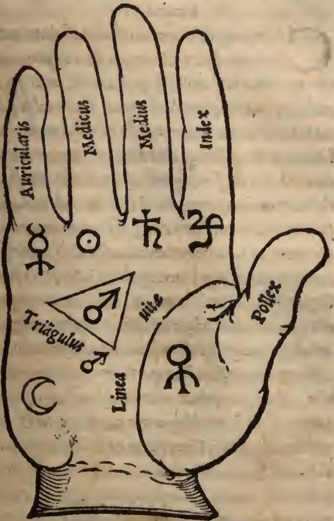
A, b, c, d matres dicuntur: e, f, g, h filiæ: i, l, m, n neptes: o, p teſtes: q iudex. A fit fortuito iactu punctorum parium ac impariũ in terra, ſiue arena. Simili modo b, c, d. E fit ex capitibus matrum: f ex punctis in deſcenſu proximis: eodẽ pacto g, & h. I naſcatur ex cõpoſitione a & b: l ex c & d: m ex e & f: n ex g & h: o ex i & l: p ex m & n: q ex o & p. In his quatuor anguli ſunt, prima, quarta, ſeptima, decima: ſuccedentes ſecunda, quinta, octaua, undecima: cadẽtes tertia, ſexta, nona, duodecima. Prima figura uitã ſignificat illius, p quo eſt facta quæſtio: ſecũda diuitias: tertia fratres ac ſorores: quarta parentes, quinta liberos ſexta ægritudines, ſeptima matrimoniũ, octaua mortẽ nona religionẽ, decima agẽdi facultatẽ, undecima rationẽ amicorũ, duodecima inimicorũ. Haud cõmodè iudicaueris quũ ille qui quærit nõ eſt mente trãquilla, hoc eſt, quũ patitur aliquos adfectus animi aut irã, aut amorẽ, aut triſtitiã. uel quũ Luna cõbuſta eſt, aut quando cœlum eſt nebuloſum.

QVA RATIONE E FIGVRARVM prouentu nos iudicemus.

PLeriq; iudiciũ à iudice petunt: ego malo ſpectare multitudinẽ figurarũ. Vt ſi multæ proueniãt bona, colligere bona, ſiue rẽ futurã adſirmare: ſin malæ, prædicere mala, aut rẽ negare futurã. Plura adſcriberem de artis uſu, niſi uiderẽ etiam uulgo ſatis eſſe perſpectum. Inuentio noſtra, nemini adhuc cognita mortalium, quod ſciam, quaq; olim res dignas admiratione, & prodigio ſimiles deprehendimus, modo dicta.

DIVINATIONVM GENERA.

DIuinatiõis ſpecies nouẽ ſunt. Aσρολογία diuinatio è ſyderũ motu atq; radijs. Hydromãteia ex aqua. Catoptromãteia, è ſpeculo. Lecanomantia, ex peluibus. Pyromantia ex igni. Geomantia è terra. Chiromantia ex inciſuris manuũ. Necromantia uel necyomantia, qua umbrarũ euocationes fiunt, & inferorum colloquia. Capnomantia ex fumo. Hæ omnes in formas duas diuiduntur. Naturales, quando nõ ratione aliqua ſed concitatione quadam animi futura præſentiunt: ut ſæpe in ſomniãtibus & uaticinantibus per furorẽ contingit. Artificioſas, quæ ex ueterum euentuum ſignorumq; obſeruatione futuros euentus colligunt. Diuinationum genera aliquot Cicero enumerat, cuius hæc ſunt uerba: Nec uerò quicquam aliud adfertur,

Auricularis
Medicus
Medius
Index
Pollex
Triãgulus
vitæ
Linea

PHYSIONOMIA hominis.

CAput magnũ hebetes notat, ut in aſinis: minutũ fatuos: mediocre fœlix ingenium: cacuminatum inuerecũdos. Plani capilli ſimplices: erecti uel criſpi timidos, ut in æthiopibus: denſi prauos. Frons ualde parua indociles, ut in ſuibus: rotunda hebetes: longa adulatores, ut in canibus: quadrata magnanimos, ut in leonibus. Aures craſſæ magnæq; aſtutum, callidum, fraudulentũ: tenues ac breues docilẽ & bonæ indolis. Oculi ſubrubentes uerecũdos: parui puſillanimes: magni tardos: eminẽtes fatuos: ocyus circumuolubiles ganeonem tardioris motus pigrũ inertẽq; denotãt. Naſus rectus, linguæ ſignificat intẽperantiam: acutus, iracundiam: obtuſus, mollicieni: aduncus, qui & aquilinus, regalẽ animum ac magnificentiam: ſimus immodeſtiam, ſcortationem: minor, fraudẽ, rapacitatem: apertus, animi uim, roburq; corporis: rotundus obſtructusq; ſtolidi tatem ac ſecordiam: obliquus intortusq;, mẽtis & animorum obliquitatẽ. Dẽtes parui & imbecilles & pauci hominẽ ſignificant debilẽ, ingenio fœlici, manſuetũ, timidũ, uitæ breuis. Facies fuſca fortes ſignat, impẽdiò nigra uel alba timidos, ut in Aethiopibus & mulieribus. Collũ longum, pedes longos, gracile graciles indicat. Pectus amplũ aut prominens fortẽ & audacẽ. Mo tus

tus uelox incōſtantes: ſegnis hebetes: tardus graues & magnanimos. In hominibus magnæ ſtaturæ plus roboris eſt corpori, in paruæ animo. Quippe quāto uirtus magis eſt diſperſa, tanto eſt imbecillior.

DE VRINA NON VISA.

Die Solis ſi quis ægrotare incipiat, ſiue petat remedium, dicito morbum eſſe calidum ex flaua bile, cor angi dolore, & mēbra omnia grauari ægritudine. Hora Solis, corpus nimio adfici ardore, & mēbra ueluti incendi, dolorem in corde, ac renibus eſſe. Die Veneris, languorem & uelut contractionem eſſe circa lumbos, renes, teſticulos, ſpinam, umbilicum. Hora Veneris, dolorem iuxta renes eſſe è frigore ortum, & ægrum multiplici cura, ac ſolicitudine torqueri. Die Mercurij, adfectum eſſe pulmonē, ægrè ſpirare, & inde corporis totius ægritudinem, ſenſuū uires perturbatas, graues cogitationes. Hora Mercurij tumores in corpore, dolorē in lumbis, qui ortus eſt ex æſtu nimio & frigore ſequenti, aut è uento aliquo. De Lunæ phlegmata caput infeſtare, dolorem eſſe in lumbis, facile poſſe in ἀποπληξίαν incidere. Hora Lunæ morbum eſſe ortū è frigore & humore adfirmes, atq; dextrū latus malè habere, & niſi cito ſuccurrant periculum fore de uita. Adde penè eſſe ſublatum ueneno ab eo, qui quondam fuerat amicus, & circa

Ex his maiora cognoſcuntur, quàm ſi hac ratione intelligas marbum. Dies Saturni, Iouis, aliorũq; ſiderũ errantium ſumunt, non à media nocte, ſed ab ortu Solis

DE SOMNIIS.

Somniorum interpretationem adponemus, mire frugiferam, tum ad cognoſcendum ſeruandumq; corporis ſtatum, tum ad rerum futurarum metus inanes fugiendos. Fit enim non rarò, ut poſt fatigationem ſiue immodicũ uini uſum accenſo corpore per ſomniũ uideantur ignes, gladij, pugnæ, uulnera. Vnde plerunque cauſæ ignari & timidi, ſi aliquò proficiſci uelint, quales ego quoſdam noui, portendi arbitrantur, ſeſe in latronum manus incaſuros. Atq; ideò cœptum quandoque iter dimittunt. Quod ſi tales ea quæ hic ſcribentur tenerent, ſcirent & à cibis calidioribus, ſeu nimio labore eſſe abſtinendum, & nullum ſubeſſe periculum. Eadem dici poſſunt de tenebris horrore, aquis rebusq; alijsq; apparentibus, quæ miſeros homines per ſæpe deterrent. Somnia triplicia ſunt. Naturalia, quæ ex corporis habitudine, ſiue natura aliqua proueniunt ut quum uidere ſe putant aut aquas, aut arma, aut res horrendas: quæ indicant redundare φλέγμα, choleram uel atrabilem. Fatalia, quæ futurum aliquid portendunt: cuiuſmodi ſunt, quando in ſomno nuptiæ apparent, quum ex affinibus quisquam mortuus eſt. Vana, inquit

na, quæ nihil omnino ſignificãt. Talia dici poſſunt, quæ inde proueniũt, quod præcedenti die ſimile quicquam uiderint. Ea nanq; ſæpenumero occurrere dormientibus ſolent, quæ uigilantes diurna luce tractamus.

SOMNIA NATVRALIA.

Cholericis arma, pugnæ, lites, ac res igneæ per ſomnium apparent. Melancholicis res horrendæ. Phlegmaticis aquæ, pueri ſeu ranæ natantes. Sanguineis eximiæ formæ puellarum, atq; colores rubri. Sanitatem indicant uidere per ſomnum acute, ſine metu iter facere, facile & ſine impedimento currere, terram planam, & cultã uidere, pullulantes arbores multis pomis onuſtas aſpicere, pura aqua fluẽtes riuos intueri. Si autem uiſus & auditus lædatur, morbũ capitis indicat. Sterilitas arborũ, & cæterorũ, ſeminis corruptionem notat. Mare per ſomnum perturbatũ, morbum uentris ſignificat, qui purgandus eſt. Quũ terra uel domus moueri uidetur: id ſano morbũ prænunciat: languenti ſanitatem, ſtatusq; præſentis mutationẽ. Sano uictus tum mutandus, uomendumq; paulatim. Veſtem albã calceamẽtaq; pulchra induiſſe per ſomnum optimũ eſt. Mihi contigit poſt balneum in ſomno, ut in cubiculũ ubi ſodales aliquot mei ludentes ſedebãt, quidam intraret qui ſummo artificio per caput, per dorſum, per genua, & brachia ſeſe diu uolutabat. Quæ

expedita membrorũ flexio relicto ſomno, ſummopere placebat. Ex his etiam prædicere poteris aliorum ſomnia, quod mirum uidebitur imperitis. Quoniã ſi uideris per totũ diem hominẽ fatigatũ eſſe labore, bibiſſe uinum, cibũ ſumpſiſſe calidũ, certum habe ea nocte per ſomnũ uiſum iri illi enſes, uulnera, cædes, ac res igneas. Quod ſi præter laborẽ plus quàm ſatis eſt ſumpſerit alimenti, apparebunt præter pugnas eadẽ nocte tenebræ receſſus profundi aut res horrendæ. Porrò ſi uideris quenquã, qui per diem totum ociosus deſederit, quiq; res comederit ac biberit frigidas, cura ut is ante ſomnũ multum hauriat aquæ. Sic prædicere poteris futurum, ut dormiens ſe putet, uel uidere aquas, uel cum ranis ludere, uel natare inter naues. Quum primũ ueniſſem Lutetiã, die quodam non parum me fatigaueram tum ambulando, tum alijs modis. Cibum & potum calidũ ſumpſeram, idq; plus æquo, uel plus quàm commode ſtomachus quiuit concoquere. Grauis ac firmus ſomnus erat ob fatigationem. Circa mediũ noctis iſta apparebant. Eram in uilla quadam extra urbem, ubi puella nunciabat in proximo campo cædi nebulones, ſeu milites, qui uim intulerant ruſticis. Non multo poſt ipſe uidi uenientes duos cum gladijs cruentis, qui peracto prælio ueſtes mutabant, ac ſeſe purgabant ſanguine. Tum ego timidus fugiebam ad urbem:

uerum

uerum ante quàm ad mediũ itineris perueneram, nox ſeu tenebræ oriebantur, ita ut coactus ſim redire, unde exieram. Sed in reditu tot ualles profundas, tot antra, tot res horrendas offendi, ut ægre ſim reuerſus. Dimiſſo ſomno redundare colligebam flauam atq; atram bilē Aliâs per totũ diem magno labore ſum fatigatus, adeò quod in cœna ſiti coactus multũ aquæ hauſerim. Noctē media complures truncatos capite uidi, & ipſe quoq; in magno fui periculo ad duas tresúe horas. Tum enim ſcribere cœpi quædam de ſiderum natura, quæ mihi in mentem ueniebant. Poſtea rurſus uictus ſomno natatu longo nauem, quæ me anteuerterat, ſequutus ſum uſq; ad ſomni ſatietatem. Sicut labor, potũ: ſic pugnæ aquas præceſſerunt.

SOMNIA FATALIA ET VANA.

Aquilæ per ſomnum ſupra caput uolantes, infortunia portendunt. Speculũ contueri, ſobolē. Contemplari in aqua faciem: item mortuos uidere fratres, uel ſorores, uitam longam. Motus terræ, fraudem. Apes captare, lucrum. Nuptiæ, aliquem ex affinibus è uita migraſſe. Pontem fractũ tranſire, timorem. Gaudium, triſtitiam denunciat. Deum adorare lætitiam. Capillitio priuari caput, mortem amicorum. Domorum incendia, infamiam. Leporem uidere, mortem. Manus mundare, moleſtiam. Manus uidere immundas, dam-

tium

tum & periculum. Manus attollere, honores. Ferrum tractare, longã uitam. Agnos paſcere, dolorem. Plumbum tractare, morbum. Duas uidere lunas, honorem. Monachum uidere, mortem uel calamitatem. Muſcas uidere, iniuriam. Pingues uidere boues, rerum abundantiam. Boues errare, lucrum. Boues aquam ingredi, malum. Fornaces ardentes, peregrinationem. Amittere dentem uel oculũ, mortem alicuius amici. Oleo perfundi, felicitatem. Muſicorum inſtrumentorum tinnitum audire, iram. Zizaniam ſerere, infamiam. Nummos tractare, iram. Mortuos uidere equos, felices rerum euentus. Mutum eſſe, celerem lætitiam. Flere per ſomnum, gaudium. Serpentes interimere, uictoriam. Vela uidere, malum. Dentes habere ſanguinolentos, mortem ſomniantis. Dentes extrahi, mortem alterius. Teſtamentum condere, malum eſt. Aues intrare domum, iacturam. Somnia uana pendent è naturalibus. Nam licet ignes aut pugnas præcedenti die uideris, ea tamen dormienti non apparebunt, ſi phlegma ſiue atra bilis magis quàm flaua in corpore redundet, niſi prius uiſum tam ſit inſigne, ut uſque animo inhæreat. Quale fuerit, ſi pridiana meridie quiſpiam dimicauerit, aut in magno fuerit periculo uitæ: tum enim ſponte eorum mens meminerit, tametſi à cholerico uapore non admoneatur.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANDOVERPIANI CHAOS.

IOACHIMVS FORTIVS PETRO AEGIDIO, S.

IN *hunc libellum res uarias congeſſimus, titulumq́; fecimus Chaos, quod olim erat quædam rerum omnium ſine ulla forma confuſio. Quare ſi quis miretur hic uaria cõnecti, neq; ea cohærere, illi ante oculos uerſentur* Ouidij *uerſus:*

Rudis indigeſtaq́; moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaq́; eodem
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum.

Speramus tamen Chos noſtrum neq; inutile, neq; iniucundum fore, quanquam ea luce, quam requirit cõmunis ſcribendi ratio caret. Diuer*ſæ etenim formæ coloriſq́; floſculi ſine lege per agrum ſparſi nõnihil habere gratiæ ſolent, ac uarietate quadam contuentiũ oculos detinere.* Hoc opu*ſculum doctißime* Petre, *nomini tuo inſcribimus, nec id ſine ratione.* Nam *quemadmodum hic maxime uaria in corpus unum coëunt, ita uix ullam artem reperiri exiſtimo, in qua non feliciter ſis uerſatus.* Vale. *Andouerpiæ decimo ſexto* Calend. Ma*ias*, ANNO M. D. XXIX.

DE

DE DEO.

TRIPLEX uocis ratio. Alij dictū eſſe Deū aiunt à currendo ſiue mentis celeritate, quod mente nihil ſit celerius. Cui opinioni & Plato adſtipulatur in Cratylo uel nominum origine: φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι, ὥσπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν. ἅτε γοῦν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι. Alij appellatum eſſe Deum putant à uerbo θεῶμαι, quod omnia conſpiciat, totus enim uiſus eſt. Alij ἀπὸ τοῦ δέους, id eſt, timore, quod illo nihil ſit maius, quod ab omnibus timeatur, & neminē ipſe timeat. Tres de deo opiniones fuerunt: quarum prima, nullum deum, nulla dei imperium: ſecunda deos multos, & cuiq; ſuum imperium: tertia unum ſolum eiuſq; unicum imperium ſtatuit. Tantum eſſe unum deū, hunc in modum Lactantius docet. Quemadmodū in re militari, ubi tot ſunt imperatores, quot legiones, cohortes, alæ, non facile inſtruitur acies: ita in mundo uniuerſa corruent, niſi ſit unus, qui omnia gubernet. Roganti regi cuidam num quis ſe uiueret felicior, barbarus reſpondit:

Id eſt, Apparet primum circa græciæ orā deos appellatos eſſe, quos nunc barbari cō plures Solē et Lunā & terrā & aſtra et cœlum nuncupant. Atq; ea curſu æterno eūtia currētiaq;, à natura iſtiuſmodi deos nominaſſe.

Id eſt, Primũ deus, deinde ſermo et ſp̃us cum ipſis, qui unius ſunt naturæ, & in unum confluunt.

Πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς· Σύμφυτα δὲ τρία πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. Qui uerſus perſonas treis, ac deum unum exprimunt. Deo nomen non eſt, quia ſolus eſt: nec opus eſt proprio uocabulo, niſi quum diſcrimen exigit multitudo. Hoc intereſt inter naturam dei & noſtrã, quod noſtri melior pars animus ſit, in illo nihil extra animum, totus eſt ratio. Quod in triremi gubernator eſt, dux in urbe, imperator in exercitu, hoc in mundo deus. Nazianzenus, ſic eum deſcribit: ὅπερ ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος. ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός. Id eſt, Hoc menti deus, quod ſenſibus ſplendor ſolis. Huius uultus tribus per ordinem poſitis lucet in ſpeculis, angelo, animo, corpore mũdi. In illo propinquiore, clariſſime: in hoc remotiore obſcurius: in hoc remotiſſimo, ſi cæteris compares, obſcuriſſime. Proinde ſancta mens angeli nullo impedita corporis miniſterio, in ſeipſam reflectitur, ubi Dei uultum illum ſinu ſuo inſculptũ introſpicit, inſpectum ilico admiratur: auidiſſime illi ſemper inhæret. Vultus illius diuini gratiam pulchritudinem dicimus. Auiditatem angeli dei uultui penitus inhærentem proprie uocamus amorem.

DE CHRISTO ET MAVMETHE.

Chriſti nomina ſunt: uerbum, lumen, Ieſus, ac ſacerdos. Verbum nominatur, quia per illud pa-

ter dixit atq; creauit oia. Etenim ſicut ſenſus in animo noſtro conceptus, qui prius διάνοια dicebatur, ipſa pronũciatiõe fit λόγος: ſic ſermo dei ante conditũ mundum ſemper naſcens ex corde patris, nec inde recedẽs ſapientia erat. Ea deprompta per mundũ conditũ ſermo eſſe cœpit, per quẽ pater nobis loquutus eſt. Lumẽ nam quemadmodũ Solis ſydus nunq̃ ſine lumine cõſpicitur: ita et deus nunquã ſine filio. Ieſus, quia ſeruator ac inſtaurator generis humani eſt. Et ſacerdos, quoniã ſacrificiũ obtulit ſeipſũ pro hominibus. Sicut apud Romanos Cæſar, apud Aegyptios Pharao, ita apud Iudæos Chriſtus cõmuni nomine rex appellatur. Dictus eſt ἀμήτωρ, quod genitus ſit ex deo ſine matre: ἀπάτωρ, quia natus ſit ex uirgine ſine patre. Chriſtus reuixit ſexto Calendas Aprileis, in cœlũ aſcendit tertio Nonas Maij, ſacrũſpiritũ diſcipulis miſit Idibus Maij Maumethes aſſerebat ſe à Chriſto uerbis manifeſtis ꝓmiſſũ fuiſſe, ſcriptũq; eſſe in euangelio: Prædico uobis poſt me uenturũ eſſe dei nunciũ nomine Maumethem, ſpiritũ ueritatis, qui docebit uos omnia. Cæterũ ea machinatio & callida erat, & ridicula. Quippe ante Maumethis aduentũ cauſa nulla erat, quare potius Maumethis, quàm Pilati, uel Iudæ, uel Antichriſti nomen euangelio ſubtraheretur. Falſò igitur nomen ſuũ poſuit, ubi apud Ioannem dei ſpiritus promittitur.

magnum, hunc genui, inquit. At ille ſaxum abſorbuit. Cuius caſu ac grauitate uoratos alios expulſos eſſe memorant. Maiores non unum tantum Saturnum eſſe aiebant, nec unum Iouẽ, aut Herculem, ſed uetuſtiſsimos gentium ſingularum reges Saturnos dictos: illorum filios, Ioues ac Iunones: nepotes Hercules. Cicero tertio de natura deorum: Ioues plures in priſcis Græcorum literis inuenimus. Vnde apud Babylonios Nymbrotus Saturnus eſt: cuius filius Belus Iuppiter Babylonius nuncupatur: quemadmodum in tertio libro Diodorus adfirmat. Pari modo Cameſes apud Aegyptios primus Saturnus fuit: cuius filij Oſiris atq; Iſis Iuppiter et Iuno Aegyptij appellantur; & Oſiridis filius Libyus nomine corporis robore admirabili uir Aegyptius Hercules uocatus eſt. Sic & Alcæus ex Ioue & Alcmena Græcus Hercules fuit. Ex his manifeſtum eſt unũ eundẽq; uirũ & Saturnũ & Iouẽ & Herculẽ eſſe poſſe ratiõe diuerſa. Saturnorũ patres cœli uocantur, quod uiderẽtur antiquiſsimi è cœlo ſiue ſuperis delapſi eſſe. Qua de re Xenophontis in libello, quẽ de æquiuocorũ rationes conſcripſit, hæc uerba ſunt: Saturni dicuntur familiarũ nobiliũ regum, qui urbes cõdiderunt ſeniſsimi. Primogeniti eorũ Ioues & Iunones Hercules uerò nepotes eorũ fortiſsimi. Patres Saturnorũ cœli, uxores Rheæ, & cœlorum Veſtæ. Quot ergo Saturni, tot

Cœli, Veſtæ, Rheæ, Iunones, Ioues, Hercules. Idem quoq; qui unis populis eſt Hercules, alteris Iuppiter eſt. Nanq; Ninus & Chaldæis Hercules fuit, & Aſſyrijs, quibus oppidum paternum tetrapolim & caput imperij ſtatuit, Iuppiter. Hæc Xenophon. Ideò & Semyramis eius cõiunx ita de Nino in columna quadam ſcripſit: Mihi pater Iuppiter Belus: auus Saturnus Babylonicus: proauus Saturnus Aethiops: abauus Saturnus Aegyptius: attauus, Cœlus Phœnix Ogyges. Ab Ogyge ad meum auũ Sol orbẽ ſuũ luſtrauit ſemel ac tricies & centies. Ab auo ad patrẽ ſexies & quinquies. A patre ad me bis & ſexagies. Beroſus quarto libro de regnorum antiquitate: Itaq; Nymbrotus Babyloniæ Saturnus primus creatus eſt. Iouis quatuor precipue nomina fuerunt. Stator, quod Romulum precantẽ, ut fugam ſuorum ſiſteret, audiuit. Tonans à tonitruo, ſicut et fulminans à fulmine. Vnde in ſacris Romanorũ Ioue tonãte aut fulminãte comitia ne ſunto. Feretrius, quod pacem ferre putaretur. Quoniam ex tẽplo eius quod Romæ primum à Romulo ædificatum erat, ſumebant ſceptrum per quod iurarent, & ſilicẽ quo fœdus ferirent. Elicius ab eliciendo, quod ſacris quibuſdam & precationibus eum cogebant è cœlo deſcendere. Ouidius in Faſtis: Eliciũt cœlo te Iuppiter, unde minores Nunc quoq; te celebrant, Eliciumq; uocant. Con

ſtat

ſtat Auctinæ tremuiſſe cacumina ſyluæ, Terraq́ſ ſub/ſedit pondere preſſa Iouis. Quatuor has uoces in naturali hiſtoria Plinius ſic enumerat: Inter Statores, et Tonantes, & Feretrios, Elicium quoq; accepimus Iouem. Homerus Martem ἀλλοπρόσαλλον uocat, hoc eſt, ad alium atq; alium euntem ac inſtabilem. Treis animi eſſe adfectus conſtat, qui homines in omnia facinora præcipites agunt: iram, cupiditatem, libidinem. Ira ultionem deſiderat, cupiditas opes, libido uoluptates. Hæ apud ueteres Furiæ nũcupatæ ſunt, id eſt, deæ furoris, Noctis & Acherontis filiæ. Eaſdem finxerũt Poëtæ loca inferna inhabitare. Cicero eas uocat tormẽta ſiue cruciatus ſceleſtæ mentis. Nolite, inquit, putare quemadmodum in fabulis ſæpenumero uidemus, eos qui aliquid impie ſcelerateq́; commiſerunt, agitari & perterreri tedis ardentibus. Sua quenq; fraus & ſuus terror maxime uexat. Suũ ſcelus exagitat, amentiaq́; afficit. Suæ malæ cogitationes, conſcientiæq́; animi terreni. Hæ ſunt impijs aſsiduæ domeſticæq́; Furiæ. Quæ dies noctesq́; parentum pœnas à ſceleratiſsimis filijs repetant. Tres parcæ temporibus diuiſæ eſſe traduntur, ac penſi filum partim iam eſſe deductum, partim deducendum, partim nunc torqueri dicitur. Quarũ quæ præteritum reſpicit, Atropos nuncupatur, hoc eſt, inexorabilis, quoniam quæ præterierunt, mutari

non poſſunt. Quæ futurum Lacheſis, quaſi ſortilega, quia ſua rē quanq; ſors per naturā manet. Quæ præſens Clotho, quaſi torquens, quod ſua cuiq; torquēdo perficiat. Lactantius interpretatur Parcas triplicem rerum omnium ſtatum: ortum qui præbet initium uitæ, naturæ uigorem, & mortem ſiue occaſum. Genius eſt deus, cuius in tutela, ut quiſq; natus eſt, uiuit, à gignendo ita appellatus, ſiue quòd ut generemur curet, ſiue quòd una gignatur nobiſcū, ſiue quòd genitos nos ſuſcipiat ac tueatur. Cupido pingitur aliger, quia chameleonte mutabilior: nudus, quia pudore uacat. Iuno aliâs Lucina uocatur, quòd præſit parturiētibus: aliâs Pronuba, quò antiſtes ſit matrimonij. Diana in ſyluis, Luna in cœlo, apud inferos Proſerpina dicitur. Fortuna cæca nunpatur, quia nihil cernat, quo ſeſe applicet. Inſana, qđ ſit atrox, incerta, inſtabilis. Et bruta, quoniam dignum aut indignum nequeat internoſcere. Metellus qui primus Corſos ſubegit, in mari tempeſtatem magnam paſſus, ædem deæ Tempeſtatis erexit. Ouidius in Faſtis:

Te quoq; Tempeſtas meritam delubra fatemur,
Quum penè eſt Corſis obruta claßis aquis.

In Aegypto Anubis, in cœlo Sirius, apud inferos Cerberus. Flumina inferorum ſunt Styx, Acheron, Lethe Cocytus, Phlegeton: per quæ ſignificantur odium, triſtitia

ſtitia, obliuio, luctus, ardor. Numa ſacerdotum ordinem diuiſit in ſeptem genera. Curiones qui pro Curijs hoſtias immolabant. Flamines, qui pileum aſſidue geſtabant, quaſi filamines. Nam quum nudo capite incedere nephas eſſet, & propter æſtum pileum geſtare non poterant, filo capita religare cœperunt. Flamines tres erant: Dialis, Martialis & Quirinalis. Cæterum duces, qui reges cuſtodiebãt. Augures, qui futura prædicebant. Veſtales uirgines, quæ deos precarentur. Fœciales, qui belli pacisq; autores erant. Et pontificẽ maximum, cui ſacra erant, ſiue Rheæ qui in ſacrificijs matris deorum armati ſaltabãt. Sic appellati, quod inter ſaltandum capita iactent.

AD IVS PERTINENTIA.

IVs in parteis duas diducitur: diuinum, quod euangelij atq; ſacrarum literarum præceptis conſtat: & humanum, quod moribus legibusq; conſcriptis continetur. Poſterius in duo itidẽ genera diſtrahitur: pontificium ſiue canonicum, & ciuile. In diuina lege, quædam præcepta ſunt, quæ ſcribũtur de fœnore, ac adulterijs. Quædã conſilij, ut ſi quis percuſſerit maxillam dexterã, præbe ſiniſtrã. Romani iuris partes quinq;. Lex, populi cõſtitutio, qua natu maiores ſimul cũ plebe aliquid ſanxerunt. Plebiſcitũ quod plebs ſola conſtituit.

tuit. Senatuſconſultum, quod ſoli ſenatores populo conſulentes decreuere. Conſtitutio ſiue edictum, quod rex aut imperator ſolus conſtituerit. Et prudentum dicta, quæ iureconſulti conſultori reſponderunt. Diſsident ius & fas, quod fas dicatur lex diuina: ius lex humana Vt per agrum alienũ tranſire fas eſt, ius nõ eſt. Quoniam id leges ſacræ permittunt, humanæ uerò prohibent. Tres maximi fuerunt legiſlatores: in Iudæa Chriſtus: in Arabia, Maumethes: in Aegypto Moſes. Veteres in iudicijs, quando ſignificare uolebant abſoluendum eſſe hominem, ſubſcribebant literam Taf. Quando uerò indicabant cauſam accuratius eſſe cognoſcendam, ponebant λ, hoc erat, non liquere, neq; iudicium manifeſtum eſſe. Quum autẽ damnabant, ſcribebant Thita literam, quæ non abſimilis eſt cordi transfixo. Inde Perſius in quarta Satyra: Et potis es nigrũ uitio præfigere Theta, id eſt, iudicare uel diſcernere potes quid bonũ, quid malũ. Oẽs homines aut liberi ſunt, aut ſerui. Liberi rurſus aut ingenui, qui ſtatim ut nati ſũt liberi ſunt: aut libertini, qui ex iuſta ſeruitute manumiſsi ſunt, hi & liberti uocãtur. Terentius: Feci è ſeruo, ut eſſes libertus mihi, propterea quod ſeruiebas liberaliter. Manumiſsio datio libertatis eſt. Ariſtoteles iudicem uocat ἔμψυχον νόμον, id eſt, legem animatam. Aequitas ius naturale eſt. Capitis diminutio prio

ris

ris uitæ commutatio eſt. Ea multiplex eſt. Si amittunt libertatem, ciuitatem, ac familiam, maxima capitis diminutio dicitur: ſi ciuitatem duntaxat media. Cenſus, recognitio populi, ac uirium ciuitatis, facta per cenſores. Dolus malus, machinatio quædam alterius decipiendi cauſa, quum aliud agitur, aliud ſimulatur. Quæſtio, ueritatis per tormēta inquiſitio. Vſus fructus, ius alienis rebus utendi fruendiq; ſalua rerum ſubſtantia. Hæreditas, ſucceſſio in uniuerſum ius quod ſupereſt, deducto ære alieno. Affines uiri & uxoris cognati. Calūnia, falſa criminis impoſitio. Auctio, publica uenditio bonorū. Cicero pro Deiotaro: ille iterum ille tertio actionibus factis pecuniam dedit.

DE RE MILITARI.

IN ſummo imperatore ſeu duce quatuor neceſſaria rei militaris ſciētia, autoritas, felicitas, uirtus. Duo bellorum genera. Alterum quod ſola imperatorum libidine, ac petulantia quadam ferocientium animorum leuibus de cauſis concitari ſolet. Alterum quod pro patriæ tuitione, pro liberis, pro fortunis ac rep. tuenda geritur. Lituus, genus buccinæ curuæ eſt, ſono acutiore ac proprie equitū. Tuba genus buccinæ directæ grauiore ſono, & peditum. Buccina uox generalis eſt, accipitur etiam pro cornu quodam aut ſimili inſtrumēto quod inflatur. Columella ſeptimo libro: Ad ſonū buccinæ

cinæ pecus, ſi quod in ſyluis ſubſtiterit, ſepta repetere conſueſcat. Claßicum cornu retortũ eſt, atq; etiam ſonus ipſe. Horatius:

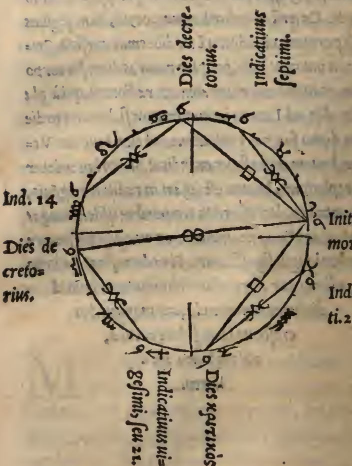
Nec excitatur claßico miles truci.

Hoſtes ſunt quibus nos, aut qui nobis bellum publice conſtituerunt. Signorum genera tria ſunt: Vocalia quæ uoce humana pronunciantur. Semiuocalia, quæ cornibus aut tuba dãtur. Et muta, cuiuſmodi ſũt Aquilæ, Dracones. Peſcennius Niger uetuit, ne milites zonã ſecum deferrent in bellum: ſed ſi quid haberent pecuniæ, in ærario relinquerẽt, recepturi poſt prælium quò & ipſis luxuriei materiam eriperet, & hoſti prædam, ſi quid aduerſi eueniſſet.

AD MEDICAM ARTEM ſpectantia.

MEdici herbarum gradus quatuor enumerant. Primum qui uix ſentitur. Secundum, qui maniſeſte ſentitur, ſed nõ offendit. Tertium, qui ſenſum lædit. Quartum, qui breui interimit. Chelidonia naturam habet calidam & ſiccam in tertio gradu. Argentum uiuum humidum eſt in quarto. Aurum temperatæ naturæ eſt, calidum tamen & ſiccum, ſed ad gradũ nullum peruenit. Datur aduerſus leprã ac debilitatem ſtomachi. Decretorij dies nuncupantur, quando Luna conſiſtit in gradibus qui uel quadrante, uel diametro

mundi, à ſigniferi parte diſtant, in qua ipſa erat initio morbi. Cæterũ ad radios hos nunc ocyus, nunc ſegnius ipſa peruenit, ob ucloctorẽ tardioréue curſum. Criſis non omnibus eadẽ, propter naturas diuerſas corporum, ætatum, temporum anni, & radiorum, qui à planetis alijs, ad Lunam iaciuntur. Hæc ſi decretorio die ſit in domo ſua, ſiue exaltatione, uel cum Ioue aut Venere, bonam criſin futuram indicat. Si morbus oriatur ex repletione, bonum eſt ipſam in radijs tetragonis, ſeu oppoſitis decreſcere. Si temporibus ijſdem iungatur Soli, uel Saturno, malum: & ex cauſa poſteriore morbus longus ſignificatur. Si ea decreſcens Saturno adiungatur ægritudinis initio, aut morbum id diuturnum portendit, aut mortem. Sin creſcente idem ſidere eueniat, ualetudinem meliorem.

In morbum incidens, quum Luna eſt in ſexto gradu Arietis, indicatiuos dies habebit, quando ipſa erit in ſexto Geminorum, Virginis, Sagittarij, Piſcium: κριτικοὺς uerò, quum fuerit in ſexta parte Cancri, Libræ, Capricorni, Arietis.

ORDO

ORDO ET SVBIECTA artium.

DVo artium genera ſunt. Alterum mechanicũ ut lanificiũ, nautice, agricultura, chirurgia ſic dicta quod manuum officio exerceatur. Alterum, quod præceptionibus magis & animi meditatiõe, quàm corporis exercitio diſcitur. Hoc diuidi poteſt in quinque formas: Logicen, Mathematicen, Moralem, Naturalẽ Supernaturalem. Logices partes ſunt: Grãmatice, Dialectice, Rhetorice, Mathematices: Arithmetice, Muſice, Geometria, Aſtronomia. Moralis Ethice, Oeconomice, Politice. Naturalis, Phyſice, ac Medicina. Supernaturalis, Metaphyſice, & Theologia. Septem priores liberales uocãtur, quod liberum requirunt animũ. Politicæ partes duæ, ius ciuile et ſciẽtia militaris: quæ in terreſtrẽ naualẽq; diſtribuitur. Mechanicarum artium ſubiecta ſunt lana, nauis, agri. Grãmatices, loquutio: Dialectices, argumentatio: Rhetorices eloquentia: Arithmetices numerus: Muſices, numeri conſonantia: Geometriæ, magnitudo: Aſtronomiæ, magnitudo cum motus ratiõe: Ethices, quæ uirtutum ac uitiorũ genera tradit, ſummum bonum: Oeconomices, res domeſtica: Politices, reſpublica: Phyſices, corpus: Medicinæ, corpus humanũ: Metaphyſices, ens: Theologiæ, deus. Rurſus artium genera tria ſunt. Animi tantũ, ut Poëtice,

ripatetici. Alterum qui ad quæſtionem diuerſas ratio nes conferunt, è quibus ueritas colligi poteſt, ut Academici & Socratici. Triplex fuit academia. Vetus à Platone, Speuſippo, & Zenocrate inſtituta. Media, quā Arceſilas inſtituit. Hic aiebat nihil adfirmari, aut cõprehendi poſſe. Tertia quā cõſtituit Carneades. Philoſophia iuuenibus ſobrietas: ſenioribus ſolatiũ: pauperibus diuitiæ: diuitibus ornatus. Syneſius ait eam legũ natura præſtantiorē eſſe: quod hæ ut recte uiuas cogunt, illa docet. Quãtoq; deterius eſt coactũ facere aliquid q̃ ſponte, tanto legem inferiorē eſſe philoſophia. Eius uerba hæc ſunt: καλὸν νόμος ἀλλ᾽ οὐ κρείττων φιλοσοφίας. ὁ μὲν γὰρ βιάζεται μὴ ἀδικεῖν, ἡ δὲ διδάσκει. ὅσῳ δὲ χεῖρον τὸ ἐξ ἀνάγκης τοῦ ποιεῖν τὸ ἑκουσίως, τοσούτῳ καὶ νόμος φιλοσοφίας. ὥστε δεῖ ταῦτα φιλοσοφεῖτε καὶ μὴ πολιτεύεσθε. κρεῖττον γὰρ διὰ τοῦ διδάσκονται ἄνθρωποι δικαιοπραγεῖν ἐπίστασθαι, ἢ διὰ τοῦ ἀναγκάζονται μὴ ἀδικεῖν.

DE STVDENDI RATIONE.

T*Ria ſunt, quæ breuiſſimo temporis ſpacio rudiſſimos quoſq; homines ad maximam eruditionem prouehere poſſint, audire, docere, ſcribere. Ad audiendos profeſſores his uerbis Iſocrates Rhetor adoleſcentes hortatur:* μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον

rem rubrum, ſaporem incertũ: aëra coloris ſaporisq́; expertem eſſe. Aër & ignis mouẽdi uim habent aqua & terra patiendi. Triplex ignis eſt: communis, quo quotidie utimur: in corporibus animantium, quem medici calorẽ naturalem uocant: et Solis ignis quo omnia florent, & qui radix ſiue cauſa eſt aliorum ignium. Adhuc triplex ignis eſt: carbo, flamma, & ſplendor à flamma per aëra fuſus. Rerum principia duo ſunt materia & forma. Materia uelut mater eſt, deus pater, forma proles. Deus dat, ſylua recipit, forma naſcitur. Differũt creatio & generatio. Nam creatio prior eſt generatiõe. Creatio dei eſt, generatio naturæ. Creatur quod ſuapte natura ſimplex eſt, partibusq́; carens: ut anima capax rationis, materia, forma: generatio cõpoſitorum eſt. Quicquid generatur ſingulare eſt, ſpecies enim generari non poſſunt. Eorum quæ ſunt, quædam ſunt diuidua, hoc eſt, ex aliquo compoſita: quædã indiuidua, ſeu ſimplicia. Rurſus diuidua aut ſunt ſimilium partium, quæ ex ſimilibus cõponuntur, ut aurũ, aqua uinum. Aut diſſimilium, quæ ex diſſimilibus partibus conſtant, ut domus, equus, piſcis, omniaq́; animantia. Natura eſt uis inſita rebus, ſimilia de ſimilibus procreans. Vmbra, aër carẽs ſole. Vmbræ etiã uocantur inferorum imagines. Phyſici aiunt inter elementa proportionem eſſe decuplã. Vt aqua, inquiunt, decuplo plus

ſpacij continet,quàm terra. Et aër decuplo plus loci quàm aqua:ſic in alijs. Ex quo colligimus ignem millecuplo eſſe ampliorẽ terra. Quum ergo in bombardis ex puluere repente ignis fiat, neceſſe eſt tẽporis momento ignis ſuũ habeat locum. Hæc cauſa globum eijcit:nam proxima quæq; cedere debent flãma exoriente. Mirantur quur non idem efficiat ſtupa:certe idẽ ageret,ſi tota ſimul incendi poſſet,quemadmodũ puluis ille aridiſsimus. In quibuſdã libris hanc inueni deſcriptionem: Mulier hominis confuſio eſt,continua ſolicitudo,indeficiens pugna,quotidianum damnum,ſolicitudinis impedimentum,adoleſcentiæ naufragiũ,animal peßimum,pondus grauißimum,aſpis inſanabilis, humanũ mancipium. Nonnulli fœminas monſtra eſſe hominum aiunt,& propter calorem deficientẽ naſci. In rebus omnibus natura genuit aliquid,quod inter cætera principatũ obtineret. Inter ſidera Sol princeps eſt:inter ſpiritus ſeu potius res cunctas deus:intér animantia homo: inter feras leo:inter metalla aurum:inter potus genera uinum.

TEMPESTASTVM DESCRIPTIO ad Phyſicen quoq; referenda.

FVlmen,flamma uel ignis repentinus eſt, qui ex nubiũ colliſione,aut ruptura naſcitur. Tonitruũ ſonitus,qui æditur,quando halitus nubem rumpit. Im

ber pluuia ſenſim cadens. Pluuia uocabulum generale. Nimbus pluuia præceps & repentina. Grando pluuia in deſcenſu congelata. Nix humor modice concretus, à grandine differens, quod hæc poſtquàm nubes in guttas ſoluatur, concreſcit: illa antequàm in pluuiā cogitur nubes. Niuis quadruplex natura: uiſum diſpergit, per flocculos cadit, meſſem auget, & ſemper in altis manet montibus. Floccus exigua lanæ portio eſt quæ dumetis adhæret, quom per illa tranſeunt oues. Diſtāt ros et pruina, quod ros æſtate ſit, pruina hyeme. Nihil aliud in terra tremor, quàm in nube tonitruū. Nebula eſt halitus è terra, atq; aquis ſurgēs, qui uel ſtatim eua neſcit, uel in altum ſublatus conuertitur in nubē. Nubes uapor humidus in ſublime egreſſus, qui ui uentorum cogitur per aëra. Differt nubes à nebula, quod nubes quocunq; tēpore cerni poßint: nebulæ nec æſtate calida, nec nimio frigore. Fulminum antiquitas tria genera obſeruabat. Poſtularia, quæ uotorum, uel ſacri ficiorum omiſſam, aut ſpretam religionem repoſcebāt Peſtifera quibus interitus, exiliū, uel aliqua clades denunciabatur. Et peremptalia, quæ ſuperiorum fulgu rum, ac prodigiorū oſtenta & ſignificationes perime bant. Huc alludūt Plinij uerba: Quando in fulgurum quoq; interpretatione eo proficit ſcientia, ut uentura alia finito die præcinat, & an peremptura ſint fatum

aut apertura potius alia fata, quæ lateant. In magna tempeſtate apparent duæ ſtellæ uelo inſidentes, Pollu*cis & Caſtoris numina, quibus ſe adiuuari periclitantes exiſtimant. Solitarium ſidus* Helenam *uocant, dirũ nauigantibus. Ideò* Propertius*, inquit: Candida felici ſoluite uela choro: non ſtellam unam, ſed geminas intelligens.* Ouidius:

Vos quoq; Tyndaridæ, quos hæc colit inſula, fratres
Mite precor duplici numen adeſte rati.

DE COMETIS.

Cometas uocant nubium incendia magna hærentia in aëre, quorum octo genera ſunt. Pogonias *quando ſcintillæ deorſum promittuntur in ſpeciẽ barbæ. De quo ſidere ſic Græci ſcripſere:* πωγωνίας ἐκ τῶν κάτωθεν δίκην πώγωνος ἔχων τὰς κόμας. Acontias*, quum nubes incenſæ effigiem iaculi faciunt. De quo Græci:* ἀκοντίας ὅμοιος ἀκοντίῳ. Xiphias *quũ enſis ſimilitudo apparet. Græci:* ξιφίας βραχύτερος μὲν ὠχρὸς δὲ, καὶ ξιφήρεις ἔχων τὰς ἀκτῖνας. Diſceus*, quãdo diſci habet ſpeciem. Græci:* ὁ δισκεὺς δίσκῳ περιφερής, τὸ δ' εἶδος ὡς ἤλεκτρον. Pithus*, quum forma uidetur dolij. Græci ſic:* ὁ πίθος καπνώδης μὲν φωτὸς πλήρης, τὸ δὲ σχῆμα ὁμοίως πίθῳ. Ceratias*, quando effigiem cornu habet. Græci ſic:* ὁ κεράσης κερατοειδεῖς ἔχων πλοκάμους. Lã*padias,*

padias, quum ignis, facis habet ſpeciem. Græci: ὁ λαμπαδίας ὅμοιος λαμπάδος καιομένης. *Hippus, quando equi ſimilitudo eſt. Græci:* ὁ ἵππος ὅταν ἱππεὺς καλούμενος δίκην λοφιᾶς ἵππου διαῤῥαίνων τὰς ἀκτῖνας. *Hæc ad uigeſimum quintum Plinij caput in ſecundo naturalis hiſtoriæ libro conducent, ubi cometarum deſcriptiones ex his Græcorum uerbis deſumptæ uidentur.*

DE ARCV COELESTI.

ARcuum ſemidiameter ſemper eſt quadraginta duarum partiũ: ſed quanto Sol depreſsior, tanto arcus altior. Obſeruatum eſt centrum oculi cernentis, centrum arcus, & eius polos, in eadem eſſe linea recta: atq; ſub æquatore, tribus horis ante meridiẽ, totidẽq; poſt nunquã cerni propter Solis altitudinem. Quando ſidus in oriente horizonta contingit: arcus centrum in occidente finitorem eundẽ premit: eiusq; in ſũmo circuitu altitudo quadragintaduarũ partium eſt. Quum uerò Sol ab oriente ad auſtrum aſcendens, altitudinem habet graduum decem: arcus centrũ ab occaſu ad aquilonis plagã deſcendẽs, altitudinẽ habet trigintaduarũ partium. Et quando Sol in auſtro ſublimis eſt: arcus ſub aquilone depreſſus apparet. Si ſol à finitore partibus triginta abfuerit: arcus altitudo parteis duodecim cõtinebit. Si Solis ſidus altitudinem

habuerit partiũ quinquaginta aut ſexaginta, arcus omnino nõ cernetur. Ex his intelligi poterunt hæc Plinij uerba: Arcus niſi Sole aduerſo non fiunt, nec unquam niſi dimidia circuli forma, nec noctu, quãuis Ariſtoteles prodat aliquando uiſum, quod tamẽ fatetur idẽ nõ niſi quartadecima Luna poſſe. Fiunt aũt hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcente ab æquinoctio uerno nõ exiſtũt, nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus: bruma uerò, hoc eſt, breuiſſimis diebus, frequenter. Idẽ ſublimes, humili Sole: humilesq; ſublimi. Ait eos æſtate raro cerni: bruma uerò frequenter propter Solis altitudinem.

DE ANIMALIBVS.

Bos conſtans eſt, aſinus piger, equus libidine incenditur, petitq; impetuoſe fœmellã, lupus mitescere nequit, uulpes in inſidioſa, aſtuta, callida, ceruus timidus, formica laborioſa, apis parca, canis gratioſus, ad amicitiã propenſus: leo ſolitarius, expers ſocietatis, nunquã pabulum heſternũ admittens, tanta uocis magnitudine aut ſonitu, ut ſolo rugitu celerrima animãtia proſternat: urſa pigerrima, ſolitaria, corpore graui, cõpacto, indiſtincto: panthera uehemens, & ad impetus faciẽdos propenſa, pernixq;, ita dicta, quaſi tota fera. Anguis feniculi paſtu oculorũ lippitudinẽ curat. Formica tẽporis hyberni pabulũ æſtate condit. Itẽ

ſides in canibus, in elephantis manſuetudo, ſtudiũ ornatus in pauone, cura uocis amœnæ ſuauisq́; in luſcinia. Canis Dianæ ſacer eſt, aquila Ioui, tygris Baccho, pauo Iunoni, leo Cybeli, equus Neptuno, cycnus Apollini, anguis Aeſculapio, coruus Phœbo, aſinus libero patri, gallus Marti, colũba Veneri, noctua Mineruæ, lupus Marti, anſer Iunoni, Soli phœnix. Animantia omnia in formas treis Plato diſtinguit: uolatile, aquatile, terreſtre. Catuli nuncupantur quadrupedũ omniũ, quorum ungues recurui ſunt: ut leonis, lupi, canum & ſimilium. Pulli, equi aſini omniumq́; auium. Vituli bouis & elephãti. Agni ouiũ, Hinnuli ceruorũ. Hœdi teneri fœtus caprarum. Fœtus nomẽ omnibus his cõmune eſt & non ſolum ad animantia, ſed etiam ad arborũ fructus refertur. Vergilius: Arborei fœtus alibi. Oua etiã fœtus appellantur. Armenta equorum & boum ſunt, greges, caprarum & ouium. Oua oblonga & faſtigio cacuminata fœminam ædunt, rotunda uerò, & parte acutiore obtuſa, marem.

AD REM RVSTICAM ſpectantia.

Solũ probatur, quod pingue eſt et dulce, utrunq́; ita deprehendas. Glebam paruam dulci aqua conſperge & ſubige: ſi glutinoſa eſt, & adhæret, conſtat illi ineſſe pinguedinem. Scrobe effoſſa & rurſus impleta,

DE PLANTIS.

OLea Mineruæ ſacra erat, populus Herculi, laurus Apollini, myrtus Veneri, quercus & eſculus Ioui, uitis & hædera Baccho, Plutoni cupreſſus pinus matri deûm, palma uictoriæ. Quinq; ſuccorum genera ſunt: Vinoſus, ut uitis, mori, myrti: pinguis, ut oleæ, lauri, nucis: dulcis, ut glandis, glycyrrhizæ: acer ut naſturtij: amaris, ut abſynthij. Duæ fructuum ſpecies. Induſtriales, qui ſine hominis induſtria non proueniunt, quod genus uinum, frumenta, legumina. Et naturales, qui natura ſua, ac ſine cultoris ope naſcuntur, ut mala, opyra, ceraſa, nuces. Vitem ſi maturius putes plura ſarmenta: ſi ſerius, fructus plures conſequentur. Poſt uindemiam bonam ſtrictius: poſt exiguam latius putandum. In locis frigidis à meridie uineta ponantur in calidis ab aquilone,, in temperatis ab oriente, uel (ſi neceſſe ſit) ab occidente. Græci inquiunt Aegyptios hoc pacto prouentum futurū cuiuſq; ſeminis experiri In area aliqua diuiſis ſpatijs diuerſa frumenti uel leguminum ſemina ſpargunt: deinde ortu Caniculæ explorant, quæ exurantur, quæ illeſa permaneant. Quibus annis in quercuum pomo reperitur muſca, bellum futurum eſſe iudicant: quibus aranæus, peſtem: quibus uermis, caritatem.

TEM

QVatuor mũdi maxima imperia fuerũt. Principio Babylonicum ab oriente: deinde Macedonicum ab Aquilone: pòſt Aphricanum à meridie: poſtremò ab occidente Romanum. Septem orbis miracula à ueteribus tradita ſunt. Aegyptiæ Thebæ centũ portas habentes. Muri Babylonis coctis lateribus & bitumine conſtructi circuitu ſtadiorum tercentũ, latitudine cubitorũ octoginta. Mauſoli ſepulchrum in Caria ab Arthemiſia uxore ædificatũ. Pyramides in Aegypto altitudine incredibili. Inter quas una à trecentis ſexaginta hominũ millibus annorum uiginti ſpatio conſtructa eſt: & in raphanos, alliũ ac cepas, quibus operarij ueſcebantur, mille octoginta talenta erogata. Coloſſus in Rhodo εἴδωλον Apollini ſacrum, quæ erat columna ærea ſexcentos cubitos alta. Capitoliũ Romanorum Hadriani tẽplum in Cyzico. Alexãder adhuc puer, cum & leuitate corporis, & pedum uelocitate plurimũ ualeret, hortatus à patre, ut in Olympiacis ludis ſtadium curreret, ait, facerẽ id quidẽ, ſi cũ regibus mihi certamen futurum eſſet. Pompeius Magnus trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo octingẽta ſexagintaſex oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionẽ à ſe redacta teſtatus eſt. Veteribusquinq; magiſtratuum genera erant. Legitimus, quum eligebantur à ciuibus. Naturalis, quemadmodum natura

mares

mites uideret, adeò ut hominem uellent perſequi: ſi me aſinus, inquit, calce pulſaſſet, dignũ me, ut mutuò illi calces incuterentur, exiſtimaretis? Effigies maiorum cum titulis adfixis in prima ædium parte poni ſolebãt quò eorum uirtutem poſteri non ſolum legerent, ſed etiam imitarentur. Quidam rogatus, quur claudus ad bellum ueniſſet, reſpondit ſe pugnare uelle, nõ fugere. Quum quidam ante urbem, quam obſidebant, in bombardã tantæ amplitudinis, ut facile hoĩem caperet, iniicerent globum, lapillus propè puluerem ſphæræ caſu fractus incenſusq;, multos eorum, qui ante os machinæ ſtabant mirantes molem inſtrumẽti, reddito globo interemit, docuitq; alios accuratius machinas debere purgari. Faber quum ex altiſſimo tẽplo decidiſſet, caſuq; ſuo ipſe illæſus occidiſſet alium, à filio mortui ſenis in iudicium uocatus eſt: cui reſpondebat, aſcende tu in eũ locum, è quo cadebam, ego ſedebo ubi pater erat, & me quoq; ruendo interficias. Satyrus, quum uehementer algeret hyberno gelu ſupra modũ ſæuiẽte, ab agricola inductus eſt in hoſpitium. Hic uidens ruſticum inflantem in manus, rogauit quur id faceret: ut eas calefaciam inquit. Mox appoſita menſa, quum idem inflaret in feruidã offam, iterum rogauit, quur id faceret? ut eam refrigerem reſpondebat. Quid? ait Satyrus, ex eodem ore calidum & frigidum? quod monſtri genus

hoc eſt?& cōſtim ex ædibus fugit. Ruſticus emptu-
rus aliquid in domo fabri, uiſa ante pedes parte ferri
arreptaq́;, manū aduſsit, nihil de igni cogitans. Is cōmo
tus alterū enſe petit. Faber accito pucro iubet ut ferrū
auferat. Hic ſuper id prius expuebat: auditoq́; ſtrepi-
tu dixit eſſe calidum. Ruſticus reuerſus domum, in ca
lidiſsimū cibum ex aqua, herbis, & modico pane para
tum ſibi ab uxore ſimili modo expuebat, nullumq́; ſen
tiens ſtrepitum, bonam partem ilico hauſit.

SIMILITVDINES

Poëticæ.

AD ſcribendum nō parum cōferunt ὁμοιώσεις Sæpenumero enī res ita magna eſt, ut alioqui uehementiā haud ſatis cōmode exprimas. Nos exēpla aliquot ponemus è quibus intelligant adoleſcentes & qua ratione autores ijs uſi ſint, & quo nam pacto ſcri pturi id genus figuras apte poſsint uſurpare.

Bellare.

Fulminei ſic dente ſues, ſic hiſpida turpes
Prælia uilloſis incunt complexibus urſi. Et
Vt notus & boreas gemino de cardine mundi
Hic niue Riphea: Libycis hic paſtus arenis
Bella cient, clamant amnes, freta, nubila ſyluæ
Iamq́; patent ſtrages, plangunt ſua damna coloni.

Conqueri. Verg. quarto Georg.

Qualis

Qualis populea mœrens philomena ſub umbra
Amiſſos queritur fœtos, quos durus arator
Obſeruans nido implumes detraxit.

Conſuetudo. Propertius.

At ueluti primo taurus detrectat aratra,
Poſt uenit aſſueto mollis ad arua iugo.

Dubium. Ouidius:

Saucia trabs ingens ubi plaga nouiſſima reſtat,
Quò cadat in dubio eſt, omniq; à parte timetur:
Sic animus uario labefactus uulnere nutat.

Durum. Vergilius:

Nec magis incœpto uultum ſermore mouetur,
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet marpeſia cautes.

Errare. Ouidius:

Errat ut à uentis diſcordibus acta phaſelus.

Euadere. Verg.

Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis
Tandem liber equus, campoq; potitus aperto,
Aut ille impaſtus armentaq; tendit equarum,
Aut aſſuetus aqua perfundi in flumine noto
Emicat, arrectiſq; fremit ceruicibus altè
Luxurians luduntq; iubæ per colla per armos.

Ferire. Ouidius:

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab undis
Quàm graue baliſtæ mœnia pulſat onus.

Signaq; nacta pedum ſequitur quem non uidet hoſtē.

Horrere. Idem.

Horruit equoris inſtar
Quod fremit exigua quum ſummum ſtringitur aura.

Impetus. Verg.

Vt fera quæ denſa uenantum ſepta corona,
Contra tela furit, ſeſeq; haud neſcia morti
Inijcit, & ſaltu ſupra uenabula fertur. Idem.
Vtq; leo ſpecula quum uidit ab alta
Stare procul campis meditantem in prælia taurum
Aduolat.

Impoßibilia. Ouidius:

Scire meos caſus ſi quis deſiderat omnes,
Pluſquàm quod fieri res ſinit ille petit.
Tot mala ſum paſſus, quot in æthere ſidera lucent,
Paruaq; quot ſiccus corpora puluis habet. Idem.
In caput alta ſuum labentur ab equore retro
Flumina conuerſis Solq; recurret equis,
Terra dabit ſtellas, cœlum findetur aratro,
Vnda dabit flammas, & dabit ignis aquas,
Omnia naturæ præpoſtera legibus ibunt. Proptius:
Terra prius falſo partu de ludet arantes,
Et citius nigros Sol agitabit equos,
Fluminaq; ad caput incipient reuocare liquores,
Aridus & ſicco gurgite piſcis erit,

316

Ac ueluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Quum fremit ad caulas uentos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media tuti ſub matribus agni.
Balatum exercent: ille aſper & improbus ira
Sæuit.

Sæuitia. Ouidius:

Sæuior illa freto ſurgente cadentibus auſtris.
Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis.

Timor. Ouidius:

Vtq; fugax auidis ceruus deprehenſus ab urſis
Cinctaq; montanis ut pauet agna lupis.

Tremor. Idem:

Sed tremit ut quondam ſtabulis deprenſa relictis.
Parua ſub infeſto dum iacet agna lupo. Idem:
Illa tremit uelut agna pauens, quæ ſaucia cani
Ore excuſſa lupi nondum ſibi tuta uidetur.

Triſtitia. Idem:

Sparſis ſedet illa capillis,
Vt ſolet ad nati mater adire rogum.

ALIA AD POETICEN ſpectantia.

Poëtæ Græci ſimul proponũt & inuocãt. Quem admodum in Odiſſea Homerus: ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη, ἐπεὶ τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε.

Et in Iliade: Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος. Latini ante proponunt, atq; poſtea inuocant, ut Vergilius: Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram Vertere Mecœnas, ulmisq; adiungere uites Conueniat. Deinde: Vos ô clariſſima mundi Lumina. Tria poëmatum genera ſunt. Dramaticon, in quo perſonæ ſolæ loquuntur, ut comœdiæ, tragœdiæ. Exegeticon, ubi ſolus poëta: cuiuſmodi ſunt Vergilij Georgica. Et κοινὸν, commune, uel miſtum, in quo ſimul & poëta & perſonæ loquuntur, ut Homeri Odyſſea, Iliasq;. Trifariam differunt tragœdia & comœdia. Siquidem in tragœdia res magnæ tractãtur, & pericula magna: in comœdia res humiles, & pericula parua. In tragœdia exitus triſtes ſunt, in comœdia læti. In tragœdia utuntur cothurnis, in comœdia ſoccis. Comici ſeruos & humiles deſcribunt, Satyrici ruſticos, tragici diuites ac potentes. Comœdiarum nomina ſumuntur à perſona, ut Amphitryo, à loco, ut Andria, ab euentu, ut ἑαυτὸν τιμωρούμενος. Scenarũ tria genera ſunt. Tragicæ, quæ conficiuntur columnis, & faſtigijs, & regũ ſignis. Comicæ, quæ ædificiorum priuatorum ſpeciem habent. Satyricæ, quæ arboribus, ſpeluncis, & montiũ ſimilitudine ornantur. Quatuor ludorũ formæ erant. Megalenſes, magnis dijs conſecrati. Funebres, ad retinendum populũ inſtituti, dum pompa funeri decreta in

honorem

honorem patricij uiri inſtruebatur. Plebei pro ſalute plebis inſtituti. Et Apollinares, Apollini cõſecrati. Homerus in Iliade corporis robur, in Odyſſea animi fortitudinem expreßit, & hominem totum artificio miro complexus eſt. Quod admiratus Maro, in prioribus ſex Aeneidos libris ὀδυσσείαν, id eſt, animi uirtutes: in poſterioribus ſex Iliada ſiue corporis præſtantiam æmulatus eſt. Homerus floruiſſe dicitur olympiade uigeſimatertia, annis poſt Troiam captam quingentis, poſt Romam conditam ſexagintaſeptem, quo tempore regnabant apud Romanos Numa Pompilius, apud Medos Diocles, apud Lydos Gyges. Ab Homeri ætate ad tempora noſtra bis mille & quadringentos ferè annos fluxiſſe colligunt. Circumiens urbes poëmata canebat, quæ poſtea Piſiſtratus congregaſſe fertur,

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου, (ἀθῆναι.
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος,
Septẽ urbes certãt de ſtirpe inſignis Homeri, (thenæ
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ius, Argos, A=

De eius morte illud legimus, quod quum in Io inſula piſcatorum quæſtionem propoſitam ſibi ſoluere nequiuiſſet, triſtitia uictus uitam finiuerit. Ille enim adſtans interrogauerat: ἄνδρες ἀπ' ἀρκαδίης ἁλιῆρες ἦ ῥ' ἔχομέν τι; *Ipſi ueſtes pediculis purgantes*

ac eruditione uiro: tibi quippe non frugiferas modo, uerùm neceſſarias fore arbitrabar, ut quē ſciam cura ſemper nimia præpediri. Rationem naturæ frequēter hæc admiraberis. Mitto quod pleriq; nihil ardentius deſiderent, quā id genus experimenta. Parua ſcilicet hæc ſunt, quibus mutuam inter nos neceſſitudinem firmari uelim, ſed & maximarum rerū nō maiora plerunq; initia extiterunt. Meliora præſtabimus, quū dabitur opportunitas. Vale, Lutetiæ Cal. Nouember. Anno M. D. XXIX.

SI è nare dextero ſanguinem miſeris, digitum dextrum auricularem incurua, ac uiribus totis preme: ſin è ſiniſtro, læuum. Hoc etenim compreſſu fluxum protinus reſtingui arbitrantur, atque meatus quoſdam impediri. Experimentum eſt, ut uideo non paucis familiare quanquam mihi ſuperſtitio primum uidebatur. Si à coitu frigus ſentiat mulier, & dolores in renibus, ſi color in facie uehementer immutatus ſit, et ſi nouus aliquis appetitus exiſtat, ueluti terræ, aut carbonū, indicium eſt eam concepiſſe. Venter in parte ſiniſtra magis extumeſcens, fœminam eſſe conceptam ſignat: in dextra marem. Si ante coitum fœmina equarū lac potarit, protinus fœtum (ut inquiunt) concipiet. Veſtimenta ne tineæ tangant, amurcam decoquito ad di=

ad dimidium, hac unguito fundum arcæ, & extrinſecus pedes ac angulos. Vbi adaruerit, ueſtes in ea condito. Fumus è ſulphure in ignem coniecto, proueniens, purpureas roſas, ilico reddit albas. Vino exuſto, linum ſi immerſeris, cōcipere quidem poterit flammam, ſed non aduri. Duobus poculis repletis, unum fundere in alterum potes, ſi cineribus unum, alterum humore impleueris. Si ſummos iuglandium cortices uirentes & confractos in aquam e puteo hauſtam miſeris, eoq; liquore perfundas ſolum confeſtim lumbricorum ingēs prodibit copia. Idem eueniet, ſi pede pauliſper terram contundas. Metallis uiridis color inducitur, ſi humectentur aceto ſalſo. Quidam (ut ipſe uidi) coruorum oua è nidis eijciunt, reponuntq; gallinarum. Inde poſt hebdomadas treis aut quatuor, pullo excluſos caporū cuſtodiæ tradunt, ad hunc modum. Pectori extrahunt plumas omnes, urticis diu perfricant, pulloſq; ſub eo decem uel duodecim ponunt, quorum molli attritu dolor leuatur. Poſtmodo ſemper eoſdem capus per diem ducit, uerrit terram, gallinarum uoce conuocat, defendit à cornicibus. Nocte in nido ipſos ad hoc parato, nō ſecus atq; matres fouet. Id faciunt, quò interea illæ parere queant oua. Salis genus eſt, quod armoniacum nuncupant: hoc contuſum miſtumq; aquæ, literas quidem albas reddit, nihil diſtantes à colore papyri: ſed

ſi igni

ſi igni admoueris, nigras. Ad eundem modum alumi- nis puluere ſcripta non apparent, niſi chartam cum le gere uoles, merſeris in aquam. Hirci aut bouis pingue dine liquefacta ouum uel ſilicem pinge, atq; in acetum ad horas ferè ſeptem pone. Poſt eo extracto, coroſum & cœlatum erit, quicquid ſæuum non defenderit: tan ta uis aceto ineſt proxima quæq; corrodendi. Si galli nacij galli allium prius comederint, ferociſſimi fore di cuntur ad pugnam: atq; alias omnes ſuperaturi. Ideò & uiatores eo ueſcuntur, quod animoſum reddat ho- minem. Datur & equis eandem ob cauſam ferocioris animi. Si uoles ſcire in uinum aqua addita ſit, nec ne, uaſculum facito de materia hæderacea, uinũ quod ha- bere aquam putabis, in id mittito. Si habebit aquam uinum quia acrius eſt, modo lignum non ſit nimis den ſum effluet, aqua manebit in auellana nuce uermis eſt Vidi nonnullos, qui adfirmârint ſeſe ſerpentem ex eo educaſſe. Nucẽ ferro ſecant uſq; ad uermẽ, ipſo tamẽ illæſo. Hũc cũ nuce ouiũ lacti imponũt exponũtq; ſoli uaſculo prius, cui lac ineſt, maiore ex parte tecto. Id ad multos dies faciunt Tandem uident ſerpentem iu- ſtæ magnitudinis excreſcere. Hũc ſi ſeruare uelis, ale re potes lacte, quo præcipuè id genus animantia gau- dẽt. Armoniaci ſalis unciæ dimidium accipito, tantun dẽ uitrioli Romani albi: ſalis petræ, atq; uiridis æris

utriuſq;

utriuſq; drachmas tres,quæ in puluerem omnia redigantur. Huic annulum compoſitum ex auro ac argẽto pallidiſſimũ immerge,atq; igni appone Poſt horæ unciam exime,recentiq; ablue urina. Tum etiam in lapide auri colorem optimum inuenies. Si poculo omnino repleto addatur liquor,effluet: ſin nummi humor attolletur. Si magnetem allio unxeris,uirtutẽ attrahendi ferrum amittet. Rurſus ſi in arietis ſanguine pauliſper ponatur,eandem recuperabit. Dentes albeſcũt attritu aquæ fortis. Quidã ſcripſit μελαγχολίαν pelli ſi corpus perfricetur urticis. Mirũ eſt,quod ipſe ego ſæpenumero deprehendi,magna adſtantium admiratione,fuſtum frangi duobus impoſitum poculis uitreis, idq; illis hauquaquam commotis. Pocula duo uitrea plena humore ſuper ſedes duas ponito, ad pedum quatuor aut quinq; diſtãtiam. Inde baculum fragilem totidem longitudine pedum ſuper uaſcula eadem collocato,ita ut cyathorum margines uix attingat. Deniq; fuſte alio robuſtiore impoſitum poculis baculũ uiribus totis medium percutio. Sic frangetur poculis immotis modo lignum ſit,ut ante diximus,fragile. Incidi in aulicum quendam,qui ſe multa noſſe iactitabat. Concipe, inquit,mente numerum aliquẽ. Id feci,accepi duo. Tũ ille,hic (adſtabat enim alter quidam) dat tibi numerũ parem tuo,collige utrunq;. Id quoq; feci. Et ego ait, addo

addo quatuordecim. Hæc itidem eius iuſſu priori ſum mæ cõniunxi. Iam collegerã duodeuiginti. Age, inquit ſummæ totius dimidiũ reijce. Id feci ac ſeruaui nouem Et redde huic ſuũ. Reddidi nempe binarium. Tum ille nouit mihi ſupereſſe ſeptem, quum tamen ei non dixe ram, cuiuſmodi numerũ initio concepiſſem. Ego proti nus rem admirans, rogare cœpi, ut artem me doceret. Memoria tene, inqt, quo ordine ſum progreſſus, ſem per dimidium numeri relinquetur, quẽ ipſe dederis co gitãti. Si etenim quatuordecim tu adieceris, ſeptẽ reti nebit: ſi uiginti, decem: ſi undecim, quinq; cum ſemiſſe. Illi rurſus reſpõdi hoc modo. Cõcipe mente numerum dixit ſe habere. Ei adde dimidiũ: feci ait. Rogabã num haberet numerum imperfectũ, ueluti quũ dicimus tria cum ſemiſſe, quatuor aut quinq; cum ſemiſſe: aiebat ſe habere. Fac integrũ, hoc eſt, pro ſemiſſe repone unita tem: repoſuit. Age, inquam, totius numeri, quem modò collegiſti, rurſus adijce dimidium: id itidem fecit. Inter rogabam num, ut antè, numerum haberet imperfectũ: habeo ait. Iuſſi ut faceret integrũ, quod fecit. Remoue inquã, de ſumma collecta nouem: dicebat ſe remouiſſe. Agedum adhuc nouẽ abijce: nõ poſſum ait. Tum ego ſciui ipſum accepiſſe ſeptenariũ. Nã è priore additiõe imperfectio proueniens unum notat: è poſteriore duo. Ad hæc quoties nouem abiecerit, toties eum quatuor

habere

cidet in eundem horti locum. In amphora magna ſtupa incenſa, & ore celeriter impoſito aquis, ingens liquoris copia ſurſum repēte influet. Aerea fiſtula continens argentum uiuū ſuper menſam ſalit, ſi antè fuerit impoſita igni. Submerſam aquis uel uino muſcam in farina aut cineribus uolue: deinde ipſam incluſam inter manus halitu tuo pauliſper foue donec reuiuiſcat Haſta obliqua in quāuis formā flectitur, ſi prius partem, quæ curua eſt, leui flamma aduſſeris. In uinum ſolent œnopoli inijcere calcem, unde et urina impeditur & calculus generatur. Proinde literarum candidati, quibus minus eſt corporis exercitium, id in uitreū uas quale uſurpant medici in iudicanda urina, infundant: tum enim & pulueres, ſi qui ſint, uidebunt: & per digitos quàm denſæ ſit ſubſtantiæ uinum perſpicient. Clauum ferreū ceræ modo quaquauerſus flectes, ſi caput et aciem tenui lino ita circunuoluas, ut cōmodè utraq; manu ipſa poßis comprehendere. Campana maxima ſi pulſetur, uel tenuißimo filo circūdata, finditur. Mulieres ut ob mariti mortem ploraſſe uideantur, cepam admouent oculis. Imple poculum aqua, & accipe particulam lanei panni longitudine duorum palmorum: hāc totā humectes ac impone poculo, ſic ut altera pars immerſa ſit aquis, altera extra poculum dependeat, tum extemplò liquorem omnem effluere cernes. Com

mixtum ſali uinum et appoſitum igni recepta flamma aſtantis formam cadaueri ſimilem efficit. Sæpenumero per nigri equi collum manum ſurſum ac deorſum in tenebris duxi, uidiq; ignium ſcintillas erumpere. Ipſe expertus ſum uillos ſalamandræ nõ conſumi igne. E radice, hominis imago facta infoſſaq; rurſum terræ, fibras emittet, uidebiturq; ſic creuiſſe. Abſente igni oua coques, impoſitis ijs calci ſuperfuſaq; aqua. Supra cãdelã in laterna hominũ, leonum, ceruorumq; effigies ſuſpendunt, quæ ui uel ſpiritu ignis, ac admirabili naturæ induſtria circumagũtur. Infuſa aqua uaſi alicui, à quo ꝑcul abes, in eius fundo nummum cernes, quẽ antè nõ uidebas. Etenim ſi in aquam aſpexeris, propinquiora facilius apparebunt: ſi ex aqua remotiora. Nemo non nouit ignẽ ſeruari etiam per horas undeuiginti, cooperta teda cineribus. Mirum experimentum omnibus notum pondus magnũ adfixum medio baculo facilius portari à duobus hominibus, ſi impẽdiò longus ſit, quàm ſi eſſet breuior, quum tamẽ ipſa longitudo oneris nõnihil adferat. Muſici organi ſonus mutatur infixo gladiolo partibus illis, quibus annectuntur fides. Vergilius autor eſt è boue putrefacto magnam apum copiam erumpere. Inflato per fiſtulam uiſcoſo humore, grandes cõtinuò bullæ apparent, euolantq; oui inſtar per aëra. In horologijs ferri pars, quam magnes lapis attigit, ſemper

per petit aquilonẽ. Cape longum & tenue filum, huic inſere lumbricos multos, ut filum occultetur. Id conuolutum atq; adfixum longæ uirgæ eſca erit ad capiẽdas anguillas. Nam incurui dẽtes piſciũ uermibus hauſtis filo adhærebunt. Effigies rerum obiectarum in ſpeculo cerni, nemo miratur ob crebrũ experimentum. Putribus lignis præcipuè ſalicum tantũ lucis ineſt, ut etiã media nocte res propinquas diſcernere poßis. Abſoluta cœna uel prandio nummos accipe quatuor & uiginti. Ex ijs ante unum conuiuarum unum pone, ante alterũ duos, ante tertiũ tres: uocẽturq; inde menſæ aßidẽtes primus, ſecundus, tertius: reliquos cuiquã illorũ trade. Tum in medio mẽſæ poſitis, ſi lubet, libro, nuce ſpeculo, ſiue rebus alijs, atq; ab ijs paululũ digreſſus, dic ut aliquis eorum, qui uolet, ſumat librũ, alter nucẽ tertius quiſpiã ſpeculũ. Vbi reſponderint ſe recepiſſe, iube ei, cui nummos undeuiginti dederas, ut de illis tot ex manu ſua remoueat, quot habet ante ſe is qui accepit librum: ad hæc ut nucẽ habẽtis geminatum numerum, habentis ſpeculũ, quadruplum abijciat, reliquos reddat tibi. Nã ex ijs uidebis, quid quiſq; ſibi elegerit. Quippe ſi unus ſuperat, primus librũ habet, ſecundus nucẽ, tertius ſpeculum. Si duo, primus nucem, ſecũdus librũ, tertius ſpeculũ. Si tres, primus librum, ſecundus ſpeculum, tertius nucem. Si quinque, primus nucem,

S 2 ſecundus

ſecundus ſpeculum, tertius librum. Si ſex, primus ſpeculum, ſecundus librum, tertius nucem. Si ſeptem, primus ſpeculũ, ſecundus nucẽ, tertius librum. Gallinaceo gallo & igni terrentur leones. Si uel tenebris nocturnis, & ſine ponderis ratiõe ſtannũ ac plumbum diſcernere uelis, dentibus utrunq; mordeas, nã in ſtanno ſenties ſtrepitũ. Fama eſt funus occiſi hominis ſtillare ſanguine, ſi adfuerit interfector. Et naues mergi ni mortuorum corpora confeſtim eijciantur. Aduerſus ebrietatẽ præſens remedium abſynthij eſus. Albumina ouorum mixta croco intra menſem ſic indureſcunt, ut topatium gemmam exiſtimes. Maximò mirum eſt, quod equidem uidi in poculo uitreo immerſo aquis chartam ſiccã permanere, etiamſi per multas horas in humore teneatur. Pari modo ſcio quoſdã cum uaſe aperto, conuerſo ore in altiſsima flumina deſcendiſſe, ſumptis ſecũ cibo ac potu & face ardente, ibiq; ſic uerſatos eſſe à medio die ad occaſum Solis, & aridos demum exiuiſſe. Puteum fodere uolentes, proni reſpicere ſolent in campis, unde plures uapores exeant. Occultè ſcribas tranſpoſitis ſyllabis, ut terma pro mater. Id aliquãdo facimus in ſignãdis nominibus herbarum aut lapidum, quibus in re quapiam utimur. Lacedæmonij ſurculos duos teretes habebãt pari magnitudine, quorum unus in bellum proficiſcenti duci dabatur, alterũ magiſtra

tus

tus ſeruabant. Circum hunc lorum longum plicabant, ita ut oræ cohærerent. Literas deinde ſuper commiſſuras ſcribebãt, mittebantq́; imperatori. Seuo ſcripta leguntur, ſuper literas ſparſis pulueribus. Fit aliquando præſertim, quũ rex in manibus hoſtiũ eſt, ut nulla ſcripta ad principem perueniant. Tum ſic agendum. Ex alio quopiam loco, qui regis cubiculum proſpicit quum ipſum in feneſtra uideris, ſex faces ardẽtes pro literis oſtende. Vna erit pro ſeptem: a, b, c, d, e, f, g: duæ pro totidem: h, i, k, l, m, n, o: pro reliquis, tres: p, q, r, s, t, u, x, y, z. Sed uarietas in earum oſtentatiõe. Nam una ſemel prolata, a indicabit: bis b: ter c: quater d: quinquies e: ſexies f: ſepties g. Sic duæ ſemel, h bis i: ter k: quater l: quinquies m: ſexies n: ſepties o. Pari forma faciendum in illis, quæ ſuperſunt. Vt ſi uelimus ſignificare adeſſe fratrem eius, qui ab hoſtibus captus eſt. Proferamus unum ſexies pro f: tres ter: unam ſemel: tres quinquies: toties unam: ter tres: ſemel unam: eandem poſtea quater: deinde quinquies: tum quater tres: deniq; eaſdem quinquies. Hoc erit, frater adeſt.

IOACHIMI

FORTII RING. ANDOVERpiani Epiſtolæ aliquot.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S. D.

VT aliquid ſcribam poſt tantū temporis interuallum chariſſime Andrea, breuiter peregrinatiōis meæ formam exponam, teq; ut eam imiteris cohortabor. Egreſſus Lutetia Aureliam *ueni cum* Hadriano Amerotio *uiro utriuſq; linguæ peritiſſimo.* Vbi *ſatis magnam habui auditorum copiam, interq; illos* Ludouicum Stellā *quindecim annorum adoleſcentē, tam eruditum* Græce, *ut omne genus autorum ſuo* Marte *queat interpretari, qui in ea urbe* Lucianum *&* Theodori *grāmaticen publicè docebat. Huius pater* Petrus Stella *iureconſultus noſtra ætate, ut libri ab eo cōſcripti teſtantur clariſſimus, tot in me beneficia contulit, tam ampla dedit ſtipendia, etſi id genus muneribus nō ſoleo detineri, ut per duos mēſes perpetuos, quod ſanè non deſtinaueram, illic manſerim. Ibi quoq; mihi amiciſſimus fuit* Nicolaus Beraldus, *cuius eruditio nō modo nobis, ſed uniuerſæ* Galliæ *ac* Germaniæ *nota eſt.*

Profectus

Profectus ſum inde Biturigas, unà cum aliquot uiris et mei & literarũ amantiſsimis, ubi uarias artes per menſem unum profeſſus ſum. Aegrè illinc potui diſcedere ita nunc precibus nunc muneribus ſolicitabãt animum meum ut manerẽ. Pluuia maxima durauerat octo diebus, maiorem nobis imprecabantur, ſed reſpondebam me floccipendere et imbres, et niues, & omnia tẽpeſtatum genera, neq; ob cauſam iſtiuſmodi me uel horam uelle perdere. Nonnulli hoc timore detinebantur: qui pectore erant animoſiore & ardentiore ad literas, me ſunt comitati. Ageſis nunc Andrea uel nomẽ tuũ ſequere, hoc eſt, uirum te præſta. Cogita, quod quũ ex libro noſtro de ſtudendi ratione legiſti, tum ex meipſo ſæpe audiuiſti, uix fieri poſſe, ut quiſpiã peritus euadat, ſi ſemper in eodem loco deſederit. Dic obſecro per Muſas, quibus nos noſtraq; ſtudia dedicauimus, penituítne unq̃ literarum gratia te mutaſſe locum? An quiſquam eſt, qui manſiſſe ſe optarit in urbe, unde abſceſſerit? Certè niſi te mutuo amore cõplecterer, non te tam ſtudioſe ad rem adeò frugiferam incitarem. Vale amicorũ intergerrime. Lugduni emergẽte Scorpione die Solis hora Saturni.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S.

MIrum in modum literas tuas deſidero, ſed eo

forſitan nõ ſcribis, quod mihi nuſq̃ firma ſedes ſit. Fac aliquãdo, quod te facturũ eſſe ſperabas, quũ Lutetia *diſcederẽ. Ne inſequaris ueſtigia plebis, quæ ſemper optima cõſilia dãnat: ſed Ciceronẽ potius, qui in omni artiũ genere laudat exercitationẽ.* Quid *profuerit alijs qui oẽs autores in tenebris legunt, qui librorũ ornatu et multitudine gaudẽt, ſi nihil docere aut ſcribere poſſint.* Tu *omnibus horis, omnibus locis exercẽdi quære occaſionẽ. Salutari cupio* Ioanẽ Terteſium *literarũ parentem, & uirum dignũ, ut ab omnibus uiris literatis certatim collaudetur.* Is *enim prorſus nihil aliud curat quã ut promoueat literas. Si te contigerit ad* D. Eraſmum *proficiſci, illi quoq; meo nomine ſalutem dicito,* Vale.

IVVENIS QVIDAM LITEratus Ioachimo Fortio, S. D.

QVonam *pacto fieri dicã uir eruditiſsime, ut ne prouocatus quidẽ literis, ſi nõ uenuſtis at certe amantiſsimis, quicquã reſponderis?* An *ita nos cõtemnis, ut culicẽ elephantus* Indicus? Equidẽ *fateor me præter nugas effutire nihil: at tuæ forſitã humanitatis erat, ne infimi quidẽ beneuolentiã reſpuere, meminiſſeq́; & muſcæ eſſe ſplenem.* Te *noctes ac dies ſomnio, emoriarq́;, ni te æque ac me diligã, ardẽtius amaturus ſi animi in nos beneuoli ſpecimen aliquod præbueris.*

IOA.

325

IOA. FORTIVS ADOLE=
leſcenti cuidam, S. D.

Accepi denuo abs te epiſtolam, qua ſignificas te uelle me inuiſere, ſi id mihi placere ſcires. Mihi ſumme placet cum literatis hominibus, idq; de literis colloqui, ſed uanas quorundã fabulas, quæ nihil ad ſcopum noſtrum conferunt, non ſecus ac peſtem fugio Aduentus tuus pergratus erit: ad nos accede, quando libitũ erit animo tuo, Vale. Sole luſtrante medium cœlum, & horoſcopum Scorpione.

IOAC. FORTIVS RING.
Guilielmo Cambraico, S.

Abeunti mihi iubebas, ut ſi quos Mathematicos libros Lugduni inuenirẽ, eos ad te mitterẽ. Sed perpaucos hic reperio: plures uidi in ædibus tuis, quã ſint, opinor, in tota iſta ciuitate, Michaël bibliopola habet inſtrumentũ magnæ amplitudinis recens æditũ in Germania, in quo depicta ſũt ſidera omnia uſq; ad Capricornum. Id mire cõducit ad intellectũ Poëtarũ, ubi de ſignorũ ortu atq; occaſu mentionẽ faciunt. Verũ tamen eadẽ, et plura habes in globo tuo, cui circuli ærei quom apud te Biturigibus erã, parabantur. Mirabuntur multi, & ingratũ me uocabunt, quod de tãto uiro, tã bene de merito non aliter ſcribã: quos admoneo te mihi uetuiſſe, ne quicq̃ laudũ epiſtolis insererẽ. Vale.

IOACHIMI

FORTII RING. ANDOVERP.

Liber de Homine.

SPLENDIDISS. MAGISTRATVI *Andouerpienſi* Ioa. *Fortius Ring. Ando.* S.

QVum anno ſuperiori Germaniæ partes luſtrarem ornatiſsimi uiri, gratia exercitij, quò & artes nõnullas in locis diuerſis profiterer, & noui aliqd addiſcerem, complures uidi præclaras urbes, quæ & opibus, & literis, & rerum multiformi florent uarietate. Cæterum quum captus deſiderio patriæ (abſueram enim propemodum biennio) Andouerpiam rediiſſem, ceu apertis iam oculis perpendere cœpi quãtum hæc ciuitas cæteris antecellat: utpote in quam congeſtum ſit, quicquid nationum, quicquid linguarum, quicquid rerum omnium per oras alias latè natura diſperſit, adeò ut ipſam non immeritò dixeris horreum, uillam, ſeu potius theſaurũ mundi, quò quicquid terræ totius agri paſsim profcrũt, aquarum ocyſsimo perpetuoq́; curſu deuehitur. Sic terras alias, agros: Andouerpiam, uillam uel theſaurum orbis: oceanũ ipſum ac flu

mina

flumina appellare plauſtra poſſumus. Quanquã iam olim patria mihi nota eſt, ſæpe tamen res magnæ maiores apparent, ubi minores uideris: & paruæ minores ſi maioribus conferantur. Id nimirum omnium iudicio conſtat, uix eſſe in Europa emporium, ubi tanta per uniuerſum annum rerum uenalium copia ſit. Habent quædam oppida celebres nundinas, ſed extra eas exiguam hominũ frequentiã. Admirabar in eadẽ urbe magiſtratuum ſplendorem, autoritatẽ, multitudinem: tot tamq; ſtrenuos uiros tum pace, tum armis eximios, qui Reip. præſunt. Deinde magis, ac magis cõtemplans et urbis opulentiam, & magiſtratũ nobilitatẽ, grauitatẽ tum etiam eruditionem, cõtemnere cœpi, ac pro nihilo habere, quæ cum tanta laude ac oſtentatione ſcriptorum de Roma, deq; eius magiſtratibus ſunt prodita. Si etenim Romam admiramur, ac caput mundi dicimus, ubi per bella, per cædes, per fas, per nefas, tot interẽptis uiris, tot deletis urbibus opes auxerũt ſuas, et inuitos bello ad ſeſe pertraxerũt. Quanto maior, quanto fœlicior Andouerpia, quæ nec crudelitate, nec rapinis nec furore, nec armis: ſed pace, prudẽtia, cõcordia, ac ope deorũ ad ſummã excreuit potentiam. Quò tot gentes, tot nationes, non compulſæ, ſed etiam ultra confluunt. Summus rerum opifex ei tribuat ut hac gloria ad finem uſque æui fruatur: ſemperq; ut hactenus fecit,

enitatur

ac uitiorum genera: quæ quatuor ad animum non corpus pertinent. Ille enim è cerebri medulla per oculos, linguam, nares ueluti feneſtras quaſdam apertas, rerum colores, ſapores, odoresq́; diſcernit. Et in animo non corpore, prudentiæ, & iuſticiæ, & fortitudinis, & temperantiæ & adfectuū ſedes ſunt. Poſtremo corporis, & membra, & morbi aliquot, atq; his affinia deſcribentur. Quatuor alimenti concoctiones ac excrementa totidem. Humorum quatuor indicia. Quomodo ex ſanguine ſpiritus fiat. Quæ urinæ obſeruatio. In morborum mentiõe, quid peſtis, φθίσις ληθαργία. Quo differant ἀποπληξία ἐπιληψία, παράλυσις, ſtupor, σπάσμος. Iſthæc breuiter tractabimus, omiſſis ijs, quæ paſſim apud ſcriptorem alios ſunt obuia. Ex his itaque adoleſcentes ac liberi ueſtri diſcent diſcrimina ſenſuum, colorum, ſaporum: genera uirtutum, uitiorumq́;: quæ omnia & pueris frugifera erunt, & ijſdem ad ſublimiora prouectis non iniucunda, Valete.

Andouerpiæ tertio Nonas Iunias.

ANNO M. D. XXIX.

DE

captum præterire queat, receſſum interiorē cupiditatis furor peragraſti. Vnde nullos uſquàm inueniri manes Plinius memoriæ tradidit. Si, ait, ulli eſſent inferi, iam profecto illos auaritiæ, atque luxuriæ cuniculi refodiſſent. Oceani curſus, tumoreſq; explorati. Grandinum pruinæ, uentorum, fulminum uim ſolertia indagauit. Ignium errantium circuitus, ſtationes, progreſſus, ac uiolentos radios perdidicit. Ab his flammas cœlo adfixas penetrauit. Inde mundo mens egreſſa moles operoſæ rerum naturæ binas adſtruxit, atq; ex octo denas fecit. Deſcendat magnus nunc iam imperator animus, gaudeat domito orbe uictor, ad ſe redeat, ſeq́; ipſum contempletur, ſe noſcat. Ad inſtitutū itaq; uertat ſe oratio. Conceptus humani momento (unde aptius enim quàm ab initio extremo ordiamur) partem mundi eandem ſurſum iuiſſe, in qua puero naſcente Luna conſiſtit, haud dubium eſt. Contrà natali die ſigniferi flexus, quos ſidus idem in uterum ſe recipiente ſemine luſtrabat, exoriri. Sic opera mutua horoſcopum (quàm in ſignorum circulo notam appello, quæ rei principio cuiuſpiam oritur) priorem, naſcendi tempus: poſteriorem, concipiendi indicare. Experimentum mirum haud unquàm fallax, quodq́; deorum munere uerius, quàm ingenio mortali repertū iure cenſeatur, ſi cui altius obſeruationem perueſtigare libeat.

De inferis.

O mira

O miraculi genus, & ingens, & inuſitatū. Quum innumeræ gentium plagæ ſint, inq; ijs tot coëundi libidines: quo pacto ad ſingulos adeò multorum conceptuū horoſcopos partu urgente ſidus menſtruum ſe conferat? Quid ipſum fœtu prodeunte in orbis zodiaci tractum ducit, qui quando conciperetur, orientem premebat? Hæc cœli ſolicitudo, cura, labor in uagientis, & plerunq; ad ignauiā geniti animalis aduentu. Hæc eius origo, cuius rationem dicere aggredimur. Quæ huc pertinere arbitrabor, accurate & paucis abſoluentur. Ordo iſtiuſmodi erit. Primum hominis totius natura ſine partium mentione exponetur: inde animi: poſtremo corporis.

QVID PRIMVM IN VTERO abſoluatur.

Quid à conceptione primum perficiatur, uariæ autorum ſententiæ fuerunt. Alij ante omnia lumbos abſolui carinæ nauiū inſtar adfirmant. Alij caput, in quo principatus, ac mentis ſedes eſt. Alij cor arteriarum, atq; ſpiritus principium.

DE CALAMITATE, BREuitate, ſignis, ac fine humanæ uitæ.

De naturæ noſtræ fragilitate, de multis tam breuis momenti incommodis complura proferre haudquaquā eſſe difficile puto, quando aliud nihil in

luce hac tam crebrò experimur. Eā Plinius in ſeptimi libri præfatione graphicè depinxit his uerbis: Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad uagitus ſtatim & ploratum, nullumq; tot animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitæ principio. Et: Nulli uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pauor confuſior, nulli rabies acrior. Homerus.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἔπι πνείει τε καὶ ἕρπει. id eſt,
Nihil imbecillius terra nutrit homine
Omnium quæcunq; in ea ſpirant, & ſerpunt.

Et Euripedes inquit:

Οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος ἀλλὰ ξυμφορά.

Vergilius tam celerem æui decurſum perpulchre mehercules in Mecœnatis fato deplorat.

De breuitate humanæ uitæ.

Redditur arboribus florens reuirentibus ætas,
　Ergo non homini, quod fuit ante, redit?
Viuacesq; magis ceruos decet eſſe pauentes,
　Si quorum in torua cornua fronte rigent.
Viuere cornices multos dicuntur in annos,
　Quur nos anguſta conditione ſumus?

Huc & Theocritus per ἀλληγορίας ſcitè alluſit, roſarum, liliorū, florumq; gratiæ mutationē hanc cōparans. Quos uerſus ob elegantiā non mediocrē huic locō adſcribā

eum, de quo agimus, arbitrantur. Deinde nonnulla adiecimus de uitæ mortalium imbecillitate, breuitate, indicijs, ac fine. Proximũ uidetur, ut eam in parteis diſtinguamus. Huiuſce rei uſus frequens in poëtarũ, oratorũq; ſcriptis, ubi de infantiæ, pueritiæ atq; adoleſcẽtiæ iudicio loquuntur, futurus eſt. Rhetores quoq; partes eaſdem locos appellant, quibus in perſonarũ demonſtratione utantur. Et medici omnium uitæ partium naturam accuratè ad temperandas pharmacorum miſtiones cognoſcendam præcipiunt. Græci portiões ſeptem tradidere. Infantiã, quæ nutrit alitq; genitos. Quæ in hac ætate uel uidemus uel audimus, ideò fixius hærere memoriæ dicuntur, quod tũ omnia noua ſint. Res enim raras, ac inuſitatas meminiſſe facilius ſolemus. Quicquid uerò quotidianũ eſt, & conſuetudine aut uſu firmatum, minus mouere ſenſum cõſueuit. Pueritiã, quando literarum, cytharæ, luctæ, ac ludorum ſimilium ſtudia exercemus. Adoleſcentiã, quum ad Veneris illecebras incitamur. Iuuentã, quando regnat in corpore uigor, & ætatis perfectio properat. Virilem ætatẽ, quũ potentias ac uictorias affectamus. Senectutẽ, quæ prudentiã deſiderat. Poſtremò ſenium, quando decrepiti nuncupamur, atq; à generatione deſiſtimus, quæ ætas frigida eſt. Infantiam Lunæ comparant: pueritiam Mercurio: adoleſcentiam Veneri: iuuentam Soli,

Infantia.

uirile robur, Marti: ſenectutem Ioui: ſenium Saturno. Quæ ſiderum horum natura ſit, abunde in libris, quos de inſtitutionibus Aſtronomicis, ſiue de mundi ratione conſcripſimus, demonſtratum eſt. Horatius ex his parteis ſolum quatuor præcipuas recenſet: pueritiam, iuuentam, uirorum tempus, ac ſenectutem: ipſarumq́; quum ſeriem, tum mores uerè ac diſertè depingit. Eius uerſus, quò perfectior rei huiuſce cognitio haberi poſſit, adponam:

Aetatis cuiuſq; notandi ſunt tibi mores,
Mobilibusq́; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui uoces iam ſcit puer: & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram
Colligit & ponit temere, & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Iuuenta. Gaudet equis canibusq́;, & aprici gramine campi.
Cæreus in uitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.
Sublimis, cupidusq́;, & amata relinquere pernix.
Aetas uirilis. Conuerſis ſtudijs ætas, animusq; uirilis,
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori,
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret,
Senectus. Multa ſenem circumueniunt incommoda, uel quod
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti,
Vel quod res omnes gelide, timideq́; miniſtret,

Dilator,

Dilator, ſpe longus, iners, auidusq́; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, caſtigator, cenſorq́; minorum.

Varro à natali die uitam omnem in gradus quinq; partitur: atq; unicuiq;, præter extremum annos quindecim tribuit. In quibus nomẽclaturæ tales. Gradu primo uſq; ad annum quintumdecimum pueri dicuntur, quod ſint puri, id eſt impubes. Secundo ad trigeſimum annum adoleſcentes, ab adoleſcẽdo ſic appellati. In tertio, qui producitur uſq; ad annos quinq; & quadraginta, iuuenes cognominantur: eò quod rempub. in re militari iuuare poßint. In quarto ad ſexageſimum annum ſeniores: quoniam tunc primum ſeneſcere corpus incipiat. Inde uſq; ad uitæ finẽ gradus quintus dicitur: in quo qui ſunt ſenes appellantur, quia ætate ea corpus ſenio laboret. Hippocrates quemadmodũ ante de Græcis memorauimus, in portiones ſeptem uitam diuidit. Quarum primæ finẽ eſſe annum ſeptimum exiſtimat: ſecundæ, decimumquartum: tertiæ duodetrigeſimum quartæ, trigeſimumquintum: quintæ, quadrageſimum ſecundum: ſextæ, quinquageſimumſextum: ſeptimæ, nouißimum annum uitæ humanæ. Partium naturam in mundi domicilijs quatuor, quos angulos uocant, cõtemplantur. Siquidem cœli ſignum partus momento exoriens, qui ὡρόσκοπος Græcis dicitur, primũ nati æta-

Vnde dicti ſint iuuenes

Spatia ſeptem uitæ partium.

Ratiões ætatũ è cælo uideri.

tem in dicat, ideſt, qualis ipſa futura ſit: quibus malis, morbis, periculis obnoxia: quos honores, quas opes ille qui natus eſt cõſequetur. Culmẽ, ſiue cœli mediũ, ætatẽ hoïs mediam. Vltimũ occaſus. Imũ, mortẽ, ac uitæ exitũ, quæq; à morte futuræ ſint laudes, aut opprobria.

QVO DIFFERANT ANIMA, animus, ac mens.

HActenus de homine toto uerba fecimus, Nunc partes exequemur, atq; ab animo priore parte præceptionum exordiũ ſumemus. Ab eo ad corporis membra, morbosq; tranſibimus. Quæri ſolitum eſt à plerisq;, quid animæ uox proprie ſignet, quid animi, quid mentis, quodq; uerborũ diſcrimen ſit. Nõ deſunt, qui differentiam tradiderint, ſed ita obſcure, ut cõplures ignorare rem perpetuo malint, quàm ex tanta ambage, quæ certi nihil aſſerit, eruere. Nos itaq; paucis ea exprimemus. Inter animam, animum, ac mentem id intereſt, quod anima uiuimus, animo ſapimus, & mẽte diuina contemplamur. Eſtq; animo mens præſtantior. Idcirco ſcriptores omnes, quũ de deorum cultu loquuntur, mentis uocabulo uti malunt, quàm animi. Vt Mente deos adijt. Auſonius:

Differentia inter animã, animum, ac mentem.

Omnipotens quem mente colo pater unice rerum.

Et Plinius de Sole ſcribit: Hunc mundi eſſe totius animum, ac potius mentem. Item animam morte ſopitam

eſſe

eſſe neminem latet: animũ ſomno. Et in furioſis mẽtem extingui, non animam. Anima igitur uiuere: animo ſapere: mente deorũ naturam ſcrutari dicimur. Anima haud eſt abſimilis lumini, quæ ſãguinis humore, ut oleo lumen alitur. Hãc alij ſanguinẽ eſſe dixerũt, alij ignem, alij uentum ſiue ſpiritum, unde & nominis origo, ἄνεμος nanq; uentus eſt. Anima eſt imago mentis. Deus menti, mens animæ, anima corpori præeſt.

ANIMI SEDEM IN CAPITE eſſe: & aures, oculos, nares, linguam, ac neruos, eius eſſe feneſtras.

ANimum alij in corde poſuerunt, unde loquẽdi forma frequẽs inoleuit, in corde ſuo, pro animo ſuo: è pectore meo, ſiquidẽ in hoc conceptaculo cor eſt, pro animo meo, rei continentis uſu pro contenta, & in præcordijs noſtris ſemper uerſabere. Alij eum haud dubie in capitis arce habitare adfirmãt. Ac ideò aurium, oculorũ, narium, linguæq; organa, & neruorum originem naturã hic collocaſſe, ut per ea, ueluti feneſtras, è ſpecula ſua audire, uidere, olfacere, guſtare atq; tactu res percipere poßit. Quo tamẽ aliud agẽte & cogitatiõe grauiore impedito etiam feneſtris, id eſt oculis, auribus, naribus patentibus, neq; uidet aliquid, neq; audit, neq; olfacit, neq; guſtu, aut tractu percipit quicquam. Niſi id, quod commouet ſenſum, ita ſit, Caput animi ſpecula.

aut nouum, aut inſigne, uti uehementiâ animum cogitantem perturbet. Eadem & Ciceronis in Quæſtionibus Tuſculanis, *ubi de ipſo differit, ſententia eſt, quam adponã:* Senſus nullus in corpore. Sed (*ut non ſolum* Phyſici *docent, uerum etiam medici, qui iſta aperta, et patefacta uiderunt) uiæ quaſi quædam ſunt ad oculos ad nareis, ad aureis à ſede animi perforatæ. Itaq; ſæpe aut cogitatione, aut aliqua ui morbi impediti, apertis, atque integris & oculis, & auribus, nec uidemus, nec audimus.* Vt *facile intelligi poßit animum, & uidere, & audire, non eas parteis, quæ quaſi feneſtræ ſunt animi, quibus tamen ſentire nihil queat menis, niſi id agat, & adſit. Eam ob cauſam Lucianus* Palladà *eſſe genitam ait è cerebro Iouis. Eademq; ratione* Homerus *ſæpe* ἐν φρεσὶ, *pro in animo dicit.* φρένας *enim nominant Græci membranam, quæ operit cerebrum, quam* Lucianus μήνιγκα *uocat, unde in ipſa apoſtema* φρενῖτις *dictum. In ſentiendi ratione officia animi duo ſunt: iudicare, & perſequi uel fugere,* Prius *ad intellectũ pertinet & prudentiã artesq; omneis complectitur. Poſtertius, ad uoluntatẽ: quod iuſtitiæ, fortitudinis, ac temperantiæ genera continet.*

Duo animi officia.

ANIMI VIRES.

Octo animi potentiæ.

MArcus Varro *hominũ animas in parteis, ſeu uires octonas diuidit.* Hãrum *eſſe quinq; ait,*

quibus

quibus ſentimus, ſextam, qua cōgitamus: ſeptimā qua progeneramus: octauā, qua uocem mittimus. Et Plato in Timæo tripartitam eſſe uoluit. Primā rationalem partem, capitis arcem tenere: ſecundam, excandeſcentiam in cordis conceptaculo eſſe: tertia cupiditatem in iecore. Vt pleriſq; placet, mēs ſiue animus pro officijs diuerſis alia atq; alia nomina ſortitur. Anima nūcupatur, dum uegetat: ſpiritus, quando cōtemplatur: ſenſus quum ſentit: animus, quum ſapit: quum diſcernit, ratio: quum recordatur, memoria: quando uult, uoluntas. Nonnulli arbitrantur ſapere & recordari animū in cerebro, metuere in corde, concupiſcere in hepate, audire in auribus, cernere in oculis, olfacere in naribus, guſtare in palato & lingua, in omnibus denique corporis partibus, per quas nerui diffunduntur, ſentire. Magna inter corpus & animum diſcrepantia eſt. Nam corpore nihil niſi præſens, & quod adeſt ſentire poſſumus: animo autem & præterita & futura. Hic momento cuncta percurrit: corpus tardum atq; hebes teſtudinis more graditur, quod tamē ipſum facere nō poſſet, niſi animi ui atq; impulſu moueretur. Corpus quum ſeneſcit indies fit deformius: animus contrà uetuſtate fit illuſtrior. Nunc ſenſuum genera, quorū non infrequens uſus eſt exponentur.

Animæ partes tres.

QVINQVE INTERIORVM ſenſuum deſcriptio.

Senſus cōis — INteriores quinq; tradiderunt. Senſum communem unde nerui ad exteriorum ſenſuum organa protēduntur, quiq; ab exteriore ſenſu percepta cognoſcit uniuerſa, atq; in locum unum contrahit. *Imaginādi uis.* — Imaginandi uim, quæ formas à communi ſenſu recipit, ac diſcernit. *φαντασία* — φαντασίαν, quæ interim è ſpecierum diuerſarum cōpoſitione monſtra fingit, quorum fortaſſe ſimilia nunquā uiderit. *Ratio uel cogitatio.* — Rationē, ſiue cogitationē, quæ ex formis ſenſu cognitis, aut futurū aliquid: aut præſens, aut præteritū colligit. *Memoria.* — Et memoriā, quæ tum percepta à ſenſu tum à cogitatione collecta ſeruat, ad ceræ modum cui effigies aliqua imprimitur. Quā Græci ita depingunt. Μνήμη ἐστὶν ἡ τῶν πάλαι ἐγνωσμένων κατοχή. Et, ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μὲν προσδηκωμένων ἐστὶν ἐλπὶς τῶν δὲ παρόντος, αἴσθησις: τῶν δὲ ἀπόντος μνήμη. Nō inutilis illorū diſtinctio uidetur, qui treis duntaxat parteis poſuere. Cōmunem ſenſum, quo undiq;, ueluti ad fontem ſenſa cōfluunt. Rationem, cogitationēue, qua aliquid inde colligimus, ſeu ratiocinamur. *Memoria.* — Et memoriam, quæ utrunq; ſeruat. Interni ſenſus, ergo aliorum iudicio quinq; ſunt. Senſus cōmunis, quo omnia quæ uel uiſu, uel auditu cognita ſunt, conueniunt. Imaginandi facultas, quæ à cōmuni ſenſu tradita ſibi, contem-

contemplatur, ac dignoſcit. φανταϲία, quæ res fictas & cuiuſmodi nuſq̃ reperiuntur, quandoq; cõponit, ut Cẽtauros, Chimæras. Cogitatio, quæ ex uiſis rebus uel auditis præteritum aliquid, aut poſtmodo futurum ratiocinatur. Et memoria, quæ omnia dicta modo ſeruat Aliorum ſententia tres tantum. Cõmunis ſenſus, in prima cerebri parte: cogitatio in media: in poſtrema memoria. Quibus quinarius numerus placet, hi ſẽſus treis priores in primo cerebri conceptaculo ponunt: in medio rationem: in poſtrema memoriam.

DISCERE ESSE recordari.

IN animi notione diſſentiunt autores. Plinius eum interire putauit cum corpore. Sic enim ſeptimo libro ſcribit: Omnibus à ſuprema die eadem, quæ ante primum, nec magis à morte ſenſus ullus aut corpori, aut animæ, quàm ante natalẽ. Quo in loco Democritũ ridet, qui futurum eſſe prædixerat, ut defunctorum corpora reſurgerent. Similis, inquit, & de ſeruandis corporibus hominum, ac reuiuiſcendis promiſſa à Democrito uanitas, qui nõ reuixit ipſe. Adiecit et hoc. Quæ malum, iſta dementia, iterari uitam morte? Alij uerò animum & ſemper fuiſſe, & æuo nullo moriturum eſſe exiſtimauere: ſed ipſum tum decedere, quod quidem mori uocant: tum iterũ redire, perire nunquam. De animi æternitate.

Sic

Sic enim Plato in dialogo quodam, cui titulus Menon ſiue de uirtute, ea de re diſſerit. cuius uerba hæc: Quū animus immortalis ſit, ac ſæpius in uitam hanc redierit, uideritq́; crebro, & quæ in hac, et quæ in alia uita ſunt: omniaq́; perceperit: nihil utiq; reſtat quin didicerit. Quamobrem nihil mirum eſt, ſi eorum quæ ad uirtutem, et ad alia pertinet reminiſci poßit, quippe quū olim illa cognouerit. Ex his effici Plato uult, noui nihil cognoſci, ſed ea ſolum, quæ ante in corpus aduentū cognita erant, in memoriam reuocari, ac ideò diſcere aliud nihil, niſi reminiſci eſſe. A Cicerone ratio redditur, quur adeò multarum rerum cognitio protinus tollatur, & quam ob cauſam, prima ætate doctrinarum omnium ignari uideamur, ac rudes. Quoniam, ait, mēs in tam inſolitum, tamq́; perturbatum domicilium repente immigrauit. Sed quum ſe colligit, tum ea agnoſcit reminiſcendo. Idcirco apud Platonem puſionem quēdā Socrates interrogat Geometrica quædā de quadrati dimenſione. Ad quæ ſic ille gradatim perductus reſpōdet, quaſi Geometrica didiciſſet. Vnde Socrates diſcere, uitæ ſuperioris recordari uocat. Hæc ad memoriæ rationem pertinent, ideò hic ſubiecimus.

Diſcere q̄d ſit.

QVID SOMNVS.

SOmnus, inquit Ariſtoteles, quies eſt animaliū uirtutum, cum intentione naturalium. Vires animales,

les,

les, mouendi ac ſentiendi facultates nuncupantur: naturales nutriendi. Cicero ſomnum imaginem mortis nominari ait: ac inde colligi, nullum in mortuis, aut morte ſenſum eſſe: quum eius ſimulachrum, ſiue umbra ſenſu careat.

SENSVS EXTERNI.

EXteriores ſenſus ſunt, auditus, uiſus, olfactus, guſtus, tactus. Ideò eſſe quinq; putãt, quod partes totidẽ ſint, quibus mundi corpus conſtat: elementa quatuor, & æthera forma. Siquidem tactus, terræ rationem habet. Guſtus aquæ, quoniam humectatione ſenſus hic perficitur. Aëris percußio ſonum ædit, quem audiendi facultas percipit. Olfactus, uim igneam poßidet: ex calore nanq; odores proueniunt. Videndi ratio, ex ætheris materia & lumine temperatur. Sonus itaq; motu & colliſione excitatur: lumine color: igne odor: ſapor: humore: & rebus ſolidis tactus. Horum inſtrumenta ſunt aures, oculi, nares, lingua, & manus in quibus tangendi facultas perfectißima eſt. His obijciuntur ſonus, color, odor, ſapor, tactus obiecta calor, rigor, humidum, aridum, aſperum, læue: & quæ horũ miſtura componuntur. Obſeruatum eſt ſenſus omneis qui in animalis capite locantur, uniuerſam efficere Pyramidẽ. Latißime enim ſparguntur aures, arctius coëunt oculi, adhuc arctius nares, partem infimam lingua occupat.

duci. ‹…›r. Pila enim aut papyrus, qua diu uſi ſumus, fuſca appellatur. Pallidus ex albi flauiq́; miſtura prouenit. His adduntur cœruleus, glaucus, cæſius, thalaßicus ferrugineus, κυανεος & cumatilis à fluctibus uocitatus, quæ pro eodẽ accipiuntur, colorẽq́; ſubnigrũ, qualis cæli, uel maris eſt, ſignificant. Quo nõie Proteus cœruleus, & nymphæ cœruleæ, et ſaxa, quæ in mari prominent, cyanea nominantur. Cœruleus dictus quaſi cœluleus: unde & mare, quod cœlo ſubiectũ eundẽ colorem accipit, cœruleũ uocamus. Cæſiũ quoq; uocitatum opinantur, quaſi cæliũ. A cœruleo nõnihil differre uidetur ſententia Ciceronis, qui primo de nat. deo. cæſios oculos Mineruæ, cæruleos eſſe Neptuni ſcribit. Eſt cucumis cœruleus, qui mũdi ipſius imaginẽ & colore & interioribus partibus refert. Veteres nõ quaslibet res ſed oculos duntaxat cæſios uocabant, quibus ineſt fulgor quidã uiſu horrẽdus. unde ſicut Cæſares dicti à cædendo, ſic cæſius nuncupatus, quòd cædẽ quoadmmodo oculis minari uideatur, qualis prælio et cæde gaudens Minerua fuiſſe dicitur. Cæſius græce glaucus uocatur unde Pallas γλαυκῶπις dicta. Glaucus etiam color pro uiridi ponitur, qui admiſtum nitori alborem habet, Vnde Vergilius glaucas ſalices dixit. Sumuntur quandoq; à rebus uoces hæ, ut: roſeus, flammeus, igneus, ſanguineus, croceus, aureus. Differt ater à nigro quod

quòd ille ſit propriè carbonis extincti, horrendus, triſtis, uiſu iniucundus, unde & mors atra, & dies ater dicitur: hic uerò nonnunquã lepidus & uenuſtus eſt. Contraria dicuntur album, & nigrum, flauum & liuidum, puniceum & purpureum, uiride & cœruleũ. Color in facie niger aliâs indicat immoderatum frigus ut hyeme in frigẽtibus, qui liueſcunt: aliâs immodicum calorem, ut in hominibus cholericis & Aethiopibus.

Medicorũ obſeruatio

Medici colorum rationẽ habent in cute, capillitio, urina, excrementis, & uomitu.

SAPORVM GENERA, *& naturæ.*

Saporum formæ ſeptem traduntur: dulcis, συπτικὸς, acetoſus, amarus, acutus, inſipidus, ſalſus. Dulcem habent ſaporem ficus, mel, glycyrrhiza. Stypticum, uuæ immaturæ, & mala immatura. Ea uim obturandi habent, inde nomen inditum, στύφω nanq; Græcis obturo eſt. Acetoſum, acetum, quod ſapori nomen dedit, & uinum uetus. Amarum, abſynthium. Acutum, piper. Inſipidum, aqua, & herbæ, quæ aquæ ſaporem habent. Et ſalſum, res omnes ſale conditæ. Saporũ diuerſa natura eſt. Nam id quod dulce eſt, corpus humectat, & lenit. Stypticon uiſcerũ meatus comprimit. Acetoſum, neruos infeſtat, humoresq; ſiccat. Amarum, membra cõfortat, ſed pectus lædit. Acutum

ſenſum

ſenſum mordet, & adurit. Inſipidū penetrandi habet facultatem, atq; aduerſus febris morbum præſidio eſt. Contraria ſunt dulce & amarum: pingue & ſalſum. In herbis alijsúe rebus ſapor ſalſus, amarus, acutus eas calidas eſſe indicant: acetoſus & ſtypticus, frigidas: pinguis, inſipidus, dulcis, temperatas. Odor acutus, calidas & ſiccas, ut allij: grauis ſeu obtuſus, frigidas & humidas, ut uiolarū: mediocris, frigidas & ſiccas. Senſuum rationem abſoluimus. Reliqua, quæ ad animi naturam ſpectāt, exponentur. Primum eloquemur, quid ſummū bonum, quot bonorum genera ſint, quò differant pulchrum & honeſtum. Deinde uirtutum ſpecies tractabimus: deniq; uitiorum.

DE SVMMO BONO.

Svmmum eſſe bonū uel beatitudinem aiunt, in quo totius ſapientiæ cardo uerſatur, aut ſummam fœlicitatē humanæ naturæ. Epicurus id in animi uoluptate poſuit. Ariſtippus in uoluptate corporis. Peripatetici in animi, corporis, ac fortunæ bonis. Lactātius uerò bonum ſummū nuncupauit cœleſtem uitam, uel colere Deū: noſq; ideò generatos eſſe, ut deo ſeruiamus. Hæc ergo de ſummo bono cognoſcenda. Ipſum eſſe ſcopum, quò omnes noſtri conatus, aut labores tendere debent. Inde quoniam his de rebus crebrò eſſe diſceptatio ſolet, Epicuri, Ariſtippi, Ariſtotelis ſentētiæ per-

diſcēdæ. Hi enim autores in hac mentiōe perſæpe apud ſcriptores uerſantur. Poſſent & philoſophorum aliorum coniectationes innumeræ depromi: ſed in cognitione omni, optima quæq; excerpēda cenſeo, ac ad alia animum transferendum, ſeruandumq́; Terentij dictũ: Ne quid nimis. Præſertim quũ tam multa, tamq; præclara nobis peragranda ſint. Dementis eſſet hic anxiè omnia quæ ad ſummum bonum ſpectant, perſequi: ac interim arteis alias pulcherrimas negligere. Idem & in locis alijs dictum uelim, ubi fortaſſe nimiũ eſſe breuis uidebor.

Summũ bonum qđ ſit.

Poſtremò, ſummũ illud naturæ humanæ bonum diuinum eſſe cultum adfirmabimus, ſeu beatitudinem æternam, aut (quod idem eſt) diuini luminis conſequutionem. Id lumen in mentem primò, in uoluntatem deinde deſcendit. In mente ueritas, in uoluntate gaudium: in mente ἀμβροσία, in uoluntate νέκταρ à Platone in Philebo & Phædro appellatur. Triplex boni ſummi cōditio: ut ſummopere perfectum dicitur, quoniam nihil ſibi deeſt. Sufficiens, quippe nihil deeſt illi, quod ipſum adipiſcitur. Expetendum, quando in illo, & ex illo eſt, quicquid appeti poteſt. Vnde quia perfectum, ſufficiens: quia ſufficiens, expetendum. Apud ſcriptores idem ſunt ſummũ bonum, beatitudo, ac ſumma fœlicitas.

TRI-

TRIPLICIA BONA, ET
rerum expetendarum tria genera.

BOnorum formæ tres ſunt. Animi, quæcunq; cõſilio & cogitatiõe fiunt: ut prudentia, iuſtitia, fortitudo, tẽperantia. Corporis, quæ natura corpori attribuit. Quod genus: uelocitas, robur, dignitas, ualetudo. Et fortunæ, quæ externa dicuntur. Huiuſmodi ſunt genus, educatio, diuitiæ, poteſtas, gloria. Rurſus rerũ expetendarũ tria genera ſunt. Alia quippe expetũtur propter ſuam uim & dignitatẽ, quales ſunt uirtus, doctrina, ueritas. Alia propter fructum et utilitatem, ut pecunia. Alia ſuæ quidẽ naturæ gratia, ſed quæ cõmoditatẽ quandã præ ſe gerunt, quò magis expetantur: ut amicitia, bona exiſtimatio. Eſt diſtinctio alia tum laude, tum admiratione digna, quam Platonicorum ratio ſubtilis prodidit, bonorum genera duo eſſe: unum finẽ: ad finẽ alterum. Illud propter ſeipſum: hoc ꝓpter aliud expetendum. Illius appetitio uoluntas, huius electio. Illud uenerandum: hoc utile. Illo fruimur, hoc utimur. Illius adeptio, beatitudo: huius, lucrum uocatur. Lucrũ igitur boni utilis acquiſitio eſt, quod ad boni uenerandi cõſequutionẽ cõducere poteſt. Quod uero ad hoc nõ cõfert, nec ipſum utile eſt: nec eius adeptio lucrũ. Hactenus bonorum ratio dicta. Reliquum eſt, ut decori, honeſtiq; diſcrimẽ, ſeu potius affinitas exponatur.

QVID INTER PVLCHRVM & honeſtum interſit.

DEcorum ſiue pulchrum ita cum honeſto iungitur, ut ſeparari ab ipſo non queat. Honeſtas nanq; uelut bona ualetudo eſt, & quædam ſalubritas corporis. Decus uerò, tanquam uenuſtas & pulchritudo. Forma ualetudini bonæ uidetur antecellere, tamen ſine ea eſſe non poteſt: ſicuti nec flos ſine radice. Quid autẽ uera pulchritudo ſit incredibile quam eleganter, ac diſertè in Platonem Marſilius ſcriptitârit, ad hunc fermè modum: Pulchritudo nihil aliud quàm ſummi boni ſplendor eſt, fulgens in ijs, quæ oculis, auribus, mente percipiuntur: perq; illa ad bonũ ipſum, uiſum, auditum, mentemq; conuertens. Quo fit, ut pulchritudo circulus quidam lucis diuinæ ſit, à bono manans, in bono reſidens: per bonum: & ad bonum perpetuò reflexus. Verum hic alio modo pulchri nomen quàm ante ubi illud honeſto comparauimus accipitur. Priore enim forma opes & artes pulchras: honores, magiſtratus, imperia, eaq; quæ hominis induſtria, aut effici, aut comparari poſſunt, pulchra nuncupamus. Poſteriore, quicquid natura, aut Deus ipſe cõdidit. Sic Solẽ pulchrum, Lunam pulchram, mundum pulchrũ, arborum deniq; fœtus & flores pulchros appellamus Illic memorantur, quæ uulgus humanum pulchra putat

Pulchritudo quid ſit.

tat cupiditatibus ſuis deditum: hic undiq; dei fulgorem uniuerſitas rerum ſpectantium oculis obijcit. Item pulchritudinem ſuperiorem, artificioſam: hanc uerò naturalem uocare non incommode poſſumus.

QVATVOR VIRTVTVM Genera.

Virtutē eſſe aiunt animi habitum, rationi rectæ conſentaneū. Recta ratio cognitio eſt tum legū tum ſententiarum, quæ natura omnium animis inditæ ſunt. Quales hæ apud Phocylidem:

Γλωχῷ δ' εὐθὺς δίδου μηδ' αὔριον ἐλθέμεν εἴπῃς
Πρῶτα θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας
Πλοῦτον ἔχων, σὴν χεῖρα πενητεύουσιν ὄρεξον
Λαῷ μὴ πίσδυε, πολύτροπός ἐστιν ὅμιλος.

Virtutē mediā eſſe, atq; extrema utrinq; uitioſa conſtat. Sic fortitudo media inter temeritatem & ignauiā eſt: ueritas, inter arrogantiam atq; diſsimulationem: uerecundia inter impudentiā ac ſtuporem: Ex his temeritas, arrogantia, impudentia uitia dicuntur, modumq; excedunt: ignauia, diſsimulatio ac ſtupor defectu notantur, nec ad mediū perueniūt. Propoſitæ ſunt mortalibus uiæ duæ. Virtutum altera, quæ primo ingreſſu eſt ardua, cōfragoſa: poſtea plana lucida, amœna. Quod Heſiodi uerſus elegantiſsimè exprimunt:

Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν

Ἀθανάτοισι μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν. Idem poſt hunc à Luciano perſcriptum ita: ὁ οἶμος ἐπ' ἀρετὴν ὅδη, μακρός τε, καὶ ὄρθιος, καὶ τραχὺς ἱδρῶτα οὐκ ὀλίγον ἔχων τοῖς ὁδοιπόροις. Altera uitiorum, quæ principio amœna eſt, multoq́; tritior: poſtea præceps, ſaxis aſpera, obducta ſentibus. Virtutes omnes in formis quatuor diuidunt, quæ ordine deſcribētur. Prudētia eſt rerum multarum memoria, & cōplurium negotiorum uſus: A ſapientia diſtat. Nam prudētia uerſatur circa res humanas, & in quibus habet conſultatio locum. Sapientia uero circa primas cauſas, & prima rerum principia, eaq́; quæ à nobis nec fieri, nec immutari queunt. Quamobrem aſtrologum, qui ſiderū motus ac naturas contemplatur, ſapientem non prudentem nominamus. Iuſticia, quæ unicuiq; rei ſuum tribuit. Fortitudo rerum magnarum expetitio, & rerum humilium contemptio, & laboris cum utilitatis ratione perpeſsio. Vel (ut Macrobius ait) Fortitudinis eſt animum ſuper periculi metum agere, nihilq́; niſi turpia timere, tolerare fortiter uel aduerſa uel proſpera. Aut: Fortitudo cum ratione honeſta contemptus eſt periculi. Temperantia, eſt rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma ac moderata dominatio.

PRVDENTIAE SPECIES.

PRudentiæ genera tria ſunt: Memoria per quam præterita perſpiciũtur: intelligẽtia, qua præſentia cognoſcimus: & prouidẽtia, quæ poſtmodo futura perſcrutatur. Prudẽtis etenim hominis eſt tẽpora hæc tria accuratè obſeruare. Hic memineris memoriã non pro animi ui, quam in cerebri cõceptaculo poſteriore ſitã eſſe diximus accipi, ſed pro actiõe ſeu recordatiõe ipſa, qua memoriam res præteritas intueri ſentimus.

IVSTITIAE GENERA.

REligionem uim inſitã eſſe aiunt, quæ deorũ metu et ceremonijs hominẽ ducit; uel quæ deo ſuũ tribuit, Pietatem eſſe in deos, aut in patriam, aut in parentes, aut in alios ſanguine iunctos officium. Gratiam ſiue gratitudinẽ officiorum, honorum, et amicitiarum memoriam & remunerationẽ eſſe: uel quæ bene merentibus ſuũ tribuit. Obſeruantiã per quam ætate & ſapientia: aut dignitate aliqua antecedẽtes ueneramur Veritatẽ, quæ monet nos, ut rẽ ſicuti eſt, & ſicuti ſcimus, dicamus. Beneficentiã qua gratis de alijs bene meremur. Amicitiã, quæ mutuã alijs beneuolentiã reddit. Vel duorum animorum ſummam in Deo colendo concordiã. De qua exemplum dignum memoratu recitabo. Tartarorũ rex quidam moriens filijs duodecim ſagittas totidem in faſcẽ ligatas tradidit, ut frangerent,

Illis autem fruſtra conantibus, ſolui eas iußit atq; frangi ſingulas. Ita ueſtrũ, inquit, imperiũ ſi eritis concordes, firmum fuerit ac ſtabile: at ſoluto animorum conſenſu hoſtium iniuriæ obnoxium. Cõſuetudinẽ ius eſſe quod ſine lege propter uetuſtatem, æque ac ſi legitimũ ſit, uſitatum eſt. Legẽ ius dici, quod aut populi aut imperatoris iuſſu ſancitum ſit. Quam ita exprimit Demoſthenes: ὁ νόμος τῆς πόλεώς ἐστι ψυχὴ, ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει, οὕτω καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται. *Id eſt,* Lex *urbis anima eſt.* Nam *quemadmodum corpus decedente anima cõcidit, ita ſublatis legibus actum eſt de repub.* Plato *ut ex* Timæo, Phædro, *&* Georgia *colligitur, quatuor legis ſpecies ponit: diuinam, quam prouidentiam uocat: cœleſtẽ, quam fatum: tertiam mouentẽ, quæ natura eſt: quartam humanam, quæ prudentium ſit. Sunt itaq; legis genera* Platoni *hæc: prouidentia, fatũ natura, & conſtitutio humana.*

FORTITVDINIS GENERA.

Magnificentia, *eſt rerum magnarum cum ampla animi cogitatione adminiſtratio.* Fidentia *eſt per quam animus in magnis & honeſtis rebus multũ in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit.* Perſeuerãtia *quã & conſtantiã nuncupant, eſt in ratione bene cõſiderata, ſtabilis & perpetua permanſio.* Patientia, *eſt rerum*

rerum arduarum, atq; difficilium, honeſtatis ac utilitatis cauſa, diuturna perpeßio. Vel (ut Lactantius libro quinto inquit) patientia malorum, quæ inferũtur, aut accidunt, cum æquanimitate perlatio eſt.

TEMPERANTIAE PARTES.

TRia temperantiæ genera. Continentia, per quã cupiditas conſilij gubernatione regitur. Clementia quæ animos in odiũ concitatos comitate retinet. Et modeſtia, per quam pudor honeſtus quandam ſibi autoritatem comparat. Vel continentia moderatio, ſeu temperantia cupiditatum eſt: clementia iræ: modeſtia morum,

ANIMI PERTVRBATIONES.

ANimi uitiũ, perturbatio, ſeu πάθος, eſt auerſa à recta ratione animi cõmotio. Perturbationũ formæ quatuor ſunt. Aegritudo, animi aduerſante ratione contractio, quæ doloris morſum aliquẽ efficit Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile eſſe uideatur. Hic animi receſſum quendam & fugam efficit. Lætitia hilaritas profuſa eſt: ſed gaudiũ, moderata Hoc igitur poſterius inter uitia nõ numerant. Libido, cupiditas effrenata eſt, aduerſus rationẽ incitata uehementius. Sunt itaq; uitiorũ genera quatuor: ægritudo, metus, lætitia, libido. Aegritudinis cauſa eſt malũ præſens: metus malum futurũ: lætitiæ bonũ præſens: cupidi-

metus mali imminentis. Pauor, *eſt metus mentem loco mouens.* Ennius: Tum *pauor ſapientiam omnem mihi expelleret ex animo.* Exanimatio *eſt metus ſubſequẽs, & quaſi comes pauoris.* Conturbatio, *metus excutiẽs cogitata.* Formido *metus permanens.*

LAETITIAE SEV VOLVptatis *formæ tres.*

*M*Aleuolẽtia *uoluptas eſt ex malo alterius ſine emolumento ſuo: inuidentiæ cõtraria.* Delectatio *uoluptas eſt auditu, uiſu: aliorúmue ſenſuum ſuauitate animum deliniens.* Iactatio *uoluptas eſt geſtiens, & ſe efferens inſolentius.*

LIBIDINIS PARTES SEX.

*I*Ra *libido eſt puniendi eius qui uideatur læſiſſe iniuria. Aut eſt cupiditas ulciſcẽdæ iniuriæ.* Vel (ut Poſſidonius *ait cupiditas puniẽdi eius, à quo te iniquè læſũ putes. Aut eſt cupiditas doloris rependendi.* Excandeſcẽtia *ira eſt cito naſcẽs, ac deſiſtẽs à Græcis* θύμωσις *nuncupatur.* Odiũ *ira inueterata eſt.* Inimicitia, *ira ulciſcendi tempus obſeruans.* Diſcordia, *ira acerbior eſt intimo odio & corde cõcepta.* Indigentia *ſeu auaritia libido inexplebilis eſt.*

DE ILLICITO COITV.

*I*Llicito *coitus formæ quinq; ſunt, ſimplex fornicatio, adulterium, ſtuprum, inceſtus, raptus.* Simplex *forni-*

fornicatio, eſt ſoluti cum ſoluta corrupta. Adulterium *cõmittitur in nuptã.* Stuprum *in uirginẽ, quam uocem ſæpenumero* Terẽtius *uſurpat.* Inceſtus, *in eos, qui cognatione aliqua iunguntur.* Et raptus *cum puella uiolenter de domo patris rapta.* Partem ſextam addunt, *uitium contra naturam, quod hic non deſcribemus.*

SEPTEM VITIORVM, QVAE *capitalia nominantur, origo.*

ANimi paßiões duæ: honoris appetitio, et amor uoluptatũ. Ex honoris adfectatiõe homo cũſu pra ſe attollitur in treis ꝓpellitur ſcopulos: ſuperbiã, irã, inuidiã. E corporis uerò illecebris ab humano faſtigio prolapſus in ternas abyſſos mergitur, gulæ ſiue uẽtris curam immodicã, libidinem, acediam. Illinc ceu tribus alis hominem homo tranſilire conatur, honores diuinos poſtulans, qui nondũ humanis dignus eſt. Hinc uoluptatibus blãde mulcẽtibus illectus, triplici grauatus põdere infra hoĩem ruit, fitq́; lõge homine inferior Auaritiæ furor utriuſq; particeps, cõducit nãq; ad honoris appetitionem, atq; ad corporis illecebras. Itaq; ſuperbia, quã et arrogãtiã nõ inepte dixeris, ira, inuidia, ex honorũ cupiditate nimia proficiſcũtur. Vẽtris cura immoderatus rei ueneræ uſus, ac deſidia, è corporis uoluptate. Ex utroq; habẽdi libido ſeu pecuniæ ſtudium, auaritia. Hæc uitiorum origo, quæ capitalia religio chriſtiana uocat. De animo ſatis dictum.

DE TRIBVS CORPORIS CONceptaculis. De neruis, arterijs, ac uenis.

TRia in corpore cõceptacula ſunt: caput, pectus & uenter. Caput ſenſuum receptus eſt: pectus aëris, uẽter alimenti. In his uiſcera tria ſunt, quæ principalia à medicis membra nominantur. In capite cerebrum, unde nerui oriuntur. In pectore cor, unde arteriæ uentre iecur, unde uenæ. Nerui mouendi ac ſentiendi facultatem corpori miniſtrant: arteriæ uitalem uim, uenæ naturalem Venæ riuuli ſanguinis ſunt: arteriæ ſpiritus.

DE CAPITE AC COLLO

AD caput ea pertinent, quæ ante de ſomno, ſenſuum, colorum, ſaporumq́; generibus expoſuimus. Eius nunc partes aliquot exequemur: & quanã ratione noxij ex eo humores depellantur. Bucca maxillarũ ac oris portio eſt, quæ uento inflatur: unde buccinis nomen. Gena membrana dicitur oculũ tegens. Plinius: Grauiores alitum inferiore gena cõniuent. Mala inter & genã buccam prominens & rotundus tumor eſt inſtar mali. Duo capitis latera tempora nuncupantur, quod temporum ac horologiorũ more, quaſi quibuſdam interuallis ſeu uicibus mouentur. Ab haurien dis uocibus aures dictæ: ab occulendo, oculi: à palpitando palpebræ. Cerebrum purgari poteſt: ſternutatione

tione, gargarizatiõe, quod nomẽ à uocis ſtrepitu ſumptum eſt, et ſolutione alui. Præter hæc utile crebrò pectore caput, et pãno aſperiore illud perfricare. In collo meatus duo ſunt: guttur tranſitus aëris aut ſpiritus: et gula cibi ac potus. Gutturis circuitus carthilagine conſtat: ut aër qui tenuis eſt, ingreſſum patentẽ reperiat. Item gutturis fiſtula ad pectus & pulmones ducit: gulæ, ad uentriculum.

DE PECTORE.

PEctus homini latum eſt: reliquis animantibus carinatum, præcipuè uolucribus. Hic *ſedem habẽt cor, & pulmo, qui ex partibus quatuor componitur.* Arteria *uocali, quæ ex collo deſcendit.* Venali *arteria quæ cordis conceptaculo leuo adhæret.* Vena *(ut inquiunt) arteriali è dextero cordis ſinu exeunte.* Et *ſpumoſa pulmonis carne quæ in ſtupæ modũ, treis quas recenſuimus partes, implet ac committit.* Hic *ſpiritum ad cor meantem concoquit, & ut iecur ſtomacho calorem miniſtrat: ita et pulmo medium amplectitur cor, eiusq́; caloris cuſtos eſt.* Quem *admodum uenter alimento corpus ſic aëre pulmo animam nutrit.* Reſpiratio *frequens & magna, inflammationem pectoris notat: crebra & parua, pectoris dolorem: rara & magna delirium: rara & parua, extinctionem caloris.*

QVA

344

QVA RATIONE EX SANguine ſpiritus fiat.

IN corde tria cõceptacula ſunt: in quorũ dextero ac medio ſanguis fit ſubtilior: in ſiniſtro ſpiritus fit. Ex iecore enim uena magna ſanguinẽ in dextrum cordis ſinũ defert. Qui uiſceris illic calore tenuior factus, ex eo in concauitatẽ mediam permeat, quæ nequaquã ſimplex eſt, quemadmodũ extremæ, ſed è poris multis conſtat. In ſinu eo ſanguis itidem præcoquitur magis. Inde in conceptaculum leuum tranſit: ibiq; humor calore uictus, in ſpiritũ tenuem, qui uitalis eſt, ac ſalutaris uitã corpori miniſtrans, conuertitur. Hæc ideo ſcripſi, quoniã pleroſq; Medicæ artis ſcriptores, in ſpiritus ratiõe hallucinatos eſſe uideam, eum in cordis parte media naſci ſeu perfici arbitrantes.

DE ARTELIALI VENA, ARteria uenali, coſtis, ac ſpina.

COrdis igitur pars dextera uenã habet magnã, quæ ſanguinẽ ex hepate pertrahit: ſiniſtra, originem arteriarum. Præter quas, alia quoq; eidem annectuntur. Siquidem ex cordis dextero latere uena oritur, quàm appellant arterialem. Hæc ſanguinẽ pulmoni miniſtrat, quo ipſe nutriatur. Vena dicitur, quia ſanguinẽ defert. Arterialis, quod duas membranas habeat, quemadmodum arteriæ, uti maior ſit ſanguinis

optimi

optimi cuſtodia. Ex leuo autē cordis conceptaculo arteria oritur quam ratione contraria uenalem uocant. Hæc è pulmone aëra deſfert, qui cordis calorem refrigeret: & uapores inutiles ſi qui cū ſpiritu uitali ſint ſurſum tollit in pulmonem, ut inde per gutturis ductū eijciantur. Arteria nominatur, quoniam ſpiritus contineat. Venalis, quia ſimplici ſolum membrana conſtet uenarum modo, propter aëris aduentitij, uaporumq; utilitatem. Coſtæ aliæ perfectæ ſunt quæ coëunt: aliæ imperfectæ quæ non clauduntur. Spina os oblongū eſt quod per medium dorſum tendit, in qua tricenæ uertebræ ſunt, ex ſingulis bini oriuntur nerui.

DE PRAECORDIIS.

Διάφραγμα, *membrana lata eſt, quæ pectus à uentre ſeparat. Dicitur & cinctus, quoniā corpus ueluti cingit. Et à Columella ſeptem tranſuerſum Tranuerſum, ait, ex ualida membrana ſeptū eſt. Præcordia itidem eam nuncupant, quia cordi ipſa prætenditur. Retento ſpiritu, diaphragma premit inteſtina, eoq; modo egeruntur excrementa.*

DE STOMACHO, ET ALI *menti concoctionibus.*

SVb *pectore uentriculus gulæ adhæret, exitus habens duos. Ideò bifariam purgari poteſt, uomitu, ac alui ſolutione. Hic cibus percoquitur: qua de re in*

præ-

præſentia nonnihil dicendum. Quatuor alimenti concoctiones ſunt. Quarum prima in uentriculo fit: ſecunda in hepate: tertia in uenis: quarta in ſingulis mẽbris. Cõcoctionis primæ excrementum eſt: quicquid per inteſtina egeritur: ſecũdæ urina: tertiæ inutilior ſanguinis pars, quæ ex uenis in ueſicã refunditur: quartæ ſudor, ſperma, ſordesq́; quæ in cute extrema conſpiciuntur. Cæterum ſemẽ, licet inde colligatur, purgamentũ tamen proprie uocari non debet, quoniam non reijcitur. Hæc breuiter expoſuimus. Verum quò cõmodius accipi queant, apertius eadẽ explicabo. Cibus potusq́; per uiam eandem, quam gulam uocamus, in uentriculũ deſcendunt. Vnde miſti ſimul percoctiq́; ad inteſtinorum flexus pelluntur. Inde quicquid corpori aptum exiſtit, per tenues uenas in iecur defertur. Quicquid in inteſtinis remanſit, cõcoctionis primæ excremẽtum appellatur. Succus in hepar delatus in humores cõuertitur, qui inde per uenas ad membra diuerſa abſcedũt. Verum ſanguis qui minus corpori idoneus eſt, in ueſicam per renes eijcitur. Eam ob cauſam urinam ſanguinis colaturã nominamus. Humoris igitur in uenas miſſi concoctio earum calore perfectior fit. Mox id quod natura reijcitur, per renum ſpiramenta ſeu poros in ueſicam deſcendit. Id purgamentum tertium uocauimus. Concoctione poſtrema membris omnibus uenæ

alimentũ miniſtrant. Ea caro, cutis, ungues, & corporis partes reliquæ nutriuntur. Quod poſt eã ſupereſt in ſudores ac ſordes effluẽtes trãſit. Corpora bene concoquentia cibũ, minus excrementorũ habent. Poſt ſumptum cibum potumq; in membra extrema nutrimentũ penetrat horarum nouem intercapedine.

QVATVOR CORPORIS VIRES.

IN *corpore uires ſeu facultates quatuor ſuut: ἑλκτικὴ uis quæ alimentum attrahit: καθεκτικὴ retinendi facultas: ἀλλοιωτικὴ immutandi: & ἀποκριτικὴ uis expellendi. Vt magneti uis ineſt ferrũ attrahendi: ſic natura unumquodq; membrum ad ſe trahit alimentum, tractum retinet, retentum in ſuam cõuertit ſubſtantiam, expellitq; ſuperuacua.*

DE QVATVOR HVMORIBVS, *& ratione minuendi ſanguinem.*

HVmores *quaterni tradũtur: ſanguis, phlegma quã Cicero pituitã uocat, bilis flaua, ac melancholia, quæ & atra bilis dicitur. Sanguinis humor, aẽris naturã refert, & cæteros in ſeſe cõmiſtos cõtinet: flaua bilis igniũ: phlegma, aquæ: bilis atra, terræ. Sanguis, calidus ac humidus eſt; flaua bilis, calida et ſicca: plegma, rigens & humectum: melancholiæ fex, & frigida & ſicca. Hi omnes in ſanguine per uenam ſectã emiſſo cernuntur. Quippe flaua bilis ſemper ſpuma,*

uel

uel tenuior, atq; ſuperior ſanguinis pars eſt. Plegma aquoſum illud, quod in ſanguine ueluti riuulis diffluit. Bilis atra, fex groſsior eſt in fundo hærens. Reliquum ſanguis. Quod hoïes nunc hilares nunc triſtes ſint, cauſa eſt humorũ abundãtia. Exuberante enim flaua bile, agiles ſumus, ingenij celeris & iracundi: atra, inertes puſillanimes, timidi: pituita, ſegnes ac frigidi: ſanguine, alacres, ad riſum propenſi. Hunc redundantẽ minuere licet quum Luna Veneri coniungitur: quando ſtella Iouis, Veneris, aut Solis hexagono eam conſpectu, uel trigono intuetur: et quũ Iouis ſiue Veneris ſidus, mũdi diametro, uel triẽte à Lunæ globo diſtat. Omnes inter Mercurium Lunamq; radij, ad rem iſtam utiles ſunt. Venas aũt pertundere non licet, quando Luna cũ Sole Saturno, Marte, capite, aut cauda draconis eſt, quum ipſa radijs tetragonis à Sole, Saturno, aut Marte abſiſtit, et quãdo à ſideribus iiſdẽ Sole, Saturno, aut Marte mundi dimetiente, ſiue fex ſigniferi ſignis abeſt. Sanguis exiens, uomitu è ſtomacho uenit: cum tuſsi ex pulmone: cum ſputo ex gingiuis.

SIGNA HVMORVM.

Signa quædã ſunt, quibus humores abundantes cognoſcamus. Cholericos enim membra habere gracilia peruulgatum eſt, ob calorem res cunctas conſumentem: hirſutos eſſe, capillitio criſpo, colore fuſco,

uenis eminentibus, ſiue tumidis: eosq́; arma, pugnas, ac res igneas per ſomnum uidere. Melãcholicos, pallidos eſſe, triſtes, cogitabundos, uenis ſtrictis uix apparentibus, atq; horrenda his ſomnia eſſe. Phlegmaticos hirſutos minus, carne molli, ut plurimum pingues, capillo demiſſo, ac dormientes putare præcipites ſe agi in flumina, aut ſe uidere natantes, aliaq́; quæ ad aquas pertinent. Sanguineos in obſeruationibus cunctis, quas me moraui mediocres eſſe, rubicundos, atq; per ſomnum res oẽs colore rubro ijs apparere. Quatuor hæc ſomnia certa ratione ſemper redundantes humores indicant. Sæpenumero uſu uenit, ut etiam antequam dormiamus, dum noſmet ad ſomnum cõponimus ante oculos uerſentur ignes, pugnæ, gladij, res horrendæ, receſſus profundi & obſcuri, aquæ, flumina, maria, homines, aut ranæ natantes. Ex quibus omnibus intelligimus, flauam uel atram bilem aut pituitam redũdare. Mane ſanguinem: meridie choleram: atram bilem occaſu Solis: media nocte phlegma uigere arbitrantur. Idq; in ſpatijs ſingulis per tres fieri horas inæquales.

DE LIENE, ET SEDIbus adfectuum.

Σπλὴν, aut lien membrum oblongũ eſt, et ſpongioſum, quò facilius fæculentam ſanguinis partem

tem ex hepate trahat. Naturæ *frigidæ eſt, & in corporis latere leuo ſub* διαφράγματος *membrana. Eam ob cauſam membra ſiniſtra imbecilliora, dextera uerò ualidiora eſſe aiunt: quod hic iecoris calor, robur: illic lienis rigor debilitatem adferat.* In *hoc riſus eſſe locū adfirmant, quod quum ualet, trahat ad ſe fęcoſum omnem & melancholicum humorem, quò ſanguis purus ad cerebrū ac cæteras corporis partes permeet.* Occaſione *data, de adfectibus nonnihil dicendū.* Timor *ſedem habet in corde, libido in lumbis, amor in iecore, ira in felle lætitia in ſplene.* Quæ *eadē penè forma ſic* Ouid. *in* Triſtibus *tradit:*

Cor ſapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Ouidius *hic ueterū more mentem in corde poſuit.* Pl*acidiora quæq; animalia minus fellis, timidiora plus cordis, audaciora plus iecoris, lætiora plus ſplenis habent.* Inter *adfectus, alij cor confortant, ut ira, ſpes, ambitio: imbecillius reddunt, ut deſperatio, pœnitentia, timor.*

DE VRINA.

INfima *ueſica, quæ ſuperiore parte, qua humorem recipit, fiſtula caret, ideoq́; in eam urina per meatus occultos percolatur, ac defluit* Hæc *repleta inteſtina premit, et aëra in his cohibet ſubinde, nec exire permittit: quæ cauſa efficere uidetur, ut cum urina inte-*

rim uenti emittantur. Quemadmodū ex lacte ſerū, ita ex ſanguine urina fit: Egeſtā hanc regionibus, ſeu partibus quatuor diſtinguunt. Suprema circulus nominatur, quem attribuunt cerebro. Secundā arteriæ uocali, pulmoni, cordi. Tertiā hepati, uentriculo, ſpleni, ac inteſtinis. Quarta fundus appellatur: hic membris, quæ ad generandi facultatē pertinent, adſcribitur: lumbis, renibus, teſticulis. In urina res quatuor ſpectari ſolēt: color, ſubſtātia, quātitas, atq; cōtentū, ſiue ὑπόστασις. Colores, ex iis, quæ de ſenſuū ratiōe diximus, diſcerni poſſunt. Materiā tenuē, aut ſpiſſam per digitos cognoſcimus manu tenentes matulā. Tenuē nanq; uocant, ſi cōmode per eam digitos cernas. Ingens urinæ copia, frigoris: contrarius euentus, caloris eſt indicium, ac æſtu liquorē abſumptū eſſe. Hypoſtaſim nominamus: impurū illud, in urina ſparſum: qd' genus arenæ, pili, nubeculæ. Arenæ ſi albæ ſint, in ueſica calculū ſignificāt, ſi rubræ, in renibus. In circulo ſæpenumero ſpumā uidemus, quæ ſi protinus euaneſcat, humores in corpore tenues, ac probe percoctos indicat. Vt enī in aqua bullæ, ob liquoris tenuitatē ilico ſoluuntur: ita & hic ſubtilis humor erumpentē ſpiritum nequit cōtinere. Sin ſpatio lōgiore duret, humores in corpore crudos eſſe indicio eſt: ſimilis olei ſpumæ, quæ nō facile diſſoluitur, propter craſſum humorē, qui tenuem includit ſpiritum.

Granula

Granula ſunt quaſi ſpuma intereiſa, & ſeiuncta in circulo, atq; in particulas uarias diuiſa. Ea ſignificant magnam in capite humorum copiam, ac ipſorum è cerebro defluxum. Qui humores ſi ad nares deſcendant, κορύζαν gignunt. Si ad oculos opthalmiam. Si ſuper oculos, ſupercilij dolorem. Si ad aures, tinnitũ & uentoſitatem, & ſurditatem. Si ad uuam, eius laxationem Si ad guttur, raucedinem. Si ad os, linguæ ac oris ulcerationem. Si ad maxillarum neruos, gingiuarũ & dentium dolorem. Si ad fauces, brãchos & nodos in gula. Si ad tracheam arteriam, tuſſim. Si ad pulmonem, aſthma Si ad inteſtina, lyenteriã, quod tum ſpumoſæ egeſtiones indicant.

VNDE MORBORVM NOMINA ſumantur.

Corporis parteis aliquot abſoluimus. Supereſt, ut de morbis nonnihil dicamus. Hi quandoque nomẽ habẽt à membro adfecto: ut περιπνευμονία, à pulmone, Interim à cauſis: ut μελαγχολία, eſt enim bilis atra, & humor, & morbi uox, ſi ipſa redundet. Elephas & cancer à ſimilitudine dicuntur. Nõnunquã ab his, qui ijs laborauerunt: ueluti Herculanus, quem nomine alio, tum comitialem, tum ἐπιληψίαν, nuncupant. Quatuor morborum tempora: principium, augmentum, ſtatus, declinatio.

cia ſequi poſſunt, ni medicamenta ſuccurrant, ſunt: dyſenteria, lyenteria, ἀποπληξίαι, articularis morbus. Veſicæ incommoda præcedunt: corporis totius pallor ſomni graues, urinæ liuidæ, neq; facile effluētes, ac pudendorū tumores. Inde ſequuntur: ὕδρωψ, lienis magnitudo, calculus, renum dolor, urinæ ſtillicidium, & uentriculi plenitudo. Hæc leuantur medicamentis urinam cientibus.

MORBORVM ALIQVOT *deſcriptiones.*

ORthopnœā uocant, quum tanta oritur ſpirādi difficultas, ut laborantes recti ſedere cogātur. Apnœan, quaſi non ſpirationem, nulla ut aſpicientibus uidetur, facta ſpiratione, φθίσιν, ſeu tabem exiccationem corporis, quando pulmo læſus ad ſimilitudinem follis pertuſi, haud ſatis cōmode cor refrigerat. Quocirca augeſcente calore, corpus paulatim conſumitur. Morbum ita Ouidius deſcribit:

Cernis ut è molli ſanguis pulmone remiſſus,
Ad Stygias certo limite ducat aquas.

Eo ſolent laborare, quibus humeri & ſpatulæ eminentes, colla longa, parua capita, guttur item prominens pectus ſtrictum, deniq; qui facile iraſcuntur, & ſæpe numero tuſſiunt. Lyenteriā appellant inteſtinorum leuitatem, quum cibus egeritur non percoctus. Dyſenteriam

riam uerò contrariã huic, quando non facile, neq; ſine dolore excrementa egeruntur. Regium morbum, *diffuſionem bilis per totum corpus.* Πλευρῖτιδα *dolorẽ pungentem in latere, aut pellicula, quæ operit coſtas.* Strangurià, *quum retinetur urina, aut guttatim emittitur.* Id *plerunq; uſu uenit, quando calculus in ueſicæ collum incidit: qui corporis ſupini concuſſu expellendus eſt.* Aut *quum adeò repleta ueſica eſt, ut collũ comprimatur.* Vnicum *tunc remediũ, ut abſtineatur à diureticis, hoc eſt, prouocãtibus urinã, atq; ſi opus ſit, fiſſura fiat inter anum & teſticulos, quò urina per fiſtulam educi queat.* Febris *omnis eſt uel in ſpiritu, quæ dicitur ephemera.* Vel *in humoribus, quæ triplex eſt.* In *phlegmate, quotidianam: in flaua bile tertianã, in atra quartanam uocant.* Vel *in membris, quæ nuncupatur hectica, eò quod membra ipſa inuaſerit.* Eũ *quæ in humoribus eſt, in continuam intermiſſamq; diſtribuunt.* Diſtant *ephemera, quotidiana, continua.* Siquidẽ *ephemera dicitur: quaſi unius diei, quod uno duntaxat die duret.* Quotidiana, *quoniã quotidie ſemel affligat cum intermiſſione.* Continua, *quod laborent aſsiduè, non intermiſſo morbo.*

QVID ΑΠΟΠΛΗΞΙΑ ΕΠΙΛΗΨΙΑ *ſeu comitialis morbus, paralyſis, ſtupor, torpor, & ſpaſmus.*

Απο=

Αποπληξίαν eſſe haud dubiũ eſt ſubitã quandam conſternationẽ, quum pariter nerui tum ſentiendi, tum mouendi, uim amiſerunt. Επιληψίαν uerò ſeu morbũ comitialẽ, quum facultas nõ mouendi, ſed ſentiendi, amittitur. Eundẽ & Herculanũ nuncupant, quod eo laborabat Hercules. Itẽ Lunaticũ, quoniam interlunio æditi eo ferè corripiantur. Et comitialem, quod propter eum ſoluebantur comitia. Paralyſin, neruorũ reſolutionẽ duntaxat in parte aliqua corporis, qua & motus & ſenſus depereunt. Stuporẽ imperfectam neruorũ reſolutionẽ eſſe. Oritur ſæpe ex nimia brachiorũ ſeu pedum cõpreſſione. Imperfecta dicitur, eò quòd uis cerebri, hoc eſt, facultas mouẽdi et ſentiendi mox redeat. Deniq; ſpaſmũ ſiue conuulſionẽ neruorum contractationẽ dici. Huius duas eſſe cauſas tradunt, repletionẽ inanitionemq;. Priore modo contrahi, quum plegma craſſum circa iuncturas cohæret, quo humore neruus, quemadmodũ membrana liquore infuſo cõtrahitur. Poſteriore quũ per uulnus aliquod tantum humorum effluit, ut corpus nutriri, nequeat. Id tum areſcere membra indicat, & alimentũ defluere, ſeu in putidam materiã conuerti. Qua de re Hippocrates: Spaſmus uulneri accidens, letale.

QVO DIFFERANT PHRENItis, lethargus, melancholia, mania.

Phre-

PHrenitis eſt in pelliculis, quæ cerebrum operi-unt circa frontẽ apoſtema calidum, quod uel ex flaua bile, uel ex cholerico ſanguine natũ eſt. Lethargus apoſtema eſt frigidum è phlegmate, uel bile atra ortum in parte poſteriore cerebri, nõ membranæ. De hoc Plautus: Lethargum patitur, ſui pauliſper oblitus eſt. Eundẽ alio nomine ueternum, hoc eſt, morbum, qui ex nimio otio ac ſomnolẽtia oritur, nominant. Verg. de Ioue qui exacto aureo ſeculo ad laborem humanum genus coëgit:

Nec torpere graui paſſus ſua regna ueterno.

Μελαγχολία eſt cõmotio quædam mentis cum timore, propter ſpiritus melãcholicos turbãtes ſpiritus animales, & ueluti atro colore inferentes metũ. Quemadmodũ enim tenebræ nocturnæ, ita iſtiuſmodi cauſæ timorem plerunq; efficiũt. Inde Græcis μελαγχολάω eſt atra bile laboro. Quod uerbum Lucianus uſurpat ubi Polyphemus apud Neptunũ de Vlyſſe cõqueritur: συνεκάλεσα ὦ πάτερ τοὺς ἄλλους κύκλωπας, καὶ ἧκον, ἐπεὶ δ' ἤτουν τὸ τοῦ ἐπιβουλεύοντος τὸ ὄνομα, ἢ ἀγὼ ἔφην ὅτι οὖτίς ἐστι, μελαγχολᾶν οἰηθέντες με, ᾤχοντο ἀπιόντες. οὕτω κατεσοφίσατό με ὁ κατάρατος τῷ ὀνόματι. Mania, eſt inſania, quæ fit ab atra bile aduſta. Diſtat à melancholia, nam ea ab atra bile naturali oritur, nõ exuſta. Poſteriores duo à prio-

prioribus differunt: quoniam melancholia & mania ſine apoſtemate, phrenitis ac lethargus cum apoſtemate fiunt.

DE PESTE, ET QVARE
Sol Apollo uocetur.

PEſtem appellant aëris uenenum, & uaporem quendam noxium, quo ſpiritus uitales inficiuntur. Cuius ſigna perquirere difficile. Etenim clara non nunquam urina, etiam morte inſtante uiſitur, eò quod nondũ ad iecur humores peruenerint. Et quandoq; conualuiſſe putãtur: utpote quum cordis natura primum robuſtior, à ſeſe uenenum depulerit: quæ poſtmodo tamen ictu crebriore defeſſa, uictaq́; ſuccumbit. Itaq; in periculo tanto, anxie perſpicere conuenit, quas potiſſimum cauſas uitare poſſimus. Augeſcit uenenum Solis Lunæq́; coitu: ac ſtellis iiſdẽ diametro diſtantibus. Ingraueſcit, quo tempore Lunæ ſidus ſub Saturno conſiſtit, magisq́; ſub Marte, aut quum ſiderum eorundem radios ipſa tetragonos attingit. Graſſatur itidem magis dierum partibus quatuor, quibus aëris uis immutari cõſueuit, Solis exortu, occaſu, meridie, media nocte. Vere ſæuit, æſtate magis, plus autumno. In primis calores immodici exitiales ſunt. Ideò Solem Apollinem ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα uocant. Eáq; ob cauſam Homerus Apollinem tela in Græcorum exercitum iaculantem

lantē iuducit,queis nō ſolū homines, ſed pecora quoq; periere. Vnde & Apollinem Lindij cognomine λοιμιον,hoc eſt,peſtilentē colunt. Morbi remedium præcipuum eſt ſoli cœliq; mutatio:quod non homini modo uerum animantibus etiam brutis mire conducit.

PERORATIO OPERIS.

ALiquam naturæ uim expreſſerūt opera mea:uentura ſecula poſt me nonnihil quemadmodum & ego feci,conentur depingere. Quòd ſi celſiore ſpiritu præditi pleroſq; inuenerint,qui cōtemplatione tam alta,tā uera,tam iucunda nō moueātur,ſciant hos non hoīes eſſe,ſed animātes prodigioſas,quæ ratiōe,q̄ ſibi natura dedit nō utuntur, quæ pabula ſolum pecudum more terram ſpectantes quæritant. Hæc poſtrema uerba ſcribebam die quodam feſto, quum Sol means per undecimam domum primamq; faciem Arietis hortos amœniſſimos,in quibus erā ſic illuſtrabat,ut in eis penè ducenti homines ducti ſerenitate aëris expatiarentur. Vites erant ordine ſatæ,quas circumuolabat ingēs copia auium. Decurrebat fluuius aqua nitidiſſima leui murmure per petras: reſonabant grato ſuſurro arbo

res

res. Primum colligebam incredibilem eſſe molem Solis ex hoc, quòd tanto amotus interuallo tanta luce orbem illuſtret uniuerſum, quòd cuncta æſtu compleat. Mirabar deinde terræ uires effundentis tot colores, tot ſapores odoresq́;. Tum uidens florentes arbores, admirabar qua ui radicum ſuccus per duriſſimum lignum in ramos ſublimes erumperet, ſecum certas & florũ & fructuum formas adferens. Contuebar uiolas & innumera herbarum genera. Conuerſus ad flumen, plura ſunt, inquam, miracula rerum, non omnia campus unus oſtentat. Hæc aqua in mare defluit, inde ſurſum trahetur feruore Solis nubesq́; facta decidet in alueos diuerſorum fluminum, quò rurſus miſceatur oceano. Quin lucidus mundus tam tenui conſtans materia, qui ſemper implet pectus meũ, cuius admiratio mihi multò maior uoluptas eſt, quàm uerbis queã proloqui, certa lege ruit circum eandem lineam ſecum trahens ignẽ cauſam ignium cæterorum. Alia ex alijs colligebã, audito concentu auium, ſuccurrebãt uirides pſitaci, pauones cauda nobiles, leones, leopardi, elephanti. Demum exclamabam uoce exigua, ne obambulantes me exaudirent, ſed magno ſtupore ac gemitu, ô numen mundi, quã pulchrum uiuere eſt? uidere Solem, mutabilẽ Lunam, frutices, herbas, gemmarum uires? Contrà quam triſte mori? orbari uita? cœli, ſtellarũ atq; tot uultus,

tot

tot formas hominum derelinquere? O quàm durum hoc mihi fuerit, qui paulum ſupra communem hominum ſenſum in naturæ cognitione ſapere cœpi? O quã breui cadendum eſt? ſuperſunt forſitan duo anni, ad ſummum uix tres aut quatuor. Quàm ſæpe hæc cura me cruciat? præſertim quum ruentia tam certa lege ſidera oculis aſpicio? quum Solis ſplendorem, ſiue Lunæ uices intueor, aut quum cogito, quã incertum tempus hominum uitæ datum ſit? O utinam Phœbe decimumquintum orbem ageres: tricies te Scorpio uidit ab ortu meo: iam ſingulis annis mors, quum mortalibus cunctis, tum mihi metuenda eſt. O ſi per fata adeò pura, adeò tranquilla, adeò inſigni lætitia per multos annos frui liceret? O natura parens rerũ, terra centrum mundi eſt, orbis magnitudinem ac capacitatem cõprehẽdere nequit homo, qui uix terræ punctus eſt, te tua propago canit, miraturq́; animus in corpore hærens perituro, autorem omnium immortalem, cauſarũ cauſam, cuncta mouentem, expertem motus. Pauca recenſui, cõpulſus dulci impetu, quo me plerunq; celer mundus concitat, quæ aliquando de ſiderum curſu, de natura rerum conceperim. Vnde intelligas, quantũ gaudij, quantũ uoluptatis literarum ſtudia nobis pariant. Iſthæc nonnullos, qui manibus pedibusq́; per ſentes, & rupes, & mille pericula ſemper ſurſum enituntur, qui

nihil

nihil nouerunt, quod non præclarum ſit, admittere, ad laborem incitabunt. Alios ſtupidos, & ſenſus nobilioris expertes, qui clariſſimam Solis lucem haud ferũt, qui tenebris gaudent, qui corporis uoluptates quærunt; non mouebunt magis, quàm elegantiſſimæ picturæ cæcos, quàm ſurdos cantiones ſuauiſſimæ. Proinde *illis hæc non ſcribimus, illi hæc ne aſpiciant, alant illi corpus ſuum, & pereant ut pecudes.* Magnis *ingenijs loquimur, petentibus alta, quæ ſeruitutem dedignantur, quæ ſocium non patiuntur, quæ apta ſunt ad imperandum, quæ nemini cedunt, quæ non fugiunt ſudores, pulueres, uulnera, quibus charius mori eſt, quàm ſuccumbere.* Quemadmodum *cœpi, adoleſcentes ad literarum decus hortari pergam, & præcipuè ad ſtili uictoriam, qua nihil ſpecioſius, nihil maius, nihil durabilius in orbe eſt, ut operam dent nè ſcriptores ueteres per tantum æuum primas parteis teneant, ut oſtendãt ſe uixiſſe.* Meminerint *reliquum hominum genus nulla relicta memoria ſui nebularum modo quotidie euaneſcere.* Aliquid *efficere pulchrum eſt, celebres autores ſuperare pulchrius: quenquam eò euadere, quò nemo conſequi poſſit, pulcherrimum.* Hunc *tanto maiorẽ uoco* Hercule, Achille, Bæſare, *tanto nobiliorem maximarum gentium regibus, quanto animi uirtus corpori præſtat: tantò clariorem omnis æui laude, quantò cæ*

teris mortalibus antecellit. Hic libertate ſumma fruda tur, blandiméta reſpuat; nihil nõ arroget armis: turpe ducat aſſentatione aut precibus gloriam quærere uel augere doctrinæ famã, in uiribus ſuis uictoriã ponat. Hic ſedeat celſus in æthere ornatus fulgentibus armis à uertice ad plantam pedũ. Dextra enſem immoto Læ certo teneat. Soliũ ſit ingẽs nõ niſi puriſſimo auro gem misq́; cõpoſitum. In cuius latere dextero ſint cœlum, φαίνων, Phaëtõ, πυρόεις, princepsq́; Sol, ἑωσφόρος, στίλβων, Luna cum dracone. In læuo cælentur κλειὼ, εὐτέρπη, θάλεια, μελπομένη, τερψιχόρη, ἐρατὼ, πολύμνια, οὐρανία, atq; ſuprema Calliope. Supra caput prominẽti ſolio affigatur dei ſimulacrũ candida ac illuſtri ſpecie manu ſphæram agitantis ſpectantisq́; imaginẽ ſui animũ. In ſphæræ circuitu ſint Helice, Cy noſura, Βοώτης, Anguis, Ericthonius, Arcturus, Ver giliæ, Sirius, Cetus, Centaurus, Fera, Canopus, & ob liqua uia ſiderũ errantiũ. In eodẽ orbe latitudo arctoa graduũ duorum & quinquaginta duodecim domos ha beat. Mũdi pars media, quà ſolis iter eſt, ignea ſit: axis fines frigoris candore niteãt. Onus incluſum oppoſita Soli umbra premens ſtellæ motum imitetur, In interio ri ac poſteriori planicie ſedis, quæ oppoſita eſt capiti ſedentis, argentea ſcriptura adhæreat: OMNIS SPES IN VIRTVTE PONENDA.

Infra

Infra pedes latè ſedes pateat, ibi oſtentet ſe terra cum oceano & riuis decurrentibus. Nubes è mari ad montes humorē referant, ut ſemper fluant flumina. Aquas habeant Neptunus, Proteus, Nymphæ, delphini, nauigantes. Terra liquore non oppreſſa diſtinguatur Europa, Aphrica, Aſia Europa, Hiſpania, Gallia, Germania, Italia, Græcia. In hac auro elatiore emineant Olympus, Oſſa, Pelius, Pindus, Parnaſus, & Athenæ ciuitas. In Italia, Roma. In extrema Germaniæ parte ad littus oceani è regione Britanniæ Andouerpia. Dextra Helleſponti terra Troiæ locum habeat. Ab Aquilone Tanais in Mæotin: ab auſtro Nilus in mare fluat. In Italia ſtet Iulius Cæſar magnarum gentium domitor: in Græcia Alexander Macedo: in Germania Carolus, cui noſtra ætas regimen orbis credidit. A tergo murus ahencus eſto altiſſimus. Vtriq; lateri adſint armati mille, licet illorū defenſione non egeat. Inter quos & cathedram nunc ſuauis cōcentus muſicorum, nunc tubarum ſonitus imperatoris aures ſtudeat oblectare. Ante pedes adoleſcentes uaria artium genera diſcant. Alij orandi uim exerceant, alij circulos & triangulos pingant, alij cōſtruant ſphæras, cilyndros, anulos. Omnes ambiat aurea uitis. Hoc regnum animi eſt inter omnia regna maximum, hoc per omne æuum durat. Hoc laboris præmiū, hic triumphus, hæc gloria,

hæc laus literatis uiris propoſita ſit. Si cui nõ deſit pectus generoſum, ſi quis ad alta natũ ſe putet, huc ſumma uirtute enitatur. Næ mens humana potentia pollet ardua petit, diuina eſt, maiorem ſe noui præter deum neminem. Quò aliquanto magis iuuenum animos ad literas commoueam, recitabo quid dudum uiderim. Equo exibam ciuitate cauſa uiſendi campos, defeſſus nanq; eram ſtudio domeſtico. Circa mœnia occurrit pædagogus quidam doctiſſimus cum ſex aut ſeptem uiris: Saluus ſis, inquit, Ioachime, quò nunc abis? O mi chariſſime amice, tu itidem ſalue, cupiditas inceſſit animo luſtrandi agros, præſertim hoc uerno tempore. Si placet, ait, adoleſcentes adducant equum in ſtabulum, & uidebis mirabilem pugnam. Ingreſſus ſum cum eo in domum inſtructam uaria ſupellectile. Oportet, inquit, ſumamus aliquid alimenti, ne belli mora nobis uires deficiant. Poſitis ſuper menſam dapibus, adferebãt cyathos aureos, quos implebant redolente uino. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, *uenimus in aulam ampliſſimam, parietes operti erant pictis aulæis, iiſq; adfixi flores, herbæ, & rami uirentes. In circuitu ſtabant circiter trecenti pueri eximia forma & uenuſto rubore, quorũ capita redimita erãt frondibus: in manibus ſinguli ramos geſtabant. Multi eorum gallinaceos gallos certandi ſtudio comparauerant.*

rant. In medio locus erat tectus ſtragulis, ibi nos duo cum aliquot uiris ſedebamus. Mox unus gallum ſuum ante nos demittit, alter ſuum opponit. Illi repente inuicem ſe inuadunt: pugna longa eſt & dira, ſanguinē ex roſtro uomunt, criſtæ lacerantur: demū alter ſaucius fugit: illum auferunt, adponunt alium. Sic factum uſq; ad triginta gallorum numerum: quorum rex uocabatur, non poſtremus, ſed qui plures uicerat. Ergo puerum, cuius auis ſuperior euaſerat, ilico adornant amictu aureo, capiti coronā apponunt auream, diſtinctam ſmaragdis & adamantibus, ipſe ſceptrum tenēs equo altiſsimo imponitur. Cum rege ſplendide compti equis inſidebant alij circiter centum & quinquaginta. Aureæ torques ingenti pondere multis de collo pendebant. Ducis equum uelabat argenteum tegmen, in quo miro artificio Hercules Centauros domabat, ſæuosq́; leones, ac cœlum tollebat humeris. Principem præcedebant ſex equites armati, totidē eum ſequebantur. Hos per urbem ducebant litui regium ac bellicum quid ſonantes. Incredibile dictu, quàm me hoc ſpectaculū incitarit. Themiſtocles, ſicuti memorant hiſtoriæ, quū uideret milites non ſatis animatos eſſe ad pugnā, & periculum fore, ne ignauiæ pœnas darent, ad eundē modum gallos produci iuſsit. Hi, aiebat, mutuo ſe conficiunt, non pro patria, non pro liberis, nō pro ſalute ſua

ſed laudis gratia, quia pulchrũ uincere eſt, quia turpe apparet ſocium admittere. Quo certamine adeò illos inflammauit, ut confeſtim ceu furioſi irruerint in hoſtes, ut in manu non fuerit, etiãſi uoluiſſet, eos retinere. Animal hoc tam animoſum eſt, ut licet exiguo ſit corpore, uix aliud timeatur à leonibus: nam roſtro & unguibus oculos fodit, neſcit cedere, uulnera non metuit. Sed dicat quiſpiam quur tantopere alios ad ſumma trahis? nónne ipſe uictoria potiri malis? Breue tempus mihi ſupereſt, ante paucorum annorũ finem è ſuauiſſima luce Solis, quæ ſæpe ſudantẽ eſt conſolata, ſub umbras longas deſcẽdere cogar. Tum ſi quid forſitan efficere queo, pulchrum duco aperto Marte uincere. Su„ perare imbellem turbam haud arduum eſſe arbitror.
„ Strenuos duces antecedere, hoc uirtutis opus eſt. Non
„ placet pugna, quæ citra cruorem & uulnera peragi-
„ tur, in qua nõ aliquot milia armata manu proſtrata ia-
„ cent uitam cum ſpiritu exhalantia. Magna prælia ſan-
„ guine campos, quemadmodum ipſe uidi, uſq; ad uictoris genua replent. Porrò neminem à ſtili labore deterreat fama autorum ueterũ, quòd ferè tanto magis aliquid ſit in pretio, quãto eſt antiquius. Magna quippe in iudicando inſcitia eſt, unuſquiſq; perſuadet ſibi omnia talia eſſe, qualia uulgus prædicat. Pauci ſunt, quibus exercitium ueram doctrinam & uerum iudicium compa-

comparauit: pauciores qui præter communem famam de ueterũ ſcriptis aliquid auſint iudicare: ſolum ſemper in ore habent, quid de illis ſenſerint alij. Fateor Ciceronem optimè ſcripſiſſe & multa, ſed ea opinio inſita eſt mentibus hominum, ut nemo par illi futurus ſit unquam, niſi qui eum longè ſuperauerit tum ſplendore orationis, tum rerum cognitione. Apud eum non pauca deſiderabit is, qui ſingulas res & ſingula uerba diligenter excuſſerit: tamen nihil eſt apud Ciceronem, quod non ſummè probetur etiam ab illis, „
qui ipſum nondum legerint. Vtrunq; ini- „
quum iuxtà cẽſeo, & ueræ lau- „
dis quicquã alteri detrahere, & tribuere aliquid, quod non ſit tribuendum.

FINIS.

ANDREAE
GERARDI HYPERII IN LAV-
dem. Ioa. Fort. Ring. Andouerpiani,
Oratio ad Senatū Pariſienſem.

NEgotium me hercules arduū, noſtriſq; humeris impar. P.C. in præſentiarum ſuſcepimus, ſimul quod mihi nō ita multum hac in re exercitato in hanc literarum palæſtram rarius deſcendere contigerit: ſimul qđ Ioachimus iſte noſter Ringelbergius talis tantuſq; ſit, ut eius laudes ampliſſimas, de quibus uerba facturus ſum, haud facile æquare poſſim oratiōe. Nā quum in animo mecum paulo altius reuoluo adeò admirandum hominis ingenium, dum præclaram omnium artium (ad quas uix dum mortaliū ullus tam dextro numine aſpirauit) cognitionem ſuſpicio, haud paruā futuræ dictionis poſuit ſpem, noſtra in diſſerendo tenuitas. Attamen hæſitantem me non mediocriter inuitabat, quod ſatis ſuperq; per me factū iri putaui, ſi meā in uirum undequaque doctiſſimum beneuolentiā quoquo pacto oſtenderem. Quanquam enim neq; pro dignitate eius, neque pro ueſtra expectatione, neq; pro meo officio, eius laudes uberrimas exprimere ualeā: bonam tamen gratitudinis partem retuliſſe uidebor, ſi

quod ingenij uires ſuppeditant, præſtitero. Quo itaq; tantarum laudum nonnihil attingam, ordine recenſebo quibus hactenus ſtudijs fuerit deditus & uolumina in communem ſtudioſorum utilitatem ædiderit. Neq; *uerò hanc prouinciam ſuſcepi ob quæſtum ullum, aut gloriam: ſed ut aperte proferrem in medium, quod in pectore delituit, quodq; diutius diſsimulare nequiuerim. Si qui mirentur quæ res me, quis ardor, ad hunc tantopere extollendum rapuerit: omnia eius opera diligenter euoluant, & deſinent mirari.* Mitto *rerum multarum peritiam de quibus nondum quicquam ſcripſerit.* Q*uare iuuat ſane magnopere animum meum talis uiri aliquam apud patres ſplendidiſsimos mentionem facere, Cæterum primo ingreſſu ea rerum copia occurrit, ut non uideam, quo ſermone rem tantam fœliciter aggrediar.* V*eruntamen uela uentis cõmittam, atq; ad rem ipſam coram celeberrimo cœtu, obeundã iam nunc accingor.* R*elicta morum, patriæ, parentum uitæq; mentione, ſumendum uidetur exordium ab hiſce rebus, quas cum primis ad præſtantiſsimi uiri laudes pertinere opinor nimirum quibus artibus diſcendis teneros annos impenderit.* P*rimũ quum iam tempore non paruo imperatoris* M*aximiliani in aula celeberrima uerſaretur, uaria typorũ genera deſcribere conſueuit: in eo artificio uix paſſurus aliquem ſecundũ,*

 nedum

nedum parem. Tantopere huius nunquam ſatis lauda tum ingenium delectabant characteres apte compoſiti pulchri, ac uarij: ut quindecim diuerſas ſcribendi formas collegerit, præter eam quam Italicam nominamus. Quibus demum neglectis, ad pingendi artem non infelici Marte ſe tranſtulit. Sic pyra, mala, flores, ac res alias permultas uenuſte & elegãter depictas reliquit. Inde cælandi artificium in ære læuigato agreſſus teſtimonium ſuæ artis nobis reliquit tabellã æream. Hæc uerò omnia cum tam proſpere attentarit: plurimũ certe admirari poßis, ad quæuis aptum & facile hominis ingenium. Circa decimumſeptimũ ætatis annum imperatoriam aulã deſerens, Louanium illud muſarum optatißimum hoſpitium cõceßit, prima latinæ linguæ rudimenta percepturus. Intra breue tẽpus igitur indolis egregiæ ſpecimen exhibuit ſe aliquando eum fore, qualem neq; prior ætas unquã tulit, nec poſterior ſatis admirabitur. Hic præterire uolo quod non mediocri oratione poſſet quiſq; perſtringere, quàm fuerit iuuenta illi ſolers in perquirẽdis artibus, quantus labor in euoluendis optimis autoribus, quot noctes ductæ inſomnes in iucunda elegantis ſtili exercitatiõe. In phyſice uero & Metaphyſice quemadmodũ pædagogum habuit Petrum Curtiũ in omni literarum genere nõ mediocriter eruditũ: ita nec earum rerum imperitus aut rudis noſter

ſter

ſter Fortius euaſit. Videntur hæc forte plura & maiora, quàm quæ paruo temporis ſpatio, ab uno adoleſcente facile queant intelligi: at quæ ſequuntur in eodē hominis ingenio, uita uel longiſſima poſſe inueniri, uos in ſtuporē conuertent. Quotuſquiſq; per deos immortales, hodie uiuit, aut etiam priſcis illis ſeculis ut latius nonnihil liceat uagarier, inuentus eſt qui plures eaſdemq; diſtinctas diſciplinas quemadmodū hic teneret, non ſecus ac in unaquaq; ſola omnes uitæ dies exegiſſet. Quid uero hic iactem artem illam oratoriam, omnium opinione & maxime frugiferam & præſtantiſſimam, in qua tradenda, uiros non modo multos, uerum & lōge exercitatiſſimos, imò ſeipſum penè ſuperauit. Ex ea quantum ſibi parauerit fructus, quam famam, quā celebre nomen adeptus ſit, uel hinc ſatis arbitror liquere: quod toties tam expolitas, nitidas, tam latinas declamationes peregit. Deum immortalem, quod in illis decus? quàm atticus lepos? quot floſculi? quā placidi diſpoſitiq; colores? Libros aliquot de artibus diuerſis ædidit, è quarum ordine prima occurrit Dialectice, quæ cæteris haud dubie ſi fructum cernas, longe antecellit. Hanc partibus omnino quatuor diſtinxit. In quarum prima de ſimplicium uocum natura, & quæ ad eaſdem pertinent, de finiendi diuidendiq; ratione diſſerit: in ſecunda axiomatum genera tractat; in ter-

in tertia formulas argumentorũ:in quarta locos exprimit elegantiſsime. Omnibus ſane quæ uel dictat, uel ſcribit, plurimum ſemper inſpargit gratiarum, nuſquam non moderata addit uerborum pondera. Si quo pacto orationis texat modum, cõponat numeros, diſtribuat elegantias, oculis coram uideas: cœleſte potius quàm humanum ingenium uocaueris. Exactum & elimatũ eſt quicquid colligit, ſubtilis ubiq; inuentio, acre iudicium, aptum & concinnũ quicquid ob oculos ſpectandum ponit. Quo ferè effectum eſt ut inimitabilem capitis quoq; periculo, audeã aſſeuerare. Nemo eorum qui huius opera candide legerint, dubitat, ſi ſic quemadmodum auidiſsime cœpit, in bonis literis uirtute duce, comite fortuna graſſari pergat, futurum: ut non cum huius tempeſtatis uanis forte aliquot oratorculis ſed cum priſcæ fidei primiq; ſeculi Demoſthene & Cicerone uiris illis clariſsimis, de literarum primatu contendere poſsit. Hunc igitur in modum adoleſcens uirilem animum, cor ſublime, in pectore geſtabat. Offerũt ſeſe & reliquæ artes, interq; eas Mathematicæ breuiter hic annectẽdæ. His ita Ringelbergius noſter eſt imbutus, ut certiores ex tot tamq; præclaris magnæ Germaniæ uiris, uix ullus, imò nemo habuiſſe credatur. Siquidem in academijs multis, ubi complures uel Arithmeticam, uel Geometriã, ſiue publice ſiue priuatim

pro-

profitebantur: neminem eſſe arbitror, ſicuti in omniũ ore eſt, qui huic æquari merito potuerit, tantum abeſt ut dicam aliquo modo præferri. Nemo, inquiunt, cœli ſtellarumq; naturam, tam compendioſe, tam abſolute tradidit, quàm Ioachimus Ringelbergius. Nuſquã non audias noſtrum Fortium rei mathematicæ ſcientiſſimum. Diſperеam ſi non uera loquor, ut interim paulo agens liberius, commune aliorum adferam iudicium, nuper uiri aliquot probe literati prædicabant omnia quæ ad Aſtronomiæ artem faciunt, breuibus inſtitutionibus, quas ædidit ornatiſſimas, exacte deſcribi. Adde quod Geometriæ uſum iucundiſſimum Chao quodã mathematico comprehenderit. Sed hic quis niſi planè fungus aut caudex, non admiretur ſummopere tantam ſtili breuitatem? Quis in breuitate tantam dictionis claritatem non ſuſpiciat? O præclaras animi dotes. O fœlix nimium, & ter quaterq; beatum ingeniũ. O exoſculandum in homine, & illo mortali, diuinum pectus, omni doctrina abundantiſſime præditum. Quò nunc rapiar? Quò me diuertam? Pergámne an cœptis deſiſtam? Commemorémne, quæ innumera ſunt? Præſtat animi cõponere motus, & menti priſtinam reſtituere tranquillitatẽ. Omnia profecto quibus, uel Aſtronomi, uel Aſtrologi occupantur diligentiſſime exploraũit. Pertranſeo in hac parte Coſmographiã, & ſimiles,

miles, quæ aſtrologiæ affines ſunt. De quibus magis fuſa oratione, & prolixiore ſermonis a bage nomi-hil recenſerem, ſi modo ex his gloriam naſci magnam ex æquo perpenderent omnes. Vtinam nō adeſſent moroſuli aliquot ſuperciliū contrahentes, quibus hæc parum digna uidentur, ac proinde diſplicent. Cæterum hos ego lippos φιλαύτους καὶ πανταλάβους *mentiſq; expertes nomino: quum oculis hiſce meis uideam non infimæ ſortis uiros, nec inter poſtremos literarum alumnos numerandos, deſpici, uellicari, morderi, ab homuntionibus huiuſmodi etiam abiectiſſimis, qui humanitatis habent tam parum, quàm nihil. Sed ualeant peſtes illæ, ac abeant, longius abſcedāt quicunq; ſint, ſuis cum næniis propria inuidia conſumendi. Ego tales per* Iouem *omnibus diris deuouens in ſqualidum carcerem coniectos, tandem ut digni ſunt, ad miſeram crucē rapi, ac male perdi cupiam. Quid ſi nunc* Græcæ *linguæ copioſiſſimæ, cognitas omnes partes ueſtris occinam auribus?* Num *iterum tanti ingenij magna uos ceperit admiratio?* Non *mediocris hercle opinor.* Homerū *illum* Græcorū *toties iactatum laudibus, nec minus* Latinorum *ore probatum, ad unguem memoriter tātum non recitare ualeret.* Huic *adeò fuit hactenus intentus ut omne ingenij acumen illius lectioni accommodauerit.*

rit. Nunc

rit. Nunc itaq; quid dicendum reſtat? Tam alacer iſte hominis animus quò non aſpirauit? Eſt'ne uiri clariſſimi quod amplius in Ringelbergio deſideretis? Homo eſt, ita me deus bene amet, cui nihil deeſſe uidemus quod uel ad morum integritatem, uel uitæ candorem poßit adiungi. Qui tam eſt comis, tam humanus in omnes, ut maximi quique uiri eius conſuetudinem crebro ſummis uotis ambierint. Hunc omnes penè muſarum cultores, uelut præſidium quoddam ſuum & dulce decus, colunt, uenerantur, obſeruant. Vt quod uix de aliquo proferre audeam, huic non incommode tribuerim, ingenium ipſis Gratijs medius fidius, non modo dignius, ſed & uenuſtius, & gratius. Præter hæc animus generoſus regiones, ut uarias ita & & plures luſtrauit, ſiue quo doctorum uirorum frueretur interdũ iucundiſsima neceßitudine, ſiue ut reperiret aliquando eum, ex quo noui aliquid addiſceret, uel ut ipſe ſe uelut clarum iubar omnibus ſuſpiciendũ præberet. Verũ nõ eſt mihi celeberrimus uir ita iactãdus, ut omnia quæ de eo mihi certo cõſtãt expendã: ne dicere uidear, muſarum zelotypo inanis arrogãtiæ aliquid ſubrepſiſſe. Cuius ſi animi candorem adferre uellem, iterũ longe plura quàm quæ iam dicta ſunt nobis eſſent exponenda. Quàm ſerios, quàm feſtiuos in uia

nonnunquã recreandi animi gratia, & leuandi tædij iocos atq; ſales deprompſit. Quid ſi experimenta illa ſi multiformes diuinandi ſpecies enumerem? Vociferabuntur mox omnes dubio procul, me amentem eſſe, rationis oblitum, & ad longiora duci, quàm locus poſtulabat. Quare nunc quod maxime dictum oportuerat, auditu fortaßis nõ indignũ, animus eſt in medium adferre. Quum Ioachimus iſte tot adeptus pulcherrima literarum ornamenta, ſemper Fortium ſeſe præſtaret, hoc eſt ſui ſimilis eſſe pergeret, cũ iam animus firmior multo, quàm antea, indies maiora conciperet, quod uix aliquis aut ſaltem mortaliũ paucißimi mẽte agitarunt, cum gigantibus, Polyphemis, Briareis, & Cyclopibus de eloquentiæ uictoria certamẽ cenſuit ineundum. Nam quid non facile audeat Fortius? Itaque ne uel aliqua in re ſeſe Fortiũ præſtare deſineret, animum ad ſtudia diuerſa flectens, quũ omnia perpetuæ gloriæ nominisq; immortalitati poſthabenda exiſtimaret, conatum omnem, omnes neruos, uires deniq; omnes tũ animi tum corporis, toto impetu ad ſtili exercitationem conuertit. Optimum ergo ex multis, & non niſi ſelectis autoribus ſcribendi modum, ſummo labore, pluribus uigilijs, frequenti ſudore, ſibi demum comparauit. Hic autem, ut nemo non nititur excellentißimus haberi, ita iſte tam inſigniter laborauit, ut ex

tot

tot milibus eiuſdem certaminis palæſtritis, uictoriæ ſolus tulerit palmam. Porrò ſiue quo ſubobſcuras adhuc literas illuſtraret, ſiue quo nos ad ardua quæq; obeũda negotia, uelut claßicũ canens, hortaretur: libros complures in lucem emiſit, quorum nonnullos lubet recenſere. Studuit iuuentuti maiorem in modum prodeſſe, quum ſchemata, elegantias, dicendi uaria genera, & periodos explicaret. Quàm uero modeſte, quàm exacte in peragendo Dialectico & Rhetorico artificio, ſuo functus ſit munere, iam notũ eſt omnibus, qui earũ aliquid guſtarunt. Aſtronomis, cæteriſq; mathematicis quomodo fecerit ſatis, libri ea de re cõſcripti (quibus Eraſmus literarum decus, & muſarum delitium honoris permultum tribuit) palam uelut ore loquuntur. Non pauci, quos equidem norim, ut interim de me ipſo ſileam, ingenuo quodã pudore quantum per hunc profecerint, fatẽtur. Deniq; plurimum huic debent omnes quicunq; literis bonas horas collocant: utpote quibus omnem ſtudij rationem adeò polite præſcripſit, ut nullo unquam ſeculo tale opuſculũ prodierit. Librum de homine ædidit, in quo fatearis oportet Ioachimum Fortium nominis immortalitatẽ ſibi conciliaſſe. In alijs quidem uicit multos: at hic ſeipſum, Fortium inquam, ſuperaſſe uidetur. Quis obteſtor uos ego P. C. non uideat, quàm uere hominẽ totũ expreſſerit, quàm ſcite

cũ ſuis depinxerit coloribus? Nemo igitur in hunc pa-rum amico eſſe animo debet, cui & nos oēs & tota iuuentus maximã referre gratiã debemus. Sed prolixa oratione opus non eſt referre gratiã debemus. Sed prolixa oratiōe opus nõ eſt efferre, quæ d uinũ ingenium quotidie meditatur, quin potius rei euentus & exitus ueſtro deſiderio, abunde ut ſpero, faciet fidē. Virũ hũc merito à me eſſe laudatũ exiſtimo, qui etiã laudationē omnē facile excedit. Cognoſcitis opinor ſatis quas uirtutes, quas tũ animi tum corporis dotes, quas bonas artes, quã probam uitã, parens natura in unum hunc uirum cõtulerit. Tibi uero ô Ioachime, ut ad te ſemel ueniam, hominum cunctorum quos terra ſuſtinet doctiſſime, quis mortaliũ grates perſoluet labore tuo dignas Quibus potiſſimum xeniolis, animũ tuum regium ſalutabimus? Aurōne? an lucidiſſimis gēmulis? Sed hæc tu tuus delectatus muſis auerſaris. Tute igitur gloriæ immortalitatem, atq; ſummã beatitudinem, pro tot ſudoribus à ſupremo illo opifice rerum ſis precor habiturus Te colant, ornent, obſeruent omnes, doctrinam, ſi adſequi nequeant. ſuſpiciant, ac imitari conentur.

HYPERIVS RINGELbergio.

EVclidem mirati ſunt plurimum ſui Megarenſes. Ptolemæum ſuum iactauit Aegyptus. Illi geome-

geometram inclytum: hæc aſtrologum expertiſſimum. Arpinates mire applaudunt Tullio, Mantuani, Vergilio. Iſti celeberrimo gaudent poëta: oratore illi præſtantiſſimo. Felix aliquot ſeculum laudauit Priſcianum, laudauit & alia ætas inſignes Dialecticos. Te uerò Ringelbergi doctiſſime, non ſine cauſa laudibus extulimus, nõ aſtrologum modo & præclarum grammaticum: uel geometram aut Dialecticum, ſed oratorem incomparabilem: unicum totius rei literariæ & ornamentum, & lumen ſereniſſimum. Male ſani & infauſto ſydere nati, qui tuis non fauent laudibus, qui te per alios promoueri ægre patiuntur. Tu compendioſiſſime, ut paucis libellis, ita & perpolitis, omnium animos, ad meliora ſtudia amplectenda hortaris. Tu eleganter in tuo gymnaſio, tua in patria pueros docuiſti Plautina, Terentianaq; uerba ſonare. Tu ſophiſtarum uitandas probas apodixes. Tu Græcas literas, optime tuo munere fungens, profiteris clariſſime. Boni conſulas quæſo, inuerecundam noſtram laudationẽ, qua tuũ nomen plus fortaſſe offuſcari ualeat, quàm illuſtrari. Multum ego tibi, plurima debent omnes. Sed ualebis, tui Andreæ nõ immemor, qui clientulos inter poſtremos rogat annumerari.

DE ACCENTIBVS ET NO-
tis admonitio.

Quoniã bona pars Latini ſermonis conſiſtit in rectè proferendo: idcirco, ut rectæ pronunciationi doceamus pueros aſſueſcere, in plurimis dictionibus accentus notauimus, quorum notæ hæ ſunt.

ACCENTVS GRAVIS.

à è ì ò ù) Signari ſolet in fine dictionũ indeclinabiliũ, quæ declinatæ alibi reperiuntur, ut ferè, iuſtè, malè. Præterea in quibuſdã præpoſitiõibus, ut cũ dicis, à patre.

ACVTVS.

á é í ó ú) Hic ferè notatur aut in antepenultima ſiue breui, ſiue longa, quoties breuis eſt penultima: ut, dóminus, amáueram: aut in penultima longa, cum longa quoq; eſt ultima, ut legérunt.

Apponitur etiã ſyllabæ, quã ſtatim ſequitur enclitica dictio: ut, Arma uirúmque. Hominéſne. Oblitúſue ſui.

CIRCVNFLEXVS.

â ê î ô û) Hic nunquã ferè notatur, niſi in penultima eaq; longa naturaliter, breui tamẽ ultima: ut, docêre.

ALIAE NOTAE PRAETER
Acentuum.

Longa ſyllaba,	*ā ē ō ū.*
Breuis ſyllaba.	*ă ĕ ŏ ŭ.*

Apoſtrophus, eſt colliſiõis nota, ut uidén', aín', egón': pro uidéſne, aíſne, egóne.

Hyphē,uirgula eſt ſubincurua,quæ ſupponitur fini unius dictionis,& principio alterius,cum coniungere eas uolumus:ut, de‿induſtria, ante‿malorum.

HYPERII EPIGRAMMA.

Delciium terræ gens Battaua laudet Eraſmum,
Agricolam Phryſius cantet,in aſtra ferat.
Barlandos referat nunc clara Zelandia doctos,
Dorpius & magnum ſit decus uſq; ſuis.
Longolium ſequitur iam Ringelbergius autor,
Aedidit hunc nobis terra Brabanta uirum.
Pierides ueſtrum decus hoc redamate ſorores.
Pieridum decus hoc,uos redamate uiri.

[redacted] IN

Inſtitutiones Aſtronomicas.

Si cupis aſtrigeri primordia diſcere mundi,
Ac mox æthereos implexos orbibus orbes,
Deniq; quàm uario cinctu,quæ ducitur arte
Linea,conuexi ſpatium ſecet,hæc age pubes
Perlege,quæ triplici Ioachimi cura libello
Tradidit,ac facilem patefecit ad ardua callem.
Surrige te,qui repis humi,patriamq; reuiſe.
Aſtra leuis repete aſtra,genus qui ducis ab aſtris.

IN EASDEM IOANNIS
Oporini carmen.

Qui cupis aſtrorum uarios prædiſcere uultus,
Quæ mundi ætates, quǽue ſit effigies.
Quem peragat Phœbus, nec non uaga Delia curſum,
Quot ſigna atq; orbes, ſigniferiq́; gradus.
Quæ'ue ſit horarum ratio, quæ puncta, diesq́;,
Quo pacto exurgant ſidera, quoq́; ruant.
Quid'ue ſit Arcturus, nutrixq́; Capella, Canopus:
Et muſæ, atq; Helice, Arctophylaxq́;, Canis.
Et quæ Pleiades, Hyades, Cynoſura, Triones,
Quem natura ſagax ſeruet ubiq; modum.
Huc properes, nec te moueat quia parua uidentur:
Sæpe ingens paruis gratia rebus ineſt.

Eiuſdem aliud hexaſticon.

Si bene Ioachimi lector ſtudioſe libellum.
Verſes, non dubium, commoda multa feres.
Nam docet æthereos certa ratione meatus,
Quo quæq; exurgat ſtella, cadátue loco.
Diſpeream ſi quiſquam eadem tam ſcripſit acute:
Magna ſub exiguo corpore Gaza latet.

Eiuſdem aliud gliconicum,
Aſclepiadeum.

Huc uortat facilem gradum

Si quem celſa iuuat ſidera perſequi.
Quæ natura potentia,
Et mundum,& uarias condiderit uices
Quis muſas uariat modus.
Quæ'ue Atlantiades, Vergiliæ, Canes.
Omnino hic mage candido,
Quàm ſi bella legas, ingenio eſt opus.
Sed nec conferat huc pedem
Terrenis animum fractus amoribus.
Sunt hæc libera, liberos
Exquirunt animos, candida pectora.
Summa: hic fungus aget nihil,
Tantum hæc ingenijs nobilibus patent.

Eiuſdem aliud phalecium.

Non magno caret hic breuis libellus
Fructu, quem bene cuncta honeſta doctus
Ringelbergius ædidit refertum
Doctis Pierijsq́;, Gratijsq́;.
Sic nanq; æthereos canit meatus,
Vt non quiſquam alius magis diſerte
Antehac ſcripſerit, hunc tibi parare
Non magno eximium potes libellum.

VT AD CHRISTVM PVERI STA-
tim accedant, carmen paræneticum in hanc ipſius CHRISTI *ſententiam,*

Sinite paruulos uenire ad me, & ne prohibueritis eos. Talium eſt enim regnum Dei. *Mar.* 10 & *Mat.* 19. *Item Lucæ* 18.

PVERO PVER PROFICERE CV-
pienti ſalutem à CHRISTO IESV.

Quā non dant homines opto tibi corde ſalutē:
O puer, à CHRISTO *pax tibi, uita, ſalus.*
Moribus humanis multi docuēre beatè
Viuere: ſed paucis profuit iſte labor.
Namq; ad ciuilem retulērunt omnia uitam.
Nec de ſummo illis numine cura fuit.
At nos, quos ſummus præceptor ad alta uocauit.
Addecet in primis quærere mente Deum.
Eſt pater æternus, qui nos, nobisq; creauit
Omnia, nos autem puluis & umbra ſumus.
Ille quidem lux eſt, quæ mentes undiq; luſtrat,
Nos uerò tenebræ, noxq; profunda ſumus.
Ipſe ſuum nobis natum demiſit ab alto:
At gratis, noſtro non precio aut meritis.
Dicitur is CHRISTVS, *proprium cui nomen Ieſus.*
O nomen, melius quo nihil eſſe queat.

Seruato-

Seruatoris enim ſignat uenerabile nòmen:
Vtpote quo nobis eſt reparata ſalus.
Hic nos aſſeruit, moriens à morte redémit:
Se nobis moriens tradidit in precium.
Nunc quoq; ſemper adeſt nobis patronus, & eius
Aßiduis precibus flectitur ille pater.
Impetrat hæc nobis, Deus ut pater ipſe remittat
Omnia, det nobis quicquid habemus opus.
Ille uiam cœli cunctis monſtrauit aperto
Tramite, & æternæ quale ſalutis iter.
Dux idem, atq; uia eſt, quæ uitam ducit ad illam
Eſt ubi lux, & pax, & ſine fine quies.
Hæc uia non fallit, non præceps ducit in antrum.
Hac unquam nemo qui uia aberret, erit.
Ergo accede puer, toto pete pectore CHRISTVM:
Qui regit, & tutas perdocet ire uias.
Vnica ſufficiat tibi CHRISTVS *formula uitæ:*
Quam ſibi tot ſancti propoſuére patres.
Eius ad exemplum mores componere diſce:
Hunc propone tibi protinus archetypum.
Hunc tibi doctorem præ cunctis elige certum:
Quo ſine, profectus nil niſi fumus erit.
Si deſit CHRISTVS, *nequicquam diſcis, & omne*
Eſt uanum, quicquid proficere ipſe putas.
Fœlix quem doceat lenis præceptor IESVS.

Nam ſine uerberibus nos docet atq; metu.
Quinetiam gaudet nulla mercede docere.
Quodq; magis mirum, quem docet, hunc & alit.
Dat ſine menſura cunctis, nihil exprobrat ulli.
Audit, amat, dulci corrigit eloquio.
Eſt comis, placidus, uerax ſimul atq; fidelis:
Eſt facilis, ſimplex, mitis & innocuus.
Quid precor eſſe poteſt CHRISTO iucũdius uſquã?
Dulcius aut melius quid precor eſſe poteſt?
Indoctúm ne putas illum eſſe, parúm ue diſertum?
Eloquio linguas imbuit, arte animum.
Illius eſt uerbum longè flammantius igni:
Quod qui concipiet, frigidus eſſe nequit.
Afficit, inflammat: mira dulcedine cunctos
Allicit: & ſenſus pectoraq; intus agit.
Ille nec obruitur turba, quin ſuſcipit omnes.
Omni accedenti fautor amanter adeſt.
Nec tamen expectat uenientes, aduocat ultro,
Admonet, & promptam porrigit ipſe manum.
Si modo non renuas acutus adeſſe uocanti.
Nam ceſſator ei diſplicet omnis iners.
Quid moror? in primis pueros complexus amore.
Illorum tenerum prouehit ingenium.
Ad ſe optat pueros pura cum mente uenire:
Quos magis atq; magis purificare cupit.

Tdibus

Talibus ipſe ſuum regnum promittit, & eius
Expetit æternum participes fieri.
Ergo age chare puer CHRISTVM cõplectere, gra
Qui uocat, & gratis qui tibi doctor adeſt. (tis
Ac etiam ceſſas? dubitas accedere? quid te
Detinet? ô dubia crudelitate puer?
Hunc pete, ſi me audis: huic uni ſemper adhære.
Quò propius uenies, hoc mage lætus eris.
Ille tibi poterit patris exorare fauorem,
Hunc ſolus poterit conciliare tibi.
Sed quid opus uerbis? quid opus te plura monere?
Omne bonum menti ſuggeret ille tuæ.
Denique ſi tantum contingat habere magiſtrum
Mi puer, ô quantas experieris opes?

DE CHRISTIANA PIETATE coniungenda ſermonis ſtudiorumq; elegantiæ obteſtatio.

DIſce loqui propriè doctorũ exempla ſequendo
Mi puer, & linguam diſce polire tuam.
Hinc exempla petes, puris è fontibus hauſta,
Quorum præſidio barbariem excutias.
Excute barbariem, Romanis utere uerbis.
Excolat ingenium lingua Latina tuum.

Nec ſatis eſſe putes ſermonis adeſſe nitorem,
Omnis ſermo nocens abſit ab ore tuo.
Abſit ab ore tuo laxæ petulantia linguæ.
CHRISTI diſcipulum non licet iſta loqui.
Non pudet ô demens à CHRISTO ducere nomen:
Et caput in nullo uelle referre tuum?
Hunc ſtudeas quæſo uerbis, uitaq; referre,
Quo nihil in uita dulcius inuenies.
Si ferus es, diſces ab eo miteſcere, dum tu
Accipias animo quæ documenta dedit.
Mente puer purus, uitaq; & moribus eſto.
Comis adoleſcens, creſce per omne bonum.
Nec te pœniteat comptum ciuilibus eſſe
Artibus, accedat ſi pietatis opus.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE